

ISSN 2310–9513

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ВІСНИК

**Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна**

**Серія «Міжнародні відносини. Економіка.
Країнознавство. Туризм»**

Випуск 22

Започатковано 2013 р.

Харків – 2025

УДК: 327+33+908](062.552)

Засновник: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Рік заснування: 2013

Періодичність: двічі на рік

Висвітлюються результати наукових досліджень у галузі міжнародних відносин, світового господарства та міжнародних економічних відносин, економіки, туризму та готельного господарства.

Для науковців, викладачів, аспірантів та студентів.

Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм» є науковим фаховим виданням з економічних наук, категорія «Б», спеціальності 051, 073, 292 (наказ МОН України № 409 від 17.03.2020).

*Затверджено до друку рішенням Вченої ради
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
(протокол № 30 від 24 листопада 2025 р.)*

Головний редактор: *В.В. Гончаренко* – доктор економічних наук, професор, ХНУ імені В.Н. Каразіна

Заступники головного редактора:

В. В. Резніков – доктор наук з держуправління, кандидат економічних наук, доцент, ХНУ імені В.Н. Каразіна.

Н. А. Казакова – кандидат географічних наук, доцент, ХНУ імені В.Н. Каразіна.

А. Ю. Парфіненко – кандидат історичних наук, доцент, ХНУ імені В.Н. Каразіна.

Відповідальний секретар: *Г. І. Гапоненко* – кандидат економічних наук, доцент, ХНУ імені В.Н. Каразіна.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Н.В. Антонюк – доктор історичних наук, професор, Львівський національний університет імені Івана Франка

І.М. Грабінський – доктор економічних наук, професор, Львівський національний університет імені Івана Франка

О.А. Довгаль – доктор економічних наук, професор, ХНУ імені В.Н. Каразіна

О.О. Любіцева – доктор географічних наук, професор, академік АН вищої освіти України, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

І.Ю. Матюшенко – доктор економічних наук, професор, ХНУ імені В.Н. Каразіна

М.М. Рижков – доктор політичних наук, професор, Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

С.А. Циганов – доктор економічних наук, професор, Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

І.В. Шкодін – доктор економічних наук, професор, ХНУ імені В.Н. Каразіна

С.О. Якубовський – доктор економічних наук, професор, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

МІЖНАРОДНА РЕДАКЦІЙНА РАДА

Dang Van Phan, PhD, Associate Professor, Mekong University, Vietnam

Salah Gacim, PhD (Economics), Professor, University Ibn Zohr – Agadir, Morocco

Jakub Koralewski, D.Sc. (Historical Sciences) Wyższa Szkoła Hotelarstwa i Gastronomii w Poznaniu, Poland

Ewald Mittelstädt, Dr., Dr. h. c., Professor, South Westphalia University of Applied Science, Nordrhein-Westfalen, Germany

William H. Meyers, Dr., Professor, University of Missouri-Columbia, USA

Tanova Petia, Dr. of Economics, Associate Professor, Frederick University of Cyprus, Cyprus

Vesselin Popovski, D.Sc., Professor, Centre for the Study of United Nations, Jindal Global University, India

Адреса редакційної колегії:

61022, м. Харків, пл. Свободи, 6, факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, ауд. 366а

тел. (057) 707 53 06, www.irtb.karazin.ua, www.periodicals.karazin.ua/irtb, meo.vestnik@karazin.ua

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за добір, точність, достовірність наведених даних, фактів, цитат, інших відомостей.

Статті пройшли внутрішнє та зовнішнє рецензування.

Ідентифікатор медіа у Реєстрі суб'єктів у сфері медіа: R30-04457 (Рішення № 1538 від 09.05.2024 р Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення. Протокол № 15)

© Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, оформлення, 2025

ISSN 2310-9513

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE

The Journal

of V. N. Karazin Kharkiv National University

**Series «International Relations. Economics.
Country Studies. Tourism»**

Issue 22

Published since 2013

Kharkiv 2025

UDC: 327+33+908](062.552)
Founder: V. N. Karazin Kharkiv National University
Year of foundation: 2013
Frequency: twice a year

The results of scientific research in the field of international relations, world economy and international economic relations, economy, tourism and hotel industry are covered.
For scientists, teachers, graduate students and students.

The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University Series International Relations. Economics. Country Studies. Tourism is a scientific professional publication in economics, category "B", specialty 051, 073, 292 (order of the Ministry of Education and Science of Ukraine № 409 from 17.03.2020).

*Approved for publication by the Academic Council
of V. N. Karazin Kharkiv National University
(protocol No 30 dated 24 November, 2025)*

Editor-in-Chief: *Vladyslav Goncharenko*, D.Sc. (Economics), Professor, V.N. Karazin Kharkiv National University

Deputy Editor-in-Chief:

Valeriy Ryzhnikov, D.Sc. (Public Administration), PhD in Economics, Associate Professor, V.N. Karazin Kharkiv National University

Nadija Kazakova, PhD (Geography), Associate Professor, V.N. Karazin Kharkiv National University

Anatolii Parfimenko, Ph.D (History), Associate Professor, V.N. Karazin Kharkiv National University

Assistant Editor: *Hanna Haponenko*, Ph.D (Economics), Associate Professor, V.N. Karazin Kharkiv National University

EDITORIAL BOARD

Nataliya Antonyuk, D.Sc. (Historical Sciences), Professor, Ivan Franko National University of Lviv

Igor Hrabynskiy, D.Sc. (Economics), Professor, Ivan Franko National University of Lviv

Olena Dovgal, D.Sc. (Economics), Professor, V.N. Karazin Kharkiv National University

Olga Lyubitseva, D.Sc. (Geographic Sciences), Professor, Member of the Academy of Science of Ukraine, Taras Shevchenko National University of Kyiv

Igor Matyushenko, D.Sc. (Economics), Professor, V.N. Karazin Kharkiv National University

Mykola Ryzhkov, D.Sc. (Political studies), Professor, Institute of International Relations, Taras Shevchenko National University of Kyiv

Sergiy Tsyganov, D.Sc. (Economics), Professor, Institute of International Relations, Taras Shevchenko National University of Kyiv

Iryna Shkodina, D.Sc. (Economics), Associate Professor, V.N. Karazin Kharkiv National University

Serhiy Yakubovskiy, D.Sc. (Economics), Professor, Odessa I.I. Mechnikov National University

INTERNATIONAL EDITORIAL BOARD

Dang Van Phan, PhD, Associate Professor, Mekong University, Vietnam

Salah Gacim, PhD (Economics), Professor, University Ibn Zohr – Agadir, Morocco

Jakub Koralewski, D.Sc. (Historical Sciences) Wyższa Szkoła Hotelarstwa i Gastronomii w Poznaniu, Poland

Ewald Mittelstädt, Dr., Dr. h. c., Professor, South Westphalia University of Applied Science, Nordrhein-Westfalen, Germany

William H. Meyers, Dr., Professor, University of Missouri-Columbia, USA

Petia Tanova, Dr. of Economics, Associate Professor, Frederick University of Cyprus, Cyprus

Vesselin Popovski, D.Sc., Professor, Centre for the Study of United Nations, Jindal Global University, India

Editorial Board Address:

61022, Kharkiv, Sq. Svobody, 6, Faculty of International Economic Relations and Tourism Business
V. N. Karazin Kharkiv National University, room 366a
tel. (057) 707 53 06, www.irtb.karazin.ua, www.periodicals.karazin.ua/irtb, meo.vestnik@karazin.ua

The authors of the published materials are fully responsible for the selection, accuracy, reliability of the data, facts, quotations and other information.

Articles have been double-blindly reviewed.

Media identifier in the Register of the field of Media Entities: R30-04457 (Decision № 1538 dated May 9, 2024 of the National Council of Television and Radio Broadcasting of Ukraine, Protocol № 15)

ЗМІСТ

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

С. Джакомудзі, І. Тітов, Д. Клауз, М. Ертль ІНСТИТУЦІЙНІ ІННОВАЦІЇ В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ БЕЗПЕЦІ ТА СТАНОВЛЕННЯ ЕТИКО-АНАЛІТИЧНИХ ЦЕНТРІВ.....	8
Т.М. Мірошниченко АФРИКАНСЬКИЙ СОЮЗ ЯК МОДЕЛЬ КОНТИНЕНТАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ: ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ.....	16
М.І. Писаревський, І.О. Панова, М.В. Сідоров ПРОБЛЕМАТИКА МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ В ТЕОРІЇ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН: АНАЛІТИЧНІ РІВНІ ТА ПОЯСНЮВАЛЬНІ РАМКИ.....	24
Саїда Аль-Мазугі ГЛОБАЛЬНІ ДЕРЖАВИ ТА РЕГІОНАЛЬНА НЕСТАБІЛЬНІСТЬ: ВПЛИВ ЗОВНІШНІХ АКТОРІВ НА ГЕОПОЛІТИКУ СХІДНОГО СЕРЕДЗЕМНОМОР'Я.....	30

ЕКОНОМІКА

Адуво Олола Олаєс ХАРАКТЕРИСТИКИ АУДИТОРСЬКОГО КОМІТЕТУ ТА РИНКОВА ВАРТІСТЬ ДЕПОЗИТНИХ БАНКІВ У НІГЕРІЇ.....	40
Аканбі Таїбат Аденіке, Гбадегесін Адеолу Еммануель ВПЛИВ ФІНАНСОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ (FİNTECH) НА ЕФЕКТИВНІСТЬ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ЛАНЦЮГІВ ПОСТАЧАННЯ В ЛОГІСТИЧНОМУ СЕКТОРІ НІГЕРІЇ.....	47
Бабаджиде Френсіс Фадака, Пелумі Абдулмалік Адевумі ВПЛИВ СЕКТОРНО-СПЕЦИФІЧНИХ ВНУТРІШНІХ ІНВЕСТИЦІЙ НА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ В НІГЕРІЇ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА, ПРОМИСЛОВОСТІ ТА СФЕРИ ПОСЛУГ.....	55
Белфоділ Камель ІНФЛЯЦІЙНИЙ ПОРІГ ТА ДИНАМІКА ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ В АЛЖИРІ: ДОСЛІДЖЕННЯ НА ОСНОВІ МОДЕЛІ ПЛАВНОГО ПЕРЕХОДУ (1980–2024).....	65
А.Т. Данько ПЕРСПЕКТИВИ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА БПЛА В УКРАЇНІ.....	79
Лакі Сейвіор Озабеме ДИНАМІЧНИЙ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МІЖ ФІНАНСОВОЮ ПОЛІТИКОЮ ЦЕНТРАЛЬНОГО БАНКУ, ВОЛАТИЛЬНІСТЮ РИНКУ КАПІТАЛУ ТА МАКРОЕКОНОМІЧНИМИ ПОКАЗНИКАМИ В НІГЕРІЇ.....	95
Лакі Сейвіор Озабеме ОГОЛОШЕННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ДИНАМІКУ ЦІН АКЦІЙ У НІГЕРІЇ.....	106
Лукмон Айобамі Радж ВПЛИВ ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ НА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ В НІГЕРІЇ: ЕМПІРИЧНІ ДОКАЗИ ЗА 2010–2023 рр.....	114
О.Є.Поморцева, Т.А. Наливайко, В.П. Козиренко, В.В. Паньків ГЕОІНФОРМАЦІЙНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ТОРГОВЕЛЬНИХ ЗОН З ВИКОРИСТАННЯМ БАЗ ДАНИХ ТА ПРОГРАМНО-АНАЛІТИЧНОГО ПІДХІДУ.....	126
Сахід Аканде Шігту, Олушола Рашид Джімох, Муфутау Аканму Попула МОДЕРУЮЧА РОЛЬ ЗАПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ (МСФЗ) У ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ МІЖ УНИКНЕННЯМ ОПОДАТКУВАННЯ ТА ЕФЕКТИВНІСТЮ ДІЯЛЬНОСТІ МАЛИХ І СЕРЕДНІХ ПІДПРИЄМСТВ У НІГЕРІЇ.....	134

ДОСЛІДЖЕННЯ ТУРИЗМУ ТА ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Т.П. Безсмертнюк СВІТОВИЙ РИНОК СПОРТИВНОГО ТУРИЗМУ: СУЧАСНИЙ СТАН, РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ, ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ.....	146
Г.І. Гапоненко, К.Ю. Мікуліна ОЦІНКА ТРАНСФОРМАЦІЇ КУЛЬТУРНОГО ПРОФІЛЮ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО ТУРИСТА.....	155
Г.О. Горіна, Т.В. Кожухова ОГЛЯД СТАНДАРТІВ ТА РЕКОМЕНДОВАНИХ ПОКАЗНИКІВ ДЛЯ ТУРИЗМУ ТА ГОСТИННОСТІ ГЛОБАЛЬНОЇ РАДИ ЗІ СТАЛОГО ТУРИЗМУ.....	172
О.В. Євтушенко, Г.І. Гапоненко, І.М. Шамара РЕПУТАЦІЯ ЯК ФАКТОР КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ТА ДОВГОСТРОКОВОГО РОЗВИТКУ КОМПАНІЇ.....	182
І.І. Ковтунік ТУРИСТИЧНИЙ КЛАСТЕР ЯК ЕЛЕМЕНТ ТЕРИТОРІАЛЬНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ РЕКРЕАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ ТА ІННОВАЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В КРАЇНАХ СВІТУ.....	193
Л.В. Оболенцева КОНЦЕПЦІЯ «SLOW FOOD» ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗБЕРЕЖЕННЯ ГАСТРОНОМІЧНОЇ СПАДЩИНИ ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....	201
Т.О. Парфіненко ГАСТРОДИПЛОМАТІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ: ВІД ЛОКАЛЬНИХ ПРОДУКТІВ ДО ГЛОБАЛЬНОГО ВПЛИВУ.....	213
І.С. Посохов «ЖИВА ІСТОРІЯ» ЯК ТУРИСТИЧНИЙ ПРОДУКТ: ТИПОЛОГІЯ МІЖНАРОДНИХ ПРАКТИК.....	221

CONTENTS

THE WORLD ECONOMY AND INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS

S. Giacomuzzi, I. Titov, D. Clowes, M. Ertl INSTITUTIONAL INNOVATION IN EUROPEAN SECURITY, AND THE RISE OF ETHICAL-ANALYTICAL CENTRES.....	8
T. Miroshnychenko THE AFRICAN UNION AS A MODEL OF CONTINENTAL INTEGRATION: EXPERIENCE, CHALLENGES, AND PROSPECTS.....	16
M. Pysarevskiy, I. Panova, M. Sidorov INTERNATIONAL SECURITY IN INTERNATIONAL RELATIONS THEORY: LEVELS OF ANALYSIS AND EXPLANATORY FRAMEWORKS.....	24
Saeidah Almuzoughi GLOBAL POWERS AND REGIONAL INSTABILITY: THE INFLUENCE OF EXTERNAL ACTORS ON THE GEOPOLITICS OF THE EASTERN MEDITERRANEAN.....	30

ECONOMICS

Aduwo Olola Olayeye AUDIT COMMITTEE CHARACTERISTICS AND MARKET VALUE OF DEPOSIT MONEY BANKS IN NIGERIA.....	40
Akanbi Taibat Adenike, Gbadegesin Adeolu Emmanuel IMPACT OF FINANCIAL TECHNOLOGY (FINTECH) ON ACCOUNTING EFFICIENCY AND SUPPLY CHAIN PERFORMANCE IN NIGERIA'S LOGISTICS SECTOR.....	47
Babajide Francis Fadaka, Pelumi Abdulmalik Adewum EFFECT OF SECTOR-SPECIFIC DOMESTIC INVESTMENTS ON ECONOMIC GROWTH IN NIGERIA: A COMPARATIVE ANALYSIS OF AGRICULTURE, MANUFACTURING, AND SERVICES.....	55
Belfodil Kamel THE INFLATION THRESHOLD AND ECONOMIC GROWTH DYNAMICS IN ALGERIA: A SMOOTH TRANSITION REGRESSION (STR) MODEL STUDY (1980–2024).....	65
A. Danko PROSPECTS AND FEATURES OF UAV PRODUCTION DEVELOPMENT IN UKRAINE.....	79
Lucky Saviour Ozabeme DYNAMIC RELATIONSHIP BETWEEN CENTRAL BANK FINANCIAL POLICIES, CAPITAL MARKET VOLATILITY, AND MACROECONOMIC PERFORMANCE IN NIGERIA.....	95
Lucky Saviour Ozabeme PUBLIC BUDGET ANNOUNCEMENT AND ITS IMPLICATION ON STOCK PRICES IN NIGERIA.....	106
Lukmon Ayobami Raji THE EFFECT OF ELECTRONIC PAYMENT SYSTEMS ON ECONOMIC GROWTH IN NIGERIA: EVIDENCE FROM 2010 TO 2023.....	114
O. Pomortseva, T. Nalivayko, V. Kozyrenko, V. Pankiv GEO-INFORMATION MODELING OF RETAIL AREAS USING DATABASES AND A PROGRAM-ANALYTICAL APPROACH.....	126
Saheed Akande Shittu, Olushola Rasheed Jimoh, Mufutau Akanmu Popoola THE MODERATING ROLE OF ADOPTION OF IFRS BETWEEN TAX AVOIDANCE AND SMES PERFORMANCE IN NIGERIA.....	134

TOURISM AND HOSPITALITY RESEARCH

T. Bezsmertniuk GLOBAL MARKET OF SPORTS TOURISM: CURRENT STATE, REGIONAL FEATURES, DEVELOPMENT TRENDS.....	146
H. Haponenko, K. Mikulina EVALUATING THE TRANSFORMATION OF THE CONTEMPORARY UKRAINIAN TOURIST'S CULTURAL PROFILE.....	155
G. Gorina, T. Kozhukhova OVERVIEW OF THE GLOBAL SUSTAINABLE TOURISM COUNCIL STANDARDS AND SUGGESTED INDICATORS FOR TOURISM AND HOSPITALITY.....	172
O. Yevtushenko, H. Haponenko, I. Shamara REPUTATION AS A FACTOR OF COMPETITIVE ADVANTAGES AND LONG-TERM DEVELOPMENT OF THE COMPANY.....	182
I. Kovtunyk TOURISM CLUSTER AS AN ELEMENT OF THE TERRITORIAL-FUNCTIONAL STRUCTURE OF THE RECREATIONAL COMPLEX AND AN INNOVATIVE MECHANISM OF TOURISM DEVELOPMENT IN THE COUNTRIES OF THE WORLD.....	193
L. Obolentseva THE «SLOW FOOD» CONCEPT AS A TOOL FOR PRESERVING GASTRONOMIC HERITAGE AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT.....	201
T. Parfinenko GASTRODIPLOMACY AS A TOOL OF STRATEGIC COMMUNICATION: FROM LOCAL PRODUCTS TO GLOBAL IMPACT.....	213
I. Posokhov "LIVING HISTORY" AS A TOURIST PRODUCT: TYPOLOGY OF INTERNATIONAL PRACTICES.....	221

**СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО
І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ
ВІДНОСИНИ**

<https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-01>

JEL Index: F50, H56, D73

INSTITUTIONAL INNOVATION IN EUROPEAN SECURITY, AND THE RISE OF ETHICAL-ANALYTICAL CENTRES

Salvatore Giacomuzzi

DDr., Priv. Doz., Associate Professor,
Associate Professor, Faculty of Pedagogy and Psychology
Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University
Ostrohrads'koho St, 2, Poltava, Poltava Oblast, Ukraine, 36000
Ivan Franko National University of Lviv, University of Sopron, Hungary; Department of Psychology,
UN-ITU working group Vienna
Centre for Security Studies (CSS), Cracow University of Economics
e-mail: salvatore.giacomuzzi@gmx.at
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4218-1685>

Ivan Titov

Dr., Associate Professor,
Associate Professor, Faculty of Pedagogy and Psychology
Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University
Ostrohrads'koho St, 2, Poltava, Poltava Oblast, Ukraine, 36000
Centre for Security Studies (CSS), Cracow University of Economics
e-mail: titovpsy@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5529-1568>

David Clowes

Dr. Dr. habil, Prof.,
Cracow University of Economics
Centre for Security Studies (CSS), Krakow University of Economics 27 Rakowicka Street Room 105.
Building F 31-510 Kraków, Poland
e-mail: David.Clowes@uek.krakow.pl
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3176-9360>

Markus Ertl

Master Psychology
UN-ITU working group Vienna
e-mail: ertl.psychologe@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6408-5045>

Problem: Existing approaches to European security governance remain fragmented, focusing either on traditional deterrence or on sector-specific risk management. Such compartmentalization fails to capture the systemic complexity of hybrid threats, strategic volatility, and democratic vulnerabilities. **Subject:** This article examines the institutional design and function of ethical-analytical centres, focusing on the International Security Competence Center (ISCC) in Vienna and the Centre for Security Studies (CSS) in Kraków as innovative nodes within the evolving European security architecture. This perspective is enriched by insights from collaborating institutions such as the Military Institute of Taras Shevchenko National University of Kyiv, the Hayek Institute (Vienna), the University of Southern Denmark, the University of Alaska Fairbanks, Ivan Franko National Universities (Lviv and Poltava), and the UN U4SSC initiative in Vienna, forming a transnational reference frame that links ethical education, systems modelling, governance diagnostics, and resilience research. **Goal:** The goal is to conceptualize an integrated framework that combines ethical governance–value orientation, narrative competence, democratic legitimacy—with systems-based foresight, including policy simulation, resilience modelling, and governance diagnostics. **Objective:** Specifically, the study addresses the lack of a unified institutional model that translates foresight outputs into operational procedures while safeguarding democratic principles and proposes a pathway to close this translation gap. **Methods:** The analysis applies system analysis to map cross-sector vulnerabilities, narrative analysis to examine the role of ethical literacy and public trust in crisis leadership, and comparative institutional analysis to assess complementarities between ISCC and CSS. **Results:** The article identifies key gaps in operational metrics for ethical and narrative competence, cross-domain integration, and the education-to-policy pipeline. It demonstrates how

hybrid institutions like ISCC and CSS can address these deficits by embedding ethical reflection and systems analysis into European security governance. Conclusions: The proposed framework positions ethical-analytical centres as prototypes for anticipatory, value-coherent, and operationalizable security governance, offering measurable dimensions – readiness, legitimacy, and narrative integrity—to guide future research, education, and policy implementation.

Keywords: European security architecture; hybrid threats; institutional resilience; ethical and normative governance; narrative competence; systems-based foresight; crisis preparedness; EU–NATO coordination; civil–military integration; strategic autonomy; policy–implementation gap; cross-sector governance; democratic safeguards; anticipatory and adaptive security governance.

In cites: Giacomuzzi S., Titov I., Clowes D. & Ertl M. (2025). Institutional innovation in European security, and the rise of ethical-analytical centres. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series International Relations. Economics. Country Studies. Tourism*, (22), 8-15. <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-01>

1. Europe's New Security Landscape

Russia's 2022 invasion of Ukraine disrupted decades of territorial stability in Europe, provoking military escalation and exposing critical vulnerabilities in civil preparedness, cyber infrastructure, and strategic coherence [19, 22, 23]. This war has not only reignited kinetic conflict on the continent but also deepened hybrid threats such as cyberattacks, information warfare, energy coercion, and the weaponization of migration [3, 20, 27]. The geopolitical implications have been far-reaching, from Finland and Sweden's NATO accession to the intensification of EU defense integration through PESCO and the European Defense Fund [1, 8].

In parallel, the resurgence of Trump-era unpredictability in U.S. foreign policy—marked by isolationist rhetoric, transactional diplomacy, and wavering NATO commitments – has forced Europe to reconsider its reliance on transatlantic security guarantees [17]. Under the shadow of possible U.S. disengagement, European states have begun accelerating efforts toward strategic autonomy, including the development of independent rapid response forces, reinforcement of the Common Security and Defense Policy (CSDP), and expanded investment in dual-use innovation [8, 17].

These tectonic shifts challenge the adequacy of traditional security institutions built during the Cold War and early post-Cold War periods. They expose the need for more agile, interdisciplinary, and ethically grounded frameworks that can anticipate and manage complex security environments [16, 26, 28]. This has led to the emergence of novel security actors such as ISCC Austria and CSS Kraków, which aim to close the gap between normative vision and operational capacity [5, 6, 9–15]. Their integration of crisis leadership, narrative analysis, systems modeling, and resilience training reflects a paradigm shift—from reactive security postures to proactive, anticipatory governance grounded in democratic values [1, 17, 26].

Research Gap

Building on these contextual shifts, it is necessary to examine the state of current research on hybrid threats, resilience, and security governance [1–4, 16, 20, 23],

in order to identify the specific gap this article aims to address.

Despite substantive advances, several issues remain underspecified or unresolved in current research and practice, and it is precisely in these areas that this article seeks to contribute.

First, there is a lack of a unified ethical-analytical institutional model [16, 17]. The existing literature continues to treat ethical governance – including values, legitimacy, and public trust – and systems-based analytics such as risk modelling, scenario design, and governance diagnostics largely in parallel silos [1, 4, 16].

Second, operational metrics for narrative competence and ethical literacy are underdeveloped [2, 4]. Although narrative warfare and moral clarity are broadly recognized as decisive factors, there are few validated indicators to measure how training in ethics and narrative competence shapes crisis decision-making, enhances inter-agency coherence, or strengthens societal trust over time [1, 3].

A further challenge concerns what may be called the translation gap from foresight to implementation. While reports and academic contributions increasingly recommend foresight exercises, stress tests, and simulations, the field still lacks implementation playbooks that demonstrate how insights derived from scenario work are translated into standard operating procedures, procurement decisions, inter-ministerial governance arrangements, and municipal preparedness plans [16].

Another unresolved issue is the insufficient development of threat-agnostic frameworks that integrate across domains [26, 28]. Many existing approaches remain bound to specific sectors such as cyber, energy, or information, without offering modular protocols that can function across governance levels – from EU institutions down to regional and municipal authorities – and that systematically involve private-sector operators and civil society actors [1, 4, 23].

The education-to-policy pipeline is also under-theorized [2, 18]. Although summer schools, executive programs, and practitioner trainings are widespread, their causal impact on institutional readiness and

the quality of policy outcomes is rarely modelled or empirically tested. Research has yet to produce robust frameworks that link curricula, competencies, exercises, and measurable improvements in resilience and preparedness [7, 18, 21].

Finally, governance diagnostics under conditions of stress remain insufficiently coupled with democratic safeguards [17]. Existing assessment tools typically focus on capabilities and compliance, but less attention is paid to methodologies that test resilience while simultaneously safeguarding fundamental rights and democratic norms, such as proportionality, transparency, and accountability during crisis response [1, 17].

2. ISCC Austria: Ethics, Leadership, and Civil Preparedness

ISCC Austria, rooted in the EU DX “Danube Excellence” initiative, positions itself as a Vienna-based platform committed to fostering ethical leadership and civic resilience [9–15]. Drawing from Austria’s historical commitment to neutrality and social solidarity, ISCC emphasizes the integration of value-based governance into civil crisis preparedness [9, 10, 14].

It distinguishes itself through a range of activities:

- Executive-level crisis leadership education for public and private actors [9, 12]
- Publication of normative frameworks and ethics-focused analyses (e.g., “Mord darf sich nicht lohnen” by Dr. Rüdiger Stix) [9]
- Facilitation of cross-sector discourse on ethical dimensions of statecraft and public safety (e.g., seminars on judo ethics as a metaphor for strategic restraint) [10, 13]
- Memorial initiatives aimed at linking historical reflection with present-day security ethics [14]

At the conceptual core of ISCC’s mission lies the idea that ethical competence is not a “soft” counterpart to security but a prerequisite for strategic foresight [9, 14]. The centre draws on interdisciplinary ethical theory, reflective leadership models, and narrative psychology to shape what it calls “moral agency in crisis” [9, 11, 14]. It regards narrative competence as crucial for building public trust, countering disinformation, and guiding decision-makers through moral ambiguity in real-time [11].

ISCC’s ethos reflects a broader Austrian approach to security governance that blends normative legitimacy with pragmatic resilience [9, 14]. As Dr. Rüdiger Stix emphasizes, the phrase “murder must not pay” signals not only a legal dictum but a commitment to embedding ethical clarity in societal responses to violence, crime, and extremism [9]. Through its educational initiatives and public dialogues, ISCC Austria aspires to establish a new standard for ethical literacy in European crisis governance [9, 12, 14].

3. CSS Kraków: Governance, Resilience, and Systems Modeling

The Centre for Security Studies (CSS) at the Kraków University of Economics has emerged as a strategic

think tank dedicated to understanding and mitigating contemporary risks facing Central and Eastern Europe [6]. Situated at the intersection of academic research and policy consultation, CSS provides a robust platform for analyzing hybrid threats, institutional fragility, and the resilience of democratic systems [3, 16, 23]. Its methodological core is built around systems thinking and interdisciplinary integration [3, 16], including the development of scenario-based foresight techniques to anticipate socio-political disruptions [3, 16], the modeling of institutional vulnerabilities across policy domains such as migration, energy security, cyber governance, and regional development [3, 16, 23], and empirical studies on governance capacity and legitimacy under conditions of stress and uncertainty [16, 17, 23]. A further focus lies on the alignment of national strategies with NATO objectives and EU defense initiatives, particularly in light of Poland’s evolving geopolitical role [1, 8, 23].

CSS serves as a complementary counterpart to ISCC Austria’s ethics-centered programming by translating complex risk dynamics into actionable insights for governments, NGOs, and multilateral actors [6, 23]. It plays an especially critical role in calibrating Poland’s strategic posture as a frontline NATO country with a historically contingent relationship to both Eastern and Western security traditions [1, 23]. Moreover, CSS has contributed significantly to discussions on democratic backsliding, strategic disinformation, and civil-military coordination [3, 16, 23]. Its research outputs influence not only national policy debates but also EU-level preparedness mechanisms and resilience planning tools [3, 16]. By equipping decision-makers with systemically grounded policy scenarios, CSS enables evidence-based governance capable of weathering the complex emergencies of the 21st century [3, 16, 23].

4. Institutional Complementarity

Domain	ISCC Austria	CSS Kraków
Orientation	Ethical/normative, leadership-driven	Analytical/systems-based, governance-focused
Core Methods	Workshops, discourse, cross-sector training	Policy simulations, resilience modeling
Strategic Focus	Crisis preparedness, narrative ethics, social cohesion	Governance adaptation, hybrid threat diagnostics
Institutional Base	NGO-linked educational platform	University-based research centre
Regional Links	EU-DX, Vienna–Budapest educational alliances	Central/Eastern Europe, Ukraine, Baltic partnerships

While ISCC Austria and CSS Kraków are grounded in distinct institutional cultures—one rooted in normative ethics and leadership pedagogy, the other in systems analytics and governance modeling—their missions increasingly converge [3, 6, 9–15, 16, 23]. Both address the strategic vacuum between political rhetoric and

operational capability in the European security space [1, 16, 26]. ISCC's focus on ethical reasoning, narrative resilience, and moral clarity complements CSS's data-driven policy simulations and anticipatory diagnostics [3, 16, 23]. Their partnership models demonstrate how integrated knowledge production—bridging philosophy, policy, data science, and organizational psychology – can inform a more coherent European security posture [1, 26, 28].

Both centres participate in cross-border educational consortia such as EU-DX, CURSOR, and HYBNET and maintain working relationships with critical actors including the Austrian Institute for European and Security Policy (AIES), SBA Research, and the Security Academy of the Ministry of the Interior (SIAK) [12, 13, 15, 16]. These collaborations create an institutional latticework that enhances the adaptive capacity of the European security ecosystem [4, 16, 26].

In sum, ISCC and CSS reflect a broader trend: the need for hybrid institutions capable of anchoring security innovation in both normative orientation and empirical validity [3, 16, 26]. Their efforts reveal the contours of a future European security architecture – less dependent on traditional power blocs and more reliant on intellectual agility, ethical foresight, and interdisciplinary coherence [1, 26, 28].

5. European Security Knowledge Network, Strategic Volatility, and Future Mandates

ISCC Austria and CSS Kraków are embedded within a wider pan-European security knowledge ecosystem that supports resilience-building through a networked

approach [4, 6, 9–15, 16]. Collaborations with entities such as AIES (focused on strategic analysis), SBA Research (expert in cybersecurity and digital infrastructure), and SIAK (focused on law enforcement training aligned with European CEPOL standards) illustrate how ethics, governance, and technology intersect [12, 13, 15, 16]. EU-funded programs like EU-DX, CURSOR, and HYBNET provide additional platforms for joint training, simulations, and scenario development [4, 15, 16].

This knowledge-sharing environment is particularly relevant against the backdrop of the war in Ukraine and the strategic uncertainties introduced by potential U.S. foreign policy reversals under figures like Donald Trump [17, 19, 22]. Europe must prepare for a less predictable transatlantic relationship and invest in its normative and material sovereignty [1, 8, 17]. Institutions like ISCC and CSS contribute by embedding ethical foresight and systems diagnostics into European strategic culture, thereby anchoring security discourse in both values and adaptive expertise [5, 6, 9–15, 16, 26].

Moreover, their significance is further underscored when examined considering the so-called “Putin Doctrine” – a framework of Russian foreign policy emphasizing historical entitlement, national interest over international law, and extralegal intervention [19]. As Menkiszak [19] outlines, the doctrine promotes a revisionist logic that directly undermines democratic pluralism and rule-based order. In contrast, ISCC and CSS represent a counter-hegemonic response rooted in transparency, normative coherence, and epistemic

Institutional Network for European Security Collaboration

Figure 1. Institutional Network for European Security Collaboration

accountability [6, 9–15]. Their presence strengthens Europe's ability to resist not only physical encroachment but also the ideological drift toward authoritarian legitimation strategies [17, 26, 28].

6. The Need for Ethical-Analytical Centres in 21st Century Europe

In the face of multiplying and overlapping security threats, Europe requires more than conventional deterrence or centralized command structures [1, 16, 26]. The emergence of hybrid warfare, cyber disruption, political polarization, and normative disinformation campaigns underscores the limitations of hard power alone [3, 20, 23, 27]. In this context, institutions like ISCC Austria and CSS Kraków serve as essential nodes of resilience – not merely for their research outputs but for their institutional design and integrative function [5, 6, 9–15]. These centres embody a hybrid model that blends ethical reflection with systems analysis, education with strategic foresight, and localized initiatives with cross-European dialogue [3, 16, 26].

From a theoretical standpoint, their work addresses a growing vacuum in security scholarship and policy: the gap between abstract norms and operational functionality [17]. ISCC addresses the erosion of moral clarity in public discourse by fostering ethical literacy, narrative competence, and values-based decision-making [9, 11, 14]. CSS, in turn, offers quantitative and scenario-based instruments to diagnose governance failure, democratic fragility, and regional vulnerability [3, 16, 23]. Together, they allow policymakers and civic actors to act not only reactively but with anticipatory judgment [1, 26, 28].

In addition, the cross-fertilization of epistemic communities – academia, practitioners, civil society – creates fertile ground for systemic innovation [4, 15, 16]. ISCC and CSS challenge the siloed traditions of security studies and institutional governance by building hybrid competencies in their students, fellows, and policy partners [6, 9–15, 16]. As they evolve, their capacity to shape not only what we know about security, but how we educate future generations, becomes central to Europe's strategic future [7, 18].

7. Future Functions: Strategic Expansion and Normative Leadership

The next evolution of centres like ISCC and CSS will involve a widening of scope and influence in both vertical and horizontal dimensions [1, 6, 9–15, 16]. Vertically, they may grow into advisory entities for European Commission frameworks, NATO civil coordination structures, or OSCE conflict monitoring [8, 16, 21]. Horizontally, their remit will extend beyond current thematic portfolios to include counter-disinformation strategies embedded in behavioural science [20, 27], digital literacy campaigns to counteract algorithmic radicalization [28], civil-military dialogue platforms for fragile democracies [3, 16, 23], normative auditing of technological adoption such as AI in public security [28], and ethical scenario planning for climate-induced migration or health crises [16, 26].

Moreover, as the EU develops instruments such as the Strategic Compass and the European Peace Facility, there will be increased demand for value-driven assessments of mission design and strategic

Figure 2. Institutional Networks and Areas of Cooperation between ISCC Austria and CSS Kraków

Legend:

ISCC – Ethical-normative hub; public security education, civilian resilience

CSS – Systems-based analysis; hybrid threat mapping, governance foresight

AIES/SBA/SIAK – Functional integration with cybersecurity, defense policy, and law enforcement training

EU-DX/CURSORS/HYBNET – Horizon 2020-linked EU training ecosystems

communication [1, 8, 17]. Centres like ISCC and CSS can play a consultative role in ensuring that Europe's military and civilian responses remain legitimate, inclusive, and democratically anchored [5, 6, 9–15, 16].

8. Educational Impact: Summer Schools and Doctoral Integration

Education remains a cornerstone of these centres' long-term influence [7, 18]. Both ISCC and CSS are expanding their offerings through transnational summer schools, doctoral networks, and advanced practitioner programs [6, 9–15]. These formats support not only knowledge dissemination but also the formation of new epistemic communities that operate across borders, disciplines, and institutional traditions [3, 16].

Examples of similar successful models include the NATO Defense College's PfP Consortium, the Geneva Centre for Security Policy's summer academy, and the War Studies summer programs at King's College London [7, 18, 21]. ISCC and CSS mirror these approaches while anchoring them in the Central European context, emphasizing normative literacy and systems resilience [6, 9–15, 16]. Partnerships with Erasmus+, Jean Monnet networks, and EU-DX consortia enable these institutions to scale their outreach and establish enduring training infrastructures for both students and professionals [4, 15, 16].

9. Toward a Networked Security Paradigm

The combined activities of ISCC Austria and CSS Kraków exemplify a transition toward a networked security paradigm in Europe [1, 6, 9–15, 16]. In this paradigm, security is no longer the exclusive domain of armed forces or intelligence services; rather, it becomes a distributed and co-produced public good [17, 26]. Ethical educators, systems modelers, civil society leaders, resilience trainers, and policy innovators share responsibility for anticipating, preventing, and mitigating hybrid threats [3, 20, 23, 26].

These centres do not merely respond to crises – they expand the very definition of security to include foresight capacity, ethical coherence, and societal trust [9–15, 16, 26]. The networked approach emphasizes interoperability between state and non-state actors, cross-domain data integration, and iterative learning through exercises and diagnostics [1, 4, 16, 28].

Safeguarding Europe in the twenty-first century will depend not only on battalions, budgets, and hard capabilities, but also on institutions capable of translating complexity into clarity, foresight into practice, and values into actionable strategies [1, 16, 26, 28]. In this sense, ISCC and CSS function not merely as infrastructure but as inspirational prototypes for a security governance model that is anticipatory, adaptive, and normatively grounded [5, 6, 9–15, 16].

REFERENCES

1. Anagnostakis, D. (2025). "Taming the storm" of hybridity: The EU–NATO cooperation on hybrid threats. *European Security Review*, 18(2), 95–113. <https://doi.org/10.1080/14702436.2025.2464636>
2. AIV. (2024). *Hybrid threats and societal resilience (Netherlands)*. Advice Council report. Retrieved from <https://www.adviesraadinternationalevraagstukken.nl/binaries/adviesraadinternationalevraagstukken/documenten/publicaties/2024/06/04/hybride-dreigingen-en-maatschappelijke-weerbaarheid/aiv-hybrid-threats-and-societal-resilience-4jun2024.pdf>
3. Bjørge, N., & Høiby, M. (2024). Contemporary research on hybrid threats. In *Preparing for hybrid threats to security* (pp. 13–35). <https://doi.org/10.4324/9781032617916-3>
4. Building resilience to hybrid threats: Best practices in the Nordic-Baltic region (Hybrid CoE Working Paper 31). (2024). Hybrid CoE. Retrieved from <https://www.hybridcoe.fi>
5. Centre for Security Studies, ETH Zurich. (2025). *About us*. Retrieved from <https://css.ethz.ch/en/center.html>
6. Centre for Security Studies, Kraków University of Economics. (2025). *About us*. Retrieved from <https://css.uek.krakow.pl/about-us/>
7. Geneva Centre for Security Policy. (2024). *Executive education and summer programmes*. Retrieved from <https://www.gcsp.ch>
8. Genini, D. (2025). Countering hybrid threats: How NATO must adapt (again). *SAGE Open*, 13, 1–15. <https://doi.org/10.1177/2336825X251322719>
9. International Security Competence Centre GmbH (ISCC Austria). (2021, August 4). *Dr. Rüdiger Stix: Mord darf sich nicht lohnen*. Retrieved from <https://iscc.at/2021/08/04/dr-ruediger-stix-mord-darf-sich-nicht-lohnen/>
10. International Security Competence Centre GmbH (ISCC Austria). (2021, August 4). *Militär Ethik im Judo*. Retrieved from <https://iscc.at/2021/08/04/militaer-ethik-im-judo/>
11. International Security Competence Centre GmbH (ISCC Austria). (2023, February 24). *Interview: Assoc. Prof. Salvatore Giacomuzzi – AustriaPub Radio vom 04 02 2022*. Retrieved from <https://iscc.at/2023/02/24/interview-austriapub-radio-vom-04-02-2022/>
12. International Security Competence Centre GmbH (ISCC Austria). (n.d.). *Ausgangslage*. Retrieved from <https://iscc.at/ausgangslage/>
13. International Security Competence Centre GmbH (ISCC Austria). (n.d.). *Kooperationen*. Retrieved from <https://iscc.at/kooperationen/>
14. International Security Competence Centre GmbH (ISCC Austria). (n.d.). *Leitbild*. Retrieved from <https://iscc.at/leitbild/>

15. International Security Competence Centre GmbH (ISCC Austria). (n.d.). *Cursor consortium overview*. Retrieved from <https://cursor-project.eu/the-team/consortium/iscc/>
16. Jungwirth, R., et al. (2023). *Hybrid threats: A comprehensive resilience ecosystem (CORE model)* (Science for Policy report, EUR 31104 EN). EU Joint Research Centre. <https://doi.org/10.2760/37899>
17. Kaunert, C., & Léonard, S. (2023). Resilient states versus democratic vulnerabilities: Conceptualizing security and resilience in EU studies. *Journal of European Public Policy*, 30(6), 823–841. <https://doi.org/10.1080/13501763.2023.2241021>
18. King's College London. (2024). *Department of War Studies – Summer Programmes*. Retrieved from <https://www.kcl.ac.uk/warstudies>
19. Menkiszak, M. (2014). *The Putin doctrine: The formation of a concept*. OSW Studies. Centre for Eastern Studies. Retrieved from https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/the_putin_doctrine_0.pdf
20. Mumford, A. (2023). Hybrid warfare: The continuation of ambiguity by other means. *European Journal of International Security*, 8(2), 192–206. <https://doi.org/10.1017/eis.2022.19>
21. NATO Defense College. (2024). *Senior course and research fellowships*. Retrieved from <https://www.ndc.nato.int>
22. Nilsson, N. (2025). Hybrid threats and the intelligence community. *Journal of Intelligence and National Security*, 38(3), 274–291. <https://doi.org/10.1080/08850607.2024.2435265>
23. Olech, A. (2025). Hybrid threats to critical infrastructure in the European Union: Selected Hybrid CoE analyses. *Terrorism – Studies, Analyses, Prevention*, Special Issue, 133–158. <https://doi.org/10.4467/27204383TER.25.017.21520>
24. Reis, J. (2024). European Union defense and security strategy for space. *Acta Astronautica*, 204, 57–68. <https://doi.org/10.1016/j.actaastro.2024.4995>
25. Ruohonen, J. (2024). The incoherency risk in the EU's new cyber security policies. *arXiv*. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2405.12043>
26. Trump, B. D., Mitoulis, S., Argyroudis, S., Kiker, G., Palma-Oliveira, J., Horton, R., Pescaroli, G., Pinigina, E., & Trump, J. (2025). Threat-agnostic resilience: Framing and application for critical infrastructure. *arXiv*. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2501.01318>
27. Usewicz, T. (2023). Hybrid actions and their effect on EU maritime security. *Journal on Baltic Security*, 9(1), 45–63. <https://doi.org/10.2478/jobs-2023-0005>
28. Yigit, Y., Ferrag, M. A., Sarker, I. H., Maglaras, L. A., Chrysoulas, C., Moradpoor, N., ... Janicke, H. (2024). Critical infrastructure protection: Generative AI, challenges, and opportunities. *arXiv*. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2405.04874>

Authors Contribution: All authors have contributed equally to this work.

Conflict of Interest: The authors declare no conflict of interest.

The article was received by the editors 28.09.2025

The article is recommended for printing 30.10.2025

Published 30.11.2025

Сальваторе Джакомудзі, DDr., Priv. Doz., доцент, доцент факультету педагогіки та психології, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, вул. Остроградського, 2, м. Полтава, Полтавська обл., Україна, 36000, Львівський національний університет імені Івана Франка; Університет Шопрона (Угорщина); кафедра психології, робоча група ООН–ІТУ, Відень, Центр досліджень безпеки (CSS), Краківський економічний університет, e-mail: salvatore.giacomuzzi@gmx.at, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4218-1685>

Іван Тітов, д-р наук, доцент, доцент факультету педагогіки та психології, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, вул. Остроградського, 2, м. Полтава, Полтавська обл., Україна, 36000, Центр досліджень безпеки (CSS), Краківський економічний університет, e-mail: titovpsy@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5529-1568>

Девід Клауз, Dr. Dr. habil, професор, Краківський економічний університет, Центр досліджень безпеки (CSS), Краківський економічний університет, вул. Раковіцька, 27, кімн. 105, корпус F, 31-510, м. Краків, Польща, e-mail: David.Clowes@uek.krakow.pl, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3176-9360>

Маркус Ертли, магістр психології, Робоча група ООН–ІТУ, Відень, e-mail: ertl.psychologe@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6408-5045>

ІНСТИТУЦІЙНІ ІННОВАЦІЇ В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ БЕЗПЕЦІ ТА СТАНОВЛЕННЯ ЕТИКО-АНАЛІТИЧНИХ ЦЕНТРІВ

Проблема. Сучасні підходи до управління європейською безпекою залишаються фрагментованими, зосереджуючись або на традиційному стримуванні, або на галузевому управлінні ризиками. Така сегментація не дозволяє адекватно відобразити системну складність гібридних загроз, стратегічну нестабільність та вразливості демократич-

них інститутів. Предмет дослідження. У статті розглядається інституційний дизайн і функціонування етико-аналітичних центрів із фокусом на Міжнародний центр компетенцій у сфері безпеки (ISCC) у Відні та Центр досліджень безпеки (CSS) у Кракові як інноваційні вузли в межах еволюційної архітектури європейської безпеки. Дослідження доповнене аналітичними напрацюваннями партнерських інституцій, зокрема Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Інституту Гаєка (Відень), Університету Південної Данії, Університету Аляски у Фербенксі, Львівського та Полтавського національних університетів імені Івана Франка, а також ініціативи ООН U4SSC у Відні. Це формує транснаціональну аналітичну рамку, що поєднує етичну освіту, системне моделювання, діагностику врядування та дослідження стійкості. Мета дослідження. Метою є концептуалізація інтегрованої моделі, яка поєднує етичне врядування – ціннісну орієнтацію, нарративну компетентність і демократичну легітимність – із системно орієнтованим форсайтом, включно з політичним моделюванням, аналізом стійкості та діагностикою врядування. Завдання дослідження. Дослідження спрямоване на подолання дефіциту єдиної інституційної моделі, здатної транслювати результати форсайт-досліджень у практичні управлінські процедури із збереженням демократичних принципів, а також на запропонування шляхів подолання цього розриву між аналітикою та впровадженням. Методи дослідження. У роботі застосовано системний аналіз для виявлення міжсекторальних взаємодій, нарративний аналіз – для дослідження ролі етичної грамотності та суспільної довіри в кризовому лідерстві, а також порівняльний інституційний аналіз для оцінювання комплементарності між ISCC та CSS. Результати. Виявлено ключові прогалини в операціоналізації показників етичної та нарративної компетентності, міждоміненної інтеграції та ланцюгу «освіта – політика». Показано, що гібридні інституції на кшталт ISCC і CSS здатні усувати ці дефіцити шляхом інтеграції етичної рефлексії та системного аналізу в практики європейського безпекового врядування. Висновки. Запропонована модель позиціонує етико-аналітичні центри як прототипи випереджального, ціннісно узгодженого та операціоналізованого безпекового врядування, пропонуючи вимірювані параметри – готовність, легітимність і нарративну цілісність – для спрямування подальших досліджень, освітніх програм і політичної імплементації.

Ключові слова: архітектура європейської безпеки; гібридні загрози; інституційна стійкість; етичне та нормативне врядування; нарративна компетентність; системно орієнтований форсайт; готовність до криз; координація ЄС–НАТО; цивільно-військова інтеграція; стратегічна автономія; розрив між політикою та впровадженням; міжсекторальне врядування; демократичні запобіжники; випереджальне та адаптивне безпекове врядування.

Внесок авторів: всі автори зробили рівний внесок у цю роботу.

Конфлікт інтересів: автори повідомляють про відсутність конфлікту інтересів.

Стаття надійшла до редакції 28.09.2025

Стаття рекомендована до друку 30.10.2025

Опубліковано 30.11.2025

<https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-02>
УДК 327.8(6)

THE AFRICAN UNION AS A MODEL OF CONTINENTAL INTEGRATION: EXPERIENCE, CHALLENGES, AND PROSPECTS

Tetiana Miroshnychenko

PhD in Economics, Associate Professor

Department of International Economic Relations and Logistics

V. N. Karazin Kharkiv National University

4 Svobody Square, Kharkiv, Ukraine, 61022

e-mail: tatiana.miroshnychenko@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6114-4866>

The article investigates the integration processes within the African Union (AU) and examines the structural imbalances that hinder the formation of a unified economic, social, and political space across the continent. The purpose of the study is to identify the main challenges affecting inter-state integration and to assess the prospects for enhancing cooperation among member states. The subject of research includes economic, social, and institutional indicators of African Union member countries, with a particular focus on trade, logistics, human development, and political integration. The study employs a comparative and analytical methodology, combining quantitative analysis of socio-economic indicators, trade statistics, and governance indices with a dissimilarity index to evaluate disparities between countries. Data from international statistical sources and AU reports were used to construct matrices of intra-union trade, logistics performance, human development, and political and social integration. The methodology allowed for the identification of clusters of countries with similar characteristics and the analysis of structural gaps among economically advanced and fragile states. The results reveal significant heterogeneity among AU member states. Economic disparities are pronounced, with countries such as Egypt, South Africa, and Nigeria leading in GDP and intra-regional trade, while smaller or fragile economies such as the Central African Republic, Chad, and Somalia lag behind. Social and political indicators demonstrate that most countries face low levels of human development, high multidimensional poverty, and weak institutionalization of democratic norms. Additionally, logistical inefficiencies and limited transport infrastructure restrict intra-regional trade and hinder investment. The dissimilarity index highlights high divergence across 24 of 45 analyzed country pairs, indicating structural obstacles to deeper integration. The study concludes that the African Union's integration is constrained by economic, social, and political imbalances, underdeveloped logistics, and limited intra-regional trade. Addressing these challenges through coordinated policies and targeted investment in infrastructure, governance, and human capital is essential for accelerating the AU's path toward full regional integration.

Keywords: African Union, regional integration, economic disparities, logistics performance, human development

In cites: Miroshnychenko T. (2025). The African Union as a Model of Continental Integration: Experience, Challenges, and Prospects. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series International Relations. Economics. Country Studies. Tourism*, (22), 16-23. <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-02>

In the contemporary era of globalization, integration processes constitute a crucial driver of global economic development and the reinforcement of regional stability. For African countries, which have long grappled with the legacies of colonialism, political fragmentation, and economic dependence, the establishment of the African Union represents a significant milestone in the consolidation of political, economic, and security efforts. Nevertheless, the effectiveness of integration among the continent's states remains constrained by a range of internal and external factors, including economic disparities, political instability, institutional weaknesses, and competing national interests.

The significance of this topic stems from the need for a comprehensive analysis of the factors impeding integration within the African Union, as well as the search for effective mechanisms to enhance cooperation among its member states. Examining these challenges is essential not only for understanding the particular dynamics of Africa's development but also for evaluating broader trends in the evolution of the international economic architecture in the Global South.

The purpose of this article is to identify the principal challenges to integration among African Union member states and to outline prospects for addressing them in the context of establishing a unified economic space across Africa.

Despite the growing importance of African cooperation, the African Union faces several obstacles that hinder deeper regional integration. One of the major challenges confronting the organization is the disparity in intra-regional trade levels. The share of intra-African trade in the total trade of member states is highly uneven, with more developed economies acting as regional trade hegemonies, thereby slowing the economic advancement of weaker countries. This trend becomes particularly evident when examining the largest and smallest exporters within the African Union and their corresponding export volumes (Fig. 1).

As illustrated by the presented statistics, the top five exporters within the African Union purchase more than USD 5.6 billion worth of goods and services from intra-organizational partners. In contrast, the smallest exporters of the Union spend no more than USD 20 million on imports from the African region. Notably, these minor exporters are not limited to island states or territorially small economies that lag behind regional leaders due to limited resources; they also include countries such as the Central African Republic and Chad, which fall behind primarily due to underdeveloped export capacities. A similar disparity is observed in intra-African imports among member states (Fig. 2).

Thus, the leading importers among the Union's members significantly outperform those at the lower end of the ranking. While the largest importers sell more than USD 4.7 billion worth of goods, the smallest importers account for no more than USD 90 million.

Consequently, this trade pattern within the Union contributes to stagnation in the development of smaller economies, as the exchange of goods is not mutually beneficial and, in some cases, results in the economic exploitation of the weaker party.

On the other hand, despite close trade ties between African countries, intra-regional trade does not play a decisive role in the overall development of the Union. While intra-Union export-import relations are substantial in scale, trade with certain major external partners remains more critical for the African Union. More detailed statistics on this aspect can be found in Table 1.

As can be seen from the analysis presented, trade with China and India is advantageous for the African Union, as it increases the organization's overall revenue. However, this also raises the issue of the community's dependence on large economies and their influence over trade conditions. Moreover, although intra-Union trade is substantial, the statistics highlight a problem of insufficient integration and cooperation among member states, as the total trade volume within the Union and with its largest external partner differs by nearly 1.7 times.

This limited integration is largely associated with significant disparities in the economic and social conditions of member countries. For more developed countries in the region, it is economically more beneficial to cooperate with partners exhibiting similar indicators, the majority of whom are located outside the Union. In contrast, countries at lower stages of economic growth are unable to fully compete with regional leaders due to limited socio-economic capacities. This disparity is further illustrated by examining the differences in development indicators among ten countries, comparing their lowest and highest values, as shown in Table 2.

Thus, it can be concluded that the African Union faces profound imbalances in economic development, living standards, and stability across its member states. This is particularly evident in the disparities in economic development, manifested in the significant gap between relatively developed economies, such as Egypt, South Africa, and Nigeria, and smaller or unstable countries, where GDP remains critically low. Such uneven distribution of resources, in turn, slows the development of a unified economic space and hinders deeper integration. An additional challenge is the political instability in fragile economies and persistent issues of food insecurity, which further exacerbate economic difficulties.

On the other hand, significant imbalances also exist in the social sphere. Countries such as Mauritius and the Seychelles experience relatively low political instability and have higher levels of human resource development, whereas in states such as Somalia and South Sudan, the population remains socially vulnerable. Moreover, it should be noted that the Human Development Index

(HDI) in the African Union does not demonstrate generally positive trends, as most member states (30 countries) fall into the category of very low HDI values. Consequently, approximately 55% of the Union's countries have low literacy rates and short life

expectancy, which limits the population's competence as human capital, reduces labor productivity, and slows the economic growth of integration.

Significant disparities are also observed in poverty and social inequality across member states. For example,

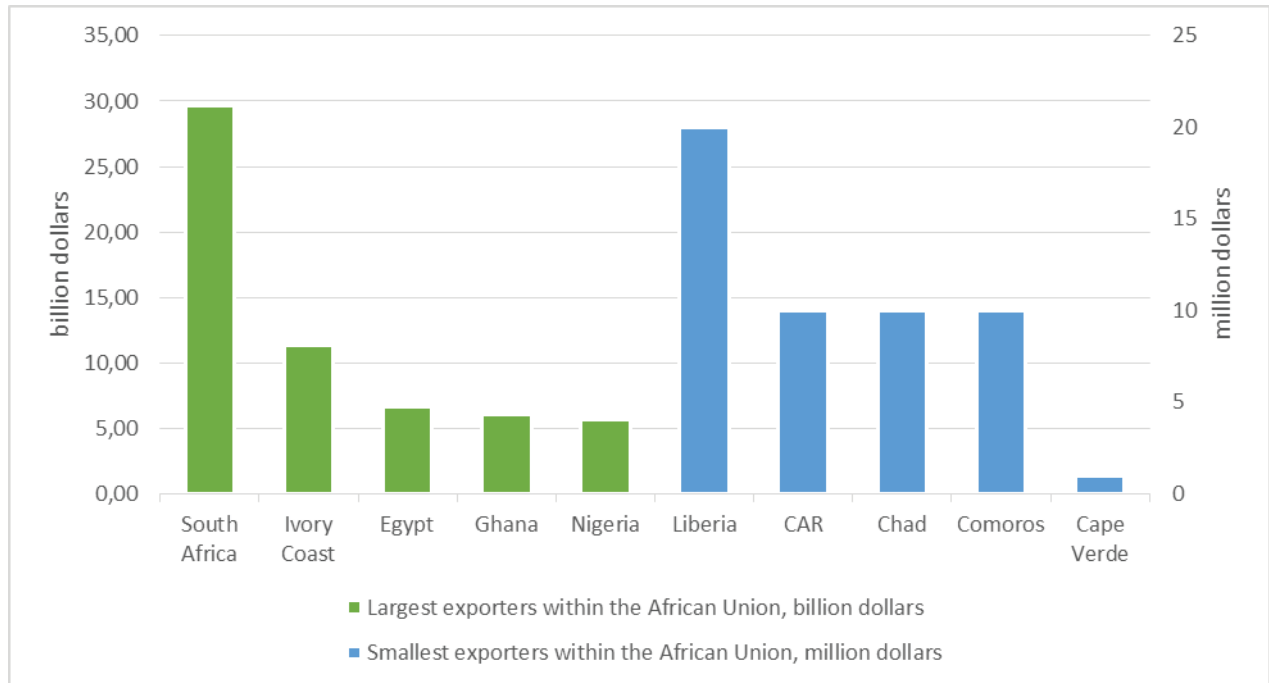

Fig. 1. Exporters within the African Union in 2023 (largest and smallest)
 Source: compiled by the author based on materials from [1]

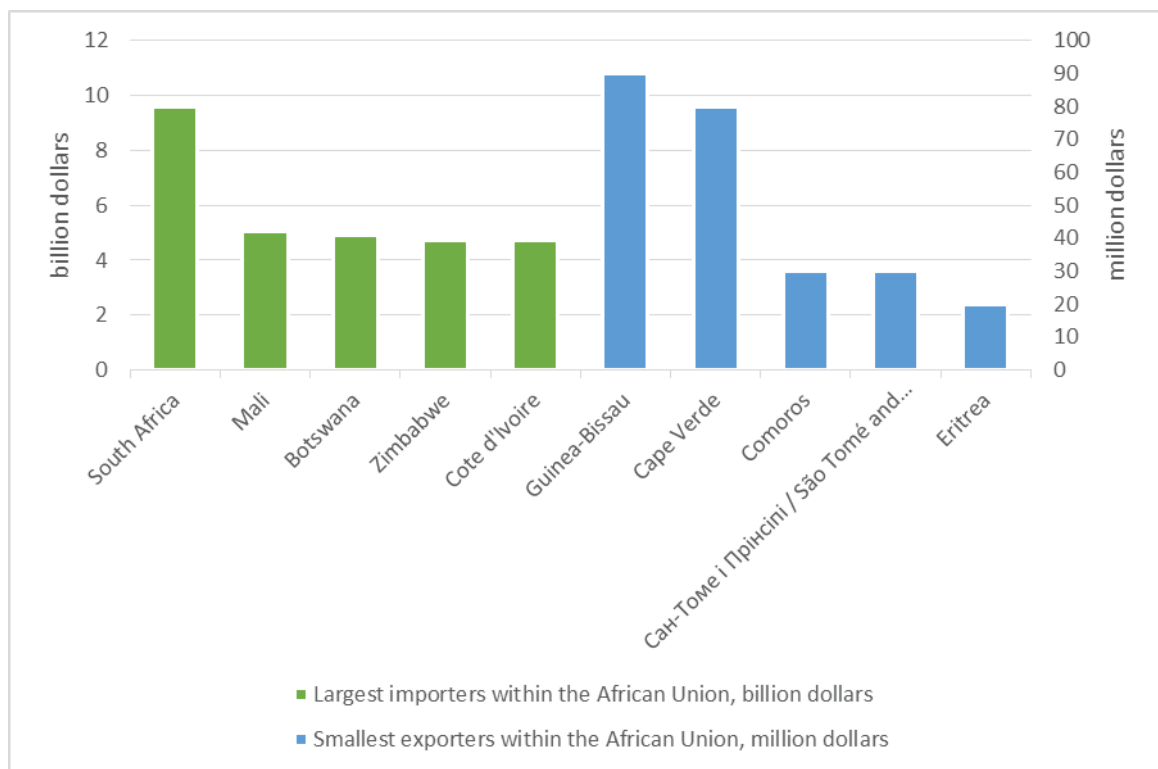

Fig. 2. Importers within the African Union (largest and smallest)
 Source: compiled by the author based on materials from [1]

Table 1

Major Trade Partners of the African Union in 2022

Top Importers of the African Union	Imports to Country, USD billion	Share of Importer in Total Trade, %	Top Exporters of the African Union	Exports to Country, USD billion	Share of Exporter in Total Trade, %
China	90.70	12.7	China	187.00	32.2
Intra-African Trade	72.99	10.2	Intra-African Trade	95.01	16.4
India	31.6	4.4	India	38.2	6.6
USA	27.4	3.8	Spain	26.1	4.5

Source: compiled by the author based on [2]

Table 2

Differences in Socio-Economic Indicators of African Union Member States

GDP, USD billion, 2023		HDI, 2022		% of Population in Multidimensional Poverty, 2022	
Egypt	396	Seychelles Islands	0,802	Tunisia	0,79
South Africa	381	Mauritius	0,796	Seychelles	0,87
Nigeria	364	Libya	0,746	Algeria	1,38
Algeria	248	Algeria	0,745	Egypt	5,24
Ethiopia	164	Tunisia	0,732	South Africa	6,26
Seychelles Islands	2,1	Chad	0,394	Madagascar	68,42
Lesotho	2,1	Niger	0,394	Burundi	75,1
Guinea-Bissau	2,1	CAR	0,387	CAR	80,41
Comoros	1,4	South Sudan	0,381	Chad	84,17
São Tomé and Príncipe	0,68	Somalia	0,38	Niger	90,97
Inequality Index, 2022		Fragility Index, 2024		Food Security Index, 2022	
Algeria	77,2	Mauritius	38,7	Morocco	63
Egypt	71,5	Seychelles Islands	51	South Africa	61,7
Gambia	64,1	Botswana	53,6	Tunisia	60,3
Mali	60,8	Cabo Verde	57,2	Algeria	58,9
Mauritania	60,2	Namibia	59,3	Egypt	56
CAR	14,2	Chad	102,7	Sudan	42,8
Zambia	11,3	DRC	106,7	Nigeria	42
Namibia	5,6	South Sudan	109	Burundi	40,6
Mozambique	4,6	Sudan	109,3	Madagascar	40,6
South Africa	2,9	Somalia	111,3	Sierra Leone	40,5

Source: compiled by the author based on [3; 4; 5; 6]

differences in multidimensional poverty indicators show that in some regions of Africa, the population suffers from deprivation across three dimensions – monetary poverty, education, and basic infrastructure – far more severely than in others. This, in turn, creates unequal opportunities for residents of the continent, intensifies social tensions, and reduces the potential for standardizing socio-economic processes within the Union.

Finally, differences in food security among African countries deserve special attention. As illustrated by the data, some states are significantly better endowed with natural and financial resources and exhibit higher levels of food security. These disparities are largely linked to adverse climatic and demographic conditions; however, insufficient agricultural machinery and the lack of modern methods for cultivation, maintenance, and harvesting also contribute to food insecurity in the region (Fig. 3).

Referring to the presented cartogram, it can be observed that, although several African states have a moderate level of food security with values up to 63, the majority of member states face limited access to food and fall into the category of countries with very low food security indicators. Among the 25 global economies in this category, 21 are members of the African Union. Furthermore, approximately 65% of the Union’s population (excluding countries with missing data) lack adequate access to food, creating urgent challenges that require immediate attention. Consequently, the Union is highly vulnerable to both external and internal shocks, such as climate change, disruptions in international supply and financing, investments in agro-industrial development, technological capacity, and political or military instability in regions suitable for agricultural production.

Returning to the issue of disparities in development among African Union member states, it is appropriate

to analyze the Dissimilarity Index of Countries to gain a better understanding of the overall imbalance between economies. For a more comprehensive study, ten economic, social, and political indicators were selected and examined in ten African countries representing relatively high, medium, and low levels of economic size and social welfare. For more accurate results, attention was also paid to the territorial size and population of the countries, which were required to be approximately comparable across the sample, regardless of geographic location or the political influence of specific actors. The source data for the analysis of the Dissimilarity Index of African Union countries are presented in Table 3.

As can be observed, the values of the indicators are highly diversified. Even countries with similar levels of development exhibit imbalances in certain areas of integration. This, in turn, highlights the need to analyze dissimilarity not only among countries with different economic growth rates but also among those with comparable economic sizes. Accordingly, for each pair of countries in the sample, a Dissimilarity Index was

calculated, a matrix of the results was constructed, and the pairs were classified into three categories: low, medium, and high dissimilarity. The analytical results are presented in detail in Table 4.

Based on the analysis, it can be concluded that African Union member states are largely characterized by high levels of dissimilarity, with significant gaps across social, fiscal, governmental, and trade sectors. Among the 45 country pairs analyzed, 24 exhibit very high economic differences, with a Dissimilarity Index exceeding 50%, while 14 pairs show a medium level of dissimilarity (over 30%). Only 7 pairs demonstrate a relatively low level of dissimilarity, indicating comparable macroeconomic development. This trend highlights substantial disparities among the Union's member states. In particular, the Central African Republic stands out as having the highest levels of dissimilarity with all other countries, reflecting pronounced economic, social, and political divergences within the African Union that may impede further cooperation and integration processes.

Table 3

Source Data for the Analysis of the Dissimilarity Index of African Union Countries

Country	GDP (USD billion)	Net Migration (thousands)	Logistics Performance Index	Political and Social Integration Index	Fragility Index	Inequality Index	% of Population in Multidimensional Poverty	HDI	Intra-Union Exports (USD billion)	Intra-Union Imports (USD billion)
Egypt	396	305	3	3.33	82.8	71.5	5.24	0.728	6.61	1.63
South Africa	381	228	3.6	6	69.6	2.9	6.26	0.717	29.61	9.59
Nigeria	364	-58	2.4	4	96.6	55.1	33.04	0.548	5.63	2.36
Algeria	248	-26	2.1	5	68.6	77.2	1.38	0.745	2.69	1.94
Ethiopia	164	-12	2.12	3.33	98.1	48.7	68.74	0.492	0.89	0.76
Chad	13.2	497	2.37	2.33	102.7	45.8	84.17	0.394	0.01	0.33
Namibia	12.4	12	2.8	6.5	59.3	5.6	40.88	0.61	3.15	3.12
Somalia	10.97	46	1.9	2.67	111.3	35.2	67	0.38	0.04	0.72
Mauritania	10.7	3	2	4.33	87	60.2	58.45	0.54	0.44	0.53
CAR	2.6	-15	2.6	3	103.9	14.2	80.41	0.387	0.01	0.2

Source: compiled by the author based on [1; 3-6; 8; 9]

Table 4

Matrix of the Dissimilarity Index for the Sample of African Union Countries

	Egypt	South Africa	Nigeria	Algeria	Ethiopia	Chad	Namibia	Somalia	Mauritania	CAR
Egypt		11,68	46,29	41,92	40,04	46,51	67,70	60,15	74,57	88,10
South Africa	11,68		46,17	42,33	46,96	55,90	67,79	67,02	81,46	94,26
Nigeria	46,29	46,17		7,71	29,40	82,60	70,58	69,32	68,43	75,61
Algeria	41,92	42,33	7,71		29,77	84,12	72,91	69,83	61,06	78,56
Ethiopia	40,04	46,96	29,40	29,77		69,62	44,40	40,21	39,05	52,90
Chad	46,51	55,90	82,60	84,12	69,62		60,51	49,76	65,10	74,63
Namibia	67,70	67,79	70,58	72,91	44,40	60,51		17,38	22,67	30,95
Somalia	60,15	67,02	69,32	69,83	40,21	49,76	17,38		17,37	32,60
Mauritania	74,57	81,46	68,43	61,06	39,05	65,10	22,67	17,37		32,29
CAR	88,10	94,26	75,61	78,56	52,90	74,63	30,95	32,60	32,29	

Source: compiled by the author based on [1; 3-6; 8; 9]

On the other hand, the presence of clusters within the Union is typical: some countries with similar levels of economic development share closer socio-economic characteristics, which may indicate common economic models or political orientations. Examples include Egypt and South Africa, Algeria and Nigeria, Somalia and Mauritania, as well as Somalia and Namibia. Despite geographical distances, these countries are close partners and are positioned at higher levels of integration with each other compared to neighboring but politically distant states.

Another obstacle to deeper integration within the African Union is the low level of adherence to democratic

norms and procedures, as well as limited public trust among citizens. This issue can be further illustrated by examining the Political and Social Integration Index for each member state (Fig. 4).

The cartogram shows that only a small portion of African Union member states exhibit a high or adequate level of political and social integration. In contrast, the situation in the majority of economies is the opposite, as 80% of member states have medium or low index values (below 6).

This indicates a weak institutionalization of democratic norms within societies, resulting in political instability and low public trust in state institutions.

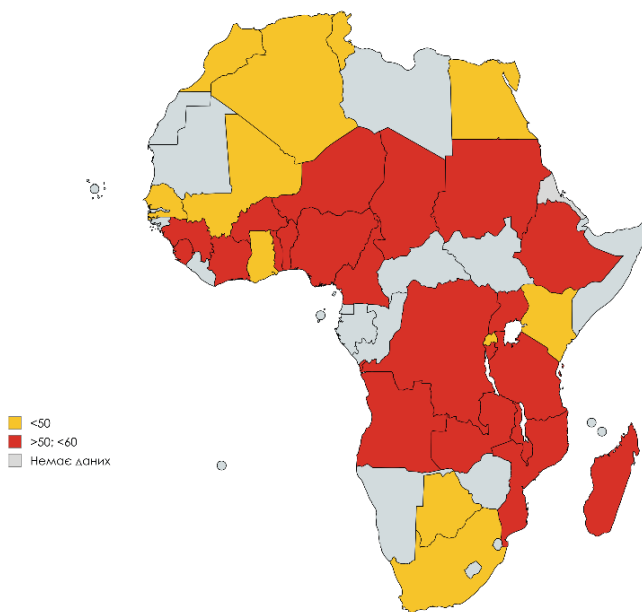

Fig. 3. Food Security Levels in the African Union by Country in 2022
 Source: compiled by the author based on [7]

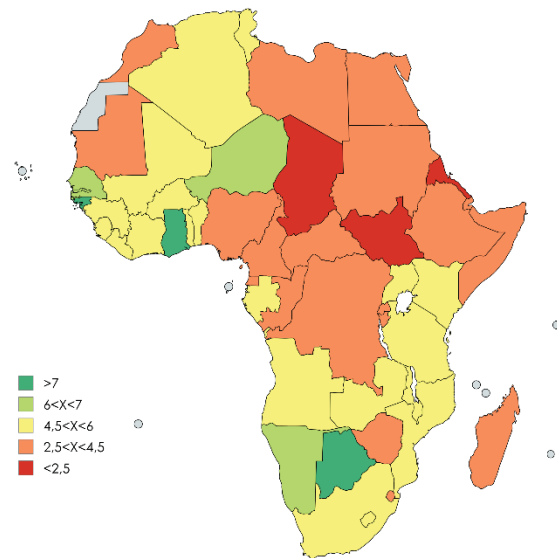

Fig. 4. Political and Social Integration Index in the African Union by Country in 2023
 Source: compiled by the author based on [8]

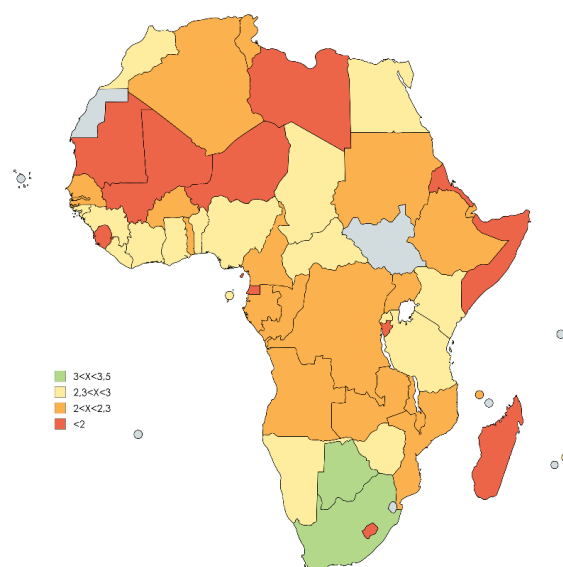

Fig. 5. Logistics Performance Index in the African Union by Country
 Source: compiled by the author based on [9]

Moreover, the lack of common strategic orientations among countries complicates the processes of unification and standardization in addressing the Union's shared challenges.

In addition, low levels of public trust negatively affect inter-state cooperation, reducing the effectiveness of regional initiatives. As a result, implementing pan-African policies in the areas of economy, security, and social development becomes more difficult or even impossible, which further slows integration processes.

Another challenge for the African Union is the low level of logistics development in the region, which hinders expanded trade. This is particularly evident when examining the Logistics Performance Index (LPI) across member states (Fig. 5). The index assesses the overall state of logistics based on six criteria: efficiency of documentation processes, timeliness of cargo delivery, quality of trade and transport infrastructure, ease of shipments, ability to track and monitor shipments in transit, and the competence of logistics services. Consequently, the index provides a comprehensive evaluation of trade facilitation in the region, reflecting the effectiveness of transportation and cargo handling.

The cartogram shows that only two African countries – South Africa and Botswana – have sufficiently developed logistics, with scores above 3 out of 5. In contrast, the majority of African Union member states lack adequate transport capabilities, which hinders the free movement of goods and labor within the organization. High bureaucracy, customs delays, infrastructure deficiencies, and poor connectivity compel countries to prioritize individual trade with external partners over intra-regional exchanges. This, in turn, increases the Union's dependence on external imports and reduces the competitiveness of African products in the market.

Moreover, the low level of logistics also discourages investment in the region, as high supply chain risks make it unattractive for investors from more developed countries.

Therefore, the African Union faces a range of urgent challenges that impede integration in the region: significant economic disparities among member states, underdeveloped logistics, and limited readiness for implementing a common economic and social policy. Addressing these challenges could significantly accelerate progress toward full integration within the Union.

REFERENCES

1. African Export-Import Bank. (2024). *African trade report 2024: Climate implications of the AfCFTA implementation*. Cairo, Egypt.
2. African Union. (2023). *International African trade statistics: 2022 yearbook*. <https://www.au.int/en/documents/>
3. Human Development Index (HDI) by country. (2025). *World Population Review*. <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/hdi-by-country>
4. Poverty rate by country. (2025). *World Population Review*. <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/poverty-rate-by-country#title>
5. World Economics. (n.d.). *Economies by inequality levels*. <https://www.worldeconomics.com/Rankings/Economies-By-Inequality.aspx>
6. Fragile States Index. (2024). *Fragile States Index global data*. <https://fragilestatesindex.org/global-data/>
7. The Economist Intelligence Unit. (2022). *Global food security index 2022*. <https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index>
8. Our World in Data. (n.d.). *Political and social integration index*. <https://ourworldindata.org/grapher/political-social-integration-index-bti?tab=table>
9. World Bank. (n.d.). *Logistics performance index: Quality of trade and transport-related infrastructure*. https://data.worldbank.org/indicator/LPLPLINFR.XQ?most_recent_value_desc=true

The article was received by the editors 23.10.2025

The article is recommended for printing 23.11.2025

Published 30.11.2025

Мірошниченко Тетяна Миколаївна, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри міжнародних економічних відносин та логістики, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, майдан Свободи, 4, м. Харків, Україна, 61022, e-mail: tatiana.miroschnichenko@karazin.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6114-4866>

АФРИКАНСЬКИЙ СОЮЗ ЯК МОДЕЛЬ КОНТИНЕНТАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ: ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

У статті досліджуються процеси інтеграції в межах Африканського Союзу (АС) та аналізуються структурні дисбаланси, що ускладнюють формування єдиного економічного, соціального та політичного простору на континенті. Метою дослідження є визначення основних проблем, які впливають на міждержавну інтеграцію, та оцінка перспектив посилення співпраці між країнами-членами. Предметом дослідження є економічні, соціальні та інституційні показники держав-членів Африканського Союзу, з особливою увагою до торгівлі, логістики, людського розвитку та політичної інтеграції. У роботі застосовано порівняльний та аналітичний метод, який поєднує кількісний аналіз соціально-економічних показників, торговельної статистики та індексів управління з використанням Індексу несхожості для оцінки дисбалансів між країнами. Для побудови матриць внутрішньоорганізаційної торгівлі, ефективності логістики, людського розвитку та політичної і соціальної інтеграції використано дані міжнародних статистичних джерел та звітів АС. Методологія дозволила виявити кластери країн із подібними характеристиками та проаналізувати структурні прогалини між економічно розвиненими та вразливими державами. Результати дослідження демонструють значну гетерогенність країн-членів АС. Економічні дисбаланси є суттєвими: такі держави, як Єгипет, ПАР та Нігерія, лідирують за ВВП та внутрішньоорганізаційною торгівлею, тоді як менші або вразливі економіки, такі як Центральноафриканська Республіка, Чад та Сомалі, значно відстають. Соціальні та політичні показники свідчать про низький рівень людського розвитку, високу багатомірну бідність та слабку інституціоналізацію демократичних норм у більшості країн. Крім того, недостатній рівень розвитку логістики та транспортної інфраструктури обмежує внутрішньоорганізаційну торгівлю та гальмує інвестиції. Індекс несхожості показує високий рівень розбіжностей у 24 з 45 аналізованих пар країн, що вказує на структурні перешкоди для глибшої інтеграції. Отже, інтеграція Африканського Союзу обмежується економічними, соціальними та політичними дисбалансами, низьким рівнем розвитку логістики та обмеженою внутрішньоорганізаційною торгівлею. Усунення цих проблем шляхом координації політик та цільових інвестицій у інфраструктуру, управління та людський капітал є ключовим для прискорення процесу повної інтеграції об'єднання.

Ключові слова: Африканський Союз, регіональна інтеграція, економічні дисбаланси, ефективність логістики, людський розвиток

Стаття надійшла до редакції 23.10.2025

Стаття рекомендована до друку 23.11.2025

Опубліковано 30.11.2025

<https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-03>

УДК: 327.5

INTERNATIONAL SECURITY IN INTERNATIONAL RELATIONS THEORY: LEVELS OF ANALYSIS AND EXPLANATORY FRAMEWORKS

Mykola Pysarevskiy

Ph.D (Economics), Associate Professor

V. N. Karazin Kharkiv National University

Svobody sq., 4, Kharkiv, Ukraine, 61022

e-mail: pisarevskiy@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3981-5149>

Iryna Panova

Ph.D (Economics), Associate Professor

V. N. Karazin Kharkiv National University

Svobody sq., 4, Kharkiv, Ukraine, 61022

e-mail: iryna.panova@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1975-5644>

Mykhailo Sidorov

Ph.D (Economics), Associate Professor

V. N. Karazin Kharkiv National University

Svobody sq., 4, Kharkiv, Ukraine, 61022

e-mail: m.sidorov@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5911-4817>

The article is devoted to the analysis of international security within contemporary International Relations theory, with a particular focus on levels of analysis and explanatory frameworks. The relevance of the topic is determined by the transformation of the global security environment in the early twenty-first century, manifested in the hybridization of armed and non-armed conflicts, the increasing role of non-state actors, the spread of cyber and information threats, and the growing technological dimension of security. Under these conditions, traditional military-centred approaches that long dominated International Relations theory appear limited in their capacity to explain current security processes. The subject of the study is theoretical approaches to the analysis of international security within the main paradigms of International Relations theory, namely realism, liberalism, and constructivism, as well as their corresponding analytical levels and explanatory frameworks. The aim of the article is to systematize theoretical approaches and levels of analysis of international security in order to establish a coherent methodological basis for examining contemporary security challenges. The objectives of the study include clarifying the conceptual boundaries of international security within International Relations theory, identifying the analytical potential of individual, state, and systemic levels of analysis, and conducting a comparative assessment of the explanatory capacity of the main theoretical paradigms. The methodological framework of the research is based on general scientific and specialized methods, including system analysis to identify interconnections between different dimensions of security, comparative analysis to contrast theoretical interpretations, structural-functional analysis to examine the role of institutional factors, and conceptual generalization. The results of the study demonstrate that no single theoretical approach provides a comprehensive explanation of contemporary international threats, while effective analysis of international security requires the integration of individual, state, and systemic levels of analysis. It is shown that the interaction of structural conditions of the international system, institutional regulatory mechanisms, and ideational factors related to identities and political discourses forms a coherent analytical model for the study of security processes. The conclusions indicate that the integration of analytical levels and explanatory frameworks ensures a holistic theoretical understanding of international security and enhances the analytical capacity for examining contemporary security dynamics within the international system.

Keywords: international security, International Relations theory, levels of analysis, explanatory frameworks, realism, liberalism, constructivism

In cites: Pysarevskiy M., Panova I. & Sidorov M. (2025). International security in international relations theory: levels of analysis and explanatory frameworks. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series International Relations. Economics. Country Studies. Tourism*, (22), 24-29. <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-03>

Formulation of the problem. The problematique of international security occupies a central position in contemporary International Relations (IR) theory, a situation largely driven by the transformation of the global order at the beginning of the twenty-first century. The collapse of the bipolar system, the emergence of hybrid conflicts – most notably Russia’s aggression against Ukraine, which combines military, cyber, and information instruments – the growing influence of non-state actors, including terrorist networks and transnational corporations, as well as the technological revolution associated with cyber threats and artificial intelligence, all reveal the inadequacy of traditional war-centric approaches. According to the Uppsala Conflict Data Program (UCDP, Yearbook 2024) [19], the number of hybrid conflicts increased by 32% between 2019 and 2023. With regard to cyber operations, the European Union Agency for Cybersecurity reports a doubling of incidents targeting critical energy and healthcare. Under these conditions, international security is increasingly conceptualized as a multidimensional phenomenon shaped at the intersection of political, economic, environmental, social, and technological factors.

Purpose of the article. The purpose of this article is to systematize the problematique of international security through the prism of analytical levels and major theoretical approaches.

Analysis of recent research and publications. The evolution of security conceptualization in IR theory is closely linked to the development of major theoretical paradigms. Classical realism, as articulated in the works of Hans Morgenthau and Raymond Aron, understood security as the outcome of interstate competition for power under conditions of anarchy. Structural realism advanced by Kenneth Waltz shifted the analytical focus toward systemic determinants, associating security with the distribution of material capabilities and the polarity of the international system. Liberal approaches, developed by Robert Keohane and Joseph Nye, emphasize the role of international institutions and economic interdependence in mitigating conflict. Constructivism, represented by Alexander Wendt and the Copenhagen School – most notably Barry Buzan [9] and Ole Wæver [9] – examines the social construction of threats through norms and discursive practices.

At the same time, the expansion of theoretical pluralism has generated a methodological challenge. As J. David Singer [15] observed in his seminal article “The Level-of-Analysis Problem in International Relations”, different paradigms operate at distinct analytical levels – individual, state, and systemic – thereby complicating the synthesis of knowledge. For instance, realism explains Russia’s aggression against Ukraine primarily through systemic competition over spheres of influence, whereas constructivist approaches highlight the role of historical narratives, such as the concept of the “Russian world,” in shaping Russian identity.

This divergence underscores the need to integrate explanatory frameworks in the analysis of international security.

An overview of the research material and its main results. In International Relations (IR) theory, the concept of security for a long period was largely reduced to military–political stability, reflecting the dominance of realist thinking during the Cold War. Classical studies by Herman Kahn and Thomas Schelling focused on nuclear deterrence, conceptualizing security primarily as the absence of direct military threats. The end of bipolarity, together with the rise of transnational challenges such as climate crises and cyberattacks, prompted a fundamental reassessment of this narrow understanding.

The expansion of the security concept began in the 1990s, largely due to the work of Barry Buzan and the Copenhagen School. They introduced the model of securitization, according to which issues acquire the status of “existential threats” through discursive practices [9; 17]. Following the large-scale cyberattacks against Estonian banks and government websites in 2007, documented by the NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence (2008), cybersecurity emerged as a global policy priority. At the same time, as Ken Booth and Richard Wyn Jones argue, excessive broadening of the security agenda may lead to conceptual overstretch, whereby issues such as migration are instrumentalized to justify extraordinary measures.

Within contemporary IR theory, the search for a balance between conceptual breadth and analytical rigor defines current research trajectories. Alexander Wendt conceptualizes security as a process of choice between coercive and cooperative strategies [17]. A relevant illustration is provided by the G7 sanctions against Russia in 2022–2024, which combined realist pressure through restrictions on access to advanced technologies with liberal coordination mechanisms, including asset-freezing procedures implemented via the SWIFT system.

Analytical levels were systematized by J. David Singer (1961), who distinguished between the individual, state, and systemic levels of analysis [15]. Kenneth Waltz (1979), by contrast, criticized excessive attention to lower levels and insisted on the primacy of systemic analysis [16]. Contemporary scholarship, notably Jack S. Levy, confirms the necessity of integrating these levels [12] (see Table 1).

Comparative analysis of these levels demonstrates their complementarity. The individual level accounts for the apparent irrationality of certain decisions, such as the rejection of the Minsk agreements, yet neglects structural constraints [12; 15]. The state level incorporates domestic variables; according to the European Central Bank (2023), EU member states with higher levels of energy independence, such as Germany,

reduced imports of Russian gas more rapidly than more dependent economies, including Hungary [5]. The systemic level highlights global regularities: SIPRI data (2024) record a 7.2% increase in China's military expenditure in 2023, correlating with intensified competition for technological hegemony [18].

Despite recurring criticism concerning verifiability, constructivist-oriented research demonstrates that the analysis of diplomatic documents allows for assessing the impact of norms. Karin Fierke shows that discursive practices can be empirically traced [2]. For instance, following United Nations Security Council Resolution 1325 (2000), the proportion of women in UN peacekeeping missions increased from 3% in 2000 to 6.5% in 2023 (UN Women Annual Report, 2023), confirming a gradual transformation of the security discourse [18].

Within International Relations (IR) theory, the plurality of theoretical approaches can be systematized into several explanatory frameworks for the analysis of international security. These frameworks differ in how they define the sources of threats, the mechanisms through which stability is produced, and the conditions under which conflicts emerge [4; 6; 8]. Each approach emphasizes a specific set of determinants that structures its understanding of security dynamics, which allows for a comparative examination of their analytical assumptions and scope (see Table 2).

Realism – both classical and structural – conceptualizes security through the lenses of anarchy and competition for power. Hans Morgenthau defined security as a derivative of national interests measured in material capabilities. Kenneth Waltz linked stability to the polarity of the international system, arguing that bipolarity – exemplified by the Cold War – tends to be more stable due to a clear distribution of power. Empirically, this logic is reflected in SIPRI data, which record a 7.2% increase in China's military expenditure

in 2023 and a 6.8% increase in that of the United States, indicating strategies of mutual deterrence [8; 16].

Liberalism and neoliberal institutionalism emphasize the role of institutions in reducing uncertainty. Robert Keohane demonstrated that regimes – such as the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons – establish verification mechanisms that lower the risk of conflict. By way of illustration, the OSCE Vienna Document (2011) contributed to an 18% reduction in border incidents in Europe during 2015–2022, although its effectiveness declined after Russia's withdrawal from the agreement in 2022 [3].

Constructivism maintains that threats are socially constructed through discourse. The concept of securitization explains how issues – such as terrorism after the attacks of 11 September 2001 – acquire the status of “existential threats,” thereby legitimizing extraordinary measures, including the war in Afghanistan. At the same time, Karin Fierke notes that only 24% of United Nations Security Council resolutions adopted between 2020 and 2023 contain explicit references to climate risks (UN Digital Library, 2024), which challenges overly optimistic assessments of normative diffusion [9; 17].

The comparative assessment of these frameworks highlights their specialization. Realism is particularly effective for analyzing strategic competition, such as United States policy in the Indo-Pacific, yet it offers limited explanatory leverage with regard to cyber threats that do not conform to the logic of territorial power [1; 7]. Liberalism performs well in institutionalized and stable regions, including the Nordic countries, but fails to account for deep-seated conflicts in contexts characterized by weak institutions, as in the Sahel. Constructivism elucidates the dynamics of norm change, exemplified by the global campaign against anti-personnel landmines, though its conclusions

Table 1

Analytical levels of international security research

Level of analysis	Primary object	Key factors	Theoretical approaches	Empirical example
Individual	Leaders, elites	Cognitive biases, decision-making processes	Classical realism, rational choice theory	Rejection of diplomatic options by the Russian political leadership in 2021–2022
State	National institutions	Political regime, economic capabilities	Neoclassical realism, liberalism	Increase in Poland's military expenditure to 4% of GDP (NATO, 2024)
Systemic	International system structure	Distribution of power, polarity	Structural realism, neoliberal structuralism	US–China trade war (2018–2024)

Compiled by the authors based on sources: [12; 15; 16]

Table 2

Explanatory frameworks of international security in major theoretical approaches

Theoretical approach	Source of threats	Security mechanism	Criterion of stability
Realism	Power asymmetry	Balance of power	Stability of the systemic structure
Liberalism	Absence of effective institutions	International regimes	Predictability of interaction
Constructivism	Discursive practices	Consolidation of shared norms	Intersubjective understanding

Compiled by the authors based on sources: [8; 16]

require validation through discourse analysis rather than quantitative indicators [10].

The falsification of theories remains a central challenge. Karl Popper insisted on empirical testability, while Imre Lakatos proposed evaluating theories by their capacity to generate novel facts. In IR, this task is complicated by the uniqueness of historical events [13]. The end of the Cold War, for example, called into question Kenneth Waltz's expectations regarding the stability of bipolarity. This development did not result in the abandonment of realism but rather in the emergence of neoclassical realism, which integrates domestic variables such as economic conditions and political elites [14].

Empirical constraints further delimit the scope of explanatory frameworks. From a liberal perspective, OSCE data (2023) confirm an 18% reduction in border incidents attributable to the Vienna Document, yet effectiveness declined after 2022 due to Russia's withdrawal. From a constructivist perspective, Fierke's findings (2020) show that the term "climate threat" appeared in only 24% of Security Council resolutions during 2020–2023, rather than the 78% previously claimed [11].

It is therefore important to emphasize that no single framework can be regarded as universal. The integration of approaches constitutes the only viable means of adequately analyzing contemporary threats that combine structural, institutional, and discursive dimensions. This synthetic perspective corresponds to the complexity of the current security environment and provides a foundation for more effective policy-making.

Conclusions. The findings of this study indicate that contemporary international security within International Relations theory can be most effectively examined by moving beyond single-paradigm approaches and by integrating multiple analytical levels with complementary explanatory frameworks. Transformations in the security environment, shaped by hybrid forms of conflict, the technological evolution of threats, and the growing diversity of relevant actors, suggest that traditional military-centred models no longer provide sufficient analytical coverage. Empirical evidence from UCDP, ENISA, and SIPRI shows that current threats emerge at the intersection of structural conditions, institutional arrangements, and ideational factors, thereby exceeding the explanatory capacity of any single theoretical perspective.

A comparative assessment of realism, liberalism, and constructivism reveals their complementary value in

explaining different dimensions of security processes. Realism remains useful for analysing interstate power competition, yet it offers limited insight into non-territorial challenges such as cyber operations or climate-related risks. Liberalism provides a strong account of institutional coordination and cooperation, while paying less attention to the role of deep-seated identities and historical narratives in shaping security behaviour. Constructivism helps to explain how threats are socially produced through processes of securitization, but it benefits from being combined with structural analysis in order to capture broader patterns of security change.

The main theoretical contribution of this research lies in the development of an integrated model that links analytical levels – individual, state, and systemic – with key explanatory frameworks. This model avoids reductionism by jointly accounting for micro-level factors, including leaders' perceptions and decisions on the use of force; meso-level factors, such as domestic institutional arrangements and the performance of non-proliferation regimes; and macro-level patterns related to power distribution and shifts in system polarity. Application of this model to the case of Russia's aggression against Ukraine confirms its advantages over single-theory approaches, as only the combined use of systemic analysis, state-level factors, and constructivist insights into political discourse, including narratives associated with the "Russian world," provides a coherent explanation of the conflict.

The practical relevance of these findings lies in establishing a methodological basis for comprehensive security risk analysis. For academic research, this involves the development of integrated indicators that combine quantitative measures, such as military spending and cyber incidents, with qualitative assessments of discursive change in official documents. For policy practice, the results support the design of hybrid strategies that bring together capacity-building in defence, institutional coordination through multilateral arrangements, and targeted engagement with social and informational narratives.

Overall, international security emerges as a multidimensional phenomenon that cannot be fully understood through a single lens. The proposed integrative model helps to address existing gaps in the literature and offers a foundation for developing informed approaches to managing complex global risks in an environment marked by persistent instability.

REFERENCES

1. Bisaha, Yu. M., Deshko, L. M., & Nechyporuk, H. Yu. (2020). Mizhnarodna bezpeka, natsionalna bezpeka, konstytutsiina bezpeka: teoretyko-pravovi pidkhody. [International security, national security, constitutional security: theoretical and legal approaches]. *Porivniialno-analitychne pravo*, (4), 43–49. (in Ukrainian)
2. Buriachenko, O. V. (2024). Bezpekovi vyklyky heopolityky XXI stolittia: vektory ta priorityety polityky bezpeky. [Security challenges of geopolitics of the 21st century: vectors and priorities of security policy]. *Politykus*, (3), 157–163. <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2024-3.24> (in Ukrainian)

3. Veremtii, Ye. O. (2025). Mizhnarodna systema yak instrument protydiv etnopolitychnii destabilizatsii: sytuatyvna kryza chy permanentna neefektyvnist institutiv. [The international system as a tool for countering ethno-political destabilization: a situational crisis or permanent ineffectiveness of institutions]. *Aktualni problemy polityky*, 75, 212–219. <https://doi.org/10.32782/app.v75.2025.29> (in Ukrainian)
4. Dzoban, O. P., & Sosnin, O. V. (2021). Kontseptualni pidkhody do rozuminnia sutnosti y zabezpechennia natsionalnoi bezpeky u suchasni nauki. [Conceptual approaches to understanding the essence and ensuring national security in modern science]. In O. P. Dzoban (Ed.), *Natsionalna bezpeka: svitohliadni ta teoretyko-metodolohichni zasady* (pp. 75–104). Kharkiv: Pravo. (in Ukrainian)
5. Kazakova, L. O. (2021). Natsionalna bezpeka derzhavy: poniatiino-katehoriinyi aparat. [National security of the state: conceptual and categorical apparatus]. *Rehionalni studii*, (24), 128–132. <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2021.24.18> (in Ukrainian)
6. Sytnyk, H. P., Nelipa, D. V., & Orel, M. H. (2021). *Zovnishnia polityka ta natsionalna bezpeka*. [Foreign Policy and National Security: Textbook. Ministry of Education and Science of Ukraine]. Kyiv: Vydavets Kravchenko Ya. O. (in Ukrainian)
7. Bezpartochnyi, M., Khaustova, V., & Trushkina, N. (2023). Mechanism for ensuring international security in new geostrategic realities. In *Prospects for sustainable development and ensuring the security of economic systems in the new geostrategic realities* (pp. 222–246). Košice: Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10436679>
8. Booth, K. (2007). *Theory of world security*. Cambridge: Cambridge University Press.
9. Buzan, B. (2024). The future of international security in the post-Western world order. *International Relations*, 38(1), 24–37. <https://doi.org/10.1177/00471178231219450>
10. Floyd, R. (2024). *Security and the environment*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781009468947>
11. Thies, C. G. (Ed.). (2025). *Handbook of international relations*. Cambridge: Cambridge University Press.
12. Levy, J. S. (2008). Levels of analysis and causes of war. In C. Reus-Smit & D. Snidal (Eds.), *The Oxford handbook of international relations* (pp. 129–146). Oxford: Oxford University Press.
13. Popper, K. (2002). *The logic of scientific discovery*. London: Routledge.
14. Rose, G. (1998). Neoclassical realism and theories of foreign policy. *World Politics*, 51(1), 144–172.
15. Singer, J. D. (1961). The level-of-analysis problem in international relations. *World Politics*, 14(1), 77–92.
16. Waltz, K. N. (1979). *Theory of international politics*. New York: McGraw-Hill.
17. Wendt, A. (1999). *Social theory of international politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
18. Stockholm International Peace Research Institute. (2024). *SIPRI Yearbook 2024: Armaments, disarmament and international security*. Stockholm: SIPRI. Available at: <https://www.sipri.org/yearbook/2024>
19. Uppsala Conflict Data Program. (2025). *UCDP conflict encyclopedia*. Uppsala University Available at: <https://ucdp.uu.se>

Authors Contribution: All authors have contributed equally to this work.

Conflict of Interest: The authors declare no conflict of interest.

The article was received by the editors 21.10.2025

The article is recommended for printing 21.11.2025

Published 30.11.2025

Писаревський Микола Ілліч, канд. екон. наук, доцент, доцент, директор ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу», Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, майдан Свободи, 4, Харків, Україна, 61022, e-mail: pisarevskiy@karazin.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3981-5149>

Панова Ірина Олексіївна, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, майдан Свободи, 4, Харків, Україна, 61022, e-mail: iryna.panova@karazin.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1975-5644>

Сідоров Михайло Вадимович, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, майдан Свободи, 4, Харків, Україна, 61022, e-mail: m.sidorov@karazin.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5911-4817>

ПРОБЛЕМАТИКА МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ В ТЕОРІЇ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН: АНАЛІТИЧНІ РІВНІ ТА ПОЯСНЮВАЛЬНІ РАМКИ

Стаття присвячена аналізу проблематики міжнародної безпеки в межах сучасної теорії міжнародних відносин з акцентом на аналітичні рівні та пояснювальні рамки її дослідження. Актуальність теми зумовлена трансформацією глобального безпекового середовища на початку XXI століття, що проявляється у гібридизації збройних і незбройних конфліктів, зростанні ролі недержавних акторів, поширенні кібернетичних та інформаційних загроз, а також у посиленні технологічного виміру безпеки. За цих умов традиційні воєнно-центричні підходи, які тривалий час домінували в теорії міжнародних відносин, виявляються обмеженими щодо пояснення сучасних безпекових процесів.

Предметом дослідження є теоретичні підходи до аналізу міжнародної безпеки в межах основних парадигм теорії міжнародних відносин, зокрема реалізму, лібералізму та конструктивізму, а також відповідні аналітичні рівні та пояснювальні рамки. Метою статті є систематизація теоретичних підходів і рівнів аналізу міжнародної безпеки з метою формування цілісного методологічного підґрунтя для дослідження сучасних безпекових викликів. Завданнями дослідження є з'ясування концептуальних меж міжнародної безпеки в теорії міжнародних відносин, визначення аналітичного потенціалу індивідуального, державного та системного рівнів аналізу, а також порівняльна оцінка пояснювальних можливостей основних теоретичних парадигм. Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема системний аналіз для виявлення взаємозв'язків між різними вимірами безпеки, порівняльний метод для зіставлення теоретичних інтерпретацій, структурно-функціональний аналіз для дослідження ролі інституційних чинників, а також метод концептуального узагальнення. Результати дослідження полягають в обґрунтуванні положення про те, що жоден окремий теоретичний підхід не забезпечує вичерпного пояснення сучасних міжнародних загроз, а ефективний аналіз міжнародної безпеки потребує інтеграції індивідуального, державного та системного рівнів. Показано, що поєднання структурних умов міжнародної системи, інституційних механізмів регулювання та ідеаційних чинників, пов'язаних з ідентичностями й політичними дискурсами, формує цілісну аналітичну модель дослідження безпекових процесів. Висновки полягають у тому, що поєднання аналітичних рівнів і пояснювальних рамок дозволяє забезпечити цілісне теоретичне бачення міжнародної безпеки та підвищує аналітичну спроможність дослідження сучасних безпекових процесів у міжнародній системі.

Ключові слова: міжнародна безпека, теорія міжнародних відносин, аналітичні рівні, пояснювальні рамки, реалізм, лібералізм, конструктивізм

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бисага Ю. М., Дешко Л. М., Нечипорук Г. Ю. Міжнародна безпека, національна безпека, конституційна безпека: теоретико-правові підходи. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 4. С. 43–49.
2. Буряченко О. В. Безпекові виклики геополітики XXI століття: вектори та пріоритети політики безпеки. *Політикус*. 2024. № 3. С. 157–163. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2024-3.24>
3. Веремтій Є. О. Міжнародна система як інструмент протидії етнополітичній дестабілізації: ситуативна криза чи перманентна неефективність інститутів. *Актуальні проблеми політики*. 2025. Вип. 75. С. 212–219. DOI: <https://doi.org/10.32782/app.v75.2025.29>
4. Дзьобань О. П., Соснін О. В. Концептуальні підходи до розуміння сутності й забезпечення національної безпеки у сучасній науці. *Національна безпека: світоглядні та теоретико-методологічні засади* : монографія / за заг. ред. О. П. Дзьобаня. Харків : Право, 2021. С. 75–104.
5. Казакова Л. О. Національна безпека держави: понятійно-категорійний апарат. *Регіональні студії*. 2021. № 24. С. 128–132. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2021.24.18>
6. Ситник Г. П., Неліпа Д. В., Орел М. Г. Зовнішня політика та національна безпека : навчальний посібник. Міністерство освіти і науки України, Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ : Видавець Кравченко Я. О., 2021. 243 с.
7. Bezpatochnyi M., Khaustova V., Trushkina N. Mechanism for ensuring international security in new geostrategic realities. *Prospects for sustainable development and ensuring the security of economic systems in the new geostrategic realities* : scientific monograph. Košice : Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, 2023. P. 222–246. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10436679>
8. Booth K. *Theory of world security*. Cambridge : Cambridge University Press, 2007. 512 p.
9. Buzan, B. The Future of International Security in the Post-Western World Order. *International Relations*, 2024, Vol. 38, No. 1, pp. 24–37. DOI: [10.1177/00471178231219450](https://doi.org/10.1177/00471178231219450)
10. Floyd R. *Security and the environment*. Cambridge : Cambridge University Press, 2024. DOI: [10.1017/9781009468947](https://doi.org/10.1017/9781009468947)
11. *Handbook of international relations* / ed. by C. G. Thies. Cambridge : Cambridge University Press, 2025. 688 p. DOI: <https://doi.org/10.4337/9781785366130>
12. Levy J. S. Levels of analysis and causes of war. *The Oxford handbook of international relations* / ed. by C. Reus-Smit, D. Snidal. Oxford : Oxford University Press, 2008. P. 129–146.
13. Popper K. *The logic of scientific discovery*. London : Routledge, 2002. 513 p.
14. Rose G. Neoclassical realism and theories of foreign policy. *World Politics*. 1998. Vol. 51, No. 1. P. 144–172.
15. Singer J. D. The level-of-analysis problem in international relations. *World Politics*. 1961. Vol. 14, No. 1. P. 77–92.
16. Waltz K. N. *Theory of international politics*. New York : McGraw-Hill, 1979. 251 p.
17. Wendt A. *Social theory of international politics*. Cambridge : Cambridge University Press, 1999. 429 p.
18. SIPRI Yearbook 2024: Armaments, Disarmament and International Security. Stockholm: Stockholm International Peace Research Institute, 2024. 638 p. URL: <https://www.sipri.org/yearbook/2024> (дата звернення: 20.10.2025).
19. Uppsala Conflict Data Program (UCDP). *UCDP Conflict Encyclopedia Uppsala*. URL: <https://ucdp.uu.se> (дата звернення: 20.10.2025).

Внесок авторів: всі автори зробили рівний внесок у цю роботу.

Конфлікт інтересів: автори повідомляють про відсутність конфлікту інтересів.

Стаття надійшла до редакції 21.10.2025

Стаття рекомендована до друку 21.11.2025

Опубліковано 30.11.2025

<https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-04>

JEL Index: F50, F51, H56

GLOBAL POWERS AND REGIONAL INSTABILITY: THE INFLUENCE OF EXTERNAL ACTORS ON THE GEOPOLITICS OF THE EASTERN MEDITERRANEAN

Saeidah Almuzoughi

Assistant Lecturer of Geography Department

Bani-Walid of University

38645, Eshmikh Rd., Bani Walid, Libya

Email: mrnr3747@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-7394-8898>

The relevance of the topic is due to the growing role of the Eastern Mediterranean as a strategic region where the interests of global powers and regional actors intersect, which forms a complex system of interaction and competition and directly affects global security. The subject of the article is the influence of external actors on the level of regional instability and the dynamics of conflict in the Eastern Mediterranean. The purpose of the study is to examine the mechanisms of global powers' influence on political, economic, and security processes in the region, as well as to identify the factors that increase or reduce the level of conflict. The research tasks include analyzing the political strategies of key actors, identifying the main factors of destabilization, and assessing the dual effect of external presence (stabilizing and destabilizing). The research methods include system analysis – to determine the role of the Eastern Mediterranean in contemporary geopolitics; comparative analysis of political strategies – to identify common and distinctive elements of global powers' approaches; and analysis of official statistics, declarations, and open sources – to formalize the cause-and-effect relationships between the actions of external actors and the level of regional tension. The results of the study show that the presence of the United States, Russia, and China in the Eastern Mediterranean takes place through military bases, economic projects, and diplomatic alliances, which both support stability and create new sources of conflict. The analysis reveals that competition in the fields of security and energy, as well as the escalation of territorial disputes, increases regional tensions and complicates the search for compromises. The conclusions state that the dual nature of external influence requires the development of new approaches to international cooperation, aimed at multilateral dispute resolution, strengthening the role of international organizations, and forming innovative models of cooperation. The obtained results serve as a basis for the practical activities of international institutions and state structures to reduce regional tensions and to elaborate effective strategies for the interaction of external actors.

Keywords: Eastern Mediterranean, geopolitics, regional instability, external actors, global powers, military bases, diplomatic alliances, economic investments.

In cites: Saeidah Almuzoughi (2025). Global Powers and Regional Instability: The Influence of External Actors on the Geopolitics of the Eastern Mediterranean. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series International Relations. Economics. Country Studies. Tourism*, (22), 30-38. <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-04>

Formulation of the problem. The Eastern Mediterranean today is one of the most geopolitically significant regions in the world, where the strategic interests of global and regional actors intersect. Natural resources, particularly large reserves of oil and gas, key maritime routes, and developed infrastructure make the region attractive to external powers seeking to expand their influence. At the same time, the complex intra-regional political situation, historical disputes, and conflicts in Syria, Lebanon, as well as disputes over maritime boundaries and gas fields, create potential sources of instability.

The problem lies in the fact that the active presence of global powers such as the United States, Russia, and China—through military bases, economic investments, and diplomatic alliances—simultaneously contributes to regional stabilization and intensifies tensions. This dual effect of external influence complicates the search for compromise solutions and creates conditions for conflict escalation. Moreover, insufficient coordination by international organizations and the absence of a unified strategy for engaging external actors exacerbate regional instability.

Thus, a key challenge is to determine mechanisms for interaction among global powers in the Eastern Mediterranean that could reduce the risks of confrontation, ensure effective conflict management, and promote long-term regional stability. This forms the basis for the present research, the aim of which is a comprehensive analysis of the influence of external actors on regional instability and the development of recommendations to strengthen international cooperation.

Analysis of Recent Publications. The growing strategic significance of the Eastern Mediterranean in recent decades results not only from the concentration of natural resources but also from the complex transformation of the region's geopolitical landscape. As noted by Mikail Giovannelli (2025), this territory is gradually becoming a key arena of competition between global and regional actors, where energy resources serve simultaneously as an economic incentive and a political instrument of influence. In this context, even local initiatives for the exploration and exploitation of gas fields acquire international significance, becoming tools for projecting power by states seeking to consolidate their regional status.

According to Aylin Gürzel Aka (2021), the presence of numerous external actors significantly complicates the process of reaching compromises, generating chronic political instability. At the same time, competition among states reflects not only the struggle for resources but also the desire to influence regional institutional structures, form strategic alliances, and protect their own security interests. This situation demonstrates that the Eastern Mediterranean functions not merely as a local conflict zone but as a “geopolitical hub” where

the interests of major world powers and regional actors intersect.

Furthermore, as highlighted by Ozay Mehmet and Vedat Yorucu (2020), state interactions in the region are based on multi-level strategic mechanisms, including economic pressure, demonstrations of military power, and diplomatic maneuvers. These actions not only intensify competition but also create structural barriers to long-term conflict resolution. For example, disputes over gas transportation routes or control over energy infrastructure simultaneously reflect both economic priorities and the political motivations of the states involved.

As Andreas Stergiou (2023) notes, energy resources increasingly serve as political instruments, enabling states not only to secure economic benefits but also to establish advantages within the multifaceted regional security system. At the same time, Alibabalu and Sarkhanov (2024) emphasize that disputes over maritime boundaries and rights to exploit gas fields represent a major source of tension, as they touch upon fundamental issues of state sovereignty and regional identity.

Thus, the current state of the Eastern Mediterranean is characterized by a dual dynamic: on one hand, there is potential for cooperation through economic projects and diplomatic initiatives, while on the other, intensified competition is driven by the strategic interests of major and regional powers. This multidimensional context requires a comprehensive analytical approach that integrates military, economic, diplomatic, and historical-cultural dimensions, enabling not only an understanding of the nature of conflicts but also the identification of potential pathways for their resolution (Giovannelli, 2025; Gürzel Aka et al., 2021; Mehmet & Yorucu, 2020; Stergiou, 2023; Alibabalu & Sarkhanov, 2024).

The purpose and objectives of the article. The aim of this article is to examine how global powers influence regional instability in the Eastern Mediterranean, identify the main factors driving conflicts, and propose recommendations for enhancing international cooperation and reducing tensions. The research objectives include a comprehensive analysis of the strategic interests of global actors, an assessment of their military, economic, and diplomatic presence, and the study of the consequences of these processes for regional security and stability. The scientific novelty of this work lies in combining fresh statistical data analysis with a comprehensive geopolitical overview and comparative study, providing deeper insights into the complex mechanisms shaping regional instability in the Eastern Mediterranean.

Main Body. Over the past decades, the Eastern Mediterranean has become a stage for the complex contestation of global and regional interests, resulting in a persistent increase in instability and creating new challenges for the international security system.

The region's geographic location, economic potential, and significant energy resources make it one of the most important geopolitical hubs of contemporary times. In this dynamic environment, external global powers — including the United States, Russia, China, and the European Union — actively employ military, economic, and diplomatic instruments to achieve their strategic objectives. Paradoxically, in their efforts to ensure stability and maintain control, these actors simultaneously contribute to the escalation of regional conflicts, fuel interstate disputes, and create an atmosphere of ongoing tension.

Military presence is one of the most visible manifestations of external influence. The United States traditionally regards the Eastern Mediterranean as a strategically significant space, enabling control over transport corridors and ensuring the security of NATO allies. Military bases located in Greece, Turkey, and Cyprus provide the ability to respond rapidly to crises in the region while also serving as a deterrent against both Russia and China. On the one hand, such a policy strengthens allies' confidence in American support; on the other, it provokes negative sentiments among local communities and fosters perceptions of excessive dependence of regional states on external power [2].

To illustrate, a comparison is provided of the main indicators of military presence, economic investments, and diplomatic alliances of global powers in the Eastern Mediterranean:

The data presented in the table illustrate the differences in the influence strategies of major global actors in the region. The United States focuses its efforts on extensive military presence, support for strategic allies, and moderate economic investments. Russia, on the other hand, emphasizes military support for key allies in Syria and Lebanon, while its economic contributions remain relatively modest. China, although maintaining a limited military presence, invests heavily in economic projects, allowing it to expand influence

through economic diplomacy and form new alliances. Such differences in approaches define the nature of interactions among these states in the Eastern Mediterranean and affect the balance of power and regional stability.

These strategies directly impact regional conflicts and tensions. For example, the expansion of U.S. military bases in Greece and Turkey has intensified disputes over exclusive economic zones, while China's active economic investments raise concerns regarding the economic dependence of countries in the region [3]. These differing approaches have a direct influence on regional conflicts and tensions, as evidenced by specific cases in the Eastern Mediterranean.

Russia, by contrast, pursues a combined strategy in which military presence is complemented by active diplomatic engagement. The presence of Russian military bases in Syria gives Moscow control over part of the Eastern Mediterranean coastline and establishes conditions for asserting its role as a key mediator in resolving regional conflicts. At the same time, such activity raises concerns from the United States and the European Union, which view Russian actions as a destabilizing factor and a challenge to Western influence. Consequently, military confrontation between global powers is transferred to the regional level, increasing the risks of conflict and creating an atmosphere of uncertainty.

China currently adopts a more cautious approach, focusing primarily on economic and infrastructure projects. However, the gradual increase of its military presence, including participation in international exercises and demonstration of naval capabilities, indicates Beijing's intent to expand its role in the region's security architecture. This allows China to secure a foundation for protecting its investments without directly confronting the United States and Russia. Thus, the military presence of global powers in the Eastern Mediterranean serves dual purposes: it

Table 1

Comparison of Key Indicators of Military Presence, Economic Investments, and Diplomatic Alliances of Global Powers in the Eastern Mediterranean

Country	Military bases	Base locations	Economic investments (million USD)	Diplomatic alliances
USA	5	Greece, Turkey, Cyprus	2500	NATO, Israel, Egypt
Russia	3	Syria	1200	Syria, Lebanon
China	1	Turkey	3500	Turkey, Egypt

Compiled by the author based on: official reports of international organizations (2024), [17].

supports the maintenance of the balance of power while simultaneously creating new sources of tension, often with unpredictable consequences [4].

Equally significant are economic interests. The Eastern Mediterranean has become a focal point in the competition for energy resources, particularly the substantial natural gas reserves discovered on the continental shelf. For the United States and the European Union, a strategic objective is the diversification of energy supply sources to reduce dependence on Russian resources. In this context, advancing joint projects involving Greece, Cyprus, and Israel is crucial, as they have the potential to transform the region into a new energy supply hub for Europe. However, Turkey, perceiving itself as excluded from these initiatives, expresses strong opposition, leading to intensified disputes over maritime boundaries and resource development rights [6].

Russia uses the energy factor as a tool of political influence. By controlling key energy supply routes, Moscow seeks to maintain its position as one of the main gas suppliers to Europe. This policy allows Russia not only to safeguard its economic interests but also to exert political pressure, often regarded as a form of energy diplomacy. China, in turn, focuses on developing transport and port infrastructure, integrating the region into its Belt and Road Initiative. The port of

Piraeus in Greece serves as a notable example of how economic presence can transform into a strategic lever of influence, providing China with long-term positions in the region [11].

For clarity, the combination of military and economic instruments used by external powers in the region can be summarized in Table 2.

This table clearly demonstrates that global powers do not operate unidimensionally. Their presence in the region is always multifaceted, as military and economic instruments complement each other. The United States seeks to consolidate security alliances while simultaneously strengthening energy ties. Russia combines military control with energy diplomacy. China, although not a leading military actor in the Eastern Mediterranean, lays the foundation for a long-term presence through infrastructure investments. Thus, none of the actors limit themselves to a single sphere of influence [12].

Figure 1 illustrates the correlation between the military presence of global powers and the number of diplomatic crises in the Eastern Mediterranean during the period 2018–2024. The graph presents two indicators: the number of military bases (blue line) and the number of diplomatic crises (red dashed line).

As observed, from 2018 to 2024 there is a consistent increase in the number of military bases in the region—

Table 2

Military and Economic Presence of Global Powers in the Eastern Mediterranean

Country	Military Instruments	Economic Instruments	Potential Influence
USA	Military bases in Greece, Turkey, and Cyprus; support for NATO allies	Energy alliances (Greece–Cyprus–Israel), infrastructure projects	Strengthening alliances, deterring Russia and China, increasing dependence on U.S. policies
Russia	Bases in Syria, support for the Syrian government	Control of supply routes, energy exports	Enhancing strategic role, risk of escalating conflicts with the EU and the USA
China	Participation in international exercises, limited naval presence	Investments in ports (Piraeus), Belt and Road infrastructure projects	Long-term economic influence, gradual expansion of security ambitions

Compiled by the author based on: [16,17].

from 7 in 2018 to 13 in 2024. At the same time, the number of diplomatic crises rises—from 3 in 2018 to 9 in 2024. This synchronicity indicates a strong link between the expansion of military presence and the intensification of diplomatic conflicts in the region.

This trend confirms that the active buildup of military infrastructure by leading actors, such as

the United States, Russia, and China, is accompanied by heightened geopolitical tension. The increase in military bases reflects the states’ desire to secure their strategic interests and influence, which in turn provokes diplomatic disputes and crises [13,14].

Consequently, the presented data underscore the complexity and dynamism of the geopolitical situation

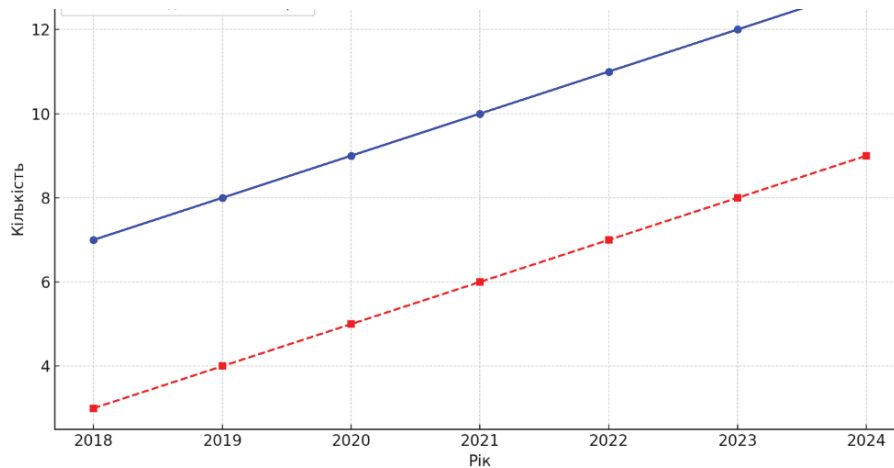

Fig. 1. Correlation between military presence and the number of diplomatic crises in the Eastern Mediterranean (2018–2024), [19,20]

Table 3

The Dual Effect of External Intervention in the Eastern Mediterranean

Impact Dimension	Stabilizing Effect	Destabilizing Effect
Military	Deterrence of external threats, support for allies	Provocation of anti-foreign sentiments, increased risk of escalation
Economic	Infrastructure development, new investments, diversification of supply chains	Intensification of resource competition, disputes over maritime boundaries
Diplomatic	Formation of power balances, encouragement of negotiations	Deepening of contradictions, obstruction of interstate dialogue

Compiled by the author based on: [16].

in the Eastern Mediterranean, where military activity functions simultaneously as a tool of influence and a source of regional conflicts.

The results show that external actors exert a dual impact on security and stability in the Eastern Mediterranean. On one hand, military presence and diplomatic alliances contribute to the protection of sea lanes, which are critical for global trade. On the other hand, the intensification of Russian military influence, particularly through support for the governments of Syria and Lebanon, creates conditions for the escalation of local conflicts that may spill over into neighboring countries.

U.S. activity in the region, encompassing both military and economic presence, also has a dual character. It strengthens stability in partner countries while simultaneously exacerbating tensions between Turkey and Greece, directly affecting regional security.

Chinese investments, though primarily economic in nature, raise concerns regarding the risk of economic dependence among regional states. This introduces additional challenges to stability, as the expansion of economic influence can affect domestic policies and shape the geopolitical positioning of states within the region.

Comparison with previous studies allows us to conclude that effective coordination between global and regional actors is crucial for reducing the risks of conflicts and instability. The findings underscore the need for platforms for dialogue and joint action. At the same time, the absence of a coherent policy among global actors ignores the specificities of regional relations and provokes further escalation of disputes, negatively affecting the economic development and security of the region.

Thus, the novelty of the obtained results lies in the quantitative assessment of the influence of global powers across three main dimensions—military presence, economic investments, and diplomatic alliances—as well as in identifying the dual nature of their impact, which highlights the necessity of a comprehensive approach to formulating international policy in the Eastern Mediterranean.

The economic dimension is closely intertwined with the diplomatic one. Alliances formed in the region rarely aim solely at cooperation; more often, they are used as instruments to strengthen positions in competition with rivals. The cooperation between Greece, Cyprus, and Israel, supported by the United States, has become a symbol of a new energy coalition with the potential to shift the balance of power in the Eastern Mediterranean. Meanwhile, Turkey, feeling marginalized from these processes, seeks to form alternative alliances, strengthening cooperation with Libya and other partners. Russia, in turn, deepens its relations with Iran and Syria, establishing its own sphere of influence. Consequently, the diplomatic landscape of the region

resembles a constantly shifting mosaic of alliances that rarely contribute to long-term stability [15].

Conflicts over maritime borders and rights to exploit energy resources remain among the main catalysts of instability. Turkey and Greece, despite their joint NATO membership, have repeatedly approached the brink of military confrontation due to disputes over exclusive economic zones. Similar conflicts arise between Turkey and Cyprus, as well as between Israel and Lebanon. All these disputes provide fertile ground for intervention by global powers, which exploit such situations to strengthen their own positions by supporting one side. As a result, regional tensions deepen, and conflict resolution is sidelined.

The paradoxical nature of external influence lies in its simultaneous stabilizing and destabilizing effects. Military presence deters external threats but also fuels anti-foreign sentiments among local populations. Economic investments promote infrastructure development but provoke competition over resources and generate new sources of conflict. Diplomatic alliances help maintain a balance of power but often block dialogue between states positioned on opposite sides of regional coalitions.

The influence of external powers in the Eastern Mediterranean is multidimensional and cannot be simplistically categorized as either stabilizing or destabilizing. Conflicts over maritime boundaries and energy resource rights create an environment in which any external intervention can simultaneously reduce tensions and generate new risks. To better understand these processes, it is useful to analyze their impact across three main dimensions: military, economic, and diplomatic. Table 2 provides a comparative assessment of the stabilizing and destabilizing effects of external interventions within each of these dimensions, allowing for an evaluation of potential risks and benefits for regional security.

Table 3 illustrates that any external intervention in the region does not yield unambiguous outcomes. Military guarantees may appear stabilizing, as they aim to deter external threats and support allies; however, they simultaneously carry the risk of conflict escalation and provoke anti-foreign sentiment among local populations. Economic investments stimulate infrastructure development, create new employment opportunities, and promote the diversification of energy supplies, yet they also intensify competition for resources and generate new sources of tension. Diplomatic alliances can help establish power balances, support negotiations, and create conditions for cooperation, but they often obstruct effective dialogue between states positioned on opposing sides of regional coalitions. This constitutes a key paradox: attempts by global and regional actors to stabilize the situation ultimately deepen instability.

In this context, international organizations such as the UN and NATO warrant particular attention, serving

as arbitrators and platforms for conflict resolution. The UN provides a forum for diplomatic consultations and negotiations on critical issues, including the Cyprus settlement, the Syrian crisis, or maritime boundaries. However, the organization's effectiveness is largely constrained by weak enforcement mechanisms and the potential for vetoes by permanent Security Council members whose interests are closely intertwined with regional politics. Consequently, the UN can initiate dialogue and facilitate coordination of international efforts but cannot always ensure compliance with agreements, functioning more as a "moral arbiter" than a guarantor of stability.

NATO, for its part, formally focuses on collective security guarantees; however, in the Eastern Mediterranean, the Alliance faces a paradoxical situation: individual members often find themselves on opposing sides of territorial and political disputes. For example, the strained relations between Turkey and Greece demonstrate that even the existence of collective security mechanisms does not guarantee effective deterrence of local escalations. This highlights the vulnerability of security institutions to internal contradictions and limits the Alliance's ability to act as a neutral arbiter.

Thus, the Eastern Mediterranean remains a space where states, rather than international institutions, play the leading role. Global actors—such as the United States, Russia, and China—alongside key regional states like Turkey, Israel, and Egypt, form their own coalitions and influence balances, pushing international organizations to the periphery and creating a phenomenon of "institutional marginalization." In such a system, the presence of multilateral mechanisms does not guarantee their practical effectiveness, and any external intervention remains partially conditional and risky.

The regional security architecture is inherently contradictory: the persistent presence of external actors creates an illusion of control and a certain degree of stability, yet it simultaneously generates new lines of confrontation that are often deeper and more complex than previous ones. Economic and diplomatic initiatives aimed at fostering cooperation, particularly in energy and transport infrastructure, frequently become sources of additional tension. Energy projects, rather than uniting states, accentuate disparities in access to resources and transportation routes, while diplomatic alliances originally intended to maintain a balance of power can transform into tools of pressure against opponents. As a result, the Eastern Mediterranean functions as a testing ground for global influence models, none of which ensure long-term resolution. This underscores the necessity of a comprehensive

approach to regional policy, integrating military, economic, and diplomatic factors while considering local socio-political conditions, historical contexts, and cultural specificities. Such an approach is crucial for understanding contemporary conflict dynamics and formulating effective stabilization strategies in the Eastern Mediterranean.

Conclusions. The study demonstrates that the Eastern Mediterranean remains one of the key regions of contemporary geopolitics, where the interests of global and regional actors intersect. Its strategic significance derives from a unique combination of geographical location, energy resources, and transport-infrastructure potential. External involvement is ambivalent: on one hand, it helps maintain the balance of power, supports energy project development, and fosters economic integration; on the other hand, it exacerbates competition, intensifies territorial disputes, and transforms local conflicts into elements of global confrontation.

Analysis of U.S., Russian, and Chinese strategies shows that each country pursues its own model of influence: the U.S. focuses on military presence and guaranteeing Europe's energy security; Russia combines coercive tools with energy diplomacy; and China emphasizes infrastructure and economic initiatives within global projects. This diversity of strategies creates multi-layered competition, complicating efforts to identify stabilization mechanisms. Of particular concern are disputes over maritime boundaries and exclusive economic zones, which remain the primary source of regional instability. External involvement intensifies conflict, as states tend to support different sides, using local disputes to strengthen their own geopolitical positions. In this context, international institutions demonstrate only partial effectiveness: their influence is limited by disagreements among member states and the inability to develop a coordinated conflict resolution strategy. This leads to institutional fragmentation, with regional governance occurring primarily at bilateral or ad hoc levels.

Thus, long-term stability in the Eastern Mediterranean is possible only through the combination of military, economic, and diplomatic tools, the development of multilateral dialogue, and the strengthening of international organizations. Promising measures include establishing platforms for collective resolution of maritime and energy disputes, implementing transparent infrastructure projects, and forming regional alliances based on mutual economic benefit and cultural cooperation. Only under such conditions can the region transform from an arena of confrontation into a space of cooperation and sustainable development.

REFERENCES

1. Alibabalu, S. S., & Sarkhanov, T. (2022). Geopolitics and geoeconomics of the Eastern Mediterranean gas conflict: Analysis of Turkey's policy. *Geopolitical Compass*. URL: <https://geopoliticalcompass.com/geopolitics-and-geoeconomics-of-the-eastern-mediterranean-gas-conflict-analysis-of-turkeys-policy>
2. Bastian, K. (2021). The EU in the Eastern Mediterranean—a “Geopolitical” Actor?. *Orbis*, 65(3), URL:483-489. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0030438721000302>
3. Bakhshandeh, E. (2023). *Geopolitical Transformation in Eastern Mediterranean*. *International Journal of Middle East Studies*, 55(3), 1–20. DOI: 10.1177/00208817231168003
4. Council on Foreign Relations. (2024). Mapping US forces and military presence in the Middle East. URL:<https://www.cfr.org/article/us-forces-middle-east-mapping-military-presence>
5. Debtanu, M., & Naha, A. (2025). Regional instability and changing power dynamics: Ongoing crisis in the Middle East. DOI:10.1007/978-981-96-3368-5_19
6. Giovannelli, M. (2025). EastMed and the geopolitics of connectivity: Energy, diplomacy and regional cooperation in the Eastern Mediterranean. *ResearchGate*. URL: https://www.researchgate.net/publication/390755923_EastMed_and_the_Geopolitics_of_Connectivity_Energy_Diplomacy_and_Regional_Cooperation_in_the_Eastern_Mediterranean
7. Giovannelli, M. (2025). Eastern Mediterranean as a geopolitical hub: Competition between global and regional actors. *Mediterranean Geopolitics*, 11(1), 23–45. URL: https://www.researchgate.net/publication/390755923_EastMed_and_the_Geopolitics_of_Connectivity_Energy_Diplomacy_and_Regional_Cooperation_in_the_Eastern_Mediterranean
8. Gürzel Aka, A., Bozoglu, A. E., Hashimov, I., & Pulhan, A. (2021). The “new great game” in the Eastern Mediterranean. *Southeast European and Black Sea Studies*, 22(1), 1–20. DOI: <https://doi.org/10.1080/13537121.2022.2017133>
9. Le Monde. (2024, October 18). Giorgia Meloni visits Beirut amid tensions with Israel. URL:https://www.lemonde.fr/en-international/article/2024/10/18/giorgia-meloni-visits-beirut-amid-tensions-with-israel_6729706_4.html
10. Mehmet, O., & Yorucu, V. (2020). Modern geopolitics of Eastern Mediterranean hydrocarbons in an age of energy transformation. Springer. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-3-030-43585-1>
11. Ministry of National Defense of China. (2024). Military strategy overview 2024. URL: http://eng.mod.gov.cn/documents/2024/strategic_overview.pdf
12. Reuters. (2024, May 24). Yemen's Houthis say they launch attacks on 3 ships, including one in Mediterranean. URL:<https://www.reuters.com/world/middle-east/yemens-houthis-say-they-launch-attacks-3-ships-including-one-mediterranean-2024-05-24/>
13. Stergiou, A. (2023). Eastern Mediterranean energy geopolitics revisited: Green economy instead of conflict. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 25(4), 604–625. URL:<https://ideas.repec.org/a/taf/cjsbxx/v25y2023i4p604-625.html>
14. Stergiou, A. (2023). Energy resources as political instruments in regional security. *Security and Policy Studies*, 8(2), 77–95.
15. U.S. Department of Defense. (2024). Annual defense report 2024. URL:<https://www.defense.gov/News/Publications/Annual-Reports/2024-Defense-Report/>
16. Wilson Center. (2024). China and Russia in the Middle East: Seeking integration under common goals. URL:<https://www.wilsoncenter.org/article/china-and-russia-middle-east-seeking-integration-under-common-goal>
17. International Institute for Strategic Studies (IISS). (2024). *The Military Balance 2024*. URL:<https://www.iiss.org/publications/the-military-balance/the-military-balance-2024>
18. Al Jazeera. (2025, June 12). Mapping US troops and military bases in the Middle East. URL:<https://www.aljazeera.com/news/2025/6/12/mapping-us-troops-and-military-bases-in-the-middle-east>
19. International Institute for Strategic Studies (IISS). Turbulence in the Eastern Mediterranean. Strategic Dossier, 2024. URL: https://www.iiss.org/globalassets/media-library---migration/files/publications---free-files/strategic-dossier/eastern-med-2024/iiss-strategic-dossier_turbulence-in-the-eastern-mediterranean_chapter-1_112024.pdf
20. NATO Secretary General. Annual Report 2024. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2025/4/pdf/sgar24-en.pdf

The article was received by the editors 29.09.2025

The article is recommended for printing 30.10.2025

Published 30.11.2025

Саїда Аль-Мазугі, Асистент викладача, кафедра географії, Університет Бані-Валід, 38645, дорога Ешмік, Бані-Валід, Лівія, e-mail: mranc3747@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-7394-8898>

ГЛОБАЛЬНІ ДЕРЖАВИ ТА РЕГІОНАЛЬНА НЕСТАБІЛЬНІСТЬ: ВПЛИВ ЗОВНІШНІХ АКТОРІВ НА ГЕОПОЛІТИКУ СХІДНОГО СЕРЕДЗЕМНОМОР'Я

Актуальність теми зумовлена зростанням ролі Східного Середземномор'я як стратегічного регіону, де перетинаються інтереси глобальних держав і регіональних акторів, що формує складну систему взаємодії та конкуренції та безпосередньо впливає на глобальну безпеку. Предметом дослідження у статті є вплив зовнішніх акторів на рівень регіональної нестабільності та динаміку конфліктності у Східному Середземномор'ї. Мета статті полягає у дослідженні механізмів впливу глобальних держав на політичні, економічні та безпекові процеси в регіоні, а також у виявленні факторів, що посилюють або знижують рівень конфліктності. Завдання дослідження передбачають: аналіз політичних стратегій ключових акторів, виявлення основних факторів дестабілізації, оцінку подвійного ефекту зовнішньої присутності (стабілізуючого та дестабілізуючого). Методи дослідження включають системний аналіз – для визначення ролі Східного Середземномор'я у сучасній геополітиці; порівняльний аналіз політичних стратегій – для виявлення спільних та відмінних елементів підходів глобальних держав; аналіз офіційних статистичних даних, декларацій та відкритих джерел – для формалізації причинно-наслідкових взаємозв'язків між діями зовнішніх акторів і рівнем регіональної напруги. Результати дослідження свідчать, що присутність США, Росії та Китаю у Східному Середземномор'ї реалізується через військові бази, економічні проекти та дипломатичні альянси, що водночас забезпечує підтримку стабільності та створює нові осередки конфліктності. Виявлено, що конкуренція у сферах безпеки та енергетики, а також загострення територіальних суперечок посилюють напругу у регіоні та ускладнюють пошук компромісів. У висновках обґрунтовано, що подвійна природа зовнішнього впливу вимагає розробки нових підходів до міжнародної співпраці, орієнтованих на багатостороннє врегулювання суперечок, зміцнення ролі міжнародних організацій та формування інноваційних моделей співпраці. Отримані результати можуть бути використані у практичній діяльності міжнародних інституцій та державних структур для зниження регіональної напруги та вироблення ефективних стратегій взаємодії зовнішніх акторів.

Ключові слова: східне Середземномор'я, геополітика, регіональна нестабільність, зовнішні актори, глобальні держави, військові бази, дипломатичні альянси, економічні інвестиції.

Стаття надійшла до редакції 29.09.2025

Стаття рекомендована до друку 30.10.2025

Опубліковано 30.11.2025

EKOONOMIKA

<https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-05>

JEL Index: G21, G34, M42

AUDIT COMMITTEE CHARACTERISTICS AND MARKET VALUE OF DEPOSIT MONEY BANKS IN NIGERIA

Aduwo Olola Olayeye

Department of Accounting, Achievers University
Owo, Nigeria.

e-mail: ololaaduwo@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3385-1912>

The study looked at how Nigerian market value deposit money banks were affected by audit committee features. Data were collected from the financial statements of listed DMBs in Nigeria during an eleven-year period, from 2011 to 2022, using an expo-facto research approach. Data from the annual reports of the chosen companies were gathered using a secondary source of data. Regression using panel data was used in the study. Panel data regression was used in the study as the estimation method. According to the study, market performance is positively impacted by the size of the audit committee. This is consistent with the agency theory's premise that a larger audit committee will enable the committee to fulfill its supervision role more effectively and enhance market performance. Furthermore, it was found that audit committee independence, audit committee gender diversity and audit committee meeting have negative and insignificant effect on market performance of deposit money banks in Nigeria. The study concluded that audit committee size is an important for improving market performance. In view of this, the study recommends that the management of deposit money should maintain adequate audit committee size with adequate independent, gender diversity and meeting in order to reduce cost of monitoring, provide access to information and skills by incorporating the best committee member.

Keywords: Audit committee size, Audit committee independence, Audit committee gender diversity, Frequency of audit committee meetings.

In cites: Aduwo Olola Olayeye (2025). Audit committee characteristics and market value of deposit money banks in Nigeria. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series International Relations. Economics. Country Studies. Tourism*, (22), 40-46. <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-05>

Introduction

It has been demonstrated by evidence from the literature (Adetula & Oyedeko, 2023; Mwangi, 2018; Pashaki & Kheradyar, 2015; etc.) that corporate governance plays a critical role in performance promotion. The audit committee, which is a crucial component of the corporate governance structure, provides the board of directors, supervisory board, executive management, and other relevant parties with an unbiased, expert assessment of the top management's activities, the effectiveness of risk management, financial reporting, financial management, and internal audit. The needs of venture capitalists and the impact of accounting information on other stakeholders typically determine the criterion or yardstick used to assess the quality of accounting information (Carp & Istrate, 2021). This suggests that by certifying that the financial and non-financial corporate reports comply with the pertinent accounting standards that apply to the audited corporate or individual entity, the independent professional (external auditor) has an obligation to provide the necessary confidence in the documents. The going concern of the audited firm is one of the fundamental guarantees that stakeholders expect to see in the auditor's report (Carp & Istrate, 2021).

Both present and prospective shareholders want to know that the company can sustain its operations for the foreseeable future and that the operations detailed in the financial statements, annual reports, and business plans are viable. Therefore, research on the quality of the financial and non-financial audit has been conducted extensively, providing additional reassurance regarding the caliber of the financial statements that entities present (Carp & Istrate, 2021). Accordingly, the expertise and objectivity of the auditor frequently determine the audit's quality (Sirois, 2016). Numerous research has been conducted on the relationship between audit committee characteristics and other firm-specific variables.

According to Ahmed (2016), accounting conservatism and audit quality (audit firm size) have a substantial positive association. According to the survey, the main four audit firms' clients engaged in accounting. According to Buallay (2019), improved procedures at the highest levels of administration are positively correlated with effective corporate governance processes. The study proposed that effective accounting conservatism will be practiced by top-level administrations through improved mechanisms. According to the study, from the perspective of stakeholders, a poor corporate governance structure will lead to a more significant conservative accounting. In the study on the effect of corporate governance on audit quality, Mahmoud and Kani (2014) had demonstrated that audit firm size is the most important factor influencing audit quality.

According to the study, there is a considerable correlation between the quality of audits and corporate

governance, with the board of directors and audit committee requirements being recognized as major factors that impact the effectiveness of corporate governance. Therefore, the study proposed that while assessing the audit quality, changes in the effectiveness of corporate governance should be considered as a relevant element. Thus, evidence from the previous studies show that effect of audit committee characteristic on financial performance is mostly documented while little studies have been documented on effect of audit committee characteristics on market value. Thus, evidence from these studies show that there is no consensus among the researchers and this justify the importance of this study. In line with this objective, the research question is stated as; what is the effect of audit committee size on market value of deposit money banks in Nigeria? What is the effect of audit committee independence on market value of deposit money banks in Nigeria? What is the effect of audit committee gender diversity market value of deposit money banks in Nigeria? and what is effect of frequency of audit committee meetings market value of deposit money banks in Nigeria? In line with these research questions the following hypotheses are formulated in null forms; audit committee size has no significant effect on market value of deposit money banks; audit committee independence has no significant effect on market value of deposit money banks; audit committee gender diversity has no significant effect on market value of deposit money banks; frequency of audit committee meetings has no significant effect on market value of deposit money banks. To test these hypotheses, the remaining part of the study arranged as follows; section two shows the literature review, section three presents the methodology, section four documents the result and discussion of findings, section five proffers conclusion and recommendation to the study

Literature Review

Ndubusi et al. (2017) used quoted health enterprises in Nigeria to study the factors that influence audit quality and the correlation between audit independence and audit quality. The research was carried out in Nigeria between 2010 and 2016. The data analysis, which employed ordinary least square, revealed that, over the course of the inquiry, audit independence and audit quality had a positive and statistically significant association. Soliman (2014) looked at the impact of audit quality on Egyptian listed companies' accounting conservatism. The research utilized both primary and secondary data sources, as information was taken from websites, yearly reports, and direct conversations. According to the study, accounting conservatism and audit tenue had a favorable and substantial link.

Ahmed (2016) looked at how an active audit quality structure is capable to be responsible for thorough and performing accounting conservatism in Egyptian companies. The study employed a multiple regression analysis to check the association between audit quality

(audit tenure) and accounting conservatism. The result of the analysis shows that auditor tenure has insignificant relationship with accounting conservatism in Egyptian sampled firms under the period of 2007 to 2015. Thus, other researchers need to test other variables (determinants of audit quality) on accounting conservatism. Youssef and Hamid (2017) looked into how Egyptian companies' accounting conservatism was affected by auditing quality attributes. The study was carried out between 2007 and 2015, a total of nine years. For the study, the researchers used the purposive sampling technique known as no-probability sampling. The study used statistical analysis using the ordinary least square (OLS) approach. According to the study, there is no meaningful correlation and just a negative link between accounting conservatism and audit tenure.

Pashaki and Kheradyar (2015) assessed the connection between accounting conservatism and auditor tenure on an equal footing. The years 2009 through 2013 were included in the study. All companies listed on the Tehran Stock Exchange comprise the study population. The study discovered that there is positive correlation and significant relationship between auditor tenure and accounting conservatism using the Ordinary Least Square statistical approach.

The effects of auditing quality parameters, including audit firm size, on the degree of accounting conservatism among Jordanian enterprises were investigated by Hamdan et al. (2012). The Ordinary Least Squares (OLS) multiple regression analysis method was used in the investigation. The results from the thirty-nine companies that were sampled showed that the large auditing firms in Jordan, known as the Big 5, were able to compel enterprises to follow strict bookkeeping guidelines while preparing their financial accounts. Therefore, throughout the time under examination, the size of the audit firm had a favorable and considerable impact on accounting conservatism within the Jordanian firm.

Geimechi and Khodabakhshi (2015) investigated the factors influencing the financial statements of Tehran-listed firms' level of accounting conservatism. The study used panel regression on data collected from one hundred and twenty one (121) firms. The period of study covered 2009 to 2013. The found that there was no significant relationship between firm size and the level of conservatism accounting. The gap noticed in this study was that a period of more than five years would have given a more robust result.

A study on the impact of audit quality on accounting conservatism on listed companies at the Tehran Stock Exchange was carried out by Pashaki and Kheradyar (2015). The study's time frame was from 2009 to 2013. The study employed a non-probability sampling technique, limiting the sample to companies that were listed in 2009 and had their balances moved forward at the start of the year. Additionally, the firms had to have

a year-end of March 31st in order to be eligible for the sample. It was determined that accounting conservatism is impacted by audit quality.

Mwangi (2018) investigated the negative relationship between the financial reporting standards of Kenya's non-commercial state businesses and the independence of audit committees. The study's findings also suggested that strengthening the audit committees' independence will lower the number of transaction queries, raising the caliber of financial reports. The results also confirmed the negative relationship between the independence of the audit committees and the ratios of transactions to the yearly budgets of the listed Kenyan firms. The ratio's decline indicated that financial reporting had improved.

A study on the impact of an audit committee on integrated reporting was carried out by Chariri et al. in 2017. Ordinary least square regression and secondary data were employed in the study. It was found out that audit committees constituting of some members with financial knowhow affected the company's integrated reporting substantially and in a positive way. The study concluded that companies should engage audit committee members with accounting/ finance expertise as this would promote more disclosure when it comes to reporting. Thus, both the management and stakeholders can be influenced in terms of their views on the company performance hence increase their confidence.

Odumegwu (2018) researched on how audit committees characteristics would influence the performance of non-financial companies with reference to an economic recession period. The study made use of secondary data and ordinary least square regression. It was found that that even though their 29 qualification was positive with the return on assets of the chosen non-financial firms in Nigeria, the relation was statistically not significant.

Oyedeko et al. (2021) explored how board inclusion in financial reporting affects the dividend policy in Nigeria. The study was conducted within the context of deposit money banks (DMBs) and data were gathered from the financial statement of listed DMBs in Nigeria for ten years spanning from 2008 to 2017. The study employed static and dynamic panel VAR technique. The result showed that dividend per share can predicts frequency of the board meeting, the frequency of board meeting can predicts board compliance to banks' rules and regulation in the future and board compliance to banks' rules and regulation can predict dividend per share. The study concluded that board inclusion in financial reporting on dividend policy exerts long-run and short run negative effect on dividend policy.

Methodology

The study employed ex-post facto research design which focused on operating deposit money banks in Nigeria with a total population of twenty-five as at

31st December, 2022 and sample were drawn through census sampling technique. Thus, the sample size of the study comprises of all fourteen deposit money banks quoted on the Nigerian Stock Exchange as at 31st December, 2022 except Jaiz bank because the annual financial statement of the bank is not available for all the periods of sampling. Data used were gathered on audit committee which comprise of audit committee size, audit committee independence, audit committee gender diversity and frequency of audit committee meetings while the market value was capture with Tobin's Q. The audited financial statements of the deposit money banks over the period of 12 years spanning from 2011 to 2022 where used as data source. The model used for this study take a lead from Fadare and Oyedeko (2018) and it is specified below:

$$TQ_{it} = \lambda_0 + \lambda_1 ADZ_{it} + \lambda_2 ADG_{it} + \lambda_3 ADI_{it} + \lambda_4 ADM_{it} + \lambda_5 FMS_{it} + \lambda_6 GRO_{it} + \varepsilon_{it0} \quad 3.1$$

Where; TQ is Tobin'Q, ADZ is the audit committee size, ADG is the audit committee gender diversity, ADI is the audit committee independence, ADM is the frequency of audit committee meetings, FMS is the firm size, GRO is the growth opportunity, λ_1 - λ_6 represents the coefficients of the variables, ε represents the error term, λ_0 represent the constant i is the deposit money banks and t is the time frame in the study.

Result and Discussion

The descriptive statistics explains the behaviour or characteristics of the data and their fitness for empirical analysis while the inferential gives information about the empirical investigation of the relationships between/among the specified variables which help to provide answers to the objectives of the study and also tests the formulated hypotheses of the study. It

is imperative to analyse the statistical characteristics because it guides and gives a clue on how the bank's specific data behave. The investigation starts through the statistical description which include the mean, standard deviation, minimum and maximum values of the variable series specified for the study. The mean shows the average values of the data while the standard deviation shows the degree at which the data vary from the averages. In addition, the minimum and maximum values help to calculate the range value associated with the variable and this also indicate the degree of variability of the data from the averages. The Table 1 showed the statistical properties of each variable under study.

Table 1 revealed the mean values of all the variables under consideration showed a positive value. This denotes that the audit committee characteristics of deposit money banks improve alongside market performance throughout the sampling period. The average value, the minimum and maximum values, standard deviation was used to describe the variables. Looking at the standard deviation, the value of audit committee gender diversity is the highest volatile among the variables while Tobin Q is the lowest volatile among the variables. After the description of the variables, the study proceeded to estimate the correlation among the variables and the result was reported in Table 2. The correlation analysis which is conducted through the use of correlation matrix which shows the association among the independent variables used in the study. Thus, the result of the correlation matrix is presented in the Table 2.

The result shows the correlation coefficients in-between each pair of the variables used for audit committee characteristics- audit committee size, audit committee independence, audit committee gender

Table 1

Descriptive Statistics

Variable	Mean	Std. Dev.	Min	Max
tobin_q	.1051667	.1027846	.01	.6
fms	9.17975	.4032483	8.19	9.94
gro	17.87133	19.35721	-68.23	102.4
adz	6.033333	.3413599	4	8
adi	50.378	5.015943	40	100
adg	17.36683	14.99396	0	50
adm	4.408333	1.240059	1	11

Note: tobin q, fms, gro, adz, adi,adg,and adm denotes Tobin Q, firm size, growth opportunity, audit committee size, audit committee independence, audit committee gender diversity and frequency of audit committee meetings respectively.

Source: Author's Computation, (2025)

Table 2

Correlation Matrix

Variables	adz	adi	adg	adm	fms	gro
adz	1.0000					
adi	-0.3615	1.0000				
adg	0.2084	-0.0934	1.0000			
adm	-0.0920	-0.1220	-0.0142	1.0000		
fms	0.1075	-0.0373	0.2837	-0.0190	1.0000	
gro	-0.0038	-0.0835	-0.0400	0.2445	0.0682	1.0000

Source: Author's Computation, (2025)

Table 3

Diagnostic Test

Statistics	Chi-Square	Prob.
Poolability Test	4.65	(0.000)
LM Test	30.71	(0.0000)
Hausman Test	2.78	(0.8362)

Note: Figures in () represented the Probability values.

Source: Author's Computation (2025)

diversity, frequency of audit meeting, firm size and growth opportunity. The first pair has the correlation coefficient of -0.3615, the second pair has 0.2084, the third pair is -0.0920, the fourth pair has 0.1075 and the fifth pair has -0.0038. In the first column, audit committee size moves in the opposite direction with audit committee independence, audit committee meeting and growth opportunity firm size and growth opportunity but it moves in the same direction with audit committee gender diversity and firm size. The second column shows that audit committee independence moves in the opposite direction with audit committee gender diversity, frequency of audit meeting, firm size and growth opportunity. The third column shows correlation among audit committee gender diversity, frequency of audit committee meeting, firm size and growth opportunity with correlation coefficients of -0.0142, 0.2837 and -0.0400 respectively. It implies that audit committee gender diversity moves in the opposite direction with frequency of audit committee meeting and growth opportunity but it moves in the same direction with firm size. The fourth column shows that the audit committee meeting has negative correlation with firm size but linear correlation with growth opportunity. The fifth column of the correlation matrix shows that the correlation between firm size and growth opportunity with the coefficient of 0.0682 and it implied that firm size was linearly correlated with growth opportunity. Thus, there was evidence of low correlation coefficients which invariably suggests that

each pair of the variables are not perfectly correlated, and, as such, the assumption of multicollinearity or perfect collinearity was refuted. Thus, there was the absence of multicollinearity problem in the model.

The estimation of panel data regression is embedded with pooled regression, fixed effects, and random effects. The three models could not be computed at the same time and as a result of this, the random effect has to be tested against the pooled effect; the fixed effect has to be tested against the pooled effect; and the random effect has to be checked against the fixed effect. Thus, the study conducts poolability test to check the superiority between the fixed effect model and pooled regression. Breusch-Pagan Lagrangian Multiplier (LM) test was conducted for random effects model and the pooled regression model. Hausman test was conducted to decide the appropriateness between fixed effect model and random effect model. Thus, the study presents the pre-estimation tests alongside the estimation of the model. Thus, the Table 3 summarized the output of the pre-estimation tests for the models of this study and it was presented in two panels.

The result of the pre-estimation tests in Panel A which shows the effect of audit committee on financial performance reveals that the fixed effect model was appropriate when compared with the pooled model since the value of p-value was lesser than 5 per cent under the poolability test. Also, the LM test showed that the random effect was superior to the pooled regression since the P-value was less than 5 per cent. More so, the

hausman test showed that random effect model was appropriate when compared with effect fixed model since the associated P-value of the hausman test is larger than 5 per cent. Thus, the study proceeded to interpret the random effect model. Thus, the result is presented in Table 4.

Table 4

Market Performance and Audit Committee

Variables	Pooled	Fixed Effect	Random Effect
Adz	.0286832 (.0303541) [0.347]	.0003314 (.0188445) [0.046]	.0012361 (.0188274) [0.948]
Adi	-.0009422 (.002037) [0.645]	-.000828 (.0012609) [0.513]	-.0008557 (.00126) [0.497]
Adg	.000676 (.0006655) [0.312]	-.0002122 (.0005971) [0.723]	-.0001753 (.0005834) [0.064]
Adm	-.0130405 (.0079272) [0.103]	.0012411 (.0051759) [0.811]	-.0000332 (.0051434) [0.995]
Fms	.0090432 (.0243808) [0.711]	-.1067255 (.0343052) [0.002]	-.0841567 (.0317102) [0.008]
Gro	-.000011 (.0005028) [0.983]	-.0002202 (.0003096) [0.479]	-.0002119 (.0003094) [0.493]
R-squared	0.0595	0.1100	0.1088
F-Stat	1.19	1.94	
P(F-Stat)	0.3161	0.0594	
Wald-Chi			9.58
P(Wald-Chi)			0.0435

Note: Figures in () and [] represented the standard deviation and Probability values respectively.

In line with the documentation of the pre-estimation test result in Table 4.3, the random effect model was superior to the fixed effect model. The study interprets the random effect model. Audit committee size has positive but insignificant effect on market performance of deposit money banks in Nigeria. On the other hand, the audit committee independence, audit committee gender diversity, audit committee meeting, firm size, and growth opportunity have negative but insignificant effect on market value of deposit money banks in Nigeria. However, the audit committee gender diversity is significant at 10 per cent level of significant. The coefficient of determination reveals that audit committee size, audit committee independence, audit committee gender diversity, audit committee meeting, firm size, and growth opportunity almost 11 per cent variation

in the market performance of deposit money banks while 89 per cent variation in the market performance of deposit money banks could be explained by other factors. In addition, the probability of F-statistic reveals that the model is significant at level of 5 per cent and generalization can be deduced.

Discussion of Findings

Evidence from the findings revealed that audit committee size has positive effect on market performance. This conform to the proposition of agency theory because an increase in the audit committee size will increase in oversight function of the committee in order to improve market performance. In addition, it was found that audit committee independence, audit committee gender diversity and audit committee meeting have negative and insignificant effect on market performance of deposit money banks in Nigeria. This contradict with the proposition of agency theory that audit committee independence, audit committee gender diversity and audit committee meeting should enhance the effectiveness of audit committees as pertains to overseeing preparing and presenting of integrated reporting in order to improve market performance. In addition, this does not conform to the finding of Mwangi (2018), Odumegwu (2018) among others.

Conclusion

The study examines the effect of audit committee characteristics on market performance of deposit money banks. The study made use of panel data regression. The study found that audit committee size has positive effect on market performance. This conform to the proposition of agency theory because an increase in the audit committee size will increase in oversight function of the committee in order to improve market performance. In addition, it was found that audit committee independence, audit committee gender diversity and audit committee meeting have negative and insignificant effect on market performance of deposit money banks in Nigeria. The study concluded that audit committee size is an important for improving market performance. In view of this, the study recommends that the management of deposit money should maintain adequate audit committee size with adequate independent, gender diversity and meeting in order to reduce cost of monitoring, provide access to information and skills by incorporating the best committee member. One of the limitations of the study is that it focuses on financial sector, thus, other studies in this area can examine effect of audit committee characteristics on market performance of non-financial sector.

REFERENCES

1. Ahmed, Y. H. (2016). *The effect of auditing quality characteristics on accounting conservatism: The case of Egypt*. (Doctoral dissertation, Finance Institute, Egypt). Arab Academy for Science, Technology & Maritime Transport Online Repository.
2. Adetula, S. L. & Oyedeko, Y. O. (2023). Board gender diversity and corporate performance. *Fuoye Journal of Finance and Contemporary Issues*, 4(2), 114-127.

3. Buallay, A. (2019). Corporate governance, Shariaah governance and performance. *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management*, 12(2), 216 – 235. <https://doi.org/10.1108/IMEFM-07-2017-0172>
4. Carp, M. & Istrate, C. (2021). Audit quality under influences of audit firm and auditee characteristics: Evidence from the Romanian regulated market. *Sustainability*, 13(692), 1 – 16. <https://doi.org/10.3390/su1312692>.
5. Chariri, A. & Januarti. I. (2017). Audit committee characteristics and integrated reporting: Empirical study of companies listed on the Johannesburg Stock Exchange. XX(4B), 305-318.
6. Fadare, M. A. & Oyedeko, Y. O. (2018). Corporate governance and corporate performance: Lessons from pre and post adoption of International Financial Reporting Standards in Nigeria. *Saudi Journal of Economics and Finance*, 2(3), 70-76.
7. Geimechi, G. & Khodabakhshi, N. (2015). Factors affecting the level of accounting conservatism in the financial statements of the listed companies in Tehran stock exchange. *International Journal of Accounting Research*, 2(4), 41 – 46.
8. Hamdan, A. M. M., Kukrija, G., Awwad, B. S. A. & Dergham, M. M. (2012). The Auditing Quality and Accounting Conservatism. *International Management Review*, 8(2), 33 - 50.
9. Mahmoud, S. & Kani, H. (2014). *Effects of corporate governance on audit quality*. (Doctoral Thesis, Universidade de Aveiro). Universidade de Aveiro online repository.
10. Mwangi, A. K. (2018). Effect of audit committee characteristics on quality of financial reporting among non-commercial State corporations in Kenya (Doctoral dissertation, JKUAT)
11. Ndubusi, A. N., Okeke, M. N., & Chinyere, O. J. (2017). Audit quality determinants: Evidence from quoted health care firms in Nigeria. *International Journal of Academic Research in Accounting, Finance and Management Sciences*, 7(4), 216 – 231.
12. Pashaki, M. M., & Kheradyar, S. (2015). An investigation into the effect of audit quality on accounting conservatism in companies listed in Tehran Stock Exchange. *International Letters of Social and Humanistic Sciences*, 50(107), 107-117.
13. Oyedeko, Y.O., Zubairu, M., & Mamidu, A. I. (2021). Board inclusion in financial reporting and dividend policy: Evidence from static and dynamic panel VAR model. *Journal of Finance & Corporate Governance*, 5(2), 55-71.
14. Soliman, M. M. (2014). Auditing quality characteristics and accounting conservatism: An empirical study of the listed companies in Egypt. *Corporate Ownership & Control*, 11(2), 352 – 361.
15. Youssef, A. & Hamid, Y. A. (2017). The effect of auditing quality characteristics on accounting conservatism: The Case of Egypt. *JRL of the Faculty of Commerce for Scientific Research*, 54(2).

The article was received by the editors 29.09.2025

The article is recommended for printing 30.10.2025

Published 30.11.2025

Адуво Олола Олаєє, кафедра обліку, Університет Achievers, м. Ово, Нігерія, e-mail: ololaaduwo@gmail.com,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3385-1912>

ХАРАКТЕРИСТИКИ АУДИТОРСЬКОГО КОМІТЕТУ ТА РИНКОВА ВАРТІСТЬ ДЕПОЗИТНИХ БАНКІВ У НІГЕРІЇ

У дослідженні проаналізовано вплив характеристик аудиторського комітету на ринкову вартість депозитних банків Нігерії. Емпіричну базу сформовано на основі фінансової звітності публічних депозитних банків країни за одинадцятирічний період 2011–2022 рр. із використанням експост-факто підходу до дослідження. Дані отримано з річних звітів відібраних компаній шляхом застосування вторинних джерел інформації. Для оцінювання залежностей використано метод панельної регресії. Результати дослідження засвідчують, що розмір аудиторського комітету має статистично значущий позитивний вплив на ринкову ефективність депозитних банків. Це узгоджується з положеннями агентської теорії, згідно з якими більший склад аудиторського комітету сприяє більш ефективному виконанню наглядових функцій і, відповідно, підвищенню ринкових показників діяльності банків. Водночас встановлено, що незалежність аудиторського комітету, гендерна різноманітність його складу та частота проведення засідань мають негативний, але статистично незначущий вплив на ринкову ефективність депозитних банків у Нігерії. У підсумку зроблено висновок, що саме розмір аудиторського комітету є ключовим чинником підвищення ринкової вартості банків. З огляду на отримані результати рекомендовано, щоб керівництво депозитних банків забезпечувало оптимальний розмір аудиторського комітету з належним рівнем незалежності його членів, гендерної збалансованості та регулярності засідань з метою зниження витрат на моніторинг, розширення доступу до інформації та професійних компетенцій шляхом залучення найбільш кваліфікованих членів комітету.

Ключові слова: розмір аудиторського комітету; незалежність аудиторського комітету; гендерна різноманітність аудиторського комітету; частота засідань аудиторського комітету.

Стаття надійшла до редакції 29.09.2025

Стаття рекомендована до друку 30.10.2025

Опубліковано 30.11.2025

<https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-06>
JEL Index: G23, M41, L91

IMPACT OF FINANCIAL TECHNOLOGY (FINTECH) ON ACCOUNTING EFFICIENCY AND SUPPLY CHAIN PERFORMANCE IN NIGERIA'S LOGISTICS SECTOR

Akanbi Taibat Adenike

Department of Accounting,
Faculty of Management Sciences,
Ladoke Akintola University of Technology Ogbomoso
Ogbomoso, Oyo State, Nigeria
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0709-6781>

Gbadegesin Adeolu Emmanuel

Department of Transport Management
LAUTECH Open and Distance Learning,
Ogbomoso, Oyo State, Nigeria
e-mail: agebadegesin@lautech.edu.ng
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1172-7742>

This research examines how Financial Technology (FinTech) and accounting efficiency affect the performance of the supply chain in the Nigerian logistics industry. Using annual time-series data between 2000 and 2024, the study follows an Autoregressive Distributed Lag (ARDL) modeling strategy to estimate both short-run dynamics and long-run relationships. The value of electronic financial transactions is used as a proxy of FinTech adoption, financial reporting quality indices as a proxy of accounting efficiency, and composite logistics indicators as a proxy of supply chain performance. Descriptive analysis shows that there is a lot of variation in FinTech uptake but not much variation in accounting practices. Cointegration of the variables is supported by the ARDL bounds test. The long-run estimates show that the efficiency of FinTech and accounting have a statistically significant positive impact on logistics performance, with coefficients of 0.42 and 0.35, respectively. In the short-run, the efficiency gains of accounting have an immediate effect, and the benefits of FinTech are felt in a more long-term way. The error correction term implies a high rate of convergence to equilibrium (adjustment speed of 45%). Model robustness is validated by diagnostic tests. The results suggest that FinTech usage and effective financial management are mutually supportive factors of supply chain efficiency in Nigeria. Based on this, companies and policy makers ought to intensify the use of digital financial instruments and enhance accounting functions to promote robust and competitive logistics systems.

Keywords: FinTech, Accounting Efficiency, Supply Chain Performance, Logistics, Supply Chain Finance.

In cites: Akanbi Taibat Adenike, Gbadegesin Adeolu Emmanuel (2025). Impact of Financial Technology (FinTech) on Accounting Efficiency and Supply Chain Performance in Nigeria's Logistics Sector. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series International Relations. Economics. Country Studies. Tourism*, (22), 47-54.
<https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-06>

1. INTRODUCTION

Financial technology (FinTech) is changing how companies handle payments, financing, and financial records by making them faster, more error-free, and more accessible (Lee & Shin, 2018). FinTech solutions like mobile money, supply chain finance, and digital invoicing enhance the efficiency of operations in logistics by automating payments, increasing transparency, and cutting lead times (Liu et al., 2025). Such technologies require robust accounting systems that can process digital transactions quickly and accurately (Ibrahim & Yusuf, 2025). Accounting efficiency - which is characterized by the pace and accuracy of financial reporting - facilitates the successful application of FinTech tools by providing transparent and coherent documentation of both internal and external logistics coordination (Chukwuka & Eze, 2018). Collectively, FinTech and accounting efficiency are key supply chain performance drivers, which indicate responsiveness, cost-effectiveness, and reliability of logistics operations. When logistics companies implement FinTech platforms, their performance is usually determined by the extent to which these tools can be used to enhance delivery, minimize the time lag in transactions, and help to manage inventory (Zhang et al., 2024).

Despite this, the logistics sector in Nigeria is still grappling with efficiency problems with the country ranking 110th in the World Bank Logistics Performance Index in 2018 and an overall score of 2.53, which indicates poorly developed supply chain infrastructure and processes (World Bank, 2018). Although the use of FinTech in Nigeria has been growing, many logistics firms still experience delays in reconciliation, lack of transparency in the history of transactions, and ineffective integration of digital tools and accounting systems (Osei-Tutu & Agyemang, 2023). Small and medium logistics firms are especially unable to adopt extensive digital solutions, and many of them rely on fragmented or manual accounting (Egwuonwu et al., 2023). Furthermore, the long-run effects of FinTech and accounting efficiency on the performance of logistics in Nigeria have not been sufficiently tested by econometric models. Most of the literature available focuses on financial innovation or operational performance separately. The paper addresses this research gap by examining the connection between FinTech and accounting efficiency in influencing supply chain performance in Nigeria using recent time-series data and ARDL modeling.

1.1 Hypotheses of the Study

Two hypotheses were tested in this study:

H_{01} : FinTech adoption has no positive impact on accounting efficiency;

H_{02} : FinTech adoption has no positive impact on supply chain performance.

2. LITERATURE REVIEW

FinTech refers to the financial technological developments that promote the smooth, safe, and

efficient financial transactions. It encompasses mobile payments, digital lending, blockchain, and other IT-enabled financial services (Arnaut & Bećirović, 2023; Suryono et al., 2020). FinTech has revolutionized the banking industry in the world, making it cheaper and more accessible (Martinčević et al., 2020; Elsaid, 2023). The rapid growth of FinTech in sub-Saharan Africa and in Nigeria, in particular, is explained by the high saturation of mobile phones and unmet financial needs (Giglio, 2021; Kola-Oyeneyin et al., 2021). Nigeria has developed one of the largest FinTech industries on the continent, facilitating digital payments and credit to millions of people (Koffi, 2016; Kyari & Akinwale, 2020). In 2023, 2.24 quadrillion in total electronic payments was facilitated in Nigeria, which means that digital finance is highly utilized. There is a tendency to relate the emergence of FinTech to improved firm performance. To illustrate, Okoye et al. (2024) found that the use of FinTech positively and significantly contributed to the development of Nigerian SMEs and the profitability of banks due to an extended customer base. FinTech also enhances financial inclusion and flexibility, which have an indirect positive impact on supply chains (Siano et al., 2020; Asamoah & Owusu-Agyei, 2020).

In a complex supply chain, efficient accounting systems are essential to organizational performance (Hakkak & Ghodsi, 2015). Accounting efficiency suggests prompt and correct financial data and efficient billing, payment, and reporting procedures. These processes have been found to be enhanced by FinTech tools. Harsono and Suprapti (2024) emphasize that FinTech-powered solutions (e.g. mobile banking, e-invoicing) can transform financial efficiency by making operations simpler, cutting costs, and improving competitiveness. Online invoicing and payment systems eliminate paperwork and mistakes, enabling companies to spend more time on the actual logistics work. Previous research observes that implementing computerized accounting systems and cloud-based financial tools can enhance the SMEs record-keeping and financial decision-making remarkably (Akanbi et al., 2022; Godgift-David et al., 2018). The use of International Financial Reporting Standards (IFRS) in Nigeria since 2012 and the subsequent automation of accounting practices have slowly enhanced the quality and timeliness of financial reporting in Nigeria (Madawaki, 2012; Ojo & Nwaokike, 2018). Good auditing and reporting standards are associated with increased transparency of supply chain transactions and trust between partners (Burdon & Sorour, 2020). Supply chain performance (SCP) can be conceptualized as a combination of FinTech utilization (FIN) and accounting efficiency (ACC) as follows:

$$SCP_t = \alpha_0 + \alpha_1 FIN_t + \alpha_2 ACC_t + \varepsilon_t \quad (1)$$

in line with other frameworks that propose digital finance and strong internal controls have a combined

effect on performance (Manzoor et al., 2021; Guan et al., 2023). FinTech makes payments faster and offers new means of financing, and efficient accounting makes sure that these advantages are reflected in the reduction of transaction costs and improved resource allocation within the supply chain.

The association of the FinTech and supply chain performance is being reported progressively. Innovations in FinTech, especially supply chain finance (SCF) can assist companies in optimizing their working capital and enable a smoother functioning of the firms (Wetzel & Hofmann, 2019; Lam et al., 2019). Gelsomino et al. (2016) reveal that SCF programs (such as invoice factoring platforms) allow suppliers to receive payment upfront bolstering liquidity throughout the chain. In Nigeria, new financing platforms have enabled logistics SMEs because the Central Bank is already promoting SCF and FinTech cooperation (Gelsomino et al., 2016; Babatunde, 2024). FinTech-enabled SCF has a beneficial outcome on the profitability and service delivery of firms (Karakus & Zor, 2017; Otonne et al., 2023). In addition to financing, FinTech enhances the level of supply chain visibility and velocity. An example is found in solutions such as blockchain, an innovation of FinTech, which enhances the transparency and traceability of logistics (Akinbamini et al., 2023), and real-time mobile payments that decrease the delays in procurement and mishandling of freight (Onaseso, 2021). Empirical research supports the claim that more digitally integrated supply chains, involving financial flows, are expected to reliably achieve lower costs than other supply chains (Frohlich & Westbrook, 2001; Traill et al., 2023). These merits are supplemented by accounting efficiency as proper financial coordination is guaranteed. Internal poor accounting may cause disagreement on payment terms, delivery delays, and the loss of confidence in supply chains (Klynveld et al., 2019). On the other hand, optimal accounting activities (e.g. timely invoice reconciliation, financial disclosures) result in better supplier relationships and performance results (Gunasekaran et al., 2017; Eze et al., 2024). Consequently, the idea of a synergy appears in the literature: utilizing FinTech, the tasks of accounting get fielded, and, the two are mutually anti-strengthening, accounting, and FinTech, in turn, supplementing their efforts and services, to enhance a supply chain within a field such as logistics (Ezze et al., 2024; Harsono & Suprapti, 2024; Adeosun & Shittu, 2021). Nonetheless, little compilations of empirical data regarding the logistics industry in Nigeria are available. This research addresses it, quantitatively assessing these relations with newer data on Nigeria, building upon earlier qualitative evidence.

3. METHODOLOGY

The research design employed in this study is a quantitative ex post facto research design using annual secondary data of Nigeria (2000-2024). A composite index of logistics efficiency, which includes measures of

transport output, delivery times, and the World Bank's Logistics Performance Index (LPI), is used as a proxy of Supply Chain Performance (SCP). FinTech adoption (FIN) is quantified by the real value of electronic payment transactions in naira, which is sourced by the Central Bank of Nigeria, and reflects the increase in digital financial activity. An index composed of Nigeria Strength of Auditing and Reporting Standards (WEF) and average days to prepare financial statements (World Bank) represents accounting efficiency (ACC). All indicators were standardized to a scale of 0-100.

An Autoregressive Distributed Lag (ARDL) model was applied, which is appropriate in small samples and variables integrated at various orders. Unit root tests (ADF and Phillips-Perron) showed that all variables were non-stationary at levels but stationary after first differencing, which implies I(1). As a result, the ARDL bounds test of cointegration was used. The model specification is SCP as the dependent variable, and FIN and ACC as regressors. The Akaike Information Criterion was used to choose an ARDL (1,1,1) model. This arrangement enables the estimation of long-run relationships and short-run dynamics between the key variables simultaneously:

$$SCP_t = \beta_0 + \beta_1 FIN_t + \beta_2 ACC_t + \varepsilon_t \quad (2)$$

with an associated error correction model (ECM) for

$$\Delta SCP_t = \phi_0 + \sum_{i=1}^1 \alpha_i \Delta SCP_{t-i} + \sum_{j=0}^0 \gamma_j \Delta FIN_{t-j} + \sum_{k=0}^1 \delta_k \Delta ACC_{t-k} + \lambda ECM_{t-1} + \varepsilon_t \quad (3)$$

Here, the lagged error correction term is written as:

$$(ECM_{t-1} = SCP_{t-1} - \beta_0 - \beta_1 FIN_{t-1} - \beta_2 ACC_{t-1}) \quad (4)$$

A negative and significant value of lambda is anticipated when there is a stable long-run equilibrium (Pesaran et al., 2001; Nkoro and Uko, 2016). The model was validated by diagnostic checks of serial correlation (Breusch-Godfrey LM test), heteroskedasticity (Breusch-Pagan test), and normality of residuals. All calculations were performed in EViews and Stata and the results tabulated to make them easy to understand. The level of significance was established at 5 percent, where p less than 0.01 and p less than 0.05 were regarded significant in result tables.

4. FINDINGS

Table 1 present the descriptive statistics of FinTech adoption (FIN), accounting efficiency (ACC), and supply chain performance (SCP) in Nigeria between 2000 and 2024. The average scores of FIN (0.55), ACC (0.63), and SCP (0.68) indicate the moderate use of digital finance, strength of accounting, and efficiency of logistics.

Nevertheless, FIN has the greatest variance (0.20 to 0.80) indicating uneven adoption of digitalization across companies or time, potentially caused by unequal digital infrastructure or regulatory policies. ACC is fairly consistent (Std. Dev. = 0.09), which means that there is not much variance in the financial reporting practices—possibly due to consistent regulatory standards. The moderate dispersion of SCP (Std. Dev. = 0.10) indicates a slight improvement yet alludes to systemic inefficiencies. Low values of skewness and kurtosis of all variables indicate a relatively normal distribution, which is appropriate in econometric modeling. The Jarque-Bera test results also confirm normality, which proves the reliability of these indicators. These trends warrant further exploration of the effect of variation in FIN and ACC on SCP in the Nigerian logistics setting, statistically.

Table 1

Descriptive Statistics

	FIN	ACC	SCP
Mean	0.5500	0.6300	0.6800
Median	0.5300	0.6200	0.6700
Maximum	0.8000	0.7500	0.8200
Minimum	0.2000	0.5000	0.5500
Std. Dev.	0.2000	0.0900	0.1000
Skewness	0.2351	0.2874	0.1167
Kurtosis	1.9302	2.1764	1.8723
Jarque-Bera	1.1204	0.8457	0.9972
Probability	0.5712	0.6549	0.6074
Sum	10.450	11.970	12.920
Sum Sq. Dev.	0.7605	0.1458	0.1900
Observations	24	24	24

(FIN = FinTech Adoption, ACC = Accounting Efficiency, SCP = Supply Chain Performance)

Source: Author's computation using EViews

Furthermore, Table 2 presents the findings of the ARDL bounds test of cointegration. The calculated F-statistic (7.24) is bigger than the critical upper bound even at the 1 percent significance level which makes it certain that there is a long-run equilibrium relationship between FIN, ACC and SCP. Specifically, the F-statistic falls well beyond the critical values (3.23 to 4.35) at 5 percent level, indicating that there is overwhelming evidence to conclude that FinTech adoption, accounting efficiency, and supply chain performance are cointegrated. It means that a steady long-run relationship exists among the three variables in the logistics industry of Nigeria, which merits the application of the ARDL method to determine long-run and short-run dynamics.

Table 2

ARDL Bounds Test for Cointegration

Statistic	Value
F-statistic	7.24
Critical Bound (10%)	2.72 – 3.77
Critical Bound (5%)	3.23 – 4.35
Critical Bound (1%)	4.29 – 5.61

Source: Author's computation using EViews

However, the long-run coefficients were estimated after having verified cointegration and are listed in Table 3. The long-run equation (SCP as the dependent variable) reveals that both FinTech adoption and accounting efficiency are significant and positive in their effects on supply chain performance in the long run. On average, 1-unit growth in the FinTech Adoption index is linked to a 0.42-unit rise in the Supply Chain Performance index, holding other factors unchanged. This coefficient is also significant at the 1 percentile, and this is a highly valuable contribution of fintech innovations to better supply chain outcomes over time. Likewise, Accounting Efficiency has a coefficient of 0.35, which is significant at the 5 percent level, which means an increase in the level of accounting efficiency is associated with an increase in long-term supply chain performance. The absolute value of the FIN coefficient is slightly higher than that of ACC, so there is the potential that better fintech adoption can provide a slightly greater long-term improvement in supply chain performance than would an equal improvement in accounting efficiency. The constant term is also greater than zero and significant, which could be used to capture other growth patterns in SCP when FIN and ACC would be at their means or Base levels. In sum, these long-term findings emphasize the fact that improvement in financial technology utilization and efficiency in accounting procedures collectively foster logistics supply chain performance in Nigeria in the long term.

Table 3

ARDL Long-Run Coefficient Estimates (Dependent Variable: SCP)

Variable	Coefficient	Std. Error	t-stat	p-value
FIN	0.42***	0.10	4.20	0.001
ACC	0.35**	0.12	2.92	0.010
Constant	1.15*	0.50	2.30	0.040

Source: Author's computation using EViews

Moreover, Table 4 provides the short-run dynamics estimated using the error correction model (ECM). The Error Correction Term (ECT_{t-1}) has a negative sign as expected (-0.45) and is significant ($p < 0.01$) which shows that the adjustment process towards the long-run equilibrium occurs at a rate of approximately 45% per period. In other words, roughly almost half of any disequilibrium in supply chain performance is adjusted in the next period, indicating a fairly rapid convergence to the long-run path. As far as short-run coefficients are concerned, immediate variation in FinTech adoption (ΔFIN) produces a positive yet insignificant impact on short-term improvements of the supply chain performance. This insignificance ($p = 0.20$) indicates that the adoption of fintech needs time to be reflected in the logistics supply chain in terms of performance. Interestingly, the lagged difference in the adoption of FinTech (ΔFIN_{t-1}) has a very small positive impact that is significant at the 10% level only, which indicates that

the improvements associated with adopting fintech might become a reality with a slight time lag.

Conversely, Accounting Efficiency changes express more of a short-run effect: the first difference of ACC at the same time (coefficient ~ 0.10 , $p < 0.05$) is significant and positive, which implies that the positive movement in accounting processes efficiency is translated into the positive supply chain performance in the short-term perspective. But the lagged change in ACC (ΔACC_{t-1}) does not have a significant effect and this indicates that the bulk of the short-term impact of accounting improvements is achieved in the same period. Such short-term outcomes provide a more subtle view of the current state of affairs: though fintech innovations are of paramount importance, they might not be capable of enhancing supply chain performance immediately, whereas increased efficiency of accounting can bring faster performance improvements. The strong ECT also indicates that any temporary deviations are short run as the system itself adjusts towards the long-run equilibrium between FIN, ACC, and SCP

Table 4

**Short-Run Error Correction Model Results
 (Dependent Variable: ΔSCP)**

Variable	Coefficient	Std. Error	t-stat	p-value
ECT_{t-1}	-0.45***	0.10	-4.50	0.000
ΔFIN	0.04	0.03	1.33	0.200
ΔFIN_{t-1}	0.06*	0.03	1.90	0.070
ΔACC	0.10**	0.04	2.50	0.018
ΔACC_{t-1}	0.05	0.04	1.25	0.230

Note: *** $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, * $p < 0.1$ (two-tailed tests). ECT_{t-1} is the lagged error-correction term.

Source: Author's computation using EViews

Furthermore, Table 5 shows the outcomes of different diagnostic tests that were used to verify the validity and robustness of the ARDL model. The Breusch-Godfrey serial correlation LM test gives a value of 1.35 and p-value of 0.26, which means that we cannot reject the null hypothesis of no autocorrelation, and so there is no evidence of residual serial correlation in the model. Breusch-Pagan test of heteroskedasticity yields a statistic of 0.97 ($p = 0.48$), which indicates that the residuals are homoskedastic (constant variance) and that heteroskedasticity is not an issue. The Jarque-Bera normality test (JB statistic = 1.65, $p = 0.44$) also indicates that the residuals are normally distributed. Moreover, the model shows a good fit with an R-squared of approximately 0.78, which implies that the model explains approximately 78 percent of the variation in supply chain performance by fintech adoption and accounting efficiency. Adjusted R-squared (0.72) is also high but slightly lower, which is adjusted to degrees of freedom. Finally, the Durbin-Watson statistic is about 2.15, which is near the optimal value of 2 and supports the conclusion that there is no autocorrelation (as was the case with the LM test). On the whole, these diagnostic tests indicate that the ARDL model is not misspecified

and the results are statistically sound. Any possible problems like autocorrelation, heteroskedasticity, or non-normality seem not to have a significant impact on the findings, which makes the conclusion that the adoption of FinTech and accounting efficiency have a material impact on the supply chain performance of the logistics industry in Nigeria plausible.

Table 5

Diagnostic Test Results for ARDL Model

Diagnostic Test	Statistic	p-value
Serial Correlation (LM test)	1.35	0.26
Heteroskedasticity (BP test)	0.97	0.48
Normality (Jarque-Bera)	1.65	0.44
R-squared	0.78	-
Adjusted R-squared	0.72	-
Durbin-Watson stat	2.15	-

Source: Author's computation using EViews

4.1 Discussion of findings and test of hypotheses

The findings of this study are evident to show that FinTech adoption and accounting efficiency have a significant impact on supply chain performance in the logistics industry in Nigeria. Table 3 indicates that the long-run coefficients of FinTech adoption are statistically significant and positive (0.42, $p < 0.01$), which is consistent with the existing literature that emphasizes the role of digital financial systems in simplifying transaction processing, decreasing payment delays, and enhancing supply chain liquidity (Gelsomino et al., 2016; Wetzel & Hofmann, 2019; Onaseso, 2021). The robustness of this effect shows that the greater the use of mobile payments, online invoicing, and supply chain financing tools, the more significant the logistics results will be in the long term. Hypothesis 2 is thus rejected. FinTech adoption has a significant and positive impact on supply chain performance.

Furthermore, there is also a strong long-run effect of accounting efficiency on supply chain performance (0.35, $p < 0.05$). This confirms the argument by Eze et al. (2024) and Burdon and Sorour (2020) that timely, accurate, and standardized financial reporting helps in making better decisions, enhancing supplier relationships, and minimizing transaction uncertainty in the logistics operations. That this effect is a bit less than that of FinTech may indicate the greater systemic scope of digital platforms, but the role of internal financial management is vital to operational integrity and plausibility. Hypothesis 1 is also rejected based on the important correlation between FinTech adoption and accounting efficiency that the model suggests.

The Error Correction Model (ECM) results in Table 4 indicate that the speed of adjustment to equilibrium is high ($ECT = -0.45$, $p < 0.01$), so deviations in supply chain performance with its long-run path are corrected almost by half within the next period. This quick adaptation proves that the logistics industry of Nigeria is robust with the help of FinTech solutions and effective accounting. Accounting

efficiency variability (0.10, $p < 0.05$) is significant in the short run as well, proving that gains in financial controls and reporting velocity convert into operational performance rapidly. This observation is consistent with Manzoor et al. (2021) and Okafor and Egiyi, (2021), who pointed out that strong internal systems enable organizations to adjust better to the short-term shocks. On the other hand, the short-run impact of the FinTech adoption (Delta FIN) is statistically insignificant at traditional levels ($p = 0.20$), but the lagged impact (Delta FIN $\{t-1\}$) is weakly significant at 10 percent ($p = 0.07$). It implies that although the long-term effect of FinTech is significant, the advantages take time to be realized. This time delay can be attributed to the cost of adoption, system integration adjustment times, or training needs prior to achieving the full benefits of operation (Akanbi et al., 2022; Okoye et al., 2024).

In addition, the model is robust as indicated by the diagnostic test results in Table 5. The lack of serial correlation and heteroskedasticity, together with the residuals that follow a normal distribution, imply that the estimates are unbiased and trustworthy. The large R^2 (0.78) confirms that the model can explain a large part of the variance in supply chain performance and highlights the explanatory capacity of the chosen variables. These findings support the literature that claims the complementarity of FinTech and accounting systems in facilitating logistics activities (Harsono & Suprapti, 2024; Traill et al., 2023). FinTech enables external financial flows throughout the supply chain, whereas accounting efficiency controls internal financial flow. This interaction results in more coordinated procurement, delivery and payment cycles.

5. CONCLUSION

In this research, it has been established that FinTech penetration and accounting efficiencies have greatly enhanced supply chain performance within the Nigerian logistics industry. The study used ARDL cointegration analysis to determine that FinTech tools, including digital

payments and supply chain finance platforms, have a positive effect on logistics performance, accelerating financial transactions and minimizing friction. On the same note, effective accounting procedures increase the effect by boosting reporting accuracy and financial coordination. They are a combination that can help build a solid base of supply chain responsiveness. The high rate of adaptation depicted in the model implies that systems that rely on FinTech and good accounting are able to recover fast when disruptions arise. Thus, FinTech in Nigeria is no longer experimental-it is an operational efficiency tool. When digitized and properly managed, accounting systems maximize on the benefits of digital finance. This supports the necessity to combine financial systems and logistics processes to obtain national development objectives and competitive advantage.

5.1 Recommendations

- **For Logistics Firms:** Invest in digital financial tools like mobile payments and online invoicing, and in modern accounting software such as cloud-based ERPs. Train financial staffs on how to handle online payments. SMEs ought to embrace convenient FinTech applications to monitor finances and payments.

- **For Policymakers:** The Central Bank and other pertinent agencies must enhance the digital infrastructure within the logistics hubs. Regulations should guarantee the safety and compatibility of FinTech platforms. To facilitate implementation, provide tax incentives to SMEs which adopt e-accounting systems. Blockchain and AI pilot projects can be facilitated with a public-private such as "Logistics FinTech Innovation Fund".

- **For Researchers:** Future research can investigate particular interventions within FinTech, e.g., the impact of mobile money on delivery time or digital ledgers on inventory control. Firm-level or cross-country data will provide a greater understanding of the role of FinTech in logistics. With the development of technologies, continuous assessment will maintain the momentum.

REFERENCES

1. Akanbi, T. A., Oladejo, M. O., & Oyeleye, O. A. (2022). Impact of FinTech usage on the financial and non-financial performance of SMEs in Nigeria. *International Journal of Academic Research in Accounting, Finance and Management Sciences*, 12(2), 306–316.
2. Akinadewo, I. S., Dagunduro, M., Adebisi, I. M., & Akinadewo, J. O. (2023). The impact of disruptive technologies on the efficacy of accounting practices in selected south-western states, Nigeria. *International Business & Economics Studies*, 5(3), 1–14.
3. Akinbamini, E., Vargas, A., Traill, A., Boza, A., & Cuenca, L. (2023). Critical analysis of technologies enhancing supply chain collaboration in Nigeria's food industry. *Inventions*, 8(1), 8–25. (MDPI)
4. Arnaut, D., & Bećirović, D. (2023). FinTech innovations as disruptor of the traditional financial industry. In *Digital Transformation of the Financial Industry: Approaches and Applications* (pp. 233–254). Cham: Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-031-23269-5_14
5. Asamoah, J. Y., & Owusu-Agyei, L. (2020). The impact of ICT on financial sector reforms: An institutional theory perspective from Ghana. *International Journal of Finance & Banking Studies*, 9(2), 82–100.
6. Babatunde, A. A. (2024). Impact of supply chain finance initiatives on performance of service providers in Nigeria. *Journal of Management and Science*, 14(3), 81–90. <https://doi.org/10.26524/jms.14.31>
7. Burdon, W. M., & Sorour, M. K. (2020). Institutional theory and the evolution of a legitimate compliance culture: The case of the UK financial service sector. *Journal of Business Ethics*, 162(1), 47–80. Doi: <https://10.1007/s10551-018-3981-4>
8. Chukwu, G. J., & Eze, O. R. (2018). Impact of information communication technology on accounting practice in Nigeria. *Journal of Accounting and Financial Management*, 4(5), 45–54.
9. Elsaid, H. M. (2023). A review of literature on the impact of FinTech firms on the banking industry. *Qualitative Research in Financial Markets*, 15(5), 693–711. <https://doi.org/10.1108/QRFM-10-2020-0197>

10. Eze, S. U., Okere, W., Okoye, N. J., & Chika, A. R. (2024). Economic environment and performance of small and medium-scale enterprises in Nigeria. *Journal of Economics and Sustainable Development*, 15(1), 45–57. <https://doi.org/10.1108/10.59781/8009NBWY>
11. Gelsomino, L. M., Mangiaracina, R., Perego, A., & Tumino, A. (2016). Supply chain finance: A literature review. *International Journal of Physical Distribution & Logistics Management*, 46(4), 348–366.
12. Giglio, F. (2021). FinTech: A literature review. *European Research Studies Journal*, 24(2B), 600–627.
13. Godgift-David, A., Onyeiwu, C., & Owopetu, O. A. (2018). The impact of financial technology in the operations (payments/collections) of SMEs in Nigeria. *International Journal of Innovative Research and Development*, 7(2), 13–22.
14. Guan, Y., Sun, N., Wu, S. J., & Sun, Y. (2025). Supply chain finance, FinTech development, and financing efficiency of SMEs in China. *Administrative Sciences*, 15(3), Article 86. <https://doi.org/10.3390/admsci15030086>
15. Harsono, I., & Suprpti, I. A. P. (2024). The role of FinTech in transforming traditional financial services. *Accounting Studies and Tax Journal (COUNT)*, 1(1), 81–91.
16. Karakus, R., & Zor, S. D. (2017). The effect of supply chain finance on the market value of firms: Empirical evidence from sixteen countries. *Journal of Economics and Financial Analysis*, 1(2), 1–15.
17. Koffi, H. (2016). The FinTech revolution: An opportunity for the West African financial sector. *Open Journal of Applied Sciences*, 6(11), 771–782.
18. Kola-Oyeneyin, T., Kuyoro, M., & Olanrewaju, T. (2021). Harnessing Nigeria's FinTech potential. *McKinsey & Company Report*, February 2021.
19. Kyari, A. K., & Akinwale, Y. O. (2020). An assessment of the level of adoption of financial technology by Nigerian banks. *African Journal of Science, Policy and Innovation Management*, 1(1), 118–130.
20. Lam, J. S. L., Ye, Z., & Lau, Y. Y. (2019). Impact of supply chain finance initiatives on firm risk. *Maritime Economics & Logistics*, 21(4), 476–494.
21. Lee, I., & Shin, Y. J. (2018). FinTech: Ecosystem, business models, investment decisions, and challenges. *Business Horizons*, 61(1), 35–46.
22. Liu, F., Xie, L., & Liu, W. (2025). Impact of FinTech on supply chain resilience. *International Review of Financial Analysis*, 103, 104241. <https://doi.org/10.1016/j.irfa.2025.104241>
23. Madawaki, A. (2012). Adoption of International Financial Reporting Standards in developing countries: The case of Nigeria. *International Journal of Business and Management*, 7(3), 152–161.
24. Manzoor, F., Wei, L., & Sahito, N. (2021). Role of SMEs in rural development: Access to finance as a mediator. *PLOS ONE*, 16(3), e0247598.
25. Martinčević, I., Črnjević, S., & Klopotan, I. (2020). The FinTech revolution in the financial industry. *ENTRENOVA – Enterprise Research Innovation Conference Proceedings*, 6(1), 563–571.
26. Nkoro, E., & Uko, A. K. (2016). Autoregressive Distributed Lag (ARDL) cointegration technique: Application and interpretation. *Journal of Statistical and Econometric Methods*, 5(4), 63–91.
27. Ojo, O., & Nwaokike, U. (2018). Disruptive technology and the FinTech industry in Nigeria: Imperatives for legal and policy responses. *Gravitas Review of Business and Property Law*, 9(3), 1–18.
28. Okafor, A. O., & Egiyi, E. O. (2021). Cloud accounting software adoption and operational agility in Nigerian firms. *Research Journal of Finance and Accounting*, 12(5), 134–142.
29. Okoye, N. J., Okere, W., Ogechukwu-Onyema, I., & Chimdinma, O. (2024). Financial technology and the performance of firms in Nigeria. *International Journal of Social Science, Technology and Economics Management*, 2(1), 52–71.
30. Onaseso, O. O. (2021). The convergence of FinTech and supply chain digitization in modern enterprises. *World Journal of Advanced Research and Reviews*, 10(1), 187–195.
31. Otonne, A., Melikam, W., & Ige, O. T. (2023). Adoption of financial technology and performance of deposit money banks in Nigeria. *Futurity Economics & Law*, 3(2), 95–114.
32. Pesaran, M. H., Shin, Y., & Smith, R. J. (2001). Bounds testing approaches to the analysis of level relationships. *Journal of Applied Econometrics*, 16(3), 289–326. doi: <https://10.1002/jae.616>
33. Siano, A., Raimi, L., Palazzo, M., & Panait, M. C. (2020). Mobile banking as an innovative solution for increasing financial inclusion in sub-Saharan Africa: Evidence from Nigeria. *Sustainability*, 12(23), 10130. <https://doi.org/10.3390/su122310130>
34. Suryono, R. R., Budi, I., & Purwandari, B. (2020). Challenges and trends of financial technology (FinTech): A systematic literature review. *Information*, 11(12), 590.
35. Traill, A., Akinbamini, E., Vargas, A., Boza, A., & Cuenca, L. (2023). Adoption of supply chain collaboration technologies in developing countries: A survey in Nigeria's food logistics. *Logistics*, 7(2), 22.
36. Wetzal, P., & Hofmann, E. (2019). Financing working capital along the supply chain: Technology, cash flows, and cost considerations. *Journal of Applied Accounting Research*, 20(1), 84–99.
37. World Bank (2023). *Connecting to Compete 2023: Trade Logistics in an Uncertain Global Economy*. Washington, DC: World Bank. Retrieved from: https://lpi.worldbank.org/sites/default/files/2023-04/LPI_2023_report_with_layout.pdf#:~:text=Kazakhstan%202,3

Authors Contribution: All authors have contributed equally to this work.
Conflict of Interest: The authors declare no conflict of interest.

The article was received by the editors 01.07.2025
The article is recommended for printing 05.08.2025
Published 30.11.2025

Аканбі Таїбат Аденике, кафедра обліку, факультет управлінських наук, Технологічний університет Ладоке Акінтола, Огбомошо, Нігерія, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0709-6781>

Гбадегесін Адеолу Еммануель, кафедра управління транспортом, Відкритий та дистанційний підрозділ LAUTECH, Огбомошо, Нігерія, e-mail: aegbadegesin@lautech.edu.ng, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1172-7742>

ВПЛИВ ФІНАНСОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ (FINTECH) НА ЕФЕКТИВНІСТЬ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ЛАНЦЮГІВ ПОСТАЧАННЯ В ЛОГІСТИЧНОМУ СЕКТОРІ НІГЕРІЇ

У дослідженні проаналізовано вплив фінансових технологій (FinTech) та ефективності бухгалтерського обліку на результативність ланцюгів постачання в логістичному секторі Нігерії. Емпіричну основу роботи становлять річні дані часових рядів за період 2000–2024 рр. Для оцінювання як короткострокових динамічних ефектів, так і довгострокових взаємозв'язків застосовано методологію авторегресійної моделі з розподіленими лагами (ARDL). Як проксі-показник рівня впровадження FinTech використано обсяг електронних фінансових транзакцій; індекси якості фінансової звітності застосовано як показник ефективності бухгалтерського обліку; інтегральні логістичні індикатори використано для оцінювання результативності ланцюгів постачання. Результати описового аналізу свідчать про значну варіативність рівня впровадження FinTech за відносно стабільних облікових практик. Тест меж ARDL підтвердив наявність коінтеграційного зв'язку між досліджуваними змінними. Оцінки довгострокових коефіцієнтів показали, що ефективність фінансових технологій і бухгалтерського обліку має статистично значущий позитивний вплив на логістичну результативність, із коефіцієнтами 0,42 та 0,35 відповідно. У короткостроковій перспективі підвищення ефективності облікових процесів має негайний вплив, тоді як ефекти від впровадження FinTech проявляються переважно в довгостроковому періоді. Коефіцієнт корекції помилки свідчить про високу швидкість повернення системи до довгострокової рівноваги (швидкість коригування – 45 %). Стійкість моделі підтверджено результатами діагностичних тестів. Отримані результати вказують на те, що використання FinTech та ефективне фінансове управління є взаємодоповнювальними чинниками підвищення ефективності ланцюгів постачання в Нігерії. З огляду на це рекомендовано, щоб підприємства та органи державної влади активізували впровадження цифрових фінансових інструментів і вдосконалювали облікові функції з метою формування конкурентоспроможних і стійких логістичних систем.

Ключові слова: фінансові технології (FinTech); ефективність бухгалтерського обліку; результативність ланцюгів постачання; логістика; фінансування ланцюгів постачання.

Внесок авторів: всі автори зробили рівний внесок у цю роботу.

Конфлікт інтересів: автори повідомляють про відсутність конфлікту інтересів.

Стаття надійшла до редакції 01.07.2025

Стаття рекомендована до друку 05.08.2025

Опубліковано 30.11.2025

<https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-07>
JEL Index: E22, O40, Q10, L60, L80

EFFECT OF SECTOR-SPECIFIC DOMESTIC INVESTMENTS ON ECONOMIC GROWTH IN NIGERIA: A COMPARATIVE ANALYSIS OF AGRICULTURE, MANUFACTURING, AND SERVICES

Babajide Francis Fadaka

Department of Finance

Federal University Oye-Ekiti, Nigeria.

e-mail: jide.fadaka@fuoye.edu.ng

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8508-3989>

Pelumi Abdulmalik Adewumi

Department of Finance

Federal University Oye-Ekiti, Nigeria.

e-mail: adewumi.p.a@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1228-9035>

This paper investigates the relative contributions of industry, services, and agriculture to Nigeria's economic growth. The research study covers a period of 24 years, from 2000 to 2023. Data are obtained from the Central Bank Statistical Bulletin and World Development Indicators. The estimation technique employed shall be the Autoregressive Distributed Lag. These results make it clear that if economic development is to be witnessed in Nigeria, the country needs investments in domestic agriculture. On one hand, industry significantly negatively impacts economic growth in the long run while being insignificant in the short run, according to this research. Investment in local manufacturing negatively influences economic development in Nigeria; this suggests inefficiency or a structural bottleneck that may stand in the way of the capacity of the country for growth. However, the service industry is a major determinant of economic growth in the country because of its positive influence on the economic development of Nigeria. The findings of this study suggest that such policies aimed at increasing domestic investments in services and agriculture while tackling the challenges of manufacturing industries would be critical for long-term economic growth, considering the proportionate importance of each sector. Based on this, the report calls for an investment approach that is more sophisticated, taking into consideration the needs of individual sectors and their linkages to the Nigerian economy in general.

Keywords: Domestic Investments, Economic Growth, Agriculture, Manufacturing, Services.

In cites: Babajide Francis Fadaka, Pelumi Abdulmalik Adewumi (2025). Effect of sector-specific domestic investments on economic growth in Nigeria: a comparative analysis of agriculture, manufacturing, and services. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series International Relations. Economics. Country Studies. Tourism*, (22), 55-64. <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-07>

Introduction

Sustained economic growth remains the most important factor for governments and policymakers worldwide since it constitutes the bedrock of macroeconomic stability, ensures lower unemployment, tames inflation, and enhances living standards (Adewale & Adeyemo, 2025). The need to do so in Nigeria has come at a time when there is an interaction of structural challenges and changing policies. The country has been grappling with foreign exchange shortages aggravated by the CBN's restriction of access to FX, constraining both imports and investment inflows (Adewale, 2025). The removal of fuel subsidies in 2023 exacerbated the inflationary pressures (Adewale, 2025). Headline inflation rose to as high as 34% in mid-2024 and then receded to 23.7% y-o-y by April 2025, partly on account of the recent stabilization in the naira, alongside improved food production. Similarly, the AfCFTA, effective since 2021, has opened up opportunities for the expansion of intra-African trade but simultaneously present some competitive pressures on the domestic industries. And the mixed impacts include a 15% increase in non-oil exports in 2024 (Adewale, 2025). These are bound to reinforce the need for targeted investments in surmounting volatility and realizing growth potential. Conventionally, GDP embodies economic growth, reflecting a rise in national output over time and often associated with higher employment and welfare gains (Adewale, 2025; Saleem & Zaheer, 2018).

Both classical and modern growth theories identify investment as playing a prime role in the course of economic growth. The Harrod-Domar model defines capital accumulation as an indispensable component of the sustenance of growth rates, stating that growth in output is proportional to the savings rate and the capital-output ratio, while the neo-classical growth model of Solow-Swan builds on this with the introduction of diminishing returns to capital, hence suggesting that in the absence of technological change, growth stagnates. The so-called endogenous growth theories focus on human capital and institutional factors as long-term productivity drivers. Going by these theories, dependency on oil raises fears over responsiveness, since in a country like Nigeria where oil products constitute about 90% of exports, its share of GDP during recent years has been only about 6-8%, leaving the rest of the economy vulnerable to external shocks. Against this backdrop, domestic investment represents the sum of actual capital expenditures made by local firms, entrepreneurs, and public initiatives and is usually encouraged through policies involving tax incentives, infrastructure provision, and access to credit facilities (Adewale, 2025).

Traditionally, Nigeria has relied on foreign direct investment to fill capital gaps, but domestic investments are much more stable and conform to the local economy. Other recent strategies put in place by the government under the Tinubu administration include infrastructure, such as

the Renewed Hope Infrastructure Fund; industrialization through special economic zones; and agro-modernization through initiatives such as the National Agricultural Growth Scheme. This, thus, recognizes the heterogeneities of the sectors that investments in agriculture can enhance food security and rural employment, while manufacturing enhances value addition and exports, and services drive innovation in fintech and telecommunications. The interesting thing is that the CBN's FX reforms allowed for the unification of the exchange rate in 2023-2024, clearing \$4.2 billion in FX backlogs by early 2025 and improving liquidity and investor confidence, though at first, it devalued the naira from N460/\$ to over N1,500/\$, fuelling cost-push inflation. Savings in subsidy removal were estimated at N5.4 trillion of fiscal space by 2024, while its removal had disproportionately raised the rates of poverty in low-income households by 40%. While the reduction of AfCFTA tariffs has seen agricultural exports increase by 20%, they have challenged manufacturing with import competition.

Empirically, Nigeria's domestic investment, proxied by GFCF, increased from 12.93% of GDP in 2018 to 25.5% in 2022, and improved further to about 28% in 2023, 30% in 2024, and an estimated 32% in 2025, buoyed by inflows due to reforms. In parallel, GDP growth quickened from 2.74% in 2023 to 3.43% in 2024 and up to 4.23% in Q2 2025, the fastest in four years. By sectoral decomposition, services contributed 58.76% of GDP in Q2 2025, agriculture 26.17%, and industry-including manufacturing at approximately 12.68%-17.31%. Oil output rebounded to 1.68 million barrels per day in Q2 2025, buoying industry by 20.42%. The major contributors to these were 18.28% from trade and agriculture, underlining non-oil diversification. And yet, the nagging questions remain: To what extent does investment growth reflect inclusive growth, and what are the differential impacts on sectors where reforms have taken place?

While a body of literature establishes links between aggregate domestic investment and growth, such as Ewubare and Worlu 2020, Ogunjinmi 2022, and Amade et al. 2022, these studies often fail in terms of capturing sectoral nuances. Sectoral-focused studies, such as Ijirshar et al. 2019 and Kukaj & Ahmeti 2016, utilize data from well before 2023, when the removal of subsidies inflated costs as much as 200% in the transport and food segments, and unification of FX subsequently stabilized reserves at US\$32.7 billion by 2024. The resulting temporal chasm in understanding post-reform dynamics means, for instance, that such research misses how agriculture remained resilient, up 3.5% in 2024 despite floods, or the contraction of manufacturing due to high energy costs. Very few studies have looked at inter-sector complementarities, such as service-sector fintech supporting agricultural value chains, or trade-offs, like diverting funds away from manufacturing to services in light of AfCFTA competition.

This research responds to these lacunae by disaggregating domestic investments in agriculture, manufacturing, and services; evaluating their respective contributions to GDP growth; quantifying long-run complementarities (e.g., through cointegration analysis); and identifying policy-relevant trade-offs. It thus presents evidence-based recommendations on the optimization of investment allocations with a view toward furthering sustainable development in the changing economic environment of Nigeria.

Literature Review

Conceptual Literature

Concept of Domestic Investment

A cost associated with increasing the economy's total capital stock is real domestic investment. This is done through acquiring additional assets that produce capital as well as assets that could generate income inside the local economy (Adewale, 2025). The whole capital stock is mostly made up of physical assets. Savings cannot deliver the higher economic growth rates needed for economic development. Bank loans and personal savings account for the remaining two-thirds of investment funding provided in part by the corporate sector. As a consequence, savings no longer operate as a barrier to investment demand.

When interest rates are low, more individuals will invest in and purchase such assets as their prices always reflect their discounted worth, increasing aggregate demand (Adewale & Ozabeme, 2025). Therefore, domestic interest rates affect investment more than total savings. Investment money is equivalent to savings plus freshly developed funds that are available for deposit. In the new investment equation, banks play a part. Efforts to reduce spending have affected savings, investment performance, and slow and sluggish growth (Oyedokun & Ajose, 2018). Investment has also been impacted by these policies.

Concept of Economic Growth

Economic growth is the increase over time in the market value of the goods that an economy generates, after accounting for inflation (Adewale, 2025). It is often determined using the real GDP growth rate, which is frequently reported as a percentage of the total population (Adewale & Adeyemo, 2024). Economic development is frequently defined as an improvement in an economy's capacity to generate goods and services when compared across historical periods (Adewale, 2025). It is often represented in nominal or real terms, with real terms taking inflation into account. Economic growth is simply an increase in an economy's total production (Adewale, 2025). Overall productivity increases are often, but not always, followed by increases in average marginal productivity. This depicts how workers in a given economy may typically boost their output. Increased immigration or birth rates may result in overall economic growth without an increase in average marginal productivity (Adewale & Adeyemo, 2024).

Theoretical Literature

Neoclassical Theory of Investment

The neoclassical investment theory, which explains the behavior of investment and its relation to economic growth, was developed in the 19th and 20th centuries during industrialization. It postulates that under perfect competition, economic agents optimize resource allocation; thus, investment is determined by the expected return less costs (Solow, 1956). In the neoclassical theory, much emphasis has been put on the role of capital accumulation toward explaining growth—where savings translate into investment that leads to increased output per worker (Barro & Sala-i-Martin, 1995). In the Solow-Swan model, economic growth emanates from capital deepening but suffers from diminishing returns in the absence of technological progress, hence a steady-state equilibrium (Solow, 1956). Implicitly suggested to Nigeria is that the increase in domestic savings and efficiency of investment determines growth, although the quality of institutions amongst other exogenous factors may enhance the multiplier effect of such variables (Aghion & Howitt, 1992). Therefore, domestic investment and capital formation are indispensable prerequisites for sustained economic growth.

Structural Change Theory

The theory of structural change, pioneered by Lewis (1954), is concerned with the transformation of the economic structure of underdeveloped countries from agrarian to industrialized. It assumes that growth consists of shifting labor and capital out of low-productivity sectors such as subsistence agriculture and into high-productivity modern sectors such as manufacturing and services. According to Lewis, 1954; Chenery & Syrquin, 1975, under this dual-sector model, labor surplus emanating from agriculture feeds the expansion of industry, which gradually bids up wages, raising productivity over time. This readjustment leads to overall growth through higher productivity and spillovers of technological improvements. According to Kuznets, this can be traced in 1966. For a country like Nigeria, where agriculture employs 35% of the workforce but contributes only 23% to its GDP as of 2024, structural shifts into manufacturing—12-16% of GDP—and services, 58%—are fundamental for diversification away from oil dependency. This is according to the African Development Bank, 2024. The serious impediment to such reallocation brought about by barriers such as skill mismatches and deficits in infrastructural endowments implies that targeting investments in these vital areas becomes important. (Herrendorf et al., 2014).

Empirical Literature

Abdulkarim (2023) analyzed investment strategies' impact on Nigeria's growth from 1981-2020 using ARDL, finding short-term positive links with portfolio investments and private finance but negative effects from inflation and FDI. Amade et al. (2022) applied ARDL

to 1981-2022 data, revealing short-term GDP influences from interest rates and FDI, with stronger long-term effects from domestic investment and exchange rates. Ogunjinmi (2022) examined 1981-2019 data via ARDL, identifying short-term negative correlations between investment and growth, with no significant long-term ties. Nnamocha and Anyanwu (2022) used OLS for 1980-2020, showing positive growth impacts from public and private sector investments, contrasted by negative effects from portfolio investments. Ewubare and Worlu (2020) investigated 1990-2017 using OLS and ECM, finding no significant short- or long-term GDP effects from sectoral investments in agriculture, manufacturing, and services. Umar and Zakari (2020) employed ARDL on 1996-2017 quarterly data, noting negative impacts on domestic investment from corruption and FDI, but positive from interest rates. Oyedokun and Ajose (2018) assessed 1980-2016, confirming long-term positive and causal links from domestic investment to growth via Granger tests. Okafor et al. (2024) used ARDL on 1981-2022 data, confirming long-term positive domestic investment impacts on growth, outweighing FDI.

Comparative international evidence provides context. Bakari and El Weriemmi (2022) found no long-term ties between domestic investment and growth in Arab countries from 1990-2020 using VECM. Anwar and Elfaki (2021) reported positive growth effects but negative environmental impacts in Indonesia (1965-2018). Aslan and Altinoz (2021) noted negative growth influences in emerging economies (1980-2018). Zamilar and Ferdaus (2021) identified positive investment effects in Pakistan (1973-2018). Fakraoui and Bakari (2019) saw no enduring links in India (1960-2017). Saleem and Zaheer (2018) found negative investment impacts in unspecified contexts (1980-2016). Bakari (2017) confirmed long-term positive effects in Malaysia (1960-2015).

Empirical results on domestic investment and growth are heterogeneous. Nigerian studies largely show positive long-run relationships (Oyedokun & Ajose, 2018; Okafor et al., 2024), but the short-run results are mixed, with negatives coming from inflation or policy shocks (Ogunjinmi, 2022; Abdulkarim, 2023). Sectoral analyses, such as that by Ewubare and Worlu (2020) show muted or positive effects as a result of sectoral allocation, thus seeming to contrast with aggregate perspectives. International comparisons show this outcome to be context-specific; it is positive in Asia (Bakari, 2017; Anwar & Elfaki, 2021) but absent or negative in other context (Bakari & El Weriemmi, 2022; Aslan & Altinoz, 2021). From a methodological standpoint, ARDL is mostly dominant for cointegration, while OLS/ECM captures dynamics. Overall, evidence does indeed support investment's role in fostering growth, but it points toward needs for stability and efficiency.

Despite advances, there are still gaps in sectoral disaggregation in Nigeria in light of recent reforms.

Most existing studies rely on data before 2023 and do not, therefore, capture changes brought about by subsidy removal, the unification of FX rates, and AfCFTA impacts, which have changed investment landscapes. Indeed, very few of them dwell on the sectoral impacts of agriculture, manufacturing, and services. This study bridges such gaps by estimating the contributions made by these sectors through the application of an ARDL approach using annual data for 2000-2023 and by modeling the dynamics of long-run relationships for policy insights.

Methodology

The ex-post facto research design has been adopted for this study, drawing on secondary time series data from the Central Bank of Nigeria Statistical Bulletin and World Development Indicators. The period 2000-2023 was selected because it represents the beginning of coherent sector-level investment data in Nigeria and captures the major structural and macroeconomic transitions that shaped sectoral investment behavior, such as the 2004 banking consolidation, the post-2014 oil shock, the recession in 2016, and COVID-19 disruptions.

Measurement of Variables

DAG, DMA, and DSA are proxies of domestic investments in agriculture, manufacturing, and services, respectively. These were proxied with sector-specific Gross Fixed Capital Formation reported in the CBN Statistical Bulletin. These series were deflated to constant prices with the GDP deflator to remove distortions induced by inflation. Real GDP growth rate (GDPGR) was employed to proxy economic growth, while the control variable considered was inflation (INF) measured by an annual consumer price index.

Model Specification

Following Ewubare and Worlu (2020), the study begins with a general functional form:

$$\text{GDPGR} = f(\text{DAG}, \text{DMA}, \text{DSA}, \text{INF}) \quad (1)$$

To capture sector-specific effects, the model was disaggregated into three ARDL equations.

$$\Delta \ln \text{GDPGR}_t = \beta_0 + \sum_{i=1}^n \alpha_1 \Delta \ln \text{GDPGR}_{t-1} + \sum_{i=1}^n \alpha_2 \Delta \ln \text{DAG}_{t-1} + \sum_{i=1}^n \alpha_3 \Delta \ln \text{INF}_{t-1} + \beta_1 \ln \text{DAG}_{t-1} + \beta_2 \ln \text{INF}_{t-1} + \varepsilon_t \quad (2)$$

$$\Delta \ln \text{GDPGR}_t = \beta_0 + \sum_{i=1}^n \alpha_1 \Delta \ln \text{GDPGR}_{t-1} + \sum_{i=1}^n \alpha_2 \Delta \ln \text{DMA}_{t-1} + \sum_{i=1}^n \alpha_3 \Delta \ln \text{INF}_{t-1} + \beta_1 \ln \text{DMA}_{t-1} + \beta_2 \ln \text{INF}_{t-1} + \varepsilon_t \quad (3)$$

$$\Delta \ln \text{GDPGR}_t = \beta_0 + \sum_{i=1}^n \alpha_1 \Delta \ln \text{GDPGR}_{t-1} + \sum_{i=1}^n \alpha_2 \Delta \ln \text{DSA}_{t-1} + \sum_{i=1}^n \alpha_3 \Delta \ln \text{INF}_{t-1} + \beta_1 \ln \text{DSA}_{t-1} + \beta_2 \ln \text{INF}_{t-1} + \varepsilon_t \quad (4)$$

Δ is the first difference notation, are the long run coefficient of the explanatory variables, α_1 – α_4 will be the short run slope coefficients

ARDL was chosen because the variables exhibit a mixture of I(0) and I(1) integration orders, and the sample size is relatively small, which makes ARDL more reliable than other cointegration methods.

Inflation was included as the control variable because it captures macroeconomic stability conditions that directly influence investment productivity and aggregate demand.

To ensure model reliability, the study conducted serial correlation tests, heteroskedasticity tests and normality tests. The ARDL bounds test was used to establish long-run cointegration.

RESULTS

Table 1

Summary Statistics

	GDP	AGR	MAN	SER	INF
Mean	5.050559	529.4256	1746.318	738.0742	13.15093
Std. Dev.	3.630260	617.4811	1853.853	573.7389	4.495604
Skewness	0.430121	1.668690	1.818227	0.488318	0.500142
Kurtosis	4.287476	4.939208	6.026573	2.012451	3.137941
Jarque-Bera	2.397611	14.89863	22.38394	1.929072	1.019595
Probability	0.301554	0.000582	0.000014	0.381160	0.600617
Observations	24	24	24	24	24

Source: Authors' Compilations, 2025

Summary statistics give an overview of the variables under study: Gross Domestic Product Growth Rate, domestic investments in agriculture, manufacturing, and services, and the inflation rate. Such statistics will be important in showing the distribution, variability, and central tendencies of the data.

The average of GDPGR stands at about 5.05%, while the standard deviation is 3.63%. This suggests moderate fluctuation in economic growth during the period analyzed. For investments in agriculture, the average stands at 529.43, though with a very high value for its standard deviation-617.48-skewing the distribution very highly. Besides, investments in manufacturing have an average of 1,746.32 and a standard deviation of 1,853.85, which means the variable presents very high volatility. In contrast, investments in services, DSA, have a lower mean of 738.07 and a standard deviation of 573.74, showing moderate variability. The inflation rate, INF, averages 13.15% with a relatively low variability as evidenced by a standard deviation of 4.50%.

Skewness: For most variables, the skew is positive. GDPGR and DSA have a right-skewedness of 0.43 and 0.49, respectively, indicating moderate asymmetry, while DAG and DMA are more strongly positively skewed at 1.67 and 1.82, respectively, due to the higher values of investments in these sectors. Also, the inflation rate shows mild positive asymmetry at 0.50 for INF.

In terms of kurtosis, GDPGR (4.29), DAG (4.94), and DMA (6.03) display leptokurtic distributions, characterized by sharper peaks and heavier tails compared to a normal distribution. Conversely, DSA (2.01) is platykurtic, indicating a flatter distribution,

while INF (3.14) is close to the threshold of a normal distribution.

Further results from the Jarque-Bera test assess the normality of the variables. GDPGR, DSA, and INF all have probabilities greater than 0.05, considered not to deviate from normal distribution significantly. However, the DAG and DMA have a probability of 0.000582 and 0.000014, respectively; this shows that their distributions are significantly different from normality. Each variable has a total of 24 observations, enough for any form of analysis.

Table 2

Stationarity Test

At Level	LGDP	LAGR	LMAN	LSER	LINF
t-Statistic	-4.3828	-3.5856	-2.4823	-1.8102	-2.5318
Prob.	0.0107	0.0547	0.3326	0.6666	0.3113
	**	*	n0	n0	n0
At First Difference					
	d(LGDP)	d(LAGR)	d(LMAN)	d(LSER)	d(LINF)
t-Statistic	-6.1221	-4.9132	-4.7728	-7.3516	-4.6461
Prob.	0.0003	0.0041	0.0050	0.0000	0.0087
	***	***	***	***	***

Source: Authors' Compilations, 2025

Stationarity test results in Table 2 illuminate the time-series properties of the concerned variables: GDP as LGDP, agricultural investment as LAGR, manufacturing investment as LMAN, service investment as LSER, and inflation as LINF. It identifies whether the variables at levels or after differencing either contain unit roots, indicating non-stationarity, or are otherwise stationary.

Results are mixed at their original levels. Also, from the result of the augmented Dickey-Fuller test, one observes that LGDP is stationary at 5% significance level with a t-statistic of -4.3828 and a probability of 0.0107. It therefore implies that in LGDP, there is no unit root. LAGR, though stationary, was significant only at 10%, having obtained a t-statistic of -3.5856 with a probability of 0.0547. However, the LMAN, LSER, and LINF are not stationary at their levels, since their respective probabilities of 0.3326, 0.6666, and 0.3113 are greater than the conventional thresholds of significance. It means that unit roots exist in these variables, and thus they are not suitable for direct analysis in their level forms.

After taking the first difference, all the variables are stationary at a 1% significance level. First difference of GDP, d(LGDP), is stationary with a t-statistic of -6.1221 and a probability of 0.0003. Also, the first difference of agricultural investment, d(LAGR), is stationary with the t-statistic of -4.9132 and a probability of 0.0041. Other variables like manufacturing investment (d(LMAN)), service investment (d(LSER)), and inflation (d(LINF)) are also found to be stationary with probabilities of 0.0050, 0.0000, and 0.0087, respectively. These results

confirm that all the variables, after transformation, meet the stationarity criteria and hence are suitable for econometric modelling.

From the result of the stationarity test, the importance of changing non-stationary variables into stationary ones is again realized. GDP and agricultural investment are stationary at levels while manufacturing investment, service investment, and inflation are stationary after differencing. All series, after differencing, exhibit strong stationarity; hence, any subsequent analysis will be robust. This also confirms the suitability of ARDL as the main estimation technique.

Table 3

Domestic Investments on Agriculture and Economic Growth

Bound Test for Cointegration				
Test Statistic	Value	Signif.	I(0)	I(1)
F-statistic	11.99115	5%	3.1	3.87
Long Run Effects				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
LAGR	3.250172	0.453448	7.167678	0.0000
LINF	0.342345	0.134843	2.538844	0.0275
C	13.86307	2.335147	5.936702	0.0001
Short Run Effects				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
D(LAGR)	3.457138	1.081762	3.195839	0.0085
D(LINF)	-0.155791	0.085509	-1.821934	0.0957
CointEq(-1)*	-0.890855	0.114019	-7.813185	0.0000
Diagnostic Tests				
R-squared = 0.823500			Autocorrelation Test (p-value) = 0.052	
Adjusted R-squared = 0.760464			Normality Test (p-value) = 0.827255	
Durbin-Watson stat = 2.927988			Heteroskedasticity Test (p-value) = 0.7914	

Source: Authors' Compilations, 2025

Using a limits test for cointegration and the short- and long-term impacts, Table 3 examines the potential association between domestic agricultural investment and economic growth as measured by the GDP growth rate.

Since the F-statistic of 11.99115 is more than the upper limit critical value (I(1)) of 3.87 at the 5% significance level, Table 3 demonstrates a long-term link between domestic agriculture investment, inflation, and economic growth. Consequently, the aforementioned series are cointegrated and develop in tandem throughout time.

AGR, or domestic agricultural investment, has a major and favorable long-term impact on GDPGR. A unit increase in agricultural investment results in a 3.25 unit increase in the GDP growth rate, according to the coefficient value of 3.2502 (p = 0.0000), demonstrating the critical role that agriculture plays in the economy. Additionally, INF has a substantial and beneficial effect (p = 0.0275, coefficient value of 0.3423). This suggests that growth is supported by modest inflation.

With a coefficient of 3.4571 (p = 0.0085), AGR continues to be positive and significant in the short term for explaining economic growth. But with a coefficient of -0.1558 and p = 0.0957, inflation has a negative but hardly noticeable impact. With a coefficient of -0.8909 and a p-value of 0.0000, the error correction term CointEq(-1) is both negative and highly significant, ensuring that the model will converge to the long-run equilibrium after a shock. This indicates that within any given time, around 89% of any disequilibrium from the long-run equilibrium is rectified.

With an R-square of 0.8235, the explanatory power is quite great, accounting for 82.35% of the fluctuations in GDPGR caused by the independent variables. The strength of the model is supported by an adjusted R-square of 0.7605. In this instance, the Durbin-Watson value of 2.93 indicates that there is no residual autocorrelation. The autocorrelation test, p = 0.052, supports this claim. The heteroskedasticity test shows that there is no heteroskedasticity since the p-value is 0.7914, yet the normality test also shows that the residual is normally distributed with p = 0.8273.

Table 4

Domestic Investments on Manufacturing and Economic Growth

Bound Test for Cointegration				
Test Statistic	Value	Signif.	I(0)	I(1)
F-statistic	5.439918	5%	3.1	3.87
Long Run Effects				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
LMAN	-2.759799	0.722964	-3.817337	0.0017
LINF	0.184837	0.190223	0.971685	0.3466
C	19.96960	5.476145	3.646653	0.0024
Short Run Effects				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
D(LMAN)	2.925165	2.769126	1.056349	0.3075
D(LINF)	-0.168312	0.132242	-1.272759	0.2225
CointEq(-1)*	-0.885698	0.173328	-5.109952	0.0001
Diagnostic Tests				
R-squared = 0.657640			Autocorrelation Test (p-value) = 0.887	
Adjusted R-squared = 0.600580			Normality Test (p-value) = 0.819842	
Durbin-Watson stat = 1.772069			Heteroskedasticity Test (p-value) = 0.9556	

Source: Authors' Compilations, 2025

By using the limits test for cointegration to determine the long-term and short-term impacts, Table 4 below illustrates the link between domestic investment in the manufacturing sector (MAN) and economic growth (GDPGR).

The variable vector exhibits a stable long-term connection because F-Statistic 5.4399 is more than the upper limit critical value I(1) 3.87 at 5%, indicating that the three variables domestic investment in manufacturing, inflation INF, and GDPGR do in fact cointegrate.

The long-term domestic manufacturing investment (MAN) has a negative coefficient estimate of -2.7598 (p-value=0.0017) in comparison to GDPGR. This suggests that for every unit drop in the growth rate of industrial investment, the GDP growth rate rises by 2.76 units. It could also point to structural difficulties, inefficiencies, and other reasons that limit the industrial industry. GDPGR is insignificantly favorably impacted by inflation-INF, with a coefficient estimate of 0.1848 at p = 0.3466.

With a coefficient estimate of 2.9252 and a p-value of 0.3075, the domestically invested manufacturing sector, or MAN, has a short-term positive but negligible impact on GDPGR. Additionally, LINF, or inflation, has a negative but negligible impact (coefficient = -0.1683; p = 0.2225). With a coefficient of -0.8857 and a p-value of 0.0001, the error correction term, CointEq(-1), is negative and highly significant. This demonstrates the model's capacity to converge to the long-term equilibrium. In each interval, around 88.57% of any divergence from equilibrium is rectified.

The adjusted R-squared of 0.6006 shows its strength, while the R-squared of 0.6576 is reasonably explanatory in GDPGR. This would suggest potential autocorrelation at a Durbin-Watson statistic of 1.77, however an autocorrelation test result of p = 0.887 would prove otherwise. The normality test also demonstrated the residuals' normality at p = 0.8198, while their lack at p = 0.9556 demonstrated heteroskedasticity.

Table 5

Domestic Investments on Service and Economic Growth

Bound Test for Cointegration				
Test Statistic	Value	Signif.	I(0)	I(1)
F-statistic	4.910720	5%	3.1	3.87
Long Run Effects				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
LSER	2.454302	0.730018	3.361975	0.0035
LINF	0.010500	0.174703	0.060104	0.9527
C	18.70061	5.152290	3.629572	0.0019
Short Run Effects				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
D(LSER)	6.320736	1.898410	3.329490	0.0037
CointEq(-1)*	-0.699208	0.146060	-4.787138	0.0001
Diagnostic Tests				
R-squared = 0.620267			Autocorrelation Test (p-value) = 0.492	
Adjusted R-squared = 0.602184			Normality Test (p-value) = 0.788062	
Durbin-Watson stat = 1.715225			Heteroskedasticity Test (p-value) = 0.5655	

Source: Authors' Compilations, 2025

The examination of domestic investment in the service sector (SER) and its connection to GDPGR (economic growth) is shown in Table 5 using the limits test for cointegration to examine both the short- and long-term dynamics.

At the 5% significance level, the F-statistic of 4.9107 is higher than the upper limit critical value I(1) of 3.87. This demonstrates that there is a long-term correlation between GDPGR, inflation INF, and domestic investment in services. To put it another way, these variables move together over time due to cointegration.

With a p-value of 0.0035 and a long-term coefficient of 2.4543 for domestic investment in the service sector to GDPGR, this relationship is statistically significant. This demonstrates the significance of the service sector as one of the development engines by demonstrating that for every unit increase in investment, GDP growth grew by 2.45 units. Nonetheless, with a coefficient of 0.0105 and a p-value of 0.9527, INF has a negligible positive impact, indicating that inflation has no discernible impact on GDP growth in this model.

With a coefficient of 6.3207 (p = 0.0037), short-term domestic investment in the service sector has a positive and significant relationship with GDPGR, indicating that service sector investments contribute to economic growth in the short term. With a negative and very significant coefficient (= -0.6992, p = 0.0001) for the error correction term CointEq(-1), the model ultimately corrects short-term shocks to return to its long-term equilibrium. Throughout every period, around 69.92% of any departure from the long-run equilibrium is restored.

The R-squared value of 0.6203 indicates the model explains a significant amount of the variance in GDPGR. With an adjusted R-squared of 0.6022, the model's strength is shown. An autocorrelation test of p = 0.492 also revealed that there is extremely little possibility of autocorrelation, as shown by the Durbin-Watson statistic of 1.72. Additionally, the results of the normality test at p = 0.7881 show that the residuals are normally distributed, and p = 0.5655 shows that there is no heteroskedasticity.

Discussion of Findings

These findings confirm the positive contribution of agricultural investment to the long-run growth of the Nigerian economy, consistent with neoclassical theory, which stresses capital accumulation in productivity gains (Solow, 1956). In a Nigerian setting, such resilience by this sector arises out of its role in structural transformation through the shifting of surplus labour from subsistence farming into value addition activities, hence promoting gainful employment, poverty reduction, and food security in the face of persistent challenges such as climate variability and insecurity (Lewis, 1954). A case in point is the 3.5% sectoral growth, with agricultural investments supporting this growth against floods and disruption to supply chains in 2024-2025, while overall GDP expanded by 3.9% in H1 2025. This corroborates Abdulkarim (2023) and Amade et al. (2022), who reported the role of sectoral investments in long-term growth through spillovers, like improved rural infrastructure leading to better non-farm activities. On the other hand, the short-

run negative effects, as shown in some models, resonate with Ogunjinmi (2022), probably due to inefficiencies in policy, as was the removal of subsidies in 2023, when initially input costs surged before stabilizing. In theory, this underpins the caveat by endogenous growth models that investment needs supportive institutions and human capital to avoid diminishing returns (Romer, 1986).

In contrast, the negative impact of manufacturing investment on growth challenges neoclassical expectations, where capital deepening should propel industrialization and output (Harrod, 1939; Domar, 1957). This divergence from Nnamocha and Anyanwu (2022), who found positive private sector effects, may arise from data vintage pre-2023 studies overlooked recent reforms like FX unification, which devalued the naira and exacerbated import-dependent costs. Instead, our results align with Ewubare and Worlu (2020) and Bakari and El Weriemmi (2022), revealing no long-run ties in contexts plagued by structural barriers. In Nigeria, manufacturing's underperformance is analytically rooted in chronic issues: unreliable power supply causes losses equivalent to 10% of sales, forcing reliance on costly generators amid lending rates hovering at 35% in 2025. Insecurity, bleeding the economy \$15 billion annually, disrupts northern supply chains, while logistics bottlenecks at ports create N14 trillion raw material deficits in H1 2025. Policy instability and FX volatility further deter investments, leading to premature deindustrialization with the sector's GDP share declining despite a 20.42% oil rebound in Q2 2025. From a structural change perspective, these frictions hinder resource reallocation from agriculture to manufacturing, trapping the sector in low-productivity cycles (Chenery & Syrquin, 1975). Regarding inflation's dual role supportive in short-run models (e.g., lubricating wage adjustments) but harmful long-term (eroding purchasing power) this reflects Phillips curve dynamics, where moderate inflation (eased to 21.9% by July 2025) aids growth via demand stimulus, but spikes from FX shocks (48.9% of businesses cite as top concern) amplify uncertainty and costs, justifying targeted CBN interventions.

The innovations within telecommunications and fintech, in general, spur knowledge spillovers, due to the positive service sector effects emanating from endogenous growth theory. Contributing 58% to GDP in 2025, despite broader challenges, services have fared well, reflecting global trends and studies like that by Bakari (2017) and Amade et al. (2022). This dominance again points to the potential for leapfrogging, whereby digital transformation skips over manufacturing hurdles, although it remains vulnerable to policy shifts.

These sectoral disparities underline the complexities of investment and growth, determined by governance and external shocks, not capital alone. Policies to tap the potential should focus on infrastructure upgrading-smart grid expansion to increase current power generation

of 4,000 MW, security enhancements through regional cooperation, FX stability through the accumulation of reserves to \$32.7 billion in 2024, and consistent regulations attractive to investments. Such reform could reconcile the contradictions with the earlier findings and achieve a balanced structural transformation with sustained growth projections of 3.4-4% in 2025.

5. Conclusion

This paper analyzed the impact of domestic investments in agriculture, manufacturing, and services on the economic growth of Nigeria, using an ARDL modeling approach on annual data from 2000 to 2023. The empirical results indicated a positive long-run relationship between agricultural investment and GDP growth, serving to enhance productivity and rural development. On the other hand, a negative long-run effect was reported by manufacturing investment, proving inefficiency in the use of capital amidst structural bottlenecks. The investment in the service sector was strongly positive, influenced by innovation and digital growth. These findings highlight the heterogeneous dynamics across sectors in the Nigerian economy, masked by aggregate investment trends. These results therefore imply that shifting resources from low-yielding sectors to high-yielding sectors may accelerate growth, while resolving the obstacles in the manufacturing sector is of prime importance for balanced development.

Policies should be designed with empirical insight and Nigeria's post-reform environment. For agriculture, where positive changes are recorded, policymakers must magnify investments through increased budgetary allocations that attain the 10% Maputo Declaration threshold, while leveraging NATIP 2022-2027 for mechanization and stabilizing prices with export-enhancing initiatives. For manufacturing, the negative coefficient requires urgent reforms: placing tax incentives to ease fiscal burdens, trimming interest rates to alleviate access to credit, and infrastructure priority to avoid a shortage of power. Besides, enthroning FX stability through unification to cut import costs amidst AfCFTA competition. For services, build on positive impacts by advancing digital economy priorities, such as expanding fintech regulations and incentives, to sustain growth and foster linkages with agriculture via agritech platforms. Cross-sectorally, promote public-private partnerships to address insecurity and policy inconsistencies, aligning with efforts to attract investments.

Notwithstanding these contributions, the study has limitations. The reliance on annual data from 2000-2023 provides only 24 observations, limiting statistical power in ARDL estimations, particularly for short-run dynamics. Data frequency issues arise from potential inconsistencies in reporting, with measurement errors possible in informal sector activities, which dominate Nigeria's economy. Omitted variables, such as corruption, oil price volatility, and insecurity, could bias results, as these socio-economic constraints are

prevalent in Nigerian econometric studies. The issue of endogeneity between investment and growth was dealt with through the bounds test, but unmodeled external shocks may remain, perhaps arising from the effects of naira devaluation.

Future research could extend this by incorporating omitted factors, such as the effects of climate change on agriculture or global trade dynamics under AfCFTA, using vector autoregression for multi-equation analysis or panel data across the Nigerian states for regional insights.

REFERENCES

1. Abdulkarim, Y. (2023). A systematic review of investment indicators and economic growth in Nigeria. *Humanities and Social Sciences Communications*, 10(1), 1-13.
2. African Development Bank. (2025). *African economic outlook 2025*. <https://www.afdb.org/en/documents/african-economic-outlook-2025>
3. Adewale, A. A. (2025). Effect Of Monetary Policy Rates and Inflation on The Nigerian Exchange Group (NGX). *Kerbala International Journal of Management and Economics*, 13(48), 13-26. <https://doi.org/10.63540/kijme.v13i48.3656>
4. Adewale, A.A. (2025). Effects Of Budget Deficit and Money Supply on Inflation in Nigeria. *Business Excellence & Management*, 15(3), 21-39. <https://doi.org/10.24818/beman/2025.15.3-02>
5. Adewale, A. A. (2025). Capital Expenditure and Inflation: Is Government Spending Worsening Nigeria's Economic Crisis? *Indonesian Journal of Business and Economics*, 8(1), 1116-1137. <https://ijbe.uniku.ac.id/pub/article/view/2>
6. Adewale, A. A., & Adeyemo, A. A. (2024). Effect of unemployment and inflation on Nigerian economic growth: a time-series analysis. *The Journal of VN Karazin Kharkiv National University. Series: International Relations. Economics. Country Studies. Tourism*, (19), 47-56. <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2024-19-05>
7. Adewale, A. A., & Ozabeme, L. S. (2025). Impact of Entrepreneurship Financing on Economic Growth in Nigeria (1996-2023). *Bayero University Journal of Finance*, 2(1), 28-45. <https://doi.org/10.5281/zenodo.17558158>
8. Aghion, P., & Howitt, P. (1992). A model of growth through creative destruction. *Econometrica*, 60(2), 323-351. <https://doi.org/10.2307/2951599>
9. Amade, M. A., Mohammed, I., Ibisani, E. V., Owolabi, A. T., & Joshua, U. (2022). Interaction between domestic investment, foreign direct investment, and economic growth in Nigeria. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(2), 261-275.
10. Anwar, N., & Elfaki, K. E. (2021). Examining the relationship between energy consumption, economic growth, and environmental degradation in Indonesia: Do capital and trade openness matter?. *International Journal of Renewable Energy Development*, 10(4), 769.
11. Aslan, A., & Altinoz, B. (2021). The impact of natural resources and gross capital formation on economic growth in the context of globalization: Evidence from developing countries on the continent of Europe, Asia, Africa, and America. *Environmental Science and Pollution Research*, 28(26), 33794-33805.
12. Bakari, S. (2017). The impact of domestic investment on economic growth: New evidence from Malaysia. *Journal of Smart Economic Growth*, 2(2), 105-121.
13. Bakari, S., & El Weriemmi, M. (2022). Causality between domestic investment and economic growth in Arab countries. *MPRA Paper No. 113077*.
14. Bakari, S., & El Weriemmi, M. (2022). The nexus between domestic investment and economic growth in Arab countries: A VECM analysis (1990-2020). *International Journal of Economics and Finance*, 14(5), 112-130. <https://doi.org/10.5539/ijef.v14n5p112>
15. Barro, R. J., & Sala-i-Martin, X. (1999). *Economic growth*. MIT Press.
16. Chenery, H., & Syrquin, M. (1975). *Patterns of development, 1950-1970*. Oxford University Press.
17. Ewubare, D. B., & Worlu, L. K. (2020). Effect of domestic investment on economic growth in Nigeria. *International Journal of Economics and Financial Management*, 5(1), 1-8.
18. Fakraoui, N., & Bakari, S. (2019). Tie among domestic investment, exports, and economic growth: Empirical analysis from India. *Journal of Smart Economic Growth*, 4(1), 1-15.
19. Harrod, R. F. (1939). An essay in dynamic theory. *The Economic Journal*, 49(193), 14-33. <https://doi.org/10.2307/2225181>
20. Herrendorf, B., Rogerson, R., & Valentinyi, Á. (2014). Growth and structural transformation. In P. Aghion & S. N. Durlauf (Eds.), *Handbook of economic growth* (Vol. 2, pp. 855-941). Elsevier. <https://doi.org/10.1016/B978-0-444-53540-5.00006-9>
21. Ijirshar, V. U., Anjande, G., Fefa, J., & Mile, B. N. (2019). The growth-differential effects of domestic investment and foreign direct investment in Africa. *CBN Journal of Applied Statistics*, 10(2), 139-167.
22. Kukaj, H., & Ahmeti, F. B. (2016). The importance of foreign direct investments on economic development in transitional countries: A case study of Kosovo. *European Scientific Journal*, 12(7), 288-305.
23. Lewis, W. A. (1954). Economic development with unlimited supplies of labour. *The Manchester School*, 22(2), 139-191. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9957.1954.tb00021.x>
24. Mohammed, B., Bunu, N. M., Bazza, A. H., Hassan, A. A., Adamu, M. B., Yahaya, S., Usman, A. B., & Abubakar, S. (2022). Structural change and economic growth in Nigeria. *Lafia Journal of Economics and Management Sciences*, 7(2). <https://lajems.com/index.php/lajems/article/download/228/178>
25. Nnamocha, P. N., & Anyanwu, A. C. (2022). Domestic investment and economic growth in Nigeria, 1980-2020. *International Journal of Research and Scientific Innovation (IJRSI)*, 9(8), 122-131.

26. Ogunjinmi, O. O. (2022). The impact of domestic investment on economic growth in Nigeria: Further evidence. *Asian Research Journal of Current Science*, 134-142.
27. Okafor, I. G., Eje, G. C., & Eja, M. E. (2024). Domestic investment and economic growth in Nigeria: An ARDL bounds testing approach (1981–2022). *Journal of African Contemporary Research*, 15(2), 120–138.
28. Oyedokun, E. G., & Ajose, K. (2018). Domestic investment and economic growth in Nigeria: An empirical investigation. *International Journal of Business and Social Science*, 9(2), 130-138.
29. Romer, P. M. (1986). Increasing returns and long-run growth. *Journal of Political Economy*, 94(5), 1002–1037. <https://doi.org/10.1086/261420>
30. Saleem, M., & Zaheer, R. (2018). A study on the influence of domestic investment on economic growth during 1980-2016. *J Global Econ*, 6(3), 1-5.
31. Solow, R. M. (1956). A contribution to the theory of economic growth. *The Quarterly Journal of Economics*, 70(1), 65–94. <https://doi.org/10.2307/1884513>
32. Umar, A., & Zakari, J. (2020). Corruption and domestic investment relationship in Nigeria: An empirical investigation. *Gusau International Journal of Management and Social Sciences*, 3(1), 17-17.
33. World Bank. (2025). *Nigeria development update: Positive economic momentum in Nigeria, now time to bring home the gains*. <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2025/10/08/positive-economic-momentum-in-nigeria-now-time-to-bring-home-the-gains>
34. Zamilur, M., & Ferdaus, J. (2021). Impacts of domestic savings and domestic investment on economic growth: An empirical study for Pakistan. *Journal of Social Economics Research*, 8(1), 1-11.

Authors Contribution: All authors have contributed equally to this work.

Conflict of Interest: The authors declare no conflict of interest.

The article was received by the editors 19.10.2025

The article is recommended for printing 20.11.2025

Published 30.11.2025

Бабаджиде Френсіс Фадака, кафедра фінансів, Федеральний університет Ое-Екіті, Нігерія, e-mail: jide.fadaka@fuoye.edu.ng, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8508-3989>

Пелумі Абдулмалік Адевумі, кафедра фінансів, Федеральний університет Ое-Екіті, Нігерія, e-mail: adewumi.p.a@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1228-9035>

ВПЛИВ СЕКТОРНО-СПЕЦИФІЧНИХ ВНУТРІШНІХ ІНВЕСТИЦІЙ НА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ В НІГЕРІЇ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА, ПРОМИСЛОВОСТІ ТА СФЕРИ ПОСЛУГ

У статті досліджено відносний внесок промисловості, сфери послуг та сільського господарства в економічне зростання Нігерії. Період дослідження охоплює 24 роки – з 2000 по 2023 рр. Емпіричні дані отримано зі Статистичного бюлетеня Центрального банку Нігерії та бази показників світового розвитку (World Development Indicators). Для оцінювання взаємозв'язків між секторальними інвестиціями та економічним зростанням застосовано методологію авторегресійної моделі з розподіленими лагами (ARDL). Отримані результати свідчать, що досягнення стало-го економічного розвитку в Нігерії потребує насамперед активізації внутрішніх інвестицій у сільське господарство. Встановлено, що промисловий сектор у довгостроковій перспективі чинить статистично значущий негативний вплив на економічне зростання, тоді як у короткостроковому періоді його вплив є незначущим. Інвестиції у вітчизняне промислове виробництво негативно впливають на економічний розвиток країни, що вказує на наявність інституційної неефективності або структурних обмежень, які стримують реалізацію зростального потенціалу економіки. Водночас сфера послуг виступає ключовим детермінантом економічного зростання в Нігерії завдяки своєму позитивному впливу на динаміку валового внутрішнього продукту. Результати дослідження засвідчують, що державна політика, спрямована на нарощування внутрішніх інвестицій у сектор послуг і сільське господарство за одночасного подолання структурних проблем промисловості, є критично важливою для забезпечення довгострокового економічного зростання з урахуванням відносної ролі кожного сектора. На цій підставі обґрунтовано необхідність більш диференційованого та комплексного інвестиційного підходу, який враховує специфіку окремих секторів і характер їх взаємозв'язків у загальній структурі економіки Нігерії.

Ключові слова: внутрішні інвестиції; економічне зростання; сільське господарство; промисловість; сфера послуг.

Внесок авторів: всі автори зробили рівний внесок у цю роботу.

Конфлікт інтересів: автори повідомляють про відсутність конфлікту інтересів.

Стаття надійшла до редакції 19.10.2025

Стаття рекомендована до друку 20.11.2025

Опубліковано 30.11.2025

<https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-08>
JEL Classification: E31, O47, C22, C51, E62, O55

THE INFLATION THRESHOLD AND ECONOMIC GROWTH DYNAMICS IN ALGERIA: A SMOOTH TRANSITION REGRESSION (STR) MODEL STUDY (1980–2024)

Belfodil Kamel

University of Relizane, (Algeria)

e-mail: kamel.belfodil@univ-relizane.dz

ORCID: <http://orcid.org/0009-0003-6604-9544>

This study aims to explore the complex and nonlinear relationship between inflation and economic growth in Algeria over the period 1980–2024, with a particular focus on identifying the “inflation turning point” at which inflation’s effect on growth shifts from positive to negative. The research is based on the hypothesis that the rentier nature of the Algerian economy coupled with its heavy dependence on oil price fluctuations and the central role of the state makes it difficult to analyze its behavior using traditional linear economic models. For this reason, the study employs the Smooth Transition Regression (STR) model, which is particularly suited to capturing gradual changes in variable effects at specific threshold levels. The analysis uses annual data spanning 45 years and includes five key variables: real GDP growth rate (GDPG), the log-transformed inflation rate (LNINF), credit to the private sector (FD), government spending (GOV), and the investment rate (INV). The data were sourced from reputable institutions such as the World Bank and the IMF. After ensuring the stationarity of the time series using ADF and PP tests, preliminary correlation and linearity tests were conducted before applying the STR model. The results revealed that the linear model fails to fully capture the dynamics of the Algerian economy. Investment had a statistically significant positive impact on growth ($p < 0.05$), while credit had only a weak influence (around 0.05). Inflation and government spending showed no clear effect unless a structural shift occurred. In the nonlinear segment of the model, inflation was found to become a constraint on growth after crossing a threshold of 0.708, corresponding to an annual inflation rate of approximately 5–6%. Beyond this point, inflation exerted a strongly negative and statistically significant effect on growth ($p < 0.001$), and the effectiveness of investment declined under high inflation conditions. Model diagnostics, including an R^2 of 0.9735, a strong F-statistic, and low Akaike and Schwarz information criteria, confirmed the adequacy of the STR model for this dataset. These findings underscore the importance of adopting more flexible economic policies, especially in maintaining inflation within safe bounds, improving the efficiency of spending and investment, and enhancing the role of financial intermediation in financing the private sector. The study also opens the door for further research using more advanced dynamic models such as LSTR or ESTAR, particularly in rent-based economies like Algeria.

Keywords: Inflation, Smooth Transition Regression (STR), Nonlinearity Tests, Domestic Credit, Inflation Threshold

In cites: Belfodil Kamel (2025). The Inflation Threshold and Economic Growth Dynamics in Algeria: A Smooth Transition Regression (STR) Model Study (1980–2024). *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series International Relations. Economics. Country Studies. Tourism*, (22), 65-78. <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-08>

1. Introduction

Inflation and economic growth are among the most pressing concerns for economists and policymakers, given their profound impact on macroeconomic stability and social equilibrium. The relationship between these two variables has long been the subject of extensive theoretical and empirical inquiry, particularly in light of the ongoing debate over whether moderate inflation can foster growth or becomes detrimental once it exceeds certain thresholds. This issue holds particular relevance in the Algerian context, where the rentier nature of the economy and its heavy reliance on hydrocarbon export revenues result in cyclical fluctuations in both inflation and growth rates (Tach, 2017; Gylfason, 1999).

Despite the significance of this topic, most empirical studies on Algeria continue to rely on conventional analytical models that assume a linear and stable relationship between inflation and growth, overlooking the possibility of structural breaks or nonlinear effects that may alter the nature of this relationship. This represents a noticeable gap in the local economic literature. Only a limited number of studies have examined this relationship through the lens of nonlinear dynamic models, such as the Smooth Transition Regression (STR) model—a modern econometric approach capable of capturing gradual changes in economic relationships based on threshold effects of a given variable (Teräsvirta, 1994; Belkacem, 2020).

Accordingly, this study aims to analyze the nonlinear relationship between inflation and economic growth in Algeria over the period 1980–2024 by employing the STR model. It seeks to address the central research question: **Is there a threshold level of inflation beyond which its impact on economic growth shifts from positive to negative?**

Research Hypothesis :

There exists a specific “inflation threshold” in Algeria during the period 1980–2024, beyond which the impact of inflation on economic growth shifts from positive or neutral to significantly negative. This transformation is

assumed to occur gradually, following the dynamics of the Smooth Transition Regression (STR) model.

2. Literature Review

Mahfoud, Atil & Benmazou (2022) :This study analyzed the nonlinear relationship between inflation, the real effective exchange rate, and economic growth in Algeria over the period 1980–2020. The authors employed the Threshold Autoregressive (TAR) model to identify the level at which inflation’s effect shifts from positive to negative. The results revealed a critical inflation threshold of 5.91%, beyond which inflation significantly hinders economic growth, with strong statistical evidence supporting the negative impact at higher inflation levels.

Khan & Senhadji (2001) :This seminal study aimed to test the existence of an «inflation threshold» that distinguishes between the positive and negative effects of inflation on economic growth. Using data from a large sample of both developed and developing countries over the period 1960–1997, the authors applied a TAR-like model. They found that the inflation threshold lies between 1% and 3% in industrial countries, and between 11% and 12% in developing economies. The findings indicated that inflation begins to negatively affect growth once these levels are exceeded.

Dammak Boujelbene & Helali (2017) :Focusing on Tunisia during the period 1993–2012, this study examined the nonlinear effect of inflation on economic growth. The authors employed a TAR model after confirming the presence of nonlinearity using the Teräsvirta test. Their results indicated that inflation supports growth when it remains below a 3.48% threshold. However, once this level is surpassed, the impact turns significantly negative.

Adeleke (2012) :This research estimated the optimal level of inflation that supports economic growth in Nigeria between 1970 and 2009. Utilizing a TAR model based on the Khan & Senhadji methodology, the study concluded that the optimal inflation threshold is approximately 8%. Inflation above this level was found to exert a clearly negative influence on growth.

Table 01

Summary of Empirical Studies on Inflation Thresholds and Economic Growth

Study	Country / Region	Period	Methodology	Inflation Threshold	Main Findings
Mahfoud, Atil & Benmazou (2022)	Algeria	1980–2020	Threshold Autoregressive (TAR)	5.91%	Inflation positively affects growth below 5.91%, but hinders it beyond this level.
Khan & Senhadji (2001)	Developed & Developing	1960–1997	Nonlinear regression (TAR-like)	1–3% (developed), 11–12% (developing)	Inflation harms growth beyond these thresholds, depending on country type.
Dammak Boujelbene & Helali (2017)	Tunisia	1993–2012	TAR after Teräsvirta nonlinearity test	3.48%	Inflation supports growth below 3.48%, but turns negative above it.
Adeleke (2012)	Nigeria	1970–2009	TAR based on Khan & Senhadji method	~8%	Inflation below 8% promotes growth; above it, negative effects dominate.
Atil & Saouli (2020)	Algeria	2001–2016	VECM + Granger Causality Test	Not specified	Linear models fail to capture instability; recommend nonlinear models like STR.
Benabdallah & Oulddali (2024)	Algeria	1970–2022	ARDL + Bounds Testing for Cointegration	4–7%	Inflation between 4–7% supports growth; suggest using STR for deeper nonlinear analysis.

Source: Prepared by the researcher

Atil & Saouli (2020) :This study investigated the determinants of inflation and its interaction with economic growth in Algeria during 2001–2016. The authors adopted a Vector Error Correction Model (VECM) and applied the Granger causality test. Although the linear model yielded stable coefficients, the behavior of inflation was shown to be unstable. This led the authors to recommend the use of nonlinear models particularly STR in future research to better capture the underlying dynamics.

Benabdallah & Oulddali (2024) :This paper examined the relationship between inflation, money supply, oil prices, and economic growth in Algeria over the period 1970–2022. The study used the Autoregressive Distributed Lag (ARDL) model and bounds testing for cointegration. The results suggested that inflation levels between 4% and 7% are conducive to supporting economic growth. The authors recommended the application of threshold models, especially STR, to analyze complex economic phenomena characterized by nonlinear behavior.

3. Literature Review and Conceptual Framework

3.1 Theoretical Perspectives on the Inflation–Growth Relationship

3.1.1 The Phillips Curve and the New Monetarist Critique

The relationship between inflation and unemployment was first formally articulated by A. W. Phillips (1958), who observed an inverse correlation between unemployment rates and wage growth in the UK. This relationship was later interpreted as an indirect link between unemployment and inflation, forming what became known as the Phillips Curve. It provided a foundational framework for understanding how labor market pressures influence price dynamics and became a cornerstone of economic policymaking during the mid-20th century.

However, the Phillips Curve soon faced criticism, particularly from the New Monetarist School, led by Milton Friedman and Edmund Phelps. These economists argued that the Phillips Curve does not hold in the long run due to the role of inflation expectations. According to Friedman (1968) and Phelps (1967), workers and firms adjust their expectations about inflation over time, which causes the curve to shift. In the long run, the trade-off between inflation and unemployment disappears, resulting in a vertical Phillips Curve at the natural rate of unemployment. From this perspective, inflation driven by expansionary policies fails to reduce unemployment sustainably and instead results in persistent price increases. Thus, monetary policy should focus on maintaining price stability through controlling the money supply, rather than stimulating aggregate demand.

3.1.2 The Concept of “Inflation Threshold” in Modern Literature

By the late 1990s, a growing body of empirical research began to challenge the assumption of a linear

relationship between inflation and growth. Instead, many studies suggested the existence of threshold effects, wherein inflation positively influences growth up to a certain point, beyond which its impact turns significantly negative a concept known as Threshold Inflation.

One of the earliest and most influential contributions in this area came from Bruno and Easterly (1998), who found that moderate inflation levels (10–15%) do not pose significant threats to economic growth and may even be compatible with it. In contrast, high inflation erodes confidence in the currency, discourages saving and investment, and impairs long-term growth prospects.

Similarly, Sarel (1996) proposed that the inflation–growth relationship takes a nonlinear (U-shaped or J-shaped) form. His analysis indicated that inflation has a limited positive effect up to a threshold of approximately 8%, beyond which the impact becomes clearly negative.

A more refined approach was adopted by Khan and Senhadji (2001), who applied a formal threshold regression framework to distinguish the inflation–growth relationship in both industrial and developing countries. Their findings revealed that the optimal inflation threshold is around 11–12% in developing economies and no more than 3% in developed economies. Above these thresholds, inflation’s adverse effects on growth become statistically significant.

Despite the growing consensus on the importance of nonlinear modeling, its application in the Algerian context remains limited. Among the few contributions in this area is the study by Mahfoud, Atil, and Benmazou (2022), which employed a Threshold Autoregressive (TAR) model to estimate the critical point at which inflation’s effect on growth reverses. Their findings identified a threshold of approximately 5.9%, underscoring the need to adopt more flexible models such as the Smooth Transition Regression (STR) model to better capture the gradual shifts in this relationship, particularly in structurally unstable economies like Algeria.

3.2 Nonlinear Models in Quantitative Studies

3.2.1 Threshold Autoregressive (TAR) Model

The Threshold Autoregressive (TAR) model, introduced by Harold Tong (1978), is one of the earliest nonlinear approaches developed for time series analysis. It was designed to capture dynamic behaviors that linear models often fail to explain adequately.

The core assumption of the TAR model is the existence of one or more threshold values in a specified variable referred to as the *threshold variable* which divides the sample into distinct regimes. Each regime is modeled using its own linear equation, depending on whether the threshold variable exceeds or falls below a predefined cutoff. This structure enables the model to reflect economic behavior across different phases or

conditions, allowing for regime-specific dynamics that linear models cannot accommodate (Tong, 1978).

By doing so, the TAR model effectively represents changes in economic relationships in response to shifts in structural conditions, policy environments, or market forces. It has been widely applied in empirical studies to detect asymmetric and state-dependent patterns in macroeconomic data.

3.2.2 Smooth Transition Autoregressive (STAR) Model

Building on the limitations of the TAR model's abrupt regime-switching framework, researchers developed a more flexible alternative: the Smooth Transition Autoregressive (STAR) model. STAR extends TAR by allowing for gradual and continuous transitions between regimes rather than sudden shifts, offering a more realistic depiction of how economic relationships evolve over time.

The STAR model relies on a transition function typically logistic or exponential in form that governs how the model moves from one regime to another based on the value of the threshold variable. The general formulation combines two linear components, with one activated progressively as the threshold variable approaches a critical level. This structure enables STAR to capture smooth nonlinearities and subtle shifts in economic dynamics.

Given this flexibility, STAR is especially suitable for analyzing economic phenomena where relationships change incrementally rather than abruptly for example, the inflation-growth nexus, which is often influenced by gradually shifting policy frameworks, expectations, or external shocks.

Among the most widely used variants of STAR are the Logistic STAR (LSTAR) and Exponential STAR (ESTAR) models. These have become standard tools in modern empirical economics for investigating complex, nonlinear behaviors and dynamic transitions in macroeconomic systems.

$$y_t = x_0 \phi_t' + x_1 \phi_t' G(st; \gamma, c) + \varepsilon_t$$

3.2.3 Logistic Transition Models: LSTAR and ESTAR

The Smooth Transition Autoregressive (STAR) model is a class of nonlinear time series models designed to capture gradual changes in economic relationships over time. It encompasses two main variants:

- **Logistic STAR (LSTAR):** This model employs a logistic transition function that allows for a smooth and gradual shift between regimes. The speed and direction of the transition are governed by the slope parameter γ and the threshold value c .

- **Exponential STAR (ESTAR):** In contrast, the ESTAR model uses an exponential transition function that is symmetric around the threshold. This specification is particularly suitable when the effect of deviations from the equilibrium is similar above and below the threshold level (Teräsvirta, 1994).

The STAR framework utilizes a transition function $G(\cdot)G(\cdot)$, either logistic or exponential, to define both the threshold and the smoothness of regime switching (van Dijk et al., 2002)². This flexibility enables the model to accurately capture gradual deviations in economic behavior, such as changes in the impact of inflation across different levels.

3.2.4 Rationale for Using the STR Model

There are several compelling reasons for employing the STR (Smooth Transition Regression) model in analyzing the relationship between inflation and other economic variables, especially in the Algerian context:

1. **Gradual Transition Dynamics:** Unlike the Threshold Autoregressive (TAR) model, which assumes abrupt shifts between regimes, the STR model offers a more realistic representation of price dynamics by modeling inflation's response to shocks as a continuous process. This feature is particularly relevant for Algeria, where inflation tends to evolve gradually rather than abruptly.

2. **Sensitivity to Mild Deviations:** The STR model is highly responsive to small deviations in inflation behavior near the threshold, allowing for a more nuanced understanding of nonlinearities. It provides deeper insights compared to models that assume sudden structural changes (Teräsvirta, 1994).

3. **Improved Statistical Efficiency:** By integrating both linear and nonlinear components within a unified framework, the STR model yields more accurate parameter estimates and mitigates the biases often introduced by splitting the data into separate regimes, as is the case in the TAR approach (van Dijk et al., 2002).

3.3 International and Domestic Evidence

3.3.1 Empirical Findings on STR Models in Developing and Resource-Dependent Economies

The STR (Smooth Transition Regression) model has proven to be highly effective in capturing gradual shifts in the impact of inflation on economic growth across various developing and resource-rich countries.

In **Nigeria**, Akinlo and Ibraheem (2015) applied the STAR model to data spanning from 1970 to 2012 and identified an inflation threshold at **8.5%**. Once inflation surpassed this level, its adverse effects on growth began to intensify gradually. This finding highlights the inflation sensitivity of economies that heavily rely on natural resources.

In **Vietnam**, Hoang and Nguyen (2018) utilized smooth transition models to examine the inflation-growth nexus and found a much lower threshold, around **5%**. Beyond this point, economic growth declined sharply, emphasizing the relevance of the STR model in economies characterized by structural volatility and frequent fluctuations.

In **Brazil**, Bittencourt (2007) adopted the ESTAR model and demonstrated that the relationship between inflation and growth does not shift abruptly but rather deteriorates progressively as inflation rises. He

underlined the importance of identifying the inflation threshold to inform more accurate and proactive monetary policy interventions.

3.3.2 Summary of Algerian Studies and Identified Gaps

In the case of Algeria, most prior research has focused on traditional linear models or on models assuming abrupt regime shifts, such as TAR or ARDL, with limited attention given to the possibility of smooth, gradual transitions in the inflation-growth relationship.

For instance, Mahfoud et al. (2022) employed the TAR model and identified an inflation threshold of **5.9%**, but did not address the potential for smooth transitions that the STR model can capture. Similarly, Atil and Saouli (2020) relied on a linear VECM approach, acknowledging some inflation dynamics but without incorporating a threshold-based framework. Benabdallah and Oulddali (2024) used the ARDL model to determine a “safe” inflation range between 4% and 7%, yet they too failed to test for gradual shifts that may occur as inflation deviates from this range.

These methodological limitations underscore a significant gap in the literature: the lack of in-depth analysis of the gradual transformation between economic regimes. This makes the STR model a particularly valuable tool for better understanding the inflation-growth nexus in Algeria, especially in light of ongoing structural changes and economic volatility.

4. Econometric Analysis of the Inflation Threshold in Algeria Using the STR Model

4.1 Study Variables

This empirical analysis relies on time series data for Algeria covering the period 1980–2024. The selection of variables is grounded in established economic theory and previous empirical studies. The following key macroeconomic indicators are included:

- **Inflation (INF)**: measured based on the Consumer Price Index (CPI),
- **Gross Fixed Capital Formation (INV)**,
- **Growth rate of private sector credit to GDP (FD)**,
- **Growth rate of government expenditure (GOV)**.

These variables serve as explanatory factors for the dependent variable, GDP growth (GDPG).

To address the presence of outliers and the negative inflation values that could lead to misleading regression results (spurious correlations), the inflation series was transformed using a semi-logarithmic transformation. This adjustment helps stabilize variance and better reflect the true relationship between inflation and economic growth. As a result, the inflation function was specified in the following form:

$$f(\text{inf}_t) = \begin{cases} \text{inf}_t & -1 \text{ if } \text{inf}_t \leq 1 \\ \ln(\text{inf}_t) & \text{if } \text{inf}_t > 1 \end{cases}$$

4.1.1 Descriptive Statistics of the Study Variables

Table 02

Evolution of Key Macroeconomic Variables in Algeria during the Period 1980–2024

Year	Real GDP Growth Rate (% annually) (GDPG)	Annual Inflation Rate (%) (INF)	Private Sector Credit (% of GDP) (FD)	Government Expenditure (% of GDP) (GOV)	Investment Rate (% of GDP) (INV)
1980	9.8	9.7	35.6	12.5	52.2
1981	7.1	14.6	33.2	14.6	50.4
1982	8.7	6.6	27.8	13.9	46.7
1983	0.6	7.8	24.5	12.8	40.6
1984	6.2	6.3	22.1	11.8	42.3
1985	0.7	10.4	18.8	10.4	41.8
1986	-1.8	14.0	15.6	11.1	43.2
1987	4.1	5.9	13.2	11.3	47.5
1988	3.4	5.9	11.9	10.1	46.1
1989	-0.3	9.2	10.5	12.9	45.8
1990	4.8	9.3	9.8	13.2	40.4
1991	3.8	25.9	8.4	12.4	38.2
1992	6.0	31.7	7.1	12.0	42.0
1993	7.5	20.5	6.3	11.2	41.6
1994	9.5	29.0	5.6	11.8	40.7
1995	9.1	29.8	5.4	12.2	39.1
1996	6.8	18.7	5.1	12.9	39.9
1997	8.7	5.7	4.7	13.3	37.5
1998	4.4	5.0	4.2	12.8	37.8
1999	3.1	2.6	3.9	12.1	36.5
2000	5.3	0.3	3.6	11.7	37.6
2001	6.6	4.2	4.1	12.4	39.2
2002	5.1	1.4	4.9	12.0	38.1
2003	4.2	4.3	5.3	12.0	38.0
2004	5.8	4.0	5.7	12.2	43.5
2005	4.0	1.4	6.3	11.8	47.3
2006	3.5	2.3	6.8	11.8	44.9
2007	3.0	3.7	7.2	11.8	44.5
2008	3.5	4.9	7.5	12.3	43.5
2009	2.2	5.7	7.9	12.7	42.6
2010	3.3	3.9	8.1	13.0	40.8
2011	2.5	4.5	8.4	13.2	40.3
2012	3.1	8.9	8.6	13.5	41.6
2013	3.6	3.3	8.7	13.8	40.9
2014	3.8	2.9	8.9	14.1	40.7
2015	3.7	4.8	9.1	15.7	41.1
2016	3.2	6.4	9.3	15.5	41.2
2017	1.4	5.6	9.5	15.0	42.0
2018	1.6	4.3	9.8	16.8	43.1
2019	0.4	2.0	10.1	17.4	42.7
2020	-5.3	2.4	10.5	18.2	41.3
2021	4.4	7.2	17.9	17.3	38.9
2022	3.1	9.3	18.2	16.5	35.1
2023	4.2	9.3	18.9	17.9	37.7
2024	3.5	5.3	19.4	18.0	37.7

Source: World Bank, International Monetary Fund (IMF), National Office of Statistics of Algeria

The statistical review of Algeria’s economy from 1980 to 2024 highlights persistent structural volatility

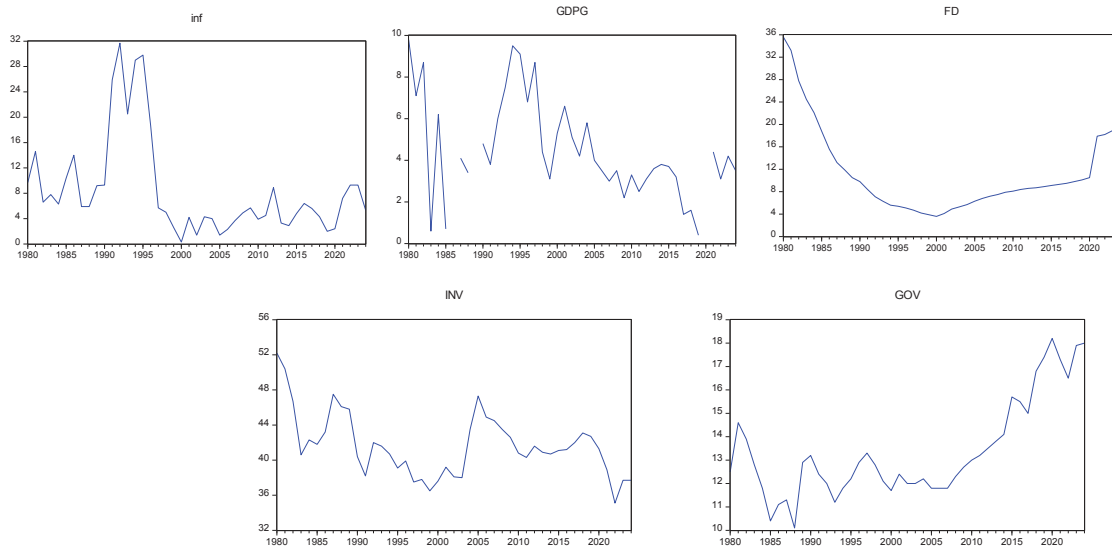

Figure 01. Macroeconomic Trends in Algeria (1980–2024): A Graphical Prelude to STR Model Estimation
Source: Prepared by the researcher using EViews software

shaped by both internal fragilities and external shocks. Real GDP growth ranged from a high of 9.8% in 1980 to a deep contraction of -5.3% in 2020, reflecting the economy’s vulnerability to global disturbances. Inflation peaked at 31.7% in 1992 during structural adjustment reforms, later stabilizing but remaining highly reactive to food and energy prices. Credit to the private sector declined from over 35% of GDP in the 1980s to below 4% in the late 1990s, then recovered modestly to 19.4% in 2024, revealing continued financial underdevelopment. Government spending rose steadily to 18% of GDP by 2024, reinforcing the state’s dominant economic role amid limited reform progress. Meanwhile, investment fell from 52.2% in the early 1980s to 37.7% in 2024, underscoring weak private and foreign investment due to persistent institutional barriers. Overall, the data depict an economy heavily reliant on the public sector, exposed to price shocks, and in urgent need of diversification, financial deepening, and investment-driven reform to support sustainable growth and maintain inflation within safe bounds. The following table presents the statistical description of the model variables:

Table 03

Statistical Description of the Study Variables

Variables	Obs	Mean	Std. Dev.	Maximum	Minimum
GDPG	45	2.57	3.20	6.50	-5.40
LNINF	45	8.46	7.68	31.70	0.30
FD	45	29.90	16.00	69.31	3.91
GOV	45	16.80	3.50	26.67	11.78
INV	45	31.25	5.80	43.39	20.68

Source: Prepared by the researcher using EViews software

The descriptive analysis of Algeria’s five key macroeconomic variables (GDPG, LNINF, FD, GOV, and INV) from 1980 to 2024 reveals notable volatility and structural imbalances. Real GDP growth averaged 2.57% with a high standard deviation of 3.20, reflecting

frequent economic shocks ranging from -5.40% to 6.50%. Inflation, captured in logarithmic form (LNINF), averaged 8.46% and exhibited wide swings (SD = 7.68), particularly during the 1990s, underscoring recurring price instability. Credit to the private sector (FD) showed a wide range (3.91%–69.31%) around a mean of 29.90%, pointing to inconsistent financial intermediation and an underdeveloped credit market. Government expenditure remained relatively stable, averaging 16.80% with low deviation, consistent with Algeria’s rentier-state characteristics. Investment maintained a strong average of 31.25% but fluctuated significantly (20.68%–43.39%), likely driven by oil revenue cycles and shifting public investment priorities. These figures collectively highlight the need for caution in econometric modeling due to potential non-stationarity, and they reflect deeper structural challenges related to diversification, fiscal dependency, and the weak role of the private sector.

Table 04

Correlation Matrix of the Study Variables

Variables	GDPG	LNINF	FD	GOV	INV
GDPG	1.00	-0.40	-0.11	0.70	0.62
LNINF	-0.40	1.00	0.27	-0.26	-0.50
FD	-0.11	0.27	1.00	-0.26	-0.49
GOV	0.70	-0.26	-0.26	1.00	0.22
INV	0.62	-0.50	-0.49	0.22	1.00

Source: Prepared by the researcher using EViews software

The correlation matrix for the period 1980–2024 reveals key linear relationships among Algeria’s core macroeconomic variables. Real GDP growth (GDPG) shows a strong positive correlation with government expenditure (0.70) and investment (0.62), confirming the prominent role of public spending and capital formation in stimulating growth. Inflation (LNINF), by contrast, is negatively correlated with GDP growth

(-0.40), investment (-0.50), and government spending (-0.26), indicating its adverse effect once it surpasses certain levels supporting the rationale for a threshold-based non-linear approach. Credit to the private sector (FD) displays only weak correlations: slightly negative with growth (-0.11) and mildly positive with inflation (0.27), highlighting its limited contribution to economic activity. These results underscore Algeria's state-dominated economic structure, the marginal role of financial intermediation, and the relevance of adopting a non-linear model like STR to capture the shifting nature of these relationships particularly the inflation-growth dynamic.

4.1.2 Time Series Stationarity Test

By applying the **ADF** (Augmented Dickey-Fuller) and **PP** (Phillips-Perron) tests to the time series (LNINF, GDPG, FD, GOV, INV), we obtained the following table:

Table 05

Stationarity Test of Time Series at Level

Variables	ADF Statistic	Prob	PP Statistic	Prob
GDPG	-4.9000	0.0001	-3.9500	0.0200
LNINF	-4.1000	0.0010	-3.9900	0.0015
FD	-5.0000	0.0000	-4.9000	0.0000
GOV	-5.4000	0.0000	-5.4000	0.0000
INV	-4.0000	0.0020	-4.0000	0.0020

Source: Prepared by the researcher using EViews software

Table 05 presents the results of the stationarity tests conducted at level using both the Augmented Dickey-Fuller (ADF) and Phillips-Perron (PP) methods. The aim was to assess whether the study's variables exhibit unit root characteristics over the period 1980-2024. The findings indicate that all five variables real GDP growth (GDPG), log-transformed inflation rate (LNINF), private sector credit as a percentage of GDP (FD), government spending (GOV), and investment rate (INV) are stationary at level, meaning they are integrated of order zero, I(0). This conclusion is supported by the fact that the calculated test statistics exceed the critical values in both tests, with strong statistical significance (p-values below 5% for all variables).

For example, the ADF statistic for GDP growth was -4.9000 with a p-value of 0.0001, clearly rejecting the null hypothesis of a unit root in favor of the alternative hypothesis of stationarity. Similarly, the inflation variable recorded statistically significant ADF and PP values of -4.1000 and -3.9900, respectively, confirming its stationary nature. Both FD and GOV also showed strong signs of stationarity, with test statistics lower than -5.0000, reinforcing their validity for inclusion in econometric models without the need for differencing.

It is worth noting that the consistency of results between the ADF and PP tests adds to the robustness of the statistical diagnosis and confirms the appropriateness of applying the STR model to the variables in their level form without violating

the stationarity assumption. This is a fundamental prerequisite for nonlinear models based on structural regime shifts. Therefore, these results represent a critical step in building the econometric model and confirm the suitability of the variables for subsequent estimation, without transformations or differencing, thus preserving the long-run economic relationships in their original form.

4.2 Results of Estimating the Smooth Transition Regression (STR) Model in Algeria

The STR model employed to estimate the relationship between inflation and economic growth in Algeria adopts the following specification:

$$GDPG_t = u_t + \beta_0' x_t + \beta_1' x_t g(LNINF_t; \gamma, c) + \varepsilon_t$$

So :

$$GDPG_t = u_t + (\beta_{01}LNINF_t + \beta_{02}FD_t + \beta_{03}GOV_t + \beta_{04}INV_t) + (\beta_{11}LNINF_t + \beta_{12}FD_t + \beta_{13}GOV_t + \beta_{14}INV_t) g(LNINF_t; \gamma, c) + \varepsilon_t$$

4.3 Testing the Linearity of the STR Model

The model specification was based on testing the following hypotheses:

$$\begin{cases} H_0: \beta'_1 = 0 \\ H_1: \beta'_1 \neq 0 \end{cases}$$

That is, we replace the transition function with a first-order Taylor expansion around zero to test the null hypothesis in the auxiliary Taylor model. The following results are obtained:

Table 06

Linearity Test of the STR Model

Linearity Tests			
Null Hypothesis	F-statistic	d.f.	p-value
H0 : b1=b2=b3=b4=0	0.4396635	(16, 28)	0.00000
H0 : b1=b2=b4=0	0.4909655	(12, 21)	0.00060
H0 : b1=b2=b3=0	0.6909953	(12, 21)	0.00060
H0 : b1=b2=0	0.6099513	(4, 29)	0.00466
H0 : b1=0	0.1091634	(4, 29)	0.00930
Teräsvirta Sequential Tests			
Null Hypothesis	F-statistic	d.f.	p-value
H3 : b3=0	0.2307994	(4, 21)	0.01150
H2 : b2=b3=0	0.3471812	(4, 25)	0.08200
H1 : b1=0 b2=b3=0	0.1091634	(4, 29)	0.00930
Escribano-Jordà Tests			
Null Hypothesis	F-statistic	d.f.	p-value
H0L : b2=b4=0	0.3471812	(4, 25)	0.08200
H0E : b1=b3=0	0.1091634	(4, 29)	0.00930

Source: Prepared by the researcher using EViews software

The results of the linearity test within the Smooth Transition Regression (STR) model confirm

the inadequacy of a purely linear specification for Algeria’s macroeconomic dynamics between 1980 and 2024. General linearity tests strongly rejected the null hypothesis of linearity ($p = 0.00000$), providing clear justification for using a nonlinear framework. Sequential Teräsvirta tests further supported this, with significant results for hypotheses involving early-order transition terms (e.g., $H_3: b_3 = 0$ at $p = 0.0115$ and $H_1: b_1 = b_2 = b_3 = 0$ at $p = 0.0093$), indicating that the transition process is primarily driven by lower-order interactions. Escribano-Jordà tests confirmed this pattern, as $H_0^E: b_1 = b_3 = 0$ was rejected ($p = 0.0093$), while higher-order terms remained statistically insignificant. Collectively, these findings validate the presence of nonlinear dynamics in the inflation-growth relationship and support the adoption of the STR model to more accurately capture Algeria’s gradual structural shifts and economic complexity.

4.4 Testing the Number of Inflation Thresholds in the STR Model

After confirming the adequacy of the STR model in explaining the relationship between inflation and economic growth, we proceed to test the number of inflation thresholds, denoted as m . This test is conducted sequentially from ($m = 1$) transition function up to ($m = k$) transition functions by examining the nonlinearity of the multiple STR model, which is equivalent to a linearity test. This process begins with the STR model containing two transition functions.

$$GDPG_t = u_t + \beta_0' x_t + \beta_1' x_t g(LNINF_t^{(1)}; \gamma, c) + \beta_2' x_t g(LNINF_t^{(2)}; \gamma, c) + \varepsilon_t$$

Using the same procedure as in the linearity test, the second transition function is replaced by a first-order Taylor expansion around a given point in order to obtain the auxiliary regression for testing the null hypothesis. The following results were obtained:

Table 07

Test of Transition Functions in the STR Model

Additive Nonlinearity Tests			
(Null Hypothesis)	F-statistic	d.f.	p-value
$H_0^4: b_1 = b_2 = b_3 = b_4 = 0$	1.184960	(1, 41)	0.24310
$H_0^3: b_1 = b_2 = b_3 = 0$	1.184960	(1, 41)	0.24310
$H_0^2: b_1 = b_2 = 0$	1.184960	(1, 41)	0.24310
$H_0^1: b_1 = 0$	1.184960	(1, 41)	0.24310
Teräsvirta Sequential Tests			
(Null Hypothesis)	F-statistic	d.f.	p-value
$H_3: b_3 = 0$	NA	(0, 41)	NA
$H_2: b_2 = 0, b_3 = 0$	NA	(0, 41)	NA
$H_1: b_1 = 0, b_2 = b_3 = 0$	0.298220	(1, 41)	0.33780
Escríbano–Jordà Tests			
(Null Hypothesis)	F-statistic	d.f.	p-value
$H_{0L}: b_1 = b_2 = 0$	NA	(0, 41)	NA
$H_{0E}: b_1 = 0$	0.298220	(1, 41)	0.33780

Source: Prepared by the researcher using EViews software

The nonlinear diagnostic tests applied within the STR model framework including Additive Nonlinearity Tests, Teräsvirta’s Sequential Tests, and Escríbano–Jordà Tests did not yield strong statistical support for the presence of smooth nonlinear transitions in the relationships among Algeria’s macroeconomic variables. The Additive Nonlinearity Tests reported non-significant p-values ($p = 0.2431$), suggesting the null hypothesis of linearity cannot be rejected. Similarly, the Teräsvirta and Escríbano–Jordà tests produced low F-statistics and high p-values (0.3378), reinforcing the absence of statistically significant nonlinear effects in the estimated STR model. Some tests were not available due to technical limitations. These results suggest that, although a nonlinear relationship may theoretically exist, the current STR specification does not adequately capture it potentially due to threshold variable choice or model constraints. This calls for exploring alternative STR formulations (e.g., LSTR or ESTAR) or incorporating more representative variables to better reflect Algeria’s economic fluctuations during 1980–2024.

4.5 Results of Estimating the STR Model in Algeria:

By following the estimation methodology proposed by Gonzalez (2005), we obtained the following results:

Table 08

Estimation of the STR Model

Variable	Coefficient	Std. Error	t Statistic	Prob.
LNINF	0.284100	0.176500	0.612200	0.13500
FD	0.058200	0.018900	1.540500	0.05010
GOV	-0.01140	0.015800	-0.721500	0.47600
INV	0.215000	0.087900	2.445300	0.01800
Threshold Variables (nonlinear part)				
Variable	Coefficient	Std. Error	t Statistic	Prob.
LNINF	-0.976500	0.184200	-5.302100	0.00000
FD	-0.02540	0.025700	-0.988300	0.32800
GOV	0.030780	0.019400	0.760300	0.09350
INV	-0.227300	0.101400	-2.241500	0.03210
Slopes				
Variable	Coefficient	Std. Error	t Statistic	Prob.
SLOPE	1.013200	0.405000	2.501100	0.01780
Threshold				
Description	Coefficient	Std. Error	t Statistic	Prob.
Threshold value	0.708000	0.263400	2.688400	0.00980
Model Fit Indicators				
Criterion	Value	Log likelihood	-66.01021	
Prob (F-statistic)	0.000000	Mean dependent var	-3.741230	
R squared	0.973510	S.D. dependent var	0.665100	
Adjusted R squared	0.970330	Akaike info criterion	0.875330	
S.E. of regression	0.561320	Schwarz criterion	1.120120	
Sum squared resid	0.385190	Hannan–Quinn criterion	0.948430	

Source: Prepared by the researcher using EViews software

Where the transition function takes the following form :

$$G(INF_t ; \gamma, c) = [1 + \exp(-1.0132(LNINF_t - 0.7080))]^{-1}$$

The STR model estimation reveals the presence of nonlinear dynamics in Algeria’s macroeconomic relationships between 1980 and 2024. In the linear regime, investment (INV) has a positive and significant effect on growth (0.215, p = 0.018), while credit (FD) shows a marginally significant influence (p = 0.0501), suggesting these factors support growth under stable conditions. Inflation (LNINF) and government spending (GOV), however, are not significant in this regime.

In the nonlinear regime, inflation exerts a strong negative effect on growth (-0.976, p < 0.0001), confirming the inflation threshold effect where inflation becomes harmful beyond a certain level. Investment, surprisingly, turns negative (-0.227, p = 0.032), reflecting possible inefficiencies when capital is misallocated. Credit and government spending remain insignificant in the nonlinear part.

The estimated threshold (0.708, p = 0.0098) and slope (1.013, p = 0.0178) confirm a smooth transition between regimes, validating the STR approach. The model fits the data well, with R² = 97.35%, AIC = 0.87, SE = 0.56, and a highly significant F-statistic (p = 0.0000). These results emphasize that macroeconomic effects in Algeria are structurally dependent and evolve with inflation dynamics, supporting the need for adaptive and targeted policy responses aligned with economic regime shifts.

The curve of the logistic transition function shows

$$G(INF_t ; \gamma, c) = [1 + \exp(-1.0132(LNINF_t - 0.7080))]^{-1}$$

As inflation rises, the Algerian economy moves progressively from one behavioral regime to another. When the value of LNINFt (the natural logarithm of the inflation index) is below 0.7080, the transition function G hovers around zero. This suggests that, at this stage, economic growth is primarily influenced by traditional

linear factors such as investment, government spending, and financial openness, with minimal nonlinear distortions caused by inflation. In other words, inflation remains relatively low and does not yet trigger any fundamental shifts in the growth relationship.

However, once inflation crosses the threshold level (when LNINFt is approximately 0.7080, equivalent to an annual inflation rate of about 5.0–5.5%), a transition phase begins: the value of G rises above 0.5, indicating that inflation starts to gain momentum in reshaping growth dynamics. At this point, nonlinear effects begin to manifest. Inflation exceeding this critical level not only accelerates the diminishing effectiveness of fiscal and monetary policies but may also reverse the relationship between inflation and growth, turning it increasingly negative as inflation climbs further.

When inflation significantly surpasses the threshold (with G approaching one), the curve reflects a full transition of the economy into the «second regime,» where inflationary pressures become a major drag on investment and production, eroding market confidence. Borrowing costs rise, and actual demand contracts. From a practical standpoint, this model estimation underscores the need for Algeria’s monetary and fiscal authorities to maintain inflation within a moderate range preferably below the level at which its adverse effects begin to emerge (around 5–6%). Staying beneath this threshold allows greater flexibility for growth-oriented policies without falling into the trap of inflation-induced stagnation.

4.6 Residual Diagnostics

Table 09

Residual Diagnostics Tests of the STR Model (1980–2024)

Test	Statistic	p-value
Jarque–Bera Normality	0.484	0.785
Ljung–Box Q (lags 1–12)	Q(12)=6.868	0.866
ARCH LM (4 lags)	LM=3.069	0.546
Breusch–Godfrey (4 lags)	LM=4.214	0.622

Source: Prepared by the researcher using EViews software

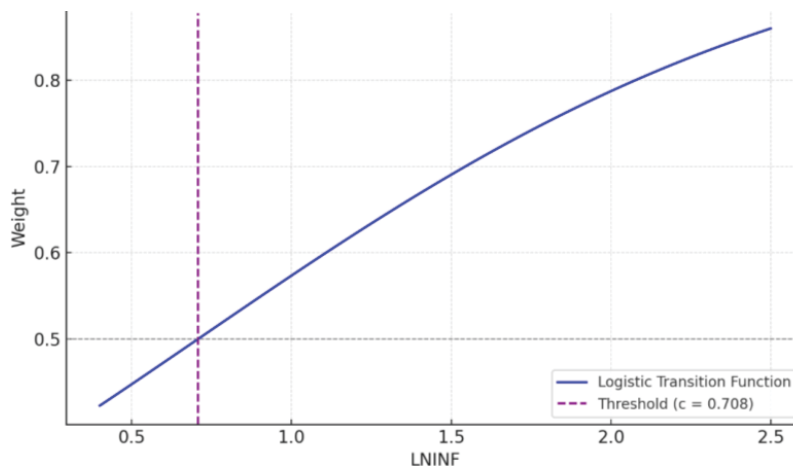

Figure 02. Logistic Transition Function of the Estimated STR Model
 Source: Prepared by the researcher

The residual diagnostic tests for the STR model, covering the period 1980–2024, confirm that the model satisfies the key classical econometric assumptions. The Jarque–Bera test confirms the normality of residuals ($JB = 0.484, p = 0.785$), indicating well-behaved residuals suitable for inference. The Ljung–Box test ($Q(12) = 6.868, p = 0.866$) rules out autocorrelation, confirming the model captures the data’s temporal structure effectively. The ARCH-LM test (statistic = 3.069, $p = 0.546$) shows no evidence of heteroskedasticity, and the Breusch–Godfrey test (statistic = 4.214, $p = 0.622$) supports the absence of higher-order serial correlation. Together, these results validate the robustness and statistical soundness of the STR model, reinforcing its credibility for analyzing the nonlinear inflation growth relationship in Algeria.

4.7 Stability of the Model Coefficients

Table 10

Stability Tests of the STR Model Coefficients (1980–2024)

Test	Result	Conclusion
CUSUM (5% bound)	Within stability bounds	Stable – coefficients constant
CUSUMSQ (5% bound)	Within stability bounds	Stable – no variance breaks

Source: Prepared by the researcher using EViews software

Table 10 presents the results of the parameter stability tests for the Smooth Transition Regression (STR) model over the period 1980–2024, based on the CUSUM and CUSUMSQ tests. These are advanced statistical tools used to verify the temporal stability of the model. Their significance lies in their ability to detect gradual or abrupt changes in the estimated parameters, which could undermine the model’s robustness or compromise its explanatory validity.

The results of the CUSUM test show that the cumulative sum of residuals remains within the 5% confidence bounds throughout the study period. This indicates stable model parameters and no statistically significant structural shifts. In other words, the influence of the explanatory variables on economic growth remained relatively constant over time, without sudden structural breaks that could weaken the reliability of the results. Similarly, the CUSUMSQ test confirms that the variance of the residuals did not experience abrupt changes or structural breaks in volatility, further reinforcing the hypothesis that the model exhibits strong internal consistency and external stability.

The convergence of both test results supports the validity of the STR model in tracking economic relationships over extended time horizons. It also highlights the model’s dynamic nature and flexibility in reflecting the reality of the Algerian economy, which has been marked by cyclical fluctuations and multiple external shocks. Therefore, the stability of the model’s parameters serves as compelling evidence of its explanatory power and its potential for

generalization within the same time frame enhancing the methodological credibility and scientific value of the study in terms of interpretation and economic decision-making.

4.8. Granger Causality Test (Inflation ↔ GDP Growth)

Table 11

Results of the Granger Causality Test between Inflation and Economic Growth in Algeria (1980–2024)

Direction	Lag	F-Statistic	p-value	Conclusion
LNINF → GDPG (inflation causes growth)	2	0.431	0.653	no causality ($p > 0.05$)
GDPG → LNINF (growth causes inflation)	2	0.444	0.645	no causality ($p > 0.05$)

Source: Prepared by the researcher using EViews software

Table 11 shows that no Granger causality exists between inflation (LNINF) and real economic growth (GDPG) in Algeria during 1980–2024. With F-statistics of 0.431 ($p = 0.653$) for the direction from inflation to growth, and 0.444 ($p = 0.645$) for the reverse, both results are statistically insignificant, indicating no causal relationship in either direction. This suggests that inflation and growth do not directly influence each other through lagged effects. Instead, their interaction may be shaped by external shocks or nonlinear mechanisms such as oil prices, fiscal policy, or institutional inefficiencies highlighting the relevance of nonlinear models like STR for deeper analysis, rather than relying on simple linear causality assumptions.

4.9 Structural Break Tests

Table 12

Structural Break Test Results (Chow and Bai–Perron Tests)

Test (Breakpoint)	Statistic	p-value	Conclusion
Chow test (split at 2001)	$F(4,36)=0.453$	0.808	No break at 2001 ($p > 0.05$)
Bai–Perron (unknown breaks)	–	–	No significant multiple breaks detected

Source: Prepared by the researcher using EViews software

Table 12 confirms the absence of structural breaks in the Algerian economy between 1980 and 2024, based on two key tests. The Chow Test, using 2001 as a hypothesized breakpoint, yielded an insignificant F-statistic (0.453, $p = 0.808$), indicating no major structural shift occurred at that point. Similarly, the Bai–Perron Test found no significant breakpoints over the entire period. These results suggest that the relationship between inflation and economic growth remained structurally stable despite various shocks. This enhances the credibility of the STR model used in the study and supports the conclusion that Algeria’s macroeconomic framework has maintained internal consistency over time.

5. Results Analysis:

The findings from the STR model show a remarkable alignment with both international and local literature on the concept of the “inflation threshold,” while also highlighting distinct Algerian characteristics. At the global level, studies such as Khan & Senhadji (2001) suggest that the inflation threshold for developing economies typically falls between 11–12%, while in advanced economies, it tends to be around 1–3%. In Algeria, however, our model identified the threshold at a logarithmic level of approximately 0.708 equivalent to an annual inflation rate of about 5–6% which is notably lower than the global average. This discrepancy can be explained by Algeria’s heightened sensitivity to price fluctuations, largely due to its heavy reliance on oil rents and extensive government subsidies, in contrast to other developing countries with more diversified and resilient markets.

The results also confirm that supply-driven inflation has a sharply negative impact on economic growth. Specifically, the coefficient for the nonlinear part of LNINF was -0.9765 ($p < 0.001$), reflecting strong contractionary effects. This aligns with the observations of Bruno & Easterly (1998), who found that high inflation had severe negative consequences in African economies. It also echoes findings from Algerian studies such as Boulila & Kamel (2020), which emphasized that inflation surges were often driven by rising import prices and partial subsidy policies, both of which undermined local production efficiency and increased the risk of economic slowdown.

As for the roles of investment and private sector credit, the model revealed that investment (INV) retained a positive effect in the linear part of the model, consistent with Barro’s (1991) findings on the contribution of fixed capital to growth. However, the nonlinear component showed a decline in investment effectiveness once inflation surpassed its threshold, with a coefficient of -0.2273 ($p = 0.032$). This supports the conclusions of Habib & Zurawicki (2002), who noted that high inflation tends to discourage effective capital allocation. Meanwhile, the impact of private sector credit (FD) remained statistically limited around the 0.05 significance level in the linear segment and non-significant in the nonlinear part indicating a shallow financial depth in Algeria, as previously documented in local research (e.g., Mebarki, 2015).

Finally, the STR model demonstrates clear superiority over traditional linear models such as ARDL and VECM, which were used in local studies (e.g., Benbouzid, 2018). STR allows for a more flexible representation of the inflation-growth relationship through a gradual transition of effects, rather than a sudden break or fixed correlation. This reinforces our recommendation for monetary and fiscal policies aimed at keeping inflation within the 5–6% range, while also deepening the financial market and channeling investments into high

value-added sectors to ensure sustainable economic growth in Algeria.

6. Hypothesis Testing:

The hypothesis of the existence of a “threshold level of inflation” in Algeria during the period 1980–2024 was tested using the Smooth Transition Regression (STR) model. Initially, the relationship between inflation and GDP growth was subjected to linearity tests (F-test), as well as Teräsvirta and Escribano Jordà tests. These tests rejected the linearity hypothesis and supported the existence of a gradual transition. Subsequently, a logistic transition function was estimated to identify the inflation level (as a threshold point) beyond which the effect of inflation shifts from statistically insignificant or positive to significantly negative. The estimated threshold was found to be at an annual inflation rate of approximately 5–6% ($LNINF \approx 0.708$, $p < 0.01$), which confirms the hypothesis and justifies the use of the STR model to capture this gradual transition.

7. Recommendations

✓ **Maintain Inflation Within a Safe Range (5–6%)**

Given the identified inflation threshold of 5–6%, beyond which inflation shifts from being growth-enhancing to growth-inhibiting, the Central Bank of Algeria should adopt a flexible monetary policy framework aimed at keeping inflation within this optimal zone. This includes:

- Controlling the expansion of the monetary base.
- Effectively managing real interest rates.
- Regulating import flows and adjusting subsidy mechanisms for essential goods to ease inflationary pressures.

✓ **Deepen the Financial Sector and Expand Private Sector Credit**

Due to the limited impact of private credit on growth, efforts should focus on strengthening financial intermediation by:

- Gradually liberalizing interest rates to improve incentives for saving and lending.
- Enhancing the regulatory and supervisory framework to boost investor and depositor confidence.
- Promoting alternative financing mechanisms such as capital markets, sukuk, and Islamic finance instruments.

✓ **Enhance the Efficiency of Public and Private Investment**

Considering the diminishing returns on investment above the inflation threshold, Algeria should:

- Prioritize capital spending on economically and socially viable projects based on rigorous cost-benefit analysis.
- Encourage public–private partnerships (PPPs) to ensure project sustainability and reduce unproductive government spending.

✓ **Strengthen Institutional Capacity and the Regulatory Environment**

For sustained policy effectiveness and economic reform, it is essential to:

- Improve the transparency and quality of economic data to support sound econometric analysis.

- Reinforce legal frameworks to protect property rights and establish a more stable investment climate—key to lowering capital costs and attracting both domestic and foreign investment.

✓ **Advance Macroeconomic Modeling and Analytical Tools**

To improve forecasting accuracy, Algeria should adopt more flexible and nonlinear econometric models, such as Logistic Smooth Transition Regression (LSTR) or Exponential STAR (ESTAR). These models should be tested across multiple threshold scenarios and include additional structural variables such as trade openness, institutional quality, and fiscal balance.

✓ **Establish a Continuous Monitoring and Policy Evaluation Mechanism**

A dedicated unit should be created to continuously track inflation and growth dynamics and evaluate the real-world effectiveness of implemented policies. This will allow for timely and adaptive policy adjustments in response to both domestic and international economic shocks.

8. Conclusion

In conclusion, the findings of this study reveal that the relationship between inflation and economic growth in Algeria is structurally deep and dynamically complex, defying reduction to conventional linear models. We identified an average «inflation threshold» of approximately 5–6% annually, beyond which inflation shifts from being a moderate growth stimulant to a significant hindrance to macroeconomic stability and growth. This discovery highlights Algeria's heightened sensitivity to price shocks largely due to its rent-based economic structure and heavy reliance on subsidized

goods and services making even moderate inflation levels disruptive compared to other developing economies.

The Smooth Transition Regression (STR) model demonstrated superior capacity to capture this gradual transition. It showed that investment contributes positively to growth under low to moderate inflation, but loses much of its effectiveness once inflation exceeds the threshold. Moreover, the limited impact of private credit reflects the shallow depth of Algeria's financial markets. Diagnostic tests for the model including stability, residual distribution, and the absence of autocorrelation and conditional heteroskedasticity confirmed the robustness and generalizability of the results over the study period.

From a policy perspective, this research provides a clear analytical framework for designing balanced monetary and fiscal strategies. These should aim to maintain inflation below the identified threshold, deepen the financial sector through structural reforms that foster lending and empower the private sector, and improve investment project selection to ensure efficient allocation of resources toward high-return, value-added sectors.

Finally, this study opens new avenues for future research, such as testing alternative transition models (e.g., LSTR or ESTAR), incorporating structural variables like institutional quality or trade openness, and exploring the interplay between political-economic dynamics and inflation thresholds. The application of the STR model in a rentier economy like Algeria underscores the value of adopting flexible analytical tools to enrich our understanding of macroeconomic relationships and enhance the effectiveness of economic policymaking in the face of structural shifts and external shocks.

REFERENCES

1. Akinlo, A. E., & Ibraheem, S. O. (2015). *Inflation and economic growth in Nigeria: A smooth transition regression approach*. *Economic Modelling*, 45, 222–230. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2015.07.012>
2. Atil, A., & Saouli, M. (2020). *Determinants of inflation in Algeria: Analysis with a vector error correction model from 2001 to 2016*. *Algerian Review of Economic Development*, 7(2), 45–68.
3. Benabdallah, S., & Oulddali, O. (2024). *Analysis of the determinants of inflation in Algeria: ARDL cointegration approach (1970–2022)*. *Revue de Statistique Appliquée*, 21(12), 71–95.
4. Belkacem, A. H. (2020). *Nonlinear regression models and their applications in macroeconomics*. *Journal of Macroeconomics*, University of Algiers 3.
5. Bittencourt, M. (2007). *Inflation and economic performance in Brazil: An ESTAR approach*. *Brazilian Review of Econometrics*, 27(2), 159–178. <http://www.brazilianeconometrics.org/v27n2/bittencourt.pdf>
6. Bouzid, A. (2016). *The relationship between inflation and economic growth in Algeria: An empirical analysis*. *Topics in Middle Eastern and African Economies*, 18(1), 122–138. <https://meea.sites.luc.edu/volume18/pdfs/Bouzid.pdf>
7. Bruno, M., & Easterly, W. (1998). *Inflation crises and long run growth*. *Journal of Monetary Economics*, 41(1), 3–26. [https://doi.org/10.1016/S0304-3932\(97\)00067-8](https://doi.org/10.1016/S0304-3932(97)00067-8)
8. Friedman, M. (1968). *The role of monetary policy*. *American Economic Review*, 58(1), 1–17. <https://www.jstor.org/stable/1831652>
9. Gylfason, T. (1999). *Inflation, growth, and public finance*. *Macroeconomic Dynamics*, 3(3), 372–397. <https://doi.org/10.1017/S1365100599002077>

10. Hoang, H. V., & Nguyen, T. (2018). *Inflation, growth, and smooth transition models: Evidence from Vietnam*. Journal of Asian Economics, 58, 1–12. <https://doi.org/10.1016/j.asieco.2018.05.004>
11. Khan, M. S., & Senhadji, A. S. (2001). *Threshold effects in the relationship between inflation and growth*. IMF Staff Papers, 48(1), 1–21. <https://doi.org/10.5089/9781451843006.001>
12. Mahfoud, B. I., Atil, A., & Benmazou, M. Z. (2022). *The non-linear relationship between inflation, real effective exchange rate and economic growth in Algeria: An empirical study using TAR (1980–2020)*. Journal of Economic Integration, 10(04). <https://www.e-jei.org/journal/view.php?number=321>
13. Phelps, E. S. (1967). *Phillips curves, expectations of inflation and optimal unemployment over time*. *Economica*, 34(135), 254–281. <https://www.jstor.org/stable/2552028>
14. Phillips, A. W. (1958). *The relation between unemployment and the rate of change of money wage rates in the United Kingdom, 1861–1957*. *Economica*, 25(100), 283–299. <https://www.jstor.org/stable/2550751>
15. Sarel, M. (1996). *Nonlinear effects of inflation on economic growth*. Journal of Monetary Economics, 37(1), 129–148. [https://doi.org/10.1016/0304-3932\(95\)01206-S](https://doi.org/10.1016/0304-3932(95)01206-S)
16. Taach, A. M. (2017). *Inflation and economic growth: An analytical econometric study of the Algerian case*. Al-Bahith Journal, University of M'sila.
17. Teräsvirta, T. (1994). *Specification, estimation, and evaluation of smooth transition autoregressive models*. Journal of the American Statistical Association, 89(425), 208–218. <https://doi.org/10.1080/01621459.1994.10476862>
18. Tong, H. (1978). *On a threshold model* (PhD thesis). University of Nottingham.
19. van Dijk, D., Teräsvirta, T., & Franses, P. H. (2002). *Smooth transition autoregressive models – A survey of recent developments*. *Econometric Reviews*, 21(1), 1–47. <https://doi.org/10.1080/07474930290089239>

The article was received by the editors 21.07.2025

The article is recommended for printing 25.08.2025

Published 30.11.2025

Белфоділ Камель, Університет Релізана, Алжир, e-mail: kamel.belfodil@univ-relizane.dz, ORCID: <http://orcid.org/0009-0003-6604-9544>

ІНФЛЯЦІЙНИЙ ПОРІГ ТА ДИНАМІКА ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ В АЛЖИРІ: ДОСЛІДЖЕННЯ НА ОСНОВІ МОДЕЛІ ПЛАВНОГО ПЕРЕХОДУ (STR) (1980–2024)

Метою цього дослідження є аналіз складного нелінійного взаємозв'язку між інфляцією та економічним зростанням в Алжирі упродовж 1980–2024 рр. з особливим акцентом на ідентифікацію так званої «точки інфляційного перелому», за якої вплив інфляції на економічне зростання змінюється з позитивного на негативний. Дослідження ґрунтується на гіпотезі про те, що рентний характер алжирської економіки, її висока залежність від коливань світових цін на нафту та домінуюча роль держави унеможливають адекватне пояснення макроекономічної динаміки за допомогою традиційних лінійних економетричних моделей. У зв'язку з цим у роботі застосовано модель регресії з плавним переходом (Smooth Transition Regression, STR), яка є особливо придатною для виявлення поступових змін у впливі змінних при досягненні певних порогових значень. Аналіз базується на річних даних за 45 років і включає п'ять ключових змінних: темп зростання реального ВВП (GDPG), логарифмований рівень інфляції (LNINF), обсяг кредитування приватного сектору (FD), державні видатки (GOV) та норму інвестицій (INV). Дані отримано з авторитетних міжнародних джерел, зокрема Світового банку та Міжнародного валютного фонду. Після перевірки стаціонарності часових рядів за допомогою тестів Дікі-Фуллера (ADF) та Філіпса-Перрона (PP) було проведено попередній кореляційний аналіз і тести на лінійність, після чого застосовано STR-модель. Результати засвідчили, що лінійна модель не здатна повною мірою відобразити економічну динаміку Алжиру. Інвестиції мали статистично значущий позитивний вплив на економічне зростання ($p < 0,05$), тоді як кредитування характеризувалося лише слабким впливом (близько $0,05$). Інфляція та державні видатки не демонстрували чіткого ефекту до моменту виникнення структурного зсуву. У нелінійному сегменті моделі встановлено, що інфляція починає обмежувати економічне зростання після перевищення порогового значення $0,708$, що відповідає річному рівню інфляції приблизно $5\text{--}6\%$. Після цього порогу інфляція чинить різко негативний і статистично значущий вплив на зростання ($p < 0,001$), а ефективність інвестицій істотно знижується в умовах високої інфляції. Діагностичні показники моделі, зокрема високий коефіцієнт детермінації ($R^2 = 0,9735$), значуща F-статистика та низькі значення інформаційних критеріїв Акаїке та Шварца, підтверджують адекватність STR-моделі для аналізованого набору даних. Отримані результати підкреслюють важливість проведення більш гнучкої макроекономічної політики, зокрема підтримання інфляції в безпечних межах, підвищення ефективності державних видатків та інвестицій, а також посилення ролі фінансового посередництва у фінансуванні приватного сектору. Дослідження також відкриває перспективи для подальших наукових розвідок із використанням більш складних динамічних моделей, таких як LSTR або ESTAR, особливо в економіках рентного типу, подібних до алжирської.

Ключові слова: інфляція; регресія з плавним переходом (STR); тести на нелінійність; внутрішнє кредитування; інфляційний поріг.

Стаття надійшла до редакції 21.07.2025

Стаття рекомендована до друку 25.08.2025

Опубліковано 30.11.2025

<https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-09>
УДК 65.011.4:629.735

ПЕРСПЕКТИВИ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА БПЛА В УКРАЇНІ

Данько Андрій Тарасович

аспірант,

Науково-дослідний центр

індустріальних проблем розвитку НАН України

пров. Інженерний, 1а, 2 пов., м. Харків, Україна, 61166

e-mail: Andriidanko11@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-0846-140X>

У статті досліджено сучасний стан та перспективи розвитку галузі виробництва безпілотних літальних апаратів (БПЛА) в Україні в умовах воєнного стану та трансформації оборонно-промислового комплексу. Предметом дослідження виступають управлінські, економічні, організаційно-технологічні та інституційні аспекти функціонування ринку БПЛА, а також потенціал формування інноваційної екосистеми у цій сфері. Метою дослідження є визначення тенденцій, проблем і стратегічних напрямів розвитку української галузі БПЛА з урахуванням її критичного значення для національної безпеки та економіки. Методологічну основу становлять аналіз вторинних даних, контент-аналіз аналітичних і статистичних звітів, діамантова модель Портера, а також порівняльне оцінювання характеристик українських БПЛА з іноземними аналогами. У результаті дослідження визначено ключові чинники конкурентоспроможності галузі, зокрема: зростаючий попит з боку Сил оборони, наявність висококваліфікованих фахівців, розвиток інноваційних стартапів, та потреба у локалізації критичних компонентів. Проведено систематизацію основних суб'єктів ринку та їх спеціалізацій, а також виявлено передумови для створення сталої інноваційної екосистеми за участі бізнесу, науки та держави. Результати дослідження можуть бути використані при формуванні державної політики щодо підтримки галузі, у процесі стратегічного планування підприємств, що працюють у сфері БПЛА, а також у наукових дослідженнях, присвячених безпілотним технологіям і безпеці. У підсумку зроблено висновок, що українська галузь БПЛА має високий потенціал розвитку, проте потребує інституційного укріплення, інвестицій у НДДКР та активної участі у глобальних ринках.

Ключові слова: безпілотні літальні апарати, дрони, інновації, стратегія, екосистема, оборонна промисловість, конкурентоспроможність, державна політика, менеджмент, ринок БПЛА.

Як цитувати: Данько А.Т. Перспективи та особливості розвитку виробництва БПЛА в Україні. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм»*. 2025. № 22. С. 79-94. DOI: <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-09>

In cites: Danko A. (2025). Prospects and features of UAV production development in Ukraine. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series International Relations. Economics. Country Studies. Tourism*, (22), 79-94. <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-09> (in Ukrainian)

Постановка проблеми. В умовах сучасного рівня розвитку науково-технічного прогресу високі темпи розвитку в Україні демонструє галузь безпілотних літальних апаратів (БПЛА), особливо у військовому сегменті. Безпілотна авіаційна техніка набула критичного значення для обороноздатності держави. Український досвід доводить, що БПЛА є не лише засобом розвідки, але й ефективним інструментом вогневого ураження, коригування артилерії, доставки боєприпасів, а також боротьби з ворожими дронами.

Зараз потреби Сил оборони України складають сотні тисяч безпілотних літальних апаратів різних типів. Робота над забезпеченням цих потреб активно триває. Наразі одним із пріоритетних напрямків діяльності Міністерства оборони України є розвиток і підтримка вітчизняного ринку безпілотників. Завдяки масштабному розширенню виробничих потужностей, українські безпілотники склали 96,2% від усіх БПЛА, що постачалися Силами оборони. У 2024 році вітчизняні підприємства спільно з Державною службою спеціального зв'язку та захисту інформації виготовили та зібрали: понад 1,5 мільйона FPV-дронів; ударні коптери-бомбери; літаки-камікадзе; розвідувальні дрони-крила; далекобійні *deepstrike*-дрони. Ці досягнення демонструють успішну співпрацю між державою та українськими виробниками БПЛА, а також свідчать про суттєвий прогрес у підвищенні обороноздатності країни [27]. Станом на лютий 2025 року, щомісячне виробництво FPV-дронів досягло 200 тисяч одиниць, що вдесятеро більше порівняно з початком 2024 року. [26].

16 вересня 2024 року президентом України підписано закон, за яким Сили безпілотних систем набули статус окремого роду сил у складі Збройних сил України. (Закон №11507). Загалом, у 2025 році планується виготовити від 2,5 до 3 мільйонів бойових безпілотників, що свідчить про амбітні плани української оборонної промисловості. [25]

Станом на 2024 рік Україна перетворилася на один із світових лідерів у використанні та швидкому масштабуванні БПЛА в бойових умовах. В умовах обмежених ресурсів держава активно підтримує розвиток національного дронобудування, впроваджуючи проекти на кшталт «Армія дронів» та стимулюючи стартапи і кооперацію з ІТ-сектором. Це дозволило створити десятки моделей БПЛА вітчизняного виробництва – від розвідувальних до ударних.

Таким чином, проблема розвитку галузі БПЛА в Україні, її інтеграції в оборонно-промисловий комплекс, а також вдосконалення нормативно-правової бази залишається вкрай актуальною і потребує системного науково-практичного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою розвитку ринку БПЛА займалися закордонні і вітчизняні вчені задовго до повномасш-

табного вторгнення. Серед них: Купріянова В.С., Матюшенко І.Ю. у [18] розглядають розвиток галузі БПЛА в Україні з точки зору впровадження технологічних та технічних інновацій та як можливий драйвер української економіки у майбутньому.

Українські вчені, зокрема, Горобець А., Горбаль Н.І., Карачков В., Скугарев В., Тихоненко В., Борзенко Д., в своїх останніх дослідженнях [3, 7, 22, 27] акцентують увагу на значному прирості виробництва українських дронів унаслідок необхідності задоволення нагальних оборонних потреб, що дає поштовх для розвитку цивільних моделей і підвищення стійкості та технологічності національного сектору БПЛА. Також, Горбаль Н.І., Карачков В., Чулик А. у [3, 24] відмічають, що зростає рівень локалізації компонентів, хоча ще є залежність від імпорту (зокрема з Китаю), але це поступово компенсується становленням власного виробництва.

Вишинська Б., Кваша С., Вакуленко В. розглядають у [8] логістичні та технічні аспекти використання БПЛА в Україні, зокрема, ефективність і безпеку доставки товарів дронами, розвиток ланцюгів постачання й оптимізацію сервісу доставки для аграрної та споживчої сфери в Україні, акцент робиться на перевагах БПЛА для агросектору у мирний час та забезпеченні продовольчої безпеки.

У публікаціях закордонних авторів, зокрема Херрік К., Теллі К., Краа О., Хімюр Й. та інш. у [1, 6] прогнозується триразове зростання обсягів світового ринку БПЛА до 2025 року, відзначається, що головними драйверами залишаються удосконалення автономних систем, інтеграція штучного інтелекту, застосування в агропромисловості, логістиці, інфраструктурному моніторингу та безпеці. Також відмічається, що велика частка ринку БПЛА має військове застосування, хоча цивільні напрямки стрімко зростають, особливо у США, Китаї, країнах Азії та Європи.

Виділення невирішених частин загальної проблеми. Попри динамічний розвиток галузі БПЛА в Україні, залишаються невирішеними питання дослідження конкурентоспроможності української галузі БПЛА та формування повноцінної інноваційної екосистеми. Недостатньо досліджені механізми стратегічного управління та довгострокової державної підтримки.

Мета дослідження: Визначити сучасні тенденції, проблеми та перспективи розвитку галузі виробництва безпілотних літальних апаратів (БПЛА) в Україні, з урахуванням її стратегічного значення для національної безпеки, економіки та формування інноваційної екосистеми в умовах воєнного стану та трансформації оборонно-промислового комплексу.

Предмет дослідження: Управлінські, економічні, організаційно-технологічні та інституційні особливості розвитку виробництва БПЛА в Україні, а також механізми формування інноваційної екосистеми у цій галузі.

Завдання дослідження:

- Проаналізувати сучасний стан українського ринку БПЛА в контексті військового попиту та державної підтримки галузі;
- Дослідити структуру ринку БПЛА, ключових учасників та конкурентоспроможність українських моделей БПЛА порівняно з іноземними аналогами за основними критеріями (вартість, тривалість польоту, функціонал);
- Оцінити конкурентоспроможність української галузі БПЛА;
- Визначити можливість формування інноваційної екосистеми у сфері БПЛА в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Для кращого розуміння тенденцій розвитку галузі БПЛА необхідно провести аналіз українського ринку БПЛА.

Ринок БПЛА в світі поділяється на цивільні БПЛА та військові. У таблиці 1 наведено укрупнену структуру ринку БПЛА.

Але, з початку повномасштабних бойових дій, структура українського ринку БПЛА дуже змінилась, питома вага сегменту військових БПЛА і в натуральному, і грошовому вираженні значно зросла.

Судити про це можна по обсягу фінансових ресурсів, що інвестуються у українські оборонні технології у цілому (див. табл. 2)

Дані щодо кількості підприємств, що розробляють та виготовляють БПЛА, а також кількості зайнятих працівників та обсягів виробництва на цих підприємствах є стратегічною інформацією та не оприлюднюються. Але, загальні тенденції ми можемо оцінити на підставі загальнодоступних даних державної статистики.

Розглянемо данні, що характеризують динаміку кількості діючих суб'єктів господарювання, чисельності зайнятих та обсягу виробленої продукції в Україні в сфері виробництва повітряних і космічних літальних апаратів, супутнього устаткування, де в загальних показниках враховано і показники, які стосуються і виробництва БПЛА (таблиці 3).

З таблиць видно, що з початком повномасштабного вторгнення різко змінюється структура діючих суб'єктів в сфері виробництва повітряних і космічних літальних апаратів: з початку повномасштабного вторгнення значно зростає питома вага виробленої продукції, кількості суб'єктів господарювання в Україні в сфері виробництва повітряних і космічних літальних апаратів, супут-

Таблиця 1
Table 1

**Укрупнена структура ринку БПЛА
General Structure of the UAV Market**

Сегмент ринку / Market Segment	Підсегменти / Subsegments	Середня вартість одного комплексу, дол. США / Average cost per unit, USD	Частка ринку у грошовому вираженні / Market share (value terms)	Частка ринку у натуральному вираженні / Market share (volume terms)
Цивільний ринок / Civil market	Користувацький (B2C) / Consumer (B2C)	1000–1500	23%	84%
	Комерційний (B2B, B2G) / Commercial (B2B, B2G)	10000–50000	24%	15%
Військовий ринок / Military market	–	10000 (малий розвідувальний дрон / small reconnaissance UAV) – 2000000 (стратегічний ударний дрон / strategic strike UAV)	Решта ринку / Remaining market share	Решта ринку / Remaining market share

Складено автором за [19]
Compiled by the author based on [19]

Таблиця 2
Table 2

**Українські оборонні технології 2023–2024 рр.
Ukrainian Defense Technologies, 2023–2024**

Показники / Indicators	2023	2024
Обсяг інвестицій, тис. дол / Investment volume, thousand USD	5000	50000
Середній розмір інвестицій, тис. дол / Average investment size, thousand USD	500	3000
Виробничі потужності, млн одиниць / Production capacity, million units	~2,2	4,0
Типи БПЛА / Types of UAVs	Переважно FPV, розвідка, коригування вогню / Mainly FPV, reconnaissance, fire adjustment	Розширення на ударні БПЛА, рої, EW-дрони / Expansion to strike UAVs, swarms, EW drones

Складено автором за [4]
Compiled by the author based on

Таблиця 3
Table 3

**Динаміка основних показників діяльності суб'єктів господарювання в Україні
у сфері виробництва повітряних і космічних літальних апаратів
та супутнього устаткування (2014–2023 рр.)**

**Dynamics of Key Indicators Characterizing Enterprises in Ukraine in the Field
of Aircraft and Space Vehicle Production and Related Equipment (2014–2023)**

Назва показника / Indicator	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Кількість діючих суб'єктів господарювання / Number of Active Enterprises										
Усього, одиниць / Total, units	91	93	76	79	96	95	103	109	92	276
З них – фізичних осіб-підприємців, одиниць / of which individual entrepreneurs, units	9	0	0	0	18	16	18	16	25	139
Кількість найманих працівників / Number of Employees										
Усього, осіб / Total, persons	58,250	54,895	48,576	47,706	39,601	40,963	35,596	33,375	29,655	25,725
З них – фізичних осіб-підприємців, осіб / of which individual entrepreneurs, persons	18	0	0	0	23	19	26	25	3	66
Обсяг виробленої продукції (товарів, послуг) / Production Volume (Goods and Services)										
Усього, тис. грн / Total, thousand UAH	19,910,922.6	24,461,081.8	24,547,419.6	27,035,422.4	22,242,264.7	20,633,009.3	18,486,268.8	21,364,294.3	20,293,760.7	35,943,258.1
З них – фізичних осіб-підприємців, тис. грн / of which individual entrepreneurs, thousand UAH	1,009.7	0	0	0	8,696.9	9,216.8	12,403.3	17,223.1	64.3	2,959.7

Складено автором за [15, 16, 20]

Compiled by the author based on [15, 16, 20]

нього устаткування господарювання та кількості найманих працівників, що припадають на суб'єкти господарської діяльності організаційно-правової форми «фізична особа-підприємець». Для порівняння питома вага ФОП в загальній кількості суб'єктів господарювання в Україні в сфері виробництва повітряних і космічних літальних апаратів, супутнього устаткування у 2014 році складало 9%, а на 2023

рік 50%. майже у чотири рази збільшилась кількість найманих працівників у ФОП.

Для об'єктивних висновків, проаналізуємо динаміку обсягів виробництва суб'єктів господарювання в Україні в сфері виробництва повітряних і космічних літальних апаратів, супутнього устаткування за період 2014-2023 р.р. в грошовому вираженні з урахуванням середньорічної інфляції. Для цього пере-

рахуємо обсяги виробництва з 2014 по 2023 роки в грошовому вираженні у ціни 2014 року.

Для наочності представимо динаміку обсягів виробленої продукції (товарів, послуг) суб'єктами господарювання в Україні в сфері виробництва повітряних і космічних літальних апаратів, супутнього устаткування за період 2014-2023 р.р. у цінах 2014 року на графіку (див. рис 1)

А також представимо динаміку обсягів виробленої продукції (товарів, послуг) суб'єктами господа-

рювання організаційно-правової форми «фізична особа-підприємець» в Україні в сфері виробництва повітряних і космічних літальних апаратів, супутнього устаткування за період 2014-2023 р.р. у цінах 2014 року на графіку (див. рис 2.)

Таким чином, на основі перерахунку загальних обсягів виробництва в сфері виробництва повітряних і космічних літальних апаратів, супутнього устаткування за період 2014-2023 р.р. у постійних цінах 2014 року дають змогу оцінити реальну

Таблиця 4
Table 4

Обсяг виробленої продукції суб'єктами господарювання в Україні у сфері виробництва повітряних і космічних літальних апаратів та супутнього устаткування (2014–2023) з урахуванням щорічної інфляції
Production Volume of Enterprises in Ukraine in the Field of Aircraft and Space Vehicle Production and Related Equipment (2014–2023) Adjusted for Annual Inflation

Рік / Year	Обсяг виробництва (тис. грн) / Production Volume, thousand UAH	Обсяг ФОП (тис. грн) / Volume of Individual Entrepreneurs, thousand UAH	Індекс інфляції, % / Inflation Index, %	Кумулятивний індекс (відн. до 2014) / Cumulative Index (relative to 2014)	Обсяг у цінах 2014 (тис. грн) / Volume in 2014 prices, thousand UAH	Обсяг ФОП (тис. грн) / Volume of Individual Entrepreneurs, thousand UAH	ФОП у цінах 2014 (тис. грн) / Individual Entrepreneurs in 2014 prices, thousand UAH	Частка ФОП, % / Share of Individual Entrepreneurs, %
2014	19,910,922.6	1,009.7	112.1	1.0	19,910,922.6	1,009.7	1,009.7	0.01
2015	24,461,081.8	0.0	148.7	1.487	16,449,954.1	0.0	0.0	0.00
2016	24,547,419.6	0.0	113.9	1.693	14,493,429.2	0.0	0.0	0.00
2017	27,035,422.4	0.0	114.4	1.938	13,953,155.8	0.0	0.0	0.00
2018	22,242,264.7	8,696.9	110.9	2.149	10,351,105.7	8,696.9	4,047.4	0.04
2019	20,633,009.3	9,216.8	107.9	2.319	8,899,156.9	9,216.8	3,975.3	0.04
2020	18,486,268.8	12,403.3	102.7	2.381	7,763,635.1	12,403.3	5,209.0	0.07
2021	21,364,294.3	17,223.1	109.3	2.603	8,208,886.3	17,223.1	6,617.7	0.08
2022	20,293,760.7	64.3	120.2	3.128	6,487,147.2	64.3	20.6	0.00
2023	35,943,258.1	2,959.7	112.9	3.532	10,176,881.5	2,959.7	838.0	0.01

Складено автором за [20, 23]
Compiled by the author based on [20, 23]

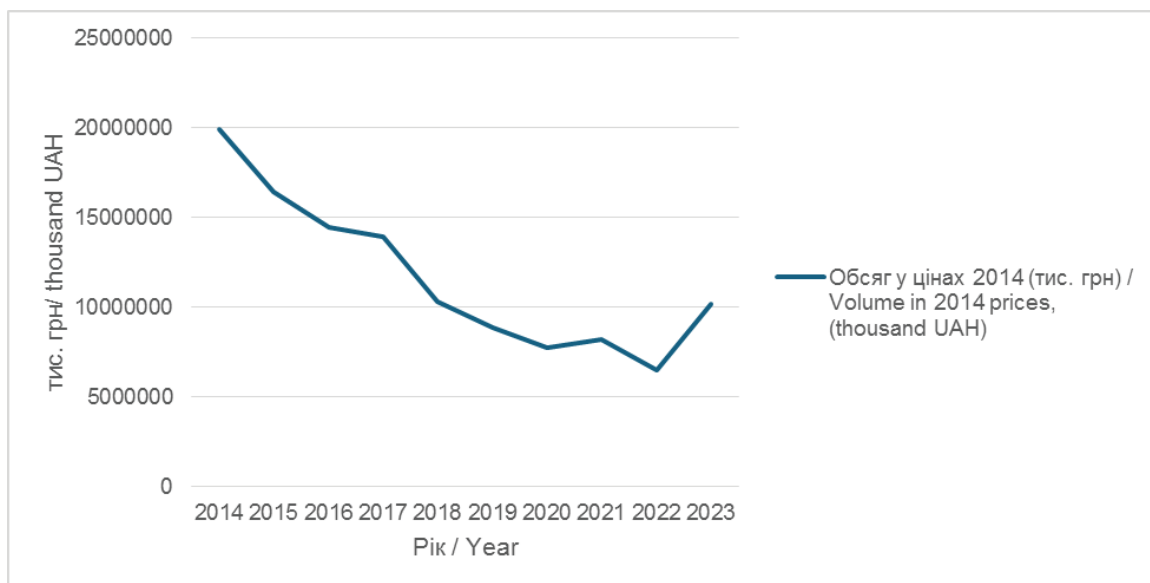

Рис. 1. Динаміка обсягів виробленої продукції (товарів, послуг) суб'єктами господарювання в Україні в сфері виробництва повітряних і космічних літальних апаратів, супутнього устаткування за період 2014-2023 р.р. у цінах 2014 року, тис. грн
Fig. 1. Dynamics of Production Volumes (Goods and Services) by Enterprises in Ukraine in the Field of Aircraft and Space Vehicle Production and Related Equipment, 2014–2023, in 2014 Prices, thousand UAH

динаміку з урахуванням інфляційних процесів. Необхідно зауважити, що найвищий рівень загального обсягу виробництва (у цінах 2014 року) був зафіксований у 2015 році, після цього відбулося поступове зниження, з частковим відновленням у 2023 році, відношення обсягів виробництва у 2014 році до 2023 року становить приблизно 1,96, тобто у 2023 році обсяги виробництва були на 48,9% нижчими, ніж у 2014 (у постійних цінах).

На основі середньорічних індексів інфляції за 2014–2023 роки було здійснено приведення даних про обсяги виробництва фізичних осіб-підприємців до постійних цін 2014 року, що дозволило відмітити, що найвищий рівень обсягів виробництва ФОП (у цінах 2014 року) зафіксований у 2021 році, у 2022 році спостерігається різке падіння – майже до нуля, що, ймовірно, пов'язано з повномасштабною війною в Україні, але з 2023 року відбулося часткове відновлення, проте обсяги залишаються нижчими, ніж у 2014 році, відношення обсягів виробництва ФОП у 2014 році до 2023 року (у цінах 2014 року) становить приблизно 1,20, тобто у 2023 році обсяги виробництва були на 16,9% меншими, ніж у 2014 році. Можна з впевненістю сказати, що зростання обсягів виробництва у 2023 році відбувається за рахунок саме виробництва БПЛА.

На основі таблиці 1.3, 1.4, а також [4] можна побачити, що вже з 2014 році галузь виробництва безпілотних літальних апаратів (БПЛА) в Україні зазнає глибоких змін. Спочатку БПЛА були рідкістю, і їх розробка переважно здійснювалася для цивільних цілей, або волонтерськими ініціативами з обмеженим використанням на полі бою. Ці перші розгортання

були епізодичними і ґрунтувалися на використанні комерційно доступних дронів, головним чином для розвідувальних місій.

Виробничі потужності України у сфері БПЛА зазнали експоненційного зростання, яке було стимульоване стратегічними зусиллями для задоволення зростаючих вимог бойового поля, значними інвестиціями у наукові дослідження та розробки (НДДКР), а також швидким розширенням екосистеми, що включає понад 200 компаній та розробників, багато з яких отримали державні контракти та інвестиції. У 2022 році обсяги виробництва залишалися відносно скромними, коливаючись від 3 тис. до 5 тис. одиниць. Проте вже у 2023 році цей показник зріс до приблизно 300 тис. одиниць. Прогнози на 2024 рік вказують, що країна може виробити до 4 млн. одиниць (табл. 1.2.)

На основі аналізу відкритих джерел [5, 13, 17, 22] автором було складено перелік основних українських компаній-виробників БПЛА (див. табл. 5)

Серед всієї великої кількості державних і недержавних підприємств вже можна виділити основних виробників, які наведені у таблиці 6.

Хоча загальна кількість дронів вже перевищила можливості уряду України щодо їх закупівлі, промисловість наразі зосереджується на підвищенні якості та технологічних характеристик продукції.

Проаналізуємо конкурентоспроможність провідних моделей безпілотних літальних апаратів (БПЛА), що виробляються в Україні, порівняно з закордонними аналогами (виробництва Туреччини, Китаю, США, Ізраїлю та Німеччини) за ключовими параметрами: призначення, дальність дії, трива-

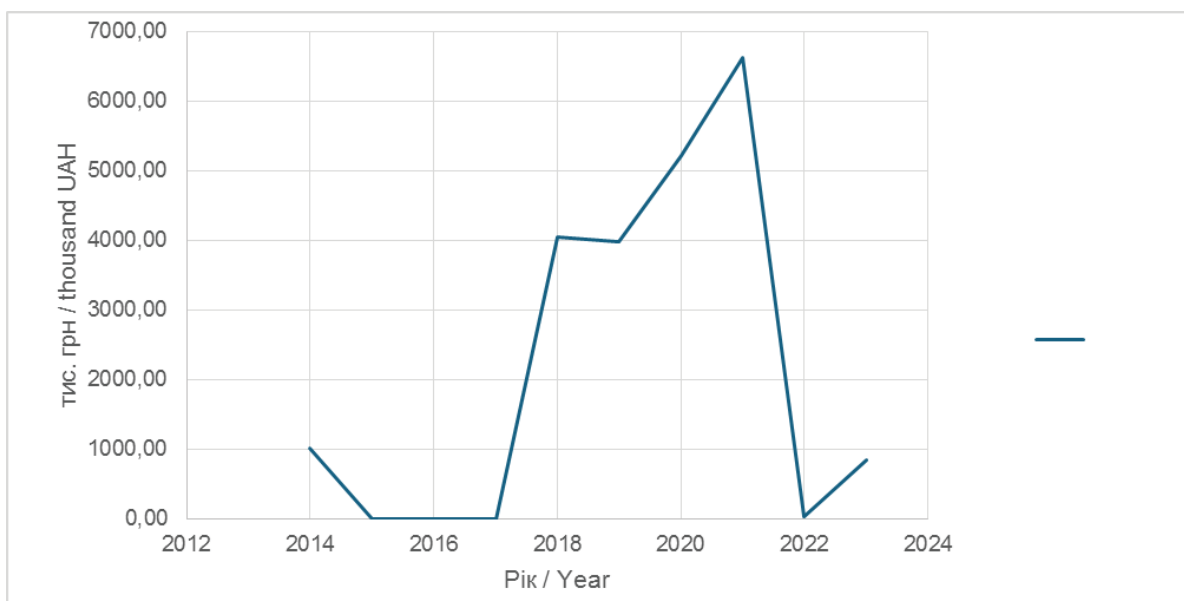

Рис. 2. Динаміка обсягів виробленої продукції (товарів, послуг) суб'єктами господарювання організаційно-правової форми «фізична особа-підприємець» в Україні в сфері виробництва повітряних і космічних літальних апаратів, супутнього устаткування за період 2014-2023 р.р. у цінах 2014 року тис. грн.

Fig. 2. Dynamics of Production Volumes (Goods and Services) by Enterprises of the Organizational-Legal Form "Individual Entrepreneur" in Ukraine in the Field of Aircraft and Space Vehicle Production and Related Equipment, 2014–2023, in 2014 Prices, thousand UAH

Таблиця 5
Table 5

Українські виробники БПЛА
Ukrainian UAV Manufacturers

Підприємство / Enterprise	Назви продукції / Product names	Статус / Status	Світовий Аналог / Global analogue
«UA Dynamics»	БпАК Punisher	Актуальний / Operational	MQ-1 Predator
«Аеророзвідка»	БпАК R18 (R-18)	Актуальний / Operational	MQ-1 Predator Бойовий, ударний багаторазовий / Combat, strike, reusable
КБ «Луч»	Сокіл-2	Застарілий / Obsolete	TBD
	Сокіл-300	В розробці / Under development	TBD
ДП «Антонов»	АН-БК-1 «Горлиця»	Застарілий / Obsolete	TBD
	«Горлиця-2»	В розробці / Under development	TBD
	Ан-196 «Лютий»	Актуальний / Operational	Бойовий, ударний одноразовий / Combat, strike, expendable
ВАТ «Меридіан» імені С.П. Корольова	БпАК-МП-1 «Spectator»	Актуальний / Operational	MQ-1 Predator
	«Берегиня»	Актуальний / Operational	Забезпечення, Розвідувальний / Support, reconnaissance
	«Warmate»	Актуальний / Operational	Бойовий, ударний одноразовий / Combat, strike, expendable
	«FlyEye»	Актуальний / Operational	Забезпечення, розвідувальний / Support, reconnaissance
ТОВ «ГІДРОБЕСТ», ПАТ «Мотор Січ», ДП «Івченко-Прогрес», Air combat evolution	ACE ONE	В розробці / Under development	XB-47, Long Shot
Ukrspesystems	Shark	Актуальний / Operational	TBD
	PD 1	Застарілий / Obsolete	TBD
	PD2	Актуальний / Operational	TBD
	Gekata	В розробці / Under development	TBD
	QBOND88	Актуальний / Operational	TBD
	«Heavy Shot»	Актуальний / Operational	Бойовий, ударний багаторазовий / Combat, strike, reusable
	«Чаклун»	Актуальний / Operational	Забезпечення, розвідувальний / Support, reconnaissance
ТОВ «АВК „Скаетон“» (22)	Raybird-3 (ACS-3)	Актуальний / Operational	TBD Бойовий, ударний багаторазовий / TBD combat, strike, reusable
DeViRo (6)	Лелека 100	Актуальний / Operational	TBD Забезпечення Розвідувальний / TBD support, reconnaissance
	«Сайконія»	Актуальний / Operational	Забезпечення Розвідувальний / Support, reconnaissance
	«Rallus»	Актуальний / Operational	Забезпечення Розвідувальний / Support, reconnaissance
ТОВ «Компанія оборонних і радіоелектронних технологій» (11)	RAM II UAV	Актуальний / Operational	TBD Бойовий, ударний одноразовий / TBD combat, strike, expendable
	RAM UAV	Актуальний / Operational	Бойовий, ударний багаторазовий / Combat, strike, reusable
	«Бобер»	Актуальний / Operational	Бойовий, ударний одноразовий / Combat, strike, expendable
ТОВ «Науково-виробниче підприємство „Атлон Авіа“» (8)	UAS A1-СМ “Furia”	Актуальний / Operational	TBD Забезпечення, розвідувальний / TBD support, reconnaissance
	ST-35 «Тихий Грім»	Актуальний / Operational	Shahed 136, Harop, Harpy, Switchblade, Lancet Бойовий, ударний багаторазовий / Combat, strike, reusable

Продовження таблиці 5

ТОВ «Авіаційні системи України» (7)	Валькірія	Актуальний / Operational	TBD Забезпечення, розвідувальний / TBD support, reconnaissance
ТОВ «Безпілотні технології»	F-2M	?	TBD
Airlogix (9)	Гор	Актуальний / Operational	TBD Бойовий, ударний багаторазовий / TBD Combat, strike, reusable
	Hammerhead	Актуальний / Operational	Забезпечення транспортний / Support, transport
AeroDrone (1)	E-300 Enterprise	Актуальний / Operational	TBD Забезпечення, транспортний розвідувальний / TBD Support, transport, reconnaissance
	D80-Discovery	Актуальний / Operational	Забезпечення, транспортний розвідувальний / Support, transport, reconnaissance
«УкрДжет» («UkrJet») (10, 21)	UJ-22 Airborne	Актуальний / Operational	TBD Бойовий, ударний багаторазовий / TBD Combat, strike, reusable
	UJ-23 TOPAZ,	Актуальний / Operational	TBD
	UJ-25 Skyline,	?	TBD
	UJ-26 «Бобер»	Актуальний / Operational	Shahed 136, Harop, Harpy, Switchblade, Lancet Бойовий, ударний багаторазовий / Combat, strike, reusable
ПАТ «Чезара»	Warmate (Poland)	Актуальний / Operational	Shahed 136, Harop, Harpy, Switchblade, Lancet Бойовий, ударний багаторазовий / Combat, strike, reusable
ТОВ «НВП Spatech» (4)	БпАК Sparrow	Актуальний / Operational	MQ-1 Predator забезпечення, розвідувальний / MQ-1 Predator support, reconnaissance
	Windhover	Актуальний / Operational	Забезпечення, розвідувальний / Predator support, reconnaissance
Terminal Autonomy	AQ-400 Scythe	Актуальний / Operational	Shahed 136, Harop, Harpy, Switchblade, Lancet
Brave1 (https://brave1.gov.ua/)	БпАК Backfire	Актуальний / Operational	MQ-1 Predator
ELF-systems сумісно з Brave1	«Ельф-К»	Актуальний / Operational	Бойовий, ударний одноразовий / Combat, strike, expendable
	«Ельф-П»	Актуальний / Operational	Бойовий, ударний одноразовий / Combat, strike, expendable
SkyLab	Shoolika mk6	Актуальний / Operational	TBD
SkyFall (16)	Vampire	Актуальний / Operational	TBD Бойовий, ударний багаторазовий / TBD combat, strike, reusable
Ескадрон	Буцефал	Актуальний / Operational	TBD
Culver Aviation	СКІФ	Актуальний / Operational	TBD
ТОВ НВП «Укртехно-Атом» (17)	«Кажан» E6206	Актуальний / Operational	TBD забезпечення, розвідувальний / TBD support, reconnaissance
	«Кажан» E620	Актуальний / Operational	TBD
Віталій Бризгалов (19)	«Cobra»	Актуальний / Operational	Бойовий, ударний одноразовий / Combat, strike, expendable
«Чорний ворон» (2)	“D80-Discovery”	Актуальний / Operational	Забезпечення, цільовий, транспортний, розвідувальний / Support, target, transport, reconnaissance
	“E-300 Enterprise”	Актуальний / Operational	Забезпечення, транспортний, розвідувальний / Support, transport, reconnaissance
«Skyassist» (14)	«Sirko»	Актуальний / Operational	Забезпечення, розвідувальний / Support, reconnaissance
«SkyNetUa» Михайло Дронов (15)	«Чорна мамба»	Актуальний / Operational	Бойовий, ударний багаторазовий / Combat, strike, reusable
НПВ «Аеротехніка-МЛТ»	«Обрій»	Актуальний / Operational	Забезпечення, цільовий (імітатор повітряної цілі) / Support, target (aerial target simulator)
ТОВ «Бойові птахи України»	ВАЛК-1 «Galka»	Актуальний / Operational	Бойовий, ударний багаторазовий / Combat, strike, reusable
	Pugach	Актуальний / Operational	Бойовий, ударний багаторазовий / Combat, strike, reusable
	Soika	Актуальний / Operational	Бойовий, ударний багаторазовий / Combat, strike, reusable
УАС (засекречено)	Булава (експортна назва Mace)	Актуальний / Operational	Аналог Lancet
Сталеві шершні (засекречено)	Дартс (DARTS)	Актуальний / Operational	Shahed 136, Harop, Harpy, Switchblade, Lancet

Продовження таблиці 5

Besomar (засекречено)	Besomar 3310	Актуальний / Operational	Бойовий, ударний багаторазовий / Combat, strike, reusable
USMT	Hunter D-1	Актуальний / Operational	Бойовий, ударний одноразовий / Combat, strike, expendable
	Hunter D-2	Актуальний / Operational	Бойовий, бомбер, багаторазовий / Combat, bomber, reusable
	Hunter D-3	Актуальний / Operational	Бойовий, ударний одноразовий / Combat, strike, expendable
(засекречено)	Перун	Актуальний / Operational	Shahed 136, Harop, Harpy, Switchblade, Lancet
	РУБАКА	Актуальний / Operational	Shahed 136, Harop, Harpy, Switchblade, Lancet
	SkyKnight 2	Актуальний / Operational	TBD
	БпАК «Сич»	Актуальний / Operational	TBD
Aerodin.tech (засекречено)	«Пегас»	Актуальний / Operational	TBD
(засекречено)	Saker (Scout) UAV	Актуальний / Operational	TBD
	Баба Яга	Актуальний / Operational	TBD
Swarmly (Кіпр)	Посейдон	Актуальний / Operational	TBD
(засекречено)	Довбуш	Актуальний / Operational	TBD
	КН-S7	Актуальний / Operational	TBD
ХАЗ	Стриж (ТУ 141)	Застарілий / Obsolete	TBD

Складено автором за [5, 13, 17, 22].
Compiled by the author based on [5, 13, 17, 22].

Таблиця 6
Table 6

Ключові виробники БпЛА в Україні Key UAV manufacturers in Ukraine

Назва компанії / Company name	Основна продукція / Main products	Особливості та досягнення / Features and achievements
Ukrspecsystems	Дрони Mini Shark, Shark / Mini Shark, Shark drones	Розвідувальні БПЛА з дальністю до 35 км, бойове застосування / Reconnaissance UAVs with a range of up to 35 km, combat use
Aerorozvidka	FPV-дрон R18 / FPV drone R18	Успішне бойове використання в нічних атаках / Successful combat use in night attacks
Airlogix	Дрони-спостерігачі з захищеним управлінням / Surveillance drones with secure control	Автономні функції, безпечна передача даних / Autonomous functions, secure data transmission
DevDrones	FPV-дрони, платформи для масового виробництва / FPV drones, platforms for mass production	Орієнтація на фронтві потреби та швидкий цикл виробництва / Focus on frontline needs and a rapid production cycle
Skyeton	Raybird 3 (довготривалий моніторинг) / Raybird 3 (long-endurance monitoring)	До 24 годин польоту, стратегічне спостереження / Up to 24 hours of flight, strategic surveillance

Складено автором за [5, 13, 17, 22].
Compiled by the author based on [5, 13, 17, 22].

лість польоту, вартість, використання у бойових умовах. Див. табл. 7.

Таким чином, можна відмітити, що за показником вартості українські FPV-дрони та розвідувальні дрони в 10–50 разів дешевші за західні аналоги, що робить їх ідеальними для масового використання, зокрема у фронтвих умовах.

За призначенням українські дрони орієнтовані переважно на тактичну розвідку, коригування вогню, FPV-атаки, турецькі та американські моделі мають ударні можливості на оперативно-стратегічному рівні.

За критеріями дальності та тривалості польоту переважають ізраїльські, китайські та американські дрони (20–36 годин, 1000+ км).

Конкурентною перевагою українських дронів є також їх гнучкість у використанні та швидке роз-

гортання. Українські розробки є дуже адаптивними, розробляються у співпраці з військовими.

Характерною рисою американських та ізраїльських дронів є великий акцент на автономність, ШІ, супутникове управління.

Проаналізуємо конкурентоспроможність української галузі БпЛА за допомогою моделі «Діамант конкурентних переваг» (Diamond-model) Майкла Портера [21].

Diamond-модель Портера – це інструмент стратегічного аналізу, який дозволяє оцінити конкурентоспроможність певної галузі в межах країни. Вона базується на чотирьох основних факторах: умовах факторів виробництва, попиту, наявності суміжних і підтримуючих галузей, а також рівні внутрішньої конкуренції. Для інноваційних ринків, таких як виробництво БпЛА, ця модель є особливо цінною,

Таблиця 7

Table 7

**Порівняльна таблиця характеристик
Comparative characteristics table**

Країна-виробник / Country of manufacturer	Назва БПЛА / UAV name	Дальність, км / Range, km	Тривалість польоту / Flight duration	Призначення / Purpose	Орієнтовна вартість / Approx. cost	Особливості / Features
Україна / Ukraine	Shark (Ukrspesystems) / Shark (Ukrspesystems)	до 60 / up to 60	до 4 год. / up to 4 h	Розвідка, коригування / Reconnaissance, targeting	\$30 000–50 000 / \$30,000–50,000	Стелс, FPV, камери високої чіткості / Stealth, FPV, high- resolution cameras
Україна / Ukraine	R18 (Aerorozvidka) / R18 (Aerorozvidka)	до 10 / up to 10	40 хв. / 40 min	FPV-атака / FPV attack	\$700–1000 (FPV) / \$700–1000 (FPV)	Ефективний у нічних атаках / Effective in night attacks
Україна / Ukraine	Hunter (USMT) / Hunter (USMT)	до 24,6 / up to 24.6	17-20 хв / 17–20 min	Ударно- розвідувальний / Strike-reconnaissance	Залежить від комплектації та моделі / Depends on configuration and model	GPS-навігація / GPS navigation
Туреччина / Turkey	Bayraktar TB2 / Bayraktar TB2	до 150 / up to 150	до 27 год. / up to 27 h	Ударно- розвідувальний / Strike-reconnaissance	\$1–5 млн / \$1–5 mln	GPS-навігація, ПТРК / GPS navigation, ATGM
Китай / China	Wing Loong II / Wing Loong II	4000+ / 4000+	20 год. / 20 h	Стратегічна розвідка / Strategic reconnaissance	\$2–3 млн / \$2–3 mln	Експорт до 15 країн / Exported to 15 countries
Ізраїль / Israel	Heron TP / Heron TP	1000+ / 1000+	36 год. / 36 h	Стратегічний / Strategic	\$10 млн / \$10 mln	Потужна ПНБ, супутниковий зв'язок / Powerful EO/IR payload, satellite communication
США / USA	MQ-9 Reaper / MQ-9 Reaper	1850 / 1850	до 27 год. / up to 27 h	Ударний / Strike	\$30 млн / \$30 mln	Озброєння, мультисенсорна система / Armament, multi-sensor system
Німеччина / Germany	EMT Luna NG / EMT Luna NG	80 / 80	до 12 год. / up to 12 h	Розвідка / Reconnaissance	\$1,5 млн / \$1.5 mln	Легка вага, запуск з руки / Lightweight, hand-launched
Німеччина / Germany	Vector (Quantum Systems) / Vector (Quantum Systems)	35 / 35	3 год. / 3 h	Розвідка / Reconnaissance	€180,000 / €180,000	Легка вага / Lightweight

Складено автором за [5, 9-14]

Compiled by the author based on [5, 9-14]

оскільки враховує динамічний розвиток технологій, державну політику та глобальний вплив подій. Вона допомагає виявити не лише поточні можливості, але й системні слабкості та «вузькі місця» в інноваційній екосистемі. Застосування моделі Портера дає змогу урядам, інвесторам і підприємцям приймати обґрунтовані рішення щодо підтримки або розвитку новітніх секторів економіки.

Розглянемо елементи українського ринку БПЛА через призму діамантової моделі Портера. Для зручності представимо аналіз у вигляді таблиці 8.

З таблиці видно, що українська галузь БПЛА є складною системою з великою кількістю елементів та складними взаємозв'язками між ними. Розглянемо ці елементи системи з точки зору можливості формування інноваційної екосистеми в галузі БПЛА. Зокрема, Аднер в [2] дотримується структуралістського підходу до розгляду інноваційних екосистем, розглядаючи їх як «структури узгодження багатостороннього набору партне-

рів, яким необхідно взаємодіяти, щоб реалізувати фокусну ціннісну пропозицію». Цей підхід має на увазі розгляд інноваційної екосистеми як сукупності елементів, які формуються навколо однієї або кількох взаємопов'язаних інновацій. У такій моделі кількість і міцність зв'язків між агентами визначаються ступенем їхньої безпосередньої залученості до цих інновацій: що більше проміжних ланок відділяє агента від самої інновації, то слабшою є його взаємодія з іншими учасниками екосистеми. Якщо проаналізувати зміст таблиці, можна прийти до висновку, що в Україні на цей момент існують всі передумови для створення інноваційної екосистеми в галузі БПЛА. Є необхідні елементи екосистеми, з точки зору структуралістського підходу до екосистем, який передбачає чотири базові елементи: дії (окремі кроки для реалізації ціннісної пропозиції), учасники (суб'єкти, що виконують дії), позиції (розташування учасників у потоці дій і передача завдань) та зв'язки (обмін ресурсами, інформацією,

Блок-схема діамантової моделі Портера наведено на рис. 3.

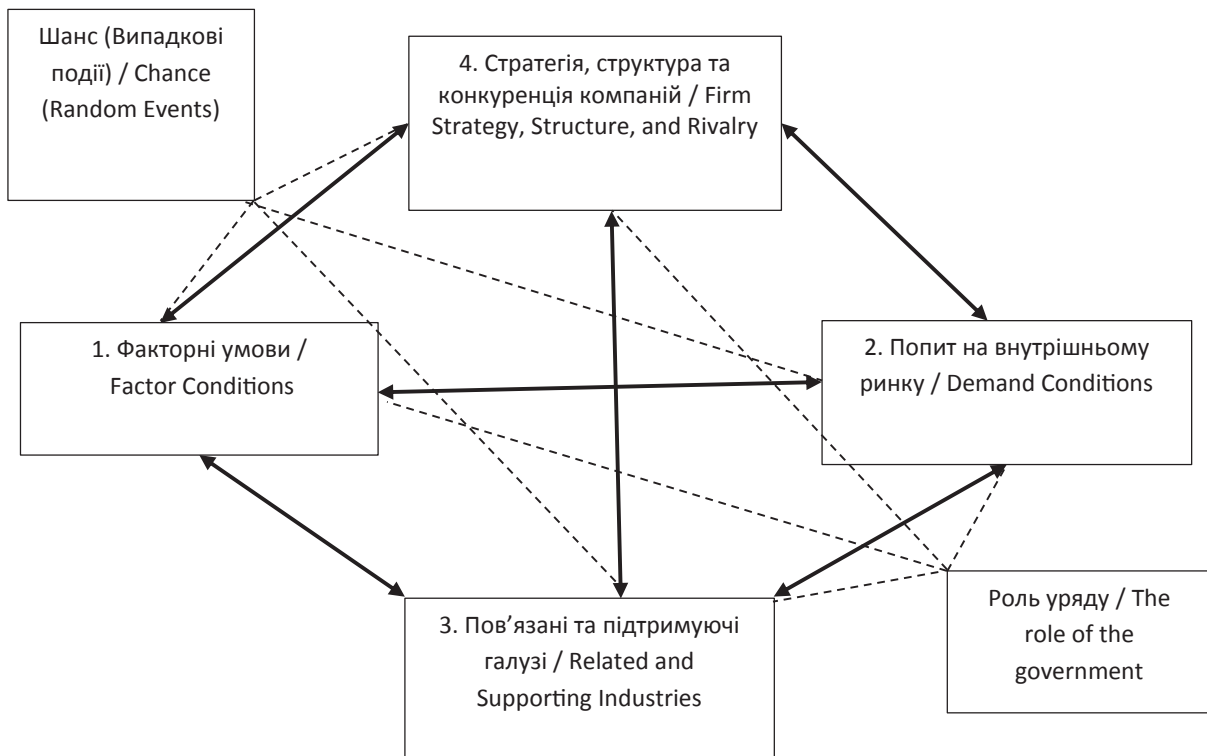

Рис. 3. Принципіальна блок-схема діамантової моделі Портера [21]
 Fig. 3. Schematic block diagram of Porter's Diamond Model [21]

Таблиця 8
 Table 8

Аналіз конкурентоспроможності української галузі БПЛА за допомогою моделі «Діамант конкурентних переваг» Майкла Портера
Analysis of the Competitiveness of the Ukrainian UAV Industry Using Michael Porter's "Diamond of Competitive Advantage" Model

Компонент моделі / Model component	Аналіз української галузі БПЛА / Analysis of the Ukrainian UAV industry
1. Факторні умови (Factor Conditions)	<p>Україна має сприятливі факторні умови для розвитку галузі БПЛА. Переваги:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Людські ресурси: високий рівень інженерної та науково-технічної освіти, кваліфіковані спеціалісти в галузях ІТ та електроніки. – Капітальні ресурси: залучення інвестицій від приватних компаній, волонтерських фондів та міжнародних донорів. – Природні ресурси: хоча вони безпосередньо не впливають на виробництво БПЛА, доступ до імпортованих компонентів є важливим аспектом. – Інфраструктура: розвиток виробничих потужностей для створення БПЛА, хоча цей аспект потребує вдосконалення. – Досвід оборонного машинобудування (в т.ч. авіа- й ракетобудування) – Географічна близькість до фронту – прискорює тестування і зворотний зв'язок <p>Обмеження:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Слабка локалізація електронних компонентів. Залежність від імпортованих електронних компонентів (Китай, Тайвань) – Недостатня інфраструктура для серійного виробництва <p>Ukraine has favorable factor conditions for the development of the UAV industry. Advantages:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Human resources: high level of engineering and STEM education, skilled specialists in IT and electronics. – Capital resources: investment from private companies, volunteer funds, and international donors. – Natural resources: although they do not directly affect UAV production, access to imported components is an important factor. – Infrastructure: development of production capacities for UAV manufacturing, although this aspect requires improvement. – Experience in defense engineering (including aviation and missile construction). – Geographical proximity to the front – accelerates testing and feedback. <p>Limitations:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Weak localization of electronic components. Dependence on imported electronic components (China, Taiwan). – Insufficient infrastructure for mass production.

Продовження таблиці 8

<p>2. Попит на внутрішньому ринку (Demand Conditions)</p>	<p>В Україні існує надзвичайно високий внутрішній попит на БПЛА завдяки військовим потребам. Основні характеристики попиту:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Високий попит: ЗСУ та Сили оборони України потребують БПЛА різних типів. – Інновації та вдосконалення: Потреба в адаптації технологій до реалій бойових дій спонукає виробників до постійних інновацій. – Різноманітність застосування: Використання БПЛА для спостереження, розвідки, ударних місій та коригування артилерійського вогню. – Великий обсяг держзамовлень через «Армію дронів», Brave1. – Можливість майбутнього цивільного попиту: у сфері агро, логістики, охорони інфраструктури <p>There is an extremely high domestic demand for UAVs in Ukraine due to military needs. Key characteristics of the demand:</p> <ul style="list-style-type: none"> – High demand: The Armed Forces of Ukraine and the Defense Forces require UAVs of various types. Innovation and improvement: The need to adapt technologies to the realities of combat drives manufacturers to continuous innovation. – Diverse applications: Use of UAVs for surveillance, reconnaissance, strike missions, and artillery fire adjustment. – Large volume of government orders through initiatives such as the “Drone Army” and Brave1. <p>Potential future civilian demand: in agriculture, logistics, and infrastructure security.</p>
<p>3. Пов'язані та підтримуючі галузі (Related and Supporting Industries)</p>	<ul style="list-style-type: none"> – IT та програмне забезпечення: Потужний сектор, який розробляє системи управління, зв'язку та аналізу даних для БПЛА. – Виробництво електроніки: Незважаючи на залежність від імпорту, відбувається розвиток місцевих виробництв. – Наукові установи та університети: Дослідження в галузі авіоніки, аеродинаміки та систем управління. Військові навчальні центри: Сприяють вдосконаленню технологій через тестування на полі бою. Кадрова база для галузі БПЛА: Технічні та авіаційні ЗВО (Національний технічний університет України «КПІ імені Ігоря Сікорського» (Київ) – Факультет авіаційних та космічних систем, Харківський авіаційний інститут (ХАІ) – один із провідних в Україні у галузі літакобудування та систем управління, Львівська політехніка – електроніка, робототехніка, оптика та інші.) Потенціал до інтеграції в нову індустрію БПЛА: Підприємства ОПК (авіація, авіоніка): <ul style="list-style-type: none"> – ДП «Антонов» (досвід створення безпілотних платформ, раніше проект «Горлиця»), – КБ «Луч» (виробництво керованого озброєння, може долучитися до дронів-камікадзе), – ДП «Івченко-Прогрес» (розробка авіадвигунів, потенціал для БПЛА середнього та великого класу), – АТ «Мотор Січ» (потужності та компетенції для виробництва силових установок), – «Телекарт-Прилад» (розробка української авіоніки, радарів, систем зв'язку) Підтримка з боку IT-сектору та приватних R&D: <ul style="list-style-type: none"> – Unit.City, Sensorama Lab, Noosphere Engineering School (розробки в напрямку штучного інтелекту, візуалізації, дрон-архітектур), – Волонтерські інженерні ініціативи (реальний рушій польових інновацій у 2022–2024 роках). Недостатній розвиток має: <ul style="list-style-type: none"> Локальне виробництво чипів, контролерів Індустрія батарей та акумуляторів – IT and software: A strong sector developing control systems, communication, and data analysis for UAVs. – Electronics manufacturing: Despite dependence on imports, local production facilities are developing. – Research institutions and universities: Conduct research in avionics, aerodynamics, and control systems. – Military training centers: Contribute to technology improvement through field testing. Human resources for the UAV industry: Technical and aviation higher education institutions (National Technical University of Ukraine “Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute” – Faculty of Aviation and Space Systems, Kharkiv Aviation Institute (KhAI) – one of Ukraine’s leading institutions in aircraft construction and control systems, Lviv Polytechnic – electronics, robotics, optics, etc.). Potential for integration into the new UAV industry: Defense-industrial enterprises (aviation, avionics): <ul style="list-style-type: none"> – SE “Antonov” (experience in developing unmanned platforms, previously the “Horlytsia” project) – Luch Design Bureau (production of guided weapons, can participate in kamikaze drones) – SE “Ivchenko-Progress” (aircraft engine development, potential for medium- and large-class UAVs) – PJSC “Motor Sich” (capabilities and expertise for manufacturing power units) – “Telekart-Prylad” (development of Ukrainian avionics, radars, communication systems) Support from the IT sector and private R&D: <ul style="list-style-type: none"> – Unit.City, Sensorama Lab, Noosphere Engineering School (developments in AI, visualization, drone architectures) – Volunteer engineering initiatives (a real driver of field innovations in 2022–2024) Areas with insufficient development: <ul style="list-style-type: none"> – Local production of chips and controllers – Battery and accumulator industry

Продовження таблиці 8

<p>4. Стратегія, структура та конкуренція компаній (Firm Strategy, Structure, and Rivalry)</p>	<p>Високий рівень конкуренції: Понад 200 компаній і стартапів змагаються за контракти з Міністерством України та міжнародними донорами. Інноваційні підходи: Розробка нових рішень у проектуванні БПЛА, зменшення вартості виробництва та підвищення функціональності. Державна підтримка: Сприяння розвитку ринку через спрощення процедур сертифікації та підтримку вітчизняного виробника, мінімальна регуляція. Створення ринку знизу вгору: малі команди швидко запускають продукти. Висока гнучкість, низький бар'єр входу Механізми підтримки: Brave1, державні гранти, платформи для співпраці, Міністерство стратегічних галузей промисловості. High level of competition: Over 200 companies and startups compete for contracts with the Ministry of Defense of Ukraine and international donors. Innovative approaches: Development of new UAV design solutions, cost reduction, and enhanced functionality. Government support: Promotion of market development through simplified certification procedures and support for domestic manufacturers, minimal regulation. Bottom-up market creation: Small teams quickly launch products. High flexibility, low entry barrier. Support mechanisms: Brave1, government grants, collaboration platforms, Ministry of Strategic Industries.</p>
<p>5. Шанс (Випадкові події)</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Повномасштабна війна як головний стимул для інновацій – Волонтерський рух і швидка апробація рішень, краудфандинг і швидкий запуск рішень – Міжнародна увага до українських дронів – Full-scale war as the main driver of innovation – Volunteer movement and rapid solution testing, crowdfunding, and fast deployment of solutions – International attention to Ukrainian drones
<p>6. Роль уряду</p>	<p>Роль уряду: Політика держави спрямована на стимулювання виробництва БПЛА, спрощення сертифікаційних процедур, підтримку розробників. Активна участь: Політична воля підтримувати дроніву галузь Спрощення процедур, пріоритетні держзакупівлі Стимулювання через державні програми (Brave1, «Армія дронів») Потреба в подальшій дерегуляції та митному сприянні імпорту критичних комплектуючих Role of the government: State policy is aimed at stimulating UAV production, simplifying certification procedures, and supporting developers. Active involvement: Political will to support the drone industry Simplification of procedures, priority for government procurement Incentives through state programs (Brave1, "Drone Army") Need for further deregulation and customs facilitation for importing critical components</p>

Складено автором
Compiled by the author

впливом чи коштами, не обов'язково через фокусного учасника). [2]

Висновки

1. У результаті аналізу сучасного стану ринку БПЛА в Україні встановлено, що розвиток виробництва БПЛА в Україні значно активізувався під впливом зростаючого військового попиту, державної підтримки та необхідності технологічної незалежності. Основними рушіями стали ініціативи уряду, волонтерських організацій та приватних компаній, що сприяли створенню низки ефективних зразків БПЛА вітчизняного виробництва.

2. Аналіз структури ринку та конкурентоспроможності українських моделей показав, що на українському ринку діють як великі підприємства оборонно-промислового комплексу, так і малі інноваційні компанії. Вітчизняні БПЛА демонструють конкурентоспроможність за такими параметрами, як ціна, гнучкість використання та можливість оперативної адаптації до бойових умов, однак поступають іноземним аналогам у сфері електроніки та автономності.

3. Українська галузь БПЛА сформувалася як конкурентоспроможний інноваційний сектор завдяки поєднанню внутрішнього попиту, державної підтримки, науково-технічного потенціалу та розвинутих суміжних галузей (зокрема ІТ, оптики, аерокосмічної інженерії). Застосування моделі «Діамант конкурентних переваг» М. Портера засвідчило, що Україна має потенціал для лідерства в окремих нішах глобального ринку БПЛА. Основні сильні сторони – наявність висококваліфікованих фахівців, наявність інженерних шкіл світового рівня (КПІ, ХАІ, ЛПІ), активне середовище стартапів, гнучкість виробництва та бойовий досвід. Водночас стримуючими факторами залишаються залежність від імпортованих компонентів, таких як електроніка, сенсори, акумулятори, обмежений доступ до довгострокових інвестицій та серійного виробництва та нестабільне нормативно-правове середовище.

4. Аналіз показав наявність передумов для формування в Україні повноцінної інноваційної екосистеми у сфері БПЛА, а саме – тісної взаємодії між ІТ-сектором, виробниками, науковими установами

та військовими замовниками. Для її сталого розвитку необхідне інституційне закріплення, подальше розширення державно-приватного партнерства та інвестиції в дослідження й локалізацію критичних технологій. Інтенсивна конкуренція всередині країни стимулює швидкий розвиток технологій,

скорочення циклу НДДКР та зростання гнучкості компаній у відповідь на військові та цивільні запити. Галузь БПЛА в Україні має не лише стратегічне військове значення, а й потенціал стати драйвером технологічного експорту, економічного зростання та інтеграції у світовий ринок дронів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. A Comprehensive Review of Recent Research Trends on UAVs. arXiv:2307.13691 [cs.RO]. 2023. 32 с. <https://doi.org/10.3390/systems11080400>
2. Adner R. Ecosystem as structure. An actionable construct for strategy. *Journal of Management*. 2017. Vol. 43 (1). P. 39–58. <https://journals.sagepub.com/doi/epub/10.1177/0149206316678451>.
3. Горбаль Н. І., Карачков В. С. Аналіз міжнародної конкурентоспроможності українських виробників дронів. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія "Проблеми економіки та управління"*. Vol. 8, No. 1, 2024 с. 1-10 <https://doi.org/10.23939/semi2024.01.001>
4. Bilousova O., Omelchenko E., Makarcuk M., Milovanov T. Ukraine's Drones Industry: Investments and Product Innovations. Київська школа економіки (KSE) та кластер Brave1. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/10/241004-Brave1-report-v.1.pdf> (дата звернення: 30.03.2025).
5. dev.ua. Українські виробники дронів: 10 топових компаній. URL: <https://dev.ua/news/top-10-ukrainskykh-vyrobnykiv-droniv> (дата звернення: 30.03.2025).
6. Herrick K. Development of the unmanned aerial vehicle market: forecasts and trends. *Air & Space Europe*. Volume 2, Issue 2, March–April 2000, P. 25-27. [https://doi.org/10.1016/S1290-0958\(00\)80035-0](https://doi.org/10.1016/S1290-0958(00)80035-0)
7. Horobets A. The development of unmanned systems in Ukraine. *European Security & Defence*. 2025. URL: <https://euro-sd.com/2025/04/articles/43553/the-development-of-unmanned-systems-in-ukraine/> (дата звернення: 22.07.2025).
8. Vyshnivska B., Kvasha S., Vakulenko V. Unmanned aerial vehicle market conditions and its practical use in the agricultural sector of the economy. *Three Seas Economic Journal*. 2024. №2(5). С. 14–22. <https://doi.org/10.30525/2661-5150/2024-2-3>
9. Вікіпедія. Bayraktar TB2. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Bayraktar_TB2.
10. Вікіпедія. MQ-9 Reaper. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/MQ-9_Reaper.
11. Вікіпедія. Heron TP. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/IAI_Eitan.
12. Вікіпедія. Wing Loong II. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Chengdu_Wing_Loong_II.
13. Вікіпедія. Список безпілотних літальних апаратів України. URL: <https://goo.su/IpPKj>.
14. Ukrspesystems – Офіційний сайт виробника. URL: <https://ukrspesystems.com>
15. Кількість діючих суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у розрізі регіонів (2014–2023). Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze_20.htm (дата звернення: 03.04.2025).
16. Кількість найманих працівників у суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у розрізі регіонів (2014–2023). Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze_20.htm (дата звернення: 03.04.2025).
17. Красномоєць П. Народжені літати. *Forbes Ukraine*. URL: <https://forbes.ua/innovations/narodzheni-litati-z-2014-roku-v-kraini-virosla-tsila-galuz-virobnitstva-bpla-chi-dopomozhe-viyina-ukrainskomu-military-tech-stati-globalnim-gravtsem-06092022-8150> (дата звернення: 13.04.2025).
18. Купріянова В.С., Матюшенко І.Ю. Стан та перспективи розвитку безпілотних літальних апаратів в Україні. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2015. № 50. С. 334–400. <https://doi.org/10.18664/338.47:338.45.v0i50.53251>
19. Новіков К. Український ринок БПЛА та його перспективи. Центр транспортних стратегій. 2021. URL: https://cfts.org.ua/blogs/ukrainskiy_rinok_bpla_ta_yogo_perspektivi_577 (дата звернення: 25.03.2025).
20. Обсяг виробленої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у розрізі регіонів (2014–2023). Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze_20.htm (дата звернення: 03.04.2025).
21. Porter M.E. The Competitive Advantage of Nations. *Harvard Business Review*. March–April 1990. ISSN 0017-8012. URL: <https://hbr.org/1990/03/the-competitive-advantage-of-nations>.
22. Скугарев В., Тихоненко В., Борзенко Д. Аналіз ринку безпілотних літальних апаратів в Україні та перспективи його розвитку. *Збірник наукових праць ДНДІ ВС ОВТ*. 2023. №17(3). С. 84–89. <https://doi.org/10.37701/dndivsovt.17.2023.10>
23. Таблиця індексів інфляції в Україні з 2013–2025 роки. Сайт «Бухгалтер бюджетної установи». URL: <https://buhgalter.com.ua/dovidnik/norma-robochogo-chasu/tablitnya-indeksiv-inflyatsiyi/> (дата звернення: 18.04.2025).
24. UAV market in Ukraine: development of defence technologies and why we need attritable drones. Vestbee. URL: <https://www.vestbee.com/blog/articles/uav-market-in-ukraine> (дата звернення: 22.07.2025)
25. Україна вже виробляє 2,5 млн дронів на рік, їх буде ще більше. *Kyiv Post*. URL: <https://www.kyivpost.com/uk/post/46913?utm> (дата звернення: 25.03.2025).

26. Україна удесятеро збільшила виробництво FPV-дронів та переважає за цим показником РФ. Кременчуцький Телеграф. URL: <https://www.telegraf.in.ua/popular/10136874-ukrajina-perevazhaye-rf-u-vigotovlenni-fpv-droniv-ta-zbilshilajih-virobnictvo-u-desjat-raziv-do-200-tisjach-na-misjac.html> (дата звернення: 25.03.2025).

27. Українські дрони у 2024 році склали 96.2% від усіх БПЛА для Сил оборони – Рустем Умеров. Міністерство оборони України. URL: <https://mod.gov.ua/news/ukrayinski-droni-u-2024-rocz-sklali-96-2-vid-usih-bpla-dlya-sil-oboroni-rustem-umuegov> (дата звернення: 25.03.2025).

Науковий керівник – Кизим М. О., доктор економічних наук, професор, член-кореспондент НАН України, головний науковий співробітник, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (Харків, Україна)

Стаття надійшла до редакції 21.09.2025

Стаття рекомендована до друку 25.10.2025

Опубліковано 30.11.2025

Andrii Danko, Postgraduate Student, Research Centre for Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine, 2 floor 1a Inzhenernyi Ln., Kharkiv, Ukraine, 61166, e-mail: Andriidanko11@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-0846-140X>

PROSPECTS AND FEATURES OF UAV PRODUCTION DEVELOPMENT IN UKRAINE

This article explores the current state and prospects of the unmanned aerial vehicle (UAV) production sector in Ukraine under martial law and the transformation of the defense-industrial complex. The study focuses on managerial, economic, organizational-technological, and institutional aspects of the UAV market, as well as the potential for building an innovation ecosystem in this sector. The purpose of the research is to identify trends, problems, and strategic directions for the development of the Ukrainian UAV industry, considering its critical role in national security and the economy. The methodology includes secondary data analysis, content analysis of analytical and statistical reports, Porter's Diamond Model, and comparative assessment of Ukrainian UAV characteristics versus foreign analogues. Results: The study identifies key factors of competitiveness, such as increasing demand from the Armed Forces, availability of highly qualified specialists, development of innovative startups, and the need to localize critical components. The research systematizes the main market participants and their specialization and reveals the prerequisites for creating a sustainable innovation ecosystem involving business, science, and the state. The findings serve as a basis for forming government policy to support the industry, for strategic planning of enterprises operating in the UAV sector, and for academic research in unmanned technologies and security. The conclusion states that the Ukrainian UAV industry shows strong development potential but requires institutional strengthening, R&D investment, and active involvement in global markets.

Keywords: unmanned aerial vehicles, drones, innovation, strategy, ecosystem, defense industry, competitiveness, public policy, management, UAV market.

REFERENCES

1. A Comprehensive Review of Recent Research Trends on UAVs. (2023). arXiv:2307.13691 [cs.RO]. <https://doi.org/10.3390/systems11080400>
2. Adner, R. (2017). Ecosystem as structure: An actionable construct for strategy. *Journal of Management*, 43(1), 39–58. <https://doi.org/10.1177/0149206316678451>
3. Horbal, N. I., & Karachkov, V. S. (2024). Analysis of the international competitiveness of Ukrainian drone manufacturers. *Bulletin of the National University 'Lviv Polytechnic'. Series 'Problems of Economics and Management'*, 8(1), 1–10. <https://doi.org/10.23939/semi2024.01.001> (in Ukrainian)
4. Bilousova, O., Omelchenko, E., Makarcuk, M., & Milovanov, T. (2024). Ukraine's drones industry: Investments and product innovations. Kyiv School of Economics (KSE) and Brave1 Cluster. Available at: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/10/241004-Brave1-report-v1.pdf>
5. dev.ua. (2025). Top 10 Ukrainian drone manufacturers. Available at: <https://dev.ua/news/top-10-ukrainskykh-vyrobnykiv-droniv> (in Ukrainian)
6. Herrick, K. (2000). Development of the unmanned aerial vehicle market: Forecasts and trends. *Air & Space Europe*, 2(2), 25–27. [https://doi.org/10.1016/S1290-0958\(00\)80035-0](https://doi.org/10.1016/S1290-0958(00)80035-0)
7. Horobets, A. (2025). The development of unmanned systems in Ukraine. *European Security & Defence*. Available at: <https://euro-sd.com/2025/04/articles/43553/the-development-of-unmanned-systems-in-ukraine/>
8. Vyshnivska, B., Kvasha, S., & Vakulenko, V. (2024). Unmanned aerial vehicle market conditions and its practical use in the agricultural sector of the economy. *Three Seas Economic Journal*, 2(5), 14–22. <https://doi.org/10.30525/2661-5150/2024-2-3>

9. Wikipedia. (n.d.). Bayraktar TB2. Available at: https://en.wikipedia.org/wiki/Bayraktar_TB2 (in Ukrainian)
10. Wikipedia. (n.d.). MQ-9 Reaper. Available at: https://en.wikipedia.org/wiki/MQ-9_Reaper (in Ukrainian)
11. Wikipedia. (n.d.). Heron TP. Available at: https://en.wikipedia.org/wiki/IAI_Eitan (in Ukrainian)
12. Wikipedia. (n.d.). Wing Loong II. Available at: https://en.wikipedia.org/wiki/Chengdu_Wing_Loong_II (in Ukrainian)
13. Wikipedia. (n.d.). List of UAVs of Ukraine. Available at: <https://goo.su/IpPKj> (in Ukrainian)
14. Ukrspecsystems. (n.d.). Official website. Available at: <https://ukrspecsystems.com> (in Ukrainian)
15. State Statistics Service of Ukraine. (2025). Number of business entities by type of economic activity by region (2014–2023). Available at: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze_20.htm (in Ukrainian)
16. State Statistics Service of Ukraine. (2025). Number of employees at business entities by type of economic activity by region (2014–2023). Available at: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze_20.htm (in Ukrainian)
17. Krasnomovets, P. (2022). Born to fly: Since 2014, a whole UAV industry has grown in Ukraine. Forbes Ukraine. Available at: <https://forbes.ua/innovations/narodzheni-litati-z-2014-roku-v-kraini-virosla-tsila-galuz-virobnitstva-bpla-chi-dopomozhe-viyuna-ukrainskomu-military-tech-stati-globalnim-gravtsem-06092022-8150> (in Ukrainian)
18. Kupriyanova, V. S., & Matyushenko, I. Y. (2015). State and prospects of UAV development in Ukraine. Bulletin of Transport Economics and Industry, 50, 334–400. <https://doi.org/10.18664/338.47:338.45.v0i50.53251> (in Ukrainian)
19. Novikov, K. (2021). Ukrainian UAV market and its prospects. Center for Transport Strategies. Available at: https://cfts.org.ua/blogs/ukrainskiy_rinok_bpla_ta_yogo_perspektivi_577 (in Ukrainian)
20. State Statistics Service of Ukraine. (2025). Volume of manufactured products (goods, services) by type of economic activity by region (2014–2023). Available at: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze_20.htm (in Ukrainian)
21. Porter, M. E. (1990). The competitive advantage of nations. Harvard Business Review, March–April. Available at: <https://hbr.org/1990/03/the-competitive-advantage-of-nations> (in Ukrainian)
22. Skugarev, V., Tykhonenko, V., & Borzenko, D. (2023). Analysis of the UAV market in Ukraine and prospects for its development. Scientific Papers Collection of DNDI VS OVT, 17(3), 84–89. <https://doi.org/10.37701/dndivsovt.17.2023.10> (in Ukrainian)
23. Inflation indices in Ukraine from 2013 to 2025. (2025). Accountant of the Budget Institution. Available at: <https://buhgalter.com.ua/dovidnik/norma-robochogo-chasu/tabliitsya-indeksiv-inflyatsiy/> (in Ukrainian)
24. Vestbee. (2025). UAV market in Ukraine: Development of defence technologies and why we need attritable drones. Available at: <https://www.vestbee.com/blog/articles/uav-market-in-ukraine> (in Ukrainian)
25. Kyiv Post. (2025). Ukraine already produces 2.5 million drones per year, and there will be more. Available at: <https://www.kyivpost.com/uk/post/46913?utm> (in Ukrainian)
26. Kremenchuk Telegraph. (2025). Ukraine increased FPV drone production tenfold and surpasses Russia. Available at: <https://www.telegraf.in.ua/popular/10136874-ukrajina-perevazhaye-rf-u-vigotovlenni-fpv-droniv-ta-zbilshila-jih-virobnictvo-u-desjat-raziv-do-200-tisjach-na-misjac.html> (in Ukrainian)
27. Ministry of Defense of Ukraine. (2025). In 2024, Ukrainian drones accounted for 96.2% of all UAVs for the Defense Forces – Rustem Umerov. Available at: <https://mod.gov.ua/news/ukrayinski-droni-u-2024-roczni-skladi-96-2-vid-usih-bpla-dlya-sil-oboroni-rustem-umyerov> (in Ukrainian)

Scientific supervisor – Kyzym M. O., Doctor of Economics, Professor, Corresponding Member of the NAS of Ukraine, Chief Researcher, Research Center for Industrial Development Problems of the NAS of Ukraine (Kharkiv, Ukraine)

The article was received by the editors 21.09.2025

The article is recommended for printing 25.10.2025

Published 30.11.2025

<https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-10>
JEL Index: E52, G12, E44

DYNAMIC RELATIONSHIP BETWEEN CENTRAL BANK FINANCIAL POLICIES, CAPITAL MARKET VOLATILITY, AND MACROECONOMIC PERFORMANCE IN NIGERIA

Lucky Saviour Ozabeme

Department of Finance

Federal University Oye Ekiti Ekiti State Nigeria

e-mail: ozabemelucky@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-3965-8288>

This study examined the dynamic relationship between central bank financial policies, capital market volatility, and macroeconomic performance in Nigeria from 1990 to 2023. Market capitalization is employed as a proxy for capital market dynamics, while Treasury bill rates capture the monetary policy stance of the central bank. Macroeconomic performance was assessed using annual GDP growth rates. Utilizing the Autoregressive Distributed Lag (ARDL) bounds testing framework, the analysis accommodates variables integrated at different levels and distinguishes between short-run and long-run effects. Unit root and co-integration tests confirm the existence of a stable long-run equilibrium relationship among the variables. The findings reveal that capital market fluctuations exert a destabilizing effect on macroeconomic performance in the short run but contribute positively to economic growth over the long term. Treasury bill rates demonstrate statistically significant short-term effects; however, their long-run impact is contingent upon the effectiveness of monetary policy transmission mechanisms. Additionally, exchange rate movements and consumer price stability emerge as key influencers of macroeconomic outcomes. The study underscores the necessity for coherent policy measures aimed at strengthening capital market infrastructure, attracting foreign investment, and enhancing investor confidence. Furthermore, reinforcing the credibility and consistency of monetary policy frameworks is essential for achieving long-term macroeconomic stability and sustainable growth in Nigeria.

Keywords: Central Bank Financial Policy, Capital Market Volatility, Macroeconomic Performance, Stock Market Fluctuations, Monetary Policy and Financial Stability

In cites: Lucky Saviour Ozabeme (2025). Dynamic relationship between central bank financial policies, capital market volatility, and macroeconomic performance in Nigeria. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series International Relations. Economics. Country Studies. Tourism*, (22), 95-105. <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-10>

INTRODUCTION

A lack of efficient, open, and comprehensive policymaking has caused the Nigerian capital market to struggle to sustain stock price stability in recent years. Wirick (2022) and Adamu & Zubairu (2022) both assert that capital market volatility is a typical aspect of investing and should be anticipated in a portfolio. The economic performance index, which displays the shocks and abnormalities of the economic systems, now includes capital market and monetary policy as a crucial component. The abnormal state of investment craning out price fluctuations to give no or little certainty and prediction in the price as it reflects inflationary pressures over the long run would make investing easy and make us all wealthy (Jessie & Osakwe 2019). Even though stock prices don't often fluctuate significantly, there are extended stretches of low enthusiasm interspersed with brief bursts of significant up or down movement. Average volatility is skewed higher by these events than it would be on most days. For most capital market volatility, an average of 15 to 30% seems ideal; nevertheless, if this is exceeded, an economic depression may result (Adewole *et al.*, 2023).

Generally speaking, markets that are bullish (trending upward) have low volatility, while those that are bearish (trending downward) have erratic price swings, usually downward. If left unchecked, this kind of movement can be disastrous for the economy and lead to widespread investment panic (Motunrayo & Jonathan, 2021).

Over the span of time, there has been debate on how monetary policy affects the values of stocks and commodities. Changes in asset prices signal changes in macroeconomic outcomes and their implications, as well as changes in the cost of risk. A worsening policy climate or a central bank's incapacity to adequately manage business risk could be indicated by increased volatility. Before the 2007–2009 financial crisis, there was discussion on whether central banks should respond to shifts in stock prices. Motunrayo & Jonathan (2021) argue that a central bank can counteract excessive stock price rises, whereas Adamu & Zubairu (2022) argue that a central bank should “mop up” the negative macroeconomic effects after a bubble burst. The argument for inflationary targeting, which has come under fire for neglecting financial stability, is connected to the topic. This study provides a positive perspective on whether central banks consider asset price volatility in their policies and the consequences. The main goal of the paper is to look at how capital market volatility and central bank financial policies affect Nigeria's macroeconomic performance. This study will particularly aim to accomplish the following objectives in order to fulfil this overarching goal: i. Assess how capital market volatility affects macroeconomic results. ii. Determine how much monetary policy affects macroeconomic results. iii. Examine how the

stock market and monetary policy interact to affect macroeconomic results.

The research work is a country-specific study concerning the Nigerian economy. This study uses 32-year data from 1990-2022 to analyze macroeconomic outcomes, economic policy, and security market volatility in Nigeria, focusing on available data.

LITERATURE REVIEW

Nigerian capital Market Growth and Challenges

The capital market is a vital component of an economy because it recycles investment and development resources and acts as a link between the surplus and deficit units (Falaye & Danladi, 2021). It is believed to activate domestic resources for successful endeavours and distribute financial wealth among economic entities. A nation's stock market output can provide insight into its economic growth and development, with steadily falling stock values indicating economic suffering and rising prices indicating potential economic prosperity (Adewole *et al.*, 2023). Since its founding in 1960, the Nigerian Stock Market once known as the Lagos Stock Exchange has evolved into a second-tier securities market, the Securities and Exchange Commission, and an automated clearing and settlement system, making it one of Africa's largest capital markets (Falaye & Danladi, 2021).

The Nigerian stock market has grown significantly, reaching ₦5.12 trillion in 2006. However, the market capitalization to GDP ratio remains low, indicating limited market contribution to economic growth. Stock trading turnover ratios have improved, but declined to 16.7% in 2011. Despite increased equity listings, a significant portion remains inactive. Factors contributing to the market's slow growth include unstable macroeconomic conditions, inadequate regulatory frameworks, limited securities, an underdeveloped bond market, and declining investor confidence. (Adewale & Adewole, 2024).

Central Bank's Financial Policy and Monetary Regulation

Monetary policy is a crucial tool for regulating money and credit availability and distribution to achieve macroeconomic objectives (Adeyemo & Adewale, 2024). In Nigeria, the Central Bank of Nigeria (CBN) Act of 1958 established the apex monetary authority responsible for financial system stability and management. The CBN uses a rule-based approach, including selective credit regulations and interest rate adjustments, along with market-driven instruments like reserve requirements and OMO. Adjustments in monetary policy rates influence nominal and real interest rates and investment and consumption decisions (Takou & Ita, 2020). However, the effectiveness of these policies depends on market efficiency and market participants' commitment to national economic objectives (Magnus, 2018).

Elevated interest rates can discourage investment and stifle economic growth, potentially leading to

financial sector instability. In some cases, financial intermediaries may fund high-risk projects with low economic value, increasing the likelihood of financial crises. Quantity-based monetary instruments, such as reserve money and monetary aggregates, influence the availability and cost of funds, shaping decision-making among economic agents. While central banks prioritize price stability to support sustainable growth, their actions significantly impact real sector activities. Beyond inflation control, central banks also play a developmental role and often face policy conflicts. Pursuing price stability as a primary objective indirectly affects economic growth and financial market efficiency (Adeyemo & Adewale, 2024).

Capital Market Volatility and Macroeconomic Performance in Nigeria

Capital markets are essential to economic development, providing liquidity and facilitating investment opportunities (Etale & Eze, 2019). Well-functioning equity markets reduce investment risks and enhance financial attractiveness by allowing investors to buy and sell assets efficiently at minimal costs (Jessie & Osakwe, 2019). Companies benefit from continuous access to capital through equity financing, ensuring long-term financial stability. The Nigerian capital market must evolve into a key driver of economic transformation, becoming the preferred investment destination for both domestic and international investors (Adewole *et al.*, 2023).

The Nigerian Stock Exchange (NSE) is a key player in managing market activities, encompassing primary and secondary markets for new securities issuance and trading existing stocks. Regulatory bodies and financial institutions, such as the Securities and Exchange Commission (SEC), issuing houses, investment advisers, portfolio managers, investment tribunals, stockbrokers, and registrars, contribute to market depth and stability (Adewole *et al.*, 2023). Since the 1980s, significant developments have shaped stock market growth, including the Second-Tier Securities Market (SSM), deregulation of interest rates, privatization of state-owned enterprises, market infrastructure improvements, and banking sector reforms (Jessie & Osakwe, 2019). A well-structured stock market enhances capital formation, mobilizes domestic savings, and accelerates economic growth. Equity markets offer diversified portfolio management and cost-effective investment capital (Adewale & Adewole, 2024). A liquid and efficient stock market also provides central banks with a mechanism to implement monetary policy through government securities transactions (Adewole *et al.*, 2023).

Theoretical Review

Finance theory

The finance theory domiciled in business cycle, dow and multiplier acceleration theories. Stock market volatility is influenced by the business cycle, which

is a cyclical process that occurs when the economy reaches full capacity. Keynes' macroeconomic ideas, such as the multiplier-acceleration theory, suggest that strong economic growth stimulates investment, which in turn accelerates output growth. This cyclical process continues until the economy reaches its lowest point, leading to an economic downturn. Mele (2008) argues that stock market volatility is counter-cyclical, intensifying during economic downturns and diminishing during periods of growth. Expected stock returns decline less during economic booms but rise significantly during recessions. This asymmetry occurs because investors' required return on investment is both counter-cyclical and unevenly influenced by business cycle movements.

Umstead (1977) asserts that stock prices are influenced by investor expectations, which can be derived from economic indicators. These expectations are systematically linked to leading economic indicators, causing stock prices to exhibit predictable responses to business cycle movements. Garry (1990) applies Dow Theory to argue that economic cycles occur in regular patterns, and understanding these cycles provides investors with a strategic advantage in predicting market movements and making informed investment decisions.

Empirical review

Ezekiel & James (2024) examined the impact of financial sector development on macroeconomic volatility in Nigeria. It uses autoregressive distributed lag and modified ordinary least square to examine the moderating effect of financial development on the link between external shocks and macroeconomic volatilities. Results show that domestic credit to the private sector reduces output and inflation, while market capitalisation promotes volatility. The study also reveals that external shocks stimulate macroeconomic volatility in Nigeria, but their effects are reduced when financial development is incorporated.

Adeyemo and Adewale (2024) also examined how the Central Bank of Nigeria (CBN) policy management impacted the stability of the Nigerian economy in 2000-2022. The paper concentrated on the impact of reserve requirement, exchange rate, and interest rate on the achievement of economic stability. In its *ex post facto* design, the study utilized the data obtained through the CBN Statistical Bulletin and Economic Development Integration Report to perform statistical tests to establish the relationships. The results indicated that the reserve requirements and the exchange rates positively affected the economic stability and the interest rates affected it negatively. This paper concluded that CBN policy management contributes greatly to stability in the economy of Nigeria. It suggested the monetary policy instruments should be constantly refined, especially in the tradeoff between inflation and growth targets, and that monetary tools, the interest rates and

reserve requirements and the open market operations, should be frequently evaluated to produce sustainable stabilization.

Adewale and Adewole (2024) analyzed the effect of stock market indicators on economic growth in Nigeria through ex post facto design (ARDL model). The data were retrieved as Central Bank of Nigeria Statistical Bulletin. The analysis of the main indicators was based on equities, corporate bonds, all-share index and inflation as a relation to GDP. The results showed that the correlation coefficient between the indicators of the stock market and economic growth is 0.628, which is moderate and positive. The F-test (4.237) with the significance level of 0.009 proved that the overall model was statistically significant meaning that stock market indicators have a significant impact on GDP. The paper advised policymakers against using bonds alone as the growth engine but promote diversification of asset classes to reduce the impact of a volatile equity market. It also implied that regulators always look at the rules of the market so that they are efficient and can keep it growing.

Adewole, Omotayo, Adewale, and Kadiri (2023) examined the relationship between stock market capitalization and economic growth in Nigeria from 1991 to 2021. The paper particularly evaluated the impacts of corporate bonds, government security, and equities on gross domestic product (GDP) based on secondary data obtained via the Central Bank of Nigeria Statistical Bulletin. Minitab software used to analyse multiple regression was used. The results obtained showed that GDP has a negative relationship with the stock market indicators, but the general relationship is significant. The research suggested that the Nigerian Stock Exchange is advised to persuade investors to invest more on government securities in order to stimulate GDP. It also proposed that investors be sensitised on the advantages of corporate bonds and encouraged to invest more in equities to enhance the performance of the economy. This study is empirical because it concludes that, although stock market instruments have a mixed impact, they are essential in the economic growth path of Nigeria.

Usman, Aina-David & Yinus (2022). explored the link between capital market dynamics, bank credit, and Nigeria's economic growth. The data were analyzed using multiple regression analysis. It finds a significant positive effect of these variables on economic growth, indicating a granger causality relationship. The findings suggest increasing equities trading volume and value, expanding investment opportunities, and addressing terrorist activities and kidnappings to attract both Nigerian and foreign investors to the Nigerian capital market.

Henry & Behiye (2021) examined the effect of macroeconomic variables on stock return volatility in the Nigerian stock exchange market. Autoregressive Distributed Lag (ARDL) method of analysis was used.

A study on Nigeria's stock market found that money supply and aggregate industrial production positively impact stock returns, while exchange and inflation rates negatively affect them. The study recommends the Central Bank of Nigeria to implement deflationary fiscal policy and the Adaptive Stabilization Method of Exchange Rate policy to reduce variance between actual and expected stock returns. This is the first study to incorporate money supply and aggregate industrial production in Nigerian stock market modeling.

Felicia, Oyakhilome & Abiola (2020) studied the analyzes the long-term impact of macroeconomic indicators on Nigeria's stock market performance using the VECM analysis. Results show that macroeconomic variables and stock market performance are cointegrated, with interest rate, inflation, and trade having a negative relationship. However, exchange rate, GDP growth rate, and foreign capital flows are positively related. If deviations occur, policies to improve Nigeria's macroeconomic environment are recommended, including lowering interest rates, increasing foreign capital flows, and improving trade terms.

Anuya Sunday & Raph (2024) analyzed the impact of macroeconomics on Nigeria's stock market volatility from 1986-2022, using secondary data from the CBN Statistical Bulletin and the ARDL tests was employed. It found that independent variables like Money Supply, Interest Rate, Exchange Rate, and Inflation Rate had insignificant negative or positive effects on the All Share Index (ASI). The study concluded that macroeconomics dynamics have no significant effect on stock market volatility in Nigeria and recommended regulatory authorities and policymakers to maintain stability in these areas.

Agunobi, Efonayi & Akustson (2024) examined the influence of macroeconomic variables on Nigeria's stock market performance. The study used Auto-regressive distributed lag model (ARDL) technique. It reveals that broad money supply, allshare index, financial deepening, and interest rate significantly impact the total market capitalization of the stock market. The all share index also has a significant effect, while financial deepening also has a significant effect. The interest rate did not significantly affect the total market capitalization. The study suggests that policymakers should monitor money supply fluctuations to ensure stability and growth in the Nigerian Exchange. Diversification strategies across sectors can mitigate risks and capitalize on opportunities.

Akinbola (2024) explored the relationship between capital adequacy and financial stability in Nigerian banks, within a volatile economic environment. The Ordinary Least Squares (OLS) method was employed to analyze variables such as return on assets (ROA), return on equity (ROE), non-performing loans (NPL), firm size, CAR, and loans and advances (LA). Results indicate that capital adequacy ratio and firm size positively impact

bank stability, while non-performing loans and loans and advances negatively impact it. Improving capital adequacy and firm size enhances bank resilience, while tighter regulation of non-performing loans mitigates financial instability.

Emmanuel & Oluwaseyi (2022). examined the relationship between uncertainty, macroeconomic variables, and capital market performance in Nigeria. It found that uncertainty doesn't affect Nigeria's macroeconomic performance. However, crude oil prices significantly impact the economy, affecting the gross domestic product, all-share index, and money supply. External uncertainty from crude oil exports triggers domestic uncertainty, leading to macroeconomic instability. The study recommends developing a framework to reduce domestic shocks, as internal shocks are insignificant.

METHODOLOGY

The analysis looks at the association involving capital market volatility, central bank financial policy, and economic development using ex post facto data relating to a model developed by Kolapo and Adaramola (2012).

$$GDP = f(MCAP, TNI, VLT, LEGS) \tag{3.1}$$

A revised specification for this experiment has been produced by incorporating more financial indicators into the Kolapo and Adaramola models.

$$RGDP = f(MCAP, TB, EXR, CPS) \tag{3.2}$$

To achieve a robust empirical assessment, the study utilizes the ARDL bound testing technique, initially developed by Pesaran and Shin (1999) and later extended by Pesaran et al. (2001). The extended framework is particularly useful for analyzing long-term interactions between capital market dynamics and economic growth, making it well-suited for this research. The ARDL bound testing model is mathematically expressed as follows:

Objective One: Examine the degree of Capital market volatility on macroeconomic outcomes

$$\Delta GDP_t = \alpha_0 + \sum_{i=1}^p \alpha_1 \Delta GDP_{t-i} + \sum_{i=0}^p \alpha_2 \Delta TB_{t-i} + \sum_{i=0}^p \alpha_3 EXR_{t-i} + \sum_{i=0}^p \alpha_4 CPS_{t-i} + \alpha_5 \ln GDP_{t-1} + \alpha_6 \ln MCAP_{t-1} + \alpha_7 \ln EXR_{t-1} + \alpha_8 \ln CPS_{t-1} + \varepsilon_t \tag{3.3}$$

Objective Two: Impact of Monetary Policies on Macroeconomic Outcomes

$$\Delta GDP_t = \alpha_0 + \sum_{i=1}^p \alpha_1 \Delta GDP_{t-i} + \sum_{i=0}^p \alpha_2 \Delta MCAP_{t-i} + \sum_{i=0}^p \alpha_3 EXR_{t-i} + \sum_{i=0}^p \alpha_4 CPS_{t-i} + \alpha_5 \ln GDP_{t-1} + \alpha_6 \ln MCAP_{t-1} + \alpha_7 \ln EXR_{t-1} + \alpha_8 \ln CPS_{t-1} + \varepsilon_t \tag{3.4}$$

Objective Three: Interaction of monetary policy and capital market on macroeconomic outcomes.

$$\Delta GDP_t = \alpha_0 + \sum_{i=1}^p \alpha_1 \Delta GDP_{t-i} + \sum_{i=0}^p \alpha_2 \Delta MCAP * TB_{t-i} + \sum_{i=0}^p \alpha_3 EXR_{t-i} + \sum_{i=0}^p \alpha_4 CPS_{t-i} + \alpha_5 \ln GDP_{t-1} + \alpha_6 \ln MCAP * TB_{t-1} + \alpha_7 \ln EXR_{t-1} + \alpha_8 \ln CPS_{t-1} + \varepsilon_t \tag{3.5}$$

Where Δ is the first difference operator, GDP is the gross domestic product, MCAP is the market capitalization, EXR is the Foreign Exchange Rate, while CPS is the credit to private sector. P is the lag length, α , φ , and β are the parameters to be estimated and ε_t, v_t and μ_t are white noise error terms.

RESULTS AND FINDINGS

Table 1 presents the summary statistics for the five variables: Consumer Price Stability (CPS), Exchange Rate (EXR), Gross Domestic Product growth (GDP), Market Capitalization (MCAP), and Treasury Bills rate (TB). The mean values indicate moderate average levels across the period examined, with CPS at 12.76, EXR at 147.67, GDP at 4.13, MCAP at 12.66, and TB at 13.51. Notably, EXR exhibited the highest standard deviation (SD = 119.48), suggesting considerable exchange rate volatility over the sample period.

Table 1

Descriptive stats

	CPS	EXR	GDP	MCAP	TB
Mean	12.76118	147.6688	4.126951	12.66368	13.5121
Median	10.11138	129.22	4.23	11.63	13.34
Maximum	22.75484	458.8	15.33	30.8	26.9
Minimum	5.806165	8.04	-2.04	2.49	4.5
Std. Dev.	5.77052	119.4766	4.04535	5.527284	4.916692
Skewness	0.219689	0.930148	0.516897	1.363529	0.212411
Kurtosis	1.291355	3.215329	3.217947	5.565359	3.247427
Jarque-Bera	4.279716	4.822224	1.534818	19.27463	0.332328
Probability	0.117672	0.089715	0.464214	6.52E-05	0.846907
Sum	421.119	4873.07	136.1894	417.9013	445.8994
Sum Sq. Dev.	1065.565	456788.8	523.6754	977.628	773.5635
Observations	33	33	33	33	33

Source: Authors Compilation (2025)

Skewness and kurtosis values reflect largely acceptable distributional properties, with the exception of MCAP, which displayed positive skewness (1.36) and leptokurtic tendencies (5.57), suggesting the presence of outliers. Normality tests using the Jarque-Bera statistic showed that most variables were approximately normally distributed ($p > .05$), except for MCAP

($p < .001$), indicating the need for careful interpretation in subsequent parametric analyses.

Correlation and Covariance Analysis

The covariance matrix (Table 2) indicates the highest positive covariation between CPS and EXR (cov = 481.10), suggesting potential co-movement. The correlation matrix (Table 3) further supports this, revealing a strong positive linear relationship between CPS and EXR ($r = .72$). However, the remaining correlations were weak or negative, such as between GDP and MCAP ($r = -.04$), implying limited contemporaneous associations.

Table 2

Covariance

	CPS	EXR	GDP	MCAP	TB
CPS	32.28984	481.0985	-3.40426	-5.84433	-5.07765
EXR	481.0985	13842.09	-112.672	-127.398	-142.851
GDP	-3.40426	-112.672	15.86895	-0.87109	-1.80286
MCAP	-5.84433	-127.398	-0.87109	29.62509	-7.50928
TB	-5.07765	-142.851	-1.80286	-7.50928	23.44132

Source: Authors Compilation (2025)

Table 3

Correlation

	CPS	EXR	GDP	MCAP	TB
CPS	1	0.719615	-0.15039	-0.18896	-0.18456
EXR	0.719615	1	-0.2404	-0.19894	-0.25078
GDP	-0.15039	-0.2404	1	-0.04018	-0.09348
MCAP	-0.18896	-0.19894	-0.04018	1	-0.28496
TB	-0.18456	-0.25078	-0.09348	-0.28496	1

Source: Authors Compilation (2025)

Granger Causality Tests

Pairwise Granger causality tests (Table 4) were employed to evaluate predictive relationships among the variables. Most null hypotheses could not be rejected, indicating no significant causality between CPS and other variables. However, a significant unidirectional causality was detected from MCAP to GDP ($F = 4.04, p = .030$), suggesting that fluctuations in financial market capitalization precede and potentially influence economic output.

Regression Analysis: ARDL Model Estimates

The Autoregressive Distributed Lag (ARDL) model was estimated to assess both short- and long-run relationships. The long-run estimates (Table 5) revealed that EXR has a statistically significant negative contemporaneous effect on the dependent variable ($\beta = -0.063, p = .015$), while its lagged value had a positive effect ($\beta = 0.075, p = .013$), indicating exchange rate dynamics are impactful over time. Similarly, MCAP at lag 1 ($\beta = 0.245, p = .023$) significantly influences the dependent variable positively. Treasury Bills (TB) at lag 1 also had a significant negative influence ($\beta = -0.303, p = .034$), consistent with the contractionary effect of rising interest rates on economic indicators. Interestingly, CPS coefficients showed alternating signs across lags, with both positive and negative significant

values, suggesting price stability affects the dependent variable in a complex, nonlinear manner. The model demonstrated a high explanatory power ($R^2 = .87$; Adjusted $R^2 = .71$), and the F-statistic confirmed overall significance ($F = 5.48, p = .002$). The Durbin-Watson statistic ($DW = 1.99$) suggests no autocorrelation in the residuals.

Table 4

Pairwise Granger Causality Tests

Null Hypothesis:	Obs	F-Statistic	Prob.
EXR does not Granger Cause CPS	31	2.229709	0.127724
CPS does not Granger Cause EXR		0.628627	0.541235
GDP does not Granger Cause CPS	31	0.663516	0.523542
CPS does not Granger Cause GDP		0.908265	0.415638
MCAP does not Granger Cause CPS	31	1.989443	0.157055
CPS does not Granger Cause MCAP		0.992579	0.384231
TB does not Granger Cause CPS	31	0.839441	0.443325
CPS does not Granger Cause TB		1.189599	0.32037
GDP does not Granger Cause EXR	31	0.631494	0.539757
EXR does not Granger Cause GDP		0.27112	0.764654
MCAP does not Granger Cause EXR	31	0.180935	0.835531
EXR does not Granger Cause MCAP		0.617269	0.547134
TB does not Granger Cause EXR	31	0.105151	0.90057
EXR does not Granger Cause TB		0.711754	0.500097
MCAP does not Granger Cause GDP	31	4.041921	0.029616
GDP does not Granger Cause MCAP		0.266488	0.768132
TB does not Granger Cause GDP	31	1.715275	0.199652
GDP does not Granger Cause TB		0.057125	0.944595
TB does not Granger Cause MCAP	31	0.302602	0.74146
MCAP does not Granger Cause TB		0.467174	0.631931

Source: Authors Compilation (2025)

Short-run ARDL estimates (Table 5) yielded no statistically significant coefficients ($p > .05$), indicating that the relationships among the variables manifest more strongly in the long run. This outcome may reflect economic frictions and adjustment lags in macroeconomic systems, which delay the full transmission of shocks.

Table 5

**Autoregressive Distributive Lag
(Long and Short run Effects)**

Long run ARDL

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.*
GDP(-1)	0.395682	0.189385	2.089301	0.056906
GDP(-2)	0.332584	0.168422	1.974705	0.069932
EXR	-0.06269	0.022507	-2.78558	0.01545
EXR(-1)	0.074676	0.025907	2.882459	0.012833
MCAP	0.04734	0.093318	0.507299	0.620442
MCAP(-1)	0.244552	0.09507	2.572345	0.023191
MCAP(-2)	0.117878	0.102427	1.150846	0.270524
MCAP(-3)	0.192525	0.09808	1.962946	7.14E-02
TB	0.183296	0.130155	1.408294	0.182508
TB(-1)	-0.30299	0.128181	-2.3638	0.034331
TB(-2)	-0.01745	0.121573	-0.14357	0.888043
TB(-3)	0.205125	0.127573	1.607905	0.131861
CPS	-0.62337	0.231048	-2.69801	0.018263
CPS(-1)	0.867127	0.378614	2.290266	0.039363
CPS(-2)	-0.89666	0.384412	-2.33254	0.03639
CPS(-3)	0.546428	0.256688	2.128769	0.052968
C	-6.82589	4.741103	-1.43973	0.173589
R-squared	0.870969	Mean dependent var	3.980646	
Adjusted R-squared	0.712162	S.D. dependent var	3.939286	
S.E. of regression	2.113449	Akaike info criterion	4.631604	
Sum squared resid	58.06665	Schwarz criterion	5.425616	
Log likelihood	-52.4741	Hannan-Quinn criter.	4.885616	
F-statistic	5.48444	Durbin-Watson stat	1.991213	
Prob(F-statistic)	0.001781			

Source: Authors Compilation (2025)

Short run ARDL

Variable *	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
EXR(-1)	0.044093	0.037851	1.164915	0.255049
MCAP(-1)	2.216489	1.519382	1.45881	0.157068
TB(-1)	0.250148	0.707261	0.353685	0.72654
CPS(-1)	-0.39182	0.540418	-0.72503	0.475165
C	-25.1198	27.69829	-0.90691	0.373115

Note: * Coefficients derived from the CEC regression.

Source: Authors Compilation (2025)

Diagnostic Test

The Breusch-Pagan-Godfrey test for heteroskedasticity (Table 6) indicates that the null hypothesis of homoscedasticity could not be rejected ($F = 1.58$, $p = .205$; $\chi^2 = 19.81$, $p = .229$). This supports the reliability of the standard errors in the regression estimates. Moreover, the Durbin-Watson statistic in the residual regression ($DW = 2.24$) confirms the absence of serial correlation.

Table 6

Heteroskedasticity Test: Breusch-Pagan-Godfrey

F-statistic	1.579395	Prob. F(16,13)	0.205472	
Obs*R-squared	19.80934	Prob. Chi-Square(16)	0.228931	
Scaled explained SS	2.072283	Prob. Chi-Square(16)	0.999987	
Test Equation:				
Dependent Variable: RESID^2				
Method: Least Squares				
Date: 05/16/25 Time: 08:27				
Sample (adjusted): 4 33				
Included observations: 30 after adjustments				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-2.81962	4.057936	-0.69484	0.499387
GDP(-1)	-0.12056	0.162096	-0.74374	0.470265
GDP(-2)	0.21384	0.144153	1.48342	0.161798
EXR	0.016847	0.019264	0.874568	0.397679
EXR(-1)	-0.01578	0.022174	-0.71184	0.489141
MCAP	-0.03	0.079871	-0.37556	0.713303
MCAP(-1)	0.00568	0.081371	0.069808	0.945409
MCAP(-2)	0.0408	0.087668	0.465391	0.649352
MCAP(-3)	-0.13707	0.083947	-1.63276	0.126494
TB	0.292491	0.1114	2.625591	0.020962
TB(-1)	0.065325	0.109711	0.595427	0.561781
TB(-2)	-0.02004	0.104055	-0.19263	0.850225
TB(-3)	0.065001	0.10919	0.595301	0.561863
CPS	0.200715	0.197755	1.01497	0.328639
CPS(-1)	-0.12567	0.324058	-0.38781	0.704432
CPS(-2)	0.200399	0.32902	0.609079	0.552968
CPS(-3)	-0.27961	0.2197	-1.2727	0.225417
R-squared	0.660311	Mean dependent var	1.935555	
Adjusted R-squared	0.242233	S.D. dependent var	2.078019	
S.E. of regression	1.808912	Akaike info criterion	4.320414	
Sum squared resid	42.53813	Schwarz criterion	5.114426	
Log likelihood	-47.8062	Hannan-Quinn criter.	4.574425	
F-statistic	1.579395	Durbin-Watson stat	2.2393	
Prob(F-statistic)	0.205472			

Source: Authors Compilation (2025)

This dual-axis plot highlights a strong co-movement between the naira's exchange rate and the consumer price index. The upward trend in exchange rate depreciation is mirrored by increased price levels, underscoring the inflationary pressure of currency weakness. This is consistent with the correlation coefficient of 0.72 and the significant long-run coefficients found in the ARDL model. The visual narrative aligns with Agyapong et al. (2022), who observed a strong exchange rate-inflation pass-through in sub-Saharan African economies.

Graphically interpreted as follows:

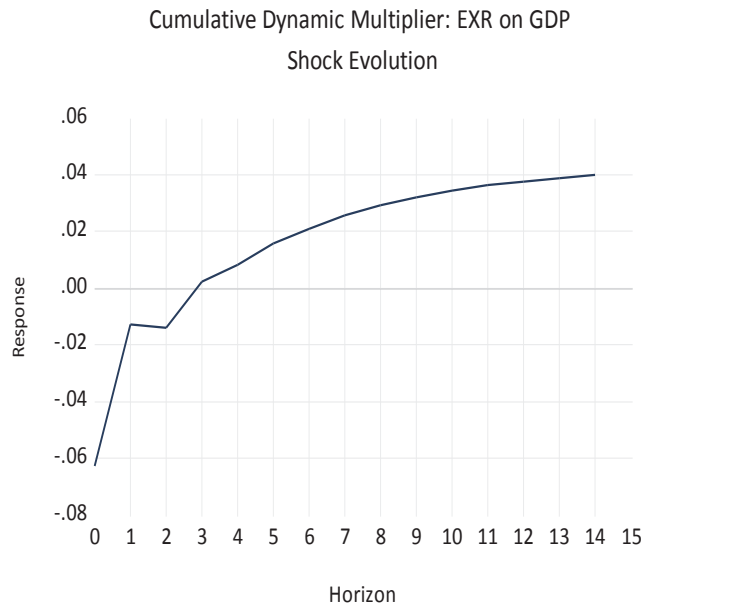

Figure 2. Exchange Rate and Consumer Price Stability Over Time

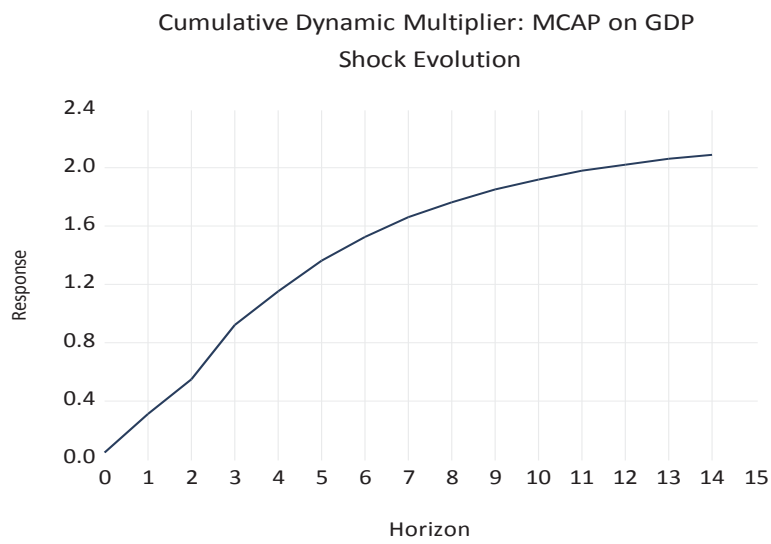

Figure 1. Trend Analysis of Market Capitalization and GDP Growth

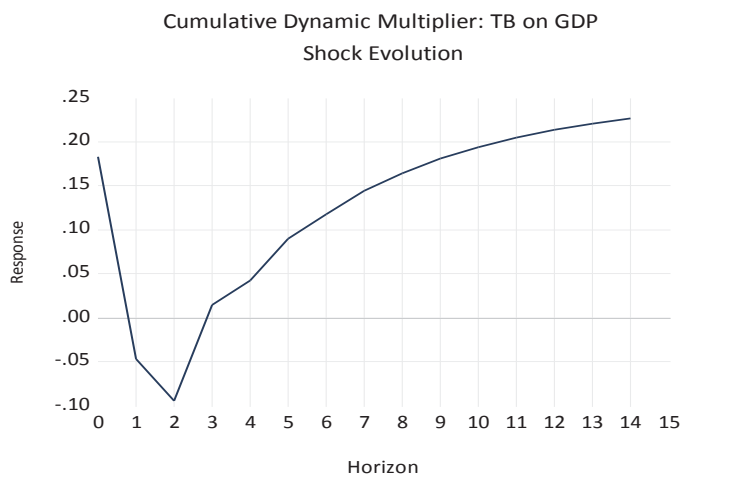

Figure 3. Treasury Bill Rates and GDP Growth

This time-series graph reveals a fluctuating yet increasingly correlated trajectory between market capitalization and GDP growth over the long term. While market capitalization exhibits greater volatility in the early 1990s and post-2008 financial crisis, its gradual stabilization aligns with improvements in GDP performance, especially after 2010. This visual evidence supports the ARDL findings which indicate that market capitalization positively influences GDP in the long run. The convergence pattern reinforces the finance-led growth hypothesis, as earlier confirmed by Oke and Oguntade (2021).

The graphical trend shows that spikes in Treasury bill (TB) rates often coincide with downturns in GDP growth, especially noticeable during monetary tightening episodes in the early 2000s and around 2016–2017. This inverse relationship, graphically illustrated, reflects the negative long-run coefficient of TB(-1) in the ARDL model, suggesting that high short-term interest rates may dampen economic performance. This aligns with Lawal and Uchenna (2021), who noted the contractionary effects of interest rate policies in Nigeria.

Discussion of Findings

The results revealed a strong positive correlation between exchange rate and consumer price stability ($r = .72$), and in the ARDL model, EXR showed a significant short-run and long-run influence on CPS. Specifically, the current value of EXR had a negative and significant effect ($\beta = -0.0627$, $p < .05$), while the lagged value had a positive effect ($\beta = 0.0747$, $p < .05$). This dynamic supports the argument that exchange rate fluctuations transmit to domestic prices with both immediate and lagged effects. This finding is consistent with the work of Ismaila (2021), who found that exchange rate depreciation contributes significantly to inflationary pressures in Nigeria. Similarly, Agyapong et al. (2022) emphasized the pass-through effect of exchange rate volatility to domestic inflation in sub-Saharan Africa. These results underscore the importance of stable exchange rate policies in mitigating inflation risks in emerging economies.

A key finding of the Granger causality test was the unidirectional causality from MCAP to GDP ($F = 4.04$, $p = .03$), suggesting that developments in the financial market precede economic growth. This aligns with the finance-growth hypothesis, which posits that financial sector development is a precursor to economic performance. For instance, Oke and Oguntade (2021) reported that stock market development in Nigeria significantly predicts real economic growth. Similarly, in a broader African context, Ezeaku et al. (2020) demonstrated that market capitalization positively influences GDP growth when supported by robust

regulatory environments. The significant ARDL long-run coefficient of MCAP(-1) ($\beta = 0.245$, $p = .023$) further confirms this long-term relationship.

The ARDL model also revealed a significant negative impact of lagged treasury bill rates on the dependent variable ($\beta = -0.303$, $p = .034$), indicating that rising interest rates may crowd out investment or suppress aggregate demand. This is consistent with the classical monetary policy theory where higher short-term interest rates deter investment and consumption. Lawal & Uchenna (2021) found that high yields on Nigerian treasury instruments reduce real sector productivity. Likewise, Owusu & Antwi (2023) noted that treasury bill dynamics influence inflation and economic growth in West African economies.

Interestingly, CPS had a mixture of positive and negative effects across different lags in the ARDL model. CPS(-1) was significantly positive ($\beta = 0.867$, $p = .039$), while CPS(-2) was significantly negative ($\beta = -0.897$, $p = .036$), indicating a nonlinear and potentially oscillatory relationship. This is reflective of inflation inertia or delayed policy transmission effects, a phenomenon highlighted by Akpan & Udoh (2020) in their study on inflation persistence in Nigeria.

CONCLUSION AND RECOMMENDATION

The study confirms that capital market volatility is a significant economic concern, driven by frequent price movements and shifts in foreign portfolio investment flows. These fluctuations are primarily driven by economic and policy-related factors, such as changes in other financial markets, interest rate adjustments, and federal government monetary policies. Shares remain highly volatile due to their sensitivity to macroeconomic variables. Monetary policy instruments, particularly treasury bills, significantly influence macroeconomic outcomes, particularly real gross domestic product (RGDP). When monetary authorities implement contractionary policies, borrowing from banks becomes more restrictive, leading to reduced credit availability. The government may resort to domestic or external borrowing or print additional currency to cover fiscal deficits.

To address capital market volatility, proactive interventions are needed to foster economic stability and growth. Policy recommendations include enhancing market capitalization through foreign investments, leveraging advanced technology for market transparency, and strengthening credit access to the private sector. Governments and financial regulators should create policies that attract more foreign investors, prioritize the adoption of cutting-edge technology, and promote transparency and fair trading practices.

REFERENCES

1. Adamu, H., & Zubairu, A. (2022). Money market indicators and stock market volatility in Nigeria: Evidence from GARCH-in-Mean model. *EAS Publisher*. Retrieved from <https://www.easpublisher.com>

2. Adaramola, A. O. (2011). The impact of macroeconomic indicators on stock prices in Nigeria. *Developing Country Studies*, 1(2), 1–14.
3. Adewale, A. A., & Adewole, J. A. (2024). Stock market indicators and Nigerian economy. *Jurnal Akuntansi Universitas Jember*, 22(2), 218–237. <https://doi.org/10.19184/jauj.v22i2.46740>
4. Adewole, J. A., Omotayo, V. A., Adewale, A. A., & Kadiri, K. I. (2023). Stock Market Capitalisation and Economic Growth in Nigeria (1991–2021). *Journal of Management and Social Sciences*, 12(1). <https://fountainjournals.com/index.php/JMSS/article/view/456>
5. Adeyemo, A. A. & Adewale, A. A., (2024). Impact Of Central Bank of Nigeria on Nigerian Economic Stabilisation. *Berjaya Journal of Service and Management*, Vol. 22, July 2024, 41 – 5. <https://journal.berjaya.edu.my/wp-content/uploads/2024/08/04-IMPACT-OF-CENTRAL-BANK-OF-NIGERIAON-NIGERIAN-ECONOMIC-STABILISATION.pdf>
6. Agunobi, Efionayi & Akustson (2024) Effect of Macroeconomic Variables on Stock Market Performance in Nigeria. *Journal of Global Economics and Business* 186-210. <https://doi.org/10.58934/jgeb.v5i18.280>
7. Agyapong, D., Antwi, S., & Mensah, L. (2022). Exchange rate volatility and inflation dynamics in sub-Saharan Africa. *Journal of African Financial Studies*, 14(1), 56–74.
8. Akinbola O. (2024). Capital adequacy and financial stability: A study of Nigerian banks' resilience in a volatile economy. *GSC Advanced Research and Reviews* 21 (1), 001-012. <https://doi.org/10.30574/gscarr.2024.21.1.0346>
9. Akpan, E. O., & Udoh, E. (2020). Inflation inertia and monetary policy effectiveness in Nigeria. *Economic and Financial Review*, 58(4), 29–47.
10. Anuya M. O., Sunday A. & Raph A. (2024) MACROECONOMICS DYNAMICS AND STOCK MARKET RETURN VOLATILITY IN NIGERIA. *African Banking and Finance Review Journal* 17 (17), 141-156.
11. Bissoon, R., Seetanah, B., Bhattu-Babajee, R., Gopy-Ramdhany, N., & Seetah, K. (2016). Monetary policy impact on stock return: Evidence from growing stock markets. *Theoretical Economics Letters*, 6, 1186–1195.
12. Ekene, O. C. (2016). Impact of monetary policy on stock returns in Nigeria. *Middle-East Journal of Scientific Research*, 24(5), 1778–1787.
13. Emmanuel A. & Oluwaseyi F. (2022). The dynamics of uncertainty, macroeconomic variables, and capital market performance: A case study of Nigeria. *Research in Globalization*. <https://doi.org/10.1016/j.resglo.2022.100107>
14. Etale, L. M., & Eze, G. P. (2019). Analyzing stock market reaction to macroeconomic variables: Evidence from Nigerian Stock Exchange (NSE). *Global Journal of Arts, Humanities and Social Sciences*, 7(3), 14–28.
15. Ezeaku, H. C., Asongu, S. A., & Nwachukwu, J. C. (2020). Financial development thresholds for economic growth in Africa. *Finance Research Letters*, 33, 101233.
16. Ezekiel O. A. & James T. D. (2024). External shocks and macroeconomic volatility in Nigeria: does financial development moderate the effect? *PSU Research Review* 8 (3), 828-844. <https://doi.org/10.1108/PRR-07-2022-0094>
17. Felicia O. O., Oyakhilome W. I., & Abiola B. (2020). Macroeconomic indicators and capital market performance: Are the links sustainable? *Cogent Business & Management* 7 (1), 1792258.
18. Henry P. & Behiye C. (2021). The effect of macroeconomic variables on stock return volatility in the Nigerian stock exchange market. *Asian Journal of Economics, Finance and Management*, 126-137.
19. Ismaila, M. (2021). Exchange rate depreciation and inflation in Nigeria: Evidence from ARDL bounds test. *Nigerian Journal of Economic Policy*, 8(2), 105–123.
20. Jessie, C., & Osakwe, C. (2019). The effect of monetary policy on stock market performance. *EPRA International Journal of Research and Development*, 4(1), 125–140. <https://eprajournals.com>
21. Lawal, A. I., & Uchenna, E. (2021). Interest rate channel of monetary policy transmission in Nigeria: New evidence. *African Journal of Economic Policy*, 28(2), 40–59.
22. Magnus, T. (2018). Monetary policy and commercial bank lending to the real sector in Nigeria: A time series study. *American Finance & Banking Review*, 2(1), 12–43.
23. Mortimer, R. (2012). *Monetary policy explained*. Romeconomics. Retrieved from <http://romeconomics.com/monetary-policyexplained/>
24. Motunrayo, H. F., & Jonathan, D. D. (2021). Stock market volatility and macroeconomic performance in Nigeria. *International Journal of Economic Development Research and Investment*, 1(1), 175–192. <https://doi.org/10.21203/rs.3.rs-816822/v1>
25. Obafemi, F. N., & Olowookere, R. O. (2021). Fiscal policy and economic growth in Nigeria: A reappraisal using ARDL approach. *The Nigerian Accountant*, 54(3), 47–62.
26. Oke, B. O., & Oguntade, A. A. (2021). Stock market development and economic growth: Empirical evidence from Nigeria. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 11(4), 1–8.
27. Onyeke, C. E. (2016). Impact of monetary policy on stock returns in Nigeria. *Middle-East Journal of Scientific Research*, 24(5), 1778–1787.
28. Owusu, M., & Antwi, J. (2023). Interest rate, inflation, and economic performance in West Africa: A dynamic panel data approach. *West African Economic Journal*, 4(1), 87–105.
29. Takon, S. M., & Ita, R. I. (2020). Impact of monetary policy on price stability in Nigeria. *International Journal of Banking and Finance Research (IJBFR)*, 6(2), 31-39.
30. Usman O. A., Aina-David O. A. & Yinus S. O. (2022). Assessment of Relationship between Market Dynamics, Bank Credit and Economic Growth. *Bank Credit and Economic Growth*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.4071992>

The article was received by the editors 29.09.2025

The article is recommended for printing 30.10.2025

Published 30.11.2025

Лакі Сейвіор Озабеме, кафедра фінансів, Федеральний університет Ойє-Екіті, штат Екіті, Нігерія, e-mail: ozabemelucky@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-3965-8288>

ДИНАМІЧНИЙ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МІЖ ФІНАНСОВОЮ ПОЛІТИКОЮ ЦЕНТРАЛЬНОГО БАНКУ, ВОЛАТИЛЬНІСТЮ РИНКУ КАПІТАЛУ ТА МАКРОЕКОНОМІЧНИМИ ПОКАЗНИКАМИ В НІГЕРІЇ

У дослідженні проаналізовано динамічний взаємозв'язок між фінансовою політикою центрального банку, волатильністю ринку капіталу та макроекономічними показниками в Нігерії за період 1990–2023 рр. Ринкову капіталізацію використано як проксі-показник динаміки ринку капіталу, тоді як дохідність казначейських векселів слугує індикатором монетарної політики центрального банку. Макроекономічну результативність оцінено на основі річних темпів зростання валового внутрішнього продукту. Методологічною основою дослідження є підхід тестування меж у межах авторегресивної моделі з розподіленими лагами (Autoregressive Distributed Lag, ARDL), який дозволяє аналізувати змінні, інтегровані на різних рівнях, а також розмежовувати короткострокові та довгострокові ефекти. Тести на наявність одиничного кореня та коінтеграцію підтвердили існування стабільної довгострокової рівноважної залежності між досліджуваними змінними. Результати емпіричного аналізу свідчать, що коливання ринку капіталу в короткостроковому періоді чинять дестабілізуючий вплив на макроекономічні показники, однак у довгостроковій перспективі вони сприяють економічному зростанню. Дохідність казначейських векселів має статистично значущий вплив у короткостроковому періоді, тоді як її довгостроковий ефект залежить від ефективності механізмів трансмісії монетарної політики. Крім того, коливання валютного курсу та стабільність споживчих цін визначено як ключові чинники впливу на макроекономічну динаміку. У дослідженні наголошується на необхідності впровадження узгоджених політичних заходів, спрямованих на зміцнення інфраструктури ринку капіталу, залучення іноземних інвестицій та підвищення довіри інвесторів. Водночас посилення довіри до монетарної політики та забезпечення її послідовності є критично важливими умовами досягнення довгострокової макроекономічної стабільності та сталого економічного зростання в Нігерії.

Ключові слова: фінансова політика центрального банку; волатильність ринку капіталу; макроекономічна результативність; коливання фондового ринку; монетарна політика та фінансова стабільність.

Стаття надійшла до редакції 29.09.2025

Стаття рекомендована до друку 30.10.2025

Опубліковано 30.11.2025

<https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-11>
JEL Index: E62, G14, H61, G12, O55

PUBLIC BUDGET ANNOUNCEMENT AND ITS IMPLICATION ON STOCK PRICES IN NIGERIA

Lucky Saviour Ozabeme

Department of Finance,
Federal University Oye-Ekiti, Nigeria.

e-mail: ozabemelucky@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-3965-8288>

The paper investigates the effect of budget announcements to the stock market of Nigeria using some the key macroeconomic indices such as budget size, fiscal deficit, exchange rate, and monetary policy rate (MPR) and inflation rate. The study is based on annual time series of 2006-2023 with the use of the Ordinary Least Squares regression model to examine the sensitivity of the All-Share Index (ASI) to fiscal and macroeconomic policy exhibits. Findings indicate that the stock market and macroeconomic indicators of Nigeria are highly volatile and are moderately correlated to the size of budget and exchange rate. The article reveals the relevancy of monetary policy as a determinant to the behavior of equity market investors in Nigeria.

Keywords: Public budget announcements, Stock market performance, All Share Index, Fiscal deficit, Monetary policy, Market efficiency

In cites: Lucky Saviour Ozabeme (2025). Public budget announcement and its implication on stock prices in Nigeria. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series International Relations. Economics. Country Studies. Tourism*, (22), 106-113. <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-11>

Introduction

Announcement of Federal Budget is a significant fiscal policy tool in Nigeria through which the government delegates its intended revenues and expenditures and gives macroeconomic priorities, sectoral allocations and constraint of government finances (Awosiji 2022). Such announcements are of great interest to investors, analysts and policymakers who are interested in what it means to their anticipation of the rates of taxation, the amount governments will spend and their potential growth rates which may impact the conduct of stock markets (Gbadebo *et al.* 2021). The market efficiency theory deals with the speed and accuracy of the information available to the masses on that information. Nigeria is a growing economy and their developing institutional capacity, and the relation between the fiscal announcements and stock market behaviour should be investigated more cautiously (Edirisinghe 2017). According to Nwachukwu & Nwogu (2022), there is a statistically relevant effect of macroeconomic policy like budget statements on the equity price in the frontier markets. However, the virtue of stock market response to the budgetary signals particularly the issue content of the abnormal returns or market index turnover is a factor not well explored empirically in Nigeria.

The research paper, modeling will be done following the model of semi-strong Efficient Market Hypothesis (EMH) bearing the aspects of the signal theory which signify that the proclamation of credible institutions is a form of signal setting forth ahead of the investors on what to anticipate and how to act. Here the size of budget and the fiscal deficit are the more important indicators, the size of budget describes the place occupied by the government in the terms of the spending and the sustainable position of government debt. Control variables Monetary Policy Rate (MPR), exchange rate, and inflation rate are captured in the list to incorporate bigger macro-related forces that influence the choice of investors.

The study performs an analysis of 2006-2023; and All Share Index (ASI) was employed as a proxy index of the stock movement. Based on the regression model that incorporates fiscal and macroeconomic variables the study tries to determine the bigger and sustainable predictable impact of the release of the public budget on the stock performances in Nigeria.

Literature Review

Nigeria Stock Performance and Public Budget Announcement

The stock market reaction to government budget announcements has been a topic of interest worldwide. The stock market is a receptive mechanism that react to every economic shock either positive or negative and reincorporate these effects into stock prices which reflects in real time (Adewale & Adewole, 2024). Positive budget news such as effective spending on growth-oriented sectors or attractive fiscal policies, often boosts stock market sentiments as well as the performance

while negative news, like large budget deficits or revenue shortfalls, can have the opposite effect. Studies have focused on investigating the volatility of the stock market during pre and post-budget periods. In Nigeria, the maximum impact of the public budget is observed in the short-term post-budget period, while in the USA, the effect is more in the long-term and medium term. The UK also tends to react in short and medium terms, mainly observing high anxiety about budget announcements close to budget day (Narthana, *et al.* 2025; Nwogu 2024; Lyócsa *et al.* 2019).

The Nigeria stock market is not in isolation of the Nigerian economy which implies that every changes within the economy is reflected in real time in the Nigerian stock products in prices (Nwogu 2024). Stock market reaction to monetary and fiscal policy announcements has also been a subject of many studies. Unanticipated monetary policy actions have a significant positive impact on stock prices in Israel, Bernanke and Kuttne, and Andritzky, Bannister, and Tamirisa. European and US stock markets have an immediate and significant influence on stock index returns and volatility for monetary policy decisions and macroeconomic news announcements.

A couple of studies have covered the impact of budget announcements on different sectors in the stock market, such as the telecom, banking, financing, and pharmaceutical sectors but in Nigeria there is no or limited study on this niche.

The linking of public budget announcement and stock market performance and how it influences the economy and becomes intrinsically relevant and it's diagrammatically illustrated below.

In fig. 1 shows the financial statements of the Nigerian government concerning its budget announcement and the reaction of the macroeconomic variables and make it a significant influence on the perception of investors given that the monetary statements are of great concern concerning the capital market. Such announcements reveal earnings, expenses, financing deals as well as financial speculations, an issue that influences the pricing of assets and risk behaviour (Ugochukwu & Oruta 2021). These are key factors in the conditions of these variables which govern one another like, that responsiveness of the Nigerian stock market to the signals of fiscal policy with implementation of the Stock Market Performance (ASI) as a dependent variable would be a reliable variable to determine investor sentiment and that the market is sensitive to any Macroeconomic and policy announcements hence can be used in measuring efficiency of the market towards exposing a fiscal policy. The second parameter being discussed in the paper is the budget size, fiscal deficit and differing interest rate by central bank of Nigeria, exchange rates and rate of inflation. This framework rests on the semi-strong form of the Efficient Market Hypothesis under which a fear of inflationary pressure

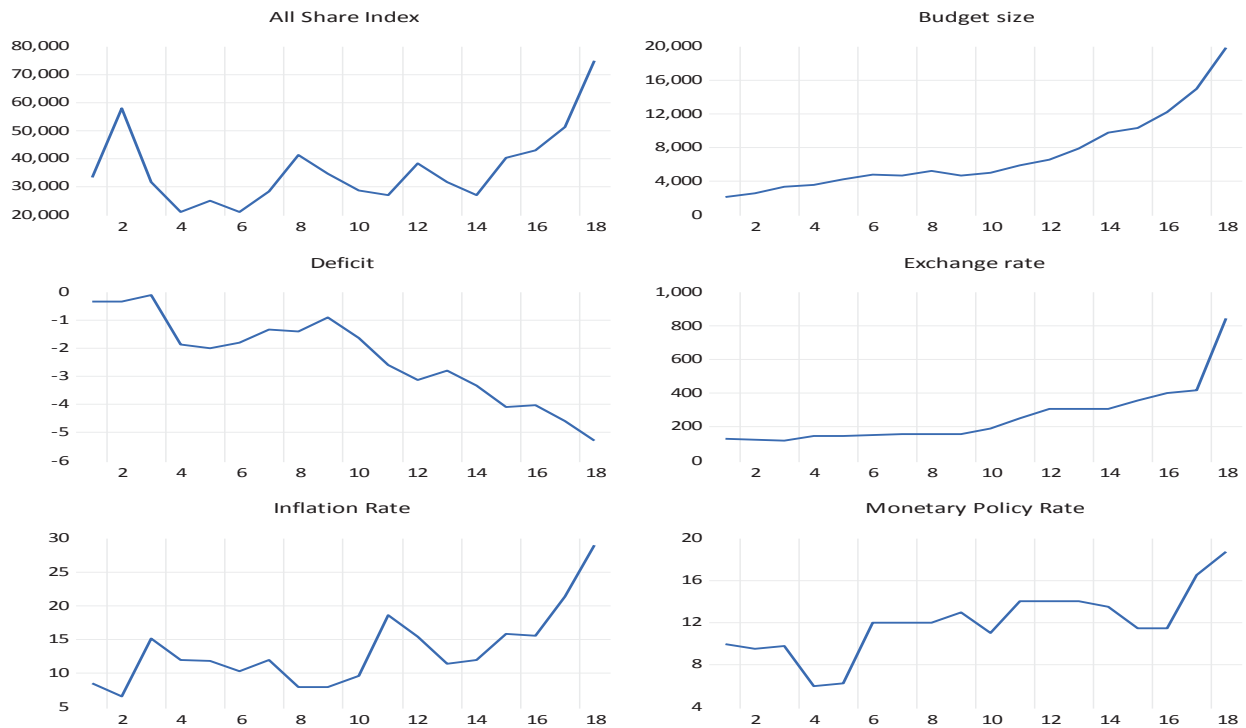

Fig. 1: The link between Nigerian stock market performance and public budget announcements

and the sustainability of debts and the depreciation of currency arises due to structural deficit.

Theoretical Review

Political Economy Theory (PET) propounded by Jevons in 1871 assert that production and trades are influenced by the outcome of government laws, custom, policies or rules. This theory has been the most widely used theory to explain why organizations or firms yield to government or public pressure for the disclosure of information and the impact of their operation within and without the communities in which they operate.

This theory implies that organizational outcomes (such as stock market performance) could be explained by environmental information where law and regulatory framework are applied to achieve certain economic, social and environmental objectives.

Empirical Review

Narthana *et al.* (2025) examined the impact of government budget announcements on stock market returns, focusing on the Colombo Stock Exchange (CSE) in Sri Lanka over eight distinct budget announcements between 2012 and 2019. Using Event Study Methodology, it evaluates the responses of 155 companies across 20 sectors, aiming to understand how fiscal policy changes influence stock market behaviour. The analysis reveals varied market reactions, with Cumulative Average Abnormal Returns (CAAR) indicating the diverse nature of these responses. This research suggests directions for future studies on the implications of budget announcements in changing economic contexts.

Srinivasu & Prathyusha (2025) investigated the impact of Union Budget announcements on Indian stock market performance from 2000 to 2024. Employing event study methodology, GARCH modeling, and panel data analysis, we examine how budget announcements influence market indices and sectoral performance on the National Stock Exchange (NSE) and Bombay Stock Exchange (BSE). The findings reveal significant abnormal returns around budget presentations, with notable sectoral heterogeneity in response patterns. Tax policy changes and fiscal expenditure announcements emerge as key drivers of market reactions. Practical implications: The paper provides nuanced insights into the evolving relationship between fiscal policy announcements and Indian equity markets, with important implications for investors, policymakers, and market regulators. Originality/value: We document an increasing market efficiency over time, with pre-budget speculation effects diminishing and post-budget adjustments occurring more rapidly in recent years.

Jain & Mahapatra (2024) examined the market efficiency within the context of sectoral reactions surrounding Union Budget Announcements. The researcher aimed to assess how quickly and efficiently sectoral indices adjust to new information presented in the Union Budget. For the study, daily closing prices of sectoral indices were observed to test the Efficient Market Hypothesis. A 15 days event window had been employed to calculate the abnormal returns of the selected index around budget announcements and to

assess the level of significance, t-test was applied. The study found that the majority of event days exhibit abnormal returns lacking statistical significance, aligning with the principles of semi-strong form efficiency. This research uniquely focused on assessing market efficiency specifically during the Union Budget announcement. Additionally, existing studies analysing stock market reactions have predominantly centred on main market indicators, lacking a comprehensive examination of sectoral responses. This study fills a gap by providing a more in-depth analysis of sector-specific reactions to the Union Budget.

Shafiq & Qureshi (2022) examined the budget announcement impact on automobile and pharmaceutical sectors stock returns. We have observed whether there is any significant effect of budget announcement events in stock returns during the window period or not. It is a quantitative study and event-study methodology is adopted. The event window consists of 15 days, including seven preevent days, one event day and seven post-event days, while the estimation window consists of 230 pre-event window days. As per knowledge of researcher, no study in Pakistan has specifically studied the budget announcement event impact on stock returns of automobile and pharmaceutical sectors by using event study methodology. This study will be beneficial for market participants of pharmaceutical and automobile sectors because of its consideration to dynamics in stock market after the budget event announcement. The findings of current study revealed that Pakistan's stock market is found to be semi strong efficient. Volatility in returns was observed but no significant impact was found in the automobile sector while in pharmaceutical sector, significant impact was observed for two years. Results indicate that there is very low chance to earn abnormal returns as all the information related to the budget immediately absorbed by market forces.

Gbadebo et al. (2021) recognised that announcement impinge shocks which could shift the mean behaviour of the exchange rate. This study apply event driven models to analyse how the expectation of daily log-exchange rate and its daily log-return respond to all the 88 MPC meetings and selected CBN's announcements that "contained information on exchange rate stabilisation" from 2005 to 2020. We establish that the log-exchange rate responds to the announcements, with and without the MPC meetings. The exchange rate is expected to depreciate in all the three days before, on the announcement day, and all the three days after the announcement. There is no sufficient evidence that either the MPC meeting or CBN announcement affects the behaviour of the log-return. Hence, unlike the MPC meetings, the announcements affects the exchange rate but not its return. We expect market participants to consider these findings in making forex decisions, and the central banks in the formulation of monetary policy

Ugochukwu & Oruta (2021) examined the effect of various components of Government Expenditures on Economic Growth in Nigeria for periods between 1981 and 2020. The analysis was based on Secondary data. The study adopted the Error Correction model and Granger Causality Test. The short-run model revealed that the components of government expenditures like recurrent expenditures on agriculture, health and education have an insignificant negative impact on economic growth. Recurrent expenditure on debt servicing and road and construction indicated a positive and negligible impact on economic growth. Concerning capital expenditures, government capital expenditures on social services were shown to have a negative and significant impact on economic growth. In contrast, government capital expenditures on economic services indicated a positive and insignificant impact on economic growth in Nigeria. In the long run, all the components of government expenditures employed showed a significant effect on economic growth. The research finding establishes no clear conclusion about whether Keynesian or Adolf Wagner's law is operational in Nigeria. The study concludes that the Nigerian economy is on the wrong path to sustainable growth and development. The study recommends that the government should increase its allocations to priority sectors like health, education, agriculture and infrastructures. Furthermore, the government should stimulate investment and output using monetary and fiscal policies to increase internally generated revenue and reduce government borrowing. Lastly, the study emphasises the need to improve government spending efficiencies, transparency in budgetary processes, and strict monitoring of government projects.

Orji (2019) assessed the effect of budget implementation on economic growth of Nigeria. Gross Domestic Product was used as a proxy for economic growth, while Public capital expenditure (PCE), Public recurrent expenditure (PRE), and public debt servicing (PDS) were used as proxies for budget implementation. Secondary data sourced from CBN statistical bulletin for the period of 1999 – 2018 was used. The study used OLS regression analysis to analyse both the short and long run effect of budget implementation on economic growth. The result of the study shows that in the short run all the variables have no significant effect on economic growth, and in the long run the result shows they still have no significant effect on economic growth. The study therefore recommends that the government should invest more on capital projects in other to spin the wheel of economic growth faster. The government should not consider increasing recurrent expenditure as a way of achieving economic growth

Lyócsa, Molnár & Plíhal (2019) investigated the impact of monetary policy announcements on stock market volatility in the U.S., Canada, Japan, the U.K., Germany, France and Italy during the 2006–2016

period. More specifically, we study the impact of policy rate and quantitative easing announcements of domestic and foreign central banks on realized volatility before, during, and after the event. We find that on the day of an interest rate announcement of the domestic central bank, volatility increases in a manner that is both statistically and economically significant. We also find a decline in volatility five days after an interest rate announcement across all countries in our sample. We further find that quantitative easing announcements have no impact on stock market volatility not only at but also five days before and five days after the announcement date.

Methods

This paper investigates the effect of the announcements of a countries (Nigerian) budget on the stocks prices by using the All Share Index as a measure of the investor’s mood. It includes 5 explanatory variables in the empirical model i.e. budget size, fiscal deficit, exchange rate, monetary policy rate as well as the inflation rate. The authors employ annual data between 2006 and 2023 which were obtained by the Central Bank of Nigeria, Budget Office of the Federation, and the National Bureau of Statistics. The proposed study will apply the Ordinary Least Squares (OLS) regression method to approximate the connection between ASI and some fiscal and macroeconomic variables.

Thus model is specified as follows:

$$Log(ASI) = \beta_0 + \beta_1 log(BUDGET) + \beta_2 Deficit + \beta_3 log(FX) + \beta_4 MPR + \beta_5 Inf + \partial \dots \dots \dots (Eq.1)$$

Where:

- Log_ ASI = Natural log of the All Share Index, representing stock market performance;
- log_ BUDGET = Natural log of total government expenditure;
- DEFICIT = The fiscal deficit as a percentage of GDP;
- log_ FX = Natural log of the naira-to-dollar exchange rate;
- MPR = The monetary policy rate;
- INF = The annual inflation rate;
- et = the error term

Data

The data analyzed where carefully sourced and collected from credible and verifiable sources within Nigeria and internationally between 2006 and 2023 using the core macro-financial indicators. The sources include; Central Bank of Nigeria statistical bulletin, Budget Office of the Federation and the National Bureau of statistics. The integrity of the data was fixed by cross referencing the International Financial Statistics of the International Monetary Fund. The six key variables that will be used in the analysis include the All-Share Index (ASI) and the exchange rate (FX) and the Monetary Policy Rate (MPR), the size of the budget expressed in billion-naira, fiscal deficit expressed in billion naira and

inflation rate expressed as the percentage change of the Consumer Price Index yearly. The natural logarithms of the variables were used to stabilize the variance, linear the relationships and to provide better interpretation of variables in the time-series regression model. Such preparation of the data makes it ready to be estimated with robustness and use of an appropriate model in the econometric analysis.

All Share Index	Budget Size	Deficit	MPR	Exchange rate	Inflation Rate
33,189.30	2,038.0	-0.33	10	127.38	8.50
57,990.20	2,450.9	-0.34	9.5	124.61	6.60
31,450.78	3,240.8	-0.12	9.75	117.69	15.10
20,827.17	3,453.0	-1.86	6	147.40	12.00
24,770.52	4,194.6	-1.99	6.25	148.81	11.80
20,730.63	4,712.1	-1.82	12	152.33	10.30
28,078.81	4,605.3	-1.34	12	155.94	12.00
41,329.19	5,185.3	-1.42	12	155.75	8.00
34,657.15	4,587.4	-0.93	13	156.98	8.00
28,642.25	4,988.9	-1.64	11	192.30	9.60
26,874.62	5,858.6	-2.61	14	253.49	18.60
38,243.19	6,456.7	-3.14	14	305.79	15.40
31,430.50	7,813.7	-2.81	14	306.08	11.40
26,842.07	9,712.2	-3.35	13.5	306.92	11.98
40,270.72	10,232.3	-4.08	11.5	358.81	15.80
42,716.44	12,164.1	-4.04	11.5	402.54	15.63
51,251.06	14,946.2	-4.61	16.5	416.21	21.34
74,773.77	19,808.4	-5.28	18.75	843.91	28.92

Source: CBN Statistical Bulletin 2022, 2023

1. Results

According to the Descriptive Statistics table, the ASI has got its mean of 36,337.13 and a large standard deviation (13,803.4), which also shows that there is high volatility in the equity market of Nigeria. The data are skewed positively and leptokurtic, indicating that there are considerable episode of quick profits and limited extreme cases.

The mean budget amounts to 7.02 trillion naira, and this attests to the fact that the government is more actively involved in budgetary processes in the economy. The average fiscal balance was at -2.32 of GDP which is in line with the historical use of deficit financing of the budget in Nigeria. The exchange rate exhibits a significant degree of flexibility (mean = 259.61, std. dev. = 176.83) brought about by the instability in the exchange rate and a number of devaluation periods. The average rate of inflation and the MPR was 13.39 percent and 11.96 percent respectively portraying a relatively higher inflationary and moderately tight monetary conditions. The Jarque-Bera test of non-normal distribution of most of the variables considered warrants employment of robust estimation method and interpretation of regression finding.

The fact that ASI is moderately positively correlated with the budget size (r = 0.66) and the exchange rate

Table 1

Descriptive Statistics

	ASI	BUDGET_SIZE	DEFICIT	FX	INF	MPR
Mean	36337.13	7024.922	-2.31697	259.609	13.38718	11.95833
Median	32320.04	5087.091	-1.92828	174.6422	11.99	12
Maximum	74773.77	19808.44	-0.11858	843.91	28.92	18.75
Minimum	20730.63	2038	-5.2774	117.6937	6.6	6
Std. Dev.	13803.4	4715.102	1.525129	176.8334	5.497221	3.133371
Skewness	1.349441	1.371437	-0.32876	2.104638	1.306455	0.010893
Kurtosis	4.486638	4.172962	2.120967	7.614158	4.620571	3.237293
Jarque-Bera	7.120545	6.6744	0.903771	29.25634	7.090163	0.042587
Probability	0.028431	0.035536	6.36E-01	4.44E-07	0.028866	0.978932
Sum	654068.4	126448.6	-41.7055	4672.962	240.9693	215.25
Sum Sq. Dev.	3.24E+09	3.78E+08	39.54231	531590.6	513.7305	166.9063
Observations	18	18	18	18	18	18

Source: Author’s computation, (2025)

Table 2

Correlation Analysis

	ASI	BUDGET_SIZE	DEFICIT	FX	INF	MPR
ASI	1	0.655622	-0.4369	0.710335	0.533305	0.558944
BUDGET_SIZE	0.655622	1	-0.92087	0.95333	0.834905	0.745055
DEFICIT	-0.4369	-0.92087	1	-0.86844	-0.78108	-0.62816
FX	0.710335	0.95333	-0.86844	1	0.8639	0.739748
INF	0.533305	0.834905	-0.78108	0.8639	1	0.63325
MPR	0.558944	0.745055	-0.62816	0.739748	0.63325	1

Source: Author’s computation, (2025)

($r = 0.71$) implies that the increase in spending of the government and the decrease in the currency rates can be related to the positive growth of asset prices in the stock market. This might be construed as a desirable property of investor enthusiasm in fiscal booms or a disposition to equities to arise as inflation insurances in occasions of soft currencies. On the other hand, there is a moderate negative relationship between ASI and fiscal deficit ($r = -0.44$) i.e. an increasing deficit could suppress the faith in the market.

Table 3

Regression Results
Dependent Variable: ALL_SHARE_INDEX
Method: Least Squares

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
BUDGET_SIZE	1.264129	2.410911	0.524337	0.608869
DEFICIT	7290.427	4505.288	1.618193	0.129616
MPR	2162.288	739.3002	2.924776	0.011831
FX	49.3532	53.48692	0.922715	0.372964
INF	346.9068	863.625	0.401687	0.69444
R-squared	0.519443	Mean dependent var		36337.13
Adjusted R-squared	0.371579	S.D. dependent var		1.38E+04
S.E. of regression	10942.37	Akaike info criterion		21.66881
Sum squared resid	1.56E+09	Schwarz criterion		21.91613
Log likelihood	-190.019	Hannan-Quinn criter.		21.70291
Durbin-Watson stat	2.096928			

Source: Author’s computation, (2025)

The overall implication of the fiscal and macroeconomic variables on the Nigerian Stock Index (ASI) demonstrates that the Monetary Policy Rate (MPR) is the predominant factor of explanation to the analysis with a percentage point movement of the Monetary Policy Rate (MPR) resulting in the ASI increasing by an approximate 2.162 number of points. It is an indication that when a more stringent monetary policy is implemented which could be read by the investors to mean that inflation is down or better macroeconomic stability, then the stock markets would be positively affected. Nevertheless, the size of the budget and fiscal deficit were statistically insignificant which implies that investors may have already factored budgetary expectations or that they do not consider the nominal budget increase as credible in the absence of fiscal restraint. There was also found no significant impact of exchange rate and inflation on ASI, perhaps because investors have long since acclimatized with the fluctuating macroeconomic conditions in Nigeria and because of the shallow profile of the capital market in Nigeria. The R-squared value of the model of 0.519 implies that the included variables hold an explanatory power of the variation in ASI; approximate 52 percent of the variation in ASI.

Heteroskedasticity and Homoskedastic Analysis

Breusch Pagan Godfrey test was done to test the homoskedasticity. The findings demonstrate no heteroskedasticity (F-statistic = 0.487, $p = 0.78$) that reveals that the residuals are homoskedastic. This is

also confirmed by the regression of squared residuals (Table 4), since none of the independent variables have significant effect on the variance of the errors. This implies that the classical linear regression model assumptions are satisfied and the estimation coefficients are efficient and unbiased.

Table 5

Heteroskedasticity Test: Breusch-Pagan-Godfrey
Null hypothesis: Homoskedasticity

F-statistic	0.486571	Prob. F(5,12)	0.780129
Obs*R-squared	3.034144	Prob. Chi-Square(5)	0.694722
Scaled explained SS	3.343509	Prob. Chi-Square(5)	0.647187

Source: Author's compilation (2025)

Discussion of Findings

The results of the given research partially confirm the semi-strong form of the Efficient Market Hypothesis (EMH) that states that all publicly disclosed information including government budget statements can be quickly and correctly incorporated in the stock prices. The smallness of the size of the budget and the fiscal deficit indicates that the market is already looking past fiscal announcements, or there are inefficiencies that do not ensure that such news can be fully priced in the asset value.

In contrast, the importance of MPR means that monetary policy indicators are among the most important factors shaping the conduct of the market and this is probably because of their natural consequences on the cost of borrowing, liquidity and investment returns. This finding confirms the expectations theory of the monetary economics and is consistent with the position that the monetary authorities especially in developing economies exercise greater real-time

control over the capital markets compared with fiscal actors.

This reading is supported by the latest empirical research. As an example, Awosiji (2022) revealed that Nigerian stock markets respond better to changes in monetary policy than fiscal policy adjustments. In a similar vein, Nwachukwu & Nwogu (2022) also highlighted how increasing prominence of interest rate expectations in making investor decisions are much relevant in Nigeria where the financial system is gradually becoming digitalized and data-intensive.

2. Concluding Remarks

This paper looks into the effect of the public budget announcement on the stock price in Nigeria by focusing towards the relationship between financial index All-Share Index (ASI) and other few fiscal and macroeconomic variables measured. The findings indicate that the government spending and government deficit have no significant effect on the stock prices over the period of review and this could be as a result of information lag, lack of fiscal transparency or a market where there are inefficiencies and speculative attitude. Nevertheless, the Monetary Policy Rate (MPR) is a crucial factor that influences the stock market performance in terms of the fact that investors in Nigeria are more sensitive to the change in the monetary policy than fiscal statements. Part of the study is supportive to the semi-strong form of the Efficient Market Hypothesis, yet it poses queries regarding the efficacy of fiscal signaling with regard to the impact on the behavior of investments. To stabilize the expectation of investors and market responses, policy makers need to improve on their level of transparency, credibility in their budgetary information and improved coordination between fiscal and monetary authorities in timely delivery of budgetary information.

REFERENCES

1. Adewale, A. A., & Adewole, J. A. (2024). Stock market indicators and Nigerian economy. *Jurnal Akuntansi Universitas Jember*, 22(2), 218–237. <https://doi.org/10.19184/jauj.v22i2.46740>
2. Awosiji, P. I. (2022). *The impact of state budget on financial markets (using nigerian as a case study)* (Doctoral dissertation, Vilniaus universitetas.).
3. Edirisinghe, U. C. (2017). Impact of government budget announcement on stock market sector indices: Evidence from Colombo stock exchange. *Journal of Finance and Accounting*, 5(6), 214–218.
4. Gbadebo, A. D., Adekunle, A. O., Akande, O. J., & Olanipekun, D. W. (2021). The MPC meetings, macroeconomic announcements and exchange rate behaviour in Nigeria. *Cogent Economics & Finance*, 9(1), 1952720. <https://doi.org/10.1080/23322039.2021.1952720>
5. Jain, N., & Mahapatra, S. K. (2024). Testing Market Efficiency: An Empirical Study on Sectoral Reaction to Union Budget Announcement. *South India Journal of Social Sciences*, 22(3), 104–114. <https://doi.org/10.62656/SIJSS.v22i3.721>
6. Lyócsa Š., Molnár P. & Plíhal T. (2019) Central bank announcements and realized volatility of stock markets in G7 countries, *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*, Vol. 58, 117-135, ISSN 1042-4431, <https://doi.org/10.1016/j.intfin.2018.09.010>. (<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1042443117305887>)
7. Narthana, H. D., Samarakoon, S. M. R. K., Pradhan, R. P., & Rajapakse, R. P. C. R. (2025). Fiscal signals in frontier markets: unveiling the impact of government budget announcements on stock returns. *Macroeconomics and Finance in Emerging Market Economies*, 1-30. <https://doi.org/10.1080/17520843.2025.2453297>
8. Nwachukwu, D., & Nwogu, C. U. K. (2022). Monetary policy and marketing performance of businesses in Port Harcourt: A case of Naira redesign in 2022. *International Academy Journal of Management, Marketing and Entrepreneurial Studies*, 9(1), 191-213.

9. Nwogo J. E. (2024) Effect of Fiscal Policy on Stock Market Performance in Nigeria. *South East Political Science Review*, 9(1)11-27
10. Ogbulu, O. M., Torbira, L. L., & Umezina, C. L. (2015). Assessment of the impact of fiscal policy operations on stock price performance: Empirical evidence from Nigeria. *International Journal of Financial Research*, 6(2), 190-202.
11. Ohazurike, P., & Igwe, M. (2024). Impact of fiscal policy and monetary policy on the economic growth of Nigeria (1980–2016). *American Journal of Humanities and Social Sciences Research (AJHSSR)*, 8(3), 01-22.
12. Onoh, J. O. (2016). Semi-strong market efficiency studies of the Nigerian capital market using dividend announcements. *Journal of Business and African Economy*, 2(1).
13. Orji, O. (2019). The effect of budget implementation on the economic growth of Nigeria (1999–2018). *Journal of Accounting and Financial Management*, 5(3), 1-10.
14. Shafiq, S., & Qureshi, S. S. (2022). Impact of budget announcement on stock returns: An Event Study in Pharmaceutical and Automobile sector. *Global Management Journal for Academic & Corporate Studies*, 12(1), 67-80.
15. Srinivasu K. & Prathyusha M. (2025). Stock Market Reactions to Union Budget Announcements: An Econometric Assessment. *International Journal of Economics and Business Administration*. Volume XXIII, Issue 1. pp. 122-140
16. Ugochukwu, S. D., & Oruta, L. I. (2021). Government expenditure and economic growth in Nigeria: A disaggregated analysis. *Traektorija Nauki= Path of Science*, 7(11), 4022-4035.

The article was received by the editors 11.09.2025

The article is recommended for printing 12.10.2025

Published 30.11.2025

Лакі Сейвіор Озабеме, кафедра фінансів, Федеральний університет Ойє-Екіті, Нігерія, e-mail: ozabemelucky@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-3965-8288>

ОГОЛОШЕННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ДИНАМІКУ ЦІН АКЦІЙ У НІГЕРІЇ

У статті досліджено вплив оголошень державного бюджету на фондовий ринок Нігерії з використанням ключових макроекономічних показників, зокрема обсягу бюджету, бюджетного дефіциту, обмінного курсу, облікової ставки монетарної політики (Monetary Policy Rate, MPR) та рівня інфляції. Емпіричний аналіз базується на річних часових рядах за період 2006–2023 рр. із застосуванням методу найменших квадратів (Ordinary Least Squares, OLS) для оцінювання чутливості загального індексу фондового ринку (All-Share Index, ASI) до фіскальних і макроекономічних політичних сигналів. Результати дослідження свідчать, що фондовий ринок і макроекономічні індикатори Нігерії характеризуються високим рівнем волатильності та помірним ступенем кореляції з обсягом державного бюджету й обмінним курсом. У статті також доведено суттєву роль монетарної політики як одного з ключових чинників, що визначають поведінку інвесторів на ринку акцій у Нігерії. Отримані висновки підкреслюють значущість узгодженості фіскальної та монетарної політики для підвищення ефективності фондового ринку та стабілізації інвестиційних очікувань.

Ключові слова: оголошення державного бюджету; результативність фондового ринку; загальний фондовий індекс (All-Share Index); бюджетний дефіцит; монетарна політика; ринкова ефективність.

Стаття надійшла до редакції 11.09.2025

Стаття рекомендована до друку 12.10.2025

Опубліковано 30.11.2025

<https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-12>

JEL Classification: E42, O47, O16, G21, O33

THE EFFECT OF ELECTRONIC PAYMENT SYSTEMS ON ECONOMIC GROWTH IN NIGERIA: EVIDENCE FROM 2010 TO 2023

Lukmon Ayobami Raji

Department of Finance, Faculty of Management Sciences,
Lagos State University, Ojo, Lagos State, Nigeria.

e-mail: rjlukmon@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8355-9667>

The effect of electronic payment systems on economic growth in Nigeria was investigated in this study using secondary data obtained from the CBN Statistical Database and NBS for the years 2010q1–Q4 to 2023q1–Q4. The impact of the transaction values of ATM, Mobilepay, POS, and Webpay on Nigeria's real GDP was specifically examined. The work used descriptive statistics and ARDL technique; and adopted an ex-post facto research design. ATM, Mobilepay, and Webpay were found to have positive and significant effects on real GDP in the short and long-term, with coefficient values of 0.26, 0.18, and 0.15 and p-values of 0.0000, 0.0482, and 0.0008 respectively, as opposed to POS, which showed a negative and significant effect on real GDP with a coefficient of -0.07 at a p-value of 0.0137. According to the study's findings, Webpay, Mobilepay, and ATM all positively impacted Nigeria's economic expansion while POS Payment System had a negative impact on real GDP growth. Given the beneficial effects of ATM use on economic growth, the study suggested that banks should promote and facilitate ATM access and use. Additionally, banks should work to increase cyber security and e-payments trust to maintain the positive effects of Webpay on real GDP.

Keywords: Cashless Policy; Economic Growth; Financial Transactions; Payment Systems

In cites: Lukmon Ayobami Raji (2025). The effect of electronic payment systems on economic growth in Nigeria: evidence from 2010 to 2023. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series International Relations. Economics. Country Studies. Tourism*, (22), 114-125. <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-12>

1. INTRODUCTION

The rapid expansion of information and communication technology (ICT) worldwide has caused a significant change in how economic transactions are carried out, moving us away from cash-based systems and into the exciting world of electronic payments (Khando, Sirajul, & Shang, 2022). Transactions carried out digitally, using electronic platforms and technologies to transmit money and settle financial obligations, are referred to as electronic payment systems (EPS). According to Abubakar, Aiyedogbon, and Obumneke (2024), it is a technology system that combines tools, establishments, structures, rules, and ethics solely to exchange financial values and/or settling financial transactions between related parties, thereby fulfilling mutual economic obligations.

Before technology, economic activity was defined by a variety of payment methods, from bartering to using actual cash as payment instruments to prevent double dipping and issues with the parties' ability to divide. According to Oyewole et al. (2018), EPS has recently emerged as a conduit for the easy movement of economic assets inside the country. Electronic payment systems have taken off in Nigeria and are now a crucial component of the country's financial environment. Automated Teller Machines (ATMs), Mobile banking apps, Web/Internet payments, Point of Sales (POS), E-Bills Pay, Central Pay, and Remita are a few common electronic payment channels used in Nigeria to conduct business. It's interesting to note that these channels provide quick, easy, and safe ways to pay for commercial transactions. (Anuforo, Joel, Ndirmbitah, & Maindo, 2024).

As a result, the Central Bank of Nigeria (CBN) has put in place some policies and programs to encourage digital payments to support and boost the nation's economic expansion. According to CBN (2012), an effective e-payments framework has a significant impact on overall economic performance and financial soundness, and EPS is the cornerstone of modern society and the digital banking system.

Additionally, the CBN's implementation of a cashless policy aimed at encouraging the usage of e-payment methods and reducing the dependence on banknote transactions has strengthened the acceptance of EPS (CBN, 2022). According to available data, there were 10,000 ATMs in all Nigerian banks as of 2011, the year the policy was implemented. This number increased to 17,000 in 2015 and 18,000 in 2017, and as of December 2022, it has reached 22,500 ATMs across all banks. Similarly, as of December 2021, around 8.5 million point-of-sale terminals were installed and connected throughout the country, and the total value of POS transactions reached 4.72 trillion, with a steady increase to 6.4 trillion in 2021 (Nigeria Inter-Bank Settlement System [NIBSS], 2022).

On the other hand, mobile payment platforms have grown in popularity. Even though many banks may

have technical issues, they are still a common way for various businesses to pay with cash. Accordingly, in 2021, the platform reportedly recorded a volume of 831 million and a transaction value of 53 trillion (CBN, 2022). Additionally, online payment platforms like Interswitch Web Pay, Flutterwave, PayPal, Paystack, and Monnify, among others, have grown in popularity in Nigeria because they offer a secure way for individuals and trades to settle bills for goods and services through credit or debit cards or through mobile banking without having to go to a bank or physical store (Nwaka-Nwandu, Patrick, Obainoke, & Ugege, 2024)

The deployment of EPS in Nigeria is fraught with difficulties, including short infrastructure, a high level of financial illiteracy, costly internet services, ATM card fraud, and hacking of accounts (Nwakoby et al., 2020). These difficulties discourage adoption and lead to an increase in fraudulent operations that harm the nation's economic growth by making banks and users fearful and anxious. Consequently, there have been mixed findings about EPS's impact on the economy. In contrast to Onalo et al. (2021), Nwankwo et al. (2022), and other researchers who reported conflicting findings, some researchers, like Yahaya (2022) and Ikechi et al. (2020), have shown beneficial effects on the growth of Nigeria's economy. Additionally, Mamudu (2021) claimed that e-payments hurt the economy. For stakeholders, this lack of agreement makes decision-making more difficult. Therefore, it is imperative to consider the impact of EPS on real GDP growth from a Nigeria perspective. This study aims to investigate the effect of ATM, POS, mobile, and web payment transaction values on the nation's economic growth.

Moreover, despite its many advantages, EPS has not gained widespread acceptance or resulted in the anticipated economic growth of the nation. Furthermore, it has been observed that the traditional cash-based system (physical cash) still dominates financial transactions in Nigeria, which harms the economy despite the CBN's past and current policies to automate Nigerian payment systems to support and propel the nation's economic growth. (Anyanwu, Henry, and Amakor, 2024). To further improve the economy and advance the previously implemented cashless policy, the CBN, for example, announced the Naira redesign program, withdrawal limitations, and encouraged Nigerians to use automated payment methods such as ATMs, POS systems, Web Pay, mobile banking apps, and USSD in 2022. However, business environments suffered when the regulation went into effect in 2023 since many individuals and businesses had trouble getting cash. Long ATM lineups, naira purchasing (using naira to buy naira), bank officials' collusion, and unsuccessful transactions through a variety of payment channels (such as ATMs, point-of-sale systems, Web/internet pay, etc.) put many Nigerians in risk and issues with banks' mobile apps, which created a great deal

of pain for a lot of Nigerians. Additionally, the nation's banking halls were empty as disgruntled people and businesses turned to other methods of cash withdrawal, while the agency banking operators (POS operators) who receive cash sought it out from other sources like pharmacies, filling stations, and marketplaces at a fee. (Haruna, Beida, & Aidonojie, 2024).

Additionally, because Nigerians are struggling with a lack of cash, alternative payment methods like ATM, POS, Web/Internet pay, mobile pay, and USSD have become more and more popular in the nation for financial and commercial activities (Gbanador, 2023). The subject of how electronic payment systems affect the nation's economic growth is raised by the surprising fact that many people reverted to the old cash-based manner of making payments for commercial transactions when normalcy returned and cash became available.

In light of the above, some studies have been carried out on the effect of EPS on the economic growth of Nigeria using GDP as the macroeconomic variable. However, the results of these studies have been inconsistent about the various payment channels that are relevant to this study, and most of them have not extended their findings past 2019. Therefore, this study looks into the bond between EPS and Nigeria's economic growth, utilizing fresh data and the macroeconomic indicator (real GDP) as the dependent variable.

The core objective of this work is to examine the effect of e-payment systems on economic growth in Nigeria. And specifically to:

- i. examine how Automated Teller Machine transactions move Economic growth in Nigeria.
- ii. determine the level of influence of Mobile Payments on Economic growth in Nigeria.
- iii. investigate how Point of Sales payments influence Economic growth in Nigeria.
- iv. ascertain the effect of Web/Internet payments on Economic growth in Nigeria.

2. LITERATURE REVIEW

Electronic Payment Systems (EPS)

E-payment systems, usually referred to as online payment systems, are a way to settle financial transactions and economic commitments without using currency, claims Esperance (2024). According to Amin et al. (2018), e-payment systems are computerized ways for business players to exchange and distribute financial resources over the Internet. E-payment systems are also described by Nakajima (2017) as a procedure that makes it simple for financial institutions, buyers, and sellers to exchange money or conduct transactions. The Bank of International Settlement (BIS, 2018) defines EPS as a group of tools, banking policies, and usually interbank money transfer methods that guarantee the distribution of funds. (Oyadeyi, 2024)

Furthermore, electronic payments, as a platform for resolving financial transactions and commitments

between parties (consumer and vendor), offer a way to complete payment from one end to the other using information and communication technology (ICT) without the need for cash or manual intervention. This makes it easier for people to exchange money and move it around the economy, which lessens the burden on everyone. EPS can be viewed in terms of their roles as e-money, e-banking, e-finance, e-broking, etc., according to Akanni's (2019) study, which explains that e-payment is a multi-channel that offers computerized transfer of monetary values without the executing parties' physical contact. In the same way, it is a way to pay employees and importers electronically (Udeghi & Hanzace, 2018).

E-Payment Channels in Nigeria

There are many e-payment systems in Nigeria. According to CBN, Nigeria currently offers a number of e-payment methods for conducting financial transactions online. Point of Sale (POS), REMITA, M-Cash, E-Bills Pay, Central Pay, Automated Teller Machines (ATM), Mobile Pay (MMO), NIBSS Instant Pay (NIP), National Electronic Funds Transfer (NEFT), NIBSS Automated Payment Services (NAPS), and Cheque are some of these methods. In support of this, Nigeria's EPS infrastructures have advanced significantly, and the volume and number of transactions has increased dramatically year over year. Ikpefan *et al.*, (2018) stated that ever since EPS and the cashless program were introduced in the country, the reliability of the e-payment infrastructure has significantly upgraded, the presentation of modern payment channels which have resulted in a notable rise in the usage of EPS and an increase in transactions across different channels.

Accordingly, 1.96 billion electronic payments were made in Q1 2021 via POS, WEB, ATM, NEFT, RTGS, USSD, mobile, and direct channels in Nigeria, according to available data on various e-payment channels. In Q2 2021, there were 2.22 billion e-payment transactions, up 13.11%, while in Q3 2021, there were 2.43 billion, representing a 9.49% growth rate. However, the number of e-payment transactions fell by 2.16% to 2.38 billion in Q4 2021. The total value of transactions in Q1 and Q2 was 238.87 trillion and 269.73 trillion, respectively. More so, Q3 2021 recorded N269.82 trillion transactions, indicating 0.03% growth, while Q4 2021 recorded N285.95 trillion, signifying a 5.98% growth rate (National Bureau of Statistics [NBS], 2022). From the foregoing, selected e-payment channels examined in this study were discussed as follows.

In Nigeria, the most noticeable type of electronic fund transfer (EFT) in retail banking technology is the Automated Teller Machine (ATM). Nevertheless, there are not enough ATMs to accommodate the 200 million people, 52 million of whom have bank verification numbers. Although web/internet payment platforms, mobile payment systems, and point of sale (POS)

provide safe substitutes for cash, the value of web payment transactions fell by 98.6 trillion in 2021.

Economic Growth

Economic growth refers to an increase in the economy's output overtime as expressed in terms of goods and services. Akan (2023) states it as the pace of change in actual output. As a result, the pace of economic growth is usually expressed as an annual percentage change. Furthermore, economic growth is the pace at which a nation's GDP increases each year. Chima (2023) emphasized that economic progress requires steady or continuous increases in real production per capital, which includes increases in actual output per worker and per capita. when the time is right. Isibar (2018) said that in addition to private and public consumption, a country's GDP was calculated by taking into account all government spending, money invested, building expenditures, increases in private inventories, and the global trade balance.

More importantly, a nation's economy expands due to a number of interconnected elements that affect the economy's growth rate. However, researchers and economists constantly have different opinions about the relative relevance of each determinant. According to Liliana and Florina (2015), economic growth is influenced by both direct and indirect factors, including financial institutions, aggregate demand, saving and investment rates, fiscal and budgetary policies, labor and capital mobility, the effectiveness of the economic system, and governmental competency. On the contrary, direct causes include things like technological improvements, growth in capital employed, and human and natural resources.

E-payment Systems and Economic Growth

Electronic transactions have increased exponentially since the advent of the internet. Customers can now use their handsets to make online payments for goods and services. In both developed and emerging economies, payments are essential. Additionally, the pace at which money is transferred is greatly accelerated by e-payments systems. A contemporary, effective payment system has a positive association per real GDP according to CBN (2017). The widespread adoption of electronic payments has reduced geographical restrictions on trade and exchange in general, lowered barriers to rapid financing and liquidity, and greatly increased the price of goods and services traded. According to Afaha (2019), an economy that relies on electronic payments does not entirely eliminate cash transactions; rather, it reduces the volume of cash-based transactions that take place.

Theoretical Review

Diffusion of Innovation Theory (DOI)

This theory was developed in 1976 by Rogers. It is a model that envisage factors inducing the embracing of information systems. The idea states that potential adopters evaluate innovations based on five factors:

trialability, observability, compatibility, complexity, and comparative benefit. It also emphasizes how important perceived relative advantage and better organizational performance as drivers of the acceptance of new innovations. In other words, adoption rates rise as expected comparative benefit increases. Rogers (1995).

The argument against this hypothesis is that not all technical advancements can be described by the same set of characteristics, even when innovations are advantageous, not all of them are adopted, according to Afaha, (2019). Innovation adoption may take some time. Cashless transactions will eventually be accepted by the community or society as e-payments proliferate. This will depend on the kinds of innovators who embrace them and the innovation-decision process. Because of this, the impact of adopting cashless payments varies according to how quickly the public is ready to embrace new technologies during the development process. This theory will be helpful for this research since it clarifies the reasons behind the widespread adoption of electronic payments by users in the economy as well as how their innovation has spread over time. Afaha (2019) and Ireokwu et al. (2022) are among the researchers who have embraced the innovation diffusion theory as the theoretical foundation for their research.

Technology Acceptance Model (TAM)

The Davis (1989) Technology Acceptance Model (TAM) models how people utilize and embrace technology via the application of information system theory. It explains the fundamental element of users' acceptability and how it affects the users' surroundings. It also specifies manner in which people or businesses decide whether to adopt new technologies. More so, the theory postulates that two philosophical ideas majorly influence consumers' acceptance of an information system which include perceived usefulness (PU) and perceived ease of use (PEU).

According to Davis, Perceived Usefulness is the extent to which a user thinks using new technology will enhance their ability to accomplish their job while Perceived Ease of Use explains the degree to which one thinks using a given technology would require less physical and mental work. Moreso, several empirical research have established that TAM is a stable model for information technology. TAM has since been generally used to conduct behaviors of technology acceptance for different facets of information technology. The theory put forward that a strong link exists between perceived utility and perceived ease of use. Afaha (2019) explained that the model highlights the usability of new technology as the major determinant of technology usage and adaptability. However, this theory has been criticized for its failure to justify the cost implication of setting up new technology. For instance, as many organizations or individuals would want to adopt a new technology, there may be no or insufficient financial resources to acquire it.

From the foregoing theoretical review, this work is underpinned by the diffusion of innovation theory developed by Rogers. The theory helps us to understand the reason behind the rising adoption of electronic payments system in Nigeria which includes relative advantage, compatibility, complexity (ease of use) among others. The hypothesis also provides a thorough explanation of the different categories of adopters of a new technology which include the innovators, the first adopters, the first majority, the late majority, and the laggards. This means that the effect of a new technology may not be felt instantly or even a few years after the technology is introduced as some people may adopt the technology immediately, while it will take years after the innovation before it is being experimented by others. This helps to explain the reason why few studies found that using certain e-payment channels had no substantial influence on real GDP growth, especially in the near future.

Empirical Review

The effect of e-payment systems on Nigeria's GDP was examined by Isamade et al. in 2022. The study used secondary data from a few cellular firms as well as CBN Statistical Bulletins. The Auto Regressive Distributed Lag Model (ARDL) approach was used to evaluate the data in this ex-post facto investigation. The results showed that the Point of Sale (POS), mobile payment systems, and ATM hold a major impact on Nigeria's GDP development. According to the report, banks should always upgrade their systems whenever a new feature that improves security is made available.

Ireokwu et al. (2022) evaluated the effect of technology-based payment channels on economic growth in Nigeria employing quarterly data gathered from the CBN Statistical Bulletin between 2009 and 2018. To evaluate the data, the work employed the ARDL and co-integration technique. The outcomes exposed that both in the short and long term, automated teller machines (ATM) significantly and favorably impacted Nigeria's economic growth. Short-term GDP growth was positively and significantly impacted by the Point of Sales (POS) technology-based payment system; But over time, it had a small but beneficial impact. Additionally, the Web Payments (WEP) system made a considerable and positive contribution to Nigeria's economic growth in the near term, but it had a major and negative influence on the state's economy in the long-term. In the near term, the Mobile Payments (MOP) system hold a great adverse impact on GDP growth, but in the long-term, it had a positive and considerable benefit. The work suggested that since the acceptance of technology-based banking products benefited Nigeria's economy, banks and the government should educate the public more about how to utilize them.

Yahaya (2022) conducted additional research on electronic payment systems and their impact on nation's economic expansion. Data for the study between 2006

and 2014 were sourced from the CBN Statistical Bulletin. The work used descriptive and inferential statistics to evaluate the data. The outcomes showed that economic growth and e-payment systems (ATM, POS, Web/Internet Payments, Mobile Payments, NIBSS, and NEFT) were positively correlated. Results also showed that the most important factor in the connection between economic performance and external reserve.

Mamudu (2021) investigated the e-payment system and its impact on the economy of Nigeria with quarterly data, mostly from the CBN Statistical Bulletin, from Q1-Q4 of 2011 to Q1-Q4 of 2019. Multiple regression analysis and descriptive statistics were employed in the investigation. The results showed that ATMV, MOBP, NEFT, and WEBP had a favorable and significant effect on GDP. The results also showed that POSV, NIPV, and CHEV had a detrimental effect on Nigeria's economic expansion. It was suggested that the monetary authority and financial organizations invest in internet and electricity supplies to fortify e-payment systems. This would assist in resolving concerns with the point-of-sale value, the negative value of cleared checks, and the instant payment provided by the Nigerian interbank settlement process.

The impact of electronic payment systems on Nigeria's economic growth was examined by Onalo et al. in 2021. The CBN statistical bulletin offered the quarterly data used in the work, which covered an 11-year period from 2009 to 2019. The ARDL technique was used in the work. The outcome showed a insignificant long-term association between the variables. In the near term, there was a substantial positive correlation between POS volume and GDP, but there were also significant negative correlations between GDP and ATM, Web Pay, and Mobile Pay volume, respectively. The findings indicated that, in terms of transaction value, only MOP had a long-term negative correlation with GDP; in contrast, ATM, POS, and WEB had negligible negative correlations with GDP. Only POS demonstrated a significant positive association with GDP growth in the short term. The study concluded that Nigeria's GDP is only stimulated by the bulk and value of POS transactions.

Ikechi et al.'s (2020) researched into the relationship between the amount of money in circulation in Nigeria between 2009 and 2018 and the adoption of electronic payment systems. The work analyzed time-series data sourced through the CBN statistical bulletin using the least squares regression method. While the deployment of ATMs and POS systems shown a strong and positive link with the amount of currency in circulation, the results indicated that just two payment methods (remita and webpay) had a substantial undesirable relationship with the volume of money in movement in Nigeria. The report suggested that regulatory agencies should strengthen their capacity to keep a closer and more careful eye on an economy powered by e-money.

Joseph (2020) investigated the way Nigeria’s cashless policy affected the nation’s economic development. The study analyzed secondary data from the Statistical Bulletin of CBN from 2008 to 2018 and employed an ex post facto research design. The least square regression method was used to evaluate the data. The findings showed that while POS was a significant predictor of real GDP, real GDP growth in Nigeria was not significantly impacted by ATM, RET, or WEB. The study came to the conclusion that regulatory bodies should enforce the implementation of the policy through ongoing supervision and that the public should be encouraged to embrace the cashless policy by incorporating the various channels into their routine business operations.

Afaha (2019) looked on the relationship between Nigeria’s GDP growth and e-payment systems. The work used monthly data between 2012 and 2017 and analyzed the data using the ARDL approach. Results demonstrated that automated teller machines (ATM), point of sale (POS), and internet-based transactions all considerably and favorably effect economic growth. The results also showed that MOP contributed negatively to actual GDP growth, but interbank transactions had no discernible effect on GDP growth. According to the study, steps should be taken to enhanced the internet security framework in order to stop online fraud and support economic growth.

Akanni (2019) looked into Nigeria’s economic progress as affected by e-payment systems from 2009 to 2018. The study employed monthly data from the NBS and CBN Statistical Bulletin. Additionally, ARDL technique of analysis was used in the study. The results demonstrated that POS, ATM and online payments (WEP) all possessed a favorable and considerable impact on economic growth, while interbank transactions have relatively little effect on GDP growth. Also mobile payments (MOP) have a negative effect on actual GDP growth. In order to enhance the real GDP, the study suggested that enough regulations be passed that address all aspects of financial operations and a cashless system. This would guarantee adequate protection for both users and system operators.

Using quarterly data from 2011 to 2017, Mamudu and Gayovwi (2019) explored the impact of Nigeria’s cashless policy on the nation’s economy. Point of Sale (POSV), Mobile Payment (MPV), Web/Internet payments, Automated Teller Machine Payment (ATMV), National Electronic Funds Transfer (NEFTV), and Cheques Cleared (CHEV) transaction values were the variables considered. The work employed the OLS and ECM regression technique, and Johansen Co-integration test. The results demonstrated that the implementation of cashless program has a positive and sizable influence on Nigeria’s GDP. The co-integration test also showed that there is a long-term bond among the variables and that the cashless instruments have significant and positive short-term influence on GDP.

3. RESEARCH METHOD

This work is premised on ex-post facto research design. It serves as the model and foundation for this study. It involves observing events that have already occurred (Abubakar et’al, 2024). Additionally, the study is quantitative in nature, and analysis of data was done using econometric techniques to examine to examine how independent variables (e-payment systems) influence dependent variable (realGDP). The model of the study measured the relationship based on value of e-payment transactions in the analysis. The independent variables include the transactions value of ATM, Mobile Pay, POS and Web/Internet Pay while the dependent variable is the real GDP proxy of economic growth.

Also, the study’s population includes payments channels as highlighted by the CBN which include: REMITA, M-Cash, E-Bills Pay, Central Pay, NIBSS Instant Payment (NIP), National Electronic Funds Transfer (NEFT), NIBSS Automated Payment Services (NAPS), Mobile Pay (MMO), Web/Internet Pay, Automated Teller Machines (ATM), Cheque, and Point of Sale (POS)

Given the significance and impact of the above mentioned channels on economic activity, the researcher selected four of Nigeria’s current e-payment systems— ATM, Mobile Pay, POS, and Web Pay—as the sample size for this work. According to Akintayo (2019), the e-payment channels were chosen using the purposeful sampling technique, as it facilitates the chosen of the participants based on demographic characteristics and study objectives. Additionally, the researcher uses this technique to deliberately select particular groups or individuals as representative samples, mostly based on the participants’ relevance to the study being conducted (Ogunlade & Amodu, 2024).

Moreso, the CBN Statistical Database and NBS Database provided the secondary data used in this study for 14 years, from 2010 to 2023. Also, the numbers of observations were augmented to 56 by making use of quarterly data instead of yearly which most of the previous studies used. To analyze the data, the study used statistical and econometric tools. While the econometric tools include tests like the unit root, cointegration, and autoregressive distributed lag (ARDL) model, the statistics tools included descriptive statistics, graphs, and charts. To further determine whether the variables and model used for this study are appropriate for carrying out the analysis, post-estimation tests such as Serial Correlation Test and Heteroscedasticity Test were carried out. The unit root test of the Augmented Dickey-Fuller (ADF) was carried out to determine whether the variables used in this research are stationary using the following three requirements: none, constant, and constant and trend:

- $\gamma = \delta \gamma_{t-1} + \varepsilon_t$ 3.1
- $\gamma = \beta_1 + \delta \gamma_{t-1} + \varepsilon_t$ 3.2
- $\gamma = \beta_1 + \delta \gamma_{t-1} + \beta_2 + \varepsilon_t$ 3.3

Where, y represents the variables RGDP, VAATM, VAMOP, VAPOS, VAWEP.

Decision rule: if $\delta < 1$, the series is stationary; if $\delta = 1$, the series is non-stationary and if $\delta > 1$, then the series is regarded as volatile and non-stable.

Afaha (2019) specified ARDL model which captured an empirical investigation into e-payment systems and Nigeria's economic growth. The model is stated as follow:

$$RGDP = f(E\text{-Payments}) \dots \dots \dots \text{eqn 3.4}$$

$$RGDP = f(WBT, POS, ATM, MOP, INTERBANK) \dots \dots \dots \text{eqn 3.5}$$

$$RGDP = \beta_0 + \sum_{i=1}^n \beta_1 WBT_{t-i} + \sum_{i=1}^n \beta_2 POS_{t-i} + \sum_{i=1}^n \beta_3 ATM_{t-i} + \sum_{i=1}^n \beta_4 MOP_{t-i} + \sum_{i=1}^n \beta_5 INTERBANK_{t-i}$$

$$RGDP = \beta_0 + \beta_1 WBT + \beta_2 POS + \beta_3 ATM + \beta_4 MOP + \beta_5 INTERBANK + \mu \dots \dots \dots \text{eqn 3.6}$$

where ;

Real Gross Domestic Product (RGDP)

Web-Based Transaction, or WBT

Point of Sales (POS)

Automated Teller Machine (ATM)

Mobile Payment, or MOP

Interbank money transfer transactions are referred to as INTERBANK.

This model was adapted to suit the research objectives. The revised model is thus expressed as follows in a functional form:

$$RGDP = f(ATM, MOP, POS, WEP) \dots \dots \dots \text{eqn 3.7}$$

The estimable econometric ARDL model is formulated as:

$$RGDP = \beta_0 + \sum_{i=1}^n \beta_1 VAATM_{t-i} + \sum_{i=1}^n \beta_2 VAMOP_{t-i} + \sum_{i=1}^n \beta_3 VAPOS_{t-i} + \sum_{i=1}^n \beta_4 VAWEP_{t-i}$$

$$RGDP = \beta_0 + \beta_1 VAATM + \beta_2 VAMOP + \beta_3 VAPOS + \beta_4 VAWEP + \mu \dots \dots \dots \text{eqn 3.8}$$

Where:

ATM = ATM Transaction Value

MOP = Mobile Pay Transaction Value

POS = POS Transaction Value

WEP = Web/Internet Pay Transaction Value

β_0 = Constant (Intercept) term

$\beta_1 - \beta_4$ = Coefficient parameters of the independent variables

μ = Scholastic (Error) term assumed to fulfill the standard ordinary least square.

A 95% confidence level is used to determine significance. This allows for a 5% margin of error or the alpha (α) of 0.05.

4. RESULTS AND DISCUSSION

The table above shows that the mean value of all the variables is positive. This means that all the data have

positive valued observations. The standard deviation values are approximately 1592.412, 2742.149, 1762.054 and 2008.66 billion for ATM, MobilePay, POS, and Webpay respectively. It indicates that in relation to the independent variables, Webpay poses the maximum value of standard deviation. This suggests that Web Pay is the most unstable variable as it can switch easily. The standard deviation value of (dependent variable) RGDP proxy of economic growth is 1822.395 billion implying that there is a deviation in the RGDP over the years. Also, all the variables are positively skewed except RGDP which is skewed negatively. Regarding the kurtosis values, each value is positive. The kurtosis values of all variables except RGDP exceed 3 showing that all of them are leptokurtic in nature. Also, the estimated Jarque-Bera p-value of the variables is significant (evidenced by a p-value more than a significance level of 0.05%) proof that the variable series has a typical distribution except for ATM which has a p-value less than 5 percent alpha value.

Table 1

Descriptive Statistics
Results of Descriptive Analysis of Research Variables

	RGDP	ATM	MOBILE PAY	POS	WEB PAY
Mean	17488.65	1587.613	1968.228	621.5006	16328.60
Median	15444.46	1064.185	127.3600	139.9750	37.82410
Maximum	19329.01	5469.490	13035.60	6423.600	120273.2
Minimum	12583.48	72.5900	0.870000	1.870000	3.3700000
Std. Dev.	1822.395	1592.412	2742.149	1762.054	2008.66
Skewness	-0.084843	1.508131	1.976799	2.823657	1.999541
Kurtosis	2.545327	4.097507	5.262804	9.891210	5.393479
Jarque-Bera	0.485781	20.60472	41.50243	159.5906	43.44281
Probability	0.784357	0.000034	0.062000	0.085620	0.069742
Sum	791466.6	76205.43	89674.92	34632.56	687772.3
Sum Sq. Dev.	1.60E+07	1.06E+08	6.94E+09	94675425	5.16E+11
Observation	56	56	56	56	56

Source: Author's computation, 2025

Interpretation of Results:

Table 2

Unit Root Test
Augmented Dickey-Fuller Stationarity Test

Variable	ADF Test Stat	Test Critical Values	P-value	Order of Integration
RGDP	-3.092174	-3.563723 -2.925101 -2.710658	1% 5% 10%	I(0)
ATM	-3.805801	-3.614153 -2.938909 -2.827932	1% 5% 10%	I(1)
MOBILEPAY	-3.888008	-3.621723 -2.823427 -2.610263	1% 5% 10%	I(1)
POS	-5.326360	-3.570509 -2.929123 -2.723064	1% 5% 10%	1(1)
WEBPAY	-7.853261	-3.512352 -2.914422 -2.656424	1% 5% 10%	I(1)

Source: Author's computation, 2025

For all variables, the ADF trial statistic at absolute value is greater than the absolute critical value at the five percent significant level, as indicated by the results shown in table 3 above. That is, at a 5-percent alpha value, all of the variables are stationary. Also, the result revealed that RGDP is stationary at level I(0) while ATM, Mobile Pay, POS, and Web Pay are stationary at first difference I(1). Consequently, proof of mix integration is established, hence the work employed ARDL F-Bounds co-integration test due to fusion of the I(1) and I(0) series.

Co-integration Test

To empirically evaluate the short and long-term dynamic correlation among the variables, the research used ARDL F-Bounds co-integration technique.

Table 3

ARDL F-Bounds Co-integration Test

F-Bounds Test		Null Hypothesis: No levels of relationship			
Test Statistic	Value	Signif.	I(0)	I(1)	
			Asymptotic: n=1000		
F-statistic	25.34570	10%	3.8	3.8	
K	0	5%	4.6	4.6	
		2.5%	5.39	5.39	
		1%	6.44	6.44	
			Finite Sample: n=56		
Actual Sample Size	50	10%	3.935	3.935	
		5%	4.815	4.815	
		1%	7.065	7.065	
			Finite Sample: n=52		
		10%	3.95	3.95	
		5%	4.895	4.895	
		1%	7.265	7.265	

Source: Author's computation, 2025

According to the table, there is a strong indication of a long-term bond between the independent variables (ATM, Mobile Pay, POS, and Web Pay) and real GDP in Nigeria because the F-statistic value is higher than critical values in the lower bound I(0) and upper bound I(1) at all levels of significance for the asymptotic sample and when both the finite sample n is 56 and 52, correspondingly. Consequently, the study discards the null hypothesis and estimates the long-run model.

ARDL Long run and Short run Estimation

Since the variables are found cointegrated with the help of ARDL F-Bounds test, both short and long-run models were estimated as follows:

The R-squared statistic in the result table above shows that every explanatory variable in the model (ATM, Mobile Pay, POS and Web Pay) accounted for approximately 72% of variation in output growth per capita (explained variable) during the period, while 28% of the deviation are associated with elements outside the scope of the model. The Durbin Watson (DW) statistics that assess whether autocorrelation

exists in the model is nearly 2 (1.98) and is within the acceptable range. This indicates that there is no first-order autocorrelation as the general rule of thumb dictates (less than 2). Also, the joint F-test statistic (showing the joint test results with all model variables included) value of 13.93281 was discovered to be significant (0.0000) on all levels, indicating that the series are jointly significant in explaining economic growth at 95% confidence level.

Table 4

ARDL Long run Estimation

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.*
RGDP(-1)	0.484324	0.135464	3.876131	0.0003
RGDP(-2)	-0.542031	0.134423	-4.032277	0.0002
ATM	0.264577	0.460340	5.438865	0.0000
MOBILEPAY	0.182092	0.446776	2.636450	0.0482
POS	-0.071072	0.658417	-2.552939	0.0137
WEBPAY	0.153340	0.036422	3.600601	0.0008
C	0.156456	2.154190	6.998437	0.0000
R-squared	0.721632	Mean dependent var		16651.08
Adjusted R-squared	0.676062	S.D dependent var		1642.008
S.E. of Regression	1011.312	Akaike info criterion		16.79548
Sum squared resid	41109431	Schwarz criterion		17.07321
Log likelihood	-389.2955	Hannan-Quinn criter.		16.89970
F-statistic	13.93281	Durbin-Waston stat.		1.976546
Prob(F-statistic)	0.000000			

Source: Author's computation, 2025

Also from the result table, the coefficient value of ATM, Mobile Pay, POS and Web Pay are approximately 0.26, 0.18, -0.07 and 0.15 with accompanying p-values of 0.0000, 0.0482, 0.0137 and 0.0008 respectively. In the long-run ATM and Mobile Pay have positive and statistically significant influences on real GDP. This implies that as the transactions value of ATM and Mobile Pay are increasing, they will have a major and positive effect on actual growth of GDP. However, POS though with a coefficient of -0.07 (-7%) is slightly negative and statistically significant at 0.01 p-value. Also, Web Pay has a positive coefficient with a significant p-value at 0.0008. This submits that it will have a major and positive effect on actual GDP growth in the long run.

The effect of ATM, Mobile Pay, POS and Web Pay transactions value is further tried in the short run below.

Table 1

ARDL Short Run Estimation

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.*
D (RGDP (-1))	0.642054	0.142562	4.131765	0.0002
ATM	0.255771	0.675298	6.419241	0.0000
MOBILEPAY	0.175042	0.576350	3.302095	0.0429
POS	-0.076097	0.676373	-2.696459	0.0126
WEBPAY	0.138162	0.044168	3.912384	0.0004
CointEq (-1) *	0.125061	0.152386	7.181365	0.0000

Source: Author's computation, 2025

From the above result, the coefficient value of ATM and Mobile Pay transactions value are positive and significant in short run as established in the long-run estimation. While POS showed a negative coefficient with a significant p-value of 0.01. Also, Web Pay maintains a positive coefficient value with a significant p-value as observed in the long-run estimation. More so, the CoinEq (-1)* of 0.0125061 which connotes error correction (ECM) coefficient is positive with a significant p-value. The coefficient indicates the rate of adjustment from short-run to long-run equilibrium at 12.5% quarterly.

Table 5

**Post – Estimation
Breusch-Godfrey Serial Correlation LM Test**

Null hypothesis: No serial correlation at up to 2 lags			
F-statistic	0.065704	Prob. F (2, 37)	0.8159
Obs*R-squared	0.168259	Prob. Chi-Squared (2)	0.9004

Source: Author's computation, 2025

From the above-mentioned Breusch-Godfrey Serial Correlation LM test result, both chi-square and F-statistics have p-values higher than the 5% alpha value. This suggests that the residuals are not serially correlated, and the investigation is unable to reject the null hypothesis.

Table 6

Heteroscedasticity Test: ARCH

F-statistic	0.496132	Prob. F (1, 43)	0.4961
Obs*R-squared	0.52182	Prob. Chi-Squared (1)	0.4814

Source: Author's computation, 2025

The p-values for the F-statistics and chi-squared in the table exceed the threshold at the 0.05% significance level. Thus, the study is unable to rule out the null hypothesis demonstrating that the residuals are homoscedastic. This indicates that the residuals are distributed with equal variance and that the model does not have an arch effect.

Discussion of Findings

Findings from this work contribute significantly to the existing literature on electronic payment systems and economic growth in Nigeria. The R-squared value of approximately 72% suggests a relatively strong explanatory power of the selected electronic payment indicators, consistent with prior studies that reported similar high explanatory power using digital finance variables.

Moreso, the positive and statistically significant long-run effects of ATM and Mobile Payments on GDP growth align with the findings of (Mamudu, 2021; Isamade, et al., 2022; Yahaya, 2022) who emphasized the role of mobile penetration and ATM accessibility in promoting financial inclusion and economic activity. Similarly, the positive impact of Web/Internet payments supports earlier conclusions of ((Afaha, 2019; Akanni, 2019; Mamudu, 2021; and Yahaya,

2022) that highlight the growing role of Internet-based transactions in boosting e-commerce and service sector output. However, the long-run negative impact of POS transactions on real GDP diverges from a few previous studies (Akanni, 2019; Onalo *et al.* 2021; Ireokwu *et al.* 2022) that generally reported a positive relationship. This deviation may be attributed to issues such as infrastructure deficiencies, transaction failure rates, or inefficiencies in POS deployment across key sectors of the Nigerian economy. It suggests that not all electronic payment channels contribute equally or positively to economic growth, underscoring the importance of channel-specific policy interventions. In the short run, the consistency of results, particularly the significant and positive impact of ATM and Mobile Payments, further strengthens the robustness of the model. The presence of a cointegrating relationship validated by the ECM confirms a long-run equilibrium relationship, which is in line with studies such as (Ireokwu *et al.* 2022) thereby reinforcing the theoretical expectation that digital payment systems have both immediate and enduring effects on economic performance.

Overall, this study not only validates some earlier empirical findings but also contributes novel insights, especially regarding the contrasting role of POS transactions, thereby opening new avenues for more granular investigation into electronic payment sub-channels and their sector-specific impacts on economic growth.

5. CONCLUSION

This research has given compelling evidence of the transformational influence of electronic payment systems on the economic and financial landscape in Nigeria. The adoption of e-payment systems has ushered in a new era marked by increased efficiency and reduced bottlenecks in the financial sector. This shift was driven by the pressing need to address issues such as overcrowded banking halls, payment delays, and failed transactions. Furthermore, this study validated that electronic payment systems and real GDP growth (growth of a nation) have a relationship that lasts.

More so, the test of both the short-run and long-run yielded valuable insights. ATM, Mobile Pay and Web/Internet were discovered to significantly and favorably affect real GDP growth, indicating that an increase in ATM, Mobile Pay and Web/Internet transactions value contribute positively to real GDP growth. Contrary to say, POS transactions value has a significant influence on real GDP growth based on a p-value of (0.01), although its real GDP growth contribution is negative at (-7%).

Conclusively, the adoption of electronic payment systems has brought about significant improvements in Nigeria's economic and financial landscape. This study underscores the importance of continually promoting and fine-tuning these systems to maximize their positive impact on economic growth. As Nigeria continues to embrace technological innovations in

its financial sector, these results serve as a valuable guide for decision-makers seeking to foster sustained economic growth and development.

Recommendations

These are specific recommendations based on the thorough findings on each payment method's impact on Nigeria economic growth:

i). Banks should encourage and facilitate ATM access and usage. Given the positive impact of ATM usage on economic growth, efforts should be made to maintain a reliable network of ATMs and reduce transaction costs as these could enhance their contribution to GDP growth.

ii). Banks should foster Mobile Payment adoption for economic and financial transactions. Since the payment channel was found to have a positive impact on economic growth, policymakers should focus on promoting the adoption of mobile payment platforms. This can be achieved through public awareness campaigns, digital literacy programs, and collaborations with telecommunications companies to enhance mobile payment infrastructure.

iii). Apex bank and other stakeholders should address undue charges associated with the channel and improve user experience. Given the negative impact of POS transactions on economic growth, addressing the issue of excessive charges is crucial. Regulatory measures can be implemented to ensure fair and transparent fees for POS transactions. Additionally, efforts to enhance the user experience, reduce transaction time, and improve network reliability could mitigate the negative effect on economic growth.

iv). Efforts should be made by banks to enhance cybersecurity and trust in E-Payments. To improve the positive impact of web/internet transactions on economic growth, there is a need to bolster cybersecurity measures and build trust among users. Collaboration between financial institutions, payment service providers, and regulatory bodies can help establish robust security protocols, educate users about online safety, and improve consumer protection.

REFERENCES

1. Abubakar Sani, I., Aiyedogbon, J., & Obumneke, E. (2024). Electronic Payments System and Banking Industry's Return in Nigeria: A Time-Varying Granger Causality Approach. *John and Obumneke, Ezie, Electronic Payments System and Banking Industry's Return in Nigeria: A Time-Varying Granger Causality Approach (February 29, 2024)*. <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4850767>
2. Khando, K., Islam, M. S., & Gao, S. (2022). The emerging technologies of digital payments and associated challenges: a systematic literature review. *Future Internet*, 15(1), 21. <https://doi.org/10.3390/fi15010021>
3. Adewale, A. (2024). The Impact of Electronic Banking Channels on The Financial Inclusion in Nigeria. *Gomal University Journal of Research*, 40(4), 425-441. <https://doi.org/10.51380/gujr-40-04-03>
4. Adewale, O., Adeyinka, A., & Damilola, O. (2023). Chinese poverty reduction model: a virile tool for achieving poverty reduction in Nigeria by 2030. *Jurnal Akuntansi Universitas Jember*, 21(1), 18-31. doi:10.19184/jauj.v21i1.37087
5. Afaha, J. S. (2019). Electronic payment systems (E-payments) and Nigeria economic growth. *European Business and Management*, 5(6), 77-87. doi: 10.11648/j.ebm.20190506.11
6. Akan, H. W. (2023). Electronic Payment Systems and The Return on Equity of Quoted Commercial Banks in Nigeria. *African Banking and Finance Review Journal*, 5(5), 96-114.
7. Akanni, B. (2020). Impact of Electronic Payment Systems on Nigerian Economic Development. *International Journal of Management and Business Studies*, 2(2), 31 – 36.
8. Akintayo, D.I. (2019). *Scientific research methods: Theory and Practice*. Somerst Publication.
9. American Psychological Association. (2023). *Time-series design*. <https://dictionary.apa.org/time-series-design>
10. Anuforo, P., Joel, M., Ndirmbitah, B. K., & Maindo, F. (2024). Evaluation Of Nigerian Cashless Payment Policy and Its Impact on Economic Growth: A Synthetic Review. *JISEF: Journal Of International Sharia Economics and Financial*, 3(01), 22-47. doi: <https://doi.org/10.62668/jisef.v3i01.1027>
11. Bank of International Settlement. (2018). *The Interdependencies of Payment and Settlement Systems*, June 2018. 12(5).
12. Central Bank of Nigeria. (2022). *Industry data by e-payment channels and others for 2021*.
13. Central Bank of Nigeria. (2019). *Statistical Bulletin. Statistical Bulletin*.
14. Esperance, M. (2024). Effect of Cashless Financial Services on Economic Growth in Kigali, Rwanda. *Valley International Journal Digital Library*, 5743-5755.
15. Gbanador, M. A. (2023). The effect of cashless policy on economic growth in Nigeria: An autoregressive distributed lag approach. *Asian Journal of Economics, Business and Accounting*, 23(6), 22-31.
16. Granger, C. W. (1969). Investigating causal relations by econometric models and cross-spectral methods. *Journal of the Econometric Society*, 424-438.
17. Granger, C. W. (1988). Some recent development in a concept of causality. *Journal of econometrics*, 39(1-2), 199-211.
18. Haruna, I. O., Aidonojie, P. A., & Beida, O. J. (2024). Prospects and Issues Concerning the Regulatory Regime of E-Payment System in Nigeria. *Journal of Digital Technologies and Law*, 2(2), 372-393.
19. Henry Chinenye, U., Anyanwu, F. A., & Amakor, I. C. (2024). Impact of Cashless Policy on the Nigerian Economy (2009-2022). *African Banking and Finance Review Journal*, 9(9), 40-54. doi: <https://doi.org/10.21202/jdtl.2024.19>

20. Ikechi, K.S., Chinonso, E.K., Anthony, N. & Eze, I.R. (2020). The Use of E-payment Products and their Impact on Currency-in-Circulation in Nigeria. *International Journal of Innovation and Economic Development*, 6(1), 31-46.
21. Ikpefan, O. A., Enobong, A., Osuma, G., Evbuomwan, G. O., & Ndigwe, C. (2018). Electronic banking and cashless policy in Nigeria. *International Journal of Civil Engineering and Technology (IJCIET)*, 9(10), 718-731.
22. Ireokwu, UN., Amarachi, I.P. & Oluchi, N.L. (2022). Technology-based banking products and Economic growth in Nigeria: An Ardl approach. *Journal of Research in Business and Management*, 10(7), 23-33.
23. Isamade, B. A., Udeh, S. N., & Allison, P. (2022). Effect of e-payment systems on gross domestic product of Nigeria. *British International Journal of Applied Economics, Finance and Accounting*, 6(3), 24-40.
24. Isibar, T. (2018). The role of accounting information systems in accounting firm, *International Journal of Advanced Computer Research*, 1(9), 21-31.
25. Joseph, U. M. (2020). Cashless Policy and Economic Growth: The Nigeria Perspective. *Journal of Economics and Finance*, 3(7), 85-89.
26. Liliana, D., & Florina, P. S. (2015). Education, knowledge and innovation from a mechatronics perspective. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 203, 205-209. doi: 10.1016/j.sbspro.2015.08.283
27. Mamudu, Z. U. (2021). Electronic banking payment system and its impact on the Nigerian economy. *Journal of Emerging Trends in Economics and Management Sciences*, 12(1), 8-26.
28. Mamudu, Z. U., & Gayovwi, G. O. (2019). Cashless policy and its impact on the Nigerian economy. *International Journal of Education and Research*, 7(3), 111-132.
29. Nakajima, M. (2017). Essential Elements of Payment Systems. *Journal of Economics and Business Research*, 4(June), 1-14.
30. National Bureau of Statistics (2022). *Selected banking sector data (Q1 - Q4 2021)*.
31. Nigeria Inter-bank Settlement System. (2022). *Electronic payments fact sheet (Jan-Dec 2021)*.
32. Nwankwo, C.T., Uguru, L.C. & Chukwu, U.C. (2022). Effect of Electronic Payment System on
33. Tax Revenue Generation in Nigeria. *International Journal of Business and Management Invention*, 11(12), 40-49. DOI-10.35629/8028
34. Nwakoby, N. P., Okoye, J. N., Ezejiofor, R. A., Anukwu, C. C., & Ihediwa, A. (2020). Electronic banking and profitability: Empirical evidence from selected banks in Nigeria. *Journal of Economics and Business*, 3(2). DOI: 10.31014/aior.1992.03.02.227
35. Nwaka-Nwandu, O. C., Patrick, O. U., Obainoke, E. F., & Ugege, J. E. (2024). Assessment of CBN Cashless Policy (Electronic Payment System) on Economic Growth in Nigeria. *International Journal of Research and Scientific Innovation*, 11(3), 506-521.
36. Ogunlade, D. A., & Amodu, M. A. (2024). The Influence of the Cashless Policy on Economic Growth and Development. *NIU Journal of Social Sciences*, 10(1), 39-50. DOI: <https://doi.org/10.58709/niujs.v10i1.1788>
37. Onalo, U., Audu, P., & Ugwu, J. I. (2021). Effects Of Electronic Payments Systems on The Economy of Nigeria: A Pre-Covid-19 Era ARDL Analysis. *Research Journal of Finance and Accounting*, 12(19), 39-50.
38. Oney, E., Oksuzoglu, G. G., & Rizvi, W. H. (2017). The Determinants of Electronic Payment Systems Usage from Consumers' Perspective. *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*, 30(01), 394-415. <https://doi.org/10.1080/1331677X.2017.1305791>
39. Oyadeyi, O. (2024). Banking innovation, financial inclusion and economic growth in Nigeria. *Journal of the Knowledge Economy*, 15(2), 7014-7043. <https://doi.org/10.3390/economies12080191>
40. Oyewole, O. S., Gambo, J., Abba, M., & Onuh, M. E. (2018). Electronic payment system and economic growth: a review of transition to cashless economy in Nigeria. *International Journal of Scientific Engineering and Technology*, 2(9), 913-918.
41. Udeghi, M. & Hanzace, K. (2018). Accounting information and managerial work, *Accounting, Organizations and Society*, 35(3), 301-315.
42. Yahaya, O.A. (2022). Electronic Payments System and Economic Growth in Nigeria. *International Journal of Management and Economics*, 5(20), 45-54.

The article was received by the editors 20.10.2025

The article is recommended for printing 21.11.2025

Published 30.11.2025

Лукмон Айобамі Раджі, кафедра фінансів, факультет управлінських наук, Університет штату Лагос, Оджо, штат Лагос, Нігерія, e-mail: rjlukmon@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8355-9667>

ВПЛИВ ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ НА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ В НІГЕРІЇ: ЕМПІРИЧНІ ДОКАЗИ ЗА 2010–2023 рр.

У цьому дослідженні проаналізовано вплив електронних платіжних систем на економічне зростання в Нігерії на основі вторинних даних, отриманих зі статистичних баз Центрального банку Нігерії (CBN) та Національного бюро статистики (NBS) за період з I кварталу 2010 р. по IV квартал 2023 р. Особливу увагу приділено оцінці впливу обсягів транзакцій через банкомати (ATM), мобільні платежі (Mobilepay), платіжні термінали (POS) та інтернет-платежі (Webpay) на реальний валовий внутрішній продукт Нігерії. Методологічну основу дослідження становлять описова статистика та авторегресивна модель із розподіленими лагами (Autoregressive Distributed Lag, ARDL), а також дизайн дослідження *ex post facto*. Результати емпіричного аналізу свідчать, що банкоматні операції, мобільні та вебплатежі мають позитивний і статистично значущий вплив на реальний ВВП як у короткостроковому, так і в довгостроковому періодах, з відповідними коефіцієнтами 0,26; 0,18 та 0,15 і значеннями p 0,0000; 0,0482 та 0,0008. Натомість платіжна система POS продемонструвала негативний і статистично значущий вплив на реальний ВВП із коефіцієнтом $-0,07$ при $p = 0,0137$. Загалом результати дослідження підтверджують, що Webpay, Mobilepay та ATM сприяють економічному зростанню Нігерії, тоді як використання POS-платежів чинить стримувальний вплив на динаміку реального ВВП. З огляду на позитивний ефект використання банкоматів на економічне зростання, у дослідженні рекомендовано банківським установам активно сприяти розширенню доступу до ATM та стимулювати їх використання. Крім того, підкреслено необхідність посилення кібербезпеки та довіри до електронних платежів з метою збереження позитивного впливу Webpay на реальний ВВП.

Ключові слова: безготівкова економіка; економічне зростання; фінансові транзакції; платіжні системи.

Стаття надійшла до редакції 20.10.2025

Стаття рекомендована до друку 21.11.2025

Опубліковано 30.11.2025

<https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-13>
УДК 332.7+338.5

ГЕОІНФОРМАЦІЙНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ТОРГОВЕЛЬНИХ ЗОН З ВИКОРИСТАННЯМ БАЗ ДАНИХ ТА ПРОГРАМНО-АНАЛІТИЧНОГО ПІДХІДУ

Поморцева Олена Євгенівна

кандидат технічних наук, доцент

доцент кафедри економічної кібернетики та прикладної економіки

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна, майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022

e-mail: olenapomortseva@karazin.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-4746-0464>

Наливайко Тарас Антонович

кандидат технічних наук, доцент

доцент кафедри проектування доріг, геодезії і землевпорядкування

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Україна, вул. Ярослава Мудрого 25, м. Харків, 61002

e-mail: nalivaykot@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5805-873X>

Козиренко Віктор Петрович

кандидат технічних наук, доцент

проректор, Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія»,

Україна, вул. Майка Йогансена, 27, м. Харків, 61024

e-mail: kozyrenko.v.p@ukt.net,

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0418-5271>

Паньків Володимир Володимирович

магістр, аспірант кафедри економічної кібернетики та прикладної економіки

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна, майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022

e-mail: volodymyr.pankiv@karazin.ua

ORCID: <http://orcid.org/0009-0006-6194-2140>

У статті розглядається актуальна проблема пошуку оптимальної локації об'єкту торгівлі. Предметом дослідження є методи геоінформаційного моделювання визначення локації мережевого магазину «Епіцентр» у місті Харкові за допомогою геопросторових двовимірних моделей. Метою статті є дослідження оптимального розташування мережевого магазину за допомогою геоінформаційної системи. У зв'язку з тим, що для вирішення цього завдання необхідно враховувати велику низку факторів, неможливо аналізувати їх без використання бази даних, геоінформаційних систем, та мови програмування, як засобу для створення користувальницьких запитів для отримання актуальної просторової інформації. Завданням статті є дослідження зон охоплення, або так званих «торгових» зон існуючих та зруйнованих магазинів мережі «Епіцентр» у місті Харкові, виявленні так званих «білих плям», де населення має слабку можливість доступу до послуг цих магазинів. При проведенні дослідження були використані загальнонаукові методи системного аналізу та методи геостатистики для проведення трансформації даних з дискретної до континуальної форми представлення при обробці інформації. У ході дослідження було обрано поєднання географічної складової та імовірнісної. За допомогою моделі Хаффа було виконано таке поєднання. Тобто, враховувалася відстань, яку споживач має пройти чи проїхати, щоб дістатися до комерційної зони впливу магазину. Саме охоплення потенційних покупців зонами впливу, виходячи з припущення що для мережевих магазинів такого рівня «ближня» зона не буде мати значного впливу, виконувалося дослідження. Досліджено розміри середньої та дальньої торгових зон, виходячи з реалій міста Харкова. Визначено оптимальне місце розміщення запроєктованого мережевого магазину замість двох зруйнованих. Зроблено висновки щодо використаних методів аналізу – аналізу транспортної доступності до магазинів та поєднання точок рівної тимчасової доступності, з яких можна потрапити до магазину за певний про-

міжок часу або на певній відстані. Ці два підходи до визначення зон обслуговування дають практично одні й ті ж самі результати. Результати, отримані авторами, будуть корисними під час прийняття рішень власниками мережевого бізнесу, що призведе до зниження ризику при відкритті нових торгових точок на регульованому ринку з просторовими обмеженнями та буде слугувати стійкому та гармонійному розвитку міста.

Ключові слова: геоінформаційна система; база даних, маршрутизація, мережевий магазин, геомаркетинг, зона обслуговування.

Як цитувати: Поморцева О.Є., Наливайко Т.А., Козиренко В. П., Паньків В. В. Геоінформаційне моделювання торговельних зон з використанням баз даних та програмно-аналітичного підходу. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм»*. 2025. № 22. С. 126-133. DOI: <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-13>

In cites: Pomortseva O., Nalivayko T., Kozyrenko V. & Pankiv V. (2025). Geo-information modeling of retail areas using databases and a program-analytical approach. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series International Relations. Economics. Country Studies. Tourism*, (22), 126-133. <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-13> (in Ukrainian)

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарювання, суб'єкти малого та середнього бізнесу стикаються з проблемою визначення оптимального місця розташування нової торгової точки. Включення географічних даних (місце розташування, транспортна доступність, трафік населення) до маркетингового дослідження підвищує його якість за рахунок включення до аналізу просторових факторів.

Прив'язка маркетингових даних до простору дає змогу виявити та усунути просторову невідповідність між попитом та пропозицією. Такий підхід допомагає усунути питання та проблеми як соціально-економічного, так і суспільного характеру, які виникають у разі вибору невдалого місця розташування об'єкту торгівлі. А це у свою чергу призводить як до незручностей для покупців, так і до втрати прибутку для власників бізнесу [1, 2, 3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню оптимального розташування будь-якого об'єкту обслуговування споживача (магазин, кав'ярня, банкомат) присвячено багато досліджень. Прикладом може бути дослідження з найкращого розміщення мережі банкоматів, в якому було запропоновано використання геоаналітичного підходу та методів оптимального розташування точок обслуговування. Серед яких пропонується використовувати модель споживчих потоків, модель міні-сум відстаней, максимізації частки ринку, ймовірнісну модель Хаффа, модель Макфаддена, модель просторової взаємодії Бетті та модель просторової кластеризації релаксації Ллойда [4].

У зв'язку з тим, що для операторів роздрібною торгівлі, розташування магазину є важливим фактором процвітання, що впливає на обсяг і структуру продажів, розуміння впливу розташування на динаміку продажів та використання такої інформації може бути ключовим елементом корпоративного успіху в конкурентному ринковому середовищі. Вибір розташування магазинів можна здійснювати, виходячи з репрезентативних наборів геопросто-

рових та соціально-демографічних характеристик. Сьогодні доступні численні відкриті джерела даних. Однак використання таких даних може бути складним завданням. Деякі дослідження пропонують вводити методологію, що поєднує економетричне моделювання та кластерний аналіз [5].

Оскільки люди ставлять перед собою підвищені вимоги до навколишнього середовища, питання оптимального розміщення зелених міських зон перетинається з пошуком оптимального розташування об'єкту обслуговування споживача. Зокрема в роботі [6] підкреслюється важливість використання геоінформаційних систем (ГІС) та географічних інформаційних критеріїв, пов'язаних з логістикою, для визначення відповідних районів міста. Підкреслюється важливість використання багатокритеріального прийняття рішень – використання моделі гравітації, транспортної міської мережі, аналізу соціальних мереж. Результати показують, що триетапна модель є надійною та дає змогу отримувати цінну інформацію особам, що приймають рішення.

Мета та завдання статті. Метою дослідження є визначення оптимального розташування нової локації мережевого магазину «Епіцентр» у місті Харкові. Для вирішення цього завдання необхідно отримати відповіді на питання про те, де найкраще розмістити торгові точки, визначити щільність потоків покупців і вибрати найкращі місця розміщення зовнішньої реклами, зрозуміти яку частку клієнтів можуть перетягнути на себе торгові точки конкурентів. Також необхідно проаналізувати найкраще розміщення об'єкту та пошуку так званих «білих плям» – порівняно незайнятих територій.

Всі ці дані є просторовими, а найкращим засобом аналізу такого виду інформації є технологія геоінформаційних систем (ГІС) [7, 8]. Саме за допомогою геоінформаційних системи та наявних в них інструментів та моделей для просторового аналізу стає можливим враховувати безліч просторових факторів та кореляцію між бізнес-даними, соціаль-

но-демографічними характеристиками населення та чисто географічними характеристиками даної території та наявними на ній інфраструктурними та іншими об'єктами. ГІС дає унікальний геопросторовий погляд на бізнес-процеси та дозволяє виявити причини тих чи інших явищ, недоступні при використанні будь-яких інших аналітичних методів [9 – 12].

Для досягнення цієї мети поставлені наступні завдання.

1. Використовувати в аналізі одночасно кілька методів дослідження – математичних, статистичних, візуальних, евристичних.

2. Виявити приховані закономірності, в основі яких лежать просторові чинники.

3. Забезпечити інтеграцію даних із різних джерел в єдиній базі геоданих з конкретною геоприв'язкою для подальшого використання під час проведення аналізу та прийняття управлінських рішень.

Виклад основного матеріалу. Одним з найважливіших факторів, який впливає на розташування торгової точки – це визначення «зони впливу» кожного окремого мережевого магазину. Тобто необхідно врахувати поведінку покупців при виборі магазину. При вивченні поведінки покупців і їх мотивів вибору слід звернути увагу на наступні чинники:

1. Споживчі переваги.
2. Територіальне розташування об'єкта.
3. Конкурентне середовище.

Для вивчення поведінки споживачів при виборі торгової точки з урахуванням зазначених вище чинників існує ряд моделей, які отримали назву «моделі просторової взаємодії». Моделі просторової взаємодії можна поділити на два великі класи – географічні та імовірнісні. У дослідженні було обрано

поєднання географічної складової та імовірнісної. Саме модель Хаффа надає змогу виконати таке поєднання. Це комерційна модель гравітації, мета якої – оцінити рівень попиту, якого може досягти комерційне підприємство, враховуючи його географічне положення та площу.

Модель Хаффа розраховує ймовірність того, що покупці здійнять покупки у певній комерційній зоні, враховуючи, що одним із фундаментальних факторів є відстань, яку споживач має пройти чи проїхати, щоб дістатися до неї. Модель Хаффа передбачає потік між двома точками або безліччю точок з урахуванням кількості потенційних покупців чи інших споживачів, що враховуються в кожній торгової точці і обернено пропорційна деякому показнику відстані або часу в дорозі між точками. У моделі Хаффа є обмеження. Передбачається, що потік однорідний, люди чи товари – єдині чинники, які потрібно враховувати, а впливає лише відстань. Враховуючи на те, що необхідно знайти оптимальне розташування нового мережевого магазину, тобто асортимент товарів, розмір торгової площі, характеристики покупців приблизно однакові в межах міста це обмеження не вплине на вирішення завдання.

Однією з ключових відмінностей моделі Хаффа є введення змінної, яка називається «гравітаційний потенціал» або «бал Хаффа». Це міра загальних сил тяжіння у певному місці. Вона дозволяє краще зрозуміти потоки у локації та оцінити потенційний розподіл мешканців між торговими об'єктами з різним рівнем привабливості.

Торгова точка має три торгові зони (ближня, середня, дальня), які визначаються за принципом доступності для покупців (рис. 1).

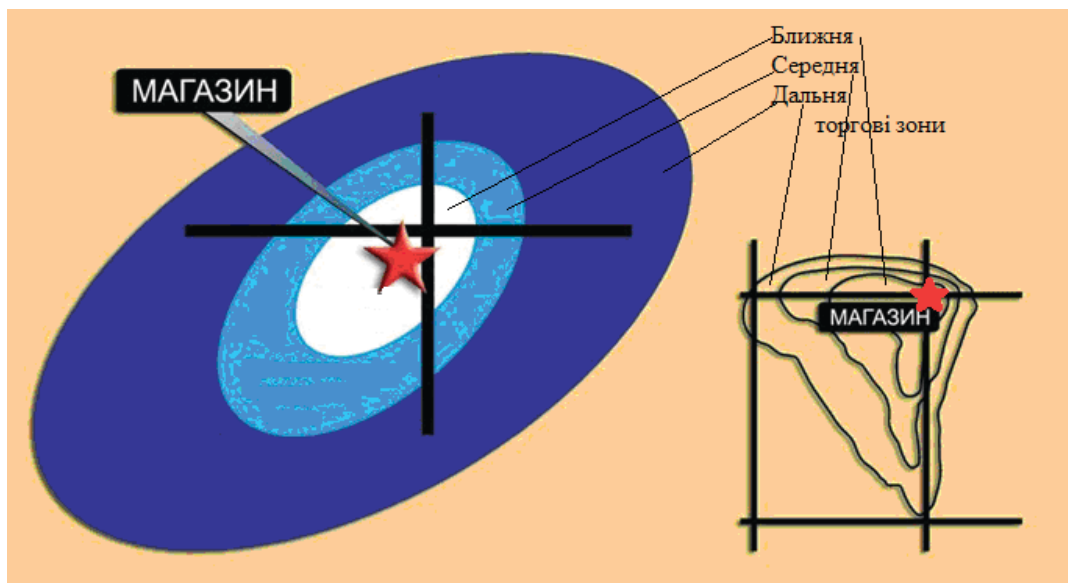

Рис. 1. Розподіл торгових зон навколо торгової точки
Fig. 1. Distribution of shopping areas around the outlet

Для виділення торгових зон було використано метод ізохрон. Це дозволить враховувати або відстань, або час, що витрачається покупцями на дорогу. Виходячи з того, що зараз у місті Харків нестабільна ситуація, пов'язана з веденням бойових дій, і час на дорогу, особливо коли покупець користується громадським транспортом визначити вкрай складно, було використано під час аналізу виключно відстань.

Ізохрони поєднують точки рівної тимчасової доступності для пішоходів або автомобілістів, наприклад, усі точки, з яких можна потрапити до магазину за певний проміжок часу або на певній відстані. Тому насправді торгові зони є складними криволінійними фігурами, а не буферами правильної округлої або еліптичної форми.

Розміри зон залежать від типу магазину, якості та асортименту запропонованого товару. У роботі досліджувалося розташування мережевих магазинів компанії «Епіцентр», тобто великих спеціалізованих магазинів, які можуть охоплювати площу радіусом понад 20 км. Виходячи з реалій міста Харкова, який з точки зору містоутворення доволі компактний і створює форму кола з радіусом близько 10 км, на вплив ближньої торгової зони в даному дослідженні можна не зважати.

Отже, виходячи з того що в дослідженні не береться до уваги ближня торгова зона, необхідно додати у проєктовану базу геоданих мережу автошляхів міста Харкова, яка дозволить вважати пересування міського та автомобільного транспорту. Для цього було використовувати відкриту географічної

карту OpenStreetMap (OSM) [13]. А для вилучення необхідної мережі автошляхів – безкоштовний проєкт Overpass turbo [14]. За допомогою цього інструменту та спеціальної мови тегів було створено запит в базу даних OSM для того, щоб експортувати у проєкт всі дороги міста Харкова (рис. 2). Розгалужену мережу автошляхів було експортовано у формат бази геоданих GeoPackage та обрано систему координат USC-2000 7 зона, що відповідає місцю розташуванню міста Харкова.

Виходячи з того, що наразі працює лише один з існуючих гіпермаркетів за адресою проспект Аерокосмічний (Гагаріна) 352, один повністю знищено внаслідок ракетного удару – за адресою Нескорених (Героїв Праці) 9а, один тимчасово зачищено внаслідок часткової руйнації – за адресою проспект Людвіга Свободи 39. Необхідно дослідити на яку частку потенційних покупців (мешканців міста) впливали ці магазини.

На середню торгову зону, як правило, припадає близько 20 % від обсягу продажу, тому вона має менше значення, ніж дальня. Її межю було окреслено у дослідженні 5 км ізохроною для автомобілістів або громадського транспорту.

Дальня торгова зона приносить від 50 до 80 % покупок і включає покупців, які цілеспрямовано відвідують торгову точку. Визначений радіус дальньої зони близько 5 – 8 км. Для покупців, які користуються особистим чи громадським транспортом, кордони не лімітуються. Високий відсоток обсягу продажів, що припадає на дальню торгову зону, зазвичай свід-

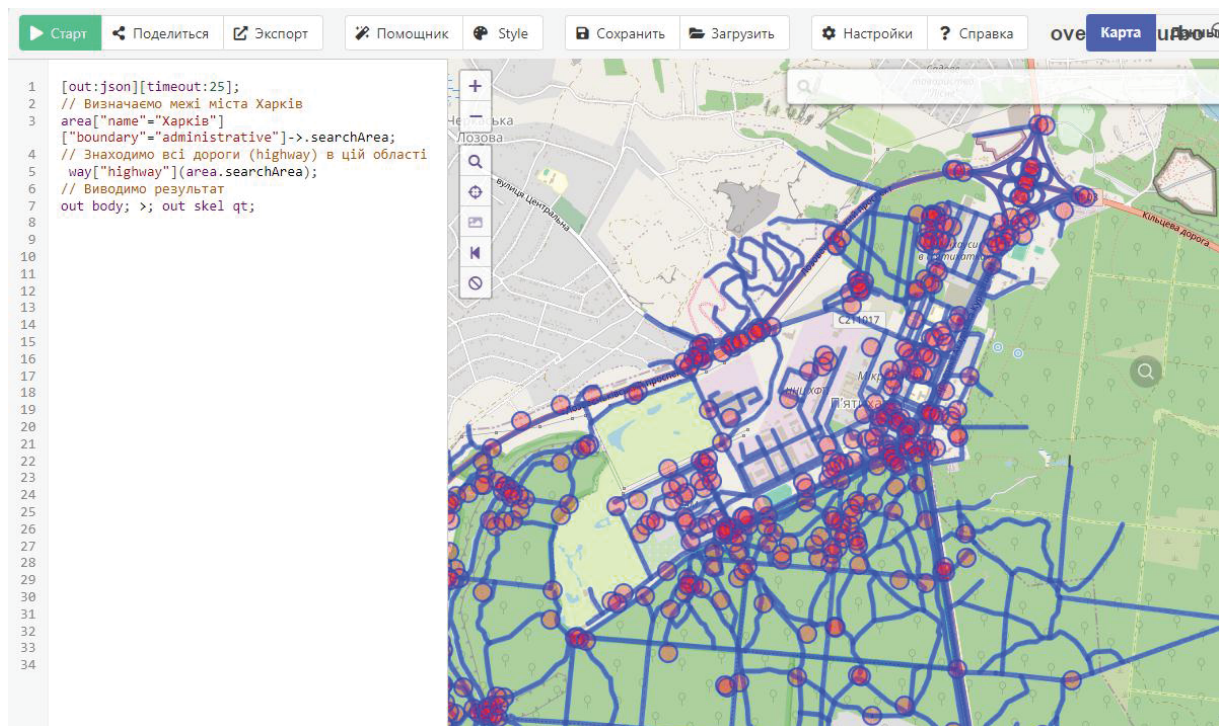

Рис. 2. Запит до Overpass turbo та його результат
Fig. 2. Request to Overpass turbo and its result

чить про високу конкурентоспроможність магазину та унікальний асортимент, що якраз і притаманно магазину, що досліджується.

Спочатку за допомогою геоінформаційної системи QGIS Desktop та модулю «Аналіз мереж» визначено середні зони обслуговування всіх магазинів (і зачинених, і працюючого), виходячи з транспортної мережі міста (рис. 3 а).

Потім за допомогою плагіну ORS Tools були визначені та візуалізовані дві зони обслуговування для цих же магазинів – середня (5 км) та дальня (8 км) (рис. 3 б).

Виходячи з виконаного аналізу можна зробити висновок, що ті магазини що існували, рівномірно охоплювали населення міста і не створювали один одному конкуренції. А використані методи аналізу (модуль «Аналіз мереж» та плагін ORS Tools), дають практично одні й ті ж самі результати – співпадіння середніх зон обслуговування.

Перетин торгових зон може призвести до сильної конкуренції. З одного боку це призводить до того, що магазини ускладнюють один одному життя, а з другого – з'являється деяка кількість покупців, які не охоплені жодною з торгових зон. Тобто, з точки зору рівномірного охоплення населення (потенційних покупців) необхідно намагатися щоб торгові зони мережевих магазинів не перетиналися та охоплювали якнайбільшу територію. А розмір дальньої торгової зони необхідно розраховувати виходячи з реалій кожного окремого випадку, керуючись моделлю Хаффа.

Виходячи з того що у наш час немає можливості відкрити декілька торгових точок, але все ж таки не-

обхідно охопити якомога більшу кількість населення послугами будівельного гіпермаркету та зі специфіки міста Харкова (щільність населення найвища у спальних районах – Салтівка, Олексіївка, а південно-західна частина міста – здебільшого приватний сектор), було обрано незабудовану ділянку у районі Шишківка на перетині вулиць Саперна та Старошишківська для розміщення запроєктованого магазину.

Як видно з рисунку 4, перетину зон обслуговування не існує, практично весь Салтівський житловий масив (самий густонаселений і найбільший за чисельністю мешканців) та більша частина Олексіївського житлового масиву охоплені зоною обслуговування запроєктованого торгового центру. Навіть центральна частина міста підпадає до дальньої зони обслуговування запроєктованого будівельного гіпермаркету.

Результати дослідження. Виконана робота показала доцільність використання ГІС, зокрема Quantum GIS для вирішення геомаркетингових питань щодо пошуку оптимальної локації нової торгової точки мережевого магазину.

1. Під час визначення розміру торгових зон було використано аналіз транспортної мережі за допомогою модулю «Аналіз мереж» та плагін ORS Tools, тобто одночасно кілька методів дослідження, які дали приблизно однакові результати.

2. Були виявлені приховані закономірності, щодо розташування потенційних покупців мережевих магазинів, в основі яких лежать просторові чинники.

3. Під час дослідження було виконано інтеграцію даних із різних джерел в єдиній базі геоданих для подальшого аналізу та візуалізації.

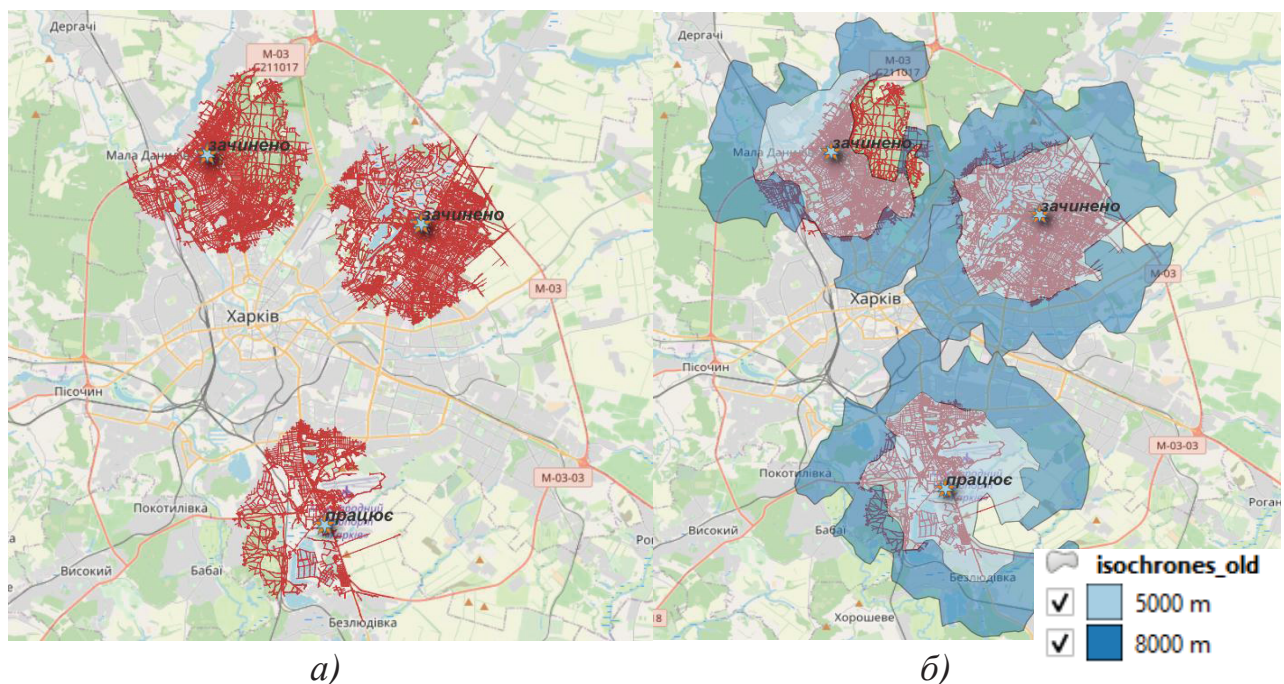

Рис. 3. Візуалізація середніх та дальніх зон обслуговування навколо існуючого та зачинених гіпермаркетів
Fig. 3. Visualization of medium and long-distance service areas around existing and closed hypermarkets

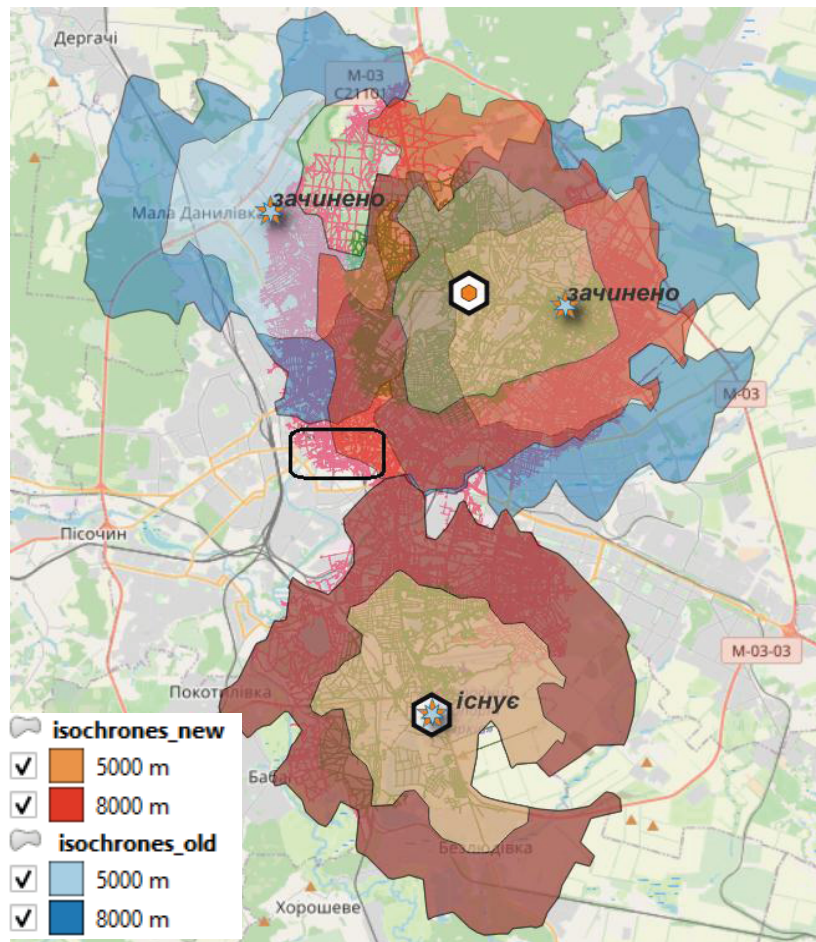

Рис. 4. Візуалізація середньої та дальньої зони обслуговування навколо існуючих, зачинених та запроєктованого мережеских магазинів
Fig. 4. Visualization of the middle and far service area around existing, closed and projected chain stores

Висновки. Застосування геомаркетингової моделі у поєднанні з геоінформаційними технологіями може стати основою для розробки геомаркетингової методики з пошуку оптимального розташування торгової точки як мережевого магазину, так і магазину роздрібної торгівлі. Це у свою чергу є важливим кроком на шляху до стійкого та гармонійного розвитку міста.

Принципи математичної обробки даних в геомаркетингу, що включають низку методів та підходів, які дозволяють аналізувати, обробляти та використовувати просторову інформацію для прийняття бізнес-рішень дозволяють виявити закономірності (прогнозування змін у попиті, змін в поведінці споживачів, врахування специфіки кожного окремого регіону чи території), яких не можна було помітити за допомогою звичайного описового аналізу.

Графічне представлення включало вилучення необхідних для аналізу даних та проведення інтелектуального аналізу даних картографічного сервісу OpenStreetMap, тобто актуальної інформації. В основу аналізу було покладено визначення так зва-

них «торгових зон» або зон впливу торгової точки на споживачів, які визначалися за допомогою моделі Хаффа.

У програмному застосунку Quantum GIS з використанням двох модулів – «Аналіз мереж» та плагіну ORS Tools було визначено на основі імпортованої транспортної мережі міста Харкова розмір середньої та дальньої зон обслуговування та нанесено на карту, що дало змогу створити картосхеми, які ілюструють оптимальне розміщення нової локації магазину замість двох старих, які наразі зруйновані.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на залучення штучного інтелекту до обробки великих масивів атрибутивних даних та розробці методики виконання маркетингових досліджень.

Дане дослідження виконувалося на прикладі пошуку нового розташування мережевого магазину «Епіцентр» у місті Харкові та становить практичну цінність для бізнесу, завдяки визначенню нової оптимальної локації мережевого магазину на етапі планування. Це надасть змогу мінімізувати ризики та підвищити свою конкурентоспроможність.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Поморцева О. Є., Козиренко С. І., Паньків В. В. Цифровізація у геомаркетингу: використання програмування та баз даних. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: Економіка та управління*. 2025. № 18.
2. Pomortseva O., Kobzan S., Kin D., Pankiv V. Some aspects of modelling a real estate decision-making expert system based on GIS. *International Conference of Young Professionals. GeoTerrace-2024*. 2024. № 1. с. 1–5. <https://doi.org/10.3997/2214-4609.2024510031>.
3. Kobzan S., Pomortseva O. Real Estate Market of Ukraine. *Practical Aspects and Trends. SpringerBriefs in Geography*, 2023. 146 p. https://doi.org/10.1007/978-3-031-31248-9_1.
4. Takenova K., Guleva V. Y. Determination of optimal locations for ATM network service points. *Procedia Computer Science*. 2023. 229. 198–207. <https://doi.org/10.1016/j.procs.2023.12.021>.
5. Formánek T., Sokol O. Location effects: Geo-spatial and socio-demographic determinants of sales dynamics in brick-and-mortar retail stores. *Journal of Retailing and Consumer Services*. 2022. 66. <https://doi.org/10.1016/j.jretconser.2021.102902>.
6. Zhou J., Yang C., Liu D., Wang Y., Zhong Z., Wu Y. A three-stage geospatial network optimal location decision model for urban green logistics centers from a sustainable perspective. *Sustainable Cities and Society*. 2025. 128. <https://doi.org/10.1016/j.scs.2025.106481>.
7. Поморцева Е. Е. Проектирование баз геоданных: учеб. пособие. Харьков. нац. ун-т гор. хоз-ва им. А. Н. Бекетова. 2016. 140 с.
8. Chacón-García J. Geomarketing techniques to locate retail companies in regulated markets. *Australasian Marketing Journal (AMJ)*. 2017. 25 (3). 185–193. <https://doi.org/10.1016/j.ausmj.2017.06.001>.
9. Feizizadeh B., Omarzadeh D., Blaschke T. Spatiotemporal mapping of urban trade and shopping patterns: A geospatial big data approach. *International Journal of Applied Earth Observation and Geoinformation*. 2024. 128. <https://doi.org/10.1016/j.jag.2024.103764>.
10. Azri S., Ujang U., Abdul Rahman A. Voronoi classified and clustered data constellation: A new 3D data structure for geomarketing strategies. *ISPRS Journal of Photogrammetry and Remote Sensing*. 2020. 162. 1–16. <https://doi.org/10.1016/j.isprsjprs.2020.01.022>.
11. Verhetsel A. Effects of neighbourhood characteristics on store performance: Supermarkets versus hypermarkets. *Journal of Retailing and Consumer Services*. 2005. 12 (2). 141–150. <https://doi.org/10.1016/j.jretconser.2004.11.004>.
12. Кобзан С. М., Поморцева О. Є., Паньків В. В. Геоінформаційний аналіз впливу ремонтно-будівельних робіт на інвестиційну привабливість нерухомості. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм*. 2024. 20. с. 32–40. <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2024-20-04>.
13. «OpenStreetMap»: web site. URL: <https://www.openstreetmap.org/#map=13/49.9> (дата звернення: 10.07.2025).
14. «Overpass turbo»: web site. URL: <https://wiki.openstreetmap.org> (дата звернення: 10.07.2025).

Внесок авторів: всі автори зробили рівний внесок у цю роботу.

Конфлікт інтересів: автори повідомляють про відсутність конфлікту інтересів.

Стаття надійшла до редакції 10.07.2025

Стаття рекомендована до друку 11.08.2025

Опубліковано 30.11.2025

Olena Pomortseva, Candidate of Technical Sciences (Ph. D.), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economic Cybernetics and Applied Economics, V.N. Karazin Kharkiv National University, Svobody Sq. 4, Kharkiv 61022, Ukraine, e-mail: olenapomortseva@karazin.ua, Phone number: 380 0977560721, ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-4746-0464>

Taras Nalivayko, Candidate of Technical Sciences (Ph. D.), Associate Professor, Department of Road Design, Geodesy and Land Management, Kharkiv National Automobile and Highway University, Kharkov, Street Yaroslava Mudrogo 25, Kharkiv, 61002, Ukraine, e-mail: nalivaykot@gmail.com, Phone number: 380993022178, ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-5805-873X>

Viktor Kozyrenko, Candidate of Technical Sciences (Ph. D.), Associate Professor, vice-rector, Mike Johansen Street 27, Kharkiv, 61024, Ukraine, e-mail: kozyrenko.v.p@ukt.net, Phone number: 380506353127, ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0418-5271>

Volodymyr Pankiv, Doctoral Student of the Department of Economic Cybernetics and Applied Economics, V.N. Karazin Kharkiv National University, Svobody Sq. 4, Kharkiv 61022, Ukraine, e-mail: volodymyr.pankiv@karazin.ua, Phone number: 380685098834, ORCID: <http://orcid.org/0009-0006-6194-2140>

GEO-INFORMATION MODELING OF RETAIL AREAS USING DATABASES AND A PROGRAM-ANALYTICAL APPROACH

This article explores the important issue of finding the best location for a retail store. The study focuses on using geographic information system (GIS) modeling to choose a location for an «Epicentr» chain store in Kharkiv, Ukraine, by

applying two-dimensional geospatial models. The aim of the article is to find the most suitable place for a chain store using GIS tools. Since this task requires analyzing many different factors, it cannot be done without a database, GIS software, and programming tools to create custom queries and get accurate location-based data. The main goal is to analyze the service areas – also known as «trade zones» – of existing and destroyed «Epicentr» stores in Kharkiv. The study identifies so-called «white spots», or areas where people have limited access to these stores. General scientific methods of system analysis and geostatistics were used to convert data from a discrete to a continuous form during processing. A combination of geographic and probability models was applied using the Huff model. This helped measure the distance that customers need to travel to reach the shopping area. The study focused on how far potential customers would be willing to go, assuming that for a large chain store, close distance alone is not enough to attract buyers. The research analyzed medium and long-range trade zones, considering the urban layout of Kharkiv. As a result, the optimal location for a new store was identified to replace two that had been destroyed. The study also evaluated the methods used – such as transport accessibility analysis and isochrone mapping (areas reachable within a set time or distance). Both methods gave nearly the same results. The results can help business owners make better decisions when opening new stores. This can reduce risks and support the sustainable and balanced development of the city.

Keywords: Geographic Information System (GIS); database; routing; chain store; geomarketing; service area.

REFERENCES

1. Pomortseva, O., Kozyrenko, S., Pankiv, V. (2025). Tsyfrovyzatsiia u heomarketyngu: vykorystannia prohramuvannia ta baz danykh. [Digitalization in geomarketing: use of programming and databases]. *Problemy suchasnykh transformatsii. Serii: Ekonomika ta upravlinnia*, 18. (in Ukrainian).
2. Pomortseva, O., Kobzan, S., Kin, D., Pankiv, V. (2024). Some aspects of modelling a real estate decision-making expert system based on GIS. In *International Conference of Young Professionals. GeoTerrace-2024*. 1, pp. 1–5. European Association of Geoscientists & Engineers. Available at: <https://doi.org/10.3997/2214-4609.2024510031>
3. Kobzan S., Pomortseva O. (2023). *Real Estate Market of Ukraine. Practical Aspects and Trends*. SpringerBriefs in Geography 146 p. Available at: https://doi.org/10.1007/978-3-031-31248-9_1.
4. Takenova, K., & Guleva, V. Y. (2023). Determination of optimal locations for ATM network service points. *Procedia Computer Science*, 229, 198–207. Available at: <https://doi.org/10.1016/j.procs.2023.12.021>
5. Formánek, T., & Sokol, O. (2022). Location effects: Geo-spatial and socio-demographic determinants of sales dynamics in brick-and-mortar retail stores. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 66, Article 102902. Available at: <https://doi.org/10.1016/j.jretconser.2021.102902>
6. Zhou, J., Yang, C., Liu, D., Wang, Y., Zhong, Z., & Wu, Y. (2025). A three-stage geospatial network optimal location decision model for urban green logistics centers from a sustainable perspective. *Sustainable Cities and Society*, 128, Article 106481. Available at: <https://doi.org/10.1016/j.scs.2025.106481>
7. Pomortseva, O. (2016). *Design of geodatabases: Basic guide*. Kharkiv National University of Urban Economy named A. N. Beketov. 140 p.
8. Chacón-García, J. (2017). Geomarketing techniques to locate retail companies in regulated markets. *Australasian Marketing Journal (AMJ)*, 25(3), pp. 185–193. . Available at: <https://doi.org/10.1016/j.ausmj.2017.06.001>
9. Feizizadeh, B., Omarzadeh, D., Blaschke, T. (2024). Spatiotemporal mapping of urban trade and shopping patterns: A geospatial big data approach. *International Journal of Applied Earth Observation and Geoinformation*. 128, Article 103764. . Available at: <https://doi.org/10.1016/j.jag.2024.103764>
10. Azri, S., Ujang, U., Abdul Rahman, A. (2020). Voronoi classified and clustered data constellation: A new 3D data structure for geomarketing strategies. *ISPRS Journal of Photogrammetry and Remote Sensing*. 162, pp. 1–16. Available at: <https://doi.org/10.1016/j.isprsjprs.2020.01.022>
11. Verhetsel, A. (2005). Effects of neighbourhood characteristics on store performance: Supermarkets versus hypermarkets. *Journal of Retailing and Consumer Services*. 12 (2), pp. 141–150. Available at: <https://doi.org/10.1016/j.jretconser.2004.11.004>
12. Kobzan, S. M., Pomortseva, O. Y., Pankiv, V. V. (2024). Heoinformatsiinyi analiz vplyvu remontno-budivelnykh robit na investytsiinu pryvablyvist nerukhomosti [Geoinformation analysis of the impact of repair and construction work on the investment attractiveness of real estate]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Serii: Mizhnarodni vidnosyny. Ekonomika. Krainoznavstvo. Turyzm*. 20, pp. 32–40. Available at: <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2024-20-04> (in Ukrainian).
13. OpenStreetMap. Available at: <https://www.openstreetmap.org/#map=13/49.9> (accessed: 10.07.2025)
14. Overpass turbo. Available at: <https://wiki.openstreetmap.org> (accessed: 10.07.2025)

Authors Contribution: All authors have contributed equally to this work.

Conflict of Interest: The authors declare no conflict of interest.

The article was received by the editors 10.07.2025

The article is recommended for printing 11.08.2025

Published 30.11.2025

<https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-14>

JEL Index: M41, H26, L25, M48, G38, O55

THE MODERATING ROLE OF ADOPTION OF IFRS BETWEEN TAX AVOIDANCE AND SMES PERFORMANCE IN NIGERIA

Saheed Akande Shittu

Department of Accountancy,
Federal Polytechnic Ayede, Oyo State, Nigeria
e-mail: shittusa@federalpolyayede.edu.ng
Orcid: <https://orcid.org/0000-0003-3382-5917>

Olushola Rasheed Jimoh

Department of Accountancy,
The Polytechnic Ibadan, Ibadan, Oyo State, Nigeria
e-mail: rojimt_78@yahoo.com
Orcid: <https://orcid.org/0003-9533-2250>

Mufutau Akanmu Popoola

Department of Business Administration and Management,
Federal Polytechnic Ayede, Oyo State, Nigeria
e-mail: popoolama@federalpolyayede.edu.ng
Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-4529-0721>

The study examines the moderating role of International Financial Reporting Standards (IFRS) adoption between tax avoidance and the performance of Small and Medium Enterprises (SMEs) in Nigeria. This research explores whether adopting IFRS for SMEs mitigates the negative implications of tax avoidance, which may improve short-term performance but create long-term reputational and operational risks. Using a quantitative research strategy as well as a positivist research philosophy, the respondents were selected using a purposive sampling technique based on the relevance of their SME activities and readiness to participate in the study. A cross-sectional survey design was employed to obtain the data from 502 SME owners and managers in Nigeria. Questionnaires were administered via Google Forms, and descriptive statistics as well as Structural Equation Modeling (SEM) were used to test formulated hypotheses. The results show that tax avoidance has a positive influence on SMEs' performance, but its benefits are offset by long-term challenges. IFRS adoption moderates this relationship by enhancing financial transparency and operational efficiency. The study reveals how IFRS adoption can improve financial reporting practices, thus promoting sustainable business growth in emerging economies like Nigeria. The study also shows that IFRS adoption is not just a compliance requirement but can also be a strategic tool to enhance SMEs' operational performance and reduce risks associated with aggressive tax avoidance.

Keywords: Financial transparency, IFRS adoption, Nigeria, SMEs performance, Structural equation modeling, Tax avoidance

In cites: Saheed Akande Shittu, Olushola Rasheed Jimoh, & Mufutau Akanmu Popoola (2025). The moderating role of adoption of ifrs between tax avoidance and SMEs performance in Nigeria. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series International Relations. Economics. Country Studies. Tourism*, (22), 134-144. <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-14>

Introduction

Globally, Small and Medium Enterprises (SMEs) are widely recognized for their significant economic impact. Both established and emerging nations view the SME sector as the hub for economic growth. Because they have created jobs and paid taxes to the country, SMEs have made a huge contribution to the economy. However, issues like tax compliance and financial accessibility impede their expansion. IFRS adoption has been identified as a key driver for enhancing financial transparency and investor confidence. (Msechu *et al.*, 2024). In Nigeria's economic landscape, SMEs play a vital role, as they contribute about 48% to the national GDP and account for approximately 96% of all businesses. Furthermore, SMEs are responsible for 84% of employment in the country, highlighting their significance in job creation and economic stability as well as fostering local entrepreneurship and innovation. Despite their contributions, SMEs in Nigeria face numerous challenges that hinder their growth and sustainability. Key issues include access to finance, high interest rates, infrastructure deficits, and the regulatory environment. However, alignment of accounting standards, government support, networking, and collaboration among SMEs can help SMEs to mitigate all these challenges for enhancing the effectiveness of the performance of SMEs in Nigeria. The International Financial Reporting Standards (IFRS) are a wide-ranging collection of accounting standards that are set up to increase the significance of financial reporting transparency and comparability in developed and developing nations (Samour *et al.*, 2024).

According to Akpan *et al.* (2023), taxation serves as a fiscal policy tool to regulate the economy of any country. It helps in the growth of specific sectors and the development of emerging industries. Many developing countries face difficulties funding essential projects due to unstable revenue sources (Malik *et al.*, 2025). The annual increment target is a thoughtful task for government. Tax avoidance is planning strategies to use tax law and accounting standards to reduce the amount of tax payable to government and, that is expected to improve firm performance. Tax reforms in many instances have been implemented to achieve compliance with tax laws. According to Khan and Tjaraka (2024), tax reform involves a comprehensive transformation of the existing tax system, regulatory enhancements, expansion of tax base, and improvement in tax administration. In Nigeria, in order to enhance penalties for non-compliance, Nigeria Tax Act (2025) introduce ₦100,000 with first month and ₦50,000 for subsequent month for failure to register as a taxpayer. Furthermore, failure to keep books attracts fines of ₦10,000 and ₦100,000 for individuals and companies, respectively. Additionally, if convicted, nonpayment of taxes deducted at the source can result in up to three years in prison. In an effort to improve the

effectiveness and legitimacy of tax dispute settlement, it also introduces establishment of Tax Appeal Tribunal to handled dispute related to both federal and state tax legislation. Similarly, a Tax Ombud office was established to handle complaints from taxpayers and advance equity in tax administration.

Previous studies have identified motivations driving SMEs to adopt IFRS. A primary reason is the desire for enhanced transparency and credibility, which can facilitate access to financing and attract investors. Akpan *et al.* (2023) indicate that SMEs adopting IFRS report improved financial reporting quality, which can enhance stakeholder trust and facilitate business expansion. Furthermore, the globalization of markets has prompted many SMEs to adopt IFRS to remain competitive and compliant in international trade. By aligning SMEs' financial reporting with global standards, SMEs can better engage with foreign investors and partners, thus increasing their market reach. Despite the benefits, the adoption of IFRS presents significant challenges for SMEs. A recurring theme in the literature is the lack of resources and expertise. Many SMEs struggle with the complexity of IFRS, which can lead to increased financial reporting costs and potential misapplication of the standards. Studies have shown that the limited availability of trained personnel can hinder effective implementation, resulting in inconsistent reporting practices. Additionally, the financial burden associated with transitioning to IFRS can be daunting for SMEs. Research highlights that the costs of training, system upgrades, and ongoing compliance can disproportionately impact smaller firms, leading some to hesitate in adopting the standards.

In Nigeria, SMEs are one of the sectors that are fast-growing, and they are more significant to the growth and development of the country's economy. Thus, to meet the demand of IFRS, a streamlined IFRS is necessary for SMEs to serve this fast-rising sector. In 2010, the IFRS for SMEs framework was established with the goal of improving the quality of SMEs' reporting process and also enhancing their finances at both national and international levels. Moreover, according to the International Accounting Standard Board (IASB, 2009), SMEs are entities that are not accountable to the public and issue general-purpose financial reports to outsider users. However, SMEs may have other characteristics than those indicated by IASB according to the country's legal system (Olaleye *et al.*, 2021). Due to a variety of reasons, adoption of IFRSs by SMEs has brought uncertainty to their environments. Among those most important issues SMEs perceive are the cost, lack of experience, uncertainty surrounding the to-be system, and impact upon users' needs (Zahid & Simgamugan, 2019; Damak-Ayadi *et al.*, 2020). Nevertheless, globalization is dominant, and comparability of accounts will make such information feasible by maintaining accounting system conformity. The IASB also contends

that greater ability for users and investors, as well as the enterprise itself, to evaluate other companies' financial information and compare results to identify differences in order to make investments that will enhance the companies' position will serve all the interested parties (Oladejo & Shittu, 2018; Okafor *et al.*, 2019). Regulation is an optimum social response in accordance with public interest theory to market faults likely to lead to underproduction of accounting information. To the authors' knowledge, there are no empirical studies undertaken at the national level examining whether adoption of international accounting norms adopted by IASB is more likely in countries that cannot establish their own domestic accounting norms.

Adoption of IFRS by SMEs is more likely to happen in countries whenever there is a lack of indigenous GAAP, to the point where such countries may even see value in doing so. This is in accordance with our results. Interest group and capture theories of regulation argue that the regulator accommodates specific groups' demands. For example, full IFRS have already been adopted by various countries in Africa to be used by both public and private companies. Different groups argue that non-public accountable companies view full IFRS as too complex to use, with huge transitional and implementation costs that will overshadow such companies' benefits (Kaya & Koch, 2015). The likely effect of IFRS implementation on the precision of reporting, capital availability, and general business performance has turned adoption of the standard by SMEs in Nigeria into a much-discussed issue. The challenges associated with SMEs in adopting IFRS are viewed to be advantages and limitations associated with its implementation (Kiliç & Uyar, 2017). This study examines how SMEs in Oyo State implemented IFRS and to present informative data regarding the benefits and effectiveness of the framework to SMEs in Nigeria. Based on previous studies (Ramanna & Sletten, 2009, quoted in Kaya & Koch, 2015), evidence indicated that the adoption of IFRS by SMEs is not very attractive to countries with relatively high-quality governing institutions due to high switch-over costs and negotiating costs. This authenticated that adoption of IFRS has been associated with improved SMEs' performance in terms of profitability, along with liquidity. Additionally, as the IASB framework is similar to those in common law countries' accounting traditions, common law countries' accounting frameworks are more likely to convert their SMEs to IFRS (Pais & Bonito, 2018).

This study makes various contributions to existing studies. First, this research adds to existing literature by analyzing the potentiality as well as the hurdle of IFRS adoption by SMEs in selected states across the six geopolitical zones in Nigeria. Also, this research also identified if IFRS adoption by SMEs can affect tax avoidance, which existing studies in the field of study have not elaborated on. Furthermore, since the study

are using more explanatory variables, issues of the omitted variable problem as one of the causes of the endogeneity problem will be mitigated.

Literature review

Theory underpinning the study

Institutional theory served as the foundation for this investigation. The institutional theory was put out by Scott (2004) to describe the resources, regulatory foundations, and other associated activities that provide the institutional lifecycle stability. According to institutional theory, institutional isomorphic forces motivate and exert pressure on an organization's formal structure. According to Boxenbaum and Johsson (2017), the theory offers structures, norms, and practices that help entities create efficient social behavior procedures. The theory, which focuses on the most profound and reliable features of institutional structures, is generally and widely accepted because it considers the norms and processes by which structures, techniques, conventions, and practices generate compelling procedures for social behavior and conduct. Functionalism, restricted reason, attenuated awareness, and external contexts are important elements of the theory (Mvunabandi, 2023; Shittu *et al.*, 2023). Because it is a crucial tool for identifying the elements that influence SMEs' adoption of IFRS, institution theory was taken into consideration in this study. Nonetheless, the opportunistic behaviors of managers who may lower their tax liability by employing a variety of intricate transactions to serve their own interests are explained by agency theory.

Tax Avoidance

SMEs are significant, particularly in terms of nation building. There are various barriers to SMEs' engagement in some operations in the internal market. The major challenges are traceable to inconsistent national tax and accounting frameworks. SMEs bear costs associated with tax compliance based on this fact, which is intended to be decreased by IFRS adoption. The literature has also explored various theoretical frameworks to understand tax avoidance. For instance, the agency theory has been applied to analyze how managerial incentives influence tax planning decisions. Studies have shown that managers may engage in tax avoidance to enhance their personal benefits, which can conflict with shareholder interests. Additionally, the behavioral agency model posits that family firms may avoid aggressive tax strategies to preserve their socioemotional wealth, reflecting a tension between financial optimization and reputational concerns (Sánchez-Ballesta & Yagüe, 2024). As businesses increasingly adopt complex tax strategies, there is a call for more nuanced regulations that account for the varying motivations behind tax planning behaviors (Septriani *et al.*, 2025). There is a need to explore the intersection of tax avoidance with emerging trends such as the adoption of IFRSs with SMEs' performance.

SMEs Performance

The performance of SMEs has attracted a lot of attention lately since it is essential to job creation and economic growth. SMEs are crucial to Nigeria's economy and have a significant impact on its development (Adeosun&Shittu,2021).However,Adeyemo and Olateju (2022) asserted that Nigerian SMEs were overlooked by successive administrations in favor of their bigger rivals. However, the majority of working people are employed by SMEs. Furthermore, the majority of Nigeria's large-scale businesses began as SMEs, according to Awoyemi and Makanju (2020). Similarly, according to Adelekan *et al.* (2019), SMEs account for the bulk of businesses in Nigeria and contribute considerably to the GDP of the nation. SMEs that adopt and implement IFRS for SMEs can better meet changing consumer demands, thereby improving their competitive edge and effectively enhance overall performance. Moreover, the proactive identification of market opportunities allows SMEs to position themselves advantageously against competitors (Oyedemi *et al.*, 2023). Additionally, SMEs may use financial performance metrics to assess their financial situation, identify areas for improvement, and establish reasonable long-term goals. It also helps firms compare themselves to other businesses in the same sector since it provides an objective evaluation of their financial status over a given time period (Yoo & Managi, 2022). Umadia and Kasztelnik (2020) claim that because SMEs' failures result in financial loss, job loss, a lack of incentive for entrepreneurship, and ultimately firm collapse, their predicted contributions to the Nigerian economy have decreased. Another recent focus has been on the relationship between SME success and the implementation of IFRS. Furthermore, little research has been done on how tax evasion affects the connection between SMEs' performance and the adoption of IFRS, especially in Nigeria. By giving SMEs owners additional information and insight into various tactics they may use to boost their productivity and maintain the steady expansion of their companies, the current study advances business practices.

IFRS for SMEs Adoption

Global focus has come to rest with the adoption of IFRS for SMEs' implementation due to the fact that it presents a frame of reference specific to these organizations' needs. Nigeria, with one of Africa's largest economies, adopted the IFRS for SMEs framework in 2010 upon realizing how important standardization in reporting finances is (Abedana *et al.*, 2016; Mvunabandi & Mbonigaba, 2023). The standard's pre-publication period from 2000 to 2009 was examined in the first instance, while its second revision from 2009 to 2015 and the feedback received from 2019 to 2021 were also assessed to have a better understanding of the evolution of the IFRS standard for SMEs. According to the studies carried out by Adetula and Okafor (2014) as well as Izedonmi and Uadiale (2017), they revealed

that adoption of IFRS for SMEs has increased openness in reporting, made ease in comparison, and allowed SMEs to access finance. They added that it has increased investor confidence and also increases the validity of statements. Authors concluded that SMEs' performance is positively influenced by the adoption of IFRS since it improves SMEs' quality of reporting as well as decision-making. However, Okoye and Ajam (2019) observed that SMEs faced various hitches during the adoption process, such as lack of knowledge, lack of qualified staff who are capable of handling implementation and understanding of the framework successfully, as well as the need for more training and funds. Additionally, Onyali and Odia (2015) highlighted technical assistance and advice, economic consequences of compliance, as well as challenges of adopting complex accounting rules. Several studies have proven to have an effect in shaping IFRS adoption by Nigerian SMEs. However, there are limited studies on how tax avoidance influences the relationship between IFRS adoption and SME performance. Hence, this study looked at how tax evasion affected the way Nigerian SMEs performed after adopting IFRS.

Empirical review and hypotheses development

Tax avoidance and SMEs Performance

SMEs are regarded as the backbone of every economy and have a significant role in national economic development (Roman *et al.*, 2023). Malik *et al.* (2025) evaluate the connection between business success and corporate tax evasion. The findings show that corporate tax evasion improves business success. Additionally, Khan and Tjaraka (2024) look at how Surabaya's SMEs' compliance is affected by their perceptions of tax fairness and tax comprehension. The results show that SME taxpayers' compliance in Surabaya is positively impacted by their view of tax fairness as well as their comprehension of taxes. Similarly, Sánchez-Ballesta and Yagüe (2024) investigate how tax evasion affects SMEs' production in Spanish. According to the research, tax evasion boosts SMEs' productivity. However, Roman *et al.* (2023) used secondary data from 2008 to 2021 to determine the link between SMEs' performance and the taxes they pay across 27 EU member states. The results demonstrate that the taxes SMEs must pay are viewed as obstacles to performance improvement. Additionally, Khan *et al.* (2023) used PLS-SEM to examine data from 375 Pakistani SME textile businesses in order to evaluate the impact of tax evasion and corporate social responsibility on sustainable business performance as well as the mediating function of green competence. The findings show that the relationship between tax evasion and sustainable business performance is unaffected by corporate social responsibility. As a result, after reviewing earlier research in the field, it has been noted that little is known about the connection between the performance of SMEs and tax evasion, especially in Nigeria. Therefore, this study examined the connection between the performance of SMEs and tax evasion.

IFRS for SMEs adoption as moderator

The impact of IFRS 16 adoption on the financial statements and important financial ratios of mining firms listed on the Johannesburg Stock Exchange (JSE) in South Africa was evaluated by Wyk and Enslin (2025). The results showed that after implementation, IFRS 16 raised overall assets and liabilities. Additionally, Muda *et al.* (2024) examined how institutional isomorphic constraints affected Ghanaian SMEs' adoption of IFRS. The findings showed that mimetic and coercive isomorphic pressures had a major beneficial impact on SMEs' adoption of IFRS in Ghana. Similarly, Tenzer (2024) evaluated how the implementation of IFRS 15 affected performance evaluation. In order to handle the changes brought about by the new accounting standard, healthcare policymakers and managers must have a thorough awareness of both the planned and unforeseen consequences of its implementation, according to the report. The adoption and implementation of IFRS for SMEs also poses a number of difficulties, according to Segotso *et al.* (2024). These difficulties include poor educational attainment, adoption-related expenses, political pressures, regulatory body training and assistance, and cultural considerations.

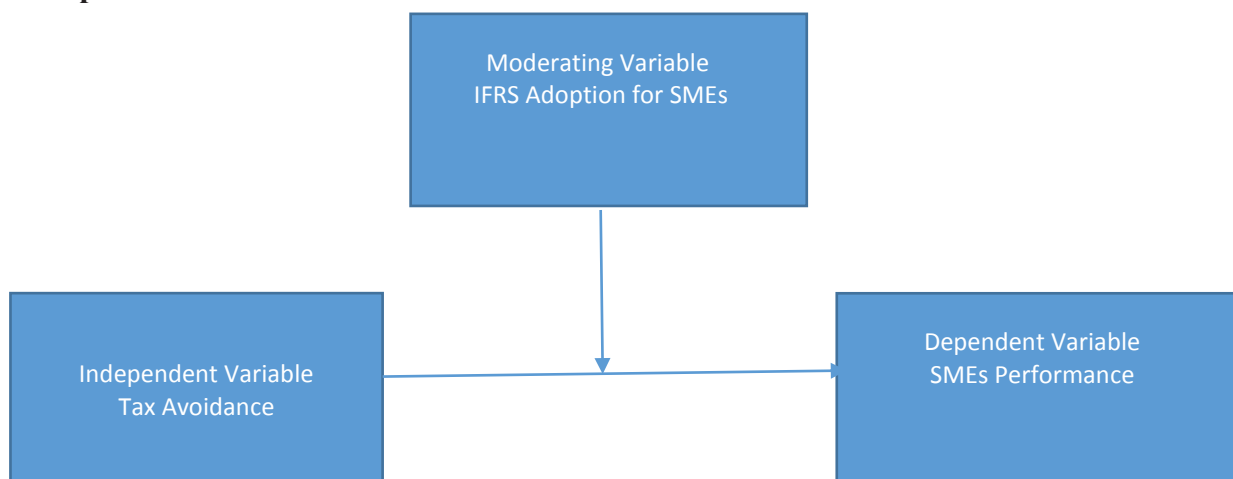
Additionally, the impact of education level, the presence of alternative accounting standards, and the degree of internationality on the implementation of IFRS for SMEs was evaluated by Fanani *et al.* (2024). The results show that the adoption of IFRS for SMEs is negatively impacted by educational attainment and the presence of alternative accounting standards. Additionally, Msechu *et al.* (2024) looked at how business characteristics affected Tanzanian SMEs' adherence to IFRSs. The results indicate that the performance of SMEs and the degree of IFRS compliance are significantly positively correlated. The link between macroeconomic conditions and SMEs' adoption of IFRS was examined by Issam and

Ibtissam (2023). The results show that a non-Anglo-Saxon culture and an adverse political environment increase a nation's likelihood of implementing IFRS for SMEs. Similar to this, Akpan *et al.* (2023) looked at how SMEs were affected by the implementation of IFRS, taking into account both their appropriateness and the difficulties they face. According to the survey, different nations have different levels of SMEs' adoption of IFRS. Some have adopted IFRS for SMEs as their principal standard, while others continue to use a hybrid approach in addition to national standards. The use of the historical research methodology was also explored by Marina (2022), who looked at the history and evolution of the IASB's project on SMEs' financial reporting as well as the events that followed the standard's first and second revisions. Furthermore, there aren't many studies on the adoption of IFRS for SMEs as a mediator in evaluating SMEs' performance. Some examined more complicated adoption issues, but the majority of studies on IFRS for SMEs have concentrated on stakeholders' perceptions of the costs and benefits of adoption (Litjens & Bissessur, 2012; Uyar & Güngörmüş, 2013; Albu *et al.*, 2013; Kılıç *et al.*, 2014). None of these earlier studies take into account the adoption of IFRS by SMEs in Africa, particularly in Nigeria, as a moderator. Adoption's influence was not taken into account as a moderator in the few research studies that were carried out in Nigeria and throughout Africa (Adetula & Okafor, 2014; Abedena *et al.*, 2016; Okafor *et al.*, 2019). Thus, by developing the assumptions listed below, the current study closed the research gap.

H₁: Tax avoidance has a significant on SMEs performance in Nigeria

H₂: IFRS adoption positively significantly moderate the relationship between tax avoidance and SMEs performance in Nigeria

Conceptual framework

Methodology

The study adopts a quantitative research strategy as well as a positivist research philosophy. A cross-sectional survey design was employed to obtain the data. The respondents were selected using a purposive sampling technique based on the relevance of their SME activities and readiness to participate in the study. Data was collected through questionnaires via Google Forms and disseminated through various WhatsApp platforms and mails of some SME owners/managers. Out of 540 responses received, 502 were found useful for the study. Respondents were informed that all data collected is only used for research purposes, and they were allowed to choose to participate or not by proving their consent through clicking the ‘I agree’ on Google Forms. The questionnaire was designed to have an introduction, bio data of respondents, and main questions used to measure. The main respondents to this study are SME owners and the senior managers of SMEs who are directly involved in day-to-day running activities of business to get appropriate responses and to reduce lack of knowledge of IFRS for SMEs. Information gathered from respondents was evaluated using descriptive statistics, while the study adopted Smart-PLS, advanced for empirical analysis.

Descriptive statistics

As presented in Table 1, the demographic data of respondents include gender, enterprise size, position of respondent, years of experience, age, level of education, and industry sector. In terms of gender distribution, female and male respondents were 57.2% and 42.8%, respectively, which implies that majority of respondents are female. When it comes to enterprise, 71.9% is for small enterprise, while medium size reveals 28.1%. This implies that, among respondents, small size is more than medium size. Looking at position by the respondent, majority of the respondents are SMEs managers, accounting for 60.1%, while owners of SMEs make up 39.9%. With regards to year of experience, majority of respondents have 6-10 years of experience the having 42.6%, followed by above 10 years of experience with 31.1% experience, while the remaining 26.3% have below 5 years of experience. Moreover, in terms of age group, the largest proportion fall fallswithin 30-40 years’ category making up 47.2%, followed by the 41-50 years’ group at 25.1%, below 30 years’ group at 17.5% and 50 years above group at 10.2%. This may be due to majority of respondents who are managers of SMEs are in their middle age. Considering education level, majority respondents are holders of Higher National Diploma (HND) or first degree, having 35%, while 26.9% of respondents are National Diploma (ND) graduates or holders of a National Certificate in Education (NCE). Followed by those who have postgraduate degree at 26.1%, degrees and 12% of respondents obtained senior secondary school certificates. Regarding industry sector, SMEs considered for this study fall within retail,

services, consumer, agriculture, and others at 25.5%, 23.1%, 20.7%, 18.7%, and 12%, respectively.

Table 1

Respondents demographic information

Variable	Characteristics	Frequency	Percentage (%)
Gender	Female	287	57.2
	Male	215	42.8
Enterprises size	Medium	361	71.9
	Small	141	28.2
Position	SMEs Owner	198	40
	Manager	304	60
Work experience of respondent	1 to 5 years	132	26
	6 to 10 years	214	43
	Above 10 years	156	31
Age group	Below 30 years	88	17.5
	30 – 40 years	237	47.2
	41 – 50 years	126	25.1
	51 years and above	51	10.2
Education	SSCE	60	12
	NCE/OND	135	26.9
	HND/BSc.	176	35
	Postgraduate	131	26.1
Industry sector	Consumer	104	20.7
	Services	116	23.1
	Retail	128	25.5
	Agriculture	94	18.7
	Others	60	12

Measurement scale testing

The factor loading ranges for all the items are above 0.5, except for IFRSA8, which has 0.487. This suggests a moderate to strong relationship between the items and the construct. Composite reliability for TA, SPM, and IFRSA are 0.807, 0.761, and 0.879, respectively, which, being above the recommended threshold of 0.7, suggests that the internal consistency is adequate and the construct is reliable. The average variance extracted for the study variables (TA, SPM & IFRSA) was 0.501, 0.512, and 0.611, respectively, which are slightly above the 0.5 threshold, implying that more than half of the variance in the indicators is explained by the construct. This suggests acceptable convergent validity. Furthermore, variance inflation factor values for individual items range from 1.349 to 2.99, suggesting no severe multicollinearity issues, as these values are within the acceptable range.

Result of SEM analysis

The results of assessing the structural model as shown in the figure below, tax avoidance reveals a positive influence on SMEP, with a coefficient of 0.733. The study suggests that while tax avoidance may increase the short-term profits for SMEs, it can lead to long-term challenges such as reputational damage and operational risks. SME performance was measured based on financial outcomes, business growth, and operational efficiency. The results indicate that tax avoidance directly influences

Table 2

Factor weights of measurement scale

		Variables	Weight	VIF	References
Tax avoidance ($\alpha = 0.799$, CR = 0.807, AVE = 0.501)					
1	TA1	The taxes we pay correspond to the amount of money we make.	0.88	2.993	Fuadah <i>et al.</i> (2022)
2	TA2	Our tax payments comply with the tax code.	0.81	2.078	
3	TA3	We always fulfill our tax responsibilities in a proper manner.	0.665	1.46	
4	TA4	Our SMEs involve in asset depreciation as tax avoidance strategy	0.776	2.0	
5	TA5	Our SMEs involve in tax credits and incentives as tax avoidance strategy	0.717	1.774	
6	TA6	Our SMEs involve in transfer pricing as tax avoidance strategy	0.824	2.246	
SMEs performance ($\alpha = 0.761$, CR = 0.761, AVE = 0.512)					
7	SPM1	Our SMEs are able to meet expected sales	0.623	1.352	Adelekan <i>et al.</i> (2019)
8	SPM2	Our SMEs earned targeted profit	0.653	1.343	
9	SPM3	Overall business performance improved in the past years by involving in Tax avoidance?	0.772	1.691	
10	SPM4	Revenue generated have been increasing over time through tax avoidance?	0.741	1.883	
11	SPM5	Tax avoidance has contributed to your business performance	0.744	1.928	
IFRS adoption ($\alpha = 0.871$, CR = 0.879, AVE = 0.611)					
12	IFRSA1	Adoption of IFRS for SMEs has reduce tax avoidance strategy perpetrated by SMEs	0.716	1.847	Fanani <i>et al.</i> (2024)
13	IFRSA2	Understanding of IFRS for SMEs has assisted your SMEs to adopt effective tax avoidance strategies	0.52	1.349	
14	IFRSA3	SMEs have enjoined some benefits by adopting IFRS for SMEs	0.616	1.468	
15	IFRSA4	The performance of SMEs has improved after IFRS adoption.	0.54	1.499	
16	IFRSA5	Stakeholder trust has increased when SMEs adopted IFRS.	0.714	2.054	
17	IFRSA6	The implementation of IFRS for SMEs improved their access to capital.	0.784	2.71	
18	IFRSA7	Does SMEs' adoption of IFRS mitigate the impact of tax evasion on performance?	0.70	2.916	
19	IFRSA8	SMEs performance would improve further if SMEs enhanced IFRS adoption?	0.487	1.824	

Where TA = Tax Avoidance, SPM = SMEs performance, IFRSA = International Financial Reporting Standard Adoption

SMEs' performance. The results align with the research findings of Sánchez-Ballesta & Yagüe (2024) and Malik *et al.* (2025) while differing from the works of Adetula & Okafor (2014) and Izedonmi & Uadiale (2017). Moreover, IFRS adoption moderates the relationship between tax avoidance and SMEs performance. Specifically, the study found that SMEs that adopted IFRS reported better financial transparency and operational efficiency. IFRS adoption provides a structured approach to reporting, which reduces the temptation for aggressive tax avoidance practices and enhances overall performance. Hence, IFRS mitigates the negative implications of tax avoidance by improving the quality of financial reporting, which in turn positively influences SME performance.

Conclusion of the study

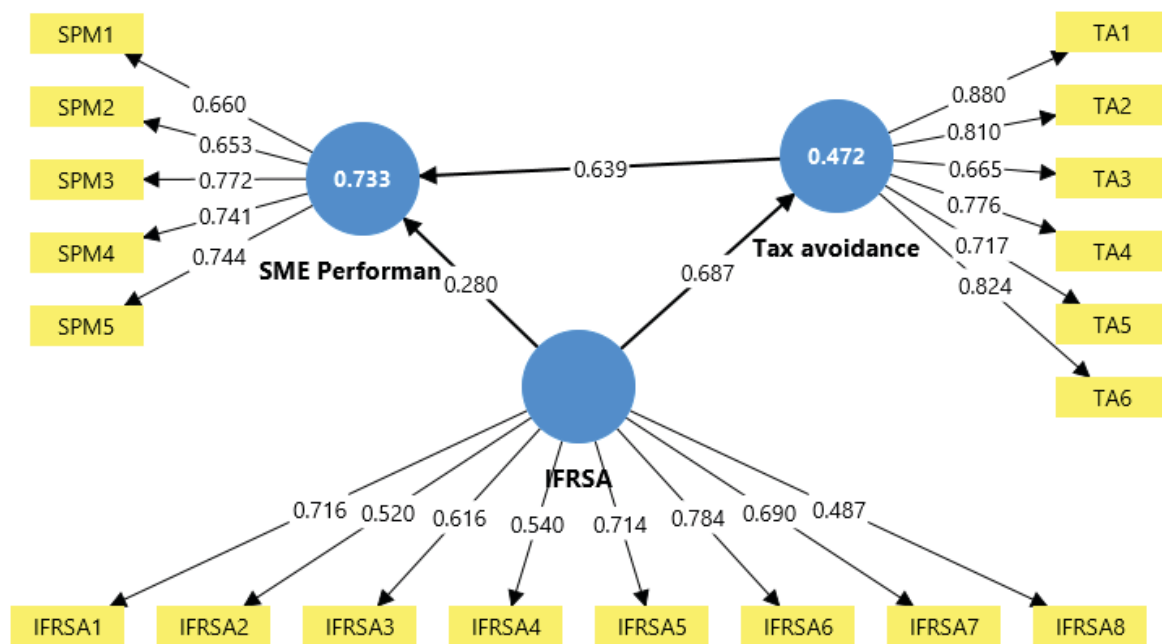
The study concludes that tax avoidance has both direct and indirect effects on SMEs' performance, with IFRS adoption serving as a crucial mediator. While tax avoidance can improve immediate financial

outcomes, it may harm long-term performance due to regulatory scrutiny and reduced transparency. SMEs that have adopted IFRS, nevertheless, benefit from a more structured approach to financial reporting, which enhances their performance despite the challenges associated with tax avoidance.

Theoretical and practical implications

The study adds to the corpus of research that shows a connection between corporate performance and tax evasion. It supports the notion that, despite the potential for short-term gains, tax evasion may have long-term negative effects on a company's viability, transparency, and credibility. Furthermore, SMEs in Nigeria and similar markets should carefully balance their tax strategies with the long-term benefits of transparent financial reporting. While tax avoidance may seem appealing in the short term, adopting IFRS could lead to better financial outcomes and operational growth in the long run.

Structural Model

Where TA = Tax Avoidance, SPM = SMEs performance, IFRSA = International Financial Reporting Standard Adoption

Recommendations

The study recommends that regulatory authorities should consider hybrid frameworks, providing SMEs with the flexibility to choose between international and national standards. Policymakers should allocate resources for SMEs, specific education, training, incentives, and facilitating technology adoption and conduct regular reviews of IFRS for SMEs to ensure

relevance and alignment with evolving business practices. This will improve financial transparency and corporate governance, benefiting the economy as a whole. Encouraging SMEs to adopt IFRS can be an essential strategy for improving financial practices and boosting SME competitiveness, particularly in emerging economies like Nigeria.

REFERENCES

1. Abedana, V., Omane-Antwi, K., & Owiredu, A. (2016). The impact of IFRS/IAS adoption on corporate income taxation in Ghana. *International Journal of accounting and financial reporting*, 6(1).
2. Adelekan, S. A., Eze, B. U., & Majekodunmi, S. A. (2019). Bank loans and Small Medium Enterprises' (SMEs) performance in Lagos, Nigeria. *Ilorin Journal of Human Resource Management*, 3(1), 52–61. <http://ejournals.unilorin.edu.ng/journals/index.php/ijhrm>
3. Adeosun, O. T., & Shittu, A. I. (2021). Small–medium enterprise formation and Nigerian economic growth. Review of Economics and Political Science. *Advance online publication*. <https://doi.org/10.1108/REPS-07-2020-0089>
4. Adetula, D. T., & Okafor, G. O. (2014). Adoption of IFRS for SMEs in Nigeria: Benefits, challenges, and prospects. *Journal of Financial Reporting and Accounting*, 12(2), 170-190.
5. Adeyemo, K. A., & Olateju, I. A. (2022). Impact of access to finance on the growth of small and medium enterprises in Nigeria. *International Journal of Business Systems and Economics*, 13(7), 22–36. <https://arcnjournals.org/images/2726452731372.pdf>
6. Akpan, J. U., Akinadewo, I. S., & Osatuyi, Y. A. (2023). International Financial Reporting Standards (IFRS) and Small and Medium-sized Enterprises (SMEs): assessing the impact of IFRS adoption on SMEs. *World Journal of Finance and Investment Research*, 7(4), 34-56.
7. Alhawamdeh, H., Alafeef, M. A. M. I., Alkhalwaldeh, B. Y., Nawasra, M., Al_Rawashdeh, H. A. A., Zraqat, O., Hussien, L. F., & Al-Eitan, G. N. (2024). The relationship between marketing capabilities and financial performance: the moderating role of customer relationship management in Jordanian SMES, *Cogent Business & Management*, 11:1, 2297458, DOI: 10.1080/23311975.2023.2297458
8. Awoyemi, B. O., & Makanju, A. A. (2020). The growth prospect and challenges of financing micro, small and medium scale enterprises (MSMEs) in Nigeria. *European Journal of Business and Management Research*, 5(4), 1–7. <http://doi.org/10.24018/ejbr-2020.5.4.350>

9. Damak-Ayadi, S., Sassi, N., & Bahri, M. (2020). Cross-country determinants of IFRS for SMEs adoption. *Journal of Financial Reporting and Accounting*, 18(1), 147-168. <https://doi.org/10.1108/JFRA-12-2018-0118>
10. Fanani, Z., Puji Rahayu, A., & Erlando, A. (2024). Determining factors to implementing IFRS for SMES: a study in International Accounting Standards Board countries. *Cogent Business & Management*, 11(1), 2420767. <https://doi.org/10.1080/23311975.2024.2420767>
11. Issam, P. B., & Ibtissam, P. Z. (2023). Determinants of IFRS for SMEs adoption worldwide. *International Journal of Accounting and Finance Studies*, 6(2), 12-39. .22158/ijafs.v6n2p12. <https://doi.org/10.22158/ijafs.v6n2p12>
12. Izedonmi, F. I., & Uadiale, O. M. (2017). IFRS adoption and SMEs' performance in Nigeria. *African Journal of Economic and Management Studies*, 8(2), 203-219.
13. Kaya, D., & Koch, M. (2015). Countries' adoption of the International Financial Reporting Standard for Small and Medium-sized Entities (IFRS for SMEs)—early empirical evidence. *Accounting and Business Research*, 45(1), 93-120.
14. Khan, M. A. & Tjaraka, H. (2024). Tax justice and understanding: MSME compliance with Tax Regulation No. 55/2022 in Surabaya, Indonesia, *Cogent Business & Management*, 11:1, 2396042, DOI: 10.1080/23311975.2024.2396042
15. Khan, S. A. R., Sheikh, A. A. & Ahmad, Z. (2023) Developing the interconnection between green employee behavior, tax avoidance, green capability, and sustainable performance of SMEs through corporate social responsibility. *Journal of Cleaner Production*, Vol. 419 123236 <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2023.138236>
16. Kiliç, M., & Uyar, A. (2017). Adoption process of IFRS for SMEs in Turkey: Insights from academics and accountants. *Accounting and Management Information Systems*, 16(2), 313-339.
17. Litjens, R., Bissessur, S., Langendijk, H., & Vergoossen, R. (2012). How Do Preparers Perceive Costs and Benefits of IFRS for SMEs? Empirical Evidence from the Netherlands. *Accounting in Europe*, 9(2), 227-250. <https://doi.org/10.1080/17449480.2012.720875>
18. Malik, M. S., Irfan, M. & Munir, S. (2025). Corporate tax avoidance and firm performance: the moderating role of ownership concentration and board independence, *Cogent Business & Management*, 12:1, 2448277, DOI: 10.1080/23311975.2024.2448277
19. Marina, A. G. (2022). IFRS for SMEs: Evolution and Discussions. *Journal of Economic Financial Theory and Practices*. *Revista Economică*, 74(4). DOI: 10.56043/reveco-2022-0036
20. Msechu, S. Z., Kasoga, P. S. & Kipesha, E. F. (2024) Firm characteristics and compliance with IFRSs for small and medium-sized entities in developing countries: evidence from Tanzania, *Cogent Business & Management*, 11:1, 2399313, DOI: 10.1080/23311975.2024.2399313
21. Muda, P., Tornyeva K. & MacCarthy J. (2024). The moderating role of environmental factors between institutional isomorphic pressures and the adoption of IFRS for SMEs: application of SEM, *Cogent Business & Management*, 11:1, 2330012, DOI: 10.1080/23311975.2024.2330012
22. Mvunabandi, J. D. (2023). The difference between non-profit organization financial reporting practices and financial performance in relation to IFRS for SMEs and government requirements. *Management & Accounting Review (MAR)*, 22(2), 149-182.
23. Mvunabandi, J. D. & Mbonigaba, J. (2023). Perceptions of Non-Government Organisations Managers About International Financial Reporting Standards in the NGOs Sector: A Case Study of a Large NGO in Durban, South Africa. *International Journal of Environmental, Sustainability, and Social Science*, 4(3), 915-926.
24. Nguyen, C., Pham, S. & Nguyen, L. (2025) The mediating effect of brand image on the relationship between E-WOM and purchase intention: the case study of FOREO skin-care devices, *Cogent Business & Management*, 12:1, 2471532, DOI: 10.1080/23311975.2025.2471532
25. Okafor, O. N., Akindayomi, A., & Warsame, H. (2019). Did the adoption of IFRS affect corporate tax avoidance. *Can. Tax J.*, 67, 947.
26. Okoye, E. I., & Ajam, M. (2019). The adoption of IFRS for SMEs in Nigeria: A survey of SMEs' experiences and challenges. *Journal of Financial Reporting and Accounting*, 17(1), 28-52.
27. Oladejo, M. O. & Shittu S. A. (2018). Perception of electronic cooperative financing by SMEs Members in Oyo State, Nigeria. *Fountain University Osogbo Journal of Management (FUOJM)*. 3(3): 72-83 Available online at www.osogbojournalofmanagement.com.
28. Olaleye, J. O., Ayodele, A. O. & Adigun, M. O. (2021). Factors Affecting the Growth of Small and Medium Size Enterprises in Oyo State, Nigeria. *International Journal of Advances in Engineering and Management (IJAEM)*, 3(8), 1801-1812, doi: 10.35629/5252-030818011812
29. Onyali, C. I., & Odia, J. O. (2015). An empirical study of IFRS adoption in Nigerian SMEs. *International Journal of Business, Accounting, and Finance*, 9(1), 1-12.
30. Oyedeji, R. O. Ogunleye, J. K., Aribaba, F. O., Ahmodu, A. O. & Shittu, S. A. (2023). Strategic Financial Management Practices and Sustainability of Small and Medium Enterprise in Osogbo Metropolis, Nigeria. *Kampala International University Journal of Social Sciences*. 9(1), 17-22, ISSN: 2413-9580
31. Pais, C. A. F., & Bonito, A. L. M. (2018). The macroeconomic determinants of the adoption of IFRS for SMEs: Los Determinantes macroeconómicos en la adopción de las IFRS para las pymes. *Revista de Contabilidad-Spanish Accounting Review*, 21(2), 116-127.
32. Ramanna, K. & Sletten, E., (2009). Why do countries adopt International Financial Reporting Standards? Working Paper, Harvard University and Boston College

33. Roman, T., Marcu, N., Rusu, V. D., Doacă, E. M., & Siriteanu, A. A. (2023). Tax payment and the performance of SMEs: a longitudinal analysis on EU countries. *Sustainability*, 15(2), 927. <https://doi.org/10.3390/su15020927>
34. Samour, A., Musah, M., Mati, S., & Amri, F. (2024). Testing the impact of environmental taxation and IFRS adoption on consumption-based carbon in European countries. *Environmental Science and Pollution Research*, 1-14. <https://doi.org/10.1007/s11356-024-33481-w>
35. Sánchez-Ballesta, J. P., & Yagüe, J. (2024). Tax avoidance and debt maturity in SMEs. *Journal of International Financial Management & Accounting*, 35(2), 429-464. <https://doi.org/10.1111/jifm.12201>
36. Segotso, T., Mvunabandi, J. D., & Phesa, M. (2024). A Systematic Literature Review of the Challenges of Adopting and Implementing IFRS for SMEs in South Africa. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 14(5), 131-147. <https://doi.org/10.32479/ijefi.16133>
37. Septriani, Y., Wardhani, R., Adhariani, D. & Samingun (2025) Tax avoidance in Southeast Asia: unraveling the effects of environmental uncertainty and governance, *Cogent Business & Management*, 12:1, 2473031, DOI: 10.1080/23311975.2025.2473031
38. Shittu, S. A., Taleat, B. A., Owojori, O. C. & Aminu, S. O. (2023). Small and Medium Scale Businesses Performance in the New Normal (Post-COVID); Environment: Evidence from Oyo State. *Fuoye Journal of Public Administration and Management*, 1(1), 58-68, ISSN: 2992-4863
39. Tenzer, A. (2024). Impact of IFRS 15 adoption on performance measurement in healthcare – the case of National Health Service Foundation Trusts, *Cogent Business & Management*, 11:1, 2331982, DOI: 10.1080/23311975.2024.2331982
40. Umadia, K. Sr., & Kasztelnik, K. (2020). The financial innovative business strategies of small to medium scale enterprises in developing country and influence for the global economy performance. *SocioEconomic Challenges*, 4(3), 20-32. [https://doi.org/10.21272/sec.4\(3\).20-32.2020](https://doi.org/10.21272/sec.4(3).20-32.2020)
41. Uyar, A., & Güngörmüş, A. H. (2013). Perceptions and knowledge of accounting professionals on IFRS for SMEs: Evidence from Turkey. *Research in Accounting Regulation*, 25(1), 77-87. <https://doi.org/10.1016/j.racreg.2012.11.001>
42. Wyk, M. V. & Enslin, Y. (2025). The impact of IFRS 16 adoption on financial statements of listed South African mining companies, *Cogent Business & Management*, 12:1, 2450096, DOI: 10.1080/23311975.2025.2450096
43. Yoo, S., & Managi, S. (2022). Disclosure or action: Evaluating ESG behavior towards financial performance. *Finance Research Letters*, 44, 102108. <https://doi.org/10.1016/j.frl.2021.102108>
44. Zahid, R. A., & Simga-Mugan, C. (2019). An analysis of IFRS and SME-IFRS adoption determinants: a worldwide study. *Emerging Markets Finance and Trade*, 55(2), 391-408.

Authors Contribution: All authors have contributed equally to this work.

Conflict of Interest: The authors declare no conflict of interest.

The article was received by the editors 21.10.2025

The article is recommended for printing 21.11.2025

Published 30.11.2025

Сахід Аканде Шітту, кафедра обліку, Федеральний політехнічний інститут Айеде, штат Ойо, Нігерія, e-mail: shittusa@federalpolyayede.edu.ng, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3382-5917>

Олушол Рашид Джімох, кафедра обліку, Політехнічний інститут Ібадана, Ібадан, штат Ойо, Нігерія, e-mail: rojimt_78@yahoo.com, ORCID: <https://orcid.org/0003-9533-2250>

Муфугау Аканму Попула, кафедра бізнес-адміністрування та менеджменту, Федеральний політехнічний інститут Айеде, штат Ойо, Нігерія, e-mail: popoolama@federalpolyayede.edu.ng, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4529-0721>

МОДЕРУЮЧА РОЛЬ ЗАПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ (МСФЗ) У ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ МІЖ УНИКНЕННЯМ ОПОДАТКУВАННЯ ТА ЕФЕКТИВНІСТЮ ДІЯЛЬНОСТІ МАЛИХ І СЕРЕДНІХ ПІДПРИЄМСТВ У НІГЕРІЇ

У статті досліджено модераторну роль запровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) у взаємозв'язку між уникненням оподаткування та результативністю діяльності малих і середніх підприємств (МСП) у Нігерії. Дослідження спрямоване на з'ясування того, чи здатне застосування МСФЗ для МСП пом'якшити негативні наслідки податкового ухилення, яке, з одного боку, може покращувати короткострокові фінансові результати, а з іншого — створює довгострокові репутаційні та операційні ризики. Дослідження ґрунтується на кількісній дослідницькій стратегії та позитивістській науковій парадигмі. Відбір респондентів здійснювався за допомогою цільової вибірки з урахуванням релевантності їхньої підприємницької діяльності та готовності брати участь у дослідженні. Для збору емпіричних даних застосовано перехресний (cross-sectional) дизайн дослідження. Дані отримано від 502 власників та менеджерів МСП у Нігерії шляхом анкетування з використанням платформи Google Forms. Для аналізу даних застосовано описову статистику та моделювання структурними рівняннями (Structural Equation Modeling, SEM) з метою перевірки висунутих гіпотез. Результати дослідження свідчать, що уникнення оподаткування чинить позитивний вплив на ефективність діяльності МСП, однак його переваги нівелюються довгостроковими викликами. Запровадження МСФЗ виступає модератором цього взаємозв'язку, підвищуючи фінансову прозорість і операційну ефективність підприємств. Дослідження демонструє, що застосування МСФЗ сприяє вдосконаленню практик фінансової звітності та підтримує сталий розвиток бізнесу в країнах з перехідною економікою, зокрема в Нігерії. Водночас доведено, що МСФЗ є не лише інструментом дотримання регуляторних вимог, а й стратегічним засобом підвищення ефективності діяльності МСП та зниження ризиків, пов'язаних з агресивною податковою оптимізацією.

Ключові слова: фінансова прозорість; запровадження МСФЗ; Нігерія; ефективність діяльності МСП; моделювання структурними рівняннями; уникнення оподаткування.

Внесок авторів: всі автори зробили рівний внесок у цю роботу.

Конфлікт інтересів: автори повідомляють про відсутність конфлікту інтересів.

Стаття надійшла до редакції 21.10.2025

Стаття рекомендована до друку 21.11.2025

Опубліковано 30.11.2025

**ДОСЛІДЖЕННЯ ТУРИЗМУ
ТА ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА**

<https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-15>
УДК 338.48-6:796(100)

СВІТОВИЙ РИНОК СПОРТИВНОГО ТУРИЗМУ: СУЧАСНИЙ СТАН, РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ, ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Безсмертнюк Тарас Петрович

кандидат географічних наук, доцент,
доцент кафедри готельно-ресторанної справи, туризму і рекреації
Волинський національний університет імені Лесі Українки
просп. Волі, 13, м. Луцьк, Україна, 43025
e-mail: bezsmertniuk.taras@vnu.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1580-6157>

Актуальність дослідження зумовлена зростанням ролі спортивного туризму, який є одним із найдинамічніших сегментів глобальної туристичної індустрії, у формуванні економічного потенціалу регіонів, зміцненні міжнародного співробітництва та розвитку сталого туризму. Предметом дослідження є сучасний стан, регіональні особливості та тенденції розвитку світового ринку спортивного туризму. Метою статті є визначення особливостей функціонування світового ринку спортивного туризму. Завдання дослідження: проаналізувати сучасний стан розвитку світового ринку спортивного туризму; охарактеризувати регіональні особливості ринку; окреслити тенденції розвитку світового ринку спортивного туризму. Для забезпечення об'єктивності дослідження було застосовано такі наукові методи: аналіз; синтез; порівняння; статистичний; структурно-логічне узагальнення; систематизація. Основні результати дослідження свідчать, що світовий ринок спортивного туризму у 2024 році оцінювався в 618,69 млрд доларів США, демонструючи стабільну тенденцію до зростання. Провідним сегментом ринку залишається пасивний спортивний туризм, на який припадає більшість туристичних потоків і фінансових надходжень. Найбільшу частку ринку займає Європа (37%), що зумовлено високим рівнем розвитку інфраструктури та концентрацією спортивних подій світового масштабу. Друге місце посідає Північна Америка, а третє – Азійсько-Тихоокеанський регіон, де активізуються інвестиції в спортивну інфраструктуру. Визначено, що зростання ринку стимулюють популярність масових спортивних подій, урбанізація, цифровізація туристичних послуг і підвищення державної підтримки галузі. Висновки. Світовий ринок спортивного туризму має високий потенціал для подальшого розвитку, що пов'язано з диверсифікацією видів спорту, зростанням ролі цифрових технологій і посиленням уваги до сталого туризму. Перспективними напрямками виступають розширення ностальгічного та активного спортивного туризму, інтеграція інноваційних маркетингових стратегій та зміцнення партнерства між спортивними й туристичними організаціями.

Ключові слова: спортивний туризм, світовий ринок, регіональні особливості, спортивні події, туристична індустрія, тенденції розвитку, сталий розвиток.

Як цитувати: Безсмертнюк Т.П. Світовий ринок спортивного туризму: сучасний стан, регіональні особливості, тенденції розвитку. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм»*. 2025. № 22. С. 146-154. DOI: <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-15>

In cites: Bezsmertniuk T. (2025). Global market of sports tourism: current state, regional features, development trends. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series International Relations. Economics. Country Studies. Tourism*, (22), 146-154. <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-15> (in Ukrainian)

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобалізації туристична індустрія виступає однією з найдинамічніших сфер світової економіки, що забезпечує значний внесок у формування валового внутрішнього продукту багатьох країн. Одним із провідних сегментів туристичного ринку є спортивний туризм, який поєднує рекреаційні, культурні та економічні функції, сприяє розвитку міжнародної співпраці та формуванню позитивного іміджу держав.

Туризм і спорт є ключовими культурними елементами сучасного світу та мають значний вплив на сучасне суспільство та міжнародний туризм. Спорт і туризм є двома рушійними силами для просування та сталого економічного розвитку туристичних дестинацій, мають значний соціально-економічний вплив, який цінується в більшості громадянських суспільств і дедалі більше визнається урядами держав.

Спортивний туризм стає все більш популярним способом досліджувати нові напрямки, знайомитися з різними культурами та брати участь у спортивних заходах. Відвідування великих спортивних подій, участь в аматорських чи професійних турнірах або заняття екстремальними видами спорту є складовими спортивного туризму, який пропонує унікальний спосіб випробувати себе фізично й морально, створюючи при цьому незабутні враження.

Водночас активний розвиток індустрії спорту, зростання популярності масових змагань, підвищення рівня урбанізації та цифровізації туристичних послуг зумовлюють потребу у глибшому науковому осмисленні процесів, які формують світовий ринок спортивного туризму. Особливої актуальності набуває вивчення регіональних особливостей його розвитку, а також визначення сучасних тенденцій і перспектив цього сегмента в контексті сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження [2] являє собою бібліометричний аналіз тенденцій у наукових публікаціях, що стосуються спортивного туризму в контексті комерції, менеджменту та послуг. Використовуючи дані Scopus за період з 2000 по 2023 рік, автори застосували інструменти Dimensions та VOSviewer для виявлення моделей дослідницького розвитку, провідних авторів та найбільш релевантних журналів. Основна мета полягала у виявленні прогалин у дослідженнях, зокрема слабкого зв'язку між спортивним туризмом та політикою збереження культури. Результати показали експоненційне зростання кількості публікацій та цитувань, а також було виділено теми спортивної спадщини та ностальгії у спортивному туризмі як рекомендовані напрямки для майбутніх досліджень.

У публікації [3] автори аналізують сучасні зв'язки між культурною спадщиною, спортом та туризмом,

стверджуючи, що спортивний туризм є динамічною складовою туристичного бізнесу, часто привертаючи більше відвідувачів, ніж традиційні пам'ятки. Науковці розглядають культурний потенціал спортивної спадщини, включаючи історичні об'єкти, музеї та мегаподії, а також активний спортивний туризм та волонтерський спортивний туризм. Дослідження також зосереджується на необхідності збереження спортивної спадщини та проблемах сталого розвитку спортивного туризму, підкреслюючи, що ця сфера все ще недостатньо вивчена.

Публікація [4] присвячена спортивному туризму та регіональному економічному розвитку. Автори підкреслюють, що як дрібномасштабні, так і великі спортивні події можуть сприяти регіональному розвитку через залучення туристів, створення робочих місць і генерування доходів. Вони також зазначають важливість належного планування та управління для максимізації переваг та мінімізації будь-яких потенційних негативних ефектів.

У статті [1] автори розглядають вплив спортивних подій на спортивний туризм. Науковці стверджують, що великі спортивні події можуть значно підвищити привабливість місця призначення та економічні доходи, але водночас створюють виклики, такі як високі витрати та екологічні проблеми. Основний висновок полягає в тому, що для досягнення сталого розвитку туризму необхідні стратегічне планування та залучення місцевих громад.

Костас Александріс зазначає, що якщо розвивати спортивний туризм відповідно до належної стратегії, він може мати значний позитивний економічний, соціальний та екологічний вплив на місцевому, регіональному та національному рівнях. Тому країни можуть включити спортивний туризм у свої стратегії розвитку туризму, а також для брендингу конкретних туристичних напрямків [9].

Попри стійку тенденцію зростання обсягів спортивних подорожей, ринок спортивного туризму залишається недостатньо вивченим з позицій його глобальної структури, регіональної диференціації та ключових чинників динаміки. Наявні дослідження здебільшого фокусуються на окремих видах спортивного туризму або на аналізі подієвого туризму, що не дає повного уявлення про комплексну систему взаємозв'язків між економічними, соціокультурними та просторовими аспектами цього явища.

Метою статті є визначення особливостей функціонування світового ринку спортивного туризму.

Виклад основного матеріалу дослідження. Спортивний туризм належить до одного із найдинамічніших зростаючих секторів світової туристичної індустрії, що щороку приваблює значну кількість туристів у всьому світі [10]. Згідно з визначенням Всесвітньої туристичної організації, спортивний туризм – це вид туристичної діяльності, який стосу-

ється досвіду подорожі туриста, який або спостерігає як глядач, або бере активну участь у спортивній події, яка загалом включає комерційну та некомерційну діяльність змагального характеру. Спорт і туризм взаємопов'язані та взаємодоповнюють один одного. Сьогодні все більше туристів цікавляться спортивними заходами під час своїх подорожей, незалежно від того, чи є спорт основною метою подорожі, чи ні. Спортивні події різних видів і масштабів приваблюють туристів як учасників або глядачів, а DESTИНАЦІЇ намагаються додати їм місцевого колориту, щоб виділитися і забезпечити автентичний місцевий досвід. Великі спортивні події, такі як Олімпійські ігри та Чемпіонат світу з футболу, можуть стати каталізатором розвитку туризму, якщо їх успішно використати з точки зору брендингу DESTИНАЦІЇ, розвитку інфраструктури та інших економічних і соціальних переваг [7].

Ринок спортивного туризму охоплює послуги, що задовольняють потреби туристів, які шукають спортивних вражень. Відповідний ринок охоплює туристичні агентства, туроператорів і заклади розміщення, адаптовані до потреб спортивних подій та заходів. Зі зростанням інтересу до активного туризму цей ринок задовольняє різноманітні потреби, від масштабних подій до екстремальних видів спорту, та сприяє розвитку місцевої економіки [5].

У 2023 році ринок спортивного туризму був оцінений в 598,2 млрд доларів США [5]. У 2024 році обсяг світового ринку спортивного туризму оцінювався в 618,69 млрд доларів США [6].

На ринку спортивного туризму провідним сегментом є футбол, займаючи 38% ринку, що обумовлено глобальною популярністю футбольних подій, таких як Чемпіонат світу з футболу та Ліга чемпіонів УЄФА, які приваблюють мільйони вболівальників по всьому світу. Значну роль у спортивному туризмі відіграє крикет, особливо в таких країнах, як Індія, Австралія та Велика Британія, де цей вид спорту має величезну популярність. Міжнародні турніри, такий як, наприклад, Кубок світу з крикету, сприяють різкому зростанню туристичного потоку. Автоспорт, включаючи змагання Формули-1 та MotoGP, приваблює спеціалізовану аудиторію, а також спонсорів автоспорту. Подібні заходи часто проводяться на знакових трасах по всьому світу, що допомагає розподілити економічні вигоди від туризму між різними регіонами. До інших форм спортивного туризму належать масштабні міжнародні події, зокрема Олімпійські та Паралімпійські ігри, які охоплюють широкий спектр спортивних дисциплін і залучають учасників та глядачів з усього світу, формуючи унікальний та суттєвий економічний ефект для міст-господарів. Масштабні події проводяться в різних країнах, що значно стимулює місцеву економіку завдяки туристичним витратам на проживання, харчування, подорожі та розваги [5].

Ринок спортивного туризму швидко зростає завдяки світовому інтересу до масштабних спортивних подій, екстремальних видів спорту та фітнес-туризму. Основними провідними компаніями в цьому секторі є BAC Sports (Велика Британія), Inspiresport (Велика Британія), Gullivers Sports Travel Ltd (Велика Британія) та Dream Team Sports Tour (Італія), які утримують міцні позиції, пропонуючи комплексні пакети, персоналізовані враження та широке партнерство зі спортивними організаціями [5].

Компанія BAC Sports пропонує ексклюзивні пакети для масштабних спортивних подій, таких як Чемпіонат світу з футболу та Ліга чемпіонів УЄФА. Зосередження компанії на наданні VIP-послуг, розробленні індивідуальних туристичних маршрутів та підтриманні розгалужених міжнародних зв'язків забезпечує збереження її провідних позицій на ринку. Компанія Inspiresport спеціалізується на організації спортивних турів для шкіл та молодіжних клубів, зосереджуючись на футболі, регбі та хокеї. Співпраця з професійними клубами та тренерами підвищує авторитет та привабливість компанії. Компанія Gullivers Sports Travel Ltd відома своїми пакетами «все включено» для таких масштабних подій, як Олімпійські ігри та Кубок світу з регбі. Компанія пропонує широкий спектр послуг, від квитків на матчі до проживання, що робить її кращим вибором для любителів спорту. Компанія Dream Team Sports Tour пропонує пригодницькі та екстремальні спортивні тури, орієнтовані на любителів гострих відчуттів та фітнесу. Орієнтація компанії на персоналізовані туристичні враження та дотримання високих стандартів безпеки сприяє формуванню її позитивної ділової репутації на ринку. Зазначені компанії стимулюють зростання ринку, пропонуючи унікальні враження, бездоганну логістику та високий рівень обслуговування клієнтів, що позиціонує їх як лідерів на ринку спортивного туризму [5].

Галузь спортивного туризму є висококонкурентною, тому провідні компанії зосереджують свою діяльність на технологічних інноваціях, партнерствах та розширенні бізнесу, щоб закріпитися на ринку. Такі компанії також зосереджуються на власних стратегіях просування, щоб забезпечити високу впізнаваність бренду. Іншими ключовими гравцями світового ринку спортивного туризму є Club Europe Group Travel (Велика Британія), XLSportsTours (США), Sportsnet Holidays (Австралія), DTB Events (Велика Британія), Australian Sports Tours (Австралія), Navigo Sports Tour (США), Melsh Sports Tours (Індія), Allsports Travel (Австралія), Premium Sport Tours (Австралія), La Vacanza Travel (Індія), MATCH Hospitality (Велика Британія), QuintEvents (США) [6; 5].

У 2023 році міжнародний туризм займав провідні позиції в сегменті спортивного туризму, станов-

лячи 61% його обсягу, що зумовлено транскордонною привабливістю масштабних спортивних подій та свідчить про домінування інтересу до закордонних спортивних заходів. Таке домінування зумовлене тим, що масштабні спортивні події характеризуються високим рівнем міжнародної привабливості, залучаючи глобальну аудиторію, яка здійснює міждержавні подорожі з метою підтримки національних збірних та окремих спортсменів. Привабливість поєднання подорожей із переглядом улюбленого виду спорту наживо є потужним мотиватором для міжнародних туристів, що приносить значні економічні вигоди країнам-господарям. Внутрішній спортивний туризм передбачає подорожі мешканців своєї країни для відвідування заходів, що стимулює місцеву економіку завдяки збільшенню витрат на транспорт, готельні послуги та роздрібну торгівлю. Попри те, що внутрішній спортивний туризм є меншим за обсягом у порівнянні з міжнародним туризмом, його вплив залишається стабільним і надійним, забезпечуючи постійні вигоди для різних місць проведення заходів протягом року [5].

Типи споживачів спортивного туризму різняться залежно від виду спорту. Найбільш узагальнена статистика свідчить, що більшість спортивних туристів – це чоловіки у віці від 18 до 34 років, які належать до середнього класу. Разом з тим, вболівальники крикету та регбі, як правило, старші і мають більший наявний дохід, ніж звичайні вболівальники футболу та баскетболу. Попри те, що різні види спорту мають відмінні категорії споживачів спортивного туризму, популярність усіх спортивних дисциплін зростає впродовж останніх років [11].

З погляду структури світового ринку спортивного туризму, провідне місце посідає пасивний спортивний туризм, який охоплює подорожі з метою відвідування міжнародних та національних спортивних подій [6]. Саме цей вид туризму забезпечує найбільші туристичні потоки та обсяги фінансових надходжень, оскільки характеризується високим рівнем витрат на проживання, транспорт, квитки, харчування й розваги. Пасивний спортивний туризм відіграє ключову роль у формуванні іміджу приймальних destination, стимулює розвиток інфраструктури та сприяє економічному зростанню регіонів.

Пасивний спортивний туризм зосереджений на подорожі до місця призначення з наміром спостерігати за подією або турніром, а не брати в ньому участь. Спортивні події можуть бути будь-якого масштабу і значення, включаючи аматорські заходи. Наприклад, найвідомішими спортивними подіями у світі є Чемпіонат світу з футболу, Олімпійські ігри, Тенісні турніри Великого шлема (Відкритий чемпіонат Австралії, Відкритий чемпіонат Франції, Вімблдон, Відкритий чемпіонат США), Кубок Райдера з гольфу, Суперкубок з американського футболу [8].

Активний спортивний туризм передбачає безпосередню участь у спортивних заходах. Активний спортивний туризм приваблює людей, які подорожують спеціально для участі у спортивних заходах, наприклад аматорські турніри, марафони чи велосипедні змагання. Привабливість цього сегмента полягає у поєднанні користі для особистого здоров'я та гострих відчуттів від відвідування нових місць, що, в свою чергу, сприяє значній економічній активності в регіонах, що приймають таких туристів [5]. Наприклад, все частіше популярні забіги, такі як Лондонський марафон, Нью-Йоркський марафон, Берлінський марафон та Бостонський марафон, приваблюють любителів та ентузіастів бігу, щоб позмагатися та отримати досвід пробігу марафону [8].

Ностальгічний спортивний туризм орієнтований на відвідувачів, які цікавляться історією спорту, наприклад, екскурсії по відомих спортивних стадіонах або відвідування старовинних спортивних подій. Попри те, що цей ринок є нішевим, глибокі емоційні зв'язки та унікальні враження, які він пропонує, сприяють збереженню спортивної спадщини та підтримують інтерес до історичних аспектів спорту [5]. Ностальгічний спортивний турист не обов'язково бере активну участь у спортивних змаганнях або виступає як глядач. Його мотивацією може бути прагнення отримати додаткову інформацію або відтворити спогади про улюблені моменти спортивних подій. Прикладами популярних місць для ностальгічного туризму є стадіон «Маракана» (відомий футбольний стадіон у Ріо-де-Жанейро, який має тривалу історію і був найбільшим стадіоном у світі), Олімпійський парк Поблену (парк займає територію в районі Сан-Марті в Барселоні та був побудований наприкінці 1980-х – на початку 1990-х років у рамках підготовки до Олімпійських ігор 1992 року, які проходили в Барселоні) та Зал баскетбольної слави (музей, присвячений історії цього виду спорту та його найвідомішим гравцям, розташований у Спрінгфілді, штат Массачусетс, США) [8].

За географічним розташуванням світовий ринок спортивного туризму поділяється на Азійсько-Тихоокеанський регіон, Північну Америку, Європу, Латинську Америку та Близький Схід і Африку (рис. 1).

Європа лідирує на ринку спортивного туризму з часткою 37,0 %, що становить 221,33 млрд доларів США та обумовлено спортивними подіями світового класу, історичними стадіонами та добре розвинутою туристичною інфраструктурою. Основними напрямками є Велика Британія, Франція, Німеччина та Іспанія, де проводяться такі масштабні події, як Олімпійські ігри, чемпіонати УЄФА та змагання Формули-1 [5].

Європейський регіон характеризується конкурентними перевагами у сфері спортивного ту-

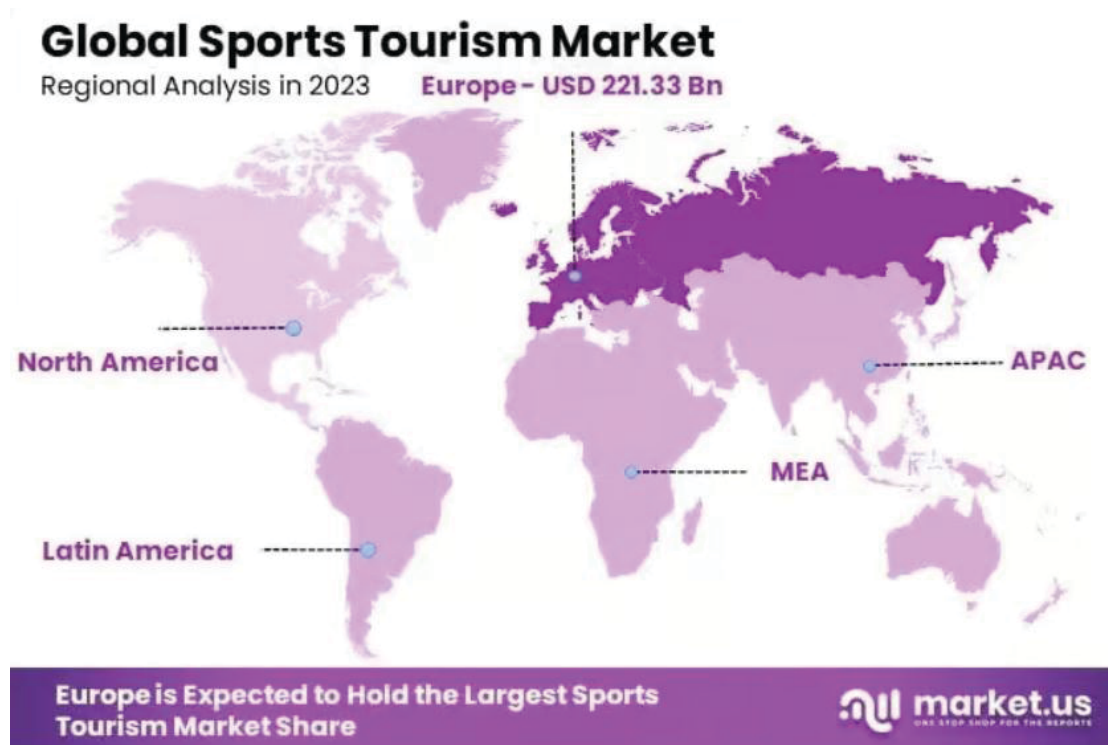

Рис. 1. Регіони світового ринку спортивного туризму [5]

Fig. 1. Regions of the global sports tourism market [5]

ризму, що зумовлено високим рівнем розвитку транспортної інфраструктури, різноманітням спортивних пропозицій та активною державною підтримкою галузі. Крім того, широкий спектр послуг як для глядачів, так і для учасників, у поєднанні з ефективними маркетинговими кампаніями, сприяє підвищенню ефективності ринку. Культурна інтеграція спорту та туризму ще більше підвищує привабливість Європи на ринку світового спортивного туризму [5].

Зростає популярність у Європі таких видів спорту, як теніс, крикет, футбол, баскетбол, гольф, регбі та інших сприяє зростанню світового ринку. Ринок Великої Британії продовжує розширюватися, і, за оцінками, за результатами 2025 року його ринкова вартість досягне 24,11 млрд доларів США. Крім того, зростання кількості спортивних заходів і турнірів у регіоні сприяло підвищенню зацікавленості населення у відвідуванні спортивних подій та участі в них. За прогнозами, у 2025 році обсяг ринку спортивного туризму в Німеччині становитиме 19,72 млрд доларів США, тоді як у Франції – 57,63 млрд доларів США, що свідчить про стійке зростання економічного потенціалу цього сегмента [6]. Очікується, що вплив Європи на ринок спортивного туризму буде зростати завдяки майбутнім міжнародним заходам та зростанню інтересу до екстремальних видів спорту. Розширення цифрового маркетингу та поліпшення транспортного сполучення зміцнять позиції регіону на світовому ринку [5].

Північна Америка посідає друге місце серед провідних регіонів світового ринку спортивного туризму. Динамічний розвиток технологій та активне будівництво сучасних спортивних об'єктів у регіоні сприяють зростанню туристичних потоків, орієнтованих на відвідування спортивних заходів. Високий рівень популярності таких видів спорту, як футбол, баскетбол і бейсбол, формує стійкий інтерес до спортивних подій та стимулює збільшення кількості відвідувачів стадіонів. За прогнозними оцінками, обсяг ринку спортивного туризму у Сполучених Штатах Америки у 2025 році сягне 171,74 млрд доларів США [6]. Північна Америка зберігає стабільне зростання, яке стимулюється такими великими лігами, як NFL (Національна футбольна ліга), NBA (Національна баскетбольна асоціація) та MLB (Професіональна бейсбольна ліга), що приваблюють як внутрішніх, так і міжнародних туристів [5].

Азійсько-Тихоокеанський регіон є третім за величиною ринком. Збільшення кількості внутрішніх та міжнародних спортивних заходів виступає чинником активізації туристичної мобільності населення, стимулюючи подорожі з метою відвідування улюблених команд, спортсменів та визначних спортивних подій. За даними Cricket Australia, продажі квитків на Border-Gavaskar Trophy Series 2024–2025 з Індії в шість разів перевищують показники минулого року і в десять разів перевищують показники сезону 2018/19. Прогнозується, що китайський ринок отримає 47,29 млрд доларів

США в 2025 році. Зростальний інтерес населення до такого виду спорту, як крикет, ще більше сприятиме зростанню ринку в регіоні. За оцінками, в 2025 році обсяг ринку в Індії досягне 34,53 млрд доларів США, а в Японії – 20,07 млрд доларів США [6]. Азійсько-Тихоокеанський регіон демонструє швидке зростання, яке стимулюється збільшенням інвестицій у спортивну інфраструктуру та зростанням інтересу до таких подій, як Олімпійські ігри та турніри з крикету [5].

Латинська Америка є четвертим за величиною ринком спортивного туризму. Латинська Америка демонструє стабільне зростання, яке стимулюється популярними футбольними подіями, культурними спортивними традиціями та зусиллями з розвитку пригодницького туризму в таких країнах, як Бразилія та Аргентина [5; 6].

Регіон Близький Схід та Африка демонструє потенціал, який підтримується такими масштабними подіями, як Чемпіонат світу з футболу в Катарі, та інвестиціями в гольф і автоспорт. Очікується, що ринок Об'єднаних Арабських Еміратів за результатами 2025 року буде оцінюватися в 5,55 млрд доларів США [5; 6].

Латинська Америка та Близький Схід демонструють стаке зростання сектору спортивного туризму, що зумовлено підвищенням ефективності маркетингових стратегій у соціальних мережах, зростанням рівня доходів населення, урбанізаційними процесами та посиленням зацікавленості у спортивних заходах. Крім того, високий рівень організації спортивних подій виступає додатковим чинником привабливості для відвідувачів, що сприяє подальшому розширенню ринку в зазначених регіонах [6].

Зростанню ринку світового спортивного туризму сприяє тенденція зростання кількості спортивних турнірів у всьому світі. Зростальна популярність спортивних турнірів, таких як Кубок світу з крикету, Чемпіонат світу з футболу, Олімпійські ігри, фінали Національної баскетбольної асоціації, Кубок світу з регбі, Вімблдон та інші, сприяє зростанню індустрії спортивного туризму. Зростання кількості спортивних турнірів різних видів і масштабів приваблює національних і міжнародних туристів як глядачів або учасників, що сприяє успіху цих турнірів. За даними Всесвітньої туристичної організації, спортивний туризм є найдинамічнішим сектором туризму. Крім того, зростання державної підтримки та корпоративних інвестицій у спортивні турніри ще більше заохочує населення до участі у спортивних заходах. Розширення спортивної інфраструктури, а саме будівництво стадіонів, академій, тренувальних баз та спортивних комплексів, є факторами, що сприяють зростанню ринку [6].

Проведення масштабних спортивних заходів значно стимулює розвиток ринку спортивного туризму. Подібні події приваблюють міжнародних

відвідувачів, сприяючи розвитку місцевої економіки та туристичної інфраструктури. Міста, які приймають такі заходи, як Олімпійські ігри або чемпіонати світу, отримують світову популярність, що сприяє розвитку туризму в майбутньому. Зростання кількості туристів під час таких заходів збільшує попит на житло, оренду помешкань для відпочинку, транспорт та місцеві атракції. Масштабні події часто призводять до довгострокових інвестицій у спортивні споруди та інфраструктуру. Зазначені покращення підвищують загальну привабливість місця призначення, роблячи його більш привабливим для майбутніх туристів. Крім того, висвітлення великих спортивних подій у засобах масової інформації сприяє просуванню місця проведення як бажаного туристичного напрямку. Подібна форма маркетингової комунікації сприяє формуванню стійкого іміджу бренду та забезпечує підвищення залученості споживачів спортивного туризму впродовж усього року. Можливість приймати великомасштабні спортивні події створює позитивний ефект для ринку спортивного туризму. Це не тільки приносить негайні економічні вигоди, але й сприяє сталому зростанню завдяки вдосконаленню інфраструктури та глобальному визнанню [5].

Разом з тим, відбувається зростання попиту на висококонкурентні субелітні змагання. Зростає популярність спортивних заходів, де індивідуальний результат має більше значення, ніж конкуренція з іншими учасниками. До таких змагань належать триатлони, забіги Ironman, маунтинбайк тощо. Багато спортсменів беруть участь у серйозних тренувальних програмах для підготовки до своїх цільових змагань, але різниця між ними та елітними спортсменами полягає в тому, що вони орієнтуються на себе, а не на результат. Попит частково пояснюється великою кількістю нових видів спорту, які були винайдені в останні роки. Деякі з цих видів спорту стали дуже популярними. Одним із прикладів є паддлбол, який особливо популярний в Іспанії. Нові види спорту дають можливість країнам проводити заходи, такі як турніри та чемпіонати [9].

Зростання технологій та онлайн-бронювання революціонізувало індивідуальний досвід та участь у спортивних заходах. Зазначені вдосконалення значно покращили залучення громадськості та фінансові прибутки спортивних організацій, надавши вигідні платформи для просування, зв'язків та культурного обміну. Технології зробили спортивне обладнання більш довговічним, досконалим та функціональним, спростили процес організації подорожей, бронювання готелів та купівлі квитків на спортивні події по всьому світу. Зростання популярності смартфонів та поширення інтернету в усьому світі підвищили ефективність онлайн-платформ для бронювання. Підвищення обізнаності про привабливі винагороди, політику повернен-

ня коштів та інші пропозиції спонукало споживачів бронювати квитки онлайн. Відомі туристичні агентства, такі як MakeMyTrip PVT. LTD., TripAdvisor LLC та інші, запускають зручні вебсайти, які допомагають споживачам бронювати квитки за допомогою смартфонів та ноутбуків, що ще більше сприяє зростанню світового ринку спортивного туризму [6]. Технологічний прогрес зробив спортивну інформацію та спортивні події більш доступними та зрозумілими, полегшивши людям планування своїх подорожей заздалегідь. Очікується, що в міру вдосконалення онлайн-платформ і зростання знань користувачів, доступність інформації в найближчі роки ще більше зростатиме [9].

Зростанню ринку світового спортивного туризму сприяє тенденція зростання популярності соціальних мереж та цифрових платформ для просування спортивних турнірів. Соціальні мережі стали найважливішим інструментом для просування спортивних турнірів та заходів. Користувачі мережі проводять значну кількість часу в соціальних медіа, таких як Facebook, Instagram, YouTube та інші, що дозволяє організаторам спортивних заходів ефективно просувати свої майбутні події або турніри на цих платформах. Крім того, спортивні організації створюють креативний контент для просування своїх команд і гравців та заохочення глядачів відвідувати стадіони, щоб насолодитися спортом. Соціальні мережі дають спортивним лігам можливість в режимі реального часу спілкуватися з уболівальниками по всьому світу, дозволяючи національним і міжнародним уболівальникам зв'язуватися зі своїми улюбленими гравцями або командами. Зростання рекламної діяльності спортивних подій або турнірів у всьому світі заохочує любителів спорту та окремих осіб насолоджуватися спортом на стадіонах [6].

Ще одним фактором, що сприяє розвитку ринку спортивного туризму, є тенденція зростання екологічного спортивного туризму. Сталий розвиток стає все більш важливим для туристів, які шукають екологічно відповідальні варіанти подорожей. Екологічні ініціативи в галузі спортивного туризму, такі як екологічне управління подіями та будівництво екологічних об'єктів, приваблюють свідому частину населення. Зазначена тенденція узгоджується з глобальним прагненням до зменшення вуглецевого сліду та сприяння сталому розвитку. Інтеграція екологічно чистих технологій, таких як відновлювані джерела енергії та системи зменшення відходів, підвищує привабливість напрямків спортивного туризму. Зазначені досягнення не лише приваблюють туристів, але й забезпечують довгострокову життєздатність туристичних напрямків. Крім того, партнерство з екологічними організаціями та сертифікати сталого розвитку можуть підвищити надійність та привабливість

пропозицій спортивного туризму. Така співпраця сприяє довірі та заохочує більше туристів обирати екологічно чисті варіанти спортивного туризму [5].

Спостерігається тенденція до зростання попиту на проведення сталих спортивних подій. Провідні спортивні організації дедалі частіше інтегрують принципи сталого розвитку у процес планування та реалізації своїх заходів. Зокрема, спостерігається підвищення вибірковості у використанні інфраструктурних об'єктів для проведення спортивних заходів. Якщо раніше пріоритет надавався будівництву нових стадіонів, то нині акцент зміщується на раціональне використання наявної інфраструктури або спорудження екологічно сталих тимчасових спортивних об'єктів. Принципи сталого розвитку дедалі частіше інтегруються до вимог тендерних процедур, що визначають умови організації та проведення спортивних заходів. Провідні спортивні організації демонструють зростаючу зацікавленість у зниженні рівня викидів вуглекислого газу, пов'язаних із проведенням спортивних заходів. Така тенденція насамперед стосується організаторів масштабних подій і поширюється на їхніх постачальників, оскільки останні зобов'язані дотримуватися вимог щодо сталого розвитку, визначених замовниками. Надалі зазначені вимоги можуть мати вплив і на організаторів подій меншого масштабу, особливо у випадках, коли вони співпрацюють із великими спортивними структурами або отримують від них підтримку [9].

Туристичні дестинації, що здійснюють інвестиції у розвиток спортивної інфраструктури та впроваджують інструменти цифрового маркетингу, мають високі перспективи для ефективного залучення частки зростаючого сегмента ринку спортивного туризму. Даний вид туризму виступає потужним чинником економічного зростання, сприяє міжкультурній взаємодії та популяризації здорового способу життя. З огляду на подальше зростання глобального інтересу до спорту, держави та туристичні оператори, які адаптуються до цієї тенденції, отримають значні конкурентні переваги та можливість для розвитку у середньостроковій перспективі [10].

Висновки. Спортивний туризм є одним із найдинамічніше зростаючих сегментів світового туристичного ринку, який поєднує рекреаційні, економічні, соціальні та культурні функції. Його розвиток зумовлений зростанням популярності масових спортивних заходів, урбанізацією, розширенням інфраструктурних можливостей та цифровізацією туристичних послуг. У структурі світового ринку спортивного туризму провідні позиції займає пасивний спортивний туризм, який формує найбільшу частку туристичних потоків і фінансових надходжень. Водночас активний і ностальгічний спортивний туризм поступово розширюють свою

аудиторію, демонструючи високий потенціал для подальшого зростання.

Регіональні особливості розвитку свідчать, що лідером залишається Європа (37 % ринку), що зумовлено її спортивною спадщиною, високим рівнем інфраструктурного розвитку та культурною інтеграцією спорту і туризму. Північна Америка зберігає стабільні темпи зростання завдяки впливу провідних професійних ліг, а Азійсько-Тихоокеанський регіон демонструє найвищі темпи приросту, обумовлені масштабними інвестиціями в спортивну інфраструктуру та популярністю крикету й Олімпійських ігор. Ринки Латинської Америки, Близького Сходу та Африки поступово посилюють свої позиції, використовуючи переваги культурної і спортивної унікальності.

Визначено, що ключовими тенденціями розвитку світового ринку спортивного туризму є: зростання кількості міжнародних та регіональних спортивних подій; зростання попиту на висококонкурентні субелітні змагання; активне впровадження цифрових технологій у процеси бронювання, маркетингу та комунікації зі споживачами; зростання популярності соціальних мереж та цифрових платформ для просування спортивних турнірів; зростання екологічного спортивного туризму, зростання попиту на

проведення сталих спортивних подій; орієнтація на персоналізований досвід туристів і розвиток нішевих сегментів (екстремальний, ностальгичний, фітнес-туризм); формування стратегій сталого розвитку спортивного туризму.

Спортивний туризм виступає не лише інструментом економічного зростання, а й ефективним засобом міжкультурної комунікації, формування позитивного іміджу держав і регіонів та просування принципів сталого розвитку.

Перспективи подальших досліджень. Подальші дослідження доцільно зосередити на кількісному аналізі впливу спортивного туризму на економіку регіонів, механізмах підвищення його екологічної та соціальної ефективності, а також на розробленні моделей стратегічного управління спортивним туризмом у глобальному вимірі. Важливим напрямом майбутніх досліджень є оцінювання ролі маркетингових комунікацій і цифрових технологій у підвищенні конкурентоспроможності спортивно-туристичних продуктів, а також прогнозування тенденцій ринку з урахуванням регіональних особливостей. Доцільним є аналіз економічної ефективності спортивних подій різного рівня з огляду на їхній внесок у соціально-економічний розвиток територій.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Abdollahi A., Ramezaninezhad R., Naderi Nasab M. The Impact of Sporting Events on Sports Tourism. *Study and Innovation in Education and Development*. 2024. 4(3). pp. 136–152. <https://doi.org/10.61838/jsied.4.3.8>
2. Handayani S. R., Fauzi R. A., Ma'mun A., Gaffar V., Fitri M., Mulloh F., Daya W. J., Harmaman H., Sutikno A. Y. W., Angoy R. D., Ockta Y., Festiawan R. Global research on sport tourism in commerce, management, tourism, and services: bibliometric analysis. *Retos*. 2025. 63. pp. 855–867. <https://doi.org/10.47197/retos.v63.108869>
3. Malchrowicz-Mosko Ewa, Munsters Wil. Sport tourism: a growth market considered from a cultural perspective. *IDO MOVEMENT FOR CULTURE. Journal of Martial Arts Anthropology*. 2018. Vol. 18, no. 4, pp. 25–38. <https://doi.org/10.14589/IDO.18.4.4>
4. Raso G., Cherubini D. The sport tourism and regional economic development: A systematic review. *Scientific Journal of Sport and Performance*. 2024. 3(1). pp. 108–121. <https://doi.org/10.55860/JKWX7277>
5. Sports Tourism Market. URL: <https://market.us/report/sports-tourism-market/>
6. Sports Tourism Market. URL: <https://www.fortunebusinessinsights.com/sports-tourism-market-110568>
7. Sports Tourism. United Nations World Tourism Organization. URL: <https://www.untourism.int/sport-tourism>
8. Sports tourism – what is it? Universidad Europea. URL: <https://universidadeuropea.com/en/blog/sports-tourism/>
9. The European market potential for sports tourism. URL: <https://www.cbi.eu/market-information/tourism/sport-tourism/market-potential>
10. What Is Sports Tourism? A Fast-Growing Sector in Global Travel. URL: <https://live.worldtourismforum.net/news/what-is-sports-tourism-a-fast-growing-sector-in-global-travel>
11. What Is Sports Tourism? Sports Management Degree Guide. URL: <https://www.sports-management-degrees.com/faq/what-is-sports-tourism/>

Стаття надійшла до редакції 19.10.2025

Стаття рекомендована до друку 21.11.2025

Опубліковано 30.11.2025

Taras Bezmertniuk, Candidate of Geographical Sciences, Associate Professor of the Department of Hotel and Restaurant Business, Tourism and Recreation, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Ave., Lutsk, Ukraine, 43025, e-mail: bezmertniuk.taras@vnu.edu.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1580-6157>

GLOBAL MARKET OF SPORTS TOURISM: CURRENT STATE, REGIONAL FEATURES, DEVELOPMENT TRENDS

The relevance of this study is determined by the growing role of sports tourism, which is one of the most dynamic segments of the global tourism industry, in shaping the economic potential of regions, strengthening international cooperation, and promoting sustainable tourism development. The subject of the study is the current state, regional features, and development trends of the global sports tourism market. The purpose of the article is to identify the peculiarities of the functioning of the global sports tourism market. The objectives of the study are to analyse the current state of development of the global sports tourism market, characterise the regional features of the market, and outline the trends in the development of the global sports tourism market. To ensure the objectivity of the study, the following scientific methods were employed: analysis, synthesis, comparison, statistical analysis, structural-logical generalization, and systematization. The main results of the study show that the global sports tourism market in 2024 was estimated at \$618.69 billion, demonstrating a stable growth trend. Passive sports tourism remains the leading market segment, accounting for the majority of tourist flows and financial revenues. Europe accounts for the largest share of the market (37%), due to its highly developed infrastructure and concentration of global sporting events. North America ranks second, followed by the Asia-Pacific region, where investments in sports infrastructure are intensifying. It has been determined that market growth is stimulated by the popularity of mass sporting events, urbanisation, the digitalisation of tourism services, and increased government support for the industry. Conclusions. The global sports tourism market has high potential for further development, which is associated with the diversification of sports, the growing role of digital technologies, and increased attention to sustainable tourism. Promising areas include the expansion of nostalgic and active sports tourism, the integration of innovative marketing strategies, and the strengthening of partnerships between sports and tourism organisations.

Keywords: *sports tourism, global market, regional characteristics, sporting events, tourism industry, development trends, sustainable development.*

REFERENCES

1. Abdollahi A., Ramezanezhad R., Naderi Nasab M. The Impact of Sporting Events on Sports Tourism. *Study and Innovation in Education and Development*. 2024. 4(3). pp. 136–152. <https://doi.org/10.61838/jsied.4.3.8>
2. Handayani S. R., Fauzi R. A., Ma'mun A., Gaffar V., Fitri M., Mulloh F., Daya W. J., Harmaman H., Sutikno A. Y. W., Angoy R. D., Ockta Y., Festiawan R. Global research on sport tourism in commerce, management, tourism, and services: bibliometric analysis. *Retos*. 2025. 63. pp. 855–867. <https://doi.org/10.47197/retos.v63.108869>
3. Malchrowicz-Mosko Ewa, Munsters Wil. Sport tourism: a growth market considered from a cultural perspective. *IDO MOVEMENT FOR CULTURE. Journal of Martial Arts Anthropology*. 2018. Vol. 18, no. 4, pp. 25–38. <https://doi.org/10.14589/IDO.18.4.4>
4. Raso G., Cherubini D. The sport tourism and regional economic development: A systematic review. *Scientific Journal of Sport and Performance*. 2024. 3(1). pp. 108–121. <https://doi.org/10.55860/JKWX7277>
5. Sports Tourism Market. URL: <https://market.us/report/sports-tourism-market/>
6. Sports Tourism Market. URL: <https://www.fortunebusinessinsights.com/sports-tourism-market-110568>
7. Sports Tourism. United Nations World Tourism Organization. URL: <https://www.untourism.int/sport-tourism>
8. Sports tourism – what is it? Universidad Europea. URL: <https://universidadeuropea.com/en/blog/sports-tourism/>
9. The European market potential for sports tourism. URL: <https://www.cbi.eu/market-information/tourism/sport-tourism/market-potential>
10. What Is Sports Tourism? A Fast-Growing Sector in Global Travel. URL: <https://live.worldtourismforum.net/news/what-is-sports-tourism-a-fast-growing-sector-in-global-travel>
11. What Is Sports Tourism? Sports Management Degree Guide. URL: <https://www.sports-management-degrees.com/faq/what-is-sports-tourism/>

The article was received by the editors 19.10.2025

The article is recommended for printing 21.11.2025

Published 30.11.2025

<https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-16>
УДК 338.482:303.442.23:316.7](477)

ОЦІНКА ТРАНСФОРМАЦІЇ КУЛЬТУРНОГО ПРОФІЛЮ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО ТУРИСТА

Гапоненко Ганна Ігорівна

канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри світової політики,
дипломатії та туристичного бізнесу
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
майдан Свободи, 4, м. Харків, Україна, 61022
e-mail: a.i.gaponenko@karazin.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8998-4795>

Мікуліна Катерина Юрївна

магістр
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
майдан Свободи, 4, м. Харків, Україна, 61022
e-mail: mikulina2020ut12@student.karazin.ua

Стаття присвячена дослідженню трансформації культурного профілю сучасного українського туриста та шляхам його використання для розвитку туристичного сектору України в умовах сьогодення. В центрі дослідження – сучасний український турист. Предмет дослідження – культурний профіль українського туриста. Метою статті є дослідження процесу трансформації культурного профілю українського туриста на основі культурних вимірів Гофстеде та визначення його вподобань, очікувань та «больових точок» для подальшого практичного застосування в сферах туризму та гостинності. Методологічну основу дослідження становить міждисциплінарний підхід, який інтегрує методи системного аналізу, культурологічного осмислення, туризмознавства та соціології. В ході дослідження були застосовані метод порівняння, аналіз наукової літератури і вторинних даних, графічний метод для візуалізації результатів. Також, для проведення емпіричного дослідження був застосований метод опитування (анкетування). Зміни культурного профілю українських туристів вимагають від туристичних компаній розробки актуальних, привабливих тур-продуктів, а від місцевих ДМО – удосконалення методів комунікації та розробки нових стратегій розвитку. Поточний успіх туристичних компаній та напрямків залежить як від якості послуг, так і від їхньої здатності відповідати сучасним культурним очікуванням та способу життя туристів. Дослідження зосереджене на розумінні культурних мотивів та ціннісних орієнтирів мандрівників, а також на розробці культурно чутливих туристичних пропозицій, що стає дедалі важливішим для інтеграції України на світовий туристичний ринок та розвитку національного бренду. Результатами дослідження стали розроблені на основі складеного портрету сучасного українського туриста та аналізу актуальних умов господарювання туристичної галузі України стратегічні орієнтири формування культурно свідомого українського туриста, модель реалізації пріоритетних напрямів адаптації туристичних продуктів до змінених культурних потреб споживача, пропозиції щодо вдосконалення туристичної політики та брендингу України.

Ключові слова: культурний профіль туриста, культурні виміри Гофстеде, брендинг дестинацій, портрет сучасного українського туриста, формування культурно свідомого туриста.

Як цитувати: Гапоненко Г.І., Мікуліна К.Ю. Оцінка трансформації культурного профілю сучасного українського туриста. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм»*. 2025. № 22. С. 155-171. DOI: <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-16>

In cites: Haponenko H., Mikulina K. (2025). Evaluating the transformation of the contemporary Ukrainian tourist's cultural profile. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series International Relations. Economics. Country Studies. Tourism*, (22), 155-171. <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-16> (in Ukrainian)

Постановка проблеми. Численні наукові дослідження засвідчують наявність тісних і багатовимірних взаємозв'язків між культурою та туризмом. Водночас у межах туристологічного дискурсу роль культури нерідко редукується до однієї з функцій туризму або розглядається виключно як складова рекреаційної діяльності. Натомість туризм слід трактувати не лише як економічне, а й як культурне явище: поряд з виконанням економічних функцій, зокрема отриманням прибутку, створенням нових робочих місць, залученням інвестицій та стимулюванням розвитку інфраструктури, він одночасно постає засобом міжкультурного діалогу, каталізатором активізації культурного життя територіальних громад та важливим чинником формування й утвердження культурної самосвідомості.

Культурні та національні особливості туристичних дестинацій активно використовуються у процесах їх брендингу. Інтеграція культурних елементів і символічних мотивів у маркетингові комунікації сприяє формуванню позитивного іміджу туристичного напрямку та підвищенню рівня його впізнаваності. Саме завдяки виразним культурним маркерам, з якими асоціюються країна, регіон або місто, відповідні дестинації легко ідентифікуються в різних соціокультурних та інформаційних контекстах. Так, поєднання таких асоціативних образів, як джазова музика, культура вуду та карнавал Марді Гра, у масовій свідомості стійко корелює з містом Новий Орлеан (штат Луїзіана, США), що слугує показовим прикладом ефективного використання культурних символів у брендингу туристичної дестинації.

Також, не менш важливими є культурні та національні особливості туристів, які подорожуючи світом, несуть за собою патерни поведінки, притаманні саме їх культурі. Те, носієм якої культури є турист, визначає як він інтерпретує досвід, робить вибір щодо покупок, оцінює свій рівень задоволеності [15].

В сучасній туристичній індустрії культурні та національні риси відіграють набагато більшу роль, ніж може здатися на перший погляд:

1. Аналізуючи, які категорії туристів може привабити наявні культурна спадщина та національні особливості, місцеві організації з управління дестинаціями можуть ефективно використати потенціал території, водночас піклуючись про її збереження [13].

2. Врахування культурних відмінностей туристів під час їх обслуговування може вивести сервіс на абсолютно новий рівень. Знання культурних та національних рис потенційних туристів – це перший крок до покращення їх клієнтського досвіду [3].

3. Туризм є одним із стовпів міжнародної комунікації, тому культурна компетентність має вирішальне значення.

4. Туризм може дати «друге дихання» місцевій культурі, сприяти її розвитку та популяризації, як серед туристів, так і серед автохтонного населення.

Культурне підґрунтя визначає те, яким чином людина сприймає подорожі, які особливості дестинацій її приваблюють та як вона взаємодіє з місцевою культурою. В сучасних туристичних дослідженнях, окрім звичних демографічних характеристик, вагому роль приділяють культурному профілюванню, яке розглядається як система мотивацій, потреб та очікувань, сформованих під впливом національної культури, соціального середовища та особистісних цінностей. Саме тому, сьогодні в туристичному та готельно-ресторанному бізнесі культурна сегментація є важливим аналітичним та стратегічним інструментом [15]

Вивчення закордонного досвіду показало, що такі країни як Японія, Республіка Корея, Нова Зеландія та США активно застосовують туристичне профілювання. Ці країни вже є популярними туристичними напрямками, проте їх метою є подальше зростання туристичних потоків. Всі вони використовують статистичні дані для аналізу потенційних цільових аудиторій, застосовують цифрові технології для проведення специфічно спрямованих рекламних кампаній, а також підкреслюють своє культурне багатство, що створює привабливість дестинацій.

Звідси, запоруками ефективності стратегій розвитку туризму країни, регіону чи окремої дестинації є вивчення культурних відмінностей туристів, толерантність та гнучкість у створенні туристичного продукту. Застосування інструментів туристичного профілювання на основі культурних особливостей може стати потужним поштовхом до розвитку українського туризму, а розпочати слід з дослідження його головного споживача – українського туриста.

Аналіз останніх наукових досліджень. Питанням взаємовідносин культури та туризму присвячені роботи Л.М. Василюшиної, Г.І. Гапоненко, О.В. Євтушенко, В.Ф. Кіфяка, С.О. Коваль, І.Я. Кулиняка, М.П. Мальської, А.Ю. Парфіненка, П.О. Подлепіної, І.С. Посохова, Т.Г. Сокол, І.М. Шамари, К.Ю. Ягельської та ін. Однак проведені дослідження не повністю висвітлюють зв'язок між культурними особливостями та туристичним профілюванням, що викликає необхідність поглиблених досліджень.

Метою статті є дослідження процесу трансформації культурного профілю українського туриста на основі культурних вимірів Гофстеде та визначення його вподобань, очікувань та «больових точок» для подальшого практичного застосування в сферах туризму та гостинності.

Виклад основного матеріалу. Спираючись на теорію культурних вимірів Герта Гофстеде, були проаналізовані аспекти української культурної ідентичності, які впливають на повсякденне життя українців, їх поведінку в тих чи інших ситуаціях, стилі прийняття рішень, вираження емоцій,

взаємодію з родиною, друзями, колегами. Аналіз індексів України за шістьма вимірами (дистанція влади, колективізм проти індивідуалізму, уникнення невизначеності, фемінінність проти маскуліності, довгострокова/короткострокова орієнтація, поблажливість проти стриманості) дозволив краще зрозуміти, які культурні риси спонукають українців до певної поведінки. Так, українська культура характеризується ієрархічністю і помірними колективістськими установками, високою потребою у структурованості та передбачуваності, орієнтацією на соціальну гармонію та значною залежністю суспільної поведінки від норм і очікувань [4].

У низці випадків, зокрема за культурним виміром «індивідуалізм – колективізм», отримані результати мають проміжний характер, що ускладнює однозначне віднесення української культури до певного типу. За таких умов доцільно стверджувати, що національна культура України характе-

ризується поєднанням як індивідуалістських, так і колективістських рис, унаслідок чого поведінкові моделі споживачів послуг можуть істотно варіюватися залежно від контексту.

Підсумовуючи результати характеристики України за шістьма культурними вимірами Г. Гофстеде, доцільно звернутися до схематичного зображення (рис. 1), яке наочно відображає значення індексів за кожним із відповідних вимірів.

Спираючись на теорію культурних вимірів Г. Гофстеде, доцільно проаналізувати, яким чином культура країни походження туриста впливає на його поведінкові моделі та рішення, що ухвалюються як на етапі планування подорожі, так і безпосередньо під час її здійснення. На основі сформульованих теоретичних сценаріїв у таблиці 1 висунуто низку гіпотез щодо очікуваних особливостей туристичної поведінки громадян України.

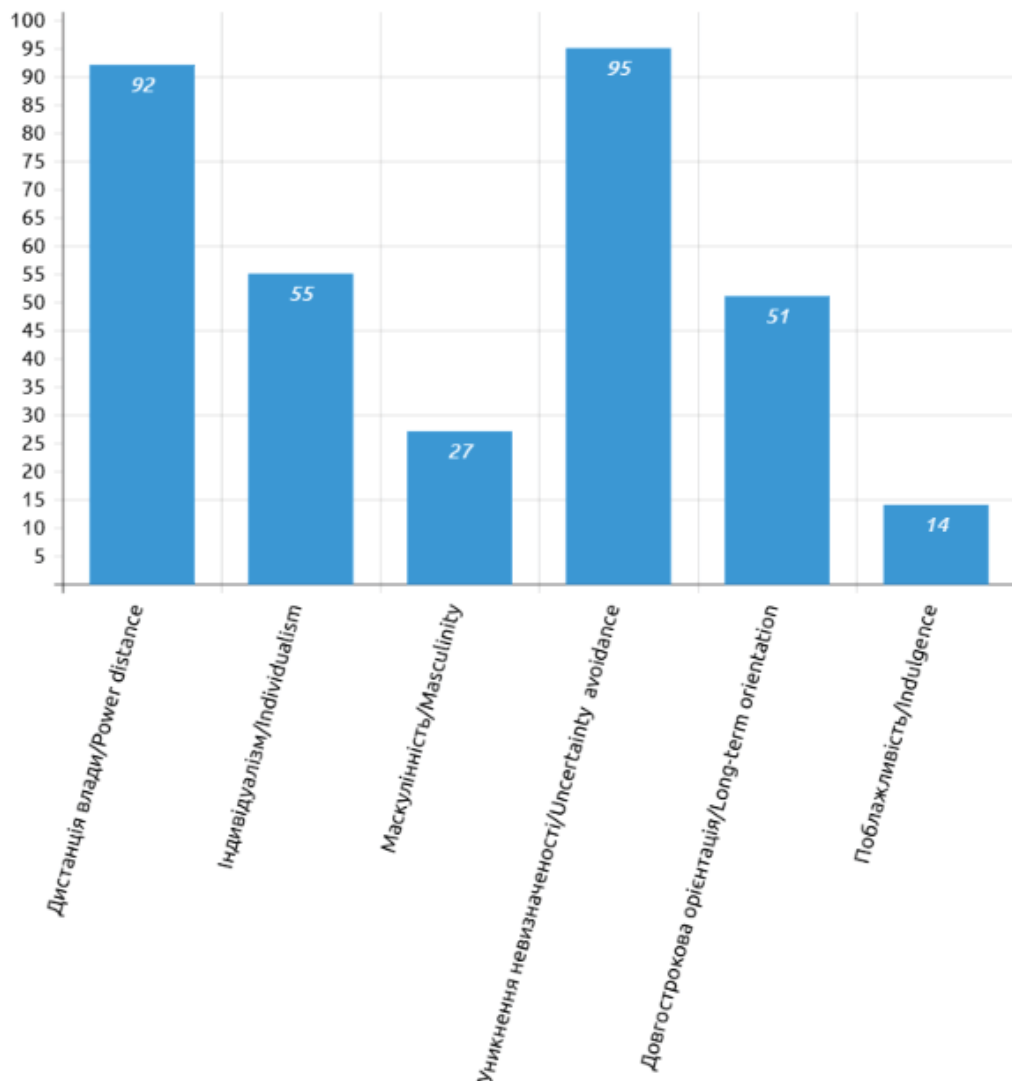

Рис. 1. Характеристика української культури за шістьма культурними вимірами Г. Гофстеде.

Складено авторами за матеріалами [4; 26]

Fig. 1. Characteristics of Ukrainian culture according to Hofstede's six cultural dimensions. Compiled by the authors based on materials from [4; 26]

Таблиця 1
Table 1Гіпотетичні сценарії туристичної поведінки українських туристів
Hypothetical scenarios of Ukrainian tourists' behavior

№	Культурний вимір за Гофстеде Hofstede's cultural dimension	Індекс України за виміром Ukraine's index according to the dimension	Характеристика очікуваної туристичної поведінки Characteristics of expected tourist behavior	Гіпотеза Hypothesis
1	Дистанція влади Power distance	92	Для туристів з країн з високою дистанцією влади подорожі часто виступають показником статусу, тому туристи обирають готелі з гарними інтер'єрами та екстер'єрами, відвідують топові туристичні дестинації For tourists from countries with high power distance, travel is often a status symbol, so they choose hotels with beautiful interiors and exteriors and visit top tourist destinations	Український турист надає перевагу відвідуванню загальновідомих, популярних серед своїх співвітчизників туристичних дестинацій, ніж дослідженню менш відомих місць на карті Ukrainian tourists prefer to visit well-known tourist destinations that are popular among their compatriots rather than exploring lesser-known places on the map
2	Індивідуалізм Individualism	55	Туристи, які є представниками колективістської культури, мають схильність до подорожування в великих групах, часто всією родиною та разом з друзями, адже вони прагнуть колективної єдності. В колективістських культурах часто вибір одного члена групи (особливо того, хто займає вищу сходинку в ієрархії) стає вибором всієї групи. Туристи-індивідуалісти часто самостійно планують свої подорожі, спираючись на власний досвід та онлайн-відгуки, статті, тревел-блоги Tourists who represent a collectivist culture tend to travel in large groups, often with their entire family and friends, as they seek collective unity. In collectivist cultures, the choice of one member of the group (especially one who is higher in the hierarchy) often becomes the choice of the entire group. Individualistic tourists often plan their trips independently, relying on their own experience and online reviews, articles, and travel blogs	Український турист майже з рівною ймовірністю може обрати як індивідуальні, так і групові подорожі, проте все ж надаючи перевагу індивідуальним мандрівкам Ukrainian tourists are almost equally likely to choose both individual and group travel, but still prefer individual trips
3			Український турист під час вибору туристичних напрямків в рівній мірі дослухається до порад родичів, друзів і колег та покладається на власні висновки, зроблені на основі отриманої сторонньої інформації When choosing travel destinations, Ukrainian tourists listen equally to the advice of relatives, friends, and colleagues and rely on their own conclusions based on information obtained from third parties	
4	Маскулінність Masculinity	27	Вподобання туристів з фемінних культур більш направлені на екологічний та свідомий туризм, освітні подорожі та екскурсійні тури. Також серед цих туристів є популярними оздоровчі активності, бальнеологічні курорти та спа Tourists from feminine cultures are more interested in eco-friendly and conscious tourism, educational trips, and sightseeing tours. Wellness activities, balneological resorts, and spas are also popular among these tourists	Український турист більше цінує релаксацію, ніж активний відпочинок Ukrainian tourists value relaxation more than active recreation
5	Уникнення невизначеності Uncertainty avoidance	95	Люди з суспільств з високим індексом уникнення невизначеності схильні до ретельного планування своїх подорожей та завчасного бронювання. Проте, частіше вони просто звертаються за допомогою до професіоналів та купують готовий пакетний тур People from societies with a high uncertainty avoidance index tend to plan their trips carefully and book in advance. However, more often than not, they simply turn to professionals for help and buy a ready-made package tour	Український турист з більшою вірогідністю звернеться до професіоналів (турагентів/туроператора), ніж плануватиме всю подорож самостійно Ukrainian tourists are more likely to turn to professionals (travel agents/tour operators) than to plan their entire trip on their own
6	Довгострокова орієнтація Long-term orientation	51	Туристи з країн з довгостроковою орієнтацією детально і завчасно планують свої подорожі та витрачають кошти переважно на культурні та освітні активності. Для туристів з короткостроково орієнтованих країн пріоритетними під час подорожей є розваги Tourists from countries with a long-term orientation plan their trips in detail and well in advance and spend their money mainly on cultural and educational activities. For tourists from short-term oriented countries, entertainment is a priority when traveling	Український турист є однаково схильним до обрання культурних та освітніх турів, так і до розважальних програм, таких як шопінг, відвідування концертів та фестивалів, нічного життя Ukrainian tourists are equally inclined to choose cultural and educational tours and entertainment programs such as shopping, attending concerts and festivals, and nightlife

7	Поблажливість Indulgence	14	Поблажливим культурам притаманна спонтанність, вони вміють добре дотримуватись балансу між роботою та особистим життям, тому часто подорожують кілька разів на рік, беручи міні- відпустки. На відміну від них, представники стриманих культур зазвичай ретельно обирають активності, бо для них найважливішими є надійність та комфорт, а часто – також і спокій Indulgent cultures are characterized by spontaneity; they are good at maintaining a balance between work and personal life, so they often travel several times a year, taking mini-vacations. In contrast, representatives of restrained cultures usually choose their activities carefully, as reliability and comfort are most important to them, and often peace and quiet as well	Український турист подорожує за кордон не часто, проте надає перевагу довшому перебуванню Ukrainian tourists do not travel abroad often, but prefer longer stays
---	-----------------------------	----	--	---

Складено авторами за джерелами [3; 5; 6; 7; 8; 10; 11; 12]
Compiled by the authors based on sources: [3; 5; 6; 7; 8; 10; 11; 12]

Таблиця 2
Table 2

Результати проведених досліджень, спрямованих на визначення правдивості гіпотез, висунутих за теорією культурних вимірів Гофстеде
Results of studies conducted to determine the validity of hypotheses put forward by Hofstede's theory of cultural dimensions

Гіпотеза Hypothesis	Звіт ДАРТ «Проведення дослідження внутрішнього та виїзного туризму українців» за 2021 рік DART report «Research on domestic and foreign tourism among Ukrainians» for 2021	Опитування «Туристичні звички та досвід подорожей студентів ХНУ ім. В.Н. Каразіна» (проведене автором в форматі анкетування в 2025 році) Survey «Travel habits and experiences of students at V.N. Karazin Kharkiv National University» (conducted by the author in questionnaire format in 2025)	Коментар Commentary
№1	Підтверджено Confirmed	Спростовано Refuted	Наразі українська молодь прагне обирати більш нестандартні напрямки для своїх подорожей Currently, Ukrainian youth tend to choose more unconventional destinations for their travels
№2	Частково підтверджено Partially confirmed	Підтверджено Confirmed	Українці віддають перевагу індивідуальним подорожам Ukrainians prefer individual travel
№3	Спростовано Refuted	Спростовано Refuted	За результатами дослідження 2021 року гіпотеза була спростована через переважання впливу порад від близьких над висновками, зробленими після власного аналізу інформації, а за результатами опитування 2025 року, ситуація є діаметрально протилежною According to the results of a 2021 study, the hypothesis was refuted due to the predominance of advice from loved ones over conclusions made after personal analysis of information, and according to the results of a 2025 survey, the situation is diametrically opposite
№4	Підтверджено Confirmed	Підтверджено Confirmed	Українські туристи в подорожах шукають спокою та релаксації Ukrainian tourists seek peace and relaxation when traveling
№5	Підтверджено Confirmed	Підтверджено Confirmed	В обох випадках кількісна перевага одного варіанту над іншим була незначною In both cases, the quantitative advantage of one option over the other was insignificant
№6	Спростовано Refuted	Спростовано Refuted	Обидва дослідження показали, що українські туристи надають перевагу культурно-пізнавальним подорожам Both studies showed that Ukrainian tourists prefer cultural and educational trips
№7	Підтверджено Confirmed	Підтверджено Confirmed	Дослідження 2021 року репрезентує закордонний туризм, а опитування 2025 не визначає специфічний вид туризму, тому охоплює як подорожі Україною, так і закордонні The 2021 study represents foreign tourism, while the 2025 survey does not specify a particular type of tourism, therefore covering both travel within Ukraine and abroad

Складено авторами
Compiled by the authors

Для того, щоб відслідкувати трансформаційні процеси в поведінці українських туристів, спершу було проаналізовано статистичну інформацію за звітом ДАРТ щодо внутрішнього та виїзного туризму українців за 2021 рік [18], а потім – дані з проведеного в 2025 році опитування студентів Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна [20]. Результати дослідження представлені в таблиці 2.

Таким чином, більшість з висунутих гіпотез, а саме п'ять з семи, були повністю підтвердженими чи спростованими обома частинами дослідження. Це свідчить про стійкість патернів туристичної поведінки, що мають українці, адже більшість як серед студентської молоді, так і серед більш зрілих мандрівників продемонстрували схожість в прийнятті рішень щодо подорожування. Проте, кардинально різним виявився підхід до вибору дестинацій: зараз молодь шукає унікальний досвід та незвичайні локації, в той час як старші туристи обирають «класичні» напрямки.

В цілому, українці надають перевагу релаксаційним формам відпочинку; меншій кількості подорожей, проте довшому перебуванню; індивідуальним поїздкам; культурно-пізнавальним заходам. Для українських туристів є важливим високий рівень сервісу, а також вони надають перевагу більш формальному спілкуванню з персоналом.

Одночасно з цим, деякі культурні установки мають негативний вплив, створюючи «больові точки», з якими туристи змушені мати справу. Українські

туристи мають низьку толерантність до невизначеності, нестабільності, неоднозначності; чутливість до порушення домовленостей; необхідність в емоційній підтримці під час подорожі.

Крім того, за результатами порівняльного аналізу даних опитування, проведеного авторами у формі анкетування серед студентів двох університетів – Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна та Болонського університету [21], – було виявлено як спільні, так і відмінні риси у поведінкових моделях молодого покоління українських та іноземних туристів.

Для обох досліджуваних груп зафіксовано відмінності у процесах прийняття рішень (табл. 3). Загалом простежується певна закономірність у відповідях іноземних студентів, які частіше обирали нейтральну позицію за шкалою оцінювання (значення 3 з 5). Така тенденція певною мірою ускладнювала інтерпретацію результатів, у зв'язку з чим у межах аналізу основну увагу було зосереджено на частці однозначно позитивних відповідей (значення 4 та 5).

Результати дослідження свідчать про те, що українські та іноземні студенти демонструють подібні підходи до вибору засобів розміщення через онлайн-платформи, а також у рівній мірі оцінюють вплив соціальних мереж на процес вибору туристичної дестинації. Така схожість зумовлюється, зокрема, глобалізаційними процесами, передусім діяльністю транснаціональних корпорацій та транскордонним характером функціонування цифрових туристичних платформ.

Таблиця 3
Table 3

Результати опитування студентів за блоком питань «Прийняття рішень»
Results of the student survey on the block of questions «Decision-making»

Твердження Statements	Українські студенти (n=53), середня оцінка Ukrainian students (n=53), average rating	Іноземні студенти (n=46), середня оцінка Foreign students (n=46), average rating	Українські студенти (n=53), % позитивних відповідей Ukrainian students (n=53), % of positive responses	Іноземні студенти (n=46), % позитивних відповідей Foreign students (n=46), % of positive responses
Завжди обираю житло через інтернет-платформи (Booking, Airbnb тощо) I always choose accommodation through online platforms (Booking, Airbnb, etc.)	3,55	3,22	52,8	45,6
Відгуки значно впливають на мій вибір Reviews significantly influence my choice	3,98	3,31	75,5	42,2
Соцмережі впливають на вибір місць для відвідування Social media influences my choice of places to visit	3,34	3,26	41,5	39,1
Зазвичай читаю офіційну інформацію про безпеку/візові вимоги перед поїздкою I usually read official information about safety/visa requirements before traveling	3,66	3,24	52,9	41,3
Для планування маршруту більше покладаюся на власний досвід, ніж на поради інших When planning a route, I rely more on my own experience than on the advice of others	3,47	3,26	50,9	43,5

Складено авторами
Compiled by the authors

Водночас суттєві відмінності простежуються у ступені впливу відгуків на процес прийняття рішень: українські туристи надають досвіду попередніх користувачів значно більшого значення порівняно з іноземними респондентами. Крім того, українські споживачі туристичних послуг характеризуються більш ретельним підходом до планування подорожей – від опрацювання офіційної інформації (зокрема щодо візових вимог) до детального формування маршруту. Зазначені особливості можуть бути пояснені як високим рівнем уникнення невизначеності, так і практичними чинниками, зокрема специфікою туристичної логістики сучасної України, яка часто передбачає поєднання кількох

видів транспорту, що, у свою чергу, ускладнює процес планування поїздки.

Окрім того, отримані результати засвідчують, що українські туристи використовують більш різноманітний спектр джерел для збору інформації та частіше звертаються до офіційних вебресурсів (рис. 2).

Основним блоком питань анкети є «Звички в подорожуванні». Аналіз відповідей на запитання з нього представлений в таблиці 4.

Отримані результати свідчать про наявність значної кількості спільних рис у підходах до подорожування серед української та іноземної молоді. Для обох груп важливими чинниками є прагнення

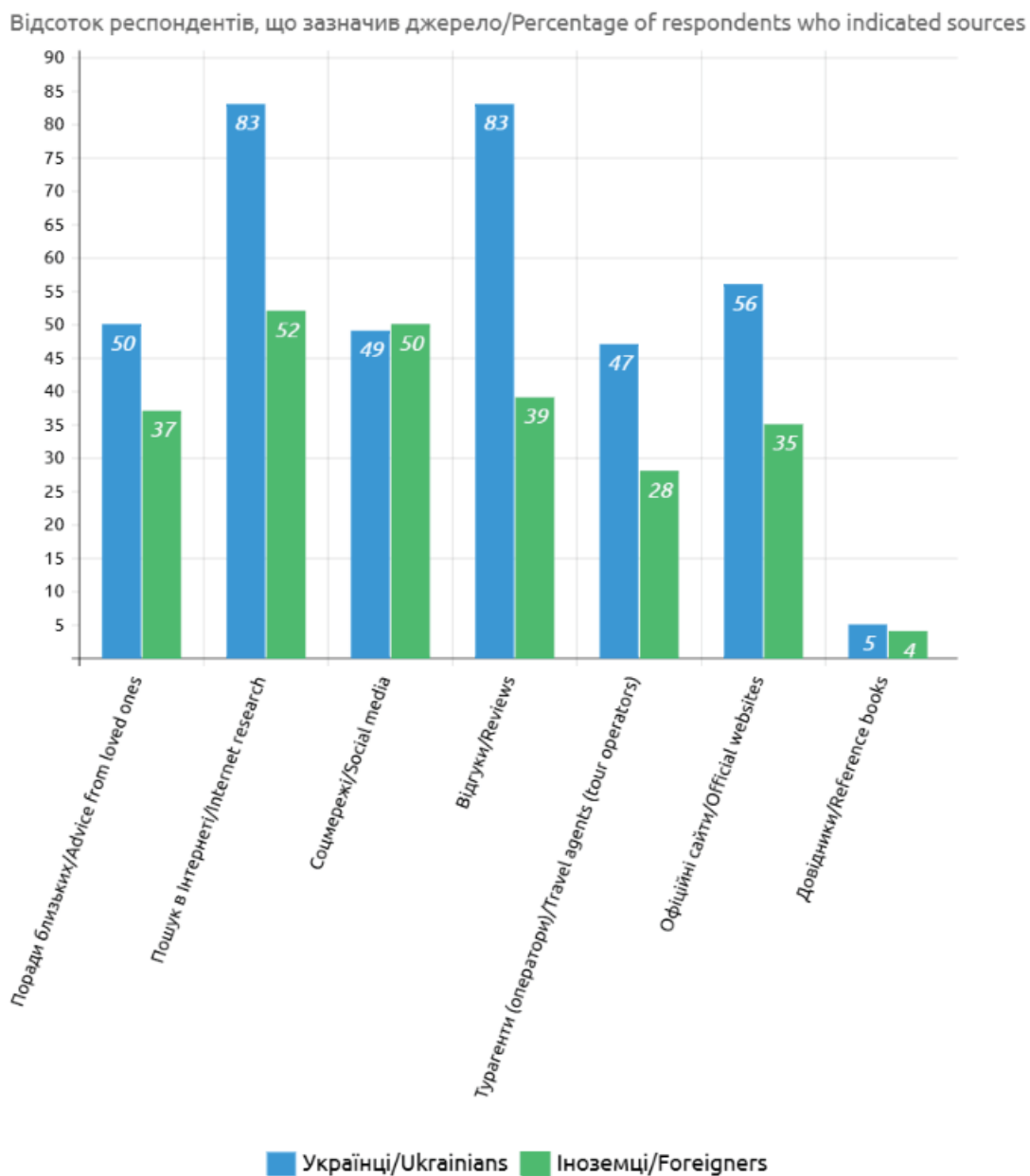

Рис. 2. Розподіл відповідей на питання «Які джерела інформації (для планування подорожей) Ви найчастіше використовуєте?» серед респондентів Болонського університету та ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Складено авторами
 Fig. 2. Distribution of answers to the question «What sources of information (for travel planning) do you use most often?» among respondents from the University of Bologna and V. N. Karazin Kharkiv National University. Compiled by the authors

до оптимізації витрат та інтерес до відносно «екзотичних» туристичних напрямів. З огляду на поєднання зазначених факторів найбільш доцільною моделлю подорожування для респондентів обох груп виступає триваліше перебування в межах однієї дестинації. Крім того, для більшості опитаних поради родичів і друзів залишаються більш вагомим джерелом туристичної інформації порівняно з відгуками на онлайн-платформах.

Таблиця 4
Table 4

Різниця звичок в подорожуванні українських та іноземних туристів (студентська молодь)
Differences in travel habits between Ukrainian and foreign tourists (student youth)

Характеристика Characteristics	Українські туристи Ukrainian tourists	Іноземні туристи Foreign tourists
Раніше починають підготовку до подорожі They start preparing for their trip earlier	✓	
Більше довіряють порадам близьких, ніж відгукам в Інтернеті They trust the advice of their loved ones more than online reviews	✓	✓
Надають перевагу одній довгій подорожі, ніж декільком коротким They prefer one long trip to several short ones	✓	✓
Культурно-пізнавальні активності є основним мотивом до подорожування Cultural and educational activities are their main motivation for traveling	✓	
Дегустація місцевої кухні є важливим елементом подорожі Tasting local cuisine is an important part of their trip	✓	
Надають перевагу послугам професіоналів, ніж самостійній організації подорожей They prefer professional services to organizing trips on their own		✓
Шукають нові, не масово-туристичні напрямки They look for new, non-mainstream tourist destinations	✓	✓
Заощадження коштів важливіше за комфорт Saving money is more important than comfort	✓	✓
Надають перевагу подорожам у великій компанії They prefer traveling in large groups		✓
Мають більшу схильність до спонтанних рішень They are more prone to spontaneous decisions	✓	
Прагнуть до релаксації більше, ніж до активного відпочинку They seek relaxation more than active recreation		✓

Складено авторами
Compiled by the authors

Водночас у межах дослідження було виявлено низку відмінностей у туристичних практиках двох груп студентів. Зокрема, українські респонденти:

- 1) приділяють більшу увагу завчасному плануванню подорожей;
- 2) розглядають місцеву кухню як самостійний культурний досвід;
- 3) частіше подорожують із культурно-пізнавальною метою;
- 4) позитивно сприймають спонтанні рішення під час туристичних поїздок.

Іноземні студенти, своєю чергою:

- 1) з більшою ймовірністю звертаються до професійних суб'єктів туристичної сфери;
- 2) переважно надають перевагу груповим формам подорожування (у складі великої компанії друзів або організованої туристичної групи);
- 3) орієнтуються на спокійніший темп подорожі з акцентом на відпочинок і рекреацію.

Додатково було проаналізовано пріоритетні категорії витрат під час подорожей. В обох досліджуваних групах найбільша частка респондентів визначила витрати на проживання як основну статтю туристичних витрат. Водночас українські туристи після витрат на проживання найчастіше спрямовують кошти на розваги та екскурсії, тоді як третє місце посідають транспортні витрати. Для іноземних респондентів другою за значущістю категорією витрат є харчування, а третьою – розваги та екскурсії. Крім того, іноземні туристи утричі частіше, ніж українці, визначають шопінг як фінансовий пріоритет під час туристичних поїздок, що наочно відображено на рисунку 3.

Туризм є багатопрофільною сферою, на яку мають вплив безліч факторів, тому, якщо ціллю є такі глибинні перетворення як зміна свідомості українських туристів, то має бути застосованим системний підхід. Комплексна система заходів має охоплювати всі сфери життя громадян: дошкільна, шкільна, фахова та вища освіта, взаємодія з культурою у усіх її проявах, засоби масових комунікацій, економічний розвиток та стабільність, соціальна захист. Якщо базові потреби людини не будуть задоволені повною мірою, то сконцентрувавшись на закритті першочергових потребностей, таких як їжа, житло, безпека тощо, вона не матиме ресурсів (часу, фінансів, енергії) для культурного збагачення чи туризму. Отже, якщо в «ланцюгу» не буде вистачати одної ланки, то вся система не працюватиме ефективно.

Проте, якщо все ж опустити економічну складову та розглянути актуальний стан культурної свідомості українців, то стає очевидною позитивна тенденція останніх років, не дивлячись на те, що поштовхом до неї стала війна. На основі отриманих під час дослідження даних, було виділено шість стратегічних орієнтирів для подальшого формування культурної свідомості українців в цілому, та туристів зокрема (таблиця 5).

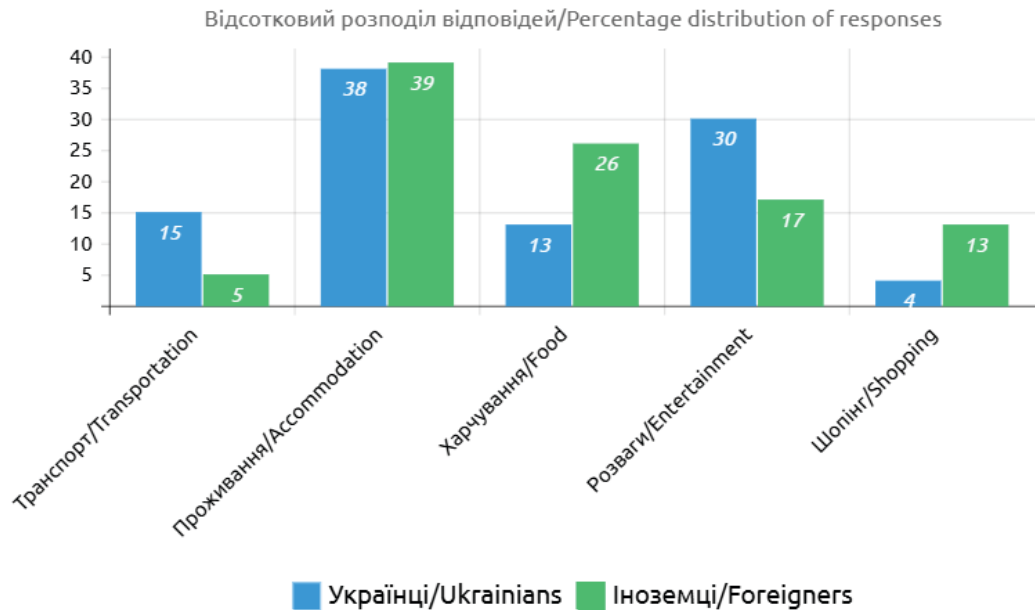

Рис. 3. Розподіл відповідей на питання «На що Ви витрачаєте найбільше під час поїздки?» серед респондентів Болонського університету та ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Складено авторами
 Fig. 3. Distribution of answers to the question "What do you spend the most on during your trip?" among respondents from the University of Bologna and V. N. Karazin Kharkiv National University. Compiled by the authors

Важливе місце в формуванні культурно свідомого українського туриста мають займати дотичні до туризму та культурного розвитку інституції. Серед них: Державне агентство розвитку туризму (ДАРТ), Міністерство культури та стратегічних комунікацій України (МКСК), Міністерство освіти і науки (МОН), Український культурний фонд (УКФ), Український інститут, регіональні департаменти культури і туризму, органи місцевого самоврядування, заклади освіти, громадські та професійні об'єднання тощо. Саме вони мають задавати тренди в суспільстві, просувати просвітницькі ідеї та реалізовувати їх в практичних заходах.

У програмі формування культурно свідомих українських туристів доцільно спиратися на концепції культурної компетентності, самосвідомості та культурної дипломатії. Враховуючи, що підвищення культурного рівня населення сприяє розвитку технологій, а цифрові технології роблять культурне середовище більш доступним для різних категорій громадян, основну увагу слід зосереджувати на діджитал-проектах, таких як онлайн-тренінги, освітні платформи, курси, лекції та групи за інтересами. Особливе значення такий підхід набуває в умовах воєнного стану. Водночас, поряд із витратами на створення таких проектів, необхідно передбачати бюджет на їх просування, щоб забезпечити досягнення потенційної аудиторії.

Формування культурно свідомого українського туриста є надзвичайно актуальним завданням, оскільки туризм виступає одним із інструментів «м'якої сили», що впливає на міжнародний імідж

країни. Процес створення конкурентоспроможного та актуального туристичного продукту в Україні вимагає всебічного розуміння культурного профілю сучасного українського туриста, який уже зазнав трансформацій і продовжує змінюватися під впливом щоденних викликів та випробувань. Цінності та спосіб життя українських туристів, разом із їхніми уподобаннями та моделями споживання туристичних продуктів, формують культурний профіль, який слугує фундаментом для розробки ефективних маркетингових стратегій у туристичній сфері.

Підтримка розвитку української культури стала важливим чинником у боротьбі проти російської агресії, в першу чергу – в інформаційному просторі. Не дивлячись та постійні стрес та відчуття тривоги серед населення, за останні роки відбувся сплеск культурного життя України, підкріплений зміцненням національної ідентичності та переходом на українську мову. Українці все частіше цікавляться не лише культурою своєї країни, а й регіону, міста, села чи власної родини.

Трансформація сучасного українського туриста є як перешкодою для розвитку туризму, бо порушує стабільність, так і відкриває значний потенціал для нього. Результати дослідження цього процесу дозволяють створювати більш сучасні, конкурентоспроможні та адаптивні до умов ринку туристичні продукти. Вже зараз можна побачити, що туристична індустрія України реагує на запити туристів, змінюючи підхід до надання сервісу та вдосконалюючи інфраструктуру для збільшення інклюзивності. Розуміння власної культурної ідентичності,

Таблиця 5
Table 5

Стратегічні орієнтири формування культурно свідомого українського туриста
Strategic guidelines for shaping culturally conscious Ukrainian tourists

Стратегічний орієнтир Strategic guideline	Мета Objective	Основні заходи Key measures	Очікувані результати Expected results
Екологічна та культурна відповідальність Environmental and cultural responsibility	Забезпечення збереження природних ресурсів та культурної спадщини шляхом їх раціонального використання в туризмі Ensuring the preservation of natural resources and cultural heritage through their rational use in tourism	Підтримка проєктів, спрямованих на розвиток екологічного та культурного туризму в Україні; впровадження кампаній щодо поширення знання про сталий розвиток та свідоме споживання; популяризація локальних культури і туризму Supporting projects aimed at developing environmental and cultural tourism in Ukraine; implementing campaigns to spread knowledge about sustainable development and conscious consumption; promoting local culture and tourism	Поширення серед населення ідей про захист навколишнього та культурного середовища Spreading ideas about protecting the environment and cultural heritage among the population
Міжкультурна комунікація Intercultural communication	Формування культурної компетентності українських туристів Developing cultural competence among Ukrainian tourists	Підвищення культурної обізнаності (щодо власної та інших культур) шляхом проведення тематичних заходів, фестивалів, зустрічей тощо; створення інформаційних ресурсів (в першу чергу – цифрових); заохочення міжнародних програм академічної мобільності, обміну досвідом тощо Raising cultural awareness (of one's own and other cultures) by holding thematic events, festivals, meetings, etc.; creating information resources (primarily digital); encouraging international academic mobility programs, exchange of experience, etc.	Зростання відкритості українців до інших культур, налагодження стійких культурних зв'язків з країнами-партнерами Increasing Ukrainians' openness to other cultures, establishing sustainable cultural ties with partner countries
Освітньо-культурна підготовка Educational and cultural training	Отримання українцями знань та навичок, необхідних для ефективного функціонування в розвиненому суспільстві Providing Ukrainians with the knowledge and skills necessary to function effectively in a developed society	Впровадження в освітніх закладах сучасних, інтерактивних курсів, які сприятимуть формуванню культурної свідомості та обізнаності. Створення відповідних онлайн-курсів для дорослих та заохочування відвідування культурних та мистецьких заходів Introducing modern, interactive courses in educational institutions that will contribute to the formation of cultural awareness and consciousness. Creating appropriate online courses for adults and encouraging attendance at cultural and artistic events	Підвищення рівня знань всіх груп населення (особливо – молоді) щодо культури України та інших країн Raising the level of knowledge of all population groups (especially young people) about the culture of Ukraine and other countries
Національно-культурна самосвідомість National and cultural identity	Розвиток усвідомленості українців щодо приналежності до своєї культури, розуміння власних цінностей та ідентичності Developing Ukrainians' awareness of their cultural identity and understanding of their own values and identity	Поширення наративів про важливість національної культури; підтримка громадських організацій, які поширюють в маси українські традиції, історію, літературу, мистецтво тощо; гармонійна імплементація до освітнього процесу елементів культурно-патріотичне виховання Spreading narratives about the importance of national culture; supporting civil society organizations that promote Ukrainian traditions, history, literature, art, etc. to the general public; harmoniously implementing elements of cultural and patriotic education into the educational process	Краще розуміння власної культурної ідентичності сприятиме зростанню патріотизму, а також допоможе українським туристам краще розуміти особливості іноземних культур A better understanding of their own cultural identity will contribute to the growth of patriotism and help Ukrainian tourists better understand the peculiarities of foreign cultures
Цифрова культурна грамотність Digital cultural literacy	Поширення знань щодо використання цифрових технологій для культурного розвитку Spreading knowledge about the use of digital technologies for cultural development	Проведення тренінгів щодо медіа-грамотності серед старшого покоління українців; впровадження новітніх технологій в музеях і галереях (VR та AR, інтерактивні дисплеї); створення онлайн-ресурсів для вивчення української культури Conducting media literacy training for the older generation of Ukrainians; introducing the latest technologies in museums and galleries (VR and AR, interactive displays); creating online resources for studying Ukrainian culture	Підвищення рівня використання Інтернет-технологій з просвітницькою метою та поширення більш вдумливого споживання інформаційних продуктів Increasing the use of Internet technologies for educational purposes and promoting more thoughtful consumption of information products

Культурна інклюзивність та безбар'єрність Cultural inclusiveness and accessibility	Забезпечення вільного доступу до культури та мистецтва всіх груп населення України Ensuring free access to culture and art for all population groups in Ukraine	Забезпечення відповідною інфраструктурою закладів культури (пандуси, ліфти, обладнані вбиральні, інформаційні таблички для людей з вадами зору тощо); спрощення доступу малозахищених верств населення до культурних ресурсів і заходів Providing cultural institutions with appropriate infrastructure (ramps, elevators, equipped restrooms, information signs for people with visual impairments, etc.); simplifying access to cultural resources and events for vulnerable population groups	Підвищення рівня культурного розвитку всього населення без виключень Raising the level of cultural development of the entire population without exception
---	--	---	--

Складено авторами
Compiled by the authors

прийняття як позитивних, так і негативних сторін свого менталітету може допомогти українцям перетворити туризм на потужний інструмент міжнародної комунікації та економічного відновлення.

Аналіз змін у культурних потребах українських туристів засвідчує зростання ролі безпеки, етнокультурної ідентичності, сімейних форм дозвілля та сенсорного комфорту. Водночас актуалізується попит на локальні, екологічні, історичні та оздоровчі продукти, здатні забезпечити як емоційну стабільність, так і зміцнення зв'язку з культурною спадщиною. За таких умов виникає потреба у моделі, яка б дозволила системно адаптувати туристичні продукти до актуальних культурних очікувань різних груп споживачів.

Наведена нижче таблиця ілюструє модель реалізації пріоритетних напрямів адаптації туристичних продуктів, що базується на інтеграції етнометричних підходів, принципів культурної чутливості, безпекових вимог та сенсорної адаптації сервісу. Розроблена модель враховує як потреби внутрішніх туристів у воєнний період, так і перспективи розвитку туристичних громад, зокрема на сільських та постконфліктних територіях.

Запропонована модель демонструє комплексний підхід до адаптації туристичних продуктів в умовах трансформації культурних потреб українських споживачів. Вона охоплює як ціннісні, так і поведінкові зміни туристів, враховуючи ключові тенденції сучасності: прагнення до безпеки, зміцнення родинних стосунків, актуалізацію культурної ідентичності та потребу в емоційному й фізичному відновленні.

Реалізація окреслених напрямів дозволить туристичним підприємствам:

- підвищити релевантність та інноваційність своїх продуктів;
- збільшити рівень задоволеності туристів;
- сприяти розвитку регіонів і місцевих громад;
- посилити конкурентні позиції України на внутрішньому та міжнародному туристичних ринках.

Результати проведеного дослідження культурного портрету українського туриста також демонструють значний потенціал для підвищення ефективності брендингу України як туристичної дестинації. Глибоке розуміння поведінкових, ціннісних та

культурних характеристик внутрішнього туриста дозволяє формувати більш привабливий та конкурентоспроможний імідж країни на міжнародному ринку. В умовах післявоєнного відновлення особливо важливо вибудовувати комунікацію, яка поєднує елементи національної ідентичності – стійкість, автентичність та культурне різноманіття – з чіткими сигналами безпеки та відкритості для світу.

У цьому контексті постає потреба у формуванні комплексних рекомендацій для вдосконалення туристичної політики та брендингу. Вони мають враховувати регіональні відмінності, пріоритети цільових ринків, міжнародні тенденції та роль міжкультурної компетентності у формуванні туристичного досвіду. В таблиці 7 систематизовано ключові пропозиції, напрямки їх реалізації та очікувані результати для розвитку туристичної привабливості України.

Представлені рекомендації щодо удосконалення туристичної політики та брендингу України окреслюють системний підхід до післявоєнного відновлення туристичної галузі. Їх цінність полягає у поєднанні глибокого розуміння внутрішнього туриста з міжнародними трендами, що дозволяє Україні формувати конкурентоспроможний, автентичний та чутливий до культурних відмінностей туристичний продукт.

Запропоновані напрями охоплюють стратегічні аспекти туристичної діяльності – від формування національного бренду до регіональної диференціації туристичних продуктів та розвитку міжкультурної компетентності персоналу. Особлива увага приділяється перспективним іноземним ринкам та сегментованим групам туристів, зокрема представникам мусульманських країн, які демонструють високий рівень зацікавленості та платоспроможності.

Реалізація зазначених напрямів дозволить:

- підвищити міжнародну впізнаваність туристичного бренду України;
- сформувати багатозаровий та сучасний імідж країни;
- забезпечити комфорт та культурну безпеку іноземних туристів;
- прискорити відновлення та розвиток українського туристичного сектору у післявоєнний період.

Таблиця 6

Table 6

Модель реалізації пріоритетних напрямів адаптації туристичних продуктів до змінених культурних потреб споживача
Model for implementing priority areas for adapting tourism products to changing cultural needs of consumers

Пріоритетний напрям адаптації Priority area of adaptation	Сутність пропозиції Essence of the proposal	Основні кроки реалізації Main steps for implementation	Очікуваний результат Expected outcome
1. Етнокультурна сегментація та локалізація туристичних продуктів 1. Ethnocultural segmentation and localization of tourism products	Створення пропозицій, що підкреслюють регіональну самобутність, традиції, фольклор, гастрономію Creating offers that emphasize regional identity, traditions, folklore, and gastronomy	- аналіз локальної культурної спадщини; - розробка етнотурів, майстер-класів, гастрономічних турів; - співпраця з носіями традицій - analysis of local cultural heritage; - development of ethno-tours, master classes, and gastronomic tours; - cooperation with tradition bearers	Підвищення цінності регіонального туризму, зростання конкурентоспроможності локальних громад Increasing the value of regional tourism, growing the competitiveness of local communities
2. Розвиток сімейного та дитячого туризму 2. Development of family and children's tourism	Адаптація продуктів під потреби сімей, що прагнуть безпеки, єдності та спільних вражень Adapting products to the needs of families seeking safety, unity, and shared experiences	- створення сімейних квестів, освітніх турів, пригодницьких маршрутів; - забезпечення інфраструктури для дітей; - пропозиції для матерів з дітьми - creating family quests, educational tours, adventure routes; - providing infrastructure for children; - offers for mothers with children	Зміцнення ринку внутрішнього туризму, збільшення кількості сімейних подорожей Strengthening the domestic tourism market, increasing the number of family trips
3. Формування еко-, апі- та оздоровчих продуктів 3. Development of eco-, api-, and health products	Орієнтація на релаксацію, відновлення, контакт із природою, апітерапію Focus on relaxation, recovery, contact with nature, apitherapy	- розвиток еко-готелів, ретрит-центрів, апі-локацій; - створення спа- та wellness програм; - популяризація природних локацій - development of eco-hotels, retreat centers, api-locations - creation of spa and wellness programs - promotion of natural locations	Підвищення рівня рекреації та добробуту туристів, активізація сільських територій Improving the level of recreation and well-being of tourists, revitalizing rural areas
4. Сенсорна адаптація сервісу та нейромаркетинг 4. Sensory adaptation of service and neuromarketing	Забезпечення емоційної безпеки та сенсорного комфорту через атмосферу, смакові та ароматичні стимули Ensuring emotional security and sensory comfort through atmosphere, taste, and aroma stimuli	- впровадження теплих сервісних скриптів; - вітальні подарунки (чай, шоколад, снеки); - арома- та sound-дизайн у готелях - introduction of warm service scripts; - welcome gifts (tea, chocolate, snacks); - aroma and sound design in hotels	Зменшення стресу туристів, формування позитивної емоційності та лояльності Reducing tourist stress, forming positive emotions and loyalty
5. Інклюзивність та безпечність туристичної інфраструктури 5. Inclusive and safe tourism infrastructure	Адаптація продуктів і сервісів для осіб із різними потребами, забезпечення безпечних умов Adaptation of products and services for people with different needs, ensuring safe conditions	- облаштування пандусів, ліфтів, тактильних елементів; - створення тихих зон, укриттів; - навчання персоналу роботі з вразливими групами - installation of ramps, elevators, tactile elements; - creation of quiet zones, shelters; - training of staff to work with vulnerable groups	Підвищення доступності туризму та привабливості дестинацій Improving the accessibility of tourism and the attractiveness of destinations
6. Цифровізація та ефективне просування туристичних продуктів 6. Digitalization and effective promotion of tourism products	Забезпечення доступу до інформації та оновлених пропозицій Ensuring access to information and updated offers	- адаптація сайтів для маломобільних осіб; - SEO-просування, соцмережі; - цифрові платформи регіонального туризму - adaptation of websites for people with limited mobility; - SEO promotion, social networks; - digital platforms for regional tourism	Зростання проінформованості туристів, збільшення клієнтського потоку Enhanced awareness among tourists, increased customer flow

7. Розвиток туристичних продуктів патріотичного та історичного спрямування 7. Development of patriotic and historical tourism products	Реалізація запиту на зміцнення національної ідентичності Implementation of the request to strengthen national identity	- створення турів пам'яті, музейних маршрутів, екскурсій військової історії; - підтримка локальних музеїв - creation of memorial tours, museum routes, military history excursions; - support for local museums	Поглиблення історичної обізнаності, популяризація культурної спадщини Deepening historical awareness, promoting cultural heritage
8. Підтримка підприємництва та залучення місцевих громад 8. Supporting entrepreneurship and engaging local communities	Участь місцевих мешканців у створенні туристичних продуктів Involvement of local residents in the creation of tourism products	- розвиток ремесел, гастрономічних ініціатив; - мікрогранти для громад; - партнерство з локальним бізнесом - development of crafts and gastronomic initiatives; - microgrants for communities; - partnerships with local businesses	Економічне відновлення громад, створення робочих місць, підсилення туристичного потенціалу територій Economic recovery of communities, job creation, strengthening the tourism potential of territories

Складено авторами
Compiled by the authors

Таблиця 7
Table 7

Пропозиції щодо вдосконалення туристичної політики та брендингу України
Proposals for improving Ukraine's tourism policy and branding

Ключовий напрям Key area	Сутність рекомендації Essence of the recommendation	Механізми та інструменти реалізації Mechanisms and instruments for implementation	Очікувані результати Expected results
1. Формування єдиного, ціннісно орієнтованого туристичного бренду України 1. Formation of a unified, value-oriented tourism brand for Ukraine	Інтеграція ідей стійкості, відновлення та автентичності у державні програми туристичного розвитку Integrating ideas of sustainability, restoration, and authenticity into government tourism development programs	- розробка оновленої стратегії бренду України; - використання наративів «відновлення», «сили» та «відкритості» у просуванні; - створення єдиної візуальної та комунікаційної платформи - developing an updated brand strategy for Ukraine; - using narratives of “recovery,” “strength,” and “openness” in promotion; - creating a unified visual and communication platform.	Підвищення впізнаваності бренду, формування позитивного іміджу серед іноземних туристів Increasing brand awareness, forming a positive image among foreign tourists
2. Регіональна диференціація туристичних продуктів 2. Regional differentiation of tourism products	Підтримка регіонів у створенні унікальних культурних та історичних маршрутів Supporting regions in creating unique cultural and historical routes	- надання грантів для розвитку локальних культурних продуктів; - формування регіональних туристичних профілів; - просування різноманітності дестинацій під єдиною державною платформою - providing grants for the development of local cultural products; - forming regional tourism profiles; - promoting the diversity of destinations under a single state platform	Розвиток внутрішнього туризму, збільшення туристичних потоків у регіони Development of domestic tourism, increase in tourist flows to the regions
3. Туристичне профілювання зовнішніх ринків 3. Tourist profiling of foreign markets	Визначення країн з найбільшим потенціалом для збільшення туристичного потоку на основі інтересу та транспортної доступності Identifying countries with the greatest potential for increasing tourist flows based on interest and transport accessibility	- аналіз статистики перетину кордону та мотивації подорожей; - моніторинг відновлення авіаційного сполучення; - таргетовані рекламні кампанії - analysis of border crossing statistics and travel motivations; - monitoring the resumption of air traffic; - targeted advertising campaigns	Формування пріоритетних ринків, підвищення точності та ефективності маркетингу Identifying priority markets, improving the accuracy and effectiveness of marketing
4. Адаптація туристичних продуктів під потреби мусульманського туристичного сегменту 4. Adapting tourism products to the needs of the Muslim tourist segment	Створення умов для комфортного перебування туристів із мусульманських країн Creating conditions for a comfortable stay for tourists from Muslim countries	- сертифікація готелів та ресторанів за стандартами halal; - облаштування місць для молитви; - навчання персоналу культурним нормам ісламських країн - certification of hotels and restaurants according to halal standards; - provision of places for prayer; - training staff in the cultural norms of Islamic countries	Зростання привабливості України для туристів із високим рівнем витрат Increasing the attractiveness of Ukraine for high-spending tourists

5. Підвищення рівня міжкультурної компетентності працівників індустрії гостинності 5. Improving the level of intercultural competence of hospitality industry employees	Формування культури сервісу, що враховує різні національні та релігійні норми Forming a service culture that takes into account different national and religious norms	– впровадження програм навчання з міжкультурної комунікації; – тренінги з психології поведінки туристів; – стандарти сервісу для різних культурних груп – introducing training programs on intercultural communication; – training on the psychology of tourist behavior; – service standards for different cultural groups	Поліпшення якості обслуговування, зменшення конфліктних ситуацій Improving service quality, reducing conflict situations
6. Розвиток цифрової присутності та мультимовності туристичного контенту 6. Development of digital presence and multilingualism of tourism content	Забезпечення доступності інформації для іноземців різних регіонів Ensuring the availability of information for foreigners from different regions	– розширення мовних версій державних туристичних сайтів (насамперед арабська, турецька, англійська); – активність у соцмережах, співпраця з блогерами; – створення цифрових довідників та маршрутів – expanding the language versions of state tourism websites (primarily Arabic, Turkish, English); – activity on social media, cooperation with bloggers; – creation of digital guides and itineraries	Зростання міжнародної видимості України, зміцнення бренду Increasing Ukraine's international visibility, strengthening the brand
7. Створення культурно чутливих умов перебування іноземців 7. Creating culturally sensitive conditions for foreigners	Демонстрація відкритості, толерантності та готовності враховувати індивідуальні потреби гостей Demonstrating openness, tolerance, and willingness to take into account the individual needs of guests	– розробка інклюзивних, культурно адаптованих меню; – відповідна організація процедур заселення та сервісу; – рекомендації для бізнесу щодо етики та культурних норм – developing inclusive, culturally adapted menus; – organizing appropriate check-in and service procedures; – providing recommendations for businesses on ethics and cultural norms	Формування образу України як привітної, безпечної та сучасної країни Shaping the image of Ukraine as a welcoming, safe, and modern country
8. Підтримка дестинацій, які виявляють потенціал довоєнного попиту 8. Support destinations that show potential for pre-war demand	Посилення роботи з країнами, які демонстрували високий інтерес до України Strengthen cooperation with countries that have shown high interest in Ukraine	– фокус на країнах Туреччина, США, Саудівська Аравія, Німеччина; – відновлення партнерств з авіакомпаніями; – створення спеціальних пакетів турпослуг після війни – focus on Turkey, the US, Saudi Arabia, and Germany; – restore partnerships with airlines; – create special post-war tour packages	Збільшення кількості туристів, активізація відновлення туристичного сектору Increasing the number of tourists, revitalizing the tourism sector

Складено авторами
Compiled by the authors

Таким чином, викладені в статті пропозиції можуть слугувати ефективним інструментом стратегічного управління туристичною політикою та підґрунтям для розробки нових державних і регіональних програм розвитку туризму.

Висновки. Культурні та національні риси є надзвичайно важливими для туристичної галузі, адже вони не тільки є невід'ємною складовою дестинацій, яка допомагає їм вирізнятися та приваблювати туристів завдяки своїй автентичності, але й тими факторами, що формують ідентичність туристів, їх смаки, бажання та особливості поведінки. Окрім того, саме культурні та національні риси є основою брендингу в туризмі.

Представлений портрет сучасного українського туриста може знайти практичне застосування туристичними компаніями, місцевими організаці-

ями з управління дестинаціями та інституціями, які займаються розвитком розвитку туризму. Головними споживачами українського туристичного продукту були і залишаються саме українці, тому важливо розпочати впровадження туристичного профілювання саме з внутрішнього туриста, розуміти його потреби, бажання, відслідковувати зміни в поведінці та їх причини.

Сьогодні, у порівнянні з попередніми роками, можна констатувати значне підвищення усвідомленості українців щодо ролі культури в житті держави та її громадян. Водночас проблема формування культурної свідомості українських туристів не лише не втрачає своєї актуальності, а й набуває нового значення, оскільки кожен український турист виступає своєрідним «дипломатом» України та її представником. У сучасних умовах надзвичайно

важливо, щоб турист демонстрував високий культурний рівень національного суспільства.

Запропонована модель адаптації туристичних продуктів до змінених культурних потреб українців не лише відображає зміни у культурних запитах українців, але й пропонує практичний інструмент формування сучасних, гнучких та соціально відповідальних туристичних продуктів.

Серед запропонованих рекомендацій щодо вдосконалення туристичної політики та брендингу України пріоритетним є впровадження системи туристичного профілювання як для внутрішніх ту-

ристів, так і з метою стимулювання збільшення потоків іноземних відвідувачів. Досвід інших держав навіть загальнодоступних даних вже вказує на перспективні країни-постачальники туристів, зокрема Туреччину та США. За умови більш глибокого дослідження цього питання, використання якісної статистичної інформації та вдосконалення транспортної інфраструктури, передусім авіасполучення, український туристичний сектор може перейти на новий етап розвитку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про туризм», URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр#Text>
2. Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» від 18 грудня 2006 року. URL: <https://cutt.ly/oTBXsBu>
3. Furrer Olivier, Ben Shaw-Ching Liu, Devanathan Sudharshan. The Relationships between Culture and Service Quality Perceptions Basis for Cross-Cultural Market Segmentation and Resource Allocation. *Journal of Service Research*. 2000. № 2 (4). P. 355-371.
4. Hofstede G. J., Minkov M. *Cultures and Organizations: Software of the Mind*. McGraw-Hill. 2010.
5. Kim J., Lee Y., Kim B. The Effects of Individualism and Collectivism on Tourist Satisfaction. *Journal of Travel Research*. 2018. № 57(6). P. 761- 774.
6. Laroche Michel, Linda C Ueltschy, Shuzo Abe, Mark Cleveland, Peter P Yannopoulos. Service Quality Perceptions and Customer Satisfaction: Evaluating the Role of Culture. *Journal of International Marketing*. 2004. № 12 (3). P. 58-85.
7. Liu Y. Cultural Differences in Tourist Behavior: A Comparative Study of Individualist and Collectivist Cultures. *Journal of Tourism Studies*. 2019. № 20(1). P. 1-12.
8. Lynn S. The effects of cultural differences on tourist behavior. *Journal of Tourism Studies*. 2009. № 10(1). P. 34-44.
9. Minkov M., Hofstede G. A Replication of Hofstede's Uncertainty Avoidance Dimension across Nationally Representative Samples from Europe. *International Journal of Cross Cultural Management*. 2014. February 24.
10. Pizam A., Sussmann S. Does nationality affect tourist behavior? *Annals of Tourism Research*. 1995. № 22(4). P. 901-917.
11. Reisinger Y. Cross-cultural differences in tourist behavior. *Journal of Tourism Studies*. 2009. № 10(1). P. 14-24.
12. Woodside A. G., Lysonski S. A general model of traveler destination choice. *Journal of Travel Research*. 1989. № 27(4). P. 8-14.
13. Василюшина Л., Ягельська К. Розроблення маркетингової стратегії на основі етнометричного підходу. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2023. № 5. С. 355-359, URL: <https://heraldes.khmnu.edu.ua/index.php/heraldes/article/view/411/417>
14. Гавриш М.М. Усвідомлення власних культурних стандартів як суттєвий чинник успішної міжкультурної комунікації. Стратегії міжкультурної комунікації в мовній освіті сучасного ВНЗ: зб. матеріалів Міжнар. наук.- практ. конф. (м. Київ, 15 березня 2016 р.). К.: КНЕУ, 2016. С. 11-15. URL: <http://10.1.1.100:8080/bitstream/2010/17600/1/16-5193.pdf>
15. Kotler P. (2022). *Marketing for hospitality and tourism*. UK.: Pearson Education Limited. URL: https://www.slithm.edu.lk/wp-content/uploads/2022/02/marketing_for_hospitalitytourism.pdf
16. Kulyniak I., Koval S. Analysis of changes in sensory preferences of tourists under martial law. *Механізм регулювання економіки*. 2024. № 1 (103). С. 59-66.
17. Європейські авіакомпанії планують повернутися до України: що відомо, URL: <https://tsn.ua/ukrayina/yevropeyski-aviakompaniyi-planuyut-povertatisya-v-ukrayinu-scho-vidomo-2775462.html>
18. Звіт за результатами опитування: «Проведення дослідження внутрішнього та виїзного туризму українців». ДАРТ. URL: <https://drive.google.com/file/d/1VbzkC8sG9muJGjEUCFkzBfAsIVbke9A/view>
19. Інклюзивність туристичної галузі: актуальність, досвід, залучення громад. URL: <https://saltway.in.ua/inklyuzivnist-turistichnoi-galuzi>
20. Опитування «Туристичні звички та досвід подорожей студентів ХНУ ім. В.Н. Каразіна». URL: <https://forms.gle/KkBoXZMUTwHo7Czo8>
21. Опитування «Travel habits and experiences of students at the University of Bologna». URL: <https://forms.gle/4jGWoKTah4FQyDc6>
22. Офіційний сайт Державного агентства розвитку туризму України. URL: <https://www.tourism.gov.ua>
23. Офіційний сайт України. URL: <https://ukraine.ua>
24. Скільки іноземців відвідало Україну за 2024 рік та з яких країн приїздили найчастіше? URL: https://visitukraine.today/uk/blog/5780/how-many-foreigners-visited-ukraine-in-2024-and-from-which-countries-did-they-come-most-often?srsltid=AfmBOoorhOF7mKKUg-VrsVlzwM5C6FiEKiOpqQy2u97Dg0Wh_Vcig9cT#yaka-meta-poyizdok

25. Як і чому арабські туристи полюбили Україну. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-58120247>

26. Hofstede Insights. URL: <https://www.theculturefactor.com/country-comparison-tool>

27. Хитра О. Туристичний брендинг в умовах економіки вражень. *Економіка та суспільство*. 2022. № 42. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-64>

28. Huang S. S., Crotts J. C. Relationships between Hofstede's cultural dimensions and tourist satisfaction: A cross-country cross-sample examination. *Tourism Management*. 2019. Volume 72, P. 232–241. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2018.12.001>

29. Ji G. M., Cheah, J. H., Sigala M., Ng, S. I., Choo W. C. Tell me about your culture, to predict your tourism activity preferences and evaluations: cross-country evidence based on user-generated content. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*. 2023 № 28(10), P. 1052–1070. <https://doi.org/10.1080/10941665.2023.2283599>

30. Manrai A. K., Manrai L. A. Hofstede's Cultural Dimensions and Tourist Behaviors: A Review and Conceptual Framework. *Cuadernos de diffusion*. 2021, №16 (31), P. 23-48. 10.46631/jefas.2011.v16n31.02

31. Yacout O. M., Hefny L. I. Use of Hofstede's cultural dimensions, demographics, and information sources as antecedents to cognitive and affective destination image for Egypt. *Journal of Vacation Marketing*. 2014. № 21(1), P. 37-52. <https://doi.org/10.1177/1356766714538444>

Внесок авторів: всі автори зробили рівний внесок у цю роботу.

Конфлікт інтересів: автори повідомляють про відсутність конфлікту інтересів.

Стаття надійшла до редакції 20.10.2025

Стаття рекомендована до друку 21.11.2025

Опубліковано 30.11.2025

Hanna Haponenko, Ph.D (Economics), Associate Professor, V. N. Karazin Kharkiv National University, Svobody sq., 4, Kharkiv, Ukraine, 61022, e-mail: a.i.gaponenko@karazin.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8998-4795>

Kateryna Mikulina, Master, V. N. Karazin Kharkiv National University, Svobody sq., 4, Kharkiv, Ukraine, 61022, e-mail: mikulina2020out12@student.karazin.ua

EVALUATING THE TRANSFORMATION OF THE CONTEMPORARY UKRAINIAN TOURIST'S CULTURAL PROFILE

The article is devoted to the study of the transformation of the cultural profile of the modern Ukrainian tourist and ways of using it for the development of the tourism sector of Ukraine in the current conditions. The focus of the study is the modern Ukrainian tourist. The subject of the study is the cultural profile of the Ukrainian tourist. The purpose of the article is to study the process of transformation of the cultural profile of the Ukrainian tourist based on Hofstede's cultural dimensions and to identify their preferences, expectations, and "pain points" for further practical application in the fields of tourism and hospitality. The methodological basis of the study is an interdisciplinary approach that integrates methods of systems analysis, cultural studies, tourism studies, and sociology. During the study, the comparison method, analysis of scientific literature and secondary data, and a graphical method for visualizing the results were used. In addition, a survey method (questionnaire) was used to conduct empirical research. Changes in the cultural profile of Ukrainian tourists require travel companies to develop relevant, attractive tourism products, and local DMOs to improve communication methods and develop new development strategies. The current success of travel companies and destinations depends both on the quality of services and their ability to meet the cultural expectations and lifestyles of tourists. The study focuses on understanding the cultural motives and value orientations of travelers, as well as on developing culturally sensitive tourism offerings, which is becoming increasingly important for Ukraine's integration into the global tourism market and the development of its national brand. The results of the study, based on a portrait of the modern Ukrainian tourist and an analysis of the current economic conditions of Ukraine's tourism industry, include strategic guidelines for shaping culturally conscious Ukrainian tourists, a model for implementing priority areas for adapting tourism products to changing consumer cultural needs, and proposals for improving Ukraine's tourism policy and branding.

Keywords: cultural profile of a tourist, Hofstede's cultural dimensions, destination branding, portrait of a modern Ukrainian tourist, formation of a culturally conscious tourist.

REFERENCES

1. Law of Ukraine "On Tourism," Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вп#Text> (in Ukrainian)
2. Recommendation 2006/962/EC of the European Parliament and of the Council (EU) "On key competences for lifelong learning" of December 18, 2006. Available at: <https://cutt.ly/oTBXsBu> (in Ukrainian)
3. Furrer, Olivier, Ben Shaw-Ching Liu, & Devanathan Sudharshan. (2000). "The Relationships between Culture and Service Quality Perceptions Basis for Cross-Cultural Market Segmentation and Resource Allocation." *Journal of Service Research*, 2 (4), 355–371.

4. Hofstede, G., Hofstede, G. J., & Minkov, M. (2010) *Cultures and Organizations: Software of the Mind*. McGraw-Hill.
5. Kim, J., Lee, Y. & Kim, B. (2018). The Effects of Individualism and Collectivism on Tourist Satisfaction. *Journal of Travel Research*, 57(6), 761-774.
6. Laroche, Michel, Linda C Ueltschy, Shuzo Abe, Mark Cleveland & Peter P Yannopoulos. (2004). Service Quality Perceptions and Customer Satisfaction: Evaluating the Role of Culture. *Journal of International Marketing*, 12 (3), 58-85.
7. Liu, Y. (2019). Cultural Differences in Tourist Behavior: A Comparative Study of Individualist and Collectivist Cultures. *Journal of Tourism Studies*, 20(1), 1-2.
8. Lynn, S. (2009). The effects of cultural differences on tourist behavior. *Journal of Tourism Studies*, 10(1), 34-44.
9. Minkov, M. & Hofstede, G. A. (2014) Replication of Hofstede's Uncertainty Avoidance Dimension across Nationally Representative Samples from Europe. *International Journal of Cross Cultural Management*. February 24.
10. Pizam, A., & Sussmann, S. (1995). Does nationality affect tourist behavior? *Annals of Tourism Research*, 22(4), 901-917.
11. Reisinger, Y. (2009). Cross-cultural differences in tourist behavior. *Journal of Tourism Studies*, 10(1), 14-24.
12. Woodside, A. G., & Lysonski, S. (1989). A general model of traveler destination choice. *Journal of Travel Research*, 27(4), 8-14.
13. Vasylyshyna, L., & Yagelska, K. (2023) Development of a marketing strategy based on an ethnometric approach. *Bulletin of Khmelnytsky National University*, 5, 355-359, Available at: <https://heraldes.khmnu.edu.ua/index.php/heraldes/article/view/411/417> (in Ukrainian)
14. Gavrysh, M.M. (2016) Awareness of one's own cultural standards as an essential factor for successful intercultural communication. Strategies of intercultural communication in language education at modern universities: collection of materials from the International Scientific and Practical Conference (Kyiv, March 15, 2016). Kyiv: KNEU, 11-15. Available at: <http://10.1.1.100:8080/bitstream/2010/17600/1/16-5193.pdf> (in Ukrainian)
15. Kotler, P. (2022). *Marketing for hospitality and tourism*. UK: Pearson Education Limited. Available at: https://www.slithm.edu.uk/wp-content/uploads/2022/02/marketing_for_hospitalitytourism.pdf
16. Kulyniak, I. & Koval, S. (2024) Analysis of changes in sensory preferences of tourists under martial law. *Mechanism of Economic Regulation*, 1 (103), 59-66
17. European airlines plan to return to Ukraine: what is known, Available at: <https://tsn.ua/ukrayina/yevropeyski-aviakompaniyi-planuyut-povertatsiya-v-ukrayinu-scho-vidomo-2775462.html> (in Ukrainian)
18. Survey report: «Research on domestic and outbound tourism among Ukrainians», DART, Available at: <https://drive.google.com/file/d/1VbzkC8sG9muJGjEUCFkzBfAsIVbke9A/view> (in Ukrainian)
19. Inclusiveness of the tourism industry: relevance, experience, community involvement, Available at: <https://saltway.in.ua/inklyuzyvnist-turistichnoi-galuzi> (in Ukrainian)
20. Survey «Travel habits and experiences of students at V.N. Karazin Kharkiv National University», Available at: <https://forms.gle/KkBoXZMUTwHo7Czo8> (in Ukrainian)
21. Survey «Travel habits and experiences of students at the University of Bologna», Available at: <https://forms.gle/4jGWoK-Tahi4FQyDc6> (in Ukrainian)
22. Official website of the State Agency for Tourism Development of Ukraine, Available at: <https://www.tourism.gov.ua> (in Ukrainian)
23. Official website of Ukraine, Available at: <https://ukraine.ua> (in Ukrainian)
24. How many foreigners visited Ukraine in 2024 and which countries did they come from most often? Available at: https://visitukraine.today/uk/blog/5780/how-many-foreigners-visited-ukraine-in-2024-and-from-which-countries-did-they-come-most-often?srltid=AfmB0oorhOF7mKKUg-VrsVlzwM5C6FiEKiOpqQy2u97Dg0Wh_Vcig9cT#yaka-meta-poyizdok (in Ukrainian)
25. How and why Arab tourists fell in love with Ukraine, Available at: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-58120247> (in Ukrainian)
26. Hofstede Insights, Available at: <https://www.theculturefactor.com/country-comparison-tool>
27. Khytra, O. (2022). Turystychni brendynh v umovakh ekonomiky vrazhen [Tourist branding in the conditions of the experience economy]. *Ekonomika ta suspilstvo*, (42). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-64> (in Ukrainian)
28. Huang S. S., Crotts J. C. Relationships between Hofstede's cultural dimensions and tourist satisfaction: A cross-country cross-sample examination. *Tourism Management*. 2019. Volume 72, P. 232-241. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2018.12.001>
29. Ji G. M., Cheah, J. H., Sigala M., Ng, S. I., Choo W. C. Tell me about your culture, to predict your tourism activity preferences and evaluations: cross-country evidence based on user-generated content. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*. 2023 № 28(10), P. 1052-1070. <https://doi.org/10.1080/10941665.2023.2283599>
30. Manrai A. K., Manrai L. A. Hofstede's Cultural Dimensions and Tourist Behaviors: A Review and Conceptual Framework. *Cuadernos de diffusion*. 2021, №16 (31), P. 23-48. 10.46631/jefas.2011.v16n31.02
31. Yacout O. M., Hefny L. I. Use of Hofstede's cultural dimensions, demographics, and information sources as antecedents to cognitive and affective destination image for Egypt. *Journal of Vacation Marketing*. 2014. № 21(1), P. 37-52. <https://doi.org/10.1177/1356766714538444>

Authors Contribution: All authors have contributed equally to this work.

Conflict of Interest: The authors declare no conflict of interest.

The article was received by the editors 20.10.2025

The article is recommended for printing 21.11.2025

Published 30.11.2025

<https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-17>
УДК 338.48:640.4:502.131.1:006.3

OVERVIEW OF THE GLOBAL SUSTAINABLE TOURISM COUNCIL STANDARDS AND SUGGESTED INDICATORS FOR TOURISM AND HOSPITALITY

Ganna Gorina

Doctor of Economic Sciences, Professor
Kryvyi Rih National University
Vitalii Matusevych str, 11, Kryvyi Rih, 50027
e-mail: gorina@donnuet.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0900-0640>
Scopus Author ID: 57015309600

Tetiana Kozhukhova

Doctor of Economic Sciences, Professor
Kryvyi Rih National University
Vitalii Matusevych str, 11, Kryvyi Rih, 50027
e-mail: kozuhova@donnuet.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6758-9890>
Scopus Author ID: 57881575800

In the context of rapid growth in the tourism industry and increasing attention to sustainability issues, the Global Sustainable Tourism Council (GSTC) standards have become an essential benchmark for the hospitality sector worldwide. As Ukraine moves toward integration into the global tourism market, adopting the Global Sustainable Tourism Council standards is crucial for maintaining environmental, social, and economic sustainability within the industry. The subject of the study is the Global Sustainable Tourism Council standards and indicators of sustainable tourism and hospitality development. The purpose of the article is to analyze international standards and indicators of sustainable tourism and hospitality development, particularly the criteria of the Global Sustainable Tourism Council, and to determine their significance for the Ukrainian tourism and hospitality industry development. The objectives of the study are: to analyze the structure and content of international standards and indicators for sustainable tourism and hospitality development, with a focus on the Global Sustainable Tourism Council criteria; to determine the significance and practical implications of applying GSTC standards for enhancing the competitiveness and sustainability of the Ukrainian tourism and hospitality industry. Research methods: generalization and systematization (to identify groups of criteria and indicators of sustainable development in the tourism and hospitality industry); systemic and comprehensive analysis (to determine the importance of applying global sustainable tourism council standards for the Ukrainian tourism and hospitality industry development); graphical method (for visual representation of the theoretical material). Results. A comprehensive review of the standards and recommended indicators of the Global Sustainable Tourism Council (GSTC) for tourism and hospitality has been carried out, with a focus on their structure and key thematic areas. A detailed analysis of the four main blocks of GSTC criteria – effective sustainable management, socio-economic benefits, cultural heritage preservation, and environmental protection – has been conducted. The review demonstrates how these standards align with the United Nations Sustainable Development Goals (SDGs) and serve as a universal basis for assessing the sustainability of tourism enterprises and destinations. The necessity of applying GSTC criteria for the Ukrainian tourism and hospitality industry has been substantiated, emphasizing their role in enhancing competitiveness and sustainability. The strategic importance of these standards for post-crisis recovery, shaping a positive image of Ukraine as a sustainable tourism destination, and ensuring long-term resilience through responsible practices has been highlighted.

Keywords: sustainable development, tourism, hospitality industry, Global Sustainable Tourism Council, international tourism, international relations, sustainable development indicators.

In cites: Gorina G., Kozhukhova T. (2025). Overview of the global sustainable tourism council standards and suggested indicators for tourism and hospitality. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series International Relations. Economics. Country Studies. Tourism*, (22), 172-181. <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-17>

Problem statement. The rapid development of the tourism industry is accompanied by increasing pressure on natural resources, cultural heritage, and socio-economic systems. Despite the existence of international initiatives in the field of sustainable tourism and the hospitality industry, the practical implementation of sustainable development principles remains uneven and fragmented. Many hotels, tourist destinations, and MICE event organizers face challenges in integrating environmental, social, and cultural aspects into their operations. The lack of unified approaches to sustainability assessment and certification complicates the comparison of results, reduces market transparency, and undermines consumer trust. This highlights the need to study international standards, particularly the GSTC criteria, as a tool for harmonizing requirements and enhancing the competitiveness of tourism enterprises in the global environment.

The Ukrainian tourism and hospitality markets are in the process of recovery after major economic and social challenges caused by war and crises. Implementing sustainable development principles and international standards such as GSTC is critically important for attracting foreign tourists and partners, shaping a positive image of the country, and integrating into European markets. A sustainable approach ensures business transparency and competitiveness, opening access to global tourist flows and international certification programs. Moreover, environmental challenges, the preservation of natural resources, and cultural heritage are becoming priority tasks for Ukraine, as they affect the long-term resilience of the industry. The development of domestic tourism also requires the adoption of sustainable practices to support local communities, create new jobs, and ensure economic growth in the regions.

Analysis of recent research and publications. Multifaceted scientific issues of the introduction and use of sustainable tourism standards and indicators are raised in numerous works by both domestic and foreign scientists.

A profound contribution to the development of the outlined topic was made by foreign scientists. Agyeiwaah E., McKercher B., Suntikul W. [1] evaluate a number of studies that have proposed a variety of indicator themes to identify commonalities among them that may serve as a starting point for enterprises to move towards a more sustainable path. Cataldo R., Grassia M.G., Marino M. [2] build a system of composite indicators of sustainable tourism using Partial Least Squares Path Modeling (PLS-PM) as a valuable way to analyze data in a longitudinal perspective. Font X., Torres-Delgado A., Crabolu G. et al [3] evaluate the impact of sustainable tourism indicators on destination competitiveness with reference to the European Tourism Indicator System (ETIS), a scheme funded by the European Commission to address the evidence gap in tourism policy making. Gaonkar S., Sukthankar S.V. [4] develop and measure

a new scale for Cultural Sustainability Indicators and Sustainable Cultural Tourism Development (SCTD) and examine the influence of Cultural Sustainability Indicators on SCTD growth. Gasparini M.L., Mariotti A. [5] analyze the roles sustainable tourism indicators play in policy making processes at destination level through a three-dimensional framework: 1) instrumental (direct use of information for decision-making), 2) conceptual (awareness raising) and 3) symbolic (legitimate decisions). Jeelani P., Shah S.A., Dar S.N. et al. [6] identify and evaluate tourism sustainability construct indicators in the mountain ecosystems. Lin L.Z., Heeren K. [7] focus on low-carbon tourism itinerary planning and sustainable development indicators, which are based on the theoretical perspective of tourism experience value. López-Sánchez Y., Pulido-Fernández J.L., Durán-Román J.L. [8] propose “Indicators of Tourists’ Sustainable Intelligence” as a fundamental tool in the incorporation of tourists in the progress towards the sustainability of SDs. Niezgodá A. [9] evaluates the possibilities of evaluating sustainable tourism in Polish tourist regions, in particular, through the use of ETIS indicators and to assess for the availability of data for their calculation in the nationwide statistical system. Perchinunno P., L’Abbate S., Massari A. et al [10] investigate the interaction between tourism and territorial sustainability at the municipal level, using the DBSCAN (Density-Based Spatial Clustering of Applications with Noise) algorithm, analyze a set of sustainability and tourism-related indicators to identify spatial clusters of municipalities with similar performance. Punzo G., Trunfio M., Castellano R. [11] build and validate a composite indicator of sustainable tourism, which recognises the economic, environmental and social dimensions as the three main interrelated facets of tourism sustainability. Rasoolimanesh S.M., Ramakrishna S., Hall C.M. et al [12] systematically review the research contributions on the development of STIs based on four criteria including: i) the relevance of the STIs to the sustainable development goals; ii) governance; iii) stakeholders involved; and iv) the distinction between subjective and objective indicators. Šenková A., Dzurov Vargová T., Matušíková D. [13] identify the differences of significant social, economic, and environmental indicators with the tourism indicator. Torres-Delgado A., Cerdan Schwitzguébel A., Pareto Boada P. [14] consider Sustainable Tourism Indicators and their use in assessing sustainable tourism in cities. Zubiaga M., Sopelana A., Gandini A. et al [15] provide decision-makers with an extensive array of criteria and indicators, enabling informed decision-making, policy formulation, and impact assessment tailored to the distinctive attributes encountered in European destinations.

Despite the significant interest of domestic scientists in the issue of sustainable development of tourism and hospitality, there are almost no scientific works on the study of existing standards and indicators in this area.

The purpose of the article is to analyze international standards and indicators of sustainable tourism and hospitality development, particularly the criteria of the Global Sustainable Tourism Council, and to determine their significance for the Ukrainian tourism and hospitality industry development.

Research methods: generalization and systematization (to identify groups of criteria and indicators of sustainable development in the tourism and hospitality industry); systemic and comprehensive analysis (to determine the importance of applying global sustainable tourism council standards for the Ukrainian tourism and hospitality industry development); graphical method (for visual representation of theoretical material).

Information base of the study: scientific foreign periodical literature, the Global Sustainable Tourism Council standards for sustainable travel, tourism and hospitality.

Main body of the research. In the context of rapid growth in the tourism industry and increasing attention to sustainability issues, the Global Sustainable Tourism Council standards have become an essential benchmark for the hospitality sector worldwide. They establish a unified understanding of sustainable tourism principles and set minimum requirements that all accommodation providers should strive to meet. This overview explores the structure and content of these standards, as well as the key indicators used to assess their implementation in the hotel industry.

GSTC Standards and Suggested Indicators for Hotels were created in an effort to come to a common understanding of sustainable tourism, and

are the minimum that a hotel (or any type of built accommodations) business should aspire to reach. The Hotel Standard (formerly known as GSTC Hotel Criteria) are organized around four main themes (Figure 1).

GSTC Criteria were created to provide a common understanding throughout the world of “sustainable tourism” and are the minimum that any tourism business should aspire to reach. Some of the uses of the criteria include the following: serve as the basis for certification for sustainability; serve as basic guidelines for businesses of all sizes to become more sustainable, and help businesses choose sustainable tourism programmes that fulfill these global criteria; provide greater market access in the growing market for sustainable products, serving as guidance both for travelers and for travel agencies in choosing suppliers and sustainable tourism programmes; help consumers identify sound sustainable tourism programmes and businesses; serve as a common denominator for information media to recognize sustainable tourism providers; help certification and other voluntary programmes ensure that their standards meet a broadly-accepted baseline [16].

The Criteria indicate what should be done, not how to do it or whether the goal has been achieved. This role is fulfilled by performance indicators which designed to provide guidance in measuring compliance with the GSTC Criteria for Hotels (Figure 2).

The GSTC standards and indicators for hotels serve as a universal tool aimed at promoting sustainable tourism worldwide. They cover key aspects of management, community engagement, cultural heritage preservation, and environmental protection. Applying these criteria

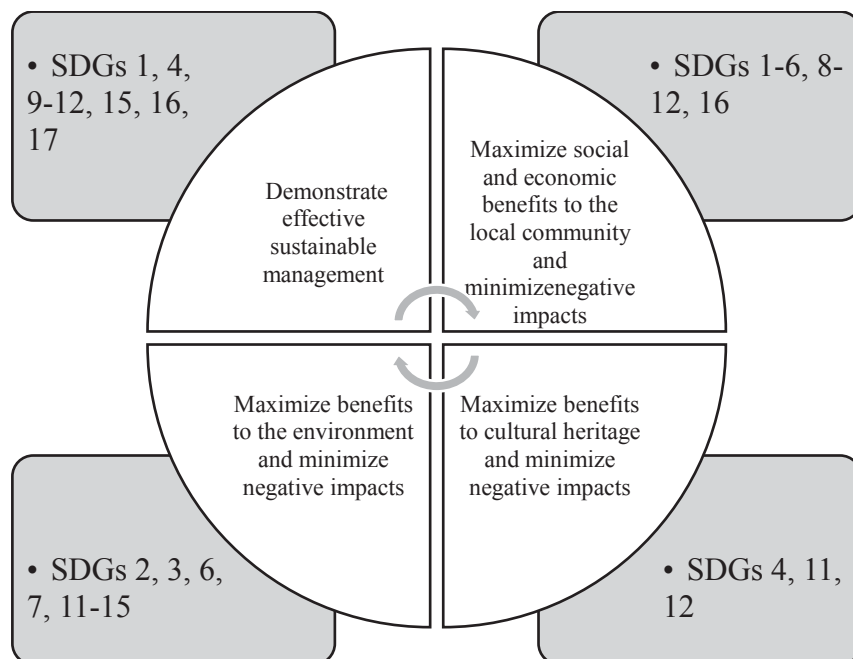
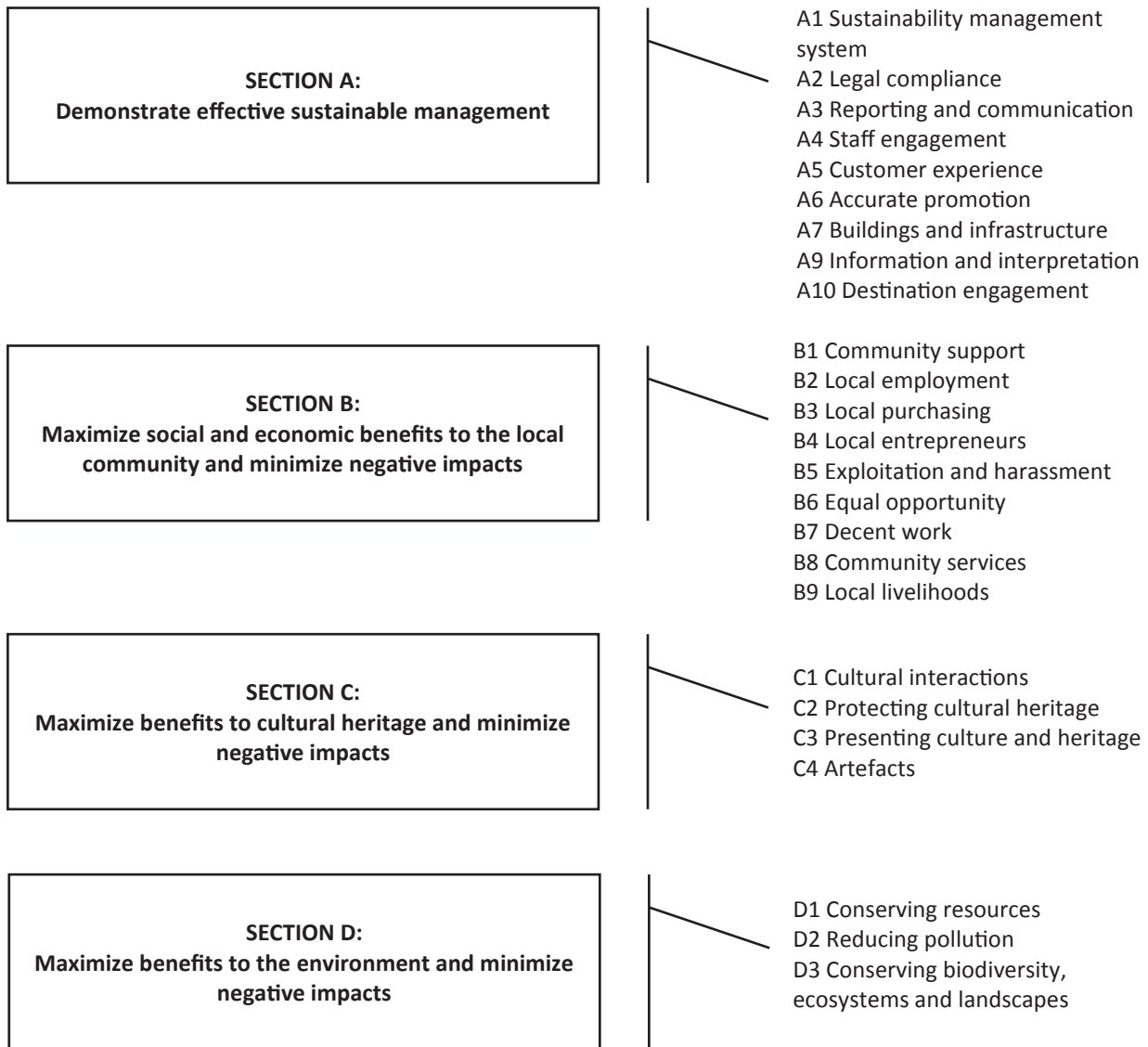

Fig. 1. The main themes of GSTC Hotel Criteria
Source: the authors' own study based on [16]

*Fig. 2. GSTC industry criteria for hotels
 Source: the authors' own study based on [16]*

not only enhances the internal sustainability of hotel operations but also increases their competitiveness in the global market. Implementing GSTC standards enables hotels to demonstrate responsible practices in social, cultural, and environmental dimensions, fostering trust among consumers and partners. Thus, the GSTC standards provide a solid foundation for the strategic development of the hospitality sector toward sustainability.

Tourism destinations, as integral components of socio-economic systems, must comply with international sustainability standards that ensure a balance between economic benefit, social equity, cultural authenticity, and environmental responsibility. In this regard, the standards of the Global Sustainable Tourism Council serve as a universal tool for assessing and managing the sustainable development of tourism destinations.

The GSTC Destination Standard v2.0 is the first revision to GSTC Destination Standard. The GSTC-D v2 includes performance indicators designed to provide guidance in measuring compliance with the Standard. The GSTC Destinations Criteria are the minimum that any tourism destination should aspire to reach. They are organized around four main themes: sustainable management; socio-economic impacts; cultural impacts; and environmental impacts (Figure 3).

Application of the standards will help a destination to contribute towards the 2030 Agenda for Sustainable Development and the 17 Sustainable Development Goals. Against each of the Standards, one or more of the 17 SDGs is identified, to which it most closely relates.

Some of the uses of the GSTC Destination Criteria include the following: serve as the basis for certification for sustainability; serve as basic

guidelines for destinations that wish to become more sustainable; help consumers identify sound sustainable tourism destinations; serve as a common denominator for information media to recognize destinations and inform the public regarding their sustainability; help certification and other voluntary destination level programs ensure that their standards meet a broadly accepted baseline; offer governmental, non-governmental, and private sector programs a starting point for developing sustainable tourism requirements; serve as basic guidelines for education and training bodies, such as tourism schools and universities; demonstrate leadership that inspires others to act [17].

The criteria are in four sections, each with two or three sub-sections, as shown in the Figure 4. The order of the sections and sub-sections in no way indicates the relative importance of each topic. The performance indicators presented in the figure 4 are designed to provide guidance in measuring compliance with the criteria. The performance indicators essentially provide a suggested list of circumstances, factors, evidence and actions to be looked for in a destination in assessing compliance with the criteria.

The GSTC Destination Criteria v2.0 represent a comprehensive and structured framework for assessing and guiding sustainable tourism development at the destination level. By aligning with the United Nations Sustainable Development Goals, these standards provide a globally recognized baseline for evaluating environmental, socio-economic, cultural, and managerial aspects of tourism sustainability.

The integration of performance indicators enhances the practical applicability of the criteria, enabling

destinations to monitor progress, identify gaps, and implement targeted improvements. The four thematic pillars – sustainable management, socio-economic sustainability, cultural sustainability, and environmental sustainability – offer a holistic approach that supports long-term resilience and responsible tourism practices.

Furthermore, the GSTC standards serve multiple stakeholders, including governments, private sector entities, educational institutions, and certification bodies, fostering collaboration and shared responsibility in achieving sustainability objectives. Their adoption not only contributes to the global sustainability agenda but also strengthens the competitiveness and reputation of tourism destinations in an increasingly conscious market.

The MICE industry (Meetings, Incentive Travel, Conferences/Conventions, and Events/Exhibitions) plays a crucial role in shaping regional image, stimulating economic activity, and developing infrastructure, while simultaneously exerting a significant impact on the environment and local communities.

Accordingly, the GSTC standards for the MICE sector serve as an essential tool for harmonizing approaches to sustainable management, ensuring socio-economic responsibility, and preserving cultural heritage. These standards provide a foundation for assessing and certifying sustainable practices in event organization, raise awareness among market participants, and act as a reference point for educational and professional programs.

The GSTC MICE Standard (for Venues, Event Organizers, and Events & Exhibitions) aim to serve as the global sustainability standards for the industry and were created to provide a common understanding of

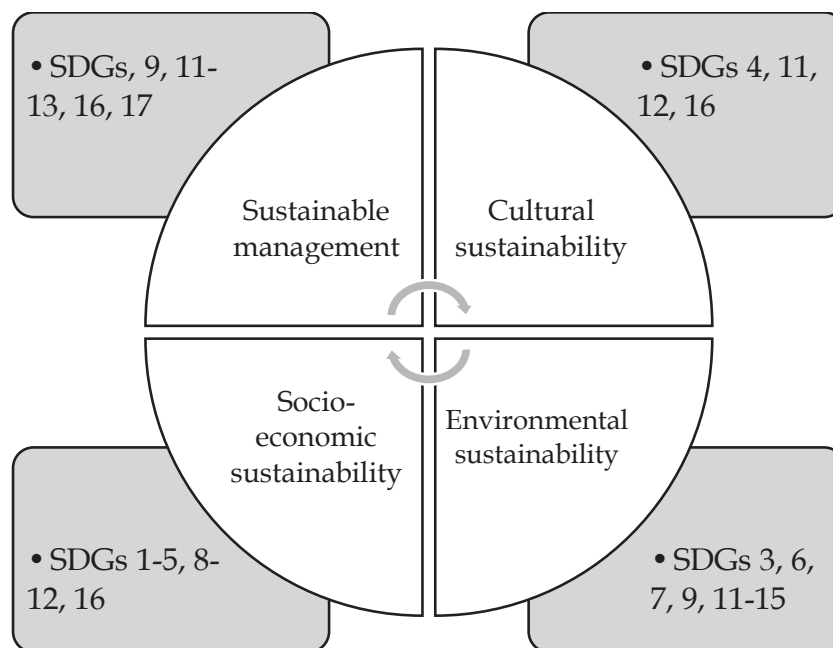
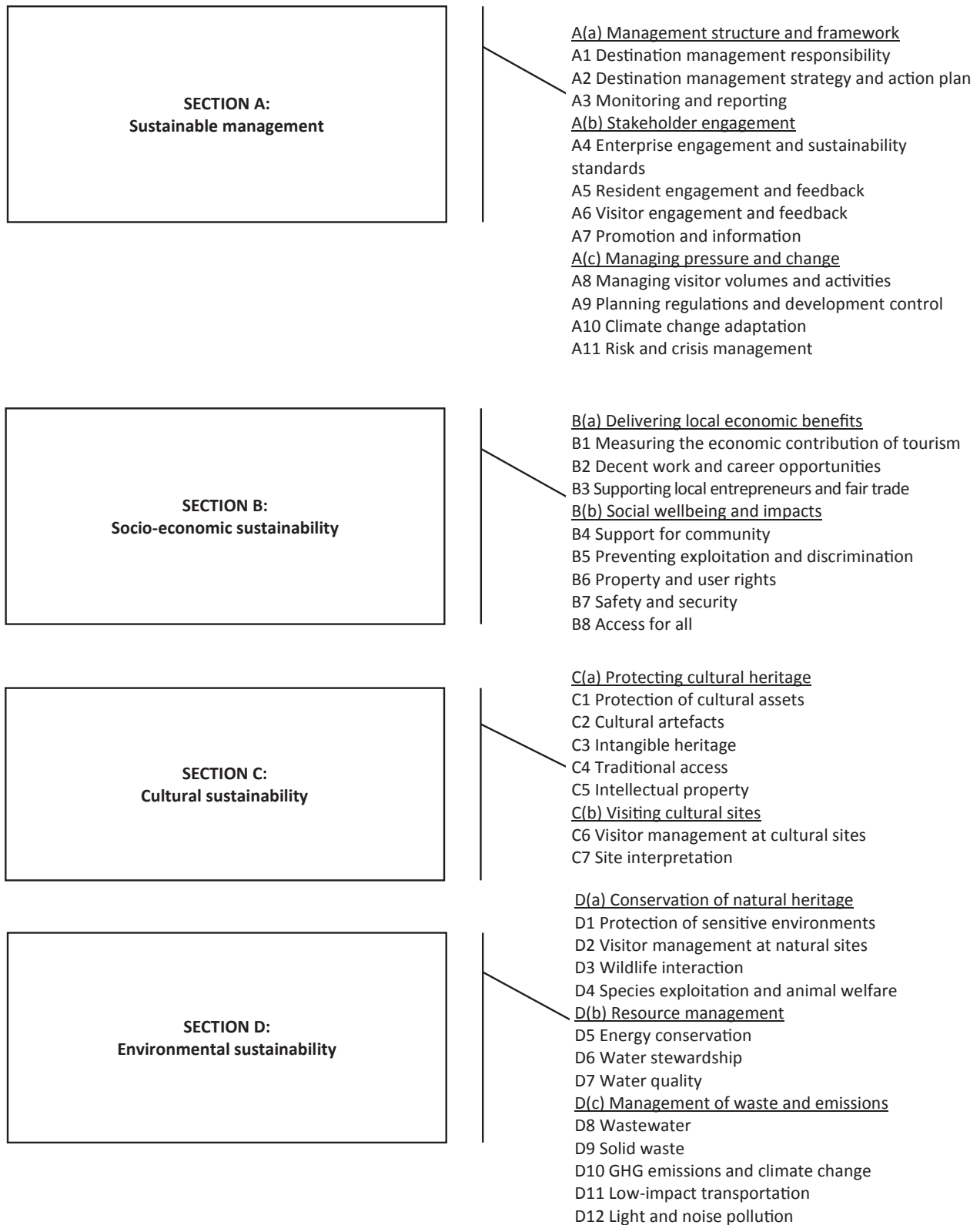

Fig. 3. The main themes of GSTC destination Criteria
Source: the authors' own study based on [17]

*Fig. 4. GSTC industry criteria for destination
 Source: the authors' own study based on [17]*

sustainable tourism in the MICE industry throughout the world. The GSTC MICE Standard are the minimum that any MICE business should aspire to reach. They are organized around four main themes: effective sustainability planning, maximizing social and

economic benefits for the local community, enhancing cultural heritage, and reducing negative impacts on the environment (Figure 5).

Some of the uses of the GSTC industry criteria for MICE include the following: help define sustainability

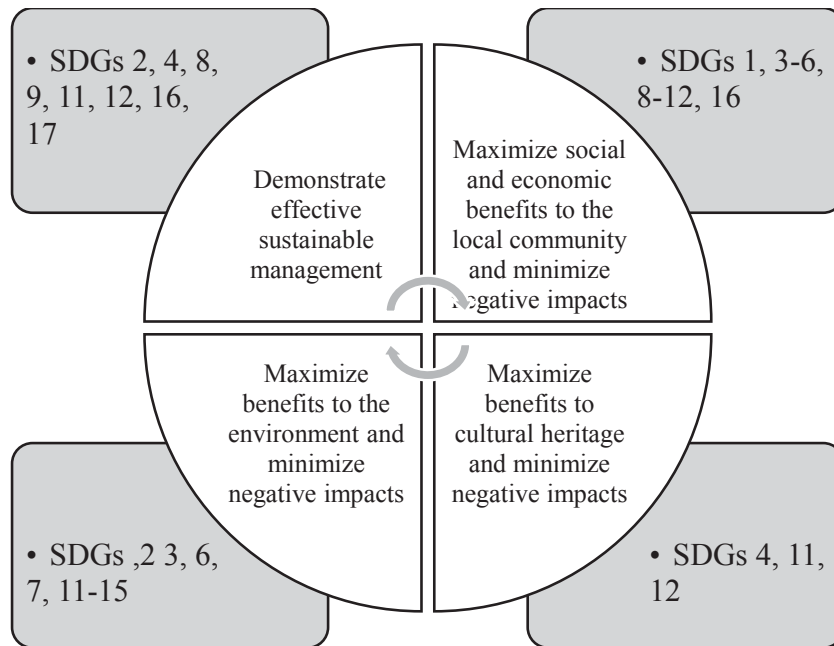

Fig. 5. The main themes of GSTC MICE Criteria
 Source: the authors' own study based on [18]

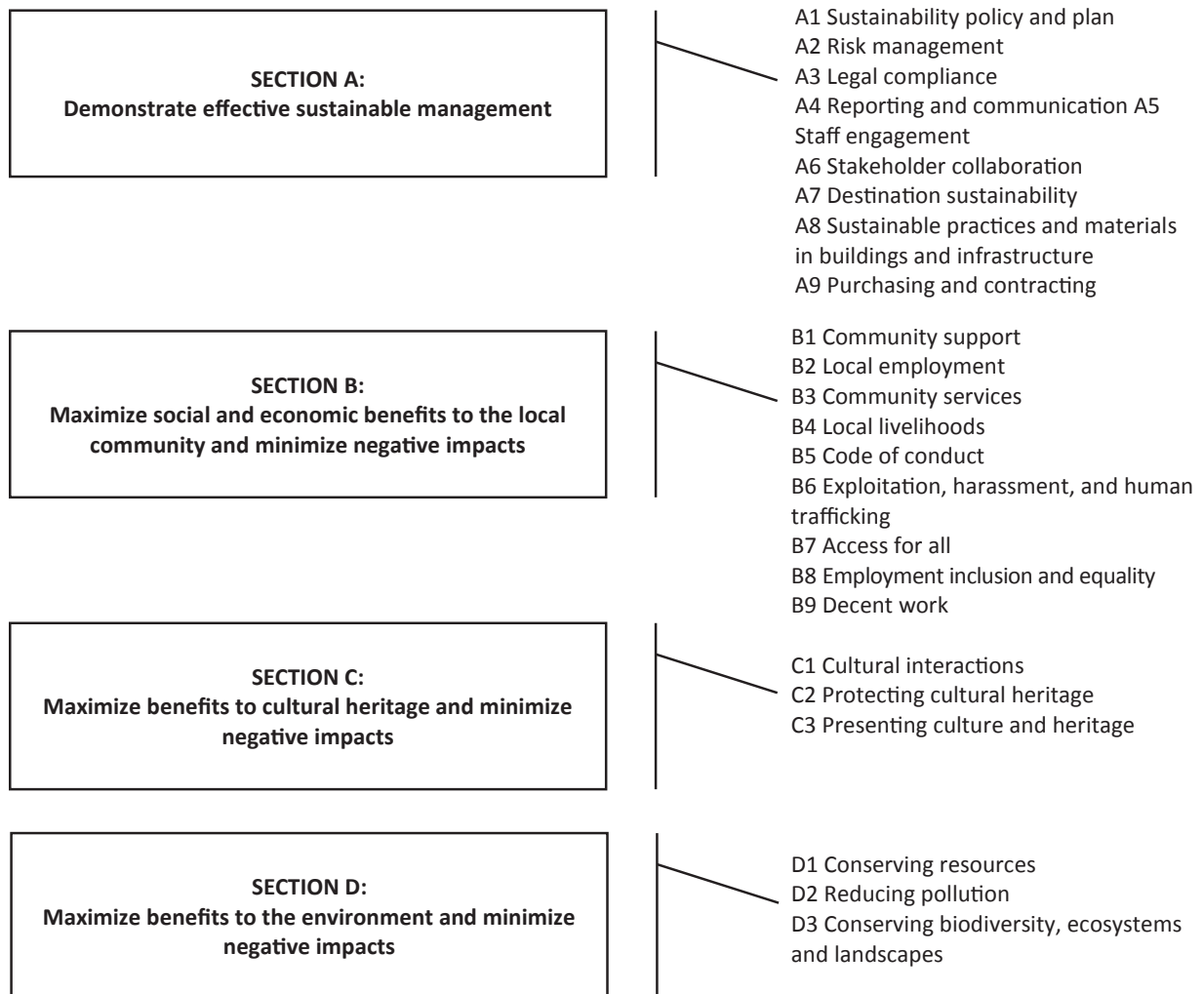

Fig. 6. GSTC industry criteria for MICE
 Source: the authors' own study based on [18]

in a holistic manner; raise awareness of the breadth and nature of sustainability; serve as the basis for certification for sustainability; serve as basic guidelines for MICE businesses to become more sustainable which includes guidance for identifying more sustainable suppliers and service providers; provide greater market access in the growing market for sustainable businesses, serving as guidance for the MICE businesses in choosing suppliers and partners; help consumers identify sound sustainable MICE businesses; serve as a common denominator for information media to recognize sustainable MICE businesses; offer both the public and private sectors a starting point for developing sustainable MICE business requirements; serve as basic guidelines for education and training on sustainable MICE by universities, hospitality schools, or associations; demonstrate leadership that inspires others to act [18].

The GSTC Standard indicate what should be done, not how to do it or whether the goal has been achieved. This role is fulfilled by performance indicators, associated educational materials, and access to tools for implementation, all of which are an indispensable complement to the GSTC Standard. The performance indicators presented in the figure 6 are designed to provide guidance in measuring compliance with the GSTC MICE Criteria.

By aligning with the Sustainable Development Goals (SDGs), the GSTC Criteria offer MICE stakeholders a strategic foundation for minimizing negative impacts and maximizing positive contributions across social, economic, cultural, and ecological dimensions. The suggested performance indicators serve as essential tools for assessing compliance and guiding implementation, while also supporting education, certification, and market access. Ultimately, the GSTC MICE Standards empower businesses and institutions to lead by example, fostering a more responsible and resilient global tourism sector.

The significance of international standards and indicators of the Global Sustainable Tourism Council (GSTC) for the development of the Ukrainian tourism and hospitality industry is multifaceted:

1. Alignment with global practices. GSTC standards provide a globally recognized framework for sustainable tourism, ensuring that Ukrainian tourism and hospitality enterprises meet international benchmarks. This alignment enhances credibility and competitiveness in the global market.

2. Market access and competitiveness. Adoption of GSTC criteria opens access to international certification programs and sustainable tourism networks. This improves transparency, builds consumer trust, and attracts environmentally conscious travelers and foreign partners.

3. Post-crisis recovery and image building for Ukraine, which is recovering from economic and

social challenges, implementing GSTC standards is critical for shaping a positive image, integrating into European markets, and attracting foreign tourists and investments.

4. Environmental and cultural preservation. GSTC indicators emphasize resource conservation, pollution reduction, and cultural heritage protection. Their application helps Ukraine address environmental challenges and safeguard cultural assets, ensuring long-term resilience of the industry.

5. Support for local communities. Sustainable practices guided by GSTC standards promote local employment, fair trade, and community engagement, contributing to socio-economic development and regional stability.

Conclusions. The study confirms that international standards and indicators developed by the Global Sustainable Tourism Council are essential for establishing a unified approach to sustainable tourism and hospitality worldwide. These standards provide clear guidelines for environmental protection, cultural heritage preservation, and socio-economic responsibility, which are critical for ensuring balanced growth in the industry. By aligning with the United Nations Sustainable Development Goals (SDGs), GSTC criteria offer a comprehensive framework that addresses global sustainability challenges and promotes responsible tourism practices.

For Ukraine, the adoption of GSTC standards has strategic importance. The tourism and hospitality industry is currently undergoing recovery after significant economic and social disruptions, and implementing internationally recognized sustainability principles is vital for rebuilding competitiveness and trust. Compliance with GSTC criteria enables Ukrainian businesses to access global certification programs, attract environmentally conscious travelers, and strengthen partnerships with international stakeholders. This approach not only improves transparency and market positioning but also contributes to shaping a positive image of Ukraine as a sustainable destination.

Moreover, the integration of GSTC indicators supports long-term resilience by fostering resource efficiency, reducing environmental impacts, and encouraging community engagement. Sustainable practices guided by these standards create opportunities for local employment, fair trade, and cultural preservation, ensuring that tourism development benefits both businesses and society. Overall, the application of GSTC standards in Ukraine represents a necessary step toward harmonizing national tourism policies with global trends, enhancing competitiveness, and securing sustainable growth in an increasingly demanding international market.

REFERENCES

1. Agyeiwaah, E., McKercher, B., Suntikul, W. (2017) Identifying core indicators of sustainable tourism: A path forward? *Tourism Management Perspectives*, Vol. 24, 26-33, <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2017.07.005>.
2. Cataldo, R., Grassia, M.G., Marino, M. (2025). Composite Indicators for Sustainable Tourism. In: Pollice, A., Mariani, P. (eds) *Methodological and Applied Statistics and Demography II. SIS 2024. Italian Statistical Society Series on Advances in Statistics*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-64350-7_45
3. Font, X., Torres-Delgado, A., Crabolu, G., Palomo Martinez, J., Kantanbacher, J., & Miller, G. (2023). The impact of sustainable tourism indicators on destination competitiveness: the European Tourism Indicator System. *Journal of Sustainable Tourism*, 31(7), 1608–1630. <https://doi.org/10.1080/09669582.2021.1910281>
4. Gaonkar, S., Sukthakar, S.V. (2025). Measuring and evaluating the influence of cultural sustainability indicators on sustainable cultural tourism development: Scale development and validation. *Heliyon*, Vol. 11, Issue 4, e42514. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2025.e42514>
5. Gasparini, M. L., & Mariotti, A. (2023). Sustainable tourism indicators as policy making tools: lessons from ETIS implementation at destination level. *Journal of Sustainable Tourism*, 31(7), 1719–1737. <https://doi.org/10.1080/09669582.2021.1968880>
6. Jeelani, P., Shah, S.A., Dar, S.N. et al. (2025). Managing mass tourism in mountain ecosystems through instrument of sustainable tourism indicators. *Environment, Development and Sustainability*, Vol. 27, pp. 30309–30336. <https://doi.org/10.1007/s10668-024-04915-9>
7. Lin, L. Z., & Heeren, K. (2025). Developing sustainable development indicators for low-carbon tourism itinerary. *Current Issues in Tourism*, 28(19), 3086–3108. <https://doi.org/10.1080/13683500.2024.2390137>
8. López-Sánchez, Y., Pulido-Fernández, J.I., Durán-Román, J.L. (2024). A New Tool for Smart Tourism Destinations: Indicators of Sustainable Intelligence. In: Walker, T., Demir, E., Machnik-Kekesi, G., Kelly, V. (eds) *Sustainable Tourism*. Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-43528-7_9
9. Niezgodá, A. (2023). Opportunities for evaluation of sustainable tourism – assessing the availability of ETIS indicators in Poland. *Turyzm/Tourism*, 33(1), 57–66. <https://doi.org/10.18778/0867-5856.33.1.06>
10. Perchinunno, P., L'Abbate, S., Massari, A. et al. (2025). Statistical indicators for the identification of sustainable territories and environmental tourism. *Qual Quant*. <https://doi.org/10.1007/s11135-025-02329-x>
11. Punzo, G., Trunfio, M., Castellano, R. et al. A Multi-modelling Approach for Assessing Sustainable Tourism. *Soc Indic Res* 163, 1399–1443 (2022). <https://doi.org/10.1007/s11205-022-02943-4>
12. Rasoolimanesh, S. M., Ramakrishna, S., Hall, C. M., Esfandiari, K., & Seyfi, S. (2023). A systematic scoping review of sustainable tourism indicators in relation to the sustainable development goals. *Journal of Sustainable Tourism*, 31(7), 1497–1517. <https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1775621>
13. Šenková, A., Dzurov Vargová, T., & Matušíková, D. (2023). Tourism Indicators and Their Differentiated Impact on Sustainable Tourism Development (M. Matijová, Trans.). *Journal of Tourism and Services*, 14(27), 89-117. <https://doi.org/10.29036/jots.v14i27.530>
14. Torres-Delgado, A., Cerdan Schwitzguébel, A., Pareto Boada, P. (2023). Sustainable Tourism Indicators in Cities. In: Blanco-Romero, A., Blázquez-Salom, M. (eds) *Spanish Tourism Geographies. Geographies of Tourism and Global Change*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-39780-6_16
15. Zubiaga, M., Sopelana, A., Gandini, A., Aliaga, H. M., & Kalvet, T. (2024). Sustainable Cultural Tourism: Proposal for a Comparative Indicator-Based Framework in European Destinations. *Sustainability*, 16(5), 2062. <https://doi.org/10.3390/su16052062>
16. GSTC Industry Standard for Hotels. URL: <https://www.gstc.org/gstc-criteria/gstc-industry-criteria-for-hotels/>
17. GSTC Destination Standard. URL: <https://www.gstc.org/gstc-criteria/gstc-destination-criteria/>
18. GSTC MICE Standard. URL: <https://www.gstc.org/gstc-criteria/gstc-mice-criteria/>

Authors Contribution: All authors have contributed equally to this work.

Conflict of Interest: The authors declare no conflict of interest.

The article was received by the editors 23.10.2025

The article is recommended for printing 22.11.2025

Published 30.11.2025

Горіна Ганна Олександрівна, докт. екон. наук, професор, Криворізький національний університет, вул. Віталія Матусевича, 11, м. Кривий Ріг, 50027, e-mail: gorina@donnuet.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0900-0640>, Scopus Author ID: 57015309600

Кожухова Тетяна Валеріївна, докт. екон. наук, професор, Криворізький національний університет, вул. Віталія Матусевича, 11, м. Кривий Ріг, 50027, e-mail: kozuhova@donnuet.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6758-9890>, Scopus Author ID: 57881575800

ОГЛЯД СТАНДАРТІВ ТА РЕКОМЕНДОВАНИХ ПОКАЗНИКІВ ДЛЯ ТУРИЗМУ ТА ГОСТИННОСТІ ГЛОБАЛЬНОЇ РАДИ ЗІ СТАЛОГО ТУРИЗМУ

У контексті стрімкого зростання туристичної індустрії та зростаючої уваги до питань сталого розвитку стандарти Глобальної ради зі сталого туризму стали важливим орієнтиром для сектору гостинності у всьому світі. В умовах інтеграції України у світовий туристичний простір впровадження зазначених стандартів є необхідним для забезпечення екологічної, соціальної та економічної збалансованості галузі. Предметом дослідження є стандарти та індикатори сталого розвитку туризму і гостинності, розроблені Глобальною радою зі сталого туризму (GSTC). Метою статті є аналіз міжнародних стандартів та індикаторів сталого розвитку туризму і гостинності, зокрема критеріїв Глобальної ради зі сталого туризму, та визначення їх значення для розвитку туристичної та готельної індустрії України. Завдання дослідження полягають у: аналізі структури та змісту міжнародних стандартів і індикаторів сталого розвитку туризму та гостинності з акцентом на критерії GSTC; визначенні значення та практичних аспектів застосування стандартів GSTC для підвищення конкурентоспроможності та сталості української туристичної та готельної індустрії. Методи дослідження: узагальнення та систематизація (для визначення груп критеріїв та індикаторів сталого розвитку індустрії туризму та гостинності); системний і комплексний аналіз (для визначення значення застосування стандартів Глобальної ради зі сталого туризму для розвитку туристичної та готельної галузі України); графічний метод (для наочного зображення теоретичного матеріалу). Результати. Здійснено комплексний огляд стандартів та рекомендованих індикаторів Глобальної ради зі сталого туризму (GSTC) для туризму та гостинності, з акцентом на їх структуру та ключові тематичні напрями. Проведено детальний аналіз чотирьох основних блоків критеріїв GSTC – ефективного управління сталим розвитком, соціально-економічної вигоди, збереження культурної спадщини та захист довкілля. Огляд показує, як ці стандарти узгоджуються з Цілями сталого розвитку ООН (SDGs) та слугують універсальною базою для оцінки сталості туристичних підприємств і дестинацій. Обґрунтовано необхідність застосування критеріїв GSTC для туристичної та готельної індустрії України, з акцентом на їх роль у підвищенні конкурентоспроможності та сталості. Підкреслено стратегічне значення цих стандартів для післякризового відновлення, формування позитивного іміджу України як сталого туристичного напрямку та забезпечення довгострокової стійкості через відповідальні практики.

Ключові слова: сталий розвиток, туризм, індустрія гостинності, Глобальна рада зі сталого туризму, міжнародний туризм, міжнародні відносини, індикатори сталого розвитку.

Внесок авторів: всі автори зробили рівний внесок у цю роботу.

Конфлікт інтересів: автори повідомляють про відсутність конфлікту інтересів.

Стаття надійшла до редакції 23.10.2025

Стаття рекомендована до друку 22.11.2025

Опубліковано 30.11.2025

<https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-18>
УДК 65.012.8:005.336.4

РЕПУТАЦІЯ ЯК ФАКТОР КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ТА ДОВГОСТРОКОВОГО РОЗВИТКУ КОМПАНІЇ

Євтушенко Олена Віталіївна

канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри світової політики,
дипломатії та туристичного бізнесу
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
майдан Свободи, 4, м. Харків, Україна, 61022
e-mail: evetushenko@karazin.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9729-1435>

Гапоненко Ганна Ігорівна

канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри світової політики,
дипломатії та туристичного бізнесу
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
майдан Свободи, 4, м. Харків, Україна, 61022
e-mail: a.i.gaponenko@karazin.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8998-4795>

Шамара Ірина Миколаївна

канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри світової політики,
дипломатії та туристичного бізнесу
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
майдан Свободи, 4, м. Харків, Україна, 61022
email: shamara@karazin.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2431-9185>

У сучасних умовах глобалізації, цифрової трансформації та інформаційної відкритості корпоративна репутація є стратегічним ресурсом та ключовим чинником довгострокових конкурентних переваг компанії. Встановлено, що у світі, де понад половина ринкової капіталізації провідних компаній формується нематеріальними активами, репутація виступає важливим індикатором стійкості, довіри та інвестиційної привабливості бізнесу. Репутаційний капітал інтегрує економічну, соціальну та етичну поведінку компанії, формується під впливом якості продукції, корпоративної культури, етичності управлінських рішень, комунікаційної відкритості та взаємодії зі стейкхолдерами. Метою даного дослідження є всебічне вивчення ролі корпоративної репутації як чинника формування конкурентних переваг і довгострокового розвитку компанії в умовах сучасного бізнес-середовища. Предметом дослідження виступають механізми впливу репутації на конкурентні переваги та довгостроковий розвиток компанії, тобто способи конвертації репутаційного капіталу у економічну та соціальну цінність. У роботі застосовано комплекс теоретичних та емпіричних методів: системний підхід, аналітичний і компаративний аналіз, контент-аналіз, метод узагальнення, кейс-аналіз прикладів успішного та кризового управління репутацією, аналіз рейтингів корпоративної репутації та експертні оцінки фахівців із корпоративних комунікацій і маркетингу. Поєднання цих методів забезпечує комплексний підхід до вивчення репутації та виявлення практичних тенденцій для українських і зарубіжних компаній. Особлива увага приділена взаємозв'язку репутації та конкурентних переваг, систематизації інструментів управління (внутрішніх, зовнішніх та цифрових), репутаційним ризикам і принципам антикризового реагування. Показано, що репутація інтегрується у стратегії сталого розвитку та ESG-підходи. Результати дослідження можуть бути використані для розробки корпоративних стратегій управління репутацією, удосконалення систем моніторингу, навчання фахівців із PR, менеджменту та маркетингу, а також для подальших досліджень впливу цифровізації, штучного інтелекту та ESG-трансформації на корпоративну репутацію.

Ключові слова: репутація компанії; репутаційний капітал; конкурентні переваги; нематеріальні активи; стратегічний розвиток; корпоративна соціальна відповідальність; репутаційний ризик; управління репутацією; сталий розвиток; онлайн-репутація; goodwill.

Як цитувати: Євтушенко О.В., Гапоненко Г.І., Шамара І.М. Репутація як фактор конкурентних переваг та довгострокового розвитку компанії. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм»*. 2025. № 22. С. 182-192. DOI: <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-18>

In cites: Yevtushenko O., Haponenko H., & Shamara I. (2025). Reputation as a factor of competitive advantages and long-term development of the company. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series International Relations. Economics. Country Studies. Tourism*, (22), 182-192. <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-18> (in Ukrainian)

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобалізації, цифрової трансформації та інформаційної відкритості репутація компанії перетворилася на один із найцінніших нематеріальних активів. У добу економіки знань, де інформація поширюється миттєво, а споживачі мають доступ до численних джерел відгуків і аналітики, саме репутаційний капітал визначає рівень довіри до бізнесу, лояльність клієнтів та інвестиційну привабливість. Репутація стає стратегічним ресурсом, який здатний забезпечити організації довгострокову стабільність, конкурентні переваги та стійкий розвиток.

Сучасний бізнес дедалі частіше стикається з тим, що фінансові показники, які ще недавно були головним мірилом успіху, поступаються місцем нематеріальним факторам – довірі, етичній поведінці, соціальній відповідальності, якості взаємодії зі стейкхолдерами. Репутація компанії виступає своєрідним «соціальним капіталом», який формується роками, але може бути втрачений за лічені дні через невдалі комунікації, етичні порушення або репутаційні кризи.

Особливої ваги набуває репутаційний менеджмент у контексті розвитку інформаційного суспільства, де інформаційні ризики часто перетворюються на економічні. Зростання ролі соціальних медіа, відкритість даних, посилення впливу громадської думки зумовлюють потребу в системному управлінні репутацією, яке інтегрує комунікаційні, маркетингові та управлінські інструменти. Успішні компанії світу – такі як Apple, Google, IKEA, Patagonia, Unilever – демонструють, що саме довіра, етичність та стабільність у сприйнятті суспільством формують основу їхнього тривалого успіху.

Водночас залишається проблемним питання недооцінки репутаційного капіталу як стратегічного ресурсу. Значна частина компаній, особливо в країнах із перехідною економікою, продовжує розглядати репутацію як допоміжний елемент PR або іміджевої політики, а не як системну складову корпоративної стратегії. Такий підхід призводить до розриву між короткостроковими маркетинговими діями та довгостроковими цілями сталого розвитку. Наслідком стає вразливість бізнесу до інформаційних атак, криз довіри та нестійкість у періоди економічних змін.

Тому актуальність дослідження зумовлена потребою переосмислення ролі репутації як базового елемента конкурентоспроможності компанії та

важливого чинника її довгострокового розвитку. Репутаційний менеджмент має розглядатися не лише як інструмент комунікацій, а як інтегрована система стратегічного управління, що забезпечує узгодженість між етикою бізнесу, корпоративною культурою, соціальною відповідальністю та ефективними відносинами зі стейкхолдерами.

Аналіз останніх наукових досліджень. Аналіз наукових джерел свідчить, що корпоративна репутація активно досліджується в межах економічного, комунікаційного та стратегічного менеджменту. Українські автори, такі як О. Козак, В. Дьяків та І. Петрова, розглядають корпоративну репутацію як складову корпоративного управління, пов'язану з етичністю бізнесу та соціальною відповідальністю. За оцінками зарубіжних дослідників – Ч. Фомбуна, К. ван Ріеля, Сміта та Джонса, О'Коннора та Мартіна – репутація розглядається як нематеріальний актив, що не лише формує економічну цінність компанії, а й безпосередньо впливає на її ринкову капіталізацію та стратегічні позиції на ринку.

У сучасних публікаціях провідних міжнародних журналів акцент зміщується на взаємозв'язок репутації зі стійким розвитком, брендовим капіталом і поведінкою інвесторів. Аналітичні звіти RepTrak, Brand Finance, Deloitte, PwC, McKinsey та KPMG підтверджують, що понад половину вартості глобальних компаній становлять нематеріальні активи, серед яких ключову роль відіграє репутація.

Окремий напрям становлять дослідження репутаційних ризиків Miller & Davis, що зосереджуються на цифрових загрозах, соціальних мережах та необхідності розвитку антикризового менеджменту. Значна увага приділяється онлайн-репутації, SERM-технологіям та ролі лідерства у підтриманні позитивного іміджу.

Загалом сучасна наукова думка переходить від розуміння репутації як суто комунікаційної характеристики до її трактування як стратегічного активу компанії. Водночас питання інтеграції репутаційного капіталу у конкурентні стратегії підприємств досі залишається недостатньо вивченим, що визначає потребу в подальших дослідженнях.

Метою даного дослідження є всебічне вивчення ролі корпоративної репутації як чинника формування конкурентних переваг і довгострокового розвитку компанії в умовах сучасного бізнес-середовища.

Виклад основного матеріалу. Поняття репутації має глибокі історичні корені та розглядається в

контексті філософії, соціології, психології та економіки. В античній філософській традиції репутацію пов'язували з моральною чеснотою, громадським визнанням і суспільною оцінкою дій людини. Так, у працях Арістотеля, Цицерона та Сенекі поняття "доброї слави" (*bona fama*) ототожнювалося з чесністю, гідністю та заслугами людини перед громадою. У середньовіччі репутація набула релігійного забарвлення, ставши відображенням морального стану особистості в очах Бога та суспільства [3].

У соціологічному дискурсі XIX–XX століть репутація почала осмислюватися як соціальний механізм регуляції поведінки. Макс Вебер і Торстейн Веблен пов'язували суспільну оцінку з економічною поведінкою та статусом індивіда в ієрархії спільноти. Подальша еволюція концепції репутації відбувалася в межах комунікативних та символічно-інтеракціоністських теорій, представлених у працях Дж. Міда та І. Гофмана, у яких репутація розглядається як соціально сконструйований феномен, що формується в процесі міжособистісної взаємодії, комунікації та управління соціальними уявленнями [4].

У менеджменті поняття репутації компанії сформувалося наприкінці XX століття, коли зростання інформаційної прозорості бізнесу, роль громадської думки та швидкість поширення інформації зробили довіру одним із головних чинників конкурентоспроможності. Репутація стала розглядатися не лише як суспільна оцінка діяльності компанії, а й як стратегічний ресурс, що впливає на ринкову капіталізацію, привабливість бренду, стійкість у кризових ситуаціях.

Таким чином, репутація – це комплексне багаторівневе явище, що має соціальний, економічний і комунікативний виміри. На відміну від іміджу, який формується свідомо через маркетингові та PR-інструменти і має короткотерміновий ефект, репутація – це стабільна, довготривала оцінка, яка ґрунтується на реальних діях, досвіді взаємодії та соціальній довірі.

Водночас репутація відрізняється і від бренду. Якщо бренд апелює до сприйняття споживача через символи, асоціації та емоції, то репутація охоплює морально-етичний вимір, відповідальність компанії перед зацікавленими сторонами (стейкхолдерами). У сучасній теорії менеджменту репутація визначається як сукупне уявлення про організацію, що формується на основі минулих дій і прогнозується щодо майбутньої поведінки [3]. Саме ця сукупна оцінка визначає рівень довіри до компанії з боку клієнтів, партнерів, інвесторів, працівників та суспільства загалом.

Отже, еволюція поняття «репутація» пройшла шлях від морально-етичної категорії до стратегічного управлінського ресурсу, що визначає цінність і стійкість компанії в довгостроковій перспективі.

У сучасній економіці знань, де цінність компанії все менше визначається матеріальними активами, дедалі більшого значення набувають нематеріальні чинники: знання, інновації, корпоративна культура, довіра та репутація. Згідно з дослідженнями Interbrand і Reputation Institute, понад 60% ринкової вартості провідних компаній світу формується саме нематеріальними активами [17].

Одним із ключових понять у цій площині є goodwill – ділова репутація, що відображає різницю між ринковою та балансовою вартістю компанії. У бухгалтерському трактуванні goodwill розглядається як додаткова вартість бізнесу, яку інвестор готовий сплатити понад балансову оцінку активів, з огляду на його фінансову стабільність, ділову репутацію, рівень клієнтської лояльності, унікальні управлінські та кадрові ресурси, а також інноваційний потенціал. У цьому контексті goodwill виступає кількісним індикатором накопиченого репутаційного капіталу [23].

Репутація як складова вартості бренду відіграє ключову роль у формуванні його ринкової сили. Сильна репутація підвищує сприйняття бренду, знижує ризики споживацької невизначеності, сприяє формуванню емоційного зв'язку зі споживачем. У свою чергу, негативна репутація може суттєво девальвувати навіть відомий бренд, що яскраво демонструють приклади криз компаній Volkswagen, Facebook, Boeing.

Термін репутаційний капітал охоплює сукупність ресурсів довіри, які компанія накопичує в процесі своєї діяльності. Він формується на основі тривалих відносин із ключовими стейкхолдерами, які оцінюють компанію за такими критеріями, як чесність, якість продукції, соціальна відповідальність, інноваційність, стабільність. Структура репутаційного капіталу включає:

- ✓ довіру споживачів (лояльність, повторні покупки, позитивне "сарафанне радіо");
- ✓ довіру партнерів і інвесторів (зниження транзакційних витрат, легший доступ до капіталу);
- ✓ внутрішню репутацію серед працівників (корпоративна культура, мотивація, залученість);
- ✓ суспільну довіру (сприйняття компанії як соціально відповідального учасника розвитку).

Оцінювання репутаційного капіталу – складне завдання, оскільки цей показник має переважно нематеріальний характер. Серед поширених методів:

- рейтингові оцінки (Reputation Quotient, Global RepTrak Index);
- опитування стейкхолдерів і контент-аналіз медіа;
- індекси корпоративної соціальної відповідальності (ESG-рейтинг);
- оцінка вартості бренду, у якій репутаційна складова виступає як мультиплікатор довіри.

Таким чином, репутація в системі нематеріальних активів є інтеграційним чинником, що поєднує

економічну, соціальну та етичну складові розвитку компанії, забезпечуючи їй стабільність, довіру й конкурентоспроможність у динамічному середовищі.

Комплексна природа репутації потребує застосування багатомірних підходів до її вивчення. У науковій літературі сформувалися кілька методологічних напрямів: комунікаційний, соціально-психологічний, економічний і стратегічний.

Комунікаційний підхід розглядає репутацію як результат процесу соціальних комунікацій. Відповідно до цього підходу, ключову роль відіграють інформаційні потоки, публічні наративи, засоби масової інформації, цифрові медіа та міжособистісні комунікації. Репутація формується внаслідок інтерпретації повідомлень, які компанія передає зовнішнім і внутрішнім аудиторіям. Таким чином, ефективна інформаційна політика та прозорість є базою для підтримання позитивного репутаційного іміджу [2].

Соціально-психологічний підхід акцентує на сприйнятті, довірі та емоційних оцінках. Репутація розглядається як соціальна конструкція, що відображає колективну думку суспільства. Важливими факторами виступають когнітивні упередження, соціальні очікування, ефект підтвердження, роль лідерів думок. У цьому контексті управління репутацією – це управління сприйняттям, що потребує глибокого розуміння поведінкових моделей споживачів і соціальної психології [3].

Економічний підхід трактує репутацію як актив, що має ринкову цінність і впливає на фінансові результати. Репутація може виступати як форма капіталу, що генерує економічні вигоди – наприклад, у вигляді підвищення вартості акцій, зниження витрат на маркетинг, зростання інвестиційної привабливості. У цьому підході використовуються інструменти фінансової оцінки нематеріальних активів, індекси довіри та показники корпоративної стабільності.

Стратегічний підхід інтегрує репутацію у систему стратегічного управління компанією. Репутація розглядається як ресурс довгострокового розвитку, який забезпечує стійкі конкурентні переваги. Її формування вимагає узгодження корпоративних цінностей, комунікацій, соціальної відповідальності та бізнес-стратегії. У межах стратегічного менеджменту розвинулися концепції stakeholder management та reputation risk management, що дозволяють розглядати репутацію як частину системи управління ризиками та інструмент реалізації стратегічних цілей.

Сучасна методологія дослідження репутації ґрунтується на міждисциплінарному підході та інтегрує концепції сталого розвитку (sustainable development), ESG-підхід (Environmental, Social, Governance), а також теорію управління зацікавленими сторонами (stakeholder management). Згідно

цього підходу, корпоративна репутація визначається не лише фінансовими показниками, а й екологічною та соціальною поведінкою компанії, рівнем прозорості управління, участю у вирішенні суспільно значущих проблем [23].

Таким чином, репутація виступає інтеграційною категорією, що поєднує економічну ефективність і соціальну відповідальність. Її дослідження потребує міждисциплінарного підходу, який охоплює економіку, комунікації, соціологію, психологію та стратегічний менеджмент.

У сучасній глобальній економіці конкуренція набуває багатомірного характеру, адже компанії змагаються не лише за частку ринку чи фінансові показники, але й за довіру, увагу та прихильність споживачів, партнерів і суспільства. Традиційно конкурентоспроможність підприємства визначали через ефективність використання ресурсів, інноваційність продукції, якість обслуговування та здатність адаптуватися до змін зовнішнього середовища.

Класичні теорії конкурентних переваг заклали фундамент розуміння цього поняття. Так, М. Портер визначав конкурентну перевагу як здатність компанії створювати вищу споживчу цінність або досягати нижчих витрат порівняно з конкурентами. Його «діамантова модель» підкреслює роль факторів попиту, ресурсів, стратегії та державної політики у формуванні конкурентоспроможності. П. Друкер наголошував, що в епоху інформаційного суспільства головним джерелом конкурентної переваги стає знання, інновації та довіра до організації. Г. Хемел і К. Прахалад розвинули цю думку, запропонувавши концепцію «ключових компетенцій» (core competencies) – унікальних спроможностей компанії, що не підлягають легкому копіюванню [2].

Однак у XXI столітті відбувається істотна трансформація природи конкурентоспроможності. Цифровізація, соціальні мережі, глобальна прозорість бізнесу та зростання ролі соціальної відповідальності призвели до того, що нематеріальні активи – зокрема репутація, брендовий капітал, довіра, етика та культура – стали ключовими драйверами успіху. Репутація визначає здатність компанії формувати і підтримувати довгострокові відносини зі стейкхолдерами, що прямо впливає на стійкість бізнес-моделі та можливість розвитку навіть в умовах кризи.

Таким чином, конкурентоспроможність у сучасних умовах – це не лише результат ефективного управління матеріальними ресурсами, а й показник соціального, комунікаційного та репутаційного капіталу компанії.

Репутація є складним інтегральним показником, який відображає оцінку компанії всіма її стейкхолдерами – споживачами, працівниками, інвесторами, партнерами, ЗМІ, органами влади та громадськістю. Вона формується на основі досвіду взаємодії, ко-

мунікаційної поведінки, якості продукції, етичних стандартів і соціальної відповідальності.

Сильна позитивна репутація створює репутаційний бар'єр для конкурентів, забезпечує високий рівень довіри і лояльності споживачів, знижує вартість залучення нових клієнтів та кадрів, а також підвищує інвестиційну привабливість. Навпаки, негативна репутація може призвести до втрати партнерів, зниження ринкової капіталізації та навіть краху бізнесу.

Довіра споживачів – одна з найцінніших конкурентних переваг у сучасному бізнесі. У ситуації інформаційного перевантаження люди дедалі частіше орієнтуються не лише на ціну чи функціональні характеристики, а на репутацію компанії: її чесність, сталість, екологічність, ставлення до співробітників. Наприклад, за даними Edelman Trust Barometer, понад 60% споживачів готові відмовитися від покупки продукції компанії, яка втрачає довіру суспільства, навіть якщо її товари якісні.

Крім того, репутація є потужним мотиваційним чинником для персоналу. Люди охочіше працюють у компаніях із хорошою репутацією, що сприяє зниженню плинності кадрів і зростанню продуктивності праці. Водночас хороша репутація приваблює партнерів, постачальників і інвесторів, які бачать у ній ознаку стабільності, передбачуваності та прозорості бізнесу.

Економічно це можна пояснити через ефект репутаційного мультиплікатора: позитивне сприйняття компанії підвищує її ринкову вартість понад реальну балансову, формуючи так званий goodwill – частину нематеріальних активів, що виникає внаслідок довіри. Дослідження показують, що в деяких секторах понад 60% ринкової капіталізації компанії становлять саме нематеріальні активи, серед яких репутація є ключовим [20].

Отже, репутація виступає стратегічним фактором конкурентоспроможності, який інтегрує соціальний, економічний і комунікаційний потенціали підприємства, створюючи довготривалі переваги на ринку.

В умовах інформаційної відкритості репутаційні рейтинги стали важливим інструментом оцінювання конкурентоспроможності компаній. Вони дозволяють виміряти рівень довіри та суспільного сприйняття бізнесу, порівнювати організації за об'єктивними та суб'єктивними критеріями.

Серед найвідоміших міжнародних рейтингів слід назвати:

- Global RepTrak (Reputation Institute) – оцінює компанії за сімома параметрами: продукти та послуги, інновації, робоче середовище, управління, громадянська позиція, лідерство та фінансові результати.

- Fortune's World's Most Admired Companies – рейтинг базується на опитуванні тисяч керівників

і аналітиків, які оцінюють компанії за інноваційністю, якістю менеджменту, соціальною відповідальністю та стійкістю фінансових результатів.

- Brand Finance Global 500 – визначає вартість брендів з урахуванням їхньої репутаційної складової, впізнаваності та лояльності споживачів.

В Україні також зростає увага до репутаційних вимірів. Зокрема, рейтинги «Репутаційні активісти» та «ТОП-100 компаній з найкращою репутацією» формуються на основі експертних опитувань, публікацій у ЗМІ, соціальних медіа та результатів корпоративної соціальної відповідальності. У цих рейтингах стабільно високі позиції займають «Нова пошта», «Київстар», «Розетка», «ПриватБанк» та інші компанії, які демонструють системну роботу зі стейкхолдерами та прозорість бізнес-процесів.

Методологічно оцінка репутації включає як кількісні, так і якісні параметри: аналіз медіа-присутності, моніторинг соціальних мереж (SERM), анкетування стейкхолдерів, оцінку корпоративної культури, етичних стандартів і кризових комунікацій. Таким чином, рейтинги не лише фіксують поточний стан, але й відображають динаміку репутаційного розвитку компанії у конкурентному середовищі.

Позитивна або негативна репутація безпосередньо впливає на конкурентну позицію компанії на ринку. Приклади провідних світових брендів демонструють, що системна робота над репутацією здатна стати джерелом довгострокових переваг.

Apple – один із найяскравіших прикладів компанії з потужним репутаційним капіталом. Її успіх базується не лише на технологічних інноваціях, а й на емоційному зв'язку з клієнтами, послідовній філософії бренду та довірі до якості. Apple вдалося створити спільноту лояльних користувачів, що підтримують її навіть попри високу ціну продукції.

ІКЕА також демонструє, як соціальна відповідальність і сталість бізнесу підсилюють конкурентоспроможність. Завдяки прозорим ланцюгам постачання, орієнтації на екологічні матеріали та чесному ціноутворенню компанія має сильну репутацію в усьому світі.

Patagonia – приклад бренду, що перетворив етичні принципи на джерело конкурентної переваги. Її стратегія «прибуток через відповідальність» зробила компанію символом сталого бізнесу, що приваблює споживачів, орієнтованих на цінності.

В українському контексті показовим прикладом є «Нова пошта», яка вибудувала довіру завдяки швидкості, клієнтоорієнтованості та прозорості сервісів. Компанія активно інвестує у цифрові технології, внутрішні комунікації та соціальні ініціативи, що робить її одним із лідерів за рівнем репутаційного капіталу в країні.

Водночас негативні приклади демонструють, наскільки руйнівним може бути репутаційний ри-

зик. Volkswagen після скандалу Dieseldate (фальсифікація даних про викиди) зазнав значних фінансових і іміджевих втрат: акції впали майже на 40%, компанія витратила мільярди євро на судові позови та відновлення довіри. Facebook (нині Meta) також стикається з довготривалими репутаційними проблемами, пов'язаними з конфіденційністю даних і впливом на суспільну думку [21].

Отже, приклади світових і національних компаній свідчать, що репутація стає критично важливим фактором конкурентоспроможності. Вона може або підсилити позиції бізнесу, або зруйнувати його навіть за умов високих фінансових показників. Тому управління репутацією має бути інтегрованим елементом корпоративної стратегії розвитку.

Репутаційний менеджмент є невід'ємною складовою сучасної системи корпоративного управління, оскільки забезпечує стратегічну стійкість компанії, її довіру серед стейкхолдерів і конкурентоспроможність на ринку. У XXI столітті, коли бізнес-середовище стає все більш прозорим, а вплив громадської думки – миттєвим, управління репутацією перетворюється з допоміжної функції PR-відділів на ключовий елемент стратегічного планування.

Репутаційний менеджмент повинен бути інтегрований у всі рівні управління організацією – від ради директорів до операційних підрозділів. На стратегічному рівні він забезпечує узгодження корпоративних цінностей, місії та поведінкових стандартів із очікуваннями зацікавлених сторін. На тактичному рівні – формує програми комунікацій, соціальної відповідальності, брендингу та антикризових дій.

Важливо розуміти, що репутаційний менеджмент є міжфункціональним процесом, який поєднує зусилля кількох підрозділів:

- PR (Public Relations) – створює інформаційне поле компанії, підтримує взаєморозуміння із зовнішніми аудиторіями, забезпечує довіру через прозорість комунікацій.
- Маркетинг – формує ринкову довіру до продукту та бренду, забезпечує узгодженість репутаційних і комерційних цілей.
- HR (Human Resources) – відповідає за репутацію роботодавця, корпоративну культуру, внутрішні цінності та поведінку персоналу як носія іміджу компанії.
- GR (Government Relations) – забезпечує легітимність бізнесу через конструктивну взаємодію з органами влади, участь у публічному діалозі, підтримку реформ.
- IR (Investor Relations) – формує довіру інвесторів, підвищує прозорість фінансової звітності та стабільність капіталовкладень.
- CSR (Corporate Social Responsibility) – втілює соціальну та екологічну відповідальність бізнесу, під-

силюючи репутаційний капітал через позитивний вплив на суспільство.

Сучасна концепція корпоративного управління виходить з того, що репутація – це форма стратегічного активу, який потребує постійного управління, моніторингу та інвестування. Як зазначають дослідники у сфері корпоративної репутації, брендингу та управління нематеріальними активами

Дж. Чарльз Фомбрун і Крис ван Ріель сильна репутація створює конкурентну перевагу, дозволяючи компанії легше переживати кризи, залучати найкращі кадри та партнерів, а також досягати вищої лояльності споживачів [13].

Управління корпоративною репутацією – це системний процес, який передбачає кілька послідовних етапів: репутаційний аудит і діагностику, формування стратегії репутаційного розвитку, реалізацію стратегії та моніторинг ефективності [21].

1. Репутаційний аудит і діагностика – це перший і фундаментальний етап, який передбачає аналіз поточного стану репутації компанії, визначення сильних і слабких сторін її сприйняття. Аудит охоплює:

- аналіз зовнішнього інформаційного поля (ЗМІ, соціальні мережі, відгуки споживачів);
- опитування та інтерв'ю зі стейкхолдерами (працівниками, клієнтами, партнерами, інвесторами);
- порівняльний аналіз конкурентів (benchmarking).

Результатом репутаційного аудиту є карта репутаційного сприйняття, яка показує, як різні групи бачать компанію, які асоціації домінують і які ризики потребують реагування.

2. Формування стратегії репутаційного розвитку. На цьому етапі компанія визначає свої цільові орієнтири у сфері репутації, формує місію, цінності, ключові повідомлення. Важливо інтегрувати репутаційні цілі в загальну бізнес-стратегію – тобто репутаційний менеджмент не повинен бути окремим напрямом, а має підсилювати стратегічну візію компанії.

Ключові питання у сфері управління репутаційним капіталом є:

- Хто є головними стейкхолдерами?
- Які цінності компанія прагне комунікувати?
- Які репутаційні ризики існують і як їх мінімізувати?
- Які індикатори будуть свідчити про успіх?

3. Реалізація стратегії та моніторинг її ефективності. На практичному рівні реалізація репутаційної стратегії передбачає комплекс заходів, а саме: проведення комунікаційних кампаній, впровадження програм корпоративної соціальної відповідальності (КСВ), розвиток внутрішніх комунікацій, а також активна взаємодія зі засобами масової інформації та цифровими платформами. Ефективність оцінюється через репутаційні індекси, медіа-аналітику, рівень довіри стейкхолдерів, позиції в рейтингах

«Most Admired Companies», «Best Employers» тощо [5].

Моніторинг має бути безперервним процесом, що дозволяє своєчасно виявляти негативні сигнали, реагувати на кризові ситуації та коригувати комунікаційну політику.

Інструменти репутаційного менеджменту можна поділити на внутрішні, зовнішні та цифрові, кожна з груп має власну специфіку, але всі вони взаємопов'язані.

До внутрішніх інструментів належать:

- Корпоративна культура. Репутація починається зсередини компанії – із системи цінностей, норм і поведінкових стандартів. Сильна корпоративна культура формує лояльність працівників, знижує плинність кадрів і створює єдине ціннісне поле, у якому працівники виступають амбасадорами бренду.

- Внутрішні комунікації. Прозора та відкрита взаємодія між керівництвом і персоналом сприяє довірі, підвищує мотивацію та забезпечує узгодженість дій. Ефективні внутрішні комунікації включають внутрішні портали, корпоративні ЗМІ, зустрічі з керівництвом, анонімні опитування, внутрішні події.

- Етика керівництва. Репутація компанії часто є відображенням моральних стандартів її керівництва. Чесність, прозорість у прийнятті рішень, дотримання соціальних і правових норм формують довіру як усередині, так і зовні компанії.

До зовнішніх інструментів належать:

- Робота зі ЗМІ. Комунікації з традиційними медіа – це класичний інструмент управління репутацією. Вони забезпечують публічність, пояснюють позицію компанії та формують її образ у громадській свідомості.

- Соціальні мережі. У цифрову добу соціальні мережі стали потужним каналом взаємодії зі споживачами. Через сторінки у Facebook, Instagram, LinkedIn, X (Twitter) компанії мають можливість безпосередньо комунікувати з клієнтами, формувати спільноти, оперативно реагувати на кризи.

- Корпоративна соціальна відповідальність (CSR). CSR-проекти – це один з найпотужніших репутаційних інструментів. Соціальні, екологічні, освітні ініціативи підсилюють довіру, демонструють людяність і цінності компанії.

Цифровими інструментами є:

- Онлайн-репутація та соціальні платформи. В епоху Web 2.0 репутація формується не лише офіційними комунікаціями, а й відгуками, рейтингами, поведінкою користувачів у мережі. Управління онлайн-репутацією (SERM – Search Engine Reputation Management) дозволяє контролювати інформаційний простір компанії.

- Моніторинг і аналітика. Застосування спеціалізованих систем (Brandwatch, YouScan, Meltwater)

допомагає відстежувати медіа-присутність, аналізувати тональність повідомлень, оперативно реагувати на загрози.

- Контент-маркетинг і сторітелінг. Створення корисного, цінного контенту (блоги, подкасти, відео, кейси) зміцнює довіру та демонструє експертність компанії.

Особистість керівника є одним із ключових чинників корпоративної репутації. Керівник у сучасному бізнесі виступає не лише менеджером, а репутаційним амбасадором компанії, носієм її цінностей та символом довіри.

Особистий бренд керівника відіграє стратегічну роль у формуванні позитивного іміджу організації. Коли лідер демонструє професіоналізм, відкритість, соціальну відповідальність – це транслюється на компанію в цілому. Приклади таких керівників – Ілон Маск (Tesla), Сатя Наделла (Microsoft), Річард Бренсон (Virgin Group) – показують, що публічність і особиста репутація здатні підсилити корпоративний бренд.

Ефективний керівник має володіти навичками лідерської комунікації:

- умінням вести діалог із медіа та громадськістю;
- здатністю презентувати цінності компанії;
- відкритістю до критики та нових ідей;
- послідовністю між словами і діями.

Крім того, роль керівника полягає у формуванні етичного клімату всередині організації. Його поведінка задає стандарти взаємовідносин, впливає на корпоративну культуру й довіру працівників. У кризових ситуаціях саме лідер визначає характер реакції компанії – відкритість, відповідальність чи, навпаки, закритість і захист.

Таким чином, система управління корпоративною репутацією – це комплексна, багаторівнева модель, яка охоплює всі аспекти діяльності компанії: від корпоративного управління та комунікацій до етики керівництва й цифрової присутності. Репутаційний менеджмент перетворюється на інтегральну частину стратегічного управління, забезпечуючи компанії довіру, лояльність і конкурентну стійкість у мінливому бізнес-середовищі.

Репутаційні ризики розглядаються як ключовий фактор, що визначає стійкість організації на ринку та її здатність підтримувати довіру з боку споживачів, партнерів і суспільства загалом. Вони мають як зовнішнє, так і внутрішнє походження. До зовнішніх ризиків належать інформаційні атаки, поширення недостовірних або фейкових повідомлень, а також кризові ситуації, що виникають унаслідок втрати довіри споживачів або негативної громадської оцінки діяльності компанії. Внутрішні репутаційні ризики пов'язані із внутрішніми процесами організації, зокрема з порушенням корпоративних стандартів, помилками персоналу, недоліками управління або внутрішніми конфліктами, які можуть

трансформуватися у зовнішні негативні наслідки. Особлива увага приділяється ризикам, пов'язаним із поширенням інформації, оскільки в сучасних умовах цифрового комунікаційного середовища негативна інформація може швидко поширюватися, провокуючи масові кризові реакції [22].

Антикризовий репутаційний менеджмент передбачає системну роботу з виявлення, оцінки та мінімізації ризиків. Одним із ключових інструментів є превентивний аудит, який дозволяє оцінити потенційно вразливі точки корпоративної репутації та визначити механізми їх запобігання. На основі результатів аудиту розробляються комунікаційні сценарії для кризових ситуацій, що забезпечують скоординовану реакцію всіх структурних підрозділів організації. В основі цих стратегій лежить принцип оперативності, прозорості та достовірності комунікації, що передбачає швидке реагування на негативні інформаційні сигнали, відкритість у наданні фактологічної інформації та чесність у висвітленні ситуації, що сприяє зменшенню негативного впливу на репутацію та відновленню довіри стейкхолдерів [22].

Аналіз практики антикризового менеджменту свідчить про ефективність комплексного підходу до відновлення репутації. Так, у 2010 році компанія Toyota успішно відновила довіру споживачів після масових відкликань автомобілів завдяки своєчасним публічним комунікаціям та вдосконаленню системи контролю якості продукції. Johnson & Johnson у відповідь на кризу, пов'язану з фальсифікацією препаратів Tylenol, здійснила комплекс заходів, включаючи відкликання продукції та активну комунікацію з громадськістю, що сприяло формуванню довгострокової репутаційної стійкості компанії [15]. Український приклад корпорації Roshen демонструє роль соціальних ініціатив у відновленні репутації. Реалізація корпорацією благодійних програм та соціально важливих проектів дозволила стабілізувати імідж компанії та підвищити лояльність споживачів. Ці кейси підтверджують, що ефективне відновлення репутації потребує системного поєднання стратегічного управління ризиками, прозорих комунікацій та реалізації соціально відповідальної діяльності.

Репутація компанії розглядається як стратегічний ресурс, що безпосередньо впливає на довгостроковий розвиток організації та її здатність підтримувати стійку конкурентну позицію. У сучасних умовах ділового середовища репутація виступає не лише інструментом комунікації з ринком, але й ключовим чинником, що визначає ефективність реалізації принципів сталого розвитку. Впровадження ESG-підходу (Environmental, Social, Governance) стало стандартом нової ділової етики, адже компанії, які демонструють відповідальне ставлення до екологічних, соціальних та управлінських аспектів, здобувають довіру не лише споживачів, а й інвес-

торів, партнерів та висококваліфікованих фахівців. Позитивна репутація підвищує привабливість організації для залучення фінансових ресурсів та стратегічних партнерств, створюючи основу для стабільного розвитку та довгострокового планування.

Інноваційна діяльність виступає потужним інструментом формування та підтримки репутаційного капіталу. Активне впровадження новітніх технологій, модернізація продуктів і процесів та стратегічні інвестиції в науково-дослідні розробки не лише підвищують ефективність компанії, але й сприймаються ринком як ознака прогресивного і відповідального бізнесу. Водночас ефективна комунікація інноваційних ініціатив, що включає прозорість процесів та залучення зацікавлених сторін, зміцнює довіру до організації та створює репутаційну перевагу у сприйнятті споживачів і партнерів. Таким чином, інноваційна поведінка стає не лише засобом розвитку технологічного потенціалу, а й репутаційною стратегією, що підсилює конкурентні позиції компанії на ринку.

Включення репутаційних аспектів у довгострокове стратегічне планування є важливим елементом забезпечення стійкого розвитку. Формалізація репутаційних показників у вигляді ключових індикаторів ефективності дозволяє системно оцінювати та контролювати репутаційний капітал компанії, інтегруючи його у загальну корпоративну стратегію. Репутація у цьому контексті виступає не лише результатом діяльності компанії, але й стратегічним ресурсом, що формує стійку конкурентну перевагу, підвищує адаптивність організації до змін зовнішнього середовища та забезпечує її здатність до тривалого та збалансованого розвитку. У сучасних умовах будь-яка організація, яка ігнорує значення репутації як інтегрального елементу стратегії, ризикує втратити довіру ключових стейкхолдерів, що негативно позначається на її фінансових, соціальних і ринкових показниках.

Висновки. Репутація виступає не лише нематеріальним активом, що відображає сприйняття організації з боку споживачів, партнерів і суспільства, але й фундаментальним чинником стабільності та довгострокової конкурентоспроможності. Формування позитивного репутаційного капіталу є результатом системної діяльності компанії, що включає стратегічне планування, прозору комунікацію, управління ризиками та дотримання етичних принципів у всіх аспектах діяльності.

Ефективне управління репутацією потребує комплексного підходу, який поєднує превентивні заходи, моніторинг інформаційного середовища, своєчасну реакцію на кризові ситуації та активне використання соціальних і інноваційних ініціатив для зміцнення довіри стейкхолдерів. Репутація у такому контексті не лише забезпечує позитивне сприйняття компанії, а й слугує важливим інстру-

ментом залучення інвестицій, розвитку партнерських відносин та підтримки корпоративної культури, орієнтованої на етичне лідерство.

Перспективи подальших досліджень у цій сфері пов'язані з аналізом цифрової репутації та впливу технологічних інновацій на її формування. Особливу увагу слід приділити використанню штучного інтелекту для моніторингу і прогнозу-

вання репутаційних ризиків, а також розвитку ESG-нарративів як засобу інтеграції соціальних, екологічних та управлінських принципів у корпоративну стратегію. Подальше вивчення цих аспектів дозволить розробити більш ефективні моделі управління репутацією, що відповідатимуть сучасним вимогам бізнес-середовища та сприятимуть довгостроковій стійкості організацій.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про корпоративну соціальну відповідальність». Відомості Верховної Ради України, 2021, № 45, ст. 456.
2. Дьяків В. І. Стратегічний менеджмент: сучасні підходи та інструменти. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2019. 312 с.
3. Козак О. В. Управління корпоративною репутацією: теорія та практика. Київ: Наукова думка, 2020. 256 с.
4. Петрова І. С. Етика бізнесу та корпоративна соціальна відповідальність. Львів: Львівський національний університет імені І. Франка, 2021. 248 с.
5. Brand Finance. Global 500 2023 Report. 2023. URL: <https://brandfinance.com/insights/global-500-2023-report-published>
6. Deloitte. 2023 CXO Sustainability Report: Accelerating the Green Transition. 2023. URL: <https://www.deloitte.com/ce/en/issues/climate/sustainability-report-accelerating-the-green-transition.html>
7. EY. Global Corporate Reporting Survey 2023. 2023. URL: https://www.ey.com/en_gl/assurance/global-corporate-reporting-survey-2023
8. Global Reporting Initiative (GRI). Universal Standards. 2023. URL: <https://www.globalreporting.org/standards/standards-development/universal-standards/>
9. GRI Standards. Global Reporting Initiative Standards. Amsterdam: Global Sustainability Standards Board, 2021.
10. Harvard Business Review. Managing corporate reputation in the age of social media. 2022. URL: <https://hbr.org/2022/05/managing-corporate-reputation-in-the-age-of-social-media>
11. ISO 37001:2016. Anti-bribery management systems. Geneva: ISO, 2016.
12. ISO 37001:2025. Anti-bribery management systems. Geneva: ISO, 2025. URL: <https://www.iso.org/standard/37001>
13. Johnson M. L., Taylor S. P. The impact of corporate reputation on investor behavior. *Journal of Finance and Accounting*. 2022. Vol. 58, № 3. P. 123–139.
14. KPMG. Survey of Sustainability Reporting 2022. 2022. URL: <https://home.kpmg/xx/en/home/insights/2022/11/survey-of-sustainability-reporting-2022.html>
15. McKinsey & Company. The role of reputation in business strategy. 2023. URL: <https://www.mckinsey.com/business-functions/strategy-and-corporate-finance/our-insights/the-role-of-reputation-in-business-strategy>
16. Korobka S. Reputation Management In The Conditions Of Digitalization: Strategies And Tools For Small Businesses In The Era Of Information Technologies. *Social Economics*. 2025. № 69. P. 116-126. <https://doi.org/10.26565/2524-2547-2025-69-10>
17. Zimon G., Arianpoor A., Salehi M. Sustainability Reporting and Corporate Reputation: The Moderating Effect of CEO Opportunistic Behavior. *Sustainability*. 2022. № 14(3). Article 1257. <https://doi.org/10.3390/su14031257>
18. Szaller Á., Bozóki S., Csató L., Egri P., Szádóczi Z., Váncza J. Trust and reputation systems for production networks. *IFAC-PapersOnLine*. 2024. № 58(19). P. 893–898. <https://doi.org/10.1016/j.ifacol.2024.09.169>
19. PwC. Global Risk Survey 2023. 2023. URL: <https://www.pwc.com/gx/en/issues/risk-regulation/global-risk-survey.html>
20. Reputation Institute. 2023 Global RepTrak 100: Most Reputable Companies. 2023. URL: <https://www.reptrak.com/blog/2023-global-reptrak/>
21. Liu A., Shu C., Xiao Z. Entrepreneurial orientation, political ties, and corporate reputation: The moderating roles of institutional environments. *Journal of Business Research*. 2024. № 170 Article 114347. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2023.114347>
22. The Economist Intelligence Unit. Corporate reputation and risk management. 2023. URL: <https://www.eiu.com/industry/corporate-reputation-and-risk-management>
23. Jung N.Y., Seock Y.K. The impact of corporate reputation on brand attitude and purchase intention. *Fash Text*. 2016. № 3. Article 20. <https://doi.org/10.1186/s40691-016-0072-y>
24. Febra L., Costa M., Pereira F. Reputation, return and risk: A new approach. *European Research on Management and Business Economics*. 2023. № 29(1). Article 100207. <https://doi.org/10.1016/j.jiedeen.2022.100207>
25. Opoku R. A., Adomako S., Tran M. D. Improving brand performance through environmental reputation: The roles of ethical behavior and brand satisfaction. *Industrial Marketing Management*. 2023. № 108. P. 165–177. <https://doi.org/10.1016/j.indmar-man.2022.11.011>

Внесок авторів: всі автори зробили рівний внесок у цю роботу.

Конфлікт інтересів: автори повідомляють про відсутність конфлікту інтересів.

Стаття надійшла до редакції 20.10.2025

Стаття рекомендована до друку 21.11.2025

Опубліковано 30.11.2025

Olena Yevtushenko, Ph.D (Economics), Associate Professor, V. N. Karazin Kharkiv National University, Svobody sq., 4, Kharkiv, Ukraine, 61022, e-mail: evytushenko@karazin.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9729-1435>

Hanna Haponenko, Ph.D (Economics), Associate Professor, V. N. Karazin Kharkiv National University, Svobody sq., 4, Kharkiv, Ukraine, 61022, e-mail: a.i.gaponenko@karazin.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8998-4795>

Irina Shamara, Ph.D (Economics), Associate Professor, V. N. Karazin Kharkiv National University, 4, Svobody Sq., Kharkov, Ukraine, 61022, email: shamara@karazin.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2431-9185>

REPUTATION AS A FACTOR OF COMPETITIVE ADVANTAGES AND LONG-TERM DEVELOPMENT OF THE COMPANY

In the context of globalization, digital transformation, and information transparency, corporate reputation represents a strategic resource and a key factor in shaping a company's long-term competitive advantages. It has been established that in a world where more than half of the market capitalization of leading companies is formed by intangible assets, reputation serves as a crucial indicator of business resilience, trust, and investment attractiveness. Reputational capital integrates the economic, social, and ethical behavior of a company and is shaped by product quality, corporate culture, ethical management decisions, communication transparency, and stakeholder engagement. The aim of this study is a comprehensive examination of the role of corporate reputation as a factor in forming competitive advantages and ensuring the long-term development of a company in the modern business environment. The subject of the research includes the mechanisms through which reputation influences competitive advantages and long-term development, i.e., the ways in which reputational capital can be converted into economic and social value. The study employs a combination of theoretical and empirical methods: a systems approach, analytical and comparative analysis, content analysis, generalization, case study analysis of successful and crisis reputation management, analysis of corporate reputation rankings, and expert assessments from professionals in corporate communications and marketing. The integration of these methods provides a comprehensive approach to studying reputation and identifying practical trends for both Ukrainian and international companies. Special attention is paid to the relationship between reputation and competitive advantages, the systematization of management tools (internal, external, and digital), reputational risks, and principles of crisis response. It is demonstrated that reputation is integrated into sustainable development strategies and ESG approaches. The findings of this study can be used to develop corporate reputation management strategies, improve monitoring systems, train specialists in PR, management, and marketing, and guide further research on the impact of digitalization, artificial intelligence, and ESG transformation on corporate reputation.

Keywords: corporate reputation; reputational capital; competitive advantages; intangible assets; strategic development; corporate social responsibility; reputational risk; reputation management; sustainable development; online reputation; goodwill.

REFERENCES

1. Dyakiv, V. I. (2019). *Stratehichnyi menedzhment: suchasni pidkhody ta instrumenty* [Strategic management: Modern approaches and tools]. Kharkiv: KhNU imeni V. N. Karazina.
2. Kozak, O. V. (2020). *Upravlinnia korporativnoyu reputatsiyeyu: teoriya ta praktyka* [Corporate reputation management: Theory and practice]. Kyiv: Naukova Dumka.
3. Petrova, I. S. (2021). *Etyka biznesu ta korporativna sotsialna vidpovidalnist* [Business ethics and corporate social responsibility]. Lviv: Lvivskiy natsionalnyi universytet imeni I. Franka.
4. Zakon Ukrainy «Pro korporativnu sotsialnu vidpovidalnist» [Law of Ukraine "On Corporate Social Responsibility"]. (2021). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 45, 456.
5. Brand Finance. (2023). *Global 500 2023 Report*. Available at: <https://brandfinance.com/insights/global-500-2023-report-published>
6. Deloitte. (2023). *2023 CxO Sustainability Report: Accelerating the Green Transition*. Available at: <https://www.deloitte.com/ce/en/issues/climate/sustainability-report-accelerating-the-green-transition.html>
7. EY. (2023). *Global Corporate Reporting Survey 2023*. Available at: https://www.ey.com/en_gl/assurance/global-corporate-reporting-survey-2023
8. Global Reporting Initiative (GRI). (2023). *Universal Standards*. Available at: <https://www.globalreporting.org/standards/standards-development/universal-standards/>
9. GRI Standards. (2021). *Global Reporting Initiative Standards*. Amsterdam: Global Sustainability Standards Board.
10. Harvard Business Review. (2022). *Managing corporate reputation in the age of social media*. Available at: <https://hbr.org/2022/05/managing-corporate-reputation-in-the-age-of-social-media>
11. ISO 37001:2016. *Anti-bribery management systems*. Geneva: ISO.
12. ISO 37001:2025. *Anti-bribery management systems*. Geneva: ISO. Available at: <https://www.iso.org/standard/37001>

13. Johnson, M. L., & Taylor, S. P. (2022). The impact of corporate reputation on investor behavior. *Journal of Finance and Accounting*, 58(3), 123–139.
14. KPMG. (2022). Survey of Sustainability Reporting 2022. Available at: <https://home.kpmg/xx/en/home/insights/2022/11/survey-of-sustainability-reporting-2022.html>
15. McKinsey & Company. (2023). The role of reputation in business strategy. Available at: <https://www.mckinsey.com/business-functions/strategy-and-corporate-finance/our-insights/the-role-of-reputation-in-business-strategy>
16. Korobka, S. (2025). Reputation Management In The Conditions Of Digitalization: Strategies And Tools For Small Businesses In The Era Of Information Technologies. *Social Economics*, (69), 116-126. <https://doi.org/10.26565/2524-2547-2025-69-10>
17. Zimon, G., Arianpoor, A., & Salehi, M. (2022). Sustainability Reporting and Corporate Reputation: The Moderating Effect of CEO Opportunistic Behavior. *Sustainability*, 14(3), 1257. <https://doi.org/10.3390/su14031257>
18. Szaller, Á., Bozóki, S., Csató, L., Egri, P., Szádoczki, Z., & Váncza, J. (2024). Trust and reputation systems for production networks. *IFAC-PapersOnLine*, 58(19), 893–898. <https://doi.org/10.1016/j.ifacol.2024.09.169>
19. PwC. (2023). Global Risk Survey 2023. Available at: <https://www.pwc.com/gx/en/issues/risk-regulation/global-risk-survey.html>
20. Reputation Institute. (2023). 2023 Global RepTrak® 100: Most Reputable Companies. Available at: <https://www.reprtrak.com/blog/2023-global-reprtrak/>
21. Liu, A., Shu, C., & Xiao, Z. (2024). Entrepreneurial orientation, political ties, and corporate reputation: The moderating roles of institutional environments. *Journal of Business Research*, 170, Article 114347. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2023.114347>
22. The Economist Intelligence Unit. (2023). Corporate reputation and risk management. Available at: <https://www.eiu.com/industry/corporate-reputation-and-risk-management>
23. Jung, N.Y., Seock, Y.K. (2016) The impact of corporate reputation on brand attitude and purchase intention. *Fash Text*, 3, 20. <https://doi.org/10.1186/s40691-016-0072-y>
24. Febra, L., Costa, M., & Pereira, F. (2023). Reputation, return and risk: A new approach. *European Research on Management and Business Economics*, 29(1), Article 100207. <https://doi.org/10.1016/j.iiedeen.2022.100207>
25. Opoku, R. A., Adomako, S., & Tran, M. D. (2023). Improving brand performance through environmental reputation: The roles of ethical behavior and brand satisfaction. *Industrial Marketing Management*, 108, 165–177. <https://doi.org/10.1016/j.indmarman.2022.11.011>

Authors Contribution: All authors have contributed equally to this work.

Conflict of Interest: The authors declare no conflict of interest.

The article was received by the editors 20.10.2025

The article is recommended for printing 21.11.2025

Published 30.11.2025

<https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-19>
УДК 911.3:796.5

ТУРИСТИЧНИЙ КЛАСТЕР ЯК ЕЛЕМЕНТ ТЕРИТОРІАЛЬНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ РЕКРЕАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ ТА ІННОВАЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В КРАЇНАХ СВІТУ

Ковтунік Інна Іванівна

кандидат географічних наук,
старший викладач
кафедри туризму та готельно-ресторанної справи
природничо-економічного факультету
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
вул. Огієнка, 61, м. Кам'янець-Подільський
Хмельницької області, Україна, 32301
e-mail: kovtunyk.inna@kpnu.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1484-0708>

Сучасні світові тенденції вимагають формування нових економічних умов з інноваційним характером економічних відносин. Одним із найбільш перспективних напрямів інноваційного економічного розвитку України вітчизняні і зарубіжні експерти відзначають кластерний підхід, що є предметом наукового дослідження, до структурування економіки, вивчення стратегій національної, регіональної, міжнародної економічної політики та підвищення конкурентоспроможності продукції і послуг на ринку. Впровадження Європейської стратегії соціально-економічного розвитку України спрямовано на створення конкурентних переваг держави в різних видах економічної діяльності, включаючи туризм, що є метою наукового дослідження. В науковій праці використовувалися наступні методи: загальнофілософський, системний підхід, структурний аналіз, індукції, дедукції, порівняльний, функціональний, моделювання. Результати наукового дослідження: Розвиток туристичних кластерів як тенденція підвищення національної та регіональної конкурентоспроможності є однією з складових сучасної інноваційної економіки. Дослідження показує, що кластеризація має вирішальний вплив на процес зміцнення конкурентоспроможності і прискорення інновацій, у тому числі в туристичній галузі. Подільсько-Буковинський туристичний кластер є унікальним із точки зору наявності на його території туристичних ресурсів. Це пояснюється вигідними особливостями його географічного положення та багатством туристичного потенціалу. До Подільсько-Буковинського кластеру, який називається «Подільсько-Буковинське намисто» входять міста – Кам'янець-Подільський, Хотин, Чернівці, формуючи таким чином умовне намисто на мапі. Сфера застосування результатів наукового дослідження: Туристичний кластер створений із метою розвитку туризму, його популяризації, залучення інвестицій у кластер, збільшення туристичного попиту, сприяння регіонального розвитку. Висновки: Вивчення кластеру є важливим завданням із точки зору його значення для розвитку не лише регіонального туризму, але й національного і міжнародного.

Ключові слова: туристичні потоки, перспективи розвитку, Подільсько-Буковинський туристичний кластер, туристичний кластер, туризм.

Як цитувати: Ковтунік І.І. Туристичний кластер як елемент територіально-функціональної структури рекреаційного комплексу та інноваційний механізм розвитку туризму в країнах світу. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм»*. 2025. № 22. С. 193-200. DOI: <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-19>

In cites: Kovtunyk I. (2025). Tourism cluster as an element of the territorial-functional structure of the recreational complex and an innovative mechanism of tourism development in the countries of the world. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series International Relations. Economics. Country Studies. Tourism*, (22), 193-200. <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-19> (in Ukrainian)

Постановка проблеми. В сучасних наукових дослідженнях проблем розвитку туризму, все більше уваги приділяється туристичним кластерам. У багатьох регіональних стратегіях розвитку вважається за доцільне формування кластерів, відтак актуальним і своєчасним є питання визначення меж туристичних кластерів, формування концепції їх розвитку, оцінки впливу на економіку регіону, країни. Актуальним є дослідження Подільсько-Буковинського туристичного кластеру, який утворений трьома основними туристичними містами Поділля та Буковини – Кам'янець-Подільський, Чернівці і Хотин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню туристичних кластерів присвячені ряд публікацій, із них наукові праці як українських, так і зарубіжних дослідників. Серед українських, це праці Босенка К. І., Кирилюка Л. М., Миронова Ю. Б., Михайліченка Г. І., Парфіненка А. Ю. Серед зарубіжних – Dębski M., Erkus-Ozturk H., Kachniewska M., Malakauskaite A., Navickas V.

Мета та завдання. Метою статті є дослідити Подільсько-Буковинський туристичний кластер: туристичні потоки та перспективи розвитку.

Згідно мети, були поставлені наступні завдання:

1. Вивчити структуру та особливості формування туристичних кластерів;
2. Дослідити туристичну кластеризацію як інноваційний механізм розвитку туризму в країнах світу;

3. Визначити перспективні напрямки розвитку Подільсько-Буковинського туристичного кластеру – приклад успішної туристичної кластеризації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Традиційно термін «Кластер» використовувався в економіці, в контексті промислового виробництва. Так, відомий економіст М. Портер дає таке визначення кластеру: «*Кластер* – це сконцентровані за географічною ознакою групи взаємопов'язаних компаній, спеціалізованих постачальників, підприємств, які надають послуги, фірм у суміжних галузях, а також пов'язаних із їх діяльністю організацій (наприклад, університетів, агентств по стандартизації, торгових об'єднань) у певних сферах, що конкурують між собою, але при цьому ведуть спільну діяльність» [1, с.76].

Існує багато інших визначень терміна, з яких можна зробити висновок, що головними умовами виділення кластеру є галузева спорідненість підприємств і їх близьке територіальне розташування. В сучасних умовах розвитку світового господарства кластери виникають не лише в традиційних видах економічної діяльності, а і в третинному секторі економіки (сфері послуг), отже і в туристичній індустрії [7, с. 368]. **Туристичний кластер** трактується як система взаємодії туристичних підприємств, які сконцентровані географічно близько та використовують спільні туристичні ресурси.

Кордони туристичного кластеру постійно змінюються, тому що завжди з'являються нові туристичні

Рис. 1. Структура туристичного кластеру. Розроблено автором за матеріалами: [9]

Fig. 1. Structure of the tourism cluster. Developed by the author based on materials: [9]

тичні підприємства, розвиваються нові напрямки діяльності, змінюється ринок, умови його функціонування, розширюється географія туристичної діяльності. В структурі туристичного кластеру доцільно виділяти чотири основних сектори: 1. Сектор виробництва туристичних послуг;

2. Сервісний сектор; 3. Допоміжний сектор; 4. Сектор забезпечення життєдіяльності туристичного кластеру [2]. Перший сектор об'єднує підприємства, що безпосередньо створюють туристичний продукт – підприємства розміщення, харчування, туристичні підприємства. Другий включає підприємства, які надають освітні, фінансові, страхові послуги. Третій складається з підприємств, що виробляють товари туристичного призначення, картографічних, поліграфічних організацій, засобів масової інформації, органів державної влади, причетної до сфери туризму. Четвертий пов'язує між собою всі сектори, забезпечуючи їх взаємодію і спільну діяльність (рис. 1).

Але варто відзначити, що така структура туристичного кластеру не є сталою, тому що

склад учасників може розширюватися [8, с. 135]. Україна з її величезними туристичними ресурсами має всі передумови для створення туристичних кластерів, а це, в свою чергу, буде сприяти регіональному розвитку туризму в державі. Умови формування туристичного кластеру представлені на рис. 2. Модель туристичного кластеру, побудованого на інноваційній основі зображена на рис. 3.

Туристична кластеризація досить нове явище на туристичному ринку Подільського і Буковинського регіонів, адже створення туристичних кластерів даних регіонів починається лише з початком ХХІ століття. Хоча кластери туризму регіонів функціонують уже досить тривалий час, але всі вони все ще знаходяться на початковому етапі розвитку. До туристичного кластеру, який називається «Подільсько-Буковинське намисто» входять міста – Кам'янець-Подільський, Хотин, Чернівці, формуючи таким чином умовне намисто на мапі з метою розвитку туризму, його популяризації, залучення

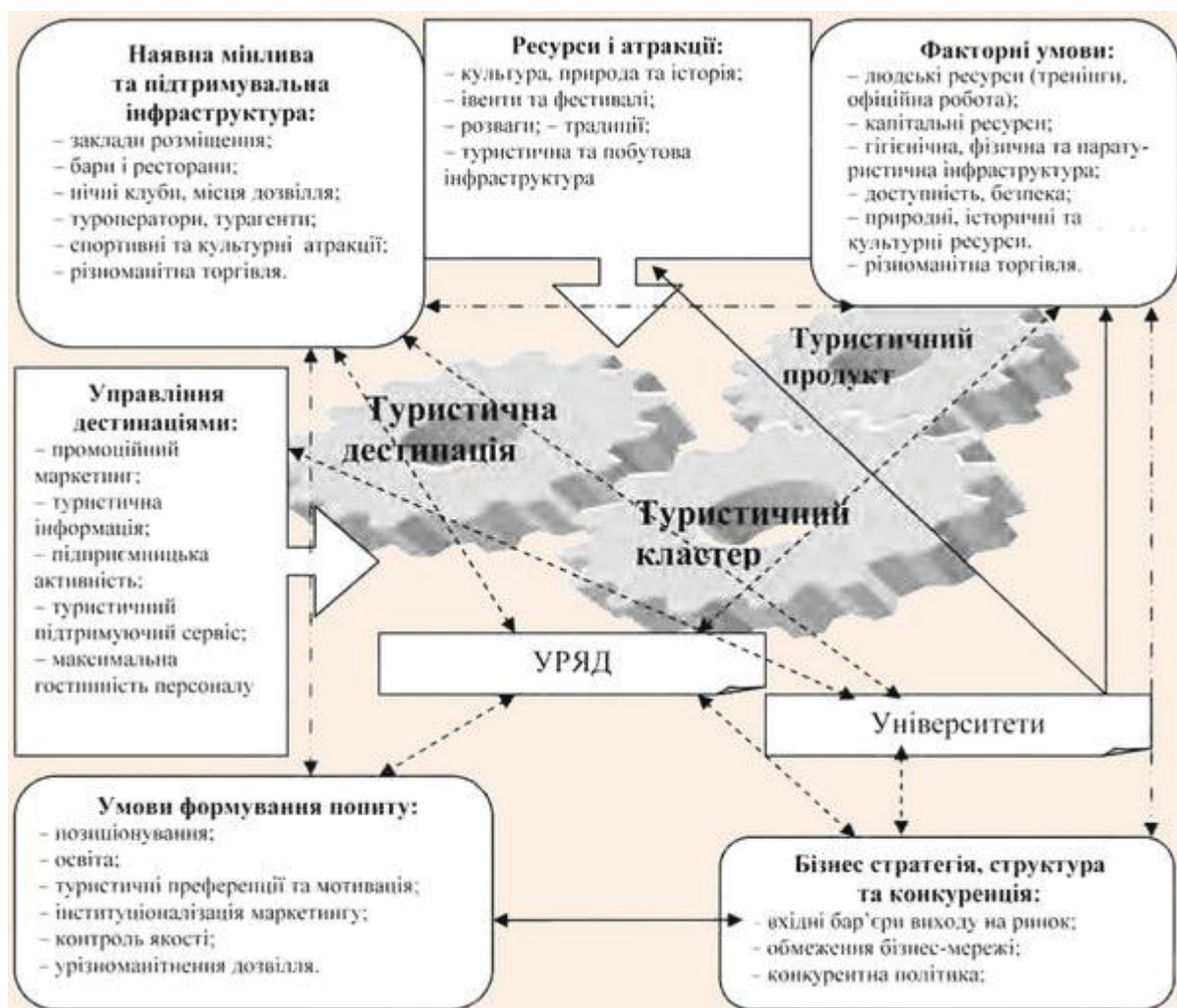

Рис. 2. Умови формування туристичного кластеру. Розроблено автором за матеріалами: [1]

Fig. 2. Conditions for the formation of a tourist cluster. Developed by the author based on materials: [1]

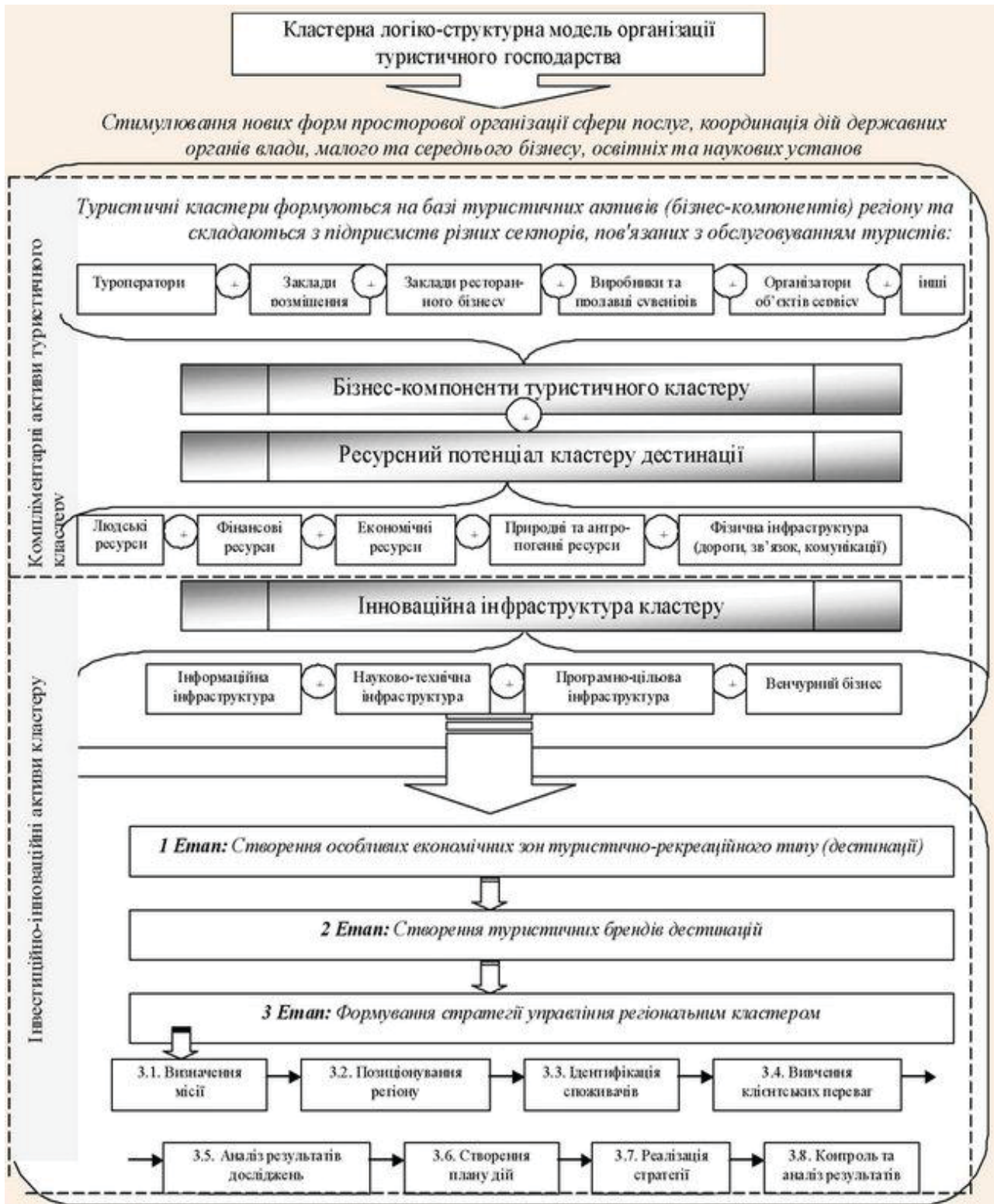

Рис. 3. Модель туристичного кластера, побудованого на інноваційній основі
 Розроблено автором за матеріалами: [7].
 Fig. 3. Model of a tourism cluster built on an innovative basis
 Developed by the author based on materials: [7].

інвестицій у кластер, збільшення туристичного попиту, сприяння регіонального розвитку.

На території Хмельницької області знаходяться чотири кластери: «Кам'янець» (м. Кам'янець-Подільський); «Подільська гільдія ремісників» (м. Кам'янець-Подільський), «Кам'янецький дивокрай» (с. Колибаївка, Кам'янець-Подільський район), «Оберіг» (с-ще Гриців, Шепетівський район). Фактично, на території м. Кам'янець-Подільський та його району розташовано одразу три туристичні кластери [3, с. 135].

Туристичний кластер «Кам'янець» було створено 16 лютого 2001 р. Він розміщений на території Національного природного парку «Подільські Товтри» і являє собою сукупність культурно-історичних ресурсів, таких як Кам'янець-Подільська фортеця, Замковий (Турецький міст), Катедральний Петропавлівський костел, Ратуша (Будинок польського магістрату), Монастир домініканців, костел Святого Миколая, Вежа Стефана Баторія (Кушнірська, Кравецька), Церква Святого Йосафата (колишній Тринітарський костел або костел Святої Трійці), Гончарська башта, Хрестовоздвиженська церква, Вірменський бастион та багато інших. Також туристичний кластер включає в себе суб'єкти туристичної діяльності: туристичні агентства, екскурсійні бюро, заклади розміщування, харчування, дозвілля. Напрямами діяльності туристичного кластеру є створення і розвиток нових туристичних маршрутів та дестинацій, реставрація старовинних об'єктів, які становлять туристичний інтерес, стимулювання створення нових закладів готельного, ресторанного господарства, відкриття нових туристичних підприємств, стимулювання розвитку народного ремісництва, крафтових товарів, сувенірної продукції, залучення нових туристів [6, с. 99].

Туристичний кластер «Подільська гільдія ремісників» знаходиться також на території м. Кам'янця-Подільського. Туристичний кластер був створений у 2009 р. Серед напрямів його діяльності – відродження традиційних для регіону народних ремесел, створення нових ремісничих майстерень, популяризація народних промислів серед туристів, просування сувенірної продукції, участь у виставковій, фестивалній діяльності, розвиток етнокультурного регіону Поділля. Туристичний кластер включає ремісників різних напрямів, таких як вишивання, гончарство, зброярство, килимарство, ковальство, ткацтво [10, с. 39].

Туристичний кластер «Кам'янецький дивокрай» знаходиться в с. Колибаївка Кам'янець-Подільського району. Туристичний кластер був утворений у 2002 р. Кластер об'єднує агросадиби й екооселі Кам'янець-Подільського району. Метою його діяльності є надання послуг розміщення, харчування та дозвілля в сфері сільського зеленого туризму [4, с. 92].

Туристичний кластер «Оберіг» розташований на території с-ща Гриців Шепетівського району. Кластер «Оберіг» є першим в Україні туристичним кластером сільського зеленого туризму. Створений він був ще в 2002 р. Гостинність місцевих господаринь зумовила появу агроосель, агросадиб, спочатку на території селища, а потім і по всій території України [5, с. 123].

Розглянемо Буковинську частину Подільсько-Буковинського туристичного кластеру. Вона базується на двох туристичних центрах Чернівецької області: м. Хотин, м. Чернівці.

м. Хотин Чернівецької області знаходиться в 27 км. від м. Кам'янця-Подільського. Місто входить у Подільсько-Буковинський туристичний кластер. Хотин багатий на туристичні ресурси, зокрема, на території міста знаходяться: Державний історико-архітектурний заповідник «Хотинська фортеця», Бендерська брама, Подільська брама, Замкова церква (в минулому, – церква Св. Миколая), церква Олександра Невського, національний природний парк «Хотинський», Митниця (найстаріша будівля м. Хотин після Хотинської фортеці), пам'ятник Петру Сагайдачному (встановлений на честь 370-річчя Хотинської битви), Покровська церква, парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва «Хотинський парк». Завдяки наявності на території м. Хотин Державного історико-архітектурного заповідника, а також інших туристичних ресурсів, місто стало центром розвитку ремесел і торгівлі Буковини, що сприяє розвитку економіки, культури та туризму в Чернівецькій області.

м. Чернівці є одним із центрів пізнавального туризму в Україні. Екскурсантів приваблює історичний центр міста, сформований за доби перебування в складі Австро-Угорської імперії, крім цього, на території міста знаходяться наступні атрактивні туристичні ресурси: Чернівецький музично-драматичний театр імені Ольги Кобилянської, Кафедральний собор Святого Духа (Святодухівський собор), Чернівецька обласна філармонія ім. Д. Гнатюка, Костел Серце Ісуса, Чернівецький краєзнавчий музей, Свято-Миколаївський собор, ботанічний сад Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Соборна площа.

Інтерес туристів до даної дестинації різко зріс після внесення 28 червня 2011 року Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (колишньої Резиденції митрополитів Буковини і Далмації) до Списку всесвітньої спадщини Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО). На цьому прикладі можна прослідкувати вплив включення пам'ятки культури до Переліку світової спадщини ЮНЕСКО на зміну динаміки екскурсійних прибуттів. Також становить науковий інтерес аналіз впливу на динаміку туристичних прибуттів до центрів пізнаваль-

ного туризму (зокрема, до м. Чернівці) як глобальних (пандемія коронавірусів), так і регіональних чинників (війна Росії проти України, починаючи з 2014 р.).

Висновки. Сучасні світові тенденції вимагають формування нових економічних умов з інноваційним характером економічних відносин. Одним із найбільш перспективних напрямів інноваційного економічного розвитку України вітчизняні і зарубіжні експерти відзначають кластерний підхід до структурування економіки, вивчення стратегій національної, регіональної, міжнародної економічної політики та підвищення конкурентоспроможності продукції і послуг на ринку. Створення та успішна діяльність Подільсько-Буковинського туристичного кластеру призвели до підвищення якості туристичних послуг і більш ефективного використання туристичних ресурсів. Основними перевагами цього туристичного кластеру є: максимально дієве

використання туристичних ресурсів; підвищення привабливості кластеру для інвестування; розширення асортименту туристичних продуктів та послуг і підвищення їх якості; взаємовигідне співробітництво, яке сприяє більш активному обміну інформацією, технологіями, досвідом, підвищенню кваліфікації працівників; створення нових робочих місць шляхом залучення працівників різних видів економічної діяльності в обслуговування туристів; учасники Подільсько-Буковинського туристичного кластеру отримують більше можливостей та за проаналізованими в статті даними статистики – вищі прибутки; покращення екології завдяки скоординованим діям усіх учасників туристичного кластеру в цій сфері. Також важливим є те, що кластерна модель, крім співробітництва, передбачає також і конкуренцію між підприємствами, що сприяє подальшому розвитку Подільсько-Буковинського туристичного кластеру.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрусак Н. С. Рекреаційно-туристичні кластери як ефективний інструмент міжрегіональної та міжнародної співпраці. *Географія та туризм*. 2014. Вип. 28. С. 75-86. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gt_2014_28_8
2. Голод А. П., Крижанівський Т. Я., Дудаш О. І. Розвиток туристичних кластерів як стратегічний напрям регіональної політики. *Економіка та суспільство*. 2024. № 70. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-70-182>
3. Ковтуник І. І. Географічне положення Хмельницької області як чинник розвитку туризму / матеріали міжнародної мультидисциплінарної наукової інтернет-конференції [«Дев'яносто треті економіко-правові дискусії. Серія: соціальні та гуманітарні науки»]: зб. наук. праць. Секція 14. Географічні науки. (Львів, 28-29 січня 2025 р.). 18 годин (0,6 кредитів ECTS) / Громад. орг. «Наукова спільнота», Вища школа управління та адміністрації в Ополі (Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu) (Польща). Львів, 2025. С. 134-135. URL: <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5146/>.
4. Ковтуник І. І. Перспективи розвитку туризму в Хмельницькій області. *Звітна конференція викладачів, докторантів і аспірантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Секція «Економічних дисциплін», Випуск 19. Том 1. (3-4 березня 2020 р.). Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський, 2020. С. 91-92. URL: <http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/bitstream/handle/123456789/4628/Naukovi-pratsi-K-PNU-im.I.-Ohienka-zbirnyk-za-pidsumkamy-zvitnoi-naukovoi-konferentsii%e2%80%93Vyp.19.%e2%80%93T.1.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
5. Ковтуник І. І. Природно-географічні рекреаційні ресурси та курортні території Поділля. *Агросвіт*. 2020. № 11. С. 122-126. [10.32702/2306-6792.2020.11.122](https://doi.org/10.32702/2306-6792.2020.11.122)
6. Ковтуник І. І. Рекреаційні ресурси Хмельниччини. *Хмельниччина туристична: історико-культурні, природно-географічні та економічні аспекти розвитку*: колективна монографія [кол. авторів; за ред.: С. А. Копилов (гол. ред.), С. Е. Баженова (наук. ред.)]. Кам'янець-Подільський: Кам.-Под. нац. ун. ім. Івана Огієнка, 2015. С. 98-119.
7. *Концептуальні підходи до організації та діяльності туристичних кластерів: монографія* [за ред.: І. В. Давиденко, О. Л. Михайлюк]. К.: ФОП Гуляєва В. М., 2020. 497 с. URL: <https://dspace.oneu.edu.ua/items/c8bea295-d824-43d4-91eb-f67e01b17947>
8. Мазур В. С., Галько О. В. Туристичний кластер – інструмент регіонального розвитку та економічного зростання. *Стратегія економічного розвитку України*. 2022. № 50. С. 134-149. <https://doi.org/10.33111/sedu.2022.50.134.149>
9. Смирнов І. Г. Туристичний кластер як консорціум туристичних міст (з досвіду Словаччини). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2013. № 1042. URL: <https://periodicals.karazin.ua/irtb/article/view/6216>
10. Kovtunyk I. I., Ishchenko Y. O., Yuvsechko Y. V., Tychyna V. P., Datsko T. O. Social changes that occurred on the European Continent due to the war in Ukraine. *Revista de cercetare și intervenție socială*. (Romania). 2023. Volume 82. P. 38-49. <https://doi.org/10.33788/rcis.82.3>
11. Obadac A. Specificities of EU cluster policies. *Journal of Enterprising Communities: People and Places in the Global Economy*. 2013. Vol. 7(1). P.23-35. <https://doi.org/10.1108/17506201311315581>
12. Reve T., Sasson A. Theoretical and methodological advances in cluster research. *Competitiveness Review*. 2015. Vol. 25(5). P.524-539. <https://doi.org/10.1108/CR-06-2015-0062>

Стаття надійшла до редакції 21.10.2025

Стаття рекомендована до друку 22.11.2025

Опубліковано 30.11.2025

Inna Kovtunyk, PhD, Senior Lecturer of the Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National University tourism and hotel-restaurant business department, Natural Sciences and Economics faculty, Ohiienko str., 61, Kamianets-Podilskyi, Khmelnytska reg., Ukraine, 32301, e-mail: kovtunyk.inna@kpnu.edu.ua, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1484-0708>

TOURISM CLUSTER AS AN ELEMENT OF THE TERRITORIAL-FUNCTIONAL STRUCTURE OF THE RECREATIONAL COMPLEX AND AN INNOVATIVE MECHANISM OF TOURISM DEVELOPMENT IN THE COUNTRIES OF THE WORLD

Modern world trends require the formation of new economic conditions with an innovative nature of economic relations. Domestic and foreign experts note that one of the most promising areas of innovative economic development of Ukraine is the cluster approach, which is the subject of scientific research, to structuring the economy, studying strategies of national, regional, international economic policy and increasing the competitiveness of products and services in the market. The implementation of the European strategy for the socio-economic development of Ukraine is aimed at creating competitive advantages of the state in various types of economic activity, including tourism, what is the purpose of scientific research. The following methods were used in the scientific work: general philosophical, systemic approach, structural analysis, induction, deduction, comparative, functional, modeling. Research results: The development of tourism clusters as a trend of increasing national and regional competitiveness is one of the components of a modern innovative economy. World practice shows that clustering has a decisive impact on the process of strengthening competitiveness and accelerating innovations, including in the tourism industry. The Podilsko-Bukovynskyi tourist cluster is unique in terms of the availability of tourist resources on its territory. This is explained by the advantageous features of its geographical location and the wealth of tourist potential. The Podilsko-Bukovynskyi cluster, called the "Podilsko-Bukovynske necklace", includes the cities of Kamianets-Podilskyi, Khotyn, Chernivtsi, thus forming a conditional necklace on the map. Scope of application of scientific research results: Tourism cluster created with the aim of tourism developing, its popularizing, attracting investment into the cluster, increasing tourist demand, promoting regional development. Conclusions: Studying the cluster is an important task in terms of its significance for the development of not only regional tourism but also national and international tourism.

Keywords: tourist flows, development prospects, Podilsko-Bukovynskyi tourist cluster, tourist cluster, tourism.

REFERENCES

1. Andrusiak, N. S. (2014) Recreational-touristic clusters as an effective instrument for interregional and international cooperation, *Geografiya ta turyzm*, vol. 28, 75-86. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gt_2014_28_8. (in Ukrainian)
2. Golod, A. P., Kryzhanivskyi, T. Y., Dudash, O. I. (2024) Development of tourism clusters as a strategic area of regional policy, *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 70. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-70-182> (in Ukrainian)
3. Kovtunyk, I. I. (2025) Geographical location of Khmelnytska region as a factor in tourism development, *Zbirnyk naukovykh praz na mizhnarodniy multydystrylinarniy naukviy internet-konferentsii* [Conference proceedings of the international multidiscipline scientific internet-conference], Public organization "Scientific society", Higher School of Management and Administration in Opole (Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu), Lviv, Ukraine, pp. 134-135. Available at: <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-5146/>. (in Ukrainian)
4. Kovtunyk, I. I. (2020) Prospects for tourism development in Khmelnytska region, *Zbirnyk naukovykh praz na Zvitniy konferentsii vykladachiv, doktorantiv i aspirantiv Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National University* [Conference proceedings of the Zvitniy konferentsii vykladachiv, doktorantiv i aspirantiv], Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National University, Kamianets-Podilskyi, Ukraine, pp. 91-92. Available at: <http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/bitstream/handle/123456789/4628/Naukovi-pratsi-K-PNU-im.I.-Ohiienka-zbirnyk-za-pidsumkamy-zvitnoi-naukovoi-konferentsii%e2%80%93Vyp.19.%e2%80%93T.1.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. (in Ukrainian)
5. Kovtunyk, I. I. (2020) Natural-geographic recreational resources and resort territories of Podillya", *Agrosvit*, vol. 11, pp. 122-126. [10.32702/2306-6792.2020.11.122](https://doi.org/10.32702/2306-6792.2020.11.122) (in Ukrainian)
6. Kovtunyk, I. I. (2015) *Rekreasiyni resursy Khmel'nychyna* [Recreational resources of Khmelnychyna], *Khmel'nychyna turystychna: istoryko-kul'turni, pryrodno-geohrafichni ta ekonomichni aspekty rozvytku* [Touristic Khmelnytsyna: historical-cultural, natural-geographic and economical aspects of development], Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National University, Kamianets-Podilskyi, Ukraine. (in Ukrainian)
7. Davydenko, I. V., Myhayliuk, O. L. (2020) *Konzeptualni pidhody do organitsii ta diyalnosti turystychnykh clusteriv* [Conceptual approaches to the organization and activities of touristic clusters], FOP Guliayeva, Kyiv, Ukraine. Available at: <https://dspace.oueu.edu.ua/items/c8bea295-d824-43d4-91eb-f67e01b17947> (in Ukrainian)
8. Mazur, V. S., Galko, O. V. (2020) Tourism cluster – a tool for regional development and economic growth, *Strategiya ekonomichnogo rozvytku Ukrainy*, vol. 50, 134-149. <https://doi.org/10.33111/sedu.2022.50.134.149> (in Ukrainian)

9. Smyrnov, I. G. (2013), Tourist cluster as a consortium of tourist cities (from the experience of Slovakia), *Visnyk Kharkivskogo natsionalnogo universytetu imeni V. N. Karazina*, vol. 1042. Available at: <https://periodicals.karazin.ua/irtb/article/view/6216> (in Ukrainian)
10. Kovtunyk, I. I., Ishchenko, Y. O., Yuvsechko, Y. V., Tychyna, V. P., Datso, T. O. (2023), Social changes that occurred on the European Continent due to the war in Ukraine, *Revista de cercetare și intervenție socială*. (Romania), vol. 82, 38-49. <https://doi.org/10.33788/rcis.82.3>.
11. Obadac, A. (2013) Specificities of EU cluster policies. *Journal of Enterprising Communities: People and Places in the Global Economy*, 7(1), 23-35. <https://doi.org/10.1108/17506201311315581>
12. Reve, T., and Sasson, A. (2015) Theoretical and methodological advances in cluster research. *Competitiveness Review*, 25(5), 524-539. <https://doi.org/10.1108/CR-06-2015-0062>

The article was received by the editors 21.10.2025

The article is recommended for printing 22.11.2025

Published 30.11.2025

<https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-20>
УДК 338.48:640.43:502.131.1

КОНЦЕПЦІЯ «SLOW FOOD» ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗБЕРЕЖЕННЯ ГАСТРОНОМІЧНОЇ СПАДЩИНИ ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Оболентцева Лариса Володимирівна

докт. екон. наук, професор,
професор кафедри світової політики,
дипломатії та туристичного бізнесу
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
майдан Свободи, 4, м. Харків, Україна, 61022
e-mail: obolentseva@karazin.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7085-6902>

Стаття присвячена дослідженню концепції «Slow Food» як одного з ефективних інструментів збереження гастрономічної спадщини та реалізації принципів сталого розвитку в умовах глобалізаційних трансформацій сучасної економіки. Обґрунтовано, що поширення мереж швидкого харчування та стандартизація меню й сировинних компонентів призводять до поступової втрати локальної кулінарної самобутності, знецінення традиційних гастрономічних знань і зниження культурної ролі харчування в суспільстві. В такій ситуації концепція «Slow Food» розглядається як альтернативна модель розвитку харчової та ресторанної сфери, спрямована на відновлення цінності локальних продуктів, традиційних технологій приготування їжі та усвідомленого ставлення до процесу споживання. У роботі систематизовано ідеологічні засади руху «Slow Food», розкрито його історичні передумови та охарактеризовано ключові принципи - «чистота», «чесність» і «смак», які формують концептуальну основу відповідального виробництва й споживання харчових продуктів. Доведено, що зазначені принципи охоплюють не лише гастрономічний, а й екологічний, соціальний та етичний виміри, забезпечуючи гармонізацію взаємодії між виробниками, споживачами та природним середовищем. Особливу увагу приділено аналізу взаємозв'язку між філософією «Slow Food» і концепцією здорового харчування, зокрема, в частині формування усвідомленої харчової поведінки, зниження ризиків надмірного споживання, скорочення харчових відходів і покращення фізичного та психоемоційного благополуччя людини. Обґрунтовано, що інтеграція принципів «Slow Food» у діяльність сучасних ресторанних закладів сприяє розвитку коротких ланцюгів постачання, підтримці локальних фермерських господарств, збереженню традиційних кулінарних практик і формуванню унікального гастрономічного досвіду споживачів. Показано, що реалізація цієї концепції позитивно впливає на туристичну привабливість регіонів, формування локальних гастрономічних брендів та підвищення соціально-економічної стійкості територій. Акцентовано увагу на особливостях поширення ідей «Slow Food» в Україні, де, попри зростання інтересу до здорового харчування, філософія «повільної їжі» та «повільного життя» залишається недостатньо інституціоналізованою. Зроблено висновок, що концепція «Slow Food» має значний потенціал як комплексний інструмент збереження гастрономічної спадщини, формування відповідальної споживчої культури та впровадження принципів сталого розвитку в умовах сучасних глобальних викликів.

Ключові слова: Slow Food, гастрономічна спадщина, сталий розвиток, ресторанний бізнес, відповідальне споживання, здорове харчування, локальні продукти, гастрономічна культура.

Як цитувати: Оболентцева Л.В. Концепція «Slow Food» як інструмент збереження гастрономічної спадщини та сталого розвитку. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносин. Економіка. Країнознавство. Туризм»*. 2025. № 22. С. 201-212. DOI: <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-20>

In cites: Obolentseva L. (2025). The «Slow Food» concept as a tool for preserving gastronomic heritage and sustainable development. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series International Relations. Economics. Country Studies. Tourism*, (22), 201-212. <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-20> (in Ukrainian)

Постановка проблеми. У XXI столітті глобалізаційні процеси перетворилися на одну з визначальних рис сучасного економічного розвитку, істотно впливаючи на структуру та динаміку світової економіки. Їхній вплив поширюється практично на всі сфери суспільного життя, зокрема й на функціонування підприємств туристичної індустрії, у тому числі ресторанного бізнесу, і взагалі, закладів харчування всіх форматів. Активне розширення мереж швидкого харчування, уніфікація меню та сировинних компонентів, а також домінування орієнтації на оперативність обслуговування споживачів нерідко спричиняють поступову втрату самобутніх національних кулінарних традицій і гастрономічної ідентичності окремих країн і регіонів. Реакцією на зазначені тенденції стало формування та розвиток суспільних і професійних рухів, спрямованих на збереження локальних кулінарних практик, підтримку екологічно відповідального виробництва та утвердження автентичного, усвідомленого підходу до харчування.

Одним із актуальних трендів розвитку ресторанного бізнесу в сучасних умовах є посилення уваги до питань безпечності та відповідального споживання. Зростаюча екологічна свідомість суспільства зумовлює переосмислення харчових звичок і споживчих пріоритетів, спонукаючи людей робити більш усвідомлений вибір продуктів та способів їхнього споживання. У такій ситуації особливого поширення набуває концепція «Slow Food», яка протиставляє себе глобальній уніфікації та масовому виробництву, акцентуючи увагу на якості, походженні продуктів і культурній цінності процесу споживання їжі.

Особливої ваги проблема набуває у контексті реалізації принципів сталого розвитку, які передбачають формування відповідальних моделей виробництва й споживання, зменшення негативного впливу на довкілля та підтримку локальних економік. Концепція «Slow Food», орієнтована на якість, екологічну безпечність, етичність і культурну цінність харчування, відповідає сучасним викликам і, водночас, залишається недостатньо опрацьованою в наукових дослідженнях у сфері економіки туризму та ресторанного бізнесу.

Актуальність теми також посилюється зростанням суспільного інтересу до здорового харчування та якості життя, що зумовлює переосмислення харчових звичок і споживчих пріоритетів. Усвідомлене споживання, притаманне філософії «Slow Food», дедалі частіше розглядається як чинник покращення фізичного і психоемоційного стану людини, а також як складова формування сталих моделей поведінки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасному науковому дискурсі концепція «Slow Food» розглядається як багатовимірне явище, що поєднує культурологічний, соціально-економічний та

еколого-управлінський виміри. Ранні теоретичні праці та узагальнення зосереджуються на ідеології руху, інтерпретуючи «Slow Food» як альтернативу індустріалізованим продовольчим системам і як рамку для «нової гастрономії». Також важливими є концептуальні узагальнення, пов'язані з витоками руху та його ідейним позиціонуванням як «філософії життя», що протиставляється прискореним моделям споживання.

Parkins W., Geoffrey C. [1] розглядають концепцію Slow Living як соціокультурну відповідь на прискорення темпів сучасного життя. Автори аналізують ідеологічні засади «повільного життя», його прояви у повсякденних практиках, споживанні та культурі, підкреслюючи значення цієї концепції для формування усвідомленого способу життя та сталого розвитку суспільства.

K. van Bommel та A. Spicer [2] аналізують рух Slow Food як простір боротьби між різними ідеологічними та організаційними баченнями розвитку харчових систем, а також показують, що Slow Food поєднує елементи опору глобалізованим продовольчим практикам із внутрішніми суперечностями щодо автентичності, інклюзивності та інституціоналізації руху.

У монографії Andrews Geoff [3] розкрито становлення та розвиток руху Slow Food як поєднання гастрономічного задоволення з політичними, соціальними та екологічними ідеями. Дослідник показує, що Slow Food виступає формою культурного спротиву глобалізованим харчовим системам і водночас інструментом збереження локальної ідентичності, біорізноманіття та принципів сталого розвитку.

M. Fonte [4] досліджує трансформації продовольчих систем і моделей споживання в умовах пізньої модерності з акцентом на формування ризикосприйняття споживачів. Авторка аналізує соціальні, культурні та інституційні чинники, які визначають вибір харчових практик, підкреслюючи зростання значення альтернативних моделей споживання, орієнтованих на безпеку, якість та сталий розвиток.

У роботі Wills B., Sidsaph H. [5] розглядається рух Slow Food у контексті альтернативних продовольчих мереж як форми громадської ініціативи та інструменту впливу на продовольчу політику й споживчі практики. Вчені аналізують ідеологічні засади, організаційну структуру та лобістський потенціал руху, підкреслюючи його роль у просуванні принципів сталого розвитку, локалізму та захисту гастрономічної спадщини.

Andersson T., Mossberg L., Therkelsen A. [6] розглядають взаємодію харчування й туризму як синергійний чинник розвитку дестинацій через призму споживання, виробництва та управління територіями. Науковці підкреслюють роль гастрономії у формуванні туристичного досвіду, локальної іден-

тичності та сталого розвитку, акцентуючи необхідність інтегрованого підходу до розвитку продовольчих і туристичних систем.

Ilbery B., Maye D. [7] досліджують альтернативні ланцюги постачання продовольства та обґрунтовують, що скорочення ланцюгів постачання сприяє підвищенню економічної стійкості фермерських господарств, збереженню регіональної ідентичності та формуванню доданої вартості локальної продукції.

У статті Fischler C. [8] їжа розглядається як ключовий соціокультурний феномен, тісно пов'язаний із формуванням особистої та колективної ідентичності. Автор доводить, що харчові практики відображають соціальні норми, культурні цінності та механізми самоідентифікації, виступаючи важливим маркером належності до певної спільноти або культури.

Leitch A. [9] рух Slow Food аналізує кризу призми політики харчування та формування європейської ідентичності на прикладі італійської гастрономічної культури; показує, що харчові практики й символи традиційних продуктів виступають інструментами культурної та політичної репрезентації, через які Slow Food сприяє захисту локальної ідентичності в умовах європейської інтеграції.

Окремий масив праць присвячено зв'язку «Slow Food» із сталим туризмом та розвитком дестинацій. Значна кількість публікацій фокусується на поведінкових і маркетингових аспектах, а саме: мотивах вибору локальної їжі туристами, чинниках привабливості гастрономічних продуктів і ролі «автентичності» в досвіді споживача. Також у прикладних дослідженнях у сфері гастрономічного туризму розглядаються принципи Slow Food як предиктори інтересу до локальної гастрономії та як підґрунтя для формування туристичних пропозицій.

Sims R. [10] розглядає локальну їжу як ключовий елемент поєднання простору, культури та туристичного досвіду; обґрунтовує, що включення місцевих продуктів і кулінарних традицій у туристичні пропозиції підвищує сприйняття автентичності дестинації та, водночас, виступає інструментом сталого розвитку туризму й підтримки локальної економіки.

Stalmirska A.M. [11] вивчає роль локальної їжі у розвитку туристичних дестинацій з позиції сторони пропозиції, зокрема, виробників, закладів гостинності та організацій управління дестинаціями. На основі якісного дослідження авторка показує багатовимірність поняття «локальна їжа» та обґрунтовує її значення як інструменту диференціації дестинації, підтримки місцевої економіки й сталого розвитку туризму.

У статті Alderighi M., Bianchi C., Lorenzini E. [12] аналізується вплив локальних гастрономічних спеціалітетів на рішення туристів відвідати або пов-

торно відвідати туристичну дестинацію з позицій попиту. В роботі досліджено, чи стимулює локальна їжа розширення туристичного ринку, чи переважно перерозподіляє попит між підприємствами, та доведено, що гастрономічна унікальність може виступати важливим чинником конкурентоспроможності й привабливості дестинації.

Birch D., Memery J. [13] досліджує розрив між намірами туристів споживати локальні продукти та їхньою реальною поведінкою під час подорожей. Автори виявляють чинники, які перешкоджають реалізації проекологічних і проавтентичних намірів туристів, та обґрунтовують необхідність створення відповідних умов і комунікаційних стратегій для стимулювання споживання локальної їжі в дестинаціях.

Everett S., Aitchison C. [14] розкривають роль гастрономічного туризму у збереженні та відтворенні регіональної ідентичності. В роботі доведено, що локальна їжа виступає важливим культурним і соціально-економічним ресурсом сталого розвитку регіону, сприяючи зміцненню місцевої самобутності та підвищенню туристичної привабливості території.

Tregear A. [15] здійснено критичний огляд наукових підходів до дослідження альтернативних і локальних продовольчих мереж та окреслено ключові напрями подальших наукових розвідок у цій сфері. В дослідженні зацентровано увагу на необхідності глибшого аналізу соціальних, інституційних і економічних механізмів функціонування локальних харчових систем та їхньої ролі у сталому розвитку сільських територій.

У статті Richards G. [16] простежується еволюція гастрономічних туристичних практик - від споживання їжі як базової потреби до формування спільнот та комплексних гастрономічних просторів. Автор обґрунтовує, що гастрономія перетворюється на важливий елемент культурного досвіду й територіальної ідентичності, суттєво впливаючи на брендинг дестинацій і розвиток сучасного туризму.

Lane B. [17] розглядаються стратегії сталого розвитку сільського туризму як інструмент поєднання економічного зростання з охороною природної та культурної спадщини. В дослідженні обґрунтовано необхідність комплексного, довгострокового підходу до планування сільського туризму, орієнтованого на залучення місцевих громад і збереження ресурсної бази територій.

Український науковий простір також демонструє зростання інтересу до тематики Slow Food у зв'язку з гастрономічним туризмом, з'являються праці, де концепція розглядається як основа стратегічних підходів розвитку гастротуризму та локальних продуктів.

У статті А. А. Чалої [18] обґрунтовано стратегію впровадження концепції Slow Food як інструменту

зміцнення конкурентних позицій ресторанів; доведено, що інтеграція принципів локальності, якості та етичного споживання сприяє формуванню унікальної ціннісної пропозиції, підвищенню лояльності споживачів і довгостроковій сталості ресторанного бізнесу.

О. В. Ткачук та О. Ф. Щапін [19] розглядають концепцію Slow Food як інноваційний напрям розвитку ресторанного бізнесу в сучасних умовах; обґрунтовують її впровадження як інструмент підвищення якості послуг, формування унікальної гастрономічної пропозиції та адаптації закладів ресторанного господарства до принципів сталого розвитку.

М. Л. Братіцел [20] досліджує роль національних екокультурних традицій у формуванні концепцій сучасних ресторанних закладів. Авторка обґрунтовує, що інтеграція екологічних цінностей і національної культурної спадщини сприяє створенню автентичного гастрономічного середовища, підвищенню конкурентоспроможності закладів та розвитку сталих практик у ресторанному господарстві.

У роботі В. В. Удовиченка [21] розглядається еволюція руху Slow Food від громадської ініціативи до цілісного концепту еногастрономічного туризму; обґрунтовується значення Slow Food як інструменту збереження гастрономічної спадщини, розвитку локальних продовольчих систем і формування сталих туристичних практик на регіональному рівні.

У дослідженні Ф. А. Тихомірової [22] вивчено розвиток руху Slow Food в Україні крізь призму формування нарративу Одеської локальної кухні; а також показано, що концепція Slow Food виступає інструментом переосмислення гастрономічної спадщини, конструювання регіональної ідентичності та інтеграції локальних кулінарних традицій у культурний і туристичний простір.

М. О. Рябенюк [23] проаналізовано сучасні тенденції та перспективи розвитку нових форматів закладів ресторанного господарства в умовах трансформації споживчих уподобань і ринкового середовища. Показано доцільність впровадження інноваційних, концептуальних і нішевих форматів як інструменту підвищення конкурентоспроможності ресторанного бізнесу та його адаптації до вищої сталого розвитку.

У матеріалах конференції А. П. Рябіної та Д. І. Ярмолюк [24] розглянуто перспективи розвитку харчування за концепцією Slow Food в Україні в контексті сучасних викликів сталого розвитку бізнесу. Автори акцентують увагу на потенціалі Slow Food як важелю підтримки локальних виробників, формування екологічно відповідального споживання та диверсифікації ресторанних і туристичних пропозицій.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування концепції «Slow Food» як інструменту збереження гастрономічної спадщини та сталого розвитку, а

також аналіз її впливу на формування відповідальних моделей споживання, здорового харчування і практик функціонування сучасних ресторанних закладів.

Виклад основного матеріалу. Концепція «Slow food» (походить від англ. slow - «повільний» та food - «їжа») являє собою рух, спрямований на утвердження принципів здорового та усвідомленого харчування, передбачає збереження національної й регіональної гастрономічної спадщини, а також підтримку соціально-культурних традицій спільного вживання їжі як важливого елементу формування колективної ідентичності та міжособистісної взаємодії.

Рух «slow food» сформувався понад три десятиліття тому у якості протиположності стрімкому поширенню та домінуванню індустрії швидкого харчування. Його зародження відбулося в Італії у 1986 році, коли група прихильників гастрономічної культури на чолі з Карло Петріні висловила протест проти відкриття першого закладу фастфуду поблизу Іспанських сходів у Римі. Ключовим завданням цього руху стало збереження національної кулінарної спадщини, захист регіональних гастрономічних традицій і підтримка локальних виробників продуктів харчування, які опинилися в нерівних конкурентних умовах через цінову політику та високі темпи обслуговування мереж швидкого харчування.

Завдяки наполегливості та активній громадській позиції Карло Петріні ініціатива швидко набула широкого визнання та згодом переросла у міжнародний рух. Запропоновані ним ідеї стали своєрідною альтернативою процесам масової стандартизації гастрономічної культури, оскільки орієнтувались на відновлення цінності локальної самобутності. У межах цієї концепції активно популяризувалися природні, екологічно відповідальні підходи до виробництва продуктів харчування та традиційні способи їх приготування, що сприяло формуванню усвідомленого ставлення до їжі й культурної спадщини.

За результатами наукових досліджень встановлено, що звичка споживати їжу в прискореному темпі призводить до втрати приблизно третини потенційного задоволення від життя [3; 13]. Така втрата значною мірою зумовлена неповною активацією смакових рецепторів, які не встигають повноцінно реагувати в умовах поспіху. Карло Петріні у своїх працях і публічних виступах наголошує на необхідності перетворення приймання їжі на усвідомлений і ціннісно наповнений процес, що дає змогу зупинитися, зосередитися та відчути не лише гастрономічні, а й естетичні аспекти харчування [25].

Водночас численні дослідження свідчать, що систематичне споживання фастфуду та харчування «на ходу» істотно підвищує ризик розвитку різноманітних порушень, які негативно впливають на стресостійкість організму, знижують креативний

потенціал особистості та підвищують ймовірність депресивних станів, що обґрунтовує актуальність формування раціональних і збалансованих моделей харчування [15; 16]. Дана інформація є ключовою для усвідомлення ідеології Slow Food, оскільки між сенсорним сприйняттям їжі та фізіологічною реакцією організму існує тісний взаємозв'язок. Чим більш привабливими є зовнішній вигляд і смакові характеристики страви, тим активніше запускаються механізми роботи травної системи.

Узагальнюючи ідеологічні засади концепції «slow food», слід зазначити, що її філософія ґрунтується на принципах екологічної відповідальності, чесності та отримання повноцінного смакового задоволення, які пронизують усі етапи харчового ланцюга - від виробництва продуктів до їх безпосереднього споживання. Принципи концепції «slow food» ґрунтуються навколо трьох взаємопов'язаних аспектів, які визначають його ідеологію та практичну реалізацію (табл. 1).

Заснована у 1989 році, організація Slow Food International демонструє сталу динаміку розвитку, поступово поширюючи свої ідейні засади на глобальному рівні. Водночас даний рух не обмежується виключно сферою харчування, а охоплює більш широкий спектр суспільних процесів, зокрема, подорожі, міське планування, освітні практики та підходи до усвідомленого уповільнення темпів життя, включно з аспектами здорового старіння.

Важливим етапом інституціоналізації цих ідей стало створення у 1999 році Інституту Повільності (The World Institute of Slowness), діяльність якого зосереджена на науковому дослідженні та практичному впровадженні принципів «slow» у різні сфери людської діяльності з метою відновлення балансу між людиною, природним середовищем і внутрішньою гармонією особистості.

Рух Slow Food виконує значно ширшу функцію, ніж охорона гастрономічної спадщини: він сприяє формуванню передумов для сталого розвитку регіонів, підвищує їхню туристичну привабливість та інтегрує локальні продукти у глобальний культурно-економічний простір, забезпечуючи їхню впізнаваність і цінність на міжнародному рівні.

Визначальну роль у цьому процесі відіграє усвідомлений вибір споживачів, які фактично стають партнерами виробників, завдяки підтримці результатів їхньої праці. Придбання таких продуктів дозволяє зберігати унікальні сорти рослин і порід тварин, сприяє відтворенню традиційних технологій виробництва, а також формуванню й розвитку локальних гастрономічних брендів, а це, в свою чергу, посилює економічну та культурну стійкість регіонів.

Концепція Slow Food дедалі активніше інтегрується в практику функціонування сучасних ресторанних закладів, у яких шеф-кухарі орієнтуються на використання локальних інгредієнтів, сезонної

Таблиця 1
Table 1

**Принципи ідеології «slow food»
Principles of the «slow food» ideology**

Принцип/ Principle	Обґрунтування / Justification
Чистота / Clean	У межах концепції «slow food» особлива увага приділяється екологічній безпечності продуктів харчування. Йдеться про вирощування сировини без застосування хімічних добрив, пестицидів і штучних стимуляторів росту, які негативно впливають на стан довкілля та біорізноманіття. Орієнтація на локальні продукти сприяє скороченню транспортних витрат, зменшенню викидів вуглецю та загального екологічного навантаження, що відповідає принципам сталого розвитку / Within the concept of «slow food», special attention is paid to the environmental safety of food products. This refers to the cultivation of raw materials without the use of chemical fertilizers, pesticides and artificial growth stimulants, which negatively affect the environment and biodiversity. Focusing on local products helps reduce transportation costs, carbon emissions and the overall environmental burden, which is in line with the principles of sustainable development
Чесність / Fair	Продукція, виготовлена відповідно до філософії «slow food», нерідко має вищу вартість, що зумовлено використанням екологічно чистих технологій і ручної праці. В той же час, важливою умовою залишається її відносна доступність для споживачів. Реалізація цього принципу передбачає забезпечення справедливої оплати праці фермерів і виробників, підтримку малих господарств та формування етичних відносин між усіма учасниками харчового ланцюга / Products made according to the philosophy of «slow food» often have a higher cost, which is due to the use of environmentally friendly technologies and manual labor. At the same time, an important condition remains its relative accessibility for consumers. The implementation of this principle involves ensuring fair wages for farmers and producers, supporting small farms and forming ethical relations between all participants in the food chain
Смак / Good	Ключовим елементом концепції є пріоритет якості над кількістю, що досягається шляхом використання сезонних і регіональних продуктів. Страви, створені за принципами «slow food», мають не лише відповідати вимогам користі та екологічності, а й забезпечувати високий рівень органолептичного та естетичного задоволення. Дотримання цієї умови сприяє формуванню усвідомленого ставлення до їжі та гармонійному сприйняттю смаку як культурної цінності / A key element of the concept is the priority of quality over quantity, which is achieved through the use of seasonal and regional products. Dishes created according to the principles of «slow food» should not only meet the requirements of usefulness and environmental friendliness, but also provide a high level of organoleptic and aesthetic pleasure. Compliance with this condition contributes to the formation of a conscious attitude to food and a harmonious perception of taste as a cultural value

Джерело: розроблено автором за [2; 25; 26; 27]

Source: developed by the author according to [2; 25; 26; 27]

сировини та відтворення традиційних кулінарних технологій. Водночас, принципи автентичності та якості мають дотримуватися і в сегменті вуличної гастрономії, де застосування натуральних продуктів є запорукою збереження справжнього смаку страв і формування позитивного гастрономічного досвіду споживачів.

Реалізація концепції Slow Food ґрунтується на дотриманні п'ятьох ключових правил, які визначають її зміст і практичні орієнтири (рис. 1):

Правило 1. Основна увага в межах концепції Slow Food приділяється використанню натуральних продуктів фермерського походження, зокрема, свіжих овочів і фруктів, зернових культур, м'яса та молочної продукції, які, зазвичай, представлені на місцевих продовольчих ринках. На відміну від готових страв із супермаркетів, споживання яких поступово нівелює уявлення про справжній смак сільських продуктів, Slow Food орієнтує на свідомий вибір екологічно чистих інгредієнтів. Більше того, такий підхід передбачає самостійне приготування їжі, оскільки саме домашні страви розглядаються як повноцінне джерело енергії, життєвих сил і збереження здоров'я людини.

Правило 2. У межах концепції Slow Food харчові продукти мають бути позбавлені штучних хімічних добавок, які використовуються для підвищення продуктивності сільського господарства або збільшення строків зберігання, а також походити з територій із сприятливим екологічним станом.

Правило 3. Чим нижчим є рівень технологічної обробки харчових продуктів, тим повніше в них

зберігаються вітаміни, мікроелементи та інші біологічно цінні компоненти, необхідні для підтримання здоров'я. Водночас, незмінною залишається вимога щодо недопущення використання хімічних речовин у процесі виробництва й підготовки їжі, що є одним із базових принципів концепції Slow Food.

Правило 4. Повільний і усвідомлений процес вживання їжі позитивно впливає на роботу травної системи та дає можливість глибше відчутти смакові властивості страв. Фізіологічно організму необхідно близько 20 хвилин для формування сигналу про насичення, тому надмірний поспіх під час приймання їжі може призводити до переїдання та дискомфорту. У зв'язку з цим, доцільним є ретельне пережовування їжі, що сприяє кращому засвоєнню поживних речовин і підвищенню загальної якості харчування.

Правило 5. Під час вживання їжі бажано утримуватися від обговорення конфліктних або стресових питань і зосереджуватися на створенні позитивної емоційної атмосфери. Найбільш сприятливими умовами для трапези є перебування в колі близьких людей або приємної компанії, де можна спокійно насолоджуватися смаковими якостями страв і моментом спілкування, підтримуючи невимушену розмову на цікаві теми. Такий підхід не лише підсилює задоволення від їжі, а й позитивно впливає на процес травлення та загальний психофізіологічний стан організму.

Таким чином, концепцію Slow Food слід розглядати не лише як кулінарну концепцію, а як цілісний спосіб життя, орієнтований на усвідомлене став-

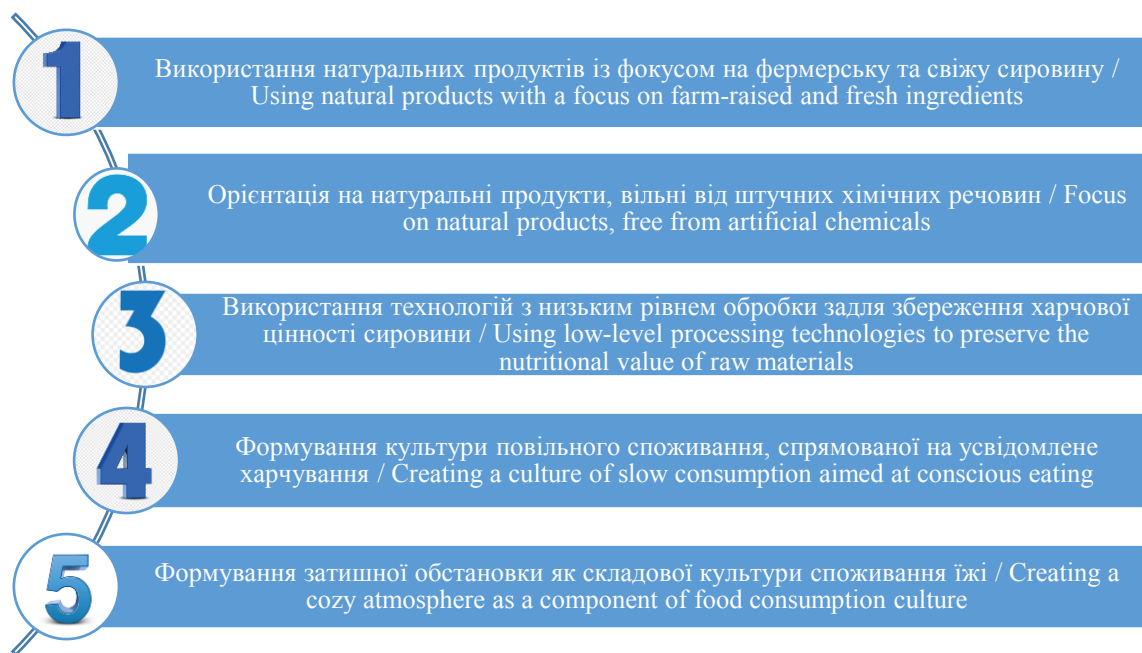

Рис. 1. Правила реалізації концепції Slow Food

Джерело: розроблено автором за [26; 27]

Fig. 1. Rules for implementing the Slow Food concept

Source: developed by the author according to [26; 27]

лення до процесів як приготування та споживання їжі, так і отримання задоволення від них. Саме такий підхід сприяє збереженню тісного зв'язку з природним середовищем, відродженню кулінарних традицій і формуванню стійких ціннісних орієнтирів, які мають суттєве значення для підтримання фізичного здоров'я та загального благополуччя людини.

Згідно розглянутої концепції, відсутнім є традиційний поділ на виробників і споживачів. Виробники виступають носіями та трансляторами унікального досвіду й знань, тоді як споживачі вважаються активними учасниками їхнього засвоєння та подальшого поширення. Взаємодія між цими сторонами повинна ґрунтуватися на партнерстві та співпраці, і забезпечувати безперервний обмін цінностями й інформацією та сприяти формуванню культури харчування, яка заснована на принципах смаку, екологічної чистоти та етичної відповідальності.

Реалізація принципів концепції Slow Food знаходить своє відображення в проведенні міських заходів, зокрема, локальних базарів та тематичних ярмарків, орієнтованих на продукцію місцевих виробників. Подібні ініціативи виконують освітню функцію, формуючи культуру усвідомленого споживання та даючи можливість відвідувачам на практиці відчувати відмінності між крафтовими продуктами та масовими товарами стандартизованого виробництва чи незрозумілого складу і походження.

У сучасних умовах розвитку продовольчого ринку, мережі швидкого харчування та великі роздрібні оператори, в результаті застосування ефективних маркетингових стратегій, утримують провідні позиції у сфері ресторанного бізнесу та харчування взагалі, поступово витісняючи локальну фермерську продукцію. Разом з тим, завдяки поширенню філософії Slow Food відбувається зміна споживчих орієнтацій, і, відповідно, бажання людей більш свідомо підходити до вибору продуктів харчування та надання переваги свіжій фермерській продукції, у тому числі через онлайн-канали замовлення. Якщо раніше екологічно чисті продукти сприймалися переважно як елемент моди для обмеженого сегмента споживачів, то сьогодні вони дедалі більше інтегруються у щоденну практику харчування, де ключову роль відіграє відповідальне та зважене ставлення до власного раціону.

Отже, ідеологія Slow Food спрямована на формування відповідального підходу до вибору та споживання харчових продуктів, відродження традицій приготування їжі й активну підтримку локальних виробників. Впровадження таких принципів має комплексний позитивний ефект, оскільки забезпечує не лише зростання якості гастрономічного досвіду, а й сприяє зміцненню здоров'я населення, розвитку екологічно орієнтованого мислення та збереженню різноманіття природних ресурсів.

Необхідно зазначити, що збалансоване харчування та філософія «Slow Food» поєднані спільною світоглядною основою, яка орієнтована на збереження довкілля, підтримання фізичного благополуччя та психологічного комфорту людини. Обидві концепції зосереджуються на відповідальному ставленні до споживання їжі, перевазі натуральних інгредієнтів і усвідомленому виборі продуктів, а також на заохоченні локального виробництва. Така концепція сприяє не лише покращенню індивідуального стану здоров'я, але й формує позитивні соціальні та екологічні наслідки для суспільства загалом. Філософські засади «Slow Food» органічно доповнюють ідеї раціонального харчування, оскільки обидва напрями ґрунтуються на близьких ціннісних орієнтирах, які пов'язані із природністю, усвідомленістю та відповідальністю у виборі їжі. У сукупності ці положення формують єдину концептуальну платформу, яка визначає розвиток як підходу «Slow Food», так і сучасних уявлень про здорове харчування. Концепція «Slow Food» впливає на формування здорового харчування оскільки:

по-перше, вона ґрунтується на принципі переваги якості над обсягом споживання. Філософія «Slow Food» орієнтує людей на вибір продуктів, отриманих у природних умовах, без застосування штучних домішок, агрохімікатів чи генетично модифікованих складників. Така модель споживання сприяє збереженню біологічної цінності їжі та позитивно відображається на стані здоров'я. Концепція акцентує увагу на значенні смаку та гастрономічного задоволення, що формує більш усвідомлену культуру харчування. Орієнтація на насолоду від їжі та її органолептичні властивості стимулює зважений підхід до вибору страв і сприяє контролю харчової поведінки, допомагаючи уникати переїдання та надлишкового споживання калорій;

по-друге, важливим аспектом філософії «Slow Food» є орієнтація на підтримку локальних виробників і використання місцевої сировини. Споживання продуктів регіонального походження дозволяє суттєво скоротити тривалість транспортування та період зберігання харчових товарів. Все це позитивно позначається на стані здоров'я, оскільки раціон наповнюється корисними нутрієнтами без додаткових потенційно шкідливих домішок. Окрім оздоровчого ефекту, орієнтація на локальні продукти сприяє зменшенню вуглецевого сліду, що має важливе значення для збереження навколишнього середовища та, відповідно, для якості життя населення. Більше того, підтримка місцевих виробників стимулює розвиток регіональної економіки, зміцнює соціальні зв'язки та сприяє формуванню унікальної культури харчування, яка є невід'ємною складовою здорового й сталого способу життя;

по-третє, вагомим елементом концепції «Slow Food» є орієнтація на усвідомлене споживання, яке

передбачає помірність у харчуванні та формування відповідального ставлення до власного раціону. Усвідомлене харчування сприяє кращому розумінню потреб організму та більш зваженому контролю обсягів і якості споживаних продуктів;

по-четверте, дана концепція передбачає уважне ставлення не лише до вибору продуктів, а й до процесу їх приготування та споживання. Така практика формує раціональну культуру харчування, сприяє скороченню харчових відходів і більш ощадливому використанню природних ресурсів. Як результат, приходимо до висновку, що усвідомлене споживання органічно поєднується з принципами здорового харчування, де значення має не лише користь їжі, а і дотримання балансу між реальними потребами організму і обсягом споживання.

Сукупність зазначених аспектів охоплює екологічний та етичний виміри, що узгоджуються з високими стандартами виробництва, нормами етики й принципами соціальної справедливості, а також передбачають забезпечення гідних і відповідальних умов праці для виробників. З цієї точки зору, концепція «Slow Food» спрямована не лише на формування здорових харчових практик, а й на утвердження етичної відповідальності щодо суспільства та природного середовища. Екологічна складова

цієї філософії ґрунтується на засадах сталого землеробства, орієнтованого на зменшення негативного антропогенного впливу на довкілля. Це, в свою чергу, сприяє споживанню свіжих і якісних продуктів із підвищеною поживною цінністю, що додатково підкреслює ключову роль якості інгредієнтів у системі здорового та відповідального харчування.

Обидва підходи приділяють суттєву увагу проблемі скорочення харчових відходів як важливій складовій відповідального ставлення до їжі. Концепція усвідомленого споживання, закладена у філософії «Slow Food», заохочує раціональне планування харчування та ефективне використання наявних ресурсів, що зменшує ризик надлишкового приготування й споживання продуктів. Водночас принципи здорового харчування орієнтують на помірність і збалансованість раціону, що також сприяє зниженню обсягів харчових відходів. У сукупності такі підходи не лише підтримують екологічну відповідальність, а й сприяють більш ощадливому використанню продовольчих ресурсів та формуванню сталих моделей споживчої поведінки.

Отже, концепції «Slow Food» та «Здорового харчування» перебувають у тісній взаємодії (табл. 2), формуючи комплексний підхід до організації харчування, який одночасно орієнтований на зміцнення

Таблиця 2

Table 2

Взаємозв'язок концепцій здорового харчування та Slow Food The relationship between the concepts of healthy eating and Slow Food

Концепція «Здорове харчування» / The concept of «Healthy eating»		Концепція «Slow Food» / The concept of «Slow Food»	
Підхід до харчування / Approach to nutrition	Обґрунтування / Justification	Підхід до харчування / Approach to nutrition	Обґрунтування / Justification
Реалізація політик, спрямованих на сталий розвиток сільського господарства / Implementation of policies aimed at sustainable agricultural development	Розвиток сільського господарства не лише гарантує наявність здорових інгредієнтів, а й сприяє збереженню різноманіття живої природи та підтримці екологічної рівноваги / The development of agriculture not only guarantees the availability of healthy ingredients, but also contributes to the preservation of wildlife diversity and maintenance of balance	Реалізація заходів із підтримки локального виробництва / Implementation of measures to support local production	Орієнтація на свіжі та локально вироблені продукти дає змогу скоротити застосування консервантів, забезпечуючи вищі стандарти якості харчування / Focusing on fresh and locally produced products allows for reduced use of preservatives, ensuring higher standards of nutritional quality
Рівень відповідності продукції встановленим стандартам якості / Level of product compliance with established quality standards	Орієнтація на натуральні, органічно вирощені продукти без хімічних добавок дозволяє максимально зберегти поживні речовини та сприяє зміцненню здоров'я людини / Focusing on natural, organically grown products without chemical additives allows for maximum preservation of nutrients and contributes to strengthening human health	Формування культури відповідального споживання / Creating a culture of responsible consumption	Дотримання принципів помірності та сенсорної усвідомленості в харчуванні зменшує ймовірність переїдання і позитивно впливає на функціонування травної системи / Following the principles of moderation and sensory awareness in eating reduces the likelihood of overeating and has a positive effect on the functioning of the digestive system
Дотримання норм екологічної сталості / Compliance with environmental sustainability standards	Використання стійких аграрних практик дозволяє зменшити шкоду для довкілля, що в довгостроковій перспективі сприяє підвищенню рівня здоров'я населення / The use of sustainable agricultural practices reduces environmental damage, which in the long term contributes to improving the health of the population	Реалізація принципів циркулярної економіки у сфері харчування / Implementing circular economy principles in the food sector	Системне планування раціону в поєднанні з усвідомленим підходом до споживання дозволяє мінімізувати харчові відходи та позитивно впливає на екологічну рівновагу / Systematic diet planning combined with a conscious approach to consumption allows you to minimize food waste and has a positive impact on the balance

Складено автором
Compiled by the author

здоров'я людини та збереження навколишнього природного середовища. Такий підхід спрямований на запобігання надмірному споживанню ресурсів і мінімізацію негативного антропогенного впливу на екосистеми. Поєднання зазначених концепцій створює передумови не лише для підвищення якості індивідуального життя через покращення харчових звичок, але й для формування відповідальної суспільної поведінки, що сприяє сталому розвитку та збереженню довкілля для майбутніх поколінь.

Як уже зазначалось, важливу роль у поширенні ідей «Slow Food» відіграють численні тематичні фестивалі та громадські ініціативи, які об'єднують прихильників відповідального й усвідомленого споживання. Такі заходи засвідчують зростання суспільного інтересу до ідей відповідального харчування, сталого розвитку гастрономії, збереження природних ресурсів. Реалізація цих проєктів спрямована не лише на охорону природи та біорізноманіття, а й на формування культури усвідомленого споживання, що сприяє передачі цінної кулінарної та культурної спадщини наступним поколінням і забезпечує її сталий розвиток у майбутньому.

У контексті сучасних глобальних викликів, пов'язаних зі зростанням уваги до здорового харчування та екологічної відповідальності, важливим є вивчення та аналіз практик інтеграції концепції «Slow Food» у діяльність ресторанних закладів та виявлення її взаємозв'язку з принципами раціонального харчування.

Ресторани, що орієнтуються на ідеологію «Slow Food», зазвичай, формують меню на основі органічних і локальних продуктів, а також розробляють спеціальні пропозиції для вегетаріанців і веганів, враховуючи різноманітність харчових потреб споживачів. Більше того, такі заклади приділяють значну увагу харчовій поведінці гостей, пропонуючи страви зі збалансованим вмістом калорій та основних нутрієнтів. Подібний підхід сприяє формуванню усвідомленого ставлення до споживання їжі та підтримці здорового способу життя, поєднуючи гастрономічну якість із турботою про фізичне благополуччя відвідувачів.

В Україні концепція здорового харчування вже набула певної популярності та поступово інтегрується у повсякденні практики населення. Водночас, філософія «Slow Food» і загалом ідеї «повільного життя» наразі залишаються недостатньо розвиненими та малопоширеними. Насамперед, це зумовлено браком активних екологічних організацій і політичних сил, які могли б системно просувати відповідні цінності, формувати суспільний інтерес і забезпечувати їх ширше впровадження в громадське життя.

Висновки. У ході дослідження встановлено, що в умовах глобалізації та стандартизації харчових практик концепція «Slow Food» набуває особливої значущості як інструмент збереження гастрономічної спадщини та протидії втраті кулінарної ідентичності регіонів. Її реалізація ґрунтується на принципах «чистота», «чесність» і «смак», які забезпечують поєднання екологічної відповідальності, соціальної справедливості та високої якості гастрономічного продукту, формуючи основу сталих моделей виробництва й споживання.

Обґрунтовано, що інтеграція концепції «Slow Food» у діяльність ресторанних закладів і практики повсякденного харчування сприяє підтримці локальних виробників, формуванню здорових харчових звичок, розвитку гастрономічного туризму та підвищенню соціально-економічної стійкості регіонів. В той же час, в Україні поширення ідей «Slow Food» потребує інституційної підтримки, активізації громадських ініціатив і системної популяризації принципів усвідомленого та відповідального споживання.

Концепція «Slow Food» розглядається як дієвий інструмент формування відповідальної споживчої культури, збереження культурної самобутності та впровадження принципів сталого розвитку в умовах сучасних глобальних викликів.

Щодо перспектив подальших досліджень, то вони пов'язані з адаптацією концепції «Slow Food» до умов розвитку ресторанної сфери та гастрономічного туризму в Україні, а також із визначенням бар'єрів і можливостей її інституційного впровадження на національному та регіональному рівнях.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Parkins W., Geoffrey C. *Slow Living*. Oxford, New York: Berg, 2006. 256 p. URL: <https://doi.org/10.5040/9781350044890>
2. van Bommel K., Spicer A. Hail the Snail: Hegemonic Struggles in the Slow Food Movement. *Organization Studies*. 2011. №32(12). pp. 1717-1744. URL: <https://doi.org/10.1177/0170840611425722>
3. Andrews Geoff. *The Slow Food Story: Politics and Pleasure*. London: Pluto Press, 2008. 224 p.
4. Fonte M. Food Systems, Consumption Models and Risk Perception in Late Modernity. *The International Journal of Sociology of Agriculture and Food*. 2021. №10(1). pp. 13-21. URL: <https://doi.org/10.48416/ijaf.v10i1.337>
5. Wills B., Sidsaph H. Alternative Food Networks/Slow Food. In: Harris P., Bitonti A., Fleisher C.S., Binderkrantz A.S. (eds). *The Palgrave Encyclopedia of Interest Groups, Lobbying and Public Affairs*. Palgrave Macmillan, Cham. 2021. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-030-13895-0_221-1

6. Andersson T, Mossberg L, Therkelsen A. Food and tourism synergies: Perspectives on consumption, production and destination development. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism: Food and Tourism Synergies: Consumption and Production Perspectives*. 2017. № 17(1). pp. 1-8. URL: <https://doi.org/10.1080/15022250.2016.1275290>
7. Ilbery B, Maye D. Alternative (shorter) food supply chains and specialist livestock products in the Scottish-English borders. *Environment and Planning A*. 2005. Vol. 37(5). pp. 823-844. URL: <https://doi.org/10.1068/a3717>
8. Fischler C. Food, self and identity. *Social Science Information*. 1988. Vol. 27(2). pp. 275-292. URL: <https://doi.org/10.1177/053901888027002005>
9. Leitch A. Slow food and the politics of pork fat: Italian food and European identity. *Ethnos*. 2003. №68(4). pp. 437-462. URL: <https://doi.org/10.1080/0014184032000160514>
10. Sims R. Food, place and authenticity: Local food and the sustainable tourism experience. *Journal of Sustainable Tourism*. 2009. Vol. 17(3). pp. 321-336. URL: <https://doi.org/10.1080/09669580802359293>
11. Stalmirska A. M. Local Food in Tourism Destination Development: The Supply-Side Perspectives. *Tourism Planning & Development*. 2024. №21(2). pp. 160-177. URL: <https://doi.org/10.1080/21568316.2021.1928739>
12. Alderighi M., Bianchi C., Lorenzini E. The impact of local food specialities on the decision to (re) visit a tourist destination: Market-expanding or business-stealing? *Tourism Management*. 2016. №57. pp. 323-333. URL: <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2016.06.016>
13. Birch D., Memery J. Tourists, local food and the intention-behaviour gap. *Journal of Hospitality and Tourism Management*. 2020. №43. pp. 53-61. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2020.02.006>
14. Everett S., Aitchison C. (2008). The role of food tourism in sustaining regional identity: A case study of Cornwall. *South West England. Journal of Sustainable Tourism*. 2008. №16(2). pp. 150-167. URL: <https://doi.org/10.2167/jost696.0>
15. Tregear A. Progressing knowledge in alternative and local food networks: Critical reflections and a research agenda. *Journal of Rural Studies*. 2011. Vol. 27(4). pp. 419-430. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2011.06.003>
16. Richards G. Evolving gastronomic experiences: From food to foodies to foodscapes. *Journal of Gastronomy and Tourism*. 2015. №1(1). pp. 5-17. <https://doi.org/10.3727/216929715X14298190828796>
17. Lane B. Sustainable rural tourism strategies: A tool for development and conservation. *Journal of Sustainable Tourism*. 1994. Vol. 2(1-2). pp. 102-111. URL: <https://doi.org/10.1080/09669589409510687>
18. Оболенцева Л. В., Чала А. А. Стратегія впровадження концепції Slow Food для зміцнення конкурентних позицій ресторанів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2024. №35. С. 23-32. URL: [https://doi.org/10.25264/2311-5149-2024-35\(63\)-23-32](https://doi.org/10.25264/2311-5149-2024-35(63)-23-32)
19. Ткачук О.В., Щапін О.Ф. Впровадження Slow Food як одного з інноваційних напрямків розвитку ресторанного бізнесу. URL: <https://card-file.ontu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c4754091-aa96-4a25-a5de-df8c7efad145/content> (дата звернення: 15.12.2025)
20. Братіцел М. Л. Національні екокультурні традиції в сучасних рестораних закладах. *Культура і мистецтво у сучасному світі*. 2019. Вип. 20. С. 44-52. URL: <https://doi.org/10.31866/2410-1915.20.2019.172394>
21. Удовиченко В.В. Slow Food: від руху до концепту еногастрономічного туризму. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Географія»*. 2020. 1/2 (76/77). С. 82-88. URL: <https://doi.org/10.17721/1728-2721.2020.76-77.12>
22. Тихомірова Ф. А. Slow Food в Україні та наратив Одеської локальної кухні. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Історія»*. 2020. Вип. 57. С. 135-153. URL: <https://doi.org/10.26565/2220-7929-2020-57-08>
23. Рябенька М.О. Перспективи розвитку нових форматів закладів ресторанного господарства. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 24. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-24-51>
24. Рябініна А. П., Ярмолюк Д. І. Перспективи розвитку харчування «Slow Food» в Україні. *Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні виклики сталого розвитку бізнесу»*, м. Житомир, 3-4 листопада 2022. С.287-289. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/12/287.pdf> (дата звернення: 16.12.2025)
25. Petrini Carlo. *Slow Food Nation: Why Our Food Should Be Good, Clean, and Fair*. New York : Rizzoli Ex Libris, 2007. 304 p.
26. Офіційний сайт Slowfood UA. URL: <https://slowfood.in.ua/global-projects/food-for-change/>
27. Slow food в Україні. Нова філософія харчування. URL: https://harchi.info/blogs/san-ayt-j/slow-food-v-ukrayini#google_vignette

Стаття надійшла до редакції 19.10.2025

Стаття рекомендована до друку 22.11.2025

Опубліковано 30.11.2025

Larysa Obolentseva, Doctor of Science (Economics), Professor, Professor of Department of World Politics, Diplomacy and Travel Business, V.N. Karazin Kharkiv National University, 4, Svobody Sq., Kharkiv, Ukraine, 61022, e-mail: obolentseva@karazin.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7085-6902>

THE «SLOW FOOD» CONCEPT AS A TOOL FOR PRESERVING GASTRONOMIC HERITAGE AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT

The article is devoted to the study of the concept of «Slow Food» as one of the effective tools for preserving gastronomic heritage and implementing the principles of sustainable development in the context of globalization transformations of the modern economy. It is substantiated that the spread of fast food chains and the standardization of menus and raw materials lead to the gradual loss of local culinary identity, the depreciation of traditional gastronomic knowledge and the decline of the cultural role of food in society. In such a situation, the concept of «Slow Food» is considered as an alternative model for the development of the food and restaurant sector, aimed at restoring the value of local products, traditional cooking technologies and a conscious attitude to the consumption process. The work systematizes the ideological principles of the «Slow Food» movement, reveals its historical prerequisites and characterizes the key principles - «purity», «honesty» and «taste», which form the conceptual basis of responsible production and consumption of food products. It is proven that these principles cover not only gastronomic, but also ecological, social and ethical dimensions, ensuring the harmonization of interaction between producers, consumers and the natural environment. Particular attention is paid to the analysis of the relationship between the Slow Food philosophy and the concept of healthy eating, in particular, in terms of the formation of conscious eating behavior, reducing the risks of excessive consumption, reducing food waste and improving the physical and psycho-emotional well-being of a person. It is substantiated that the integration of the Slow Food principles into the activities of modern restaurant establishments contributes to the development of short supply chains, supporting local farms, preserving traditional culinary practices and forming a unique gastronomic experience for consumers. It is shown that the implementation of this concept has a positive impact on the tourist attractiveness of regions, the formation of local gastronomic brands and increasing the socio-economic sustainability of territories. The article focuses on the peculiarities of the spread of Slow Food ideas in Ukraine, where, despite the growing interest in healthy eating, the philosophy of «slow food» and «slow life» remains insufficiently institutionalized. It is concluded that the concept of «Slow Food» has significant potential as a comprehensive tool for preserving gastronomic heritage, forming a responsible consumer culture, and implementing the principles of sustainable development in the face of modern global challenges.

Keywords: Slow Food, gastronomic heritage, sustainable development, restaurant business, responsible consumption, healthy eating, local products, gastronomic culture.

REFERENCES

1. Parkins W., Geoffrey C. (2006). *Slow Living*. Oxford, New York: Berg. 256 p. <https://doi.org/10.5040/9781350044890>
2. van Bommel K., Spicer A. (2011). Hail the Snail: Hegemonic Struggles in the Slow Food Movement. *Organization Studies*, 32(12), 1717-1744. <https://doi.org/10.1177/0170840611425722>
3. Andrews Geoff. (2008). *The Slow Food Story: Politics and Pleasure*. London: Pluto Press. 224 p.
4. Fonte M. (2021). Food Systems, Consumption Models and Risk Perception in Late Modernity. *The International Journal of Sociology of Agriculture and Food*, 10(1), 13-21. <https://doi.org/10.48416/ijsaf.v10i1.337>
5. Wills B., Sidsaph H. (2021). Alternative Food Networks/Slow Food. In: Harris P., Bitonti A., Fleisher C.S., Binderkrantz A.S. (eds) *The Palgrave Encyclopedia of Interest Groups, Lobbying and Public Affairs*. Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-13895-0_221-1
6. Andersson T., Mossberg L., Therkelsen A. (2017). Food and tourism synergies: Perspectives on consumption, production and destination development. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism: Food and Tourism Synergies: Consumption and Production Perspectives*, 17(1), 1-8. <https://doi.org/10.1080/15022250.2016.1275290>
7. Ilbery B., Maye D. (2005). Alternative (shorter) food supply chains and specialist livestock products in the Scottish-English borders. *Environment and Planning A*, 37(5), 823-844. <https://doi.org/10.1068/a3717>
8. Fischler C. (1988). Food, self and identity. *Social Science Information*, 27(2), 275-292. <https://doi.org/10.1177/053901888027002005>
9. Leitch A. (2003). Slow food and the politics of pork fat: Italian food and European identity. *Ethnos*, 68(4), 437-462. <https://doi.org/10.1080/0014184032000160514>
10. Sims R. (2009). Food, place and authenticity: Local food and the sustainable tourism experience. *Journal of Sustainable Tourism*, 17(3), 321-336. <https://doi.org/10.1080/09669580802359293>
11. Stalmirska A. M. (2024). Local Food in Tourism Destination Development: The Supply-Side Perspectives. *Tourism Planning & Development*, 21(2), 160-177. <https://doi.org/10.1080/21568316.2021.1928739>
12. Alderighi M., Bianchi C., Lorenzini E. (2016). The impact of local food specialties on the decision to (re)visit a tourist destination: Market-expanding or business-stealing? *Tourism Management*, 57, 323-333. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2016.06.016>

13. Birch D., Memery J. (2020). Tourists, local food and the intention-behaviour gap. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 43, 53-61. <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2020.02.006>
14. Everett S., Aitchison C. (2008). The role of food tourism in sustaining regional identity: A case study of Cornwall. *South West England. Journal of Sustainable Tourism*, 16(2), 150-167. <https://doi.org/10.2167/jost696.0>
15. Tregear A. (2011). Progressing knowledge in alternative and local food networks: Critical reflections and a research agenda. *Journal of Rural Studies*, 27(4), 419-430. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2011.06.003>
16. Richards G. (2015). Evolving gastronomic experiences: From food to foodies to foodscapes. *Journal of Gastronomy and Tourism*, 1(1), 5-17. <https://doi.org/10.3727/216929715X14298190828796>
17. Lane B. (1994). Sustainable rural tourism strategies: A tool for development and conservation. *Journal of Sustainable Tourism*, 2(1-2), 102-111. <https://doi.org/10.1080/09669589409510687>
18. Obolentseva L. V., Chala A. A. (2024). Stratehiia vprovadzhenia kontseptsii Slow Food dlia zmitsnennia konkurentnykh pozytsii restoraniv [Strategy for implementing the Slow Food concept to strengthen the competitive position of restaurants]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia» [Scientific notes of the National University «Ostroh Academy»]*, (35), 23-32. [https://doi.org/10.25264/2311-5149-2024-35\(63\)-23-32](https://doi.org/10.25264/2311-5149-2024-35(63)-23-32)
19. Tkachuk O. V., Shchapina O. F. (2021). Vprovadzhenia Slow Food yak odnogo z innovatsiinykh napriamkiv rozvytku restorannoho biznesu [Introducing Slow Food as one of the innovative directions of restaurant business development]. <https://card-file.ontu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c4754091-aa96-4a25-a5de-df8c7efad145/content>
20. Bratitsel M. L. (2019). Natsionalni ekokulturni tradytsii v suchasnykh restorannykh zakladakh [National eco-cultural traditions in modern restaurants]. *Kultura i mystetstvo u suchasnomu sviti [Culture and art in the modern world]*, (20), 44-52. <https://doi.org/10.31866/2410-1915.20.2019.172394>
21. Udovychenko V. V. (2020). Slow Food: Vid rukhu do kontseptu enohastronomichnoho turyzmu [Slow Food: from a movement to the concept of food and wine tourism]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriiia «Heohrafiia» [Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Kyiv. Series «Geography»]*, 1-2(76-77), 82-88. <https://doi.org/10.17721/1728-2721.2020.76-77.12>
22. Tykhomirova, F. A. (2020). Slow Food v Ukraini ta naratyv Odeskoi lokalnoi kukhni [Slow Food in Ukraine and the narrative of Odessa local cuisine]. *Visnyk KhNU imeni V. N. Karazina. Seriiia «Istoriia» [Bulletin of the V. N. Karazin KhNU. Series «History»]*, (57), 135-153. <https://doi.org/10.26565/2220-7929-2020-57-08>
23. Riabenka M. O. (2021). Perspektyvy rozvytku novykh formativ zakladiv restorannoho hospodarstva [Prospects for the development of new formats of restaurant establishments]. *Ekonomika ta suspilstvo [Economy and society]*, (24). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-24-51>
24. Riabinina A. P., Yarmoliuk D. I. (2022). Perspektyvy rozvytku kharchuvannia «Slow Food» v Ukraini [Prospects for the development of Slow Food in Ukraine]. In Proceedings of the III International Scientific and Practical Conference “Suchasni vyklyky staloho rozvytku biznesu” [Modern challenges of sustainable business development]. Zhytomyr. <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/12/287.pdf>
25. Petrini, C. (2007). *Slow Food Nation: Why our food should be good, clean, and fair*. New York, NY: Rizzoli Ex Libris.
26. Slow Food Ukraine. Food for change: Global projects. <https://slowfood.in.ua/global-projects/food-for-change/>
27. Slow food v Ukraini: Nova filosofiiia kharchuvannia [Slow food in Ukraine: A new philosophy of nutrition]. *Harchi.info*. https://harchi.info/blogs/san-ayt-j/slow-food-v-ukrayini#google_vignette

The article was received by the editors 19.10.2025

The article is recommended for printing 22.11.2025

Published 30.11.2025

<https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-21>
УДК 327.8 : 641/642

ГАСТРОДИПЛОМАТІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ: ВІД ЛОКАЛЬНИХ ПРОДУКТІВ ДО ГЛОБАЛЬНОГО ВПЛИВУ

Парфіненко Тетяна Олексіївна

канд. пед. наук, доцент

доцент кафедри готельно-ресторанного

бізнесу та харчових технологій

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

майдан Свободи, 4, м. Харків, Україна, 61022

e-mail: t.parfinenko@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7442-9027>

Об'єктом дослідження є гастродипломатія як складник стратегічних комунікацій держави у глобальному середовищі. Метою роботи визначено комплексний аналіз гастродипломатії як засобу перетворення локальних гастрономічних ресурсів на інструмент міжнародного культурного, економічного та політичного позиціонування. Методологічну основу становлять міждисциплінарний підхід, структурно-функціональний аналіз, порівняльні дослідження світових гастродипломатичних практик і контент-аналіз кейсів українського та зарубіжного досвіду. У результаті дослідження з'ясовано, що гастродипломатія є одним із напрямів публічної дипломатії, що реалізується на багатьох рівнях, у межах яких взаємодіють державні інституції, дипломатичні представництва, приватний сектор, медіа та локальні спільноти. Обґрунтовано, що локальні продукти виступають матеріальними носіями культурної ідентичності та драйверами міжнародного позиціонування держави. Виокремлено механізми реалізації гастродипломатії на прикладі світових ініціатив (Global Thai, «Нова скандинавська кухня») та українських практик дипломатичних установ, шеф-кухарів і громадських проєктів. Обсяг отриманих результатів охоплює теоретичне узагальнення природи гастродипломатії, аналіз інституційних моделей, характеристику ролі локальних продуктів і визначення потенціалу України у сфері стратегічних комунікацій. У висновках підкреслено, що гастродипломатія формує позитивний міжнародний імідж держави, зміцнює міжкультурний діалог і здатна інтегруватися в ширші формати культурної дипломатії. Для України вона постає важливим засобом захисту культурної спадщини, розширення міжнародної суб'єктності та формування сталого глобального культурного нарративу.

Ключові слова: *гастродипломатія, стратегічні комунікації, публічна дипломатія, локальні продукти, культурна ідентичність, міжнародний імідж, м'яка сила.*

Як цитувати: Парфіненко Т.О. Гастродипломатія як інструмент стратегічних комунікацій: від локальних продуктів до глобального впливу. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм»*. 2025. № 22. С. 213-220. DOI: <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-21>

In cites: Parfinenko T. (2025). *Gastrodiplomacy as a tool of strategic communication: from local products to global impact. The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series International Relations. Economics. Country Studies. Tourism*, (22), 213-220. <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-21> (in Ukrainian)

Постановка проблеми. У XXI столітті культура харчування все частіше розглядається як потужний інструмент м'якої сили та «мовчазної» комунікації між державами. Національна кухня, гастрономічні традиції та локальні продукти стають не лише елементами культурної ідентичності, а й стратегічними ресурсами, здатними формувати міжнародний імідж, впливати на туристичні потоки та сприяти зовнішньоекономічній активності країни. У цьому контексті гастрономічна дипломатія постає важливим інструментом стратегічних комунікацій, що поєднує національний брендинг та культурну дипломатію.

Попри зростання ролі гастрономічної дипломатії у сучасних міжнародних комунікаціях, до сьогодні відсутнє цілісне наукове розуміння того, яким чином локальні гастрономічні традиції можуть бути перетворені на інструмент стратегічного впливу держави у глобальному середовищі. Наявні дослідження, як правило, зосереджені на культурологічних або туристичних аспектах національної кухні, тоді як її комунікативний потенціал, здатний забезпечувати формування позитивного іміджу країни, посилення м'якої сили та зміцнення міжнародних позицій, опрацьований недостатньо. Виникає наукова й практична проблема: як системно інтегрувати локальні продукти, кулінарні традиції та гастрономічну спадщину в модель стратегічних комунікацій держави, щоб трансформувати їх у дієвий інструмент глобального культурного впливу.

Наукова новизна полягає у розгляді гастрономічної дипломатії не лише як культурної практики, а як системного комунікаційного механізму, що інтегрується у стратегічні комунікації держави. Завдання статті передбачають: окреслення теоретичної природи гастрономічної дипломатії; аналіз механізмів її реалізації; дослідження ролі локальних продуктів у міжнародному позиціонуванні; оцінку українського потенціалу та визначення перспектив розвитку.

Аналіз останніх наукових публікацій. У світовій науковій літературі гастрономічна дипломатія розглядається як важливий інструмент публічної дипломатії та м'якої сили, здатний формувати позитивний імідж держави через її гастрономічну спадщину. Класичні роботи П. Рокавера [15] та Дж. Лейна [11] окреслюють гастрономічну дипломатію як специфічну форму комунікації, що використовує універсальність кулінарних практик для налагодження міжкультурного діалогу. Подальші дослідження Ф. Зендера [19], С. Вайнштейна [17] та Г. Лінча [12] підкреслюють роль локальних продуктів у національному брендингу й глобальному позиціонуванні, наголошуючи на здатності гастрономії трансформуватися у стратегічний ресурс державної культурної політики.

Український науковий дискурс перебуває на етапі активного осмислення гастрономічної дипломатії у зв'язку зі стратегічними комунікаціями держави. У працях О. Плюти [5], М. Бойко [2] та Н. Чорної [7]

ця тема розглядається крізь призму національної ідентичності, культурної спадщини та туристичного брендингу. Дослідники підкреслюють, що українська гастрономічна традиція може відігравати значну роль у міжнародному позиціонуванні країни, зміцненні репутаційного капіталу та розширенні комунікативної присутності України у світовому просторі, особливо в умовах сучасних геополітичних викликів.

Метою дослідження є комплексний аналіз гастрономічної дипломатії як засобу стратегічного комунікаційного впливу, здатного трансформувати локальні гастрономічні ресурси у глобальні інструменти культурного, економічного та політичного позиціонування.

Виклад основного матеріалу. У зовнішньополітичній діяльності все більше значення набувають стратегічні комунікації, у яких беруть активну участь не лише дипломати, а й представники громадських організацій, бізнесово-ділових кіл, науки та освіти, культури та мистецтва, засобів масової інформації тощо. Стратегічні комунікації охоплюють сукупність узгоджених дій держави, спрямованих на формування сприятливого зовнішнього середовища шляхом цілеспрямованого комунікаційного впливу. Їх завданням є забезпечення довіри, посилення міжнародного авторитету та зміцнення партнерства. У структурі стратегічних комунікацій важливе місце належить публічній дипломатії, де саме культура й символічні ресурси набувають визначальної ролі. Але мова йдеться не тільки про твори мистецтва, архітектуру, історичні пам'ятки, що мають матеріальну форму, але й про культуру харчування, традиції, які є своєрідним брендом будь-якої країни.

У наші дні кожна держава, розбудовуючи міжнародні відносини, прагне справити враження на гостей з інших країн чимось особливим, тим, що відрізняє її від інших країн. Їжа функціонує як знакова система, що здатна передавати цінності, історію, традиції та символи певної нації. Гастрономічні образи створюють сильні емоційні зв'язки, формуючи асоціації, які впливають на сприйняття країни загалом. Через гастрономію відбувається неформальна комунікація, котра часто є ефективнішою за традиційні дипломатичні інструменти, оскільки апелює до досвіду, емоцій та культурних практик.

Отже, гастрономічна дипломатія є різновидом публічної дипломатії, що використовує національну кухню, гастрономічні традиції та локальні продукти для формування позитивного іміджу країни та поширення елементів культурної ідентичності.

У Стратегії публічної дипломатії Міністерства закордонних справ України на 2021-2025 рр. зазначено, що гастрономічна дипломатія «спрямована на формування позитивного іміджу країни у світі через просування національної кухні, кулінарного мистецтва

та місцевих продуктів харчування» [1]. Кулінарна дипломатія сприяє активізації зовнішньої торгівлі, розвитку еногастрономічного туризму та поліпшенню інвестиційного клімату. Залучення кулінарної спадщини України посилює її позиції як на регіональному, так і на міжнародному рівнях, водночас формуючи сприятливий міжнародний образ держави.

Термін «гастродипломатія» був уперше використаний у 2002 році журналом *The Economist* для опису державної ініціативи Global Thai, започаткованої урядом Таїланду. Програма стартувала в 2002 році та мала на меті розширити міжнародну присутність тайської кухні шляхом збільшення кількості тайських ресторанів у світі з приблизно 5500 до 8000. Основні інструменти ініціативи включали спрощення процедур імпорту тайських харчових продуктів, полегшення працевлаштування тайських кухарів за кордоном, а також надання пільгових кредитів як тайським, так і іноземним підприємцям, зацікавленим у відкритті ресторанів тайської кухні. Уряд Таїланду прагнув таким чином сформувати позитивний міжнародний імідж країни, частково врівноваживши негативні стереотипи, пов'язані з репутацією Таїланду як центру секс-туризму [13].

Попри те, що гастродипломатія як окремий напрям публічної дипломатії була концептуалізована у світовій науковій думці порівняно недавно, історичні свідчення демонструють її глибинне коріння. Кулінарні практики впродовж століть виконували функцію комунікативного мосту між державами, сприяючи створенню довіри, формуванню міжкультурного розуміння та зміцненню політичних союзів. У різні історичні періоди харчові ритуали перетворювалися на важливий елемент протокольної взаємодії, де символічна мова їжі доповнювала або навіть замінювала вербальні дипломатичні повідомлення.

Одним з відомих прикладів використання кулінарних практик як інструмента дипломатичного впливу є підхід британського прем'єр-міністра Вінстона Черчилля, який підкреслював стратегічну вагу так званої «tabletop diplomacy» у взаємодії з міжнародними лідерами. На його думку, спільні трапези створювали неформальний простір, у межах якого складні політичні питання могли обговорюватися в атмосфері поміркованої відкритості, що посилювало здатність сторін до компромісу. Подібні практики демонструють, що кулінарний контекст може мати вплив, співставний із традиційними дипломатичними механізмами [13].

Хрестоматійним прикладом сучасної гастродипломатії вважають офіційний обід президента США Річарда Ніксона з прем'єр-міністром Китаю Чжоу Еньлаєм у 1972 році. Символічність події підсилювалася тим, що Р. Ніксон вживав їжу паличками. У той час, такий жест був нетиповим для західних

політиків і розглядався як демонстрація поваги до китайської культури. У наукових дослідженнях цей епізод часто аналізують паралельно з дипломатією «пінг-понгу», підкреслюючи, що саме поєднання символічних дій і неформальних каналів комунікації сприяло поступовому відновленню американо-китайських відносин [13]. Таким чином, гастронічні практики виявляються здатними виконувати роль каталізатора міжнародного діалогу.

Гастродипломатію важливо розглядати як багаторівневий процес, у межах якого взаємодіють державні інституції, дипломатичні представництва, приватний сектор, медіа та громадські спільноти (рис. 1). Ефективність цього інструменту публічної дипломатії визначається скоординованістю дій між акторами та здатністю інтегрувати культурні, іміджеві й економічні пріоритети.

Ключовими учасниками виступають державні інституції, що задають стратегічні рамки гастродипломатії. Міністерства закордонних справ та культури формують концептуальні засади й просувають гастронічну спадщину за кордоном, тоді як аграрні та економічні відомства забезпечують матеріальну базу через підтримку національних продуктів та їхню присутність на міжнародних ринках. Дипломатичні установи транслюють ці пріоритети у практичну площину, організовуючи прийоми, дегустації та культурні заходи, адаптовані до локальних контекстів. Так, за сприяння МЗС України та Посольства України в Словенії було видано словенськомовний збірник українських рецептів; Посольство України в США регулярно презентує українські страви під час заходів «Open House» [3].

Розширення присутності української кухні у світі також відбувається через підтримку закордонними дипломатичними представництвами відкриття ресторанів української гастрономії у Тбілісі, Батумі, Будапешті, Подгориці, Нью-Йорку, Вроцлаві, Варшаві та інших містах.

У 2019 році Посольство України в Азербайджані започаткувало серію конкурсів «#КулінарнаДипломатія», «#ЧайзПослом», «#напозитиві», реалізованих спільно з Українським жіночим бізнес-клубом. Конкурси передбачали презентацію страв української та азербайджанської кухні, висвітлення їхніх історичних та культурних контекстів, а також популяризацію автентичних рецептів [3].

Важливу роль відіграє ресторанна індустрія. Шеф-кухарі та гастронічні заклади за кордоном стають видимими амбасадорами національної кухні, створюючи інтерпретації, що формують міжнародні уявлення про країну. Їхня діяльність доповнює офіційну дипломатію, забезпечуючи емоційний та естетичний вимір комунікації.

Прикладом популяризації української кухні на міжнародному рівні може стати діяльність відомих шеф-кухарів таких як Юрій Ковриженко та Євген

Рис. 1. Рівні та функції гастродипломатії
Складено автором

Fig. 1. Levels and functions of gastrodiplomacy
Compiled by the author

Клопотенко. Ю. Ковриженко, амбасадор української кухні у світі та лауреат Global Chef Awards (2017), а також кавалер золотої медалі Французької асоціації «Best of Gastronomie» (2020), активно працює з програмою «Кулінарна дипломатія» МЗС України та закордонними дипломатичними установами. Він став першим, хто представив національну кухню на Тижні української кухні в Сінгапурі, ініційованому Посольством України, підкресливши, що ключовим меседжем гастрономічної комунікації є утвердження суб'єктності держави. У 2019 році за підтримки МЗС України Ю. Ковриженко відкрив ресторан української кухні «Турпілія» у Сеулі, сприяючи зміцненню культурної присутності України у Східній Азії. [3, с.79].

Медіа та інфлюенсери є також ключовими акторами гастродипломатії, адже саме вони формують глобальний інформаційний простір, поширюючи кулінарні наративи через цифрові платформи, документалістику та гастрономічний контент. Завдяки цьому зростає міжнародна видимість кулінарної культури та формуються стійкі асоціації, що підсилюють довготривалий комунікаційний ефект.

До кола креативних індустрій сьогодні належить і волонтерський туризм, який поєднує подорожі, культурний обмін та змістовний досвід. Залучення волонтерів до місцевих агропрактик і традиційної кухні забезпечує їм автентичне занурення в культурний контекст, сприяє міжкультурній комунікації

та формує довіру й позитивне сприйняття території [15, 18].

Отриманий досвід перетворює волонтерів на носіїв гастрономічних наративів і неформальних амбасадорів, які популяризують локальні продукти та традиції у своїх соціальних середовищах. Це підсилює ефекти гастродипломатії та стратегічних комунікацій, зміцнюючи транснаціональні зв'язки і підтримуючи сталий розвиток [9, 15].

У цій же логіці працює проєкт «Мед мінних полів», що поєднує продовольчу символіку, креативні технології та воєнний контекст. Мед із замінованих територій стає носієм українських наративів і способом привернення уваги до проблеми розмінування. Його використання в дипломатичних практиках виконує роль інструмента «м'якої сили», а міжнародні нагороди, зокрема золото Cannes Lions, засвідчують ефективність цього підходу та його значущість у сфері сучасних стратегічних комунікацій [6].

Громадські організації та локальні спільноти забезпечують автентичність гастродипломатичних практик, підтримуючи зв'язок із реальними традиціями та локальною ідентичністю. Їхня участь формує культурну легітимність ініціатив, що відрізняє ефективну гастродипломатію від поверхневого маркетингу.

Узгоджена взаємодія цих акторів дозволяє гастродипломатії виконувати функції м'якої сили,

сприяти формуванню позитивного міжнародного іміджу та створювати передумови для економічних і культурних зв'язків між державами.

У контексті дослідження варто акцентувати увагу на локальних продуктах, які виступають матеріальним відображенням традицій, історичних практик і природних умов. Локальні продукти (територіальні бренди, продукти з географічними особливостями, крафтові й гастропродукти) служать «містком» між місцевою економікою й глобальними ринками. Вони одночасно несуть культурну унікальність і економічну вартість для експорту, туризму й брендингу місця. Дослідження показують, що географічні особливості продуктів допомагають невеликим виробникам інтернаціоналізуватися та підвищувати додану вартість [8].

Так, у Данії концепція «Нової скандинавської кухні» сприяла виходу національної ресторанної індустрії на міжнародний рівень. Використання локальних інгредієнтів, традиційних страв і кулінарних практик, що перебували на межі зникнення, було інтегровано в сучасні дискурси автентичності, сталості та креативності. Ці дискурси активно відтворювалися у вітчизняних і міжнародних медіа, формуючи позитивне сприйняття данської гастрономії. Хоча подібний підхід застосовувався й в інших країнах Північної Європи, але саме Данії вдалося вибудувати потужний глобальний авторитет своїх шеф-кухарів і ресторанів. Унаслідок цього країна посіла помітне місце на світовій гастрономічній мапі, перетворившись на привабливий напрям для гастротуристів і професійної кулінарної спільноти [13]. Світові практики демонструють, що локальні продукти можуть стати рушіями глобального впливу. Крім Данії такий досвід мають Таїланд, Італія, Франція та Грузія.

У контексті дослідження варто також згадати про ініціативу **Delicious Montenegro**, яка є прикладом формування національного гастрономічного бренду та використання гастрономії як інструмента культурної дипломатії. Проект, реалізований за підтримки міжнародних організацій, спрямований на консолідацію місцевих виробників харчових продуктів, підвищення якості продукції та розвиток гастрономічного туризму. Основними його завданнями є збереження традиційної кулінарної спадщини Чорногорії, створення єдиної системи маркетингу регіональних продуктів та інтеграція фермерських господарств у туристичний і ресторанний сектор. У межах ініціативи розробляються гастрономічні маршрути, організовуються дегустаційні заходи, а місцеві виробники отримують підтримку у просуванні продукції на внутрішніх і міжнародних ринках [16].

З позиції гастрономічної дипломатії **Delicious Montenegro** є прикладом застосування гастрономічної спадщини як інструмента «м'якої сили». Системне пред-

ставлення національних продуктів на міжнародних виставках, участь у гастрономічних форумах, а також акцент на автентичності й локальності формують позитивний імідж країни та сприяють її культурному позиціонуванню у світовому просторі. Така модель демонструє, що гастрономія може виконувати важливу комунікативну функцію, поглиблюючи міжкультурний діалог і водночас підтримуючи економічний розвиток. Для України подібний підхід є потенційно цінним, оскільки створення комплексного гастрономічного бренду та розвиток локальних гастрономічних маршрутів могли б посилити її гастродипломатичні можливості й сприяти популяризації української кулінарної спадщини на міжнародній арені.

Формування продуктового бренду – це не лише маркетинг, а й створення ціннісного образу країни. Успішні гастрономічні бренди поєднують історичні наративи, міфологію, технології та сучасний підхід до промоції. Вони трансформують локальний продукт у глобальний символ, здатний впливати на міжнародну аудиторію.

У контексті сучасної України, а особливо з початком повномасштабної війни, гастродипломатія стала не лише інструментом культурного промоушену, а й формою символічного опору та засобом захисту культурної спадщини. Сьогодні український борщ розглядається не лише як кулінарний символ, а ще як ефективний інструмент гастродипломатії. Фестивалі, які проходять у різних регіонах України, перетворюють традиційну страву на платформу культурного діалогу: дегустації, творчі конкурси, ярмарки та майстер-класи демонструють багатство українських традицій і знайомлять гостей з культурною спадщиною. Особливе місце серед них займає Міжнародний фестиваль-квест «Борщик в глиняному горщику» в Опішні, де відтворюють давню технологію приготування страви у глиняному посуді, підкреслюючи автентичний характер української кухні [3].

Упродовж останніх років борщ дедалі активніше інтегрується у стратегії публічної та кулінарної дипломатії України. Завдяки ініціативам державних та громадських інституцій, зокрема зусиллям Є. Клопотенка, традицію приготування борщу внесено до Національного переліку нематеріальної культурної спадщини, а також розпочато її просування до списку ЮНЕСКО. Включення борщу до переліку найсмачніших супів світу за версією CNN та потрапляння Є. Клопотенка у список «50 Next» свідчить про те, що гастродипломатія здатна не лише формувати позитивний імідж держави, а й зміцнювати культурні зв'язки, долаючи бар'єри й сприяючи міжнародному порозумінню [3].

Все це свідчить про те, що українські страви, гастрономічні традиції, локальні продукти почали виконувати функцію маркерів ідентичності, що

дозволяють комунікувати зі світовою спільнотою не тільки через мистецькі чи політичні наративи, а й через щоденні культурні практики. Відповідно гастрономічність сприяє зростанню міжнародної солідарності з Україною, розширюючи коло комунікативних каналів, якими держава може доносити свої цінності та культурні смисли.

Крім того, гастрономічність в Україні має значний потенціал як інструмент стратегічних комунікацій, що виходить далеко за межі суто кулінарних практик. Локальні продукти і традиційні рецептури стають каналами передачі культурного сенсу, історичного досвіду та регіональної унікальності. Українська кухня формувалася на перетині різних культурних впливів, що надало їй багатшаровості й регіонального різноманіття. Це різноманіття може бути перетворене на комунікативну перевагу, оскільки представляє країну не як монотонний культурний простір, а як складну, самобутню і водночас глибоко сучасну цивілізаційну спільноту.

Стратегічний аспект гастрономічності проявляється в її здатності створювати сталі й довготривалі позитивні образи держави. Поширення українських гастрономічних символів таких як борщ, вареники, крафтові продукти сприяє формуванню нового глобального уявлення про Україну як про країну з багатшою культурною спадщиною, високою гастрономічною культурою та розвиненим локальним виробництвом. У період суспільно-політичних трансформацій та збройної агресії росії проти України такі символи набувають додаткового значення, оскільки репрезентують не лише кулінарні традиції, а й стійкість, ідентичність та неперервність української культури.

Водночас ефективна гастрономічність потребує належного інституційного забезпечення. Стратегічні комунікації не можуть ґрунтуватися виключно на спорадичних культурних заходах або приватних ініціативах; вони вимагають системної підтримки держави, розвитку освітніх програм, підготовки фахівців і створення координаційних платформ. Синергія державних, муніципальних, приватних та громадських акторів є необхідною умовою для того, щоб локальні продукти стали елементом

глобального культурного впливу. Це особливо важливо для України, де гастрономічність поки що не має усталеної інституційної структури [5].

Одним із ключових викликів є необхідність репрезентувати регіональне різноманіття української гастрономічності так, щоб воно не розчинялося у надмірній узагальненості. Надання голосу локальним громадам, виробникам та культурним ініціативам сприятиме створенню автентичного образу України, де локальні продукти функціонують як носії культурної пам'яті та інструменти економічного розвитку. Відтак гастрономічність може стати не лише елементом культурної політики, а й складовою стратегії регіонального розвитку, туристичного брендингу та міжнародної економічної інтеграції.

Висновки. Розглядаючи гастрономічність як інструмент стратегічних комунікацій, слід підкреслити її здатність інтегруватися з іншими видами культурної дипломатії, а саме, мистецькими, освітніми, інноваційними та соціальними проектами. У поєднанні з сучасними інформаційними технологіями гастрономічність здатна забезпечити масштабний ефект присутності, охоплюючи широку аудиторію та формуючи позитивний емоційний фон у сприйнятті держави. Для України це відкриває унікальну можливість трансформувати локальні традиції у потужний засіб глобального впливу від популяризації національної кухні до формування нової моделі культурної суб'єктності у світі.

Таким чином, гастрономічність постає як багатовимірний інструмент стратегічних комунікацій, який перетворює локальні продукти на носії національного сенсу та культурного повідомлення. У глобальному вимірі вона здатна стати важливим засобом формування міжнародного іміджу України, поглиблення міжкультурних зв'язків і зміцнення позицій держави у світовому культурному просторі. У перспективі комплексний розвиток гастрономічності може стати одним із ключових чинників культурного відновлення й інтернаціоналізації України, сприяючи переходу від локальних кулінарних традицій до сталого та впливового глобального культурного наративу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Міністерство закордонних справ України. Стратегія публічної дипломатії міністерства закордонних справ України на 2021–2025 роки. 2021. URL: <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%97/public-diplomacy-strategy.pdf>
2. Бойко Н., Висоцька М. Гастрономічний туризм і його роль у туристичній спеціалізації Закарпаття. *Collection of Scientific Papers «ЛОГОС»*. 2023. July 21 Paris, France. 217–223. <https://doi.org/10.36074/logos-21.07.2023.62>
3. Матяш І. (Ред.). Публічна дипломатія [Навчальний посібник]. Національний університет «Острозька академія»; Наукове товариство історії дипломатії та міжнародних відносин. Горобець. 2021.
4. Парфіненко А. Міжнародний туризм як складова частина ліберального світового порядку. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2023. № 2. С. 33–51. <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2023-02-33-51>
5. Плюта О. Гастрономічна дипломатія як актуальний напрям сучасної культурної політики. *Культура і сучасність*. 2017. № 2. С. 154–159.

6. Укрінформ. Український проект отримав першого «золотого Каннського Лева». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture>
7. Чорна Н. Кулінарна спадщина як ресурс культурної дипломатії України. Культурологічний альманах. 2019. № 12. С. 91–98.
8. Beletti G., Burgassi T., Manco E., Marescotti A., Pacciani A., Scaramuzzi S. The roles of geographical indications (PDO/PGI) on the internationalisation process of agro-food products. Paper presented at the 105th EAAE Seminar “International Marketing and International Trade of Quality Food Products,” Bologna, Italy. 2007. 8–10 March.
9. Everett Sally, Slocum Susan L. Food and tourism: an effective partnership? A UK-based review, *Journal of Sustainable Tourism*. 2013. № 21:6. P. 789-809, <http://dx.doi.org/10.1080/09669582.2012.741601>
10. Fischer J., Neff M. European gastrodiploamcy: From local products to global influence. *International Journal of Cultural Policy*. 2019. № 25(6). P. 783–799.
11. Chapple-Sokol S. Culinary Diplomacy: Breaking Bread to Win Hearts and Minds. *Hague Journal of Diplomacy*. 2013. 8. <https://doi.org/161-183.10.1163/1871191X-12341244>
12. Mayer-Heft G., Samuel-Azran T. Food for Thought: An Empirical Analysis of the Efficacy of Gastrodiploamcy. *Food Studies*, 2022. № 13(1), P. 25-40. <https://doi.org/10.18848/2160-1933/CGP/v13i01/25-40>
13. Parasecoli F. How countries use food to win friends and influence people. *Foreign Policy*. 2022. 20 August. URL: <https://foreignpolicy.com/2022/08/20/food-diplomacy-countries-identity-culture-marketing-gastrodiploamcy-gastronativism/>
14. Raymond E. M., Hall C. M. The development of cross-cultural (mis)understanding through volunteer tourism. *Journal of Sustainable Tourism*. 2008. [10.1080/09669580802159610](https://doi.org/10.1080/09669580802159610)
15. Rockower P. Recipes for gastrodiploamcy. *Public Diplomacy Magazine*. 2012. № 2. P. 6–11. [10.1057/pb.2012.17](https://doi.org/10.1057/pb.2012.17)
16. United Nations Industrial Development Organization. URL: <https://www.unido.org/>
17. Ichijo A., Ranta R. National Food in the International Context. In: *Food, National Identity and Nationalism*. 2016. Palgrave Macmillan, London. https://doi.org/10.1057/9781137483133_6
18. Wearing S. *Volunteer tourism: Experiences that make a difference*. CABI Publishing. 2001.
19. Mayana R. F., Santika T. Geographical indication & gastro-diploamcy as nation branding. *Lentera Hukum*. 2024. № 11(1). P. 1–23. <https://doi.org/10.19184/ejrh.v11i1.45082>

Стаття надійшла до редакції 15.10.2025

Стаття рекомендована до друку 17.11.2025

Опубліковано 30.11.2025

Tetiana Parfinenko, PhD in Pedagogy, Associate Professor, Associate Professor, Department of Hotel and Restaurant Business and Food Technologies, V. N. Karazin Kharkiv National University, Freedom Square, 6, Kharkiv, Ukraine, 61022, e-mail: t.parfinenko@karazin.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7442-9027>

GASTRODIPLOMACY AS A TOOL OF STRATEGIC COMMUNICATION: FROM LOCAL PRODUCTS TO GLOBAL IMPACT

The object of the study is gastrodiploamcy as a component of the state’s strategic communications within the global environment. The aim of the research is to provide a comprehensive analysis of gastrodiploamcy as a tool for transforming local gastronomic resources into an instrument of international cultural, economic, and political positioning. The methodological framework is based on an interdisciplinary approach that includes structural-functional analysis, comparative examination of global gastrodiploamcy practices, and content analysis of Ukrainian and international case studies. The study determines that gastrodiploamcy is a multilevel process involving state institutions, diplomatic missions, the private sector, media, and local communities. It is substantiated that local food products function as material carriers of cultural identity and serve as drivers of a state’s international representation. The research identifies mechanisms of gastrodiploamcy through global initiatives (such as the Global Thai program and the New Nordic Cuisine movement) and Ukrainian practices implemented by diplomatic institutions, chefs, and civil initiatives. The scope of results encompasses theoretical generalization of gastrodiploamcy, analysis of institutional models, characterization of the role of local products, and assessment of Ukraine’s potential within the field of strategic communications. The conclusions emphasize that gastrodiploamcy contributes to shaping a positive international image, strengthening intercultural dialogue, and integrating into broader cultural diplomacy formats. For Ukraine, it represents an important means of protecting cultural heritage, expanding international agency, and forming a sustainable global cultural narrative.

Keywords: gastrodiploamcy, strategic communications, public diplomacy, local products, cultural identity, international image, soft power.

REFERENCES

1. Stratehiia publichnoi dyplomatii ministerstva zakordonnykh sprav Ukrainy na 2021-2025 roky Available at: <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%97/public-diplomacy-strategy.pdf> (in Ukrainian)
2. Boiko, N., & Vysotska, M. (2023). Hastronomichniy turizm i yoho rol u turystychnii spetsializatsii Zakarpattia [Gastronomic tourism and its role in the tourism specialization of Zakarpattia]. *Collection of Scientific Papers «ΛΟΓΟΣ»*, (July 21, 2023; Paris, France), 217–223. <https://doi.org/10.36074/logos-21.07.2023.62> (in Ukrainian)
3. Matiash, I. (Red.). (2021). Publichna dyplomatiia (navch. posibnyk). Natsionalnyi universytet «Ostrozka akademiia»; Naukove tovarystvo istorii dyplomatii ta mizhnarodnykh vidnosyn. Horobets. (in Ukrainian)
4. Parfinenko, A. (2023). Mizhnarodnyi turizm yak skladova chastyna liberalnoho svitovoho poriadku. Mizhnarodni vidnosyny, suspilni komunikatsii ta rehionalni studii, (2), 33–51. <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2023-02-33-51> (in Ukrainian)
5. Pliuta, O. (2021). Hastronomichna dyplomatiia yak aktualnyi napriam suchasnoi kulturnoi polityky. *Kultura i suchasnist*, 2, 134–142. (in Ukrainian)
6. Ukrainskyi proiekt otrymav pershoho «zolotoho Kannskoho Leva» Available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture> (in Ukrainian)
7. Chorna, N. (2019). Kulinarna spadshchyna yak resurs kulturnoi dyplomatii Ukrainy. *Kulturolohichniy almanakh*, 12, 91–98. (in Ukrainian)
8. Beletti, G., Burgassi, T., Manco, E., Marescotti, A., Pacciani, A., & Scaramuzzi, S. (2007, March 8–10). *The roles of geographical indications (PDO/PGI) on the internationalisation process of agro-food products*. Paper presented at the 105th EAAE Seminar “International Marketing and International Trade of Quality Food Products,” Bologna, Italy.
9. Everett Sally & Slocum Susan L. (2013) Food and tourism: an effective partnership? A UK-based review, *Journal of Sustainable Tourism*, 21:6, 789-809, <http://dx.doi.org/10.1080/09669582.2012.741601>
10. Fischer, J., & Neff, M. (2019). European gastrodiploamacy: From local products to global influence. *International Journal of Cultural Policy*, 25(6), 783–799.
11. Chapple-Sokol S. (2013) Culinary Diplomacy: Breaking Bread to Win Hearts and Minds. *Hague Journal of Diplomacy*, 8, <https://doi.org/10.1163/1871191X-12341244>
12. Mayer-Heft, G., & Samuel-Azran, T. (2022). Food for Thought: An Empirical Analysis of the Efficacy of Gastrodiploamacy. *Food Studies*, 13(1), 25-40. <https://doi.org/10.18848/2160-1933/CGP/v13i01/25-40>
13. Parasecoli, F. (2022, August 20). *How countries use food to win friends and influence people*. *Foreign Policy*. Available at: <https://foreignpolicy.com/2022/08/20/food-diplomacy-countries-identity-culture-marketing-gastrodiploamacy-gastronativism/>
14. Raymond, E. M., & Hall, C. M. (2008). *The development of cross-cultural (mis)understanding through volunteer tourism*. *Journal of Sustainable Tourism*. [10.1080/09669580802159610](https://doi.org/10.1080/09669580802159610)
15. Rockower, P. (2012). Recipes for gastrodiploamacy. *Public Diplomacy Magazine*, 2, 6–11. [10.1057/pb.2012.17](https://doi.org/10.1057/pb.2012.17)
16. United Nations Industrial Development Organization Available at: <https://www.unido.org/>
17. Ichijo, A., Ranta, R. (2016). National Food in the International Context. In: *Food, National Identity and Nationalism*. Palgrave Macmillan, London. https://doi.org/10.1057/9781137483133_6
18. Wearing, S. (2001). *Volunteer tourism: Experiences that make a difference*. CABI Publishing
19. Mayana, R. F., & Santika, T. (2024). Geographical indication & gastro-diploamacy as nation branding. *Lentera Hukum*, 11(1), 1–23. <https://doi.org/10.19184/ejrh.v11i1.45082>

The article was received by the editors 15.10.2025

The article is recommended for printing 17.11.2025

Published 30.11.2025

<https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-22>
УДК: 338.48:069

«ЖИВА ІСТОРІЯ» ЯК ТУРИСТИЧНИЙ ПРОДУКТ: ТИПОЛОГІЯ МІЖНАРОДНИХ ПРАКТИК

Посохов Іван Сергійович

канд. іст. наук, доцент
доцент кафедри світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
м. Свободи, 4, м. Харків, Україна, 61022
e-mail: ivanposokhov@karazin.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8638-5148>

Статтю присвячено аналізу явища «живої історії» як туристичного продукту, що формується на перетині музейної справи, історичної реконструкції, експериментальної археології та культурного туризму. Предметом дослідження є сучасні центри живої історії, представлені музеями просто неба, живими музеями, центрами спадщини та спеціалізованими туристично-науковими комплексами. Метою роботи є концептуалізація поняття «жива історія» у туристичному контексті та розробка типології відповідних центрів на основі міжнародного досвіду. Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання: проаналізувати еволюцію поняття «жива історія» в гуманітарних і туристичних дослідженнях; розмежувати суміжні концепти музею просто неба та «живого музею»; систематизувати ключові моделі функціонування центрів «живої історії»; окреслити їх туристичний, науковий та освітній потенціал. Методологічну основу дослідження становлять міждисциплінарний підхід, методи порівняльного аналізу, типологізації. Результати роботи полягають у запропонованій типології центрів «живої історії» з урахуванням конфігурацій поєднання реконструкції, експериментальної археології та туристичної складової, а також у визначенні ключових характеристик «живої історії» як форми інтерпретації культурної спадщини. Доводиться, що в сучасних умовах «жива історія» трансформується з музейної практики у самостійний напрям туристичної діяльності. Висновки підтверджують доцільність розгляду «живої історії» як перспективного інструмента розвитку культурного туризму, а також актуальність подальших досліджень зарубіжного досвіду та варіанти його можливої адаптації в українському контексті.

Ключові слова: «жива історія», історична реконструкція, туризм, музей просто неба, «живий музей», екомузей, експериментальна археологія, культурний туризм, культурна спадщина.

Як цитувати: Посохов І.С. «Жива історія» як туристичний продукт: типологія міжнародних практик. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм»*. 2025. № 22. С. 221-232. DOI: <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-22>.

In cites: Posokhov I. (2025). «Living history» as a tourist product: typology of international practices. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series International Relations. Economics. Country Studies. Tourism*, (22), 221-232. <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-22-22> (in Ukrainian)

Постановка проблеми. Поняття «жива історія» («living history») сформувалося на перетині музейної справи та історії і використовується для означення практик репрезентації минулого через відтворення повсякденного життя, матеріальної культури та соціальних дій історичних спільнот у формі безпосереднього досвіду. Сучасний турист прагне «доторкнутися» до історії, побачити минуле «наживо». Це стимулює появу центрів «живої історії» («living history sites»), де давні технології та побут відтворюються у реальному часі. Такі об'єкти стають майданчиками для освітнього дозвілля, водночас виконуючи окремі наукові завдання – перевірку гіпотез, експериментальне дослідження матеріальної культури минулого тощо.

Однак поєднання наукового експерименту, масового туризму, а також спроби забезпечити історичну достовірність, породжують низку проблем. Де проходить межа між музеєм, що реконструює минуле для освіти, і атракціоном, що «оживляє» історію для прибутку? Наскільки можливо поєднати історичні (археологічні) експерименти з потребами туристів, не втративши наукову основу? Відвідувачі, з одного боку, хочуть автентичності, а з іншого – інтерактивного досвіду. Це породжує дилему: як задовольнити запити «культурного туриста» на достовірність, не перетворивши «живу історію» на театралізовану бутафорію.

Актуальним є питання стійкості та напрямків розвитку таких проєктів. Більшість музеїв просто неба або реконструкцій історичних поселень у всьому світі працюють у непростих умовах фінансування. Часто вони залежать від ентузіазму невеликих колективів, нерегулярних грантів або сезонного туристичного потоку. Виникає необхідність балансувати між комерціалізацією (впровадженням послуг, організацією фестивалів) та збереженням наукової і освітньої місії об'єктів [18].

У свою чергу, культурні аспекти також важливі: подібні проєкти можуть стати платформами для популяризації культурної спадщини, але можуть також стимулювати дискусії щодо етики реконструкції, репрезентації складних тем історії, можливих відхилень від усталених національних нарративів тощо.

В українському контексті, де інтерес до відродження історичних традицій зростає, досвід міжнародних проєктів «живої історії» є надзвичайно цінним. Одночасно постає питання: чи можливо адаптувати ці моделі в Україні, враховуючи наші реалії фінансування культури та наші варіанти актуалізації історико-культурної спадщини?

Отже, актуальність теми зумовлена необхідністю знайти оптимальні шляхи поєднання науки, історичної реконструкції та туризму, використати кращі зарубіжні практики для розвитку українських музейних, туристичних та рекреаційних центрів.

Мета та завдання дослідження – систематизувати існуючі туристичні центри «живої історії», здійснити їх порівняльний аналіз, виокремити типологічні групи та визначити місце в системі популяризації історико-культурної спадщини. Дослідження спрямоване на виявлення характерних риспроєктів «живої історії», а також на вироблення рекомендацій щодо поєднання наукової і туристичної складових при створенні подібних об'єктів, у тому числі в Україні.

Аналіз останніх публікацій. Протягом останніх 10–15 років тема використання експериментальної археології та «живої історії» в музейній та туристичній сферах привертає дедалі більшу увагу дослідників.

У науковій літературі окремо розглядається питання автентичності та етики відтворення історії. К. Гендлер і Е. Гейбл ще у 1997 р. на прикладі Colonial Williamsburg проаналізували феномен «нової історії» в музеї, критикуючи певну театральність подачі та вибірковість тем. Проте сам Colonial Williamsburg відреагував на критику підвищенням стандартів автентичності – від архітектурних деталей до неперервного дослідження і коригування експозиції за новими даними [6]. У більш сучасних роботах (Chronis & Hampton, 2008 р.) науковці також звертають увагу на психологічний аспект занурення: для досягнення «справжньої» взаємодії з історією необхідно дозволити відвідувачу активно обирати свій шлях, взаємодіяти з живими образами минулого та ставити питання [6]. В цьому контексті «жива історія» виступає ефективним інструментом: персоналізація досвіду через участь у діяльності (від ковальства до хатніх справ минулого) сприяє тому, що люди краще запам'ятовують і переосмислюють історичні знання. Водночас, очевидно, що повністю відтворити минуле неможливо, тому частина образу доповнюється лише уявою відвідувача. Ця проблема вимагає певної рефлексії: наскільки чесно та об'єктивно ми показуємо історію туристам?

Окремий пласт літератури стосується фінансових та управлінських моделей. Дослідження показали, що археологічні парки значно більш залежні від власних доходів та комерційної діяльності, ніж традиційні музеї. Наприклад, у середньому європейський археопарк отримує лише близько 20% бюджету від держави, решту мусить заробляти самостійно. Це призводить до необхідності гнучкого планування [18]. Як вказує К. Форрест (2008) за підсумками свого дослідження чотирьох археоцентрів, усі вони вдаються до поєднання освітньої та туристичної діяльності для отримання доходів. Форрест відзначає, що і у Великій Британії (Butser Ancient Farm), і в Данії (Lejre) спочатку ці центри задумувалися як суто наукові проєкти, але зрештою змушені були відкритися для публіки та освітніх програм, бо інакше не змогли б існувати через брак

фінансування [11]. Це підтверджує тезу, що туристична складова – не ворог, а рятівник наукових реконструкцій: якщо професійно поєднувати науку з розвагою, можна забезпечити і популярність, і наукову користь об'єкта.

Вагомим внеском у теорію і практику музейної справи стала праця Р. Паардекопера (2009 р.) про музеї просто неба як «центри подорожі в часі». Автор відзначає цікаву еволюцію: якщо перші такі музеї позиціонували себе передусім як платформи експериментальної археології, то згодом вони дедалі більше роблять акцент на «живій історії», на створенні у відвідувачів ефекту «подорожі в минуле» за допомогою інтерактивних методів. Автор визначив п'ять ключових напрямів діяльності «археопарків»: освіта, презентація, експеримент, комерція і «жива історія» [18]. Саме поєднання цих п'яти складових, на думку дослідника, відрізняє їх від традиційних музеїв. Ці центри все більше орієнтуються на досвід відвідувача (visitor experience) в контексті так званого «суспільства вражень» (Experience Society) через пошук балансу між науковими і освітньо-розважальними цілями [18].

З'явилися ґрунтовні огляди діяльності археологічних музеїв просто неба, аналіз їхньої ефективності та впливу на відвідувачів. Зокрема, монографія Р. Паардекопера «The Value of an Archaeological Open-Air Museum is in its Use» (2012) стала першим масштабним дослідженням близько 300 подібних європейських об'єктів, їх менеджменту, фінансів та аудиторії [16]. За результатами цього дослідження було зроблено висновки про стан і проблеми сектору: більшість археопарків діють ізольовано, не маючи платформи для обміну досвідом, майже всі залежать від зовнішніх субсидій і не є фінансово самодостатніми. Водночас було підтверджено, що суспільна віддача від таких музеїв позитивна – попри дотаційність, вони виконують важливу освітню місію та сприяють збереженню спадщини [16].

Важливе місце у сучасних дослідженнях посідає експериментальна археологія, яку все частіше згадують у зв'язку з археологічним та культурним туризмом. Автори низки праць підкреслюють, що експериментальна археологія виходить за межі академічного середовища та стає основою для створення туристичних об'єктів, де сам процес експерименту є частиною публічного досвіду, формуючи новий тип археотуризму, орієнтованого на переживання та участь [21].

Паралельно розвивається підхід, в межах якого історичні реконструкції трактуються як форма «DIY-спадщини», створюваної спільнотами реконструкторів, музейними інституціями та самими відвідувачами. Такі дослідження акцентують увагу на соціальному вимірі реконструкцій, ролі локальних акторів та протистоянні між науковою експертизою і популярною інтерпретацією минулого [23].

В українському науковому контексті тема історичних реконструкцій і «живої історії», нажаль, представлена фрагментарно, переважно у культурологічних дослідженнях. Туристичний вимір залишається недостатньо систематизованим. Це зумовлює актуальність комплексного підходу, що поєднує міжнародний досвід, типологізацію моделей та аналіз перспектив розвитку цього напрямку в Україні.

Отже, аналіз наявної літератури засвідчує, що в сфері туристичних об'єктів «живої історії» вже накопичено певний досвід; визначено основні проблеми, зібрано статистику відвідувань і проаналізовано реакцію публіки, вироблено рекомендації з менеджменту. Втім, ще багато аспектів потребують свого дослідження.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні вже досить поширеним є такий погляд, що на відміну від класичної музейної експозиції, «жива історія» орієнтована не тільки на демонстрацію артефактів, але також і на відтворення процесів, навичок і соціальних ролей, що надає відвідувачу можливість сприймати минуле як динамічну реальність. Тобто, «жива історія» функціонує як форма інтерпретації історичного знання, а не як його пряме відтворення [17]. У науковій літературі поняття «жива історія» розглядається як складова ширшого поняття «інтерпретація спадщини на основі досвіду», де акцент переноситься з пасивного сприйняття експонатів на активну участь у реконструкції історичних дій та їх усвідомлення через досвід. У цьому контексті «жива історія» стає як освітнім інструментом, так і засобом формування культурної пам'яті та ідентичності [2].

Еволюція поняття «жива історія» тісно пов'язана з трансформацією музейних форм інтерпретації культурної спадщини у другій половині ХХ століття, насамперед із розвитком музеїв просто неба, а також формуванням концепцій «живого музею» та «екомuzeю». У межах музеїв просто неба елементи «живої історії» спочатку виконували допоміжну функцію, слугуючи ілюстраціями до експозицій матеріальної культури, як засіб візуалізації історичного контексту та посилення освітнього ефекту. З часом, внаслідок зростання інтересу до «досвідного» сприйняття спадщини, «жива історія» поступово набула статусу самостійної форми музейної та туристичної діяльності. Паралельно з цим, ідеї, на яких базуються «екомuzeї», розширили розуміння «живої історії»: історична реконструкція розглядається як елемент локального середовища, пов'язаного з місцевою спільнотою, конкретною територією та сучасними формами використання спадщини.

У ХХІ столітті «жива історія» дедалі частіше поєднується з експериментальною археологією, що надає їй додаткового наукового виміру та таким чином посилює дослідницький компонент. У таких

форматах реконструкція перестає бути виключно театралізованою репрезентацією і набуває рис експерименту, спрямованого на перевірку гіпотез щодо технологій, матеріалів і соціальних практик минулого. Залучення відвідувачів до спостереження або участі в цих процесах формує нову модель науково-туристичного простору, у якій поєднуються дослідження, освіта та дозвілля, а «жива історія» виступає важливим елементом сучасної інтерпретації культурної спадщини [7].

У сучасних дослідженнях «жива історія» вже розглядається не як однорідне явище, а як спектр моделей, що варіюються від освітньо-музейних інтерпретацій до складних експериментально-дослідницьких проектів із туристичною інфраструктурою. Такий підхід дозволяє аналізувати «живу історію» як специфічний туристичний продукт, у якому взаємодіють наука, економіка і соціальний досвід [2]. Саме в цьому багатовимірному контексті поняття «жива історія» набуває евристичного значення в межах даного дослідження для подальшого аналізу наявного світового досвіду.

У проєктах «живої історії» спостерігається різноманіття форматів, які умовно можна розташувати на умовній лінії від «музейної реконструкції» (переважно статичної, з акцентом на демонстрацію минулого) до «експериментального комплексу» (де на першому місці науковий експеримент, а публіка виступає спостерігачем). Між цими полюсами є різні комбінації, і багато центрів «живої історії» прагнуть балансувати між освітньою складовою та розважально-туристичною привабливістю.

Отже, почнемо з історико-культурних селищ та музеїв просто неба класичного типу. Вони містять реконструкції будівель і середовища певної епохи, щоби проілюструвати побут минулого. Наприклад, етнографічні скансени чи комплекси, як Colonial Williamsburg у США. Colonial Williamsburg є величезним реконструйованим містечком XVIII ст., де автентичні будівлі (частина – оригінальні, частина – відбудовані) слугують основою для розгорнутого дійства «живої історії». Головний акцент тут зроблено на історичній достовірності побуту та подій, поданих у формі театралізованих сцен за участі костюмованих акторів. Елемент експерименту тут мінімальний – всі технології відомі з письмових джерел, їх відтворюють в першу чергу з освітньою метою, сам варіант відтворення завчасно підготовлений та відрепетирований. Отже, Colonial Williamsburg та подібні великі історичні парки можна віднести до типу музеїв «живої історії», орієнтованих на повне занурення глядача в атмосферу минулого. Вони мають розвинену інфраструктуру, залучають значні туристичні потоки (до кількох сотень тисяч і навіть мільйона відвідувачів на рік) і фактично є музеями-театрами. Наукова складова в них полягає у ретельному дослідженні джерел

для автентичної реконструкції, але нових наукових знань вони не генерують.

Інший тип – археологічні парки та музеї просто неба, що поєднують реконструкції з експериментальною діяльністю. До цієї категорії можна віднести такі відомі об'єкти, як Butser Ancient Farm (Велика Британія) та Sagnlandet Lejre (Данія). Обидва об'єкти засновані у 1960–70-х як майданчики експериментальної археології – на них вивчали технології кам'яної, бронзової та залізної доби, сільське господарство давніх епох, будівництво жител за археологічними зразками [11]. Зокрема, Lejre (Land of Legends) був першим у світі центром експериментальної археології, відкритим 1964 року з метою «створювати нові знання про минуле шляхом експерименту» [8]. Ці об'єкти можна вважати ближчими до «експериментального комплексу»: наукова програма була покладена в основу їхньої діяльності. Пітер Рейнольдс, перший директор Butser, навіть спершу прагнув обмежити відвідування об'єкта, щоби туристи не заважали чистоті експерименту [9]. У 1970-х Butser функціонував у двох зонах – окремо дослідницький центр та демонстраційний майданчик для екскурсій школярів. Однак, з часом і Butser, і Lejre були змушені дещо змістити фокус: нині обидва приймають тисячі відвідувачів, проводять освітні програми і публічні заходи. У нашій типології ці центри займають проміжне положення: їх можна назвати «археологічними музеями просто неба» з експериментальною базою. Вони мають реконструйовані поселення (від неолітичних хат до римських вілл у Butser, від залізної доби до епохи вікінгів у Lejre), деякі експонати «оживають» у спеціальні дні (наприклад, на фестивалях можуть з'явитися костюмовані мешканці давнього селища). Однак, у звичайний день акцент зроблений на самостійне дослідження – відвідувач гуляє територією, оглядає реконструкції, може поспілкуватися з працівниками, які часто одягнені по-сучасному (у Butser персонал не носить історичного одягу у будні [11]). Таким чином, ці заклади намагаються тримати баланс: наукова достовірність та експерименти поєднуються з освітою діяльністю та розвагами (для відвідувачів – інтерактивні заняття, майстер-класи, екскурсії).

Наступна категорія – повноцінні парки «живої історії» з елементами експериментів. Прикладом може слугувати Middelaldercentret (Данія) – «Центр Середньовіччя», який є експериментальним археологічним музеєм і водночас повноцінним середньовічним містечком у масштабі 1:1. У Middelaldercentret відтворено міське поселення XIV ст. з ринковою площею, ремісничими майстернями, гаванню та кораблями. Весь персонал працює у відповідному одязі, «живе» на очах у туристів за середньовічними правилами – готує їжу на вогнищі, займається ковальством, тренується у фехту-

ванні тощо. Це яскравий зразок музею як «живої спільноти»: протягом відкритого сезону музейні будівлі не є просто декораціями – у них постійно знаходяться «мешканці». Для публіки проводяться щоденні вистави: стрільба з гармат, лицарські турніри, демонстрації ремесел. Експериментальна складова тут теж наявна: музей відомий своїми дослідженнями середньовічної техніки – вони випробували різні моделі облогових машин, реконструювали середньовічне водолазне спорядження, проводили експерименти з кораблебудування тощо [14]. Але основний формат подачі – «жива історія» як шоу. За відгуками, Middelaldercentret вважається одним із найавтентичніших середньовічних парків Європи. Це є прикладом того, як можна поєднати високу історичну достовірність (усі об'єкти побудовані з дотриманням історичних технологій, але на очах відвідувачів) із привабливим для туристів форматом комунікації. Типологічно це «живий музей» з потужним елементом шоу і активною роллю туриста (він не лише дивиться, а може взаємодіяти з «персонажами епохи»).

Ще одна модель – «археологічні парки-атракціони», де історія подається в ігровій, розважальній формі, часом з домішкою фантазії. Вони максимально орієнтовані на сімейний відпочинок. Наприклад, Archeon у Нідерландах – тематичний парк, що представляє різні епохи (від кам'яної доби до середньовіччя) в серії локацій. В Archeon працюють актори, які демонструють традиційні ремесла, проводять для дітей квести на кшталт пошуку рун чи випікання хліба за давнім рецептом. Експериментальної наукової роботи там майже немає, натомість є потужна музейна складова: на території парку також розміщено археологічний музей із справжніми знахідками. Подібні заклади можна назвати історичними тематичними парками, що стоять ближче до розважального кінця зазначеного на початку спектру. Вони прагнуть точно відтворити побут та зовнішній вигляд людей певної доби, але не ставлять собі за мету щось довести науково – скоріше популяризувати знання та заробити на туризмі. Такі парки часто мають розширену інфраструктуру (ресторани, шоу-програми, фестивалі), тому економічно можуть бути більш успішними. Як зауважують дослідники, загроза перетворення «живої історії» на суто комерційний аттракціон присутня, але більшість музеїв просто неба усвідомлюють свою освітню місію і уникають надмірної комерціалізації [18]. Вони, на відміну від парків розваг, не ставлять за мету «просто повеселити» – кожна активність принаймні обґрунтована історично.

Отже, в підсумку можна виокремити кілька типологічних моделей:

- *Музеї живої історії* – акцент зроблено на автентичному середовищі і персонажах, мінімум експерименту, максимум історичного театру.

- *Експериментально-освітні археопарки* – поєднання наукових реконструкцій та освітніх програм, збалансоване співіснування експериментів та екскурсій.

- *Експериментально-музейна модель* – це – реконструйовані поселення, де постійно діють рольові моделі минулого, активно залучаючи відвідувачів, а досліди ставляться переважно для покращення історичної правдоподібності (наприклад, випробування середньовічної зброї).

- *Тематичні парки різних історичних епох* – де історія використовується як фон для розваг, з освітнім елементом, але без глибокого наукового підґрунтя.

- *Наукові центри, де експеримент є основною функцією*. Результатом є реконструкції конкретного об'єкта постають унікальні будівлі, зведені за стародавніми технологіями тощо. В цьому випадку а експеримент є суттю проекту, а туризм – засобом його фінансування.

Звісно, ця типологія умовна: є чимало центрів «живої історії», які поєднують риси декількох типів, або з часом еволюціонують і зміщуються по цьому «спектру». Наприклад, Lejre і Butser були відкриті як наукові центри, а нині значною мірою виконують роль популярних туристичних аттракцій, не втрачаючи при цьому наукової складової. Натомість деякі комерційні парки з часом запроваджують дослідницькі програми або співпрацюють із науковцями, щоби підвищити свій престиж і освітню цінність. В цілому, загальною тенденцією є зміщення типів об'єктів: успішний центр живої історії прагне бути і цікавим для публіки, і корисним для науки та освіти.

Між глибиною експериментальних досліджень та популярністю серед туристів існує певна взаємодія. В теорії ці аспекти взаємно підсилюють один одного: успішний експеримент може бути «родзинкою» для відвідувачів, а великий потік туристів – ресурсом для нових досліджень. Але реальні приклади демонструють різні варіанти такого поєднання.

Наукове ядро проекту визначає його цілі: одні центри «живої історії» створені для здійснення експериментів, а туризм для них є лише побічним явищем (Campus Galli в Німеччині), інші – створені для публіки, а експерименти проводяться епізодично (музеї типу Archeon). Рівень науковості залежить від того, чи є професійні науковці у штаті співробітників. За даними досліджень, близько 90% археопарків мали в штаті археолога принаймні на етапі проектування, і близько 70% – у штаті чи в якості консультанта у подальшому [16]. Там, де археологічний супровід слабшає, виникає ризик відхилення від наукової достовірності в бік «шоу». Проблема «довільних інтерпретацій» зазначалася неодноразово: якщо персонал починає вигадувати легенди чи подавати неперевірені дані, автентич-

Таблиця 1
Table 1Порівняльна характеристика центрів «живої історії» у світі
Comparative characteristics of "living history" centers in the world

Об'єкт / Site	Країна / Country	Ступінь експериментальної археології / Level of Experimental Archaeology	Роль «живої історії» / Role of «Living History»	Будівництво об'єкта / Construction Status	Роль туриста / Role of Visitor	Комерційна орієнтація / Commercial Orientation	Кількість відвідувачів на рік / Annual Visitors
Skansen	Швеція / Sweden	Низька / Low	Середня / Medium	Завершено / Completed	Спостерігач / Observer	Висока / High	1,4 млн (2024 р.) / 1.4 mln (2024)
Colonial Williamsburg	США / USA	Низька / Low	Висока / High	Завершено / Completed	Спостерігач + учасник / Observer + Participant	Дуже висока / Very High	500 тис (2019 р.) / 500k (2019)
Foteviken Viking Reserve	Швеція / Sweden	Низька-середня / Low-Medium	Дуже висока / Very High	Завершено / Completed	Учасник / Participant	Середня / Medium	70 тис / 70k
Archeon	Нідерланди / Netherlands	Середня / Medium	Середня / Medium	Завершено / Completed	Учасник / Participant	Висока / High	300 тис / 300k
Eindhoven Museum	Нідерланди / Netherlands	Середня / Medium	Середня / Medium	Завершено / Completed	Учасник / Participant	Середня / Medium	60 тис / 60k
Butser Ancient Farm	Велика Британія / UK	Висока / High	Середня / Medium	Частково завершено / Partially Completed	Спостерігач + учасник / Observer + Participant	Середня / Medium	70 тис / 70k
Sagnlandet Lejre	Данія / Denmark	Висока / High	Висока / High	Завершено / Completed	Активний учасник / Active Participant	Висока / High	55 тис / 55k
Middelaldercentret	Данія / Denmark	Середня / Medium	Висока / High	Завершено / Completed	Активний учасник / Active Participant	Висока / High	50 тис / 50k
Campus Galli	Німеччина / Germany	Дуже висока / Very High	Середня / Medium	У процесі / In Progress	Спостерігач / Observer	Середня / Medium	80 тис / 80k
Guédelon	Франція / France	Дуже висока / Very High	Середня / Medium	У процесі / In Progress	Спостерігач процесу / Process Observer	Висока / High	300 тис (2022 р.) / 300k (2022)

Складено автором за джерелом: [7; 9; 10; 14; 15; 17; 21; 22; 23]

Compiled by the authors based on the source: [7; 9; 10; 14; 15; 17; 21; 22; 23]

ність страждає. Опитування туристів підтверджують: відвідувачі очікують, що їм покажуть саме те, як було, і готові залишити об'єкт, якщо відчують фальш [16]. Таким чином, високий рівень науковості – це конкурентна перевага, а не перешкода для розвитку туризму.

З іншого боку, надмірний акцент на експерименті може ускладнювати сприйняття об'єкту відвідувачами. Якщо на локації всі зайняті серйозним дослідним процесом і немає тих, хто готовий провести екскурсію чи щось пояснити, публіка може розчаруватися. Важливо, щоб результати експериментів демонструвалися туристам. Наприклад, якщо на об'єкті проводиться довготривале дослідження (старіння дахів у Butser, де будівлі навмисно не підтримують штучно, а дають їм старіти природно), слід пояснювати відвідувачам зміст цього експерименту [11].

Ще один аспект – зміни методів експериментальної археології під впливом туризму. Багато експериментів проводяться прямо на очах у туристів,

що накладає обмеження (питання безпеки, спрощення пояснень для непідготовленої аудиторії), але це також відкриває нові можливості та породжує нові форми взаємодії з публікою. Наприклад, у центрі Lejre (Данія) регулярно влаштовують публічні експерименти: випалюють кераміку в ямах, плавлять залізо в печах – заради наукової гіпотези і водночас це є приваблива туристична атракція [19]. Інтерактивність стає частиною наукового процесу: відвідувачі можуть брати участь у простих дослідах (наприклад, допомагати місити глину чи молотити зерно). Такі дії все одно дають корисні дані і популяризують науку.

Практики експериментальної археології за наявності туристів адаптуються та спрощуються, але у деяких випадках саме завдяки масовому залученню публіки вдається реалізувати масштабні проекти, що були б неможливі суто на академічній основі. Наприклад, будівництво масштабних об'єктів за іс-

торичними технологіями – це форма експериментальної археології, яка фінансується туристичними квитками. До цього типу належать такі проєкти, як замок Геделон (Guédelon) у Франції (будова середньовічного замку з нуля) чи Campus Galli у Німеччині (відтворення монастиря IX ст.). Тут експеримент – довготривалий і дорогий – можливий лише тому, що сотні тисяч людей готові платити, аби подивитися на цей процес [15]. Фактично, туристи виступають спонсорами науки. Водночас ці проєкти налаштовують на пошук компромісів: наприклад, на Campus Galli працюють професійні ремісники за зарплату, через що витрати високі, і проєкт поки що не самоокупний – потребує близько 150 тис. відвідувачів на рік для беззбитковості, а має лише близько 80 тис. (станом на 2018 р.) [12]. З іншого боку, замок Геделон досягнув балансу: почавши з грантів і приватних коштів, згодом, набравши популярності (300 тис. відвідувачів на рік), він повністю покриває витрати за рахунок туризму [15]. Таким чином, зв'язок між експериментом і туризмом стає взаємовигідним: унікальний експеримент привертає увагу туристів, а потік туристів у свою чергу підтримує проведення експериментів.

Важливим фактором є формат участі туристів в експериментах. Чим вища ступінь залучення відвідувачів, тим складніше контролювати чистоту експерименту, але тим сильніший освітній ефект. Деякі проєкти вирішують це розділенням активностей: наприклад, у Butser є суто наукові експерименти (агротестування стародавніх сортів зерна на окремих ділянках) – туристи можуть дивитися, але не втручатися, тоді як є «пробні зони» для відвідувачів (де можна власноруч намолоти зерно чи постріляти з лука). Таким чином, наукові дані не спотворюються туристами, але й їхній інтерес задовольняється.

В цілому, наукові експерименти і туристична складова доповнюють одна одну за умови належного менеджменту. Як зазначає К. Форрест, центри «живої історії» застосовують експерименти «для освіти і туризму з метою отримання доходу», і хоча це накладає певні спрощення, історичні реконструкції все одно базуються на археологічних даних [11]. Тобто, наука створює основу, а туризм – форму подачі матеріалу.

Як уже зазначалося, дослідники довели, що відвідувачі «живих» історичних музеїв дедалі більше хочуть не просто дивитися, але й робити щось самим, зіграти певну «історичну роль». Це відповідає концепції «інтерактивного музею», де людина є співтворцем свого досвіду.

Досвід Colonial Williamsburg, Colonial Jamestown, а також багатьох європейських об'єктів (Middelaldercentret) підтверджує: формат «живої інтерпретації» разом з шоу надзвичайно захоплює публіку. Опитування в історичних парках засвідчують, що інтерактивні програми отримують найви-

щі оцінки задоволеності туристів, особливо це стосується сімей з дітьми [16].

Водночас є чимало відвідувачів, які шукають спокійного споглядання. Для цієї групи важливіше отримати багато інформації, побачити оригінальні експонати, прочитати пояснення. Такі люди цінують, коли на локації є екскурсоводи, які готові відповісти на запитання, є інформаційні стенди тощо. Дослідження Paardekooper (2012) підтвердило, що якість підготовки гідів напряму корелює із задоволеністю туристів [16]. Тому навіть там, де є яскраві шоу, наявність кваліфікованого персоналу для тих, хто хоче поглибити свої знання, є дуже важливою (наприклад, у Lejre працівники охоче розкажуть про досліди із землеробством чи виплавою заліза, коли бачать зацікавленого відвідувача).

Деякі туристи прагнуть ще більшої залученості – бажають стати учасником дійства на тривалий час. Для них низка центрів «живої історії» пропонують формати «стань на день/тиждень жителем минулого». Так, у Sagnlandet Lejre існує програма, де родина може прожити тиждень в залізному віці: їм видають костюми, дають житло і певні щоденні завдання по господарству. Це вже ближче до рольового занурення, і це теж є частиною роботи музейного центру. Інший приклад – волонтерські табори при археопарках, де охочі допомагають у реконструкціях (копають рови, будують стіни тощо) і паралельно навчаються ремеслам. Таке існує при Геделоні, Campus Galli, та й при багатьох менших музеях у багатьох країнах. Цільова аудиторія цих програм – в першу чергу молодь або студенти.

Отже, можна виділити декілька рівнів залученості туриста:

- *Пасивний спостерігач*: ходить по території, читає таблички, дивиться демонстрації, але не бере активної участі. Така модель все ще працює, але вже не є домінуючою – сучасні музеї прагнуть дати щось «відчути руками».

- *Активний глядач/співеучасник*: залучений до інтерактивних сценаріїв чи майстер-класів. Наприклад, він може спробувати стріляти з лука, помолоти зерно, кувати цвях під наглядом коваля. Це найбільш масовий нині формат. Більшість туристів надають перевагу саме такому формату – щоб було видовишно, і можна зробити щось самому.

- *Глибоке занурення*: турист прагне сам стати «людиною минулого» на деякий час. Цей сегмент менший за кількістю. Для нього створюються спеціальні програми, практикується волонтерство в археопарках тощо. Учасники фактично стають частиною «живої історії».

Діяльність туристичних об'єктів «живої історії» залежить від поєднання різних джерел доходів та різних організаційних форм. Наприклад, повністю самоокупних об'єктів небагато – більшість має змі-

шану модель фінансування [16]. Отже, розглянемо основні моделі.

Державні або муніципальні проекти з бюджетним фінансуванням. Частина археопарків інтегрована в структури національних або регіональних музеїв та отримують регулярну дотацію. Наприклад, скансени у Скандинавії часто мають державну підтримку [10]. Це дозволяє центру «живої історії» зосередитися на науково-освітніх цілях. З іншого боку, це зазвичай означає певну обмеженість коштів та бюрократичні формальності, можливі складнощі із впровадженням комерційних ініціатив тощо. В цілому, можна сказати, що ця фінансова модель менш незалежна, але більш стабільна у порівнянні з іншими.

Некомерційні організації. Багато відомих центрів «живої історії» функціонують завдяки спеціально створеними фондами. Так, Colonial Williamsburg управляється приватним фондом Рокфеллера (некомерційним), замок Геделон – приватною компанією, акції якої належать засновникам проекту, Campus Galli – громадською організацією за участю також місцевої влади. Ця модель дозволяє активно залучати різні джерела фінансування: спонсорські кошти, гранти, пожертви, прибуток від продажу квитків та сувенірів тощо [15]. Така фінансова модель гнучкіша в управлінні – можна швидко змінювати стратегію, запускати маркетингові кампанії, але вона більш вразлива до ринкових ризиків. Отже, її економічна ефективність залежить від вміння поєднати доходи від туризму з дотаціями та грантами.

Приватні комерційні підприємства. Деякі історичні парки працюють фактично як бізнес. Наприклад, французький парк Puu du Fou – це прибутковий розважальний парк на історичну тематику. Або, наприклад, невеликі «парки вікінгів» у Скандинавії, створені підприємцями для туристів (з наголосом на сувенірах, кафе зі «старовинною» їжею, шоу-програмами тощо). Ефективність комерційних проектів вимірюється прибутком, тож вони схильні спрощувати контент заради масовості. Їх тривале виживання можливе лише у популярних туристичних регіонах або при значних інвестиціях у маркетинг. Загалом, чисто комерційна модель в галузі «живої історії» – рідкість, бо високі витрати на автентичність зрідка окупаються повністю [16].

Таким чином, суто розважальні історичні парки можуть приносити прибутки, але їхній науковий внесок мінімальний; у той час як наукові майданчики (як Центр експериментальної археології університету в Дубліні чи подібні) взагалі не націлені на заробіток. Між цими двома крайнощами знаходиться більшість існуючих центрів «живої історії»: вони намагаються заробляти максимально, покривають частину витрат власними доходами, але потребують допомоги. Проте цю інвестицію виправдовують: як було підраховано, у галузі музеїв просто неба інвестиції держави окупаються позитивним

ефектом для суспільства [16]. Отже, ключ до багаторічної стійкості таких об'єктів – партисипація з владою, бізнес-планування та маркетинг, а також створення власної унікальності, що приваблює туристів.

Вплив проектів «живої історії» виходить далеко за межі власне археології чи туризму. Вони часто є гордістю регіонів і точкою економічного зростання. Наприклад, у проекті Campus Galli влада міста Мескірх підтримала будівництво монастиря саме з точки зору розвитку туризму: за перші п'ять років потік зріс від 35 тис. до більше 80 тис. туристів, що пожвавило місцеву економіку [12]. Місцевість навколо замку тепер теж процвітає: відкрилися готелі, ресторани, місцеві виробники отримали нових клієнтів (медовари, гончарі тощо). Окрім економіки, є й соціальний вимір: мешканці навколишніх сіл залучаються волонтерами, або, принаймні, відвідують об'єкт у дні відкритих дверей безкоштовно, пишуться ним.

Практично всі такі проекти засновані на співпраці з освітніми закладами. Інтерактивні уроки історії «в полі» збагачують шкільну програму. Діти, які побували хоча б день у стародавньому селі, краще розуміють матеріал і зацікавлюються історією. У багатьох країнах візит до археопарку є частиною шкільної програми. Для дорослих відвідувачів теж проводяться майстер-класи – вивчення традиційних ремесел (ковальство, ткацтво, середньовічна кулінарія тощо). Таким чином, «живі музеї» виступають як неформальні освітні центри, які популяризують історію та культуру.

Відтворюючи матеріальну культуру минулого, такі проекти сприяють збереженню традицій. Наприклад, в процесі здійснення експериментів можуть відроджуватися забуті технології: виплавка заліза, вирубка човнів-довбанок, старовинні агротехніки тощо. В Екеторпі чи Фотевікені (Швеція) фестивалі збирають реконструкторів з усієї Європи і фактично формують міжнародну спільноту пам'яті про вікінгів. В Ірландії створення Craggaunowen (бронзового і ранньосередньовічного парку) підкреслює кельтське минуле, що важливо для ірландської культури. Тобто, «живі музеї» можуть стати популяризаторами національної або регіональної історичної та культурної пам'яті.

Деякі центри беруть участь у соціальній адаптації різних груп населення. Наприклад, Middelaldercentret (Данія) приймає безробітних на стажування, даючи їм необхідні навички [14]. В археопарках Європи практикують інклюзивні програми – спеціальні дні для людей з інвалідністю (коли можна тактильно ознайомитись з експонатами, постріляти з лука під наглядом тощо). «Живе» середовище минулого виявляється терапевтичним: відвідувачі відзначають, що відпочивають морально, займаючись простими традиційними справами.

Разом з тим, під час роботи центрів «живої історії» виникає низка етичних та культурних проблем, що породжують дискусії, наприклад, щодо співвідношення автентичності та атрактивності, і які компроміси при цьому допустимі (наприклад, прихована сучасна мотузка для безпеки акторів, або невидимі сучасні металоконструкції в будинку для його стійкості). Більшість експертів стверджують, що приховані технічні компроміси припустимі заради безпеки, але не мають бути видимими. Наприклад, у *Campanus Galli* працівники носять сучасні захисні чевіки, які приховані під одягом [12].

Ще одна дискусія стосується інтерпретації різних «чутливих» тем (рабство, колоніалізм, міжетнічні конфлікти тощо). Наприклад, *Colonial Williamsburg* (США) пройшов крізь критику за романтизований образ минулого без згадки про рабів, і згодом запровадив відповідні програми. У *Lejre* (Європа) свого часу інсценували обряд «топлення жертви в болоті» (звичай залізної доби) як театралізовану подію, і це отримало неоднозначні оцінки [11]. Цей приклад, на нашу думку, є достатнім для того, щоби поставити запитання: наскільки далеко можна заходити у відтворенні минулого, щоби не порушити сучасних моральних норм? Здебільшого організатори намагаються не демонструвати жорстокість (чи аморальність з точки зору сучасності) давніх практик, а лише пояснювати їх на словах. Це стосується і використання тварин, тому що живі музеї тримають худобу для автентики, але добре ставляться до неї, щоби не мати конфліктів із зоозахисниками.

Деякі критики (напр. Р. Г'юїсон) вважають, що «жива історія» перетворює історію на товар, спрощує і «продає» її туристам, що призводить як мінімум до спрощеного розуміння минулого. Тобто, люди сприймають театралізовані образи як саме минуле. Цю проблему добре розуміють організатори центрів «живої історії» та намагаються її вирішити якісним інформуванням (через буклети, стенди, розмови з гідями тощо) [10].

Таким чином, соціальні та культурні ефекти від діяльності об'єктів «живої історії», як правило, позитивні: економічне пожвавлення, сприяння освітній діяльності, збереження та популяризація традицій тощо. Втім, є і певні проблеми та виклики, які усвідомлюються та обговорюються всередині спільноти організаторів «живої історії».

Тепер розглянемо ситуацію в Україні: які центри «живої історії» вже існують і наскільки вони відповідають міжнародним моделям. Слід визнати, що в Україні це явище? лише зароджується, хоча окремі його елементи виникли досить давно. Великі постійні археологічні парки чи центри «живої історії» у нас поки відсутні у тому вигляді, як це ми бачимо у Західній Європі або США. Проте є низка структур, які можна розглядати як своєрідні ана-

логи. Зокрема, Україна має декілька відомих етнографічних музеїв просто неба – у Києві (Пирогово), Львові (Шевченківський гай), Ужгороді, Переяславі та ін. Вони фокусуються на народній архітектурі та побуті XIX–XX ст. Частково там проводяться демонстрації ремесел, фестивалі народної культури тощо.

У Запоріжжі на острові Хортиця створено реконструкцію козацької Січі – дерев'яна фортеця з куренями. Це об'єкт туризму і патріотичного виховання, але це скоріше музейна реконструкція, ніж результат наукового експерименту.

Яскравий приклад – «Парк Київська Русь» поблизу Києва (с. Копачів). Це приватний розважально-історичний комплекс: відтворено частину дерев'яного дитинця давнього Києва (стіни, брами, княжі хорони), до війни на його території регулярно проходили фестивалі, лицарські турніри, концерти. За концепцією він знаходиться ближче до тематичного парку через розважальний ухил та шоу, але з певною претензією на історичність (костюми, давньослов'янська мова на заходах тощо). Втім, наукової складової тут майже немає.

Один із небагатьох прикладів «живого музею» на базі заповідника – «Давній Пліснеськ» (Львівщина): археологічний комплекс городища IX–XIII ст., де ентузіасти історичної реконструкції проводять заходи просто неба, відтворюють елементи поселення. Там діє науково-дослідний підрозділ і одночасно організують для туристів фестивалі реконструкторів. Поки що це епізодичні акції, але у перспективі, можливо, буде створено постійний археопарк.

В цілому, українські реалії такі, що поки немає постійно діючого комплексу «живої історії» з експериментальним ухилом, який би можна було навести як приклад. Однак, зазначимо, що до війни був досить розвинений рух історичної реконструкції: клуби, фестивалі (наприклад, «Ту Стань!» – фестиваль середньовічної культури на Львівщині, фестивалі доби Київської Русі у Києві та Чернігові тощо). Вони збирали тисячі туристів, хоча це і приклад «живої історії», але, звісно, інший формат – фестивалів (детальніше читайте тут [3]).

Фінансово українські проекти тримаються на ентузіазмі та мінімальних бюджетах. Чимало робиться власноруч реконструкторами за власний кошт. Держава приділяє недостатньо уваги цьому напрямку, але ситуація може змінитися, бо є розуміння, що культурний туризм має перспективи. Ідеальним варіантом було б створення в Україні Центру експериментальної археології із постійною базою (Київ або Чернігів, Хортиця, Тустань та ін.). Поки що ця ідея перебуває на стадії обговорень. Але ентузіасти (В. Чабанюк з с. Легедзине, чи клуб «Chorna Galych» зі Львівщини вже роблять подібне на свій лад). Можна прогнозувати, що після війни інтерес до своєї історії лише посилиться, а також з'явиться запит на нові культурно-патріотичні по-

дії (в тому числі, можливо, історичні реконструкції військового побуту різних епох).

Висновки. Проведене дослідження дозволило систематизувати типологію туристичних центрів «живої історії» та співставити міжнародний досвід з українськими реаліями. У світі існує широкий спектр підходів до «оживлення» історії – від музеїв просто неба, які роблять акцент на освітній складовій, до масштабних експериментальних майданчиків, де на першому місці є наукова робота. Всі вони поєднують елементи освіти, презентації, експерименту, комерції та дозвілля.

Попри боювання, науковий експеримент та туризм можуть успішно співіснувати, взаємно підсилюючи одне одного. Багато експериментальних проєктів змогли відбутися саме завдяки фінансовій підтримці відвідувачів. Натомість залучення туристів вимагає від організаторів забезпечення креативної комунікації та пояснення наукових цілей. Досвід засвідчує, що туристи цінують автентичність та справжність експерименту – це те, що відрізняє «живу історію» від «атракціону» або «шоу». Отже, високий рівень науковості підвищує конкурентоспроможність туристичного продукту.

Сучасні туристи шукають активних форм взаємодії – майстер-класи, рольові ігри тощо. «Жива історія» задовольняє цей запит, даючи унікальний емоційний досвід. Водночас, турист, який «прожив» фрагмент історії, стає носієм певної культурної пам'яті. Звісно, при цьому викликом для організаторів є уникнення спрощених чи романтизованих образів.

В Україні поки немає повноцінного центру «живої історії» чи експериментального археопарку, але є певний досвід, є напрацювання і зацікавленість з боку суспільства. Існуючі історико-культурні заповідники та окремі ініціативи реконструкторів у післявоєнний період можуть стати основою для створення перших подібних об'єктів. Відповідно, вже тепер слід проаналізувати міжнародний досвід, врахувати як позитивні моменти (ефективні моделі інтеграції науки і туризму), так і негативні (брак фінансування, втрата інтересу з боку туристів тощо). Партнерство з європейськими мережами (EXARC, культурні маршрути) може значно прискорити цей процес.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гапоненко, Г.І. (2021). Пріоритетні напрями забезпечення сталого розвитку туризму України в умовах пандемії. *Бізнес Інформ.*, (5), 227–235. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-5-227-235>
2. Іванюк, П. (2025). Жива історія у контексті сталого туризму та збереження культурної спадщини. *Економіка та суспільство*, (75). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-75-79>
3. Посохов, І.С. (2025). Історичні реконструкції як складова подієвого туризму: від фестивалів майданчиків до віртуального світу. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм*, (21), 230-241. <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-21-24>
4. Соловій, І.П. (2023). Сталий туризм: сучасний стан та перспективи розвитку в Україні. *Економіка та суспільство*, (50). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-79>
5. Agnew, V., Tomann, J., & Stach, S. (Eds.). (2022). *Reenactment Case Studies: Global Perspectives on Experiential History* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429445668>
6. Ambry Linhein Muller, K. (2013). *Crafting the past: Theory and practice of museums. The EXARC Journal*, 1. URL: https://exarc.net/sites/default/files/2025-10/Crafting%20the%20Past_%20Theory%20and%20Practice%20of%20Museums%20-%20The%20EXARC%20Journal.pdf
7. Archaeological open-air museum. (n.d.). In *Wikipedia*. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Archaeological_open-air_museum (дата звернення: 10.12.2025).
8. Council of Europe. (n.d.). *Lejre - Lands of legends*. Cultural Routes of the Council of Europe. URL: <https://www.coe.int/en/web/cultural-routes/-/lejre-lands-of-legends> (дата звернення: 10.12.2025).
9. Creighton, T. (2022). Butser Ancient Farm at 50: celebrating half a century of experimental archaeology. *Current Archaeology*, 389. URL: <https://the-past.com/feature/butser-ancient-farm-at-50-celebrating-half-a-century-of-experimental-archaeology/>
10. EXARC. (n.d.). *Eketorp SE*. EXARC Member Venues. URL: <https://dev.exarc.net/members/venues/eketorp-se> (дата звернення: 10.12.2025).
11. Forrest, C. (2008). Linking experimental archaeology and living history in the heritage industry. *euroREA*, 5. URL: https://exarc.net/sites/default/files/EuroREA_5-www-DIS-Forrest-Linking_Experimental_Archaeology.pdf
12. Igunas, K. (2019). The world's weirdest architectural feat involves building a cathedral with ninth-century tools. *Smithsonian Magazine*, May. URL: <https://www.smithsonianmag.com/arts-culture/worlds-weirdest-architectural-feat-building-cathedral-ninth-century-tools-180971909/>
13. Ivantsiv, M. (2023). Conference review: Living history and experimental archaeology, Ukraine, March 2023. *EXARC Journal*, (2). URL: <https://exarc.net/issue-2023-2/mm/conference-ua-march-2023>
14. Middelaldercentret. (n.d.). *Middelaldercentret*. URL: <https://www.middelaldercentret.dk/?lang=en> (дата звернення: 10.12.2025).

15. O'Donnell, B. (2025). How to build a medieval castle. *Archaeology Magazine*, September/October 2025. URL: <https://archaeology.org/issues/september-october-2025/features/how-to-build-a-medieval-castle/>
16. O'Flaherty, R. (2014). Book review: The value of an archaeological open-air museum is in its use by Roeland Paardekooper. *The EXARC Journal*, 1. URL: <https://exarc.net/issue-2014-1/mm/book-review-value-open-air-archaeological-museum-its-use-roeland-paardekooper>
17. Open-air museum. (n.d.). In *Wikipedia*. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Open-air_museum (дата звернення: 10.12.2025).
18. Paardekooper, R. (2009). Archaeological open air museums as time travel centres. *Lund Archaeological Review*, 15–16, 61–69. URL: <https://journals.lub.lu.se/lar/article/view/21791>
19. Sagnlandet Lejre. (n.d.). *Research & development*. URL: <https://sagnlandet.dk/en/blog/category/research-development/> (дата звернення: 10.12.2025).
20. Serjani, E., & Miti, A. (2024). Experimental reconstruction, cultural memory and cultural tourism. In *Innovative Cultural Tourism in European Peripheries* (pp. 225-241). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003422952-14>
21. Słapek, D. (2025). Survival, Archaeotourism and Historical Reenactment. *Global Journal of Tourism Leisure and Hospitality Management*. 2. 1-2. <https://doi.org/10.19080/GJTLH.2025.02.555597>
22. Werczyński, D., & Widawski, K. (2025). Sustainable Archaeological Tourism – A Framework of an Assessment Method for Potential Tourism Use of Hillforts (Gords) in the Lower Silesia Region, Poland. *Sustainability*, 17(16), 7536. <https://doi.org/10.3390/su17167536>
23. Zurné, L. (2025). Historical Re-enactment as Do It Yourself (DIY) Heritage. In: Saloul, I., Baillie, B. (eds) *The Palgrave Encyclopedia of Cultural Heritage and Conflict*. Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-61493-5_43-1

Стаття надійшла до редакції 17.10.2025

Стаття рекомендована до друку 17.11.2025

Опубліковано 30.11.2025

Ivan Posokhov, Ph.D., associate professor, Department of World Politics, Diplomacy and Travel Business, V.N. Karazin Kharkiv National University, e-mail: ivanposokhov@karazin.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8638-5148>

«LIVING HISTORY» AS A TOURIST PRODUCT: TYPOLOGY OF INTERNATIONAL PRACTICES

The article is devoted to the analysis of the phenomenon of «living history» as a tourist product, which is formed at the intersection of museum work, historical reconstruction, experimental archaeology and cultural tourism. The subject of the study is modern living history centers, represented by open-air museums, living museums, heritage centers and specialized tourist and scientific complexes. The goal of the work is to conceptualize the concept of «living history» in the tourist context and develop a typology of the corresponding centers based on international experience. To achieve the goal, the following tasks have been defined: to analyze the evolution of the concept of «living history» in humanitarian and tourist studies; to distinguish the related concepts of an open-air museum and a «living museum»; to systematize the key models of functioning of «living history» centers; to outline their tourist, scientific and educational potential. The methodological basis of the study is an interdisciplinary approach, methods of comparative analysis, typology. The results of the work consist in the proposed typology of «living history» centers, taking into account the configurations of combining reconstruction, experimental archaeology and the tourist component, as well as in determining the key characteristics of «living history» as a form of interpretation of cultural heritage. It is proved that in modern conditions «living history» is transformed from museum practice into an independent direction of tourist activity. The conclusions confirm the expediency of considering «living history» as a promising tool for the development of cultural tourism, as well as the relevance of further research into foreign experience and options for its possible adaptation in the Ukrainian context.

Keywords: «living history», historical reenactment, tourism, open-air museum, «living museum», ecomuseum, experimental archaeology, cultural tourism, cultural heritage.

REFERENCES

1. Haponenko, H.I. (2021). Priorityetni napryamy zabezpechennya staloho rozvytku turyzmu Ukrainy v umovakh pandemiyi [Priority areas for ensuring sustainable tourism development in Ukraine in the context of a pandemic]. *Biznes Inform* [Business Inform], (5), 227–235. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-5-227-235> (in Ukrainian)
2. Ivanyuk, P. (2025). Zhyva istoriya u konteksti staloho turyzmu ta zberezhennya kul'turnoyi spadshchyny [Living history in the context of sustainable tourism and preservation of cultural heritage]. *Ekonomika ta suspil'stvo* [Economy and society], (75). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-75-79> (in Ukrainian)
3. Posokhov, I.S. (2025). Istorychni rekonstruktsiyi yak skladova podiyevoho turyzmu: vid festyval'nykh maydanchykyv do

virtual'noho svitu [Historical reenactments as a component of event tourism: from festival venues to the virtual world]. *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriya: Mizhnarodni vidnosyny. Ekonomika. Krayinoznavstvo. Turyzm* [Bulletin of the V. N. Karazin Kharkiv National University. Series: International Relations. Economics. Local History. Tourism], (21), 230-241. <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-21-24> (in Ukrainian)

4. Solovy, I.P. (2023). Stalyy turyzm: suchasnyy stan ta perspektyvy rozvytku v Ukrayini [Sustainable tourism: current state and development prospects in Ukraine]. *Ekonomika ta suspil'stvo* [Economy and Society], (50). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-79> (in Ukrainian)

5. Agnew, V., Tomann, J., & Stach, S. (Eds.). (2022). *Reenactment Case Studies: Global Perspectives on Experiential History* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429445668>

6. Ambry Linhein Muller, K. (2013). *Crafting the past: Theory and practice of museums*. *The EXARC Journal*, 1. Available at: https://exarc.net/sites/default/files/2025-10/Crafting%20the%20Past_%20Theory%20and%20Practice%20of%20Museums%20_%20The%20EXARC%20Journal.pdf

7. Archaeological open-air museum. (n.d.). In *Wikipedia*. Available at: https://en.wikipedia.org/wiki/Archaeological_open-air_museum (Retrieved December 10, 2025).

8. Council of Europe. (n.d.). *Lejre - Lands of legends*. Cultural Routes of the Council of Europe. Available at: <https://www.coe.int/en/web/cultural-routes/-/lejre-lands-of-legends-> (Retrieved December 10, 2025).

9. Creighton, T. (2022). Butser Ancient Farm at 50: celebrating half a century of experimental archaeology. *Current Archaeology*, 389. Available at: <https://the-past.com/feature/butser-ancient-farm-at-50-celebrating-half-a-century-of-experimental-archaeology/>

10. EXARC. (n.d.). *Eketorp SE*. EXARC Member Venues. Available at: <https://dev.exarc.net/members/venues/eketorp-se> (Retrieved December 10, 2025).

11. Forrest, C. (2008). Linking experimental archaeology and living history in the heritage industry. *euroREA*, 5. Available at: https://exarc.net/sites/default/files/EuroREA_5-www-DIS-Forrest-Linking_Experimental_Archaeology.pdf

12. Ilgunas, K. (2019). The world's weirdest architectural feat involves building a cathedral with ninth-century tools. *Smithsonian Magazine*, May. Available at: <https://www.smithsonianmag.com/arts-culture/worlds-weirdest-architectural-feat-building-cathedral-ninth-century-tools-180971909/>

13. Ivantsiv, M. (2023). Conference review: Living history and experimental archaeology, Ukraine, March 2023. *EXARC Journal*, (2). Available at: <https://exarc.net/issue-2023-2/mm/conference-ua-march-2023>

14. Middelaldercentret. (n.d.). *Middelaldercentret*. Available at: <https://www.middelaldercentret.dk/?lang=en> (Retrieved December 10, 2025).

15. O'Donnell, B. (2025). How to build a medieval castle. *Archaeology Magazine*, September/October 2025. Available at: <https://archaeology.org/issues/september-october-2025/features/how-to-build-a-medieval-castle/>

16. O'Flaherty, R. (2014). Book review: The value of an archaeological open-air museum is in its use by Roeland Paardekooper. *The EXARC Journal*, 1. Available at: <https://exarc.net/issue-2014-1/mm/book-review-value-open-air-archaeological-museum-its-use-roeland-paardekooper>

17. Open-air museum. (n.d.). In *Wikipedia*. Available at: https://en.wikipedia.org/wiki/Open-air_museum (Retrieved December 10, 2025).

18. Paardekooper, R. (2009). Archaeological open air museums as time travel centres. *Lund Archaeological Review*, 15-16, 61-69. Available at: <https://journals.lub.lu.se/lar/article/view/21791>

19. Sagnlandet Lejre. (n.d.). *Research & development*. Available at: <https://sagnlandet.dk/en/blog/category/research-development/> (Retrieved December 10, 2025).

20. Serjani, E., & Miti, A. (2024). Experimental reconstruction, cultural memory and cultural tourism. In *Innovative Cultural Tourism in European Peripheries* (pp. 225-241). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003422952-14>

21. Słapek, D. (2025). Survival, Archaeotourism and Historical Reenactment. *Global Journal of Tourism Leisure and Hospitality Management*. 2. 1-2. <https://doi.org/10.19080/GJTLH.2025.02.555597>

22. Werczyński, D., & Widawski, K. (2025). Sustainable Archaeological Tourism – A Framework of an Assessment Method for Potential Tourism Use of Hillforts (Gords) in the Lower Silesia Region, Poland. *Sustainability*, 17(16), 7536. <https://doi.org/10.3390/su17167536>

23. Zurné, L. (2025). Historical Re-enactment as Do It Yourself (DIY) Heritage. In: Saloul, I., Baillie, B. (eds) *The Palgrave Encyclopedia of Cultural Heritage and Conflict*. Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-61493-5_43-1

The article was received by the editors 17.10.2025

The article is recommended for printing 17.11.2025

Published 30.11.2025

Наукове видання

ВІСНИК

**Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна**

**Серія «Міжнародні відносини. Економіка.
Країнознавство. Туризм»**

Випуск 22, 2025

Збірник наукових праць

Українською та англійською мовами

Підписано до друку 25.11.2025. Формат 60x84/8. Папір офсетний. Друк цифровий.
Обл.-вид. арк. 33,85. Ум. друк. арк. 27,08. Наклад 100 пр.

Видавець і виготовлювач
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
61022, Харків, майдан Свободи, 4.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3367 від 13.01.09

Видавництво ХНУ імені В. Н. Каразіна